

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

GÜLZÂR-I TABİ‘AT’IN BAĞLAMLI
DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Zeynel Abidin OLMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER

Bingöl – 2025

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

GÜLZÂR-I TABİ‘AT’IN BAĞLAMLI
DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Zeynel Abidin OLMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER

Bingöl – 2025

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL VE ONAY	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
TABLO LİSTESİ	VII

GİRİŞ	1
--------------------	----------

1. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ, KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	1
--	----------

1.1. Amacı ve Önemi	1
1.2. Kapsamı.....	1
1.3. Yöntemi.....	2

2. 19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI: GENEL VE EDEBÎ DURUM.....	2
--	----------

3. AHMED HİLMÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	6
---	----------

3.1. Hayatı.....	6
3.2. Edebî Kişiliği.....	7
3.3. Eserleri.....	9
3.3.1. Gülzâr-ı Tabî'at.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
---------------------------	-----------

1. NAZIM ŞEKİLLERİ.....	10
--------------------------------	-----------

1.1. Gazel.....	10
1.2. Kıt'a.....	11
1.3. Mesnevi.....	11
1.4. Tahmîs.....	12
1.5. Müstezat.....	12
1.6. Müseddes.....	12

1.7. Muhammes.....	13
2. NAZIM TÜRLERİ.....	13
2.1. İydiyye.....	14
2.2. Na't.....	14
2.3. Mnct.....	15
2.4. Nasihat-nme.....	16
2.5. Bahriye.....	16
2.6. Tarih.....	17
3. ARUZ KALİPLARI.....	18
3.1 Aruz Hataları.....	20
3.1.1. Vasl (Ulama).....	20
3.1.2. İmle (Uzatma).....	20
3.1.3. Zihf (Kısaltma).....	20
3.1.4. Med.....	21
4. KFİYE.....	21
4.1. Kfiye eitleri.....	21
4.1.1. Mücerred Kfiye.....	21
4.1.2. Mürekkeb Kfiye.....	21
4.1.2.1. Mürdef Kfiye.....	22
4.1.2.2. Mukayyed Kfiye.....	22
4.1.2.3. Müesses Kfiye.....	22
4.2. Kfiye Kusurları.....	23
4.2.1. İkva.....	23
4.2.2. İta.....	23
5. REDİF.....	23
5.1. Ek Biçiminde Redif.....	24
5.2. Sözcük Biçiminde Redif.....	24
5.3. Ek-Sözcük Biçiminde Redif.....	25
5.4. Ek-Sözcük Grubu Biçiminde Redif.....	25

5.5. Sözcük Grubu Biçiminde Redif.....	26
6. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	26
6.1. Somutlaştırmalar.....	26
6.2. Alışılmamış Bağdaştırmalar.....	27
6.3. Argo Sözleri.....	27
6.4. Atasözü.....	28
6.5. Ayetler.....	28
6.6. Hadisler.....	29
6.7. Bağlaçlar.....	30
6.8. Deyimler.....	32
6.9. Dua Sözleri.....	33
6.10. Edatlar.....	34
6.11. Eş ve Zıt Anlamalı Kelimeler.....	36
6.12. İkilemeler.....	38
6.13. Kalıp İfadeler.....	39
6.14. Ünlemler.....	40
6.15. Tamlamalar.....	41
İKİNCİ BÖLÜM.....	43
GÜLZÂR-I TABİ‘AT’IN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ	43
A.....	44
B.....	63
C.....	91
Ç.....	96
D.....	100
E.....	112
F.....	125
G.....	129
H.....	142
I.....	163

İ.....	163
J.....	171
K.....	171
L.....	183
M.....	187
N.....	203
O.....	212
Ö.....	216
P.....	216
R.....	216
S.....	225
Ş.....	242
T.....	249
U.....	257
Ü.....	258
V.....	260
Y.....	266
Z.....	272
SONUÇ.....	279
KAYNAKÇA.....	281
EK.....	285
ÖZGEÇMİŞ	285

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Gülzâr-ı Tabi 'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

12/02/2025

Zeynel Abidin OLMUŞ

TEZ KABUL VE ONAY
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zeynel Abidin OLMUŞ tarafından hazırlanan *Gülzâr-ı Tabi‘at’ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* başlıklı bu çalışma, .../ 01/2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda* Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	:	İmza:
Danışman	:	İmza:
Üye	:	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 2025 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatı, asırlarca devam eden bir gelenek etrafında şekillenmiştir. Bu gelenek, muhteva ve şekil konularında bazı ölçütler koymuştur. Şekle dair ölçütler genellikle Arap, içeriğe dair ölçütler ise Fars edebiyatından alınmıştır. Klasik Türk şiirinde aruzun yanı sıra Arapça ve Farsça kelime, tamlama, ifade ve cümleler kullanılmıştır. Böylece dil ağırlaşmıştır. Şiir dilinin mecazlı olması da şiirin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Klasik Türk edebiyatına dair metinlerle alakalı çok yönlü tez çalışmaları yapılmıştır. Bu metinlerin anlaşılması için kelime lugatleri ve ansiklopedik sözlüklerin yanında bağlama göre hazırlanmış işlevsel sözlüklere ihtiyaç duyulmuştur. *Gülzâr-ı Tabi‘at’ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* başlıklı bu tezin amacı, Ahmed Hilmî’nin *Gülzâr-ı Tabi‘at* adlı divançesinin web tabanlı TEBDİZ sistemine aktarılmasıdır. Bu bağlamda Yasemin Alper tarafından hazırlanan, *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi‘at* başlıklı eser, web tabanlı TEBDİZ sistemine aktarılmıştır. Eserde yer alan sözcük, sözcük grupları, sözcük kalıpları, ikilemeler, alışılmamış bağdaştırmalar, atasözü, deyim, dua sözleri, ayet, hadis vb. dilsel unsurlar bağlama uygun bir biçimde anlamlandırılmıştır. Bu sayede *Gülzâr-ı Tabi‘at*’taki söz varlığı belirlenmiştir. Elde edilen veriler ve yapılan değerlendirmelerle Hilmî’nin düşünce dünyasına ışık tutan kavram, hayal ve benzetmeler belirlenmiştir.

Çalışma “Giriş” ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş’te çalışmanın amacı, önemi, kapsamı ve yöntemi açıklandıktan sonra Ahmed Hilmî’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. “Birinci Bölüm”de *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ın şekil, içerik, dil ve üslup özellikleri örneklerle açıklanmıştır. “İkinci Bölüm”de ise Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük alfabetik sıraya göre hazırlanmıştır.

Tezin hazırlanma sürecinde, verilerin aktarılmasına katkı sunan TEBDİZ projesinin yürütücüsü Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK’a, tezin yazım aşamasında büyük bir sabır ve özveriyle bana yardımcı olup yol gösteren, bilgisini ve hoşgörüsünü esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER’e ve çalışma süresinde bana moral ve motivasyon desteği sağlayan aileme teşekkür ederim.

12/02/2025

Zeynel Abidin OLMUŞ

ÖZET

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : <i>Gülzâr-ı Tabi‘at’ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü</i>
Tezin Yazarı : Zeynel Abidin OLMUŞ
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Kabul Tarihi : 23/01/2025
Sayfa Sayısı : VII +284 + 1
<i>Gülzâr-ı Tabi‘at’ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü</i> başlıklı tezin hazırlanma amacı, Ahmed Hilmî’nin (öl. 1899) <i>Gülzâr-ı Tabi‘at</i> adlı eserinin TEBDÎZ veri tabanına aktarılması ve eserde yer alan kelime ve kelime gruplarının tamamının bağlama uygun bir biçimde anlamlandırılmasıdır. Böylece <i>Gülzâr-ı Tabi‘at’ın</i> söz varlığının tespitine ve anlaşılmasına katkı sağlanmış; Ahmed Hilmî’nin şiir dünyası ve şairlik yeteneği hakkında bilgi elde edilmiştir. Çalışma metni olarak Ahmed Hilmî’nin <i>Gülzâr-ı Tabi‘at</i> isimli eseri seçilmiştir. Bunun nedeni, eserin edebî değerinin güçlü bir şiir kitabı olması ve üzerine bağlamlı dizin, işlevsel sözlükle alakalı çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Tez hazırlanırken önce eser veri tabanına işlenmiş; kelime ve kelime grupları anlamlandırılmıştır. Daha sonra <i>Gülzâr-ı Tabi‘at</i> şekil, tür, dil ve üslup özelliklerine göre incelemiştir. Toplamda 59 şiirden oluşan <i>Gülzâr-ı Tabi‘at’ın</i> içerdiği dil unsurlarıyla 19. yy. klasik Türk edebiyatının önemli eserlerinden biri olduğu tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Ahmed Hilmî, <i>Gülzâr-ı Tabi‘at</i> , 19. yy., Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük, TEBDÎZ

ABSTRACT

Bingol University Institute of Social Sciences Master's Thesis Summary

Title of the Thesis: Contextual Index and Functional Dictionary of Gülzâr-ı Tabi'at	
Author	: Zeynel Abidin OLMUŞ
Supervisor	: Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER
Department	: Turkish Language and Literature
Sub-field	: Turkish Language and Literature
Date	: 23/01/2025
The aim of preparing thesis hooded Contextual Index and Functional Dictionary of Gülzâr-ı Tabi'at is to transfer Gülzâr-ı Tabi'at to the TABDÎZ database and interpret all the words and word groups in the work in accordance with the context. Thus, a contribution was made to the identification and understanding of Gülzâr-ı Tabi'at's vocabulary. Information was obtained about Ahmed Hilmi's poetry world and poetic talent. Ahmed Hilmi's work named Gülzâr-ı Tabi'at was chosen as the study text. The reason for this is that the literary value of the work is a strong poetry book, and no work on a contextual index or functional dictionary has been done on it. While preparing the thesis the words and word groups are given meaning. Later, Gülzâr-ı Tabi'at was examined according to its form, genre, language and style characteristics. Gülzâr-ı Tabi'at which consists of 59 poems in total, dates back to 19th century with the linguistic elements it contains. It has been determined that it is one of the important works of classical Turkish literature.	
Keywords: Ahmed Hilmi, Gülzâr-ı Tabi'at, 19th century, Contextual Index and Functional Dictionary, TEBDÎZ.	

KISALTMALAR

C. :	Cilt
ed :	Editör
H. :	Hicri
haz :	Hazırlayan
Hz. :	Hazreti
G :	Gazel
Kt :	Kıt'a
Ms :	Mesnevi
M. :	Miladi
Mst :	Müstezat
Mhs :	Muhammes
Thm :	Tahmis
Msd :	Müseddes
öl. :	Ölümü
s. :	Sayfa
ss. :	Sayfa sırası
TDK :	Türk Dil Kurumu
TEBDİZ :	Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük
TEİS :	Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
TDV :	Türkiye Diyanet Vakfı
vb. :	ve benzeri
vd. :	ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Nazım Şekilleri.....	10
Tablo 2: Nazım Türleri	13
Tablo 3: Aruz Kalıpları	19
Tablo 4: Bağlaçlar	30
Tablo 5: Edatlar.....	34

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. Amacı ve Önemi

Klasik Türk edebiyatında dönemin üslubunu anlayabilmek, şiirlerin anlam dünyasına girebilmek ve eserlerdeki sözcük kurgusunu bağlama uygun bir şekilde ortaya koyabilmek için yapılan çalışmalardan biri TEBDİZ projesidir. Türk Edebiyatının Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ), 2015 yılında Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'ın önderliğinde Gazi Üniversitesinin girişimleriyle hazırlanmıştır. Bu proje, XVI. yy.dan başlayarak Türk edebiyatına ait eserlerde geçen sözcükleri metin bağlamında anlamlandırmayı ve bağlamsal sözlük oluşturmayı amaçlamaktadır.

Gülzâr-ı Tabi'at'ın "Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü"nü oluşturmayı amaçlayan bu tez çalışmasında XIX. yy. klasik Türk edebiyatı sanatçılarından Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eseri, TEBDİZ veri tabanına işlenmiştir. Böylece eser dijital ortama aktarılabilir hale getirilmiştir. Aktarılan metinlerde geçen kelime, kelime grubu, kalıplaşmış söz ve iktibaslar anlamlandırılmıştır. *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın kelime hazinesi, Ahmed Hilmî'nin anlam dünyası anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu çalışma şairin çok yönlü olarak anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Çünkü çalışmada kelime/kelime grubu, ek-kök bilgileri, nazım şekil ve türleri, vezin, ayet, hadis, kelâm-ı kibar, deyim, kalıplaşmış ifade, dua ifadeleri düzenli ve sistemli bir şekilde incelenebilir hale getirilmiştir.

Çalışma, işlevsel sözlüğe veri sağlama, Türk dilinin kelime ve anlam zenginliği ile Ahmed Hilmî'nin birçok yönüyle anlaşılmasına katkı sağlama konularında önem arz etmektedir.

1.2. Kapsamı

Çalışmamız, Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eserindeki manzumelerin söz varlığı bakımından incelenmesiyle eserin bağlamlı dizininin ve işlevsel sözlüğünün hazırlanmasından oluşmaktadır. Çalışmada Ahmed Hilmî'nin hayatı, eserleri, *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın şekil özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu tez, dizin ve sözlük çalışması olduğu için sözcük ve sözcük grupları anlamlandırılmış; şiirlerin üslup özelliklerine odaklanılmıştır.

Çalışmada esas alınan metin, Dr. Yasemin Alper tarafından hazırlanan “*Ahmed Hilmi ve Gülzâr-ı Tabi ‘at*” başlıklı kitaptır. Bu kitabın muhteva incelemesi, söz konusu çalışmada verildiği için şekil, tür ve üslup özelliklerine yoğunlaşmıştır. Eserde yer alan 40 gazel, 9 kıt’a, 3 mesnevi, 2 müstezat, 1 muhammes, 3 tahmis, 1 müseddeste bulunan sözcük, sözcük grupları bağlam esas alınarak anlamlandırılmıştır.

1.3. Yöntemi

“*Gülzâr-ı Tabi ‘at*’ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü” adlı çalışmamız, TEBDİZ sisteminin bilgisayar destekli altyapısından destek alınarak hazırlanmıştır. Word programına eklenmiş metinler, TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Sisteme yüklenmiş mevcut sözcük ve sözcük grupları bağlamdan hareketle anlamlandırılmıştır. Anlamlandırılma yapılırken sözcük ve sözcük gruplarına eklenmiş çekim ekleri morfolojik olarak gösterilmiş olup anlama dâhil edilmemiştir.

Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlandırılmasında başta “*TDK Sözlük*”, “*Kubbealtı Lügati*”, “*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ferit Devellioğlu)”, “*Kamûs-ı Türkî*” ve sisteme eklenmiş diğer sözlükler ile bağlamlı dizin konulu tezlerden yararlanılmıştır.

2. 19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI: GENEL VE EDEBÎ DURUM

Şair ve eserin doğru bir biçimde anlaşılması için öncelikle dönemin sosyal ve politik durumunun bilinmesi gerekir. Klasik Türk edebiyatı üç sahada varlık gösterdiği için Orta Asya ve Anadolu’daki genel durum incelenmelidir. 19. yy.da Orta Asya Türk topraklarında Ruslar tarafından istila edilen Azerbaycan ve Kafkasya bölgelerinde siyasi kargaşa yaşanmaktadır. Azerbaycan’da ise İran nüfuzu devam etmektedir (Mengi, 2008, s. 257-258).

Avrupalı devletler, 18. yy.ın başlarında, Rönesans’ı ve onunla birlikte gelen değişiklikleri idrak etmiştir. Coğrafi keşifler sayesinde Amerika kıtasında hüküm sürmek ve eski dünyanın büyük bir bölümünde doğrudan doğruya faaliyete geçmek istemişlerdir. Bundan dolayı da topraklarını ve imkânlarını iki yüzyılda birkaç misli genişletmişlerdir. Kültür birliğinin farkına varmış, skolastik düşüncenin ve feodal sistemin dar ve kalıplaşmış biçiminden çıkıp yeni bir hayat keşfetmeye başlayan Avrupalıların karşısında ilmî olarak tükenmiş, iktisadî düzeni ve silahlı güçleri art arda gelen devamlı savaşlar, isyanlar ve karışıklıklarla darmadağın olmuş, birçok alanda

kazanımlarını kaybetmiş olan Osmanlı İmparatorluğu mevcuttu (Tanpınar, 2006, s. 52).

18. yy.da başlayan Osmanlı devletinin çöküşü bu yüzyılda da tüm hızıyla devam etmiştir. Gerilemeye hiçbir şekilde çare bulunamamıştır. Savaşlarda mağlup olan orduyu toparlama ve ona güç kazandırmanın çaresi aranmıştır. Çözümün Batı dünyasıyla iletişim halinde olma ve onun tekniğinden yararlanmayla sağlanacağı kanaati oluşmuştur. Başta Rusya ve Batılı devletler olmak üzere dış güçlerin Osmanlı Devleti üzerinde emelleri vardır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin başında III. Selim bulunmaktadır. Dönemin diğer padişahları ise sırasıyla IV. Mustafa, II. Mahmud, Abdülmecid, Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamit'tir (Mengi, 2008, s. 257-258).

Osmanlı Devleti içte de büyük sorunlar yaşamaktadır. Fransız İhtilali'nden sonra başlayan ulusçuluk akımı, çok uluslu imparatorluklara büyük sıkıntılar yaşatmıştır. Ulus-devlet kurmak isteyen topluluklar, imparatorluktan ayrılmak istemekte bundan dolayı bazı valiler merkezî idareye isyan etmişlerdir. Osmanlı Devleti, bu dönemde dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Mengi, 2008, s. 257-258).

Sorunları giderme konusunda başta siyasetçi ve edebiyatçılar olmak üzere birçok çevre görüş belirtmiştir. 19. yy.da siyasetçi ve edebiyatçıların olaylara bakış açıları ile önceki dönemdekilerin bakış açıları arasında farklılıklar vardır. 18. yy.da İmparatorluğun hastalığını bulan ve reçetesini yazan devlet adamları ve edebiyatçılar, “ahlakî gerileme” üzerinde durmuşlardır. İlacın, topluma ait eski dinamiklerin yeniden canlandırılmasında olduğunu dile getirmişlerdir. Yüzyılın ikinci yarısında ise eski dinamiklerle beraber bilim ve teknik alanındaki yeniliklere de sıcak bakmışlardır (Şentürk-Kartal, 2011, s. 347-350).

18. yy.da başlatılan yenileşme hareketleri, yer yer Yeniçeri Ocağı ve medreseler tarafından engellenmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın II. Mahmud tarafından kaldırılmasıyla yenileşme önündeki engellerden biri kalkmıştır. Yeni okullar açılıp eğitim ve öğretim işlerinin yürütülmesi için yeni bakanlıklar 19. yy.da kurulmuştur (Mengi, 2008, s. 257-258).

Batı'daki bilimsel gelişmeleri takip etmek ve ilişkileri düzenlemek için Batı dillerini bilen aydın insanlara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak devlet kurumlarında bu ihtiyaca cevap verecek nitelikte aydın yetişemediği için imparatorluk, kendi içinde yabancı dil bilen Rum, Yahudi ve Ermeniler aracılığıyla Batı'yla ilişkiler kurmuştur. Bu kişiler

aynı zamanda Batı'nın Osmanlı içindeki işbirlikçileri olmuştur (Şentürk-Kartal, 2011, s. 347-350).

Batılı bazı Türkologlar Orta Asya'ya gidip Türk medeniyetinin kökenleri ile ilgili araştırmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar Türk medeniyeti için yapılacak çalışmalara ilmî zemin hazırlamıştır. Redhouse, otuz iki sene emek verip “*Türkçe-İngilizce Sözlük*” adlı eseri yazmıştır. Hammer 17 ciltlik “*Türk Tarihi*” ve “*Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi*” adlı ve 2200 Türk şairin tanıtıldığı tezkireyi yazmıştır. E.J.W. Gibb ise “*Osmanlı Şiir Tarihi*” adlı 6 ciltlik eseri yazmıştır (Şentürk-Kartal, 2011, s. 347-350).

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birçok yönüyle örnek alınan Batı medeniyeti, edebî anlayışın değişmesinde de rol oynamıştır. Daha önce genellikle bireysel tema ve konuların işlendiği edebî metinlerde, siyasi ve sosyal konular işlenmeye başlamıştır. Edebî eserlerde Batı medeniyetinin örnek alınmasını savunan yenilikçiler, yöneticilere de yol göstermiştir (Enginün, 2020, s. 10). Türk şiirinin görüntüsünün 19. yy.ın ilk yarısında, geçmiş yüzyıllardan pek farkı yoktur. Fakat yenileşme çabalarına bağlı olarak 1860'tan sonra edebiyatta da muhteva açısından yeni ürünler verilmeye başlandı. Meydana gelen yeni edebiyat, eskiyle tamamen kopmamış, özellikle nazımda, eski şiir ile yeni şiir arasında dil, vezin ve nazım şekilleri büyük ölçüde aynı kalmıştır. Ancak toplumun her alanında görülen eski-yeni ikiliği edebiyat alanında da görülmesine rağmen edebiyattaki değişiklikler hızlı olmamıştır (Tanpınar, 2006, s. 81).

Klasik şiirinin en önemli özelliği olan “geometrik yapısı” ve “mutlak kuralları” 19. yy.da değişikliğe uğramıştır. Günlük yaşam, daha serbest bir şekilde şiire yansımıştır. Akif Paşa'nın bu dönemde yazdığı “adem” redifli “sonsuz boşluk ve hayatın abesliği” konulu kasidesi, ölüm fikrini sanatçılara ilham etmiştir (Enginün, 2020, s. 451-457).

“Sebk-i Hindî” üslubunu tercih edip 19. yy.da klasik şiir geleneğini devam ettirmek isteyen şairler, “Encümen-i Şuara” adında bir grup oluşturmuşlardır. Bu çabalar da eski şiirin canlanması için yeterli gelmemiştir. Şairler artık sarayın koruması altında olmadığını, metinlerini ona göre kurmaları gerektiğini fark etmişlerdir (Enginün, 2020, s. 451-457).

18. yy.da Nedim'le ön plana çıkan “mahalli tarz” bu dönemde etkisini sürdürmüştür. Atasözü, deyim, kalıp ifadeler şiirde kullanılmıştır. Dil önceki yüzyıllara göre sadeleşmiştir. Nedim'den sonra görülmeye başlayan ama başlangıcı daha önceye

dayanan “zevk dağılması”, küçük mana ve kelime oyunları, “yerli icat arzusu” bu dönemde şairlerin belli unsurları olmuştur. Şairlerin, fikirden mahrum olduğundan sıradanlıktan öteye geçemeyen bir gerçekçiliğe değinmeleri, halk dilini şiire sokmada abartıya kaçmaları, vezne uydurulmak için söylenen, derinliği olmayan kafiyeli sözler söylemeleri, klasik Türk şiirinin estetik esaslarından uzaklaştığını göstermektedir (Tanpınar, 2007, s. 81).

“Tasavvuf” bu dönemde şairlerin beslendiği önemli kaynaklardan biri olmuştur. Tarikatlara bağlı şairlerin sayısının fazlalığına paralel olarak dinî-tasavvufi şiirlerin sayısı artmıştır (Şentürk, 2011, s. 353-356). Şiirlerin niteliği ise azalmıştır. Tasavvufi imge ve mazmunlarla yüklü şiirler yerine tekke-tasavvuf geleneğine uygun şiirler yazılmıştır.

Geçmiş yüzyıllarda kullanılan nazım şekilleri, bu dönemde kullanılmıştır. Bu şekillerin bazılarında artış varken bazılarında azalış olmuştur. Bu dönemde en az tercih edilen nazım şekli “mesnevi” olmuştur. Bentlerden kurulan nazım şekillerinin sayısında artış gözlemlenmiştir. Kasidelerin sayısında artış olmasına rağmen bu dönem kasidelerinin bölümleri memduha sunulan “medhiye” şeklinde yazılmıştır. Özellikle dinî konuların ağırlıklı olduğu kasidelerde yalnız “maksud” ve “dua” bölümü bulunmuştur. Bu dönem yazılan kasideler, iki başlıkta tasnif edilmiştir: “klasik kaside” ve “şekil olarak klasik kasideyle aynı kalıp içeriği değişen kaside” (Şentürk, 2011, s. 353-356).

Dönemin zihniyetinin değişiminin yansımalarından biri de kadın şairlerin sayısının artmasıdır. Kadın şairler, Osmanlı toplum yapısındaki kapalılıktan ötürü geçmiş asırlarda birkaç şairle sınırlıyken bu dönemde yirmiden fazla kadın şair tespit edilmiştir (Şentürk, 2011, s. 353-356).

Klasik şiirin son deminde, “İlhami” mahlasıyla şiirler kaleme alan ve 19. yy. başlarında padişah olan III. Selim haricindeki padişahlar, şiir ve edebiyata ilgi duymamıştır. Bunun neticesinde edebiyatın saray içindeki geleneği sona ermiştir (Mengi, 2008, s. 259).

Şiire yeni bir nefes kazandıracak Nedim ve Şeyh Gâlip gibi şairler yetişmemiştir. Bu yüzyılın şairleri eskileri tekrar etmekten ileriye gidememiş, özgünlüklerini koruyamamıştır. Fransız edebiyatı etkisindeki Tanzimat edebiyatına olan rağbet her geçen gün klasik şiir geleneğini unutturacak şekilde artmıştır (Şentürk, 2011, s. 353).

3. AHMED HİLMÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

3.1. Hayatı

Ahmed Hilmî'nin hayatıyla ilgili bilgiler daha çok eserleri ve bu eserler hakkında yapılan araştırmalardan elde edilmiştir.

Ahmed Hilmî 19. yy. şairlerinden olmasına rağmen onun doğum tarihi ve doğum yeri hakkındaki bilgiler kesinlik arz etmemektedir. Hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu, *Gülzâr-ı Tabi 'at'*ın kapağından elde edilmiştir. Buna göre Ahmed Hilmî, “*İkinci fırka-i humâyûna mensûb hâssa piyâde altıncı alayın birinci taburu kâtibi*”dir (Avcı, 2017, s. 30).

Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki birkaç belgede Ahmed Hilmî'den söz edilmektedir. İsmail Avcı, tarafından çevrilen bu belgelerde, Ahmed Hilmî'nin hayatı hakkında bazı bilgiler elde edilmektedir. Öncelikle bu belge, onun ölümünden sonra ailesine bağlanan maaşla ilgilidir. “*Mart 1886 başlarında 640 kuruş maaşla üçüncü dereceye düşürülerek Cisir-i Mustafa Paşa Hastanesi birinci kâtipliğine tayin edilmiştir. Ahmed Hilmî 17 Temmuz 1315 (29 Temmuz 1899) tarihindeki vefatına kadar burada görev yapmıştır. Vefatıyla geride annesi, eşi ve dört çocuğunun kaldığı anlaşılmaktadır.*” (2017, s. 30).

Söz konusu belgelerde geçen; “*İkinci Ordu-yı Hümayun'a mensup Cisir-i Mustafa Paşa Hastanesi kâtibidir ve 12 Ağustos 1290 (24 Ağustos 1874) tarihinde askerlik mesleğine girmiştir.*” (Avcı, 2017, s. 30) ifadesinden ordu mensubu bir kâtip olduğu anlaşılmaktadır.

Yasemin Alper, şairin *Gülzâr-ı Tabi 'at'*ta Yunanistan'ın bölge ağzına uygun bazı seslenme ünlemlerinden hareketle şairin Rumelili olabileceğini düşünmektedir (2020, s. 12):

Hudâya vâşıl ol cânâ tarîk-i müstakîmi bul

Nedir bu çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı sivâdan geç¹ (G34/2)

¹ Tezde kullanılan beyit ve bentler, Yasemin Alper tarafında hazırlanan *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi 'at* adlı eserden alıntılanmıştır.

Şairin eğitimi hakkında yazılı bir bilgi yoktur. Çalışmalarına bakıldığında iyi bir eğitim aldığı düşünülmektedir. Manzum ve mensur eserler yazması, te’lif ve tercüme çalışmalarında bulunması bunu göstermektedir. Sâdî-i Şirazî'nin “*Hikâye-i Müştzen*” adlı hikâyesini Farsçadan tercüme etmesi ve *Gülzâr -ı Tabi‘at*’ta Farsça bir gazel kaleme alması Farsçayı iyi bildiğini; Fransızcadan da “*Bir Tâcirin Sergüzeşti*” adlı eseri Türkçeye çevirmesi, bu dilleri ileri derece bildiğini göstermektedir. (Alper, 2020, s. 13)

Evli ve 4 çocuk sahibi olan Ahmed Hilmî’nin ailesi hakkında arşiv belgesinden elde edilen bilgi şöyledir: “*Annesi Hasîbe, eşi Fıtnat, kızları Fatıma Şaziye ve Ümmü Gülsüm ile oğulları Süleyman Fehmi ve Hüseyin Efendi*”dir (Avcı, 2017, s. 30).

Gülzâr-ı Tabi‘at’ı da içeren *Divançe*’sinin basım tarihi 1897’dir. Bu tarihten sonra basılı herhangi bir eseri tespit edilmemiştir (Porsuk, 2020, s. 92).

Ölüm yeri bilinmeyen *Ahmed Hilmî’nin* ölüm tarihi hakkında farklı bilgiler sunulsa da yukarıda zikredilen arşiv belgesindeki “*17 Temmuz 1315 (29 Temmuz 1899) tarihindeki vefatına kadar burada görev yapmıştır*”(Avcı, 2017, s. 30) cümlesinden ölüm tarihi anlaşılmaktadır.

3.2. Edebî Kişiliği

Ahmed Hilmî, ikinci adı olan “Hilmî”yi manzum eserlerinde mahlas olarak kullanmıştır. Hilmî mahlâsını benimsemesini mizacına bağlamıştır. “Vakarlı ve yumuşak huylu” anlamına gelen “hilmî” sözcüğü şairin mahlas konusundaki bilinçli tercihidir. Bu durumu aşağıdaki beyitte ele almıştır. Yumuşak huylu oluşunu İlâhî bir ihsan olarak görmektedir. Bu mizacı taşıdığı için intikam alma duygusuyla hareket etmediğini ifade etmektedir. Mahlas ve adıyla alakalı kökteş sözcüklerden “Hilmî” ve “hilmîyyet” sözcüklerini bir arada kullanarak iştikak sanatı yapmıştır:

*Hudâdan bir ‘inâyetdir bana hilmîyyet ey **Hilmî***

Bu haslet bende mevcûdken ‘adûdan ahz-ı sâr etmem (G8/4)

Mevlânâ, Fuzûlî, Niyâzî-i Mısırî gibi mutasavvıf; Ziyâ Paşa gibi klasik şiir geleneğini benimseyen hikemî eda şairlerden etkilenmiştir (Alper, 2020, s. 26-28).

Herhangi bir tarikata bağlandığı tam olarak bilinmese de “*mevlevî muhibbânı bir Osmanlı aydını*” (Alper, 2020, s. 27) olarak nitelendirilmiştir:

*Mevlevi*yeñ giy külâh-ı ‘izzeti sen bul necât

Tekye-i ‘aşkda döner pervâneler devrâna gel (G26/9)

Hilmî, *Gülzâr-ı Tabi‘at’ta* tasavvufî kavramlardan yararlanmıştır. Bu bağlamda 26. gazel incelendiğinde “mâsivâ”, “şevk”, “künî-i zât”, “vahdet” gibi tasavvufî terimleri kullandığı görülmektedir:

Mâsivâya rağbet etme **şevk** ile îmâna gel

Ver şalât peygâmbere kâşâne-i sultâna gel (G26/1)

Künî-i zâtıñ bil ne şûretle yaratdı Hâk seni

Kul hüva’llâhu ehad de vahdet-i sübhâna gel (G26/2)

Ahmed Hilmî, milliyetperver bir şair olduğu için “Türk” ve “Osmanlı” kavramlarını yücelterek şiirlerinde kullanmıştır. Aşağıdaki beyte göre adil olan Türkler savaş hukukuna dikkat etmiştir:

*Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne **harb u ceng***

‘Adl ü dâdı Türkleriñ çün gündend ezhâr dâ’imâ (Kt5/18)

Ahmed Hilmî, Osmanlı’nın bazı fetihlerine ebced yoluyla tarih düşürmüştür. Bu tarih manzumeleri, Osmanlının fetihlerdeki üstünlüğünün belgeleridir:

Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı düşmenin

Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhalayı [H. 1315] (Kt8/7)

II. Abdülhamit’in doğumuna “Kaşîde-i Târîhiyye-i Velâdet-i Hümâyûn-ı Hâzret-i Pâdişâhi” adında tarih konulu kıt’a yazmıştır:

Çıkardı Hilmî bir ‘asker kemâl-i şevk ile târîh

Îlâhî mevlidi rûzun sa’id eyle Hamîd Hâna [H. 1257] (Kt4/12)

Ahmed Hilmî, başta Abdülhamid Han’ın fetihleri olmak üzere yönetiminden memnun kalmıştır:

Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu târîhde

Tesalya kıt’asın harben bugün ‘Abdü’l-hamîd aldı [H. 1315] (Kt7/6)

H. Muhammed'e sevgisini ifade etmek için **Na't-ı Şerîf** yazan Ahmed Hilmî, H. Ali'yi de şiirlerinde medet umulan ve aya benzeyen yüzüyle Ülker yıldızını hatırlatan zat olarak ele almıştır:

Söylemez mi 'âşıkânîñ yâ 'Ali senden meded

Mâh-ı vechîñ bahş edenler necm-i ülker gösterir (G19/4)

3.3. Eserleri

Gülzâr-ı Tabî'at'ın "İçindekiler" kısmında "müellifin der-dest-i tab'-ı âsârı" ifadesinden sonra diğer eserleri hakkında kısa bilgi verilmiştir. Bu bilgiler Yasemin Alper tarafından hazırlanan *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabî'at* isimli eserde yer aldığı için haklarında tekrar bilgi verilmemiştir. Bu eserler şunlardır:

Gülzâr-ı Tabî'at

Bir Tâcirin Sergüzeşti

Tercüme-i Hikâye-i Müştzen

Devre-i Şebâbet Yahûd Eser-i Cehâlet

Hâtıra-i Tıfûliyyet

Levha-i Muhabbet

Terkîb-i Bend ve Tercî'-i Bend (Alper, 2020, s. 11-13)

Bu eserlerden *Gülzâr-ı Tabî'at* tez çalışmamızın konusu olduğu için hakkında bilgi verilmiştir.

3.3.1. Gülzâr-ı Tabî'at

Ahmed Hilmî'nin şiirlerini içeren divançesidir. Düzenli olmayan bu eserde toplamda 59 şiir bulunmaktadır. Bunlar gazel, kıt'a, mesnevi, tahmis, müstezat, muhammes ve müseddes nazım şekli ile yazılmıştır. Bu eser, H. 1315 (M. 1897/1898) yılında İstanbul'da Ahter Matbaası'nda basılmıştır (Alper, 2020, s. 13; Avcı, 2022, ekaynak).

Bu eser üzerine; Yasemin Alper, *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabî'at* adında bir kitap çalışması; Pubeysa Porsuk, "*Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabî'at Adlı Divançesi*" başlıklı bir makale; İsmail Avcı ise "*Ahmed Hilmî'nin Bazı Balkan Şehirlerinin Fethine Dair Tarih Manzumeleri*" başlıklı sempozyum ve *Gülzâr-ı Tabî'at / Divançe (Hilmî)* başlıklı ansiklopedi maddesi yazmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NAZIM ŞEKİLLERİ

Nazım şekilleri belirlenirken manzumeler, dize ve bent sayıları bakımından ele alınır. Kafiye düzeni ve vezin de ayırt edici unsur olarak kullanılır. Nazım biçimlerinde dönemler arasında farklılıklar görülür. İslâmiyet öncesi Türk edebiyatında ölçü olarak hece, birim olarak dördlük kullanılırken İslâmiyet'in kabulü ile ölçü olarak aruz, birim olarak beyit ve bent kullanılmıştır. Eski Türk şiirine ait nazım şekillerinin yerine Arap ve Fars edebiyatına ait nazım şekilleri kullanılmıştır (Alıcı, 2007, s. 75-79).

Toplamda 59 manzumenin yer aldığı *Gülzâr-ı Tabî'at*'taki manzumelerin nazım şekilleri ve sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo: 1 Nazım Şekilleri

Nazım Şekli	Şiir Sayısı
Gazel	40
Kıt'a	9
Mesnevi	3
Tahmis	3
Müstezat	2
Muhammes	1
Müseddes	1
Toplam	59

1.1. Gazel

Klasik şiirin en çok tercih edilen nazım şekli gazeldir. Gazel, “*kadınlar hakkında söylenen güzel söz*” anlamına gelip “aşk, şarap, sevgi konularının işlendiği nazım biçimidir (Mermer-Keskin, 2005, s. 32-33).

Gazelin uyak örgüsü “aa, ba, ca ...” şeklindedir. Klasik şiirde gazellerin beyit sayısı 4-15 arasında olmasına rağmen 5, 7, 9 ve 11 beyitli olanlar daha fazla kullanılmıştır. Beyit güzelliğine önem verilen gazelerde genellikle “aşk” ve “sevgili” teması işlenmesine rağmen fikir, felsefi düşünce ve hayat görüşü gibi konular da gazelde işlenmiştir (İpekten, 2005, s. 17-23).

Arap şiiri menşeli olan gazel, önce İran edebiyatına oradan da Türk edebiyatına geçmiştir. Türk edebiyatında gazel nazım şeklinde ön plana çıkan şairler şunlardır: Kadı Burhaneddin, Seyyid Nesîmî, Aşık Paşa, Ahmedî, Ahmed-i Dâ'î, Şeyhî, Ahmed

Paşa, Zatî, Muhibbî, Bağdadlı Ruhî, Fuzûlî, Şeyhülislam Yahya, Nâ'îlî, Nef'î, Nedim, Nâbî, Şeyh Gâlib, Enderunlu Fazıl ve Enderunlu Vâsıf (İpekten, 2005, s. 17-23).

Gülzâr-ı Tabi 'at''ta biri Farsça olmak üzere toplamda 40 gazel bulunmaktadır. Başlık ve açıklama ifadelerinin kullanıldığı bu gazeller, en az üç beyitli, en fazla ise on yedi beyitli olarak yazılmıştır. Üç ve dört beyittten oluşan gazeller, “nâ-tamam”, 17 beyitlik gazel ise mutavvel olarak görülebilir (Alper, 2020, s. 20).

1.2. Kıt'a

Kıt'anın kelime anlamı “parça”; terim anlamı ise “iki ya da daha fazla beyitten oluşan ve kafiye düzeni “xa, xa, xa ...” şeklinde olan şiirdir. Gazelden farklı olarak kıt'ada matla beyti ve şairin mahlası bulunmaz. Gazelde konu dar iken kıt'ada geniştir. Felsefî ve tasavvufî düşünceler, nükte, övgü, yergi, bir olaya tarih düşürme kıt'anın konusu olabilir. Türk edebiyatında 2 beyitli kıt'alar çok tercih edilmiştir. En çok kıta yazan şairler: Necâtî Bey, Fuzûlî, Nev'î ve Yahya'dır (İpekten, 2005, s. 17-23).

Gülzâr-ı Tabi 'at''ta 4, 5 ve 9. kıt'alar şair tarafından “kaside” olarak adlandırılrsa da bu şiirlerin matla beyitleri olmadığı için kıt'a olarak değerlendirilmiştir.

Gülzâr-ı Tabi 'at''ta kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmış dokuz şiir bulunmaktadır. Bu şiirler, Hz. Peygamber övgüsü, Abdülhamid Han için dua ve tarih düşürme konuludur.

1.3. Mesnevi

Mesnevi kelime olarak “ikişer, ikişerli”, terim olarak ise her beyti kendi içinde ayrı ayrı kafiyeli olup aynı vezinde yazılan nazım biçimidir. Beyit sayısında kısıtlama olmayan mesnevide konu sınırlaması bulunmamaktadır. Uzun aşk hikâyeleri, destanlar, dinî-tasavvufî konular mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır (İpekten, 2005, s. 59-75).

Türk edebiyatında bilinen mesnevilerden bazıları şöyle sıralanabilir: Kutadgu Bilig, Risâle-tu'n-Nushiyye, Yusuf u Zelîhâ, Garîbnâme, Mantıku't-Tayr, Har-nâme, Hüsrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Hilîye-i Şerîf, Hayriyye, Hüsn ü Aşk, Lutfiyye, Sergüzeşt-nâme (Alicı, 2007, s. 2004).

Gülzâr-ı Tabi 'at''ta mesnevi nazım şekliyle yazılan üç şiir bulunmaktadır. Bu mesnevilerden birincisi na't-ı şerîf, ikincisi ‘ıdyiyye türündedir. Başlığı “Hikmet” olan 3. mesnevi ise münâcât türündedir. Mesnevilerde aruzun kısa kalıpları kullanılırken

ıydiyye türünde yazılan 2. mesnevi, dört tef'ileli kalıplardan “fâ‘ilâtün- fâ‘ilâtün - fâ‘ilâtün- fâ‘ilün” ile yazılmıştır:

Her şeb-i gamda ederdim tâ seher fıkır ü hayâl

Deşt-i firkatde kılardım âh u zâr rûz u leyâl (Ms2/1)

1.4. Tahmîs

Kelime anlamı “bir şeyi beş kat veya beş köşeli etme” (Şemsettin Sami, 1998, 389) olan tahmîsin terim anlamı, daha önceden yazılmış bir gazele aynı vezin ve kafiye üç dize eklenerek yazılmış şiir şeklidir. Kafiye düzeni aaa(aa), bbb(ba), ccc(ca) şeklindedir. Klasik Türk şiirinde oldukça yaygın kullanılmıştır (Mermer-Keskin, 2005, s. 96).

Gülzâr-ı Tabi‘at’ta 3 tahmîs bulunmaktadır. 5 bentten oluşan 1. tahmîs **Şu‘a** (?) mahlaslı şairin “sanmışlar” redifli gazeli, 2. tahmîs, “**Râ‘if**” mahlaslı şairin “istemez” redifli gazeli, 3. tahmîs ise “**Azîm**” mahlaslı şairin “etdim” redifli gazeli tamamlanarak yazılmıştır.

1.5. Müstezat

Müstezatın kelime anlamı “ziyade, arttırılmış”, terim anlamı ise “bir uzun, bir kısa mısradan oluşmuş nazım biçimi”dir. Asıl dizeden sonra gelen kısa dizeye “ziyade” adı verilir. Muhteva bakımından gazelle benzerlik gösterir. Müstezatlar doğrudan da yazılabilir. Yani şair kendi yazdığı gazele de ziyade dize ekleyip müstezat yapabilir. Bu nazım şekli, klasik edebiyata nazaran halk edebiyatında “yedekli” ya da “ayaklı” isimleriyle kullanılmıştır (İpekten, 2005, s. 33-38).

Gülzâr-ı Tabi‘at’ta iki müstezat vardır. Ahmed Hilmî, 1. müstezatta 6 beyitlik gazeline, 2. müstezatta ise 3 beyitlik gazeline “ziyâde” eklemiştir.

1.6. Müseddes

Kelime anlamı “altılama” olan müseddesin terim anlamı “altı dizelik bentlerin birleşmesiyle oluşan nazım şekli”dir. Genellikle 5-7 arası bentle yazılır ve müseddeslerde muhteva sınırlaması yoktur (Mermer-Keskin, 2005, s. 78).

Gülzâr-ı Tabi‘at’ta 1 adet müseddes vardır. 9 bentten oluşan bu müseddeste Hilmî, “Ahmed er-Rîfâ’î” isimli bir mutasavvıfa övgüde bulunmuştur.

1.7. Muhammes

Arapçada kelime olarak “beşli”, terim olarak ise “beş dizeden oluşan bent” anlamına gelmektedir. Bent sayısı 4-8 arasında değişir. Her konuda yazılabilen muhammeslerin son bendinde şairler mahlaslarını kullanır. Muhibbî, 18 muhammesle bu nazım biçimini en çok kullanan şairdir (İpekten, 2005, s. 95-98).

Ahmed Hilmi, divançesinde yalnızca 1 muhammes bulunmaktadır. Tasavvufî olan bu şiir, 9 bentten meydana gelmektedir.

2. NAZIM TÜRLERİ

Manzum eserlerin muhteva bakımından adlandırılması tür olarak isimlendirilir. Tür incelemesinde mısra ve kafiye düzeninin önemi yoktur. Nazım şekilleriyle türler arasında çözümsel bir bağ bulunmaz. Bir muhtevanın belirli bir nazım şekliyle anlatılması kural değildir. Ama bazı konuların belirli nazım şekilleriyle anlatılması tercih edilmiştir. Nazım türlerinde muhteva asıl unsur olmasına rağmen belirli dönemlerde ve edebiyat akımlarında değişiklik olmuştur. Klasik şiirde nazım türleri çoğunlukla “kaside” nazım şekliyle yazılır (Pala, 2010, s. 364).

Bir muhtevanın nazımda tür adı olabilmesi için belli şartları karşılaması gerekmektedir. Bu şartlardan en önemlisi gelenektir. Gelenek, sahip olduğu kesin kurallarla edebiyatı sınırlamıştır. İran edebiyatından alınan nazım şekilleri Osmanlı şairleri için, içi belirli malzemelerle doldurulması gereken hazır kalıplardır. Bu kalıpların harcını değiştirmek isteyen şairler yeni muhtevaları işlemeye başlamışlardır. Ancak bu yeni muhtevalar farklı şairler tarafından farklı dönemlerde de işlenmedikçe “tür” olarak kalmaz ancak eserin adı olur. Şiirde işlenen muhtevanın çok çeşitli olması, yeni türlerin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır (Gökalp, 2012, s. 291-295).

Aşağıdaki tablodan anlaşıldığı gibi *Gülzâr-ı Tabi’at*’ta 6 tür tespit edilmiştir. Bunlar, “ıydiyye, na’t, münâcât, bahariyye, nasihat-name ve tarih”tir.

Tablo: 2 Nazım Türleri

Nazım Türü	Nazım Türlerinin Sayısı
Bahâriye	1

Iydiyye	1
Münâcât	4
Na't	4
Nasihât-nâme	2
Tarih	5

2.1. Iydiyye

Sözlük anlamı “*bayramlık, bayram bahşışı*” olan ıydiyye, terim olarak “bayramı anlatan manzume” şeklinde adlandırılmıştır. Genel olarak nesîb bölümünde bayram muhtevalı bölümleri ele alan kasideler ıydiyye olarak değerlendirilmiştir. Iydiyye yazmanın amacı, bayram münasebetiyle hem muhatabı övüp bayramını kutlamak hem de ondan isteklerini dile getirmektir. Bayramlar, olumlu duyguları çağrıştırdığı için klasik edebiyatta fazlaca kullanılmıştır. Bu tür şiirlerde bayram, dinî bayram karşılığı olarak kullanılmış olsa da padişahın tahta çıkması ve sevgiliye kavuşma olayları için de kullanılmıştır (Gökalp, 2012, s. 346-349).

Gülzâr-ı Tabi'ât’ta peri yüzlü sevgilinin daimî olan güzelliğini âşığa gösterme umudu, uğurlu bir bayram olarak görülmüştür. Hilmî, baharın gelişiyse sevgiliyi görme umudunu mesnevi nazım şeklindeki ıdiyede ele almıştır:

Eyle tebrîke şitâbân böyle 'îd-i es'âdı

Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi (Ms2/9)

2.2. Na't

Na't, sözlük olarak “*bir şeyi övmek, vasfetmek*”, terim olarak ise Hz. Muhammed’in hayatını anlatan, fiziksel ve ahlakî özelliklerini öven manzume türüdür (Mermer-Keskin, 2005, s. 82-83). Arap şiirinde “medhiyye”, Fars şiirinde “sitâyîş” şeklinde isimlendirilmiştir. Dinî-tasavvufî yönleriyle tanınan kişiler için yazılan övgü şiirlerine na't dendiği olmuştur (Gökalp, 2012, s. 399-400).

Gülzâr-ı Tabi'ât’ta, 3 ve 4. gazeller; 1. kıt'a ve 1. mesnevide Hz. Peygamber belirli özellikleriyle övüldüğü için bu şiirler na't türündedir:

Gülzâr-ı Tabi'ât'ta Hz. Peygamber'in dünyaya gelişi, dünyanın yaratılış gerekçesi olarak görülmüştür:

Ey bâ 'îs-i îcâd u vücûd-ı 'ayân

Ey bâ 'îs-i hilkat u nümûd-ı ekvân (Ms1/1)

Vâd'i-i ketm ü 'ademen olmağa peydâ cihân

Oldu bâ 'is 'âlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ (Kt1/6)

Hz. Muhammed'in zatına dair vasıfların insanı hayran bıraktığı ve Allah tarafından övüldüğü ifade edilmiştir:

'Ukûl-ı kâ'inât hayrân ser-â-ser vaşf-ı zâtıñda

Seni medh eyleyen Rabb-i Kerîmdir yâ Resûlullâh (G3/2)

2.3. Münâcât

Sözlük anlamı “fısıldamak, Allah’a dua etme, yalvarma” olan münâcât, “Allah’ı övmek ve ona yalvarmak amacıyla yazılan şiidir.” Klasik edebiyatta münacatlar, hem nazım hem nesir şeklinde yazılmıştır. Dünyevî isteklerde bulunmayan şair, hem şahsı hem toplumu adına duada bulunabilir. Bu türde, Allah’a yönelen şair içten ve samimi bir dil kullanır (Mermer-Keskin, 2005, s. 82-83).

Münâcâtlarda korku-ümit ikileminde kalan şairler, kendilerini “günahkâr” olarak bulurlar. Nefisleriyle mücadele için Allah’tan güç isterler. Günahları karşısında aciz kalan şairler, Allah’a sığınıp affedilmeyi umarlar (Gökalp, 2012, s. 390-398).

1,2 ve 38. gazellerde; 2. kıt’ada ve 3. mesnevide Allah’a yalvarıldığı için bu şiirler münâcât türündedir:

Ahmed Hilmî, kerem sahibi olan Hz. Peygamber’e bağışlanma konusunda Allah’tan yardım diler:

Sen beni bağışla yâ Rab ol habîb-i ekreme

Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü kâmeti (G1/4)

Ayrıca günahlardan affedilme ve tövbeye mazhar olma konularında Allah’a sığınır:

Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî

Menâhî nâm edip noķşân kılar her emri Allâhım (G2/2)

2.4. Nasihat-nâme

Sözlük anlamı “öğüt, ibret verici ders” olan Arapçadaki “nasihat” ile Farsçadaki “nâme” sözcüklerinden türemiştir. Edebiyatta ise her konuda öğütlerin verildiği manzum ve mensur eserlere nasihat-nâme denir. Kıssadan hisselerin çok olduğu klasik edebiyatta bu türdeki ahlakî öğütler veren eserlerin sayısı da oldukça fazladır. Temelinde “ahlak” bulunan İslamiyet’te bu tür eserler, din ve tasavvufu bağdaştırılabilir. Ancak bu türde yazılan eserler yalnızca dinî-tasavvufî eserler değildir. Nasihat-nâmelerde öğütler doğrudan verildiği gibi kıssadan hisse olarak da verilir. Bu eserlerde sade ve öğretici bir dil kullanılır (Mermer-Keskin, 2005, s. 85).

Ahmed Hilmi, “istikâmet” başlıklı 15 ve “gel” redifli 26. gazellerini nasihat-nâme türünde yazmıştır:

“İstikamet” başlıklı şiirde dünya zevklerinin bir pula değmediği için ömrün sefahatle geçirilmemesi gerektiği konusunda nasihat verilmiştir:

Deger mi bir pûla şu dehriñ ezvâkı taşavvûr et

Sefâhatle geçen ‘ömrüñ soñı mühlik felâketdir (G15/6)

Ahmed Hilmi, “gel” redifli gazelinde ise nasihat yoluyla dünyaya rağbet yerine imanı güçlendirme çağrısında bulunmuştur:

Mâsivâya rağbet etme şevk ile îmana gel

Ver şalât peygambere kâşâne-i sulâtana gel (G26/1)

2.5. Bahâriye

“Bahar” muhtevalı ya da nesip bölümü bahar tasviri konulu şiirler bahâriye olarak isimlendirilir. Çoğunlukla “kaside” nazım şekliyle yazılır. Bu mevsimin insan hayatındaki olumlu etkileri ve doğadaki dirilme, şairleri etkilemiştir. Bahar mevsimi bayram gibi coşkuyla karşılanır. Şairler kasideyi sundukları kişiye baharın uğur getirmesi için dua ederler. Bu tür eserlerin başlangıcında genellikle “Bahâriye der...” ibaresi bulunur. Bu türlerde tasvir edilen baharın düşsel bir görünümü vardır. Sevgiliye

ait birçok unsur bahardan alınır. Doğadaki unsurlar, padişah ve sevgilinin unsurlarını göstermek için araç olarak kullanılır (Pala, 2010, s. 66).

Gülzâr-ı Tabi'ât'ta, 9. kıt'a "Kaşîde-i Bahâriyye" başlığı taşımaktadır. Bahariyeler genellikle kaside şeklinde yazılırken *Gülzâr-ı Tabi'ât*'taki manzumenin matla beyti olmadığı için kıt'a olarak değerlendirilmiştir:

Ahmed Hilmî, ilkbaharın gelişini müjdeledikten sonra ilkbaharın, bahçe ve bostanlara güzellik sağladığını söyler:

Hezârân müjdeler ey dil yine fâşl-ı rebî' oldu

Nesîm-i nev-bahâr verdi leâfâfet bâğ u bostana (Kt9/1)

2.6. Tarih

Bir olayın meydana geldiği tarihin, harflerin sayı değerine göre Hicrî olarak hesaplanıp sözcük, ibâre, dize ya da beyitle ifade edilmesine "tarih düşürme" denir (Ayverdi, 2010, s. 1203). Tarih ifadeleri çözümlenirken "ebced hesabı"ndan yararlanılır. Klasik Türk şiirinde şairler; tanınmış ya da sevdikleri kişilerin doğum ve ölüm tarihleri, dönemin padişahının tahta çıkışı, bir yerin fethedilişi gibi önemli olaylar için tarih düşürmüşlerdir. Şairler "tarih manzumesi" yazarken çoğunlukla kıt'a nazım şeklini tercih etmiştir (Kaplan, 2020, s. 323).

Ahmed Hilmî, tarih manzumelerinde kıt'a nazım şeklini kullanmıştır. *Gülzâr-ı Tabi'ât*'ta 5 tarih manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan; Yenişehir ve Tırnova'nın fethine (Kt/5), Dömeke Meydan Muhaberesi ve Ermiye harekâtına (Kt/6), Tesalya zaferine (Kt/7) ve Tırhala beldesinin fethine (Kt/8) yazılan tarih manzumeleri fetih konuludur.

Tırnova ile Yenişehir'in fethine yazılan aşağıdaki tarih mısrası, ebced hesabına göre H. 1314'e (M. 1896) denk gelmektedir (Alper, 2020, s. 65):

Tırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl

Nuşret-i sübhân ola her demde rehber dâ'imâ (Kt5/23)

Ahmed Hilmî "Kaşîde-i Târihiyye-i Velâdet-i Hümayûn-ı Hazret-i Pâdişâhî" başlıklı kıt'ada ise Abdülhamid Han'ın doğum gününü kutlamak amacıyla tarih düşürmüştür. Bu tarih mısrası, ebced hesabına göre H. 1257'e (M. 1842) denk gelmektedir (Alper, 2020, s. 58):

Çıkardı Hilmî bir ‘asker kemâl-i şevk ile târîh

Îlâhî mevlidi rûzun sa ‘îd eyle Hamîd Hâna (Kt4/12)

3. ARUZ KALIPLARI

Kelime anlamı “yön/taf, yol, usul, Mekke ve Medine etrafı, serkeş deve, çadırın orta direği” olan aruz, her mısranın başından sonuna kadar bütün heceleri, kendinden sonra gelen bütün mısraların aynı hizadaki heceleriyle açıklık ve kapalılık noktasından denk tutan vezne verilen addır (Mermer-Keskin, 2005, s .11).

Aruz vezni IX. yy.da İmam Halil Bin Ahmed (öl. 791-92) tarafından sistemleştirilmiştir. Bu vezinde mısraların son hecesi daima kapalı kabul edilir. Ünlüyle biten heceler açık/kısa; uzun ünlü (â, î, û) ve ünsüzlerle biten hecelere ise kapalı/uzun hece olarak kabul edilir. Açık hecelerin ses değeri “yarım”, kapalı hecelerin ses değeri ise “tam”dır. Bir de “bir buçuk” ses değerinde olan heceler vardır. Bu heceler genellikle çift ünsüzle biter veya uzun ünlü taşır (Mermer vd., 2007, s. 46-47).

VIII. yy.da Arap edebiyatında doğan ve ölçü olarak kullanılan aruz; İran, Afganistan, Orta Asya ve Hindistan’a kadar yayılmış bu halkların edebiyatlarında kullanılmıştır. İran edebiyatında kullanılan bu ölçü biçimi, İran şiirlerindeki değişiklikleriyle öteki edebiyatlara girmiştir. X. yy.dan başlayarak İslâm dinini ve kültürünü benimseyen Türklerin edebiyatına da giren bu şiir ölçüsü eskiden beri kullanılmakta olan hece ölçüsüyle birlikte Türk şiirinde kullanılmıştır (İpekten, 2005, s. 131).

Arap edebiyatı menşeli olan aruz, Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir. Türklerin, İslamiyet’i benimsemeden önce yüzyıllar boyu kullandıkları şiir ölçüsü vardı. Hece sayısına dayanan bu ölçü millî nazım ölçüsü olarak kabul edilmiştir. Türkçe, Arapçadan ayrı ve uzak bir dil ailesine mensup olduğu için Arap dilinin özelliklerine göre tertiplenen aruz ölçüsü, başlangıçta yadırganmış, aruz ölçüsünün kullanımında zorluklar yaşanmıştır. Çıkar yol olarak pek çok değişikliğe uğratarak ve yumuşatılarak yeniden düzenlenmiş olan İran aruzunu dillerine ve şiir zevklerine daha yatkın bularak benimsemişlerdir. Türkçede uzun ünlülerin bulunmayışı aruz ölçüsünün uygulanmasında güçlükler yaratmıştır (İpekten, 2005, s. 140).

Gülzâr-ı Tabi ‘at’ta yer alan şiirlerin ikisinin kalıbı tespit edilmemiş olsa da yalnızca aruz ölçüsü kullanılmıştır.

Tablo: 3 Aruz Kalıpları

Kalıp Adı	Geçtiği Şiirler	Kullanım Sayısı
fâ'ilâtün-fâ'ilâtün-fâ'ilâtün-fâ'ilün	G1, Kt1, G6, G7, G9, G12, G14, G16, G17, Kt2, G18, G19, G20, G21, G23, Ms2, G24, G26, G27, G28, Kt3, G30, G31, G32, Mhs1, G33, Kt5, Kt8, G35, G36, G37, G38, G39, G40, Thm2	35
mefâ'ilün-mefâ'ilün-mefâ'ilün-mefâ'ilün	G2, G3, G4, G5, G8, G10, G11, G13, G15, G22, G25, Kt4, G29, G34, Kt7, Thm1, Thm3, Kt9, Msd1	19
mef'ûlü-mefâ'ilü-mefâ'ilü-fe'ûlün mef'ûlü-fe'ûlün	Mst1, Mst2	2
mef'ulü-fâi'lâtü-mefâ'ilü-fâ'ilün	Ms3	1
Vezin yok	Ms1, Kt6	2

Aruz ölçüsü şiire uygulanırken sözcükler bazı aruz kalıplarına uymayabilir. Uzun ünlü taşımayan Türkçe kelimeleri kalıplara uydurmak oldukça zordur. Dolayısıyla bu ölçüyü klasik şiirde kullanabilmek için bazı çözüm yolları aranmıştır. Bu süreçte vasl, imâle ve zihâf yapılmak suretiyle hece uyumu sağlanmaya çalışılmıştır (İpekten, 2005, s. 142).

3.1 Aruz Hataları

3.1.1. Vasl (Ulama)

Sözlük anlamı “birleştirme, ulaştırma”dır. Terim olarak ise “ünsüz harfle biten bir kelimenin ardından ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde sondaki ünsüz harfin ikinci kelimenin ünlüsüne bağlanarak okunmasına” denir. Böylece kapalı/uzun olan hece açık/kısa hece, durumuna gelir (İpekten, 2005, s. 142-145). *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta vasl örnekleri mevcuttur. Bu örnekler kusurdan çok ahengi artıracak niteliktedir. Aşağıdaki beytin 1. tefilesinde vasl yapılmıştır:

Yokdur ey hal/lâk-ı ‘âlem bahr-ı lutfuñ gâyeti

Müntakışdır cümle eşyâ üzre ni‘met âyeti (G1/1)

(fâ‘ilâtün - fâ‘ilâtün - fâ‘ilâtün - fâ‘ilün)

3.1.2. İmâle (Uzatma)

Sözlük anlamı ‘çekme, uzatma, bir tarafa eğme’ olan imale, terim olarak açık/kısa durumundaki bir hecenin vezne uydurulması için uzun okunmasıdır. Uzun ünlü kullanılmayan Türkçe sözcüklerde vezin gereği açık hece, uzun okunur. Usta şairler, bazen ahengi arttırmak için bilerek imale yapmıştır (İpekten, 2005, s. 145-149). *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta imale örneklerine çokça rastlanmaktadır. Aşağıdaki beytin 1. mısrasında 4 hecede, 2. mısrasında 2 hecede imale yapılmıştır:

Şahârî-i/ beyâbân-ı/ elemde kal/mağâ ey dil

Şikâr-gâh-ı/ muhabbetde/ âhû-çeşmân/ olur bâ‘îs (G11/2)

(mefâ‘ilün - mefâ‘ilün - mefâ‘ilün - mefâ‘ilün)

3.1.3. Zihâf (Kısaltma)

Sözlük anlamı olarak “zahmetle ve sürünerek yürüme, asıldan uzaklaştırma” demektir. Aruz terimi olarak da “uzun okunması gereken hecelerin kısa okunmasıdır.” Türkçede uzun ünlü bulunmadığından Türkçe kelimelerde aranmaz (Mermer-Keskin, 2005, s. 113). *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta zihâf kusurları tespit edilmiştir. Aşağıdaki beytin 1. mısrasının 2. tefilesinde “tî” hecesinde zihaf yapılmıştır:

Vücûduñ hes/tî-yi kevne/ vesîle yâ/ resûlullâh

Bunu işbâ/ta hâcet yok/ delîle yâ/ resûlullâh (G4/2)

(mefâilün - mefâilün - mefâilün - mefâilün)

3.1.4. Med

Aruz ölçüsünde bazı heceler birincisi kapalı ikincisi açık olarak iki hece değerinde sayılmıştır. Bu hecelere medli hece denir. Klasik şiirde medli heceler her zaman kusurlu olarak kabul edilmez. Şairler tarafından ahengi artırmak için de kullanılır (Özerol vd., 2016, s. 54):

Hâksâr ol/dum görünmez/ çeşmime nû/r-ı cihân

Şu 'lesin set/r eylemiş hur/şîd-i tâbâ /n ey tabîb (G17/4)

(fâ 'ilâtün - fâ 'ilâtün - fâ 'ilâtün - fâ 'ilün)

4. KÂFİYE

Ahenk unsuru olan kâfiyenin sözlük anlamı “başın arkası, ense”dir. Bir şeyin sonu, arkası anlamını kazanarak “beytin sonu” olarak terimleşmiştir. Şiir terimi olarak ise “mısraların sonunda veya sonu olarak kabul edilen yerlerde, kendisi yahut anlamı farklı kelimelerde belli bir sesin tekrarlanmasıdır.” (Saraç, 2022, s. 265).

4.1. Kâfiye Çeşitleri

Kâfiye, tekrarlanan harf sayısına göre iki ana başlıkta incelenir.

4.1.1. Mücerred Kâfiye

Yalnızca revî harfi ile yapılan kâfiyedir. Revî, “kâfiyenin kendisiyle gerçekleştiği ilk harftir.” (Saraç, 2022, s. 272). *Gülzâr-ı Tabî'at*'ta mücerred kâfiye örnekleri vardır. Aşağıdaki beyitlerde “î” (ى) ve “r” (ر) harfleri revî olarak kullanılmış ve mücerred kâfiye yapılmıştır:

Vücûda gelmeden ecrâm-ı 'ulvî

Şuhûda ermeden ecsâm-ı suflî (Ms1/7)

Zü'l-fikâr-ı kaşlarıñ aḥkâm-ı Hayder gösterir

Tâbiş-i mihr-i ḥayâliñ tavr-ı Kanber gösterir (G19/1)

4.1.2. Mürekkeb Kâfiye

Mürekkeb kâfiye, reviden önce gelen harfe göre belirlenir ve üç başlıkta incelenir.

4.1.2.1. Mürdef Kâfiye

Ridf harfinin (reviden önceki elif, vav, yâ) bulunduğu kâfiyedir (Saraç, 2022, s. 272). Aşağıdaki beyitlerde reviden önce î (ع), û (و), ve â (ا) kullanılarak mürdef kâfiye yapılmıştır:

Maṭla ‘-ı ‘aşkdan tecellî eyledi şâhid-i ‘îd

Verdi şad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i cedîd (Ms2/10)

Nâme-i dil baḥtiyârdır dest-i yârı bûs eder

Hâme-i ümmîdi kat ‘eyler felek me’yûs eder (Ms2/16)

Cihânda şervet-i mâl u menâle i ‘tibâr etmem

Sa ‘âdetle be-kâm olsam yine ben iftiḥâr etmem (G8/1)

4.1.2.2. Mukayyed Kâfiye

Kayd harfinin (reviden önce bulunan ridf dışındaki harfler) bulunduğu kâfiyedir (Saraç, 2022, s. 272):

Kâ ‘inât gâh giyer bir siyâh câme

Düşer o vakitte âfitâb dâme (Ms3/4)

Ey vâkıf-ı esrâr-ı hikem-i mâ evḥâ

Ey ‘ârif ü maṣḥar-ı sûre-yi Duḥâ (Ms1/3)

4.1.2.3. Müesses Kâfiye

Te’sis harfinin (revî ile arasında harekeli bir harf bulunan elif) bulunduğu kâfiyedir (Saraç, 2022, s. 272). Revî ile te’sis harflerinin arasında bulunan harekeli harf “dahil” olarak isimlendirilir. Aşağıdaki bentte te’sis â”sı (î/ï) kullanılmıştır:

Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez

Serv-i ḳaddini gören bâğ içre kâmet istemez

Çeşm-i fettânîñ gören ḥaşre ‘alâmet istemez

Cevr-i yâri fehmi eden dünyâda râḥat istemez

Kimseden ṣerre ḳadar lutf u ‘inâyet istemez (Thm2/1)

Yokdur ey ḥallâḳ-ı ‘âlem baḥr-ı lutfuñ ḡâyeti

Müntakışdır cümle eşyâ üzre ni ‘met âyeti (G1/1)

4.2. Kâfiye Kusurları

Klasik Türk şiirinde yaygın olarak görülen kâfiye kusurları “ikfâ, ikva ve ita”dır. *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta ikva ve ita kusurları görülürken ikfâ kusuru tespit edilmemiştir. İkfanın sözlük anlamı, “sesleri birbirine yakın olan harflerle kâfiye yapma”dır (Devellioğlu, 2006, s. 423). Edebî terim olarak ise “revi harfinin mahreç (seslerin çıkış yerlerinin) yakınlığı olan bir başka harfe dönüşmesi”dir (Saraç, 2022, s. 274).

4.2.1. İkva

Şiirde görülen kâfiye hatalarından biridir. “Kâfiyede hazv ve tevcîh hareketlerinin (ünlülerinin) farklı olmasıdır” (Saraç, 2022, s. 273). Müstezattan alıntılanan aşağıdaki metnin 1. mısrasında revi harfinden (l) önce ‘i’ harfi kullanılmışken, 2. mısrasında ‘ü’ harfi kullanılarak ikva yapılmıştır:

Ezhâr-ı emel mahv oluyor bâğçe-yi dilde

reng kalmadı gülde (Mst1/7)

4.2.2. İta

“Kâfiyenin aynı anlamda tekrarlanmasıdır” (Kaçar, 2016, s. 44). Reddi matla (matla beytinin tekrarı) da ita olarak kabul edilir. “Bu tekrarlanan kâfiyenin matla beytinin mısralarındaki kâfiyelerden birisi olma durumunda bu kâfiye tekrarı kusur sayılmaz.” (Saraç, 2022, s. 274).

‘Andelîb-i dil niçün zâr etmesin hem ızdırâb

Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u gurâb (Ms2/8)

Ben de oldum bu sirâc-ı hüsn-i yârdan hişşe-yâb

Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ızdırâb (Ms2/13)

“İydiyye” türünde yazılan aşağıdaki mesnevinin 8. beytinde kâfiye olarak kullanılan “ızdırâb” sözcüğü 13. beyitte tekrar edilerek ita yapılmıştır.

5. REDİF

Kelime anlamı olarak “arkasından gitmek, takip etmek; Osmanlı Devleti’nin ihtiyat askeri” (Devellioğlu, 2006, s. 288) anlamlarına gelir. Edebî terim olarak ise her beytin sonunda genellikle kâfiyeden sonra tekrarlanan ek, kelime ve kelime grubudur

(Mermer-Keskin, 2005, s. 86). Klasik Türk şairi redif seçimi konusunda seçici davranır. Redif, şiirlerin isimlendirilmesinde araç olarak kullanıldığı için önemlidir. Nazire yazılırken ölçüt olarak alınan durumlardan biri redif seçimidir.

Gülzâr-ı Tabi‘at’ta redifler kullanım tercihlerine göre “Ek Biçiminde, Sözcük Biçiminde, Ek-Sözcük Biçiminde, Ek-Sözcük Grubu Biçiminde ve Sözcük Grubu Biçiminde” ele alınmıştır:

5.1. Ek Biçiminde Redif

Sadece bir ekten ibaret olan redif çeşididir (Artun, 2009, s. 97). Eserde bu redif çeşidi şair tarafından pek tercih edilmemiştir. Beyitte “-dir” bildirme eki olarak aynı görevde kullanıldığı için ek biçimindeki redife örnektir:

*Sa ‘âdet-yâb eden ‘âlemde insânı şadâkât**dır***

*Sadâkatdan murâd herbir umûrda istikâmet**dir*** (G15/1)

Beyitte yönelme hali eki olan “-e” harfi, aynı görevde kullanıldığı için ek biçimindeki redife örnektir:

*İ‘tişâm etdim çü hâbl-ı dâmen-i peygamber**e***

*Olmazam râh-ı talebde müftekir bir rehber**e*** (G21/1)

5.2. Sözcük Biçiminde Redif

Mısralarda aynı anlama gelen ve aynı görevi karşılayan sözcüğün kullanıldığı redif çeşididir (Artun, 2009, s. 98). *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta kelime hâlindeki rediflerin kullanıldığı şiirler, ek hâlindeki rediflerin kullanıldığı şiirlerden sayıca oldukça fazladır. Aşağıdaki beyitlerde “etmem” ve “gibi” ile sözcük biçiminde redif yapılmıştır:

*Baňa biñ bir ricâ etseñ saňa ‘arz-ı cemâl **etmem***

*Firâkımla tecennün eyleseñ hâliñ su’âl **etmem*** (G25/1)

*Kesb-i vüs‘at eyledi dil bî-vefâ dünyâ **gibi***

*Uçmağ ister âsumânda murğ-ı cân ‘anķâ **gibi*** (Kt3/1)

5.3. Ek-Sözcük Biçiminde Redif

Mısranın sonunda ek ve sözcüğün aynı görevde ve aynı anlamda kullanıldığı redif çeşididir (Artun, 2009, s. 98). Aşağıdaki beyitte ayrılma durumu eki (-dan) ve “geç” sözcüğü aynı görev ve anlamda kullanılarak ek-sözcük biçimindeki redife örnek olmuştur:

Gel ey gönüm yeter artık şu ezvâk-ı cihândan geç

Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u figândan geç (G34/1)

Bu beyitte de “terkip i”si ve “‘aşk” sözcüğü aynı görev ve anlamda kullanılarak ek-sözcük biçimindeki redife örnek olmuştur:

Mevc urur şun ‘-ı kemâl-i hikmet-i deryâ-yı ‘aşk

Kurş-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-yi yektâ-yı ‘aşk (G9/1)

5.4. Ek-Sözcük Grubu Biçiminde Redif

Dizelerde aynı anlamda kullanılan sözcük grubuna ve aynı görevde kullanılan ekin bulunduğu redif çeşididir. Aşağıdaki örneklerde ek ile sözcük grubu redif olarak kullanılmıştır:

Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârıñ ey bülbül

Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârıñ ey bülbül (G29/1)

Beytinde “-ıñ” iyelik eki ve “ey bülbül” seslenme edatı aynı görev ve anlamda kullanılmıştır.

Bezm-i ‘aşkda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu şart

Hep ‘alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu şart (G37/1)

Beytinde “mek” isim-fiil eki ve “oldu şart” birleşik fiili kelime grubu olarak aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

Bâğ-ı istignâdaki serv-i revânım işte bu

Hey’et-i cismim içinde kan u cânım işte bu (G40/1)

Beytinde “ım” iyelik eki ve “işte bu” işaret edatı aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

5.5. Sözcük Grubu Biçiminde Redif

Dizelerde aynı anlama gelen ve aynı görevde kullanılan sözcük grubunun olduğu redif çeşididir.

*Dilâ giryân u feryâda leb-i handân **olur bâ 'îs***

*Hemân âh u seher-gâha şeb-i hicrân **olur bâ 'îs** (G11/1)*

Beytinde ‘olur bâ ‘îs’ sözcük grubu aynı anlam ve görevde redif olarak kullanılmıştır.

*Murg-ı dil feryâd-dâred der gülistân **sû-be-sû***

*Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân **sû-be-sû** (G/36)*

Gazelden alıntılanan yukarıdaki beyitte ‘**sû-be-sû**’ ikilemesi sözcük grubu olarak aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

6. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

6.1. Somutlaştırmalar

Somitlaştırma, “Dil kullanımında, soyut kavramları somut kavramlardan yararlanarak anlatmaya yönelmektir” (Karaağaç, 2013, s. 704). Edebî metinlerde soyut imge ve kavramlar somutlaştırılarak anlaşılır hâle getirilir. Estetiği önemseyen Klasik şiirde somutlaştırmalara çokça yer verilmiştir:

Hedm eder kalb-i rakîki âteş-i sûzân-ı ‘aşk

*Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile **ta ‘mîr eyledim** (G7/3)*

“Gönül” kelimesi soyut bir kavram iken beyitte “tamir edilme” ifadesi ile somutlaştırılmıştır.

Haçer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç

*Şaplanır **tûğ-i cefâsı** hûn-nişâre düş de gör (G14/2)*

Eziyet, sıkıntı gibi soyut anlamlara gelen “cefa” kelimesi, “kılıç” gibi somut bir kelime ile tamlama şeklinde kullanılmıştır. Soyut olan “cefa”, somut bir nesne ile ilişkilendirilerek ifade edilmiştir.

*Bir libâs-ı **matem-engîze** büründü **fikrim âh***

Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân aîlar bizi (G16/6)

Beytinde soyut bir kavram olan “fikir” matem sebebi olan elbiseye benzetilerek somutlaştırılmıştır.

6.2. Alışılmamış Bağdaştırmalar

Alışılmamış bağdaştırma, “*Dilde yaygın olarak kullanılmayan, dilbilgisi kurallarına uysa bile, çoğu zaman mantık kurallarına uymayan bağdaştırmadır.*” (Hengirmen, 2009, s. 43). Sebk-i Hindî üslûbunun etkisi ile klasik şairler alışılmamış bağdaştırmalar oluşturarak şiirin anlamını kapalı hâle getirmiştir.

Sîne-yi fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ızırâb

Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör (G14/4)

Beytinde “işveli saç şeklindeki vadi” benzetmesinde saçın gerek şekli gerekse aşık üzerindeki etkisi bakımından “vadi” ile ilişkilendirilmesi, alışılmamış bir bağdaştırma olarak değerlendirilebilir.

Libâs-ı fahır-ı ezhâr-ı melâhet kâdr-i cânâne

Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i hırâmâna (Kt9/11)

Beytinde “güzelliği temsil eden çiçeklerin övünç elbisesi” tamlaması da somut ve soyut kavramları içermesi bakımından alışılmamış bir bağdaştırmaya örnek olarak gösterilebilir.

6.3. Argo Sözlere

Argo, “kaba dil” ve “ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil” anlamına gelmektedir (TDK, 2005, s. 117). Konusu genellikle dinî ve tasavvufi olan *Gülzâr-ı Tabî* ‘at’ta argo sözlerinden “harâmî, rû-siyâh ve leim” kullanılmıştır. Sevgilinin güzellik unsurlarından kaşları tasvir edilirken yol kesen, haydut ve eşkıya anlamlarına gelen “harâmî” sözcüğü, benzetilen olarak kullanılmıştır. Haraminin kan dökme özelliği sevgilinin kaşlarına yansıtılarak sevgilinin acımasızlığı anlatılmıştır:

Anıñ ser-tîz-i müjgânı harâmî kaşları her dem

Gözümünden dökdüğü eşk-i hûn-efşânı helâl etdim (G13/4)

Hakikate erme yolcuğunda olan kişiye hikemi uyarıların yapıldığı gazelde “rû-siyâh” kelimesi “günahkâr” anlamında kullanılmıştır. Doğrudan çeviri yapıldığında “rû-

siyâh”, “yüzü kara” şeklinde ele alınır. Dolayısıyla rû-siyah kaba söz olduğu için argo ifadesi olarak değerlendirilir:

Tevbekâr ol bil ‘azâb-ı dûzahı ey rû-siyâh

Hâzret-i Gâffâr’a yalvar dâmen-i amâna gel (G26/4)

“Le’im” alçak, aşağılık kimse için kullanılan bir sıfattır. “Kanaat” ise eldeki ile yetinmektir. *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta kanaat ülkesinin şahı olunması sebebiyle aşağılık, değersiz unsurlara meyledilmemesi gerektiği savunulmuştur:

Ķanâ‘at mülküne şâh ol le‘îme ser-fürû etme

Gedâlar ol serîr üzre zihî kadrîni ‘âl eyler (G5/4)

6.4. Atasözü

Klasik şiirin önemli dil malzemelerinden bir atasözüdür. Özellikle yerli unsurların sık kullanıldığı şiirlerde atasözü de kullanılmıştır. Kültürün önemli unsurlarından olan “*atasözü, ataların, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan, herkesçe benimsenmiş özlü söz*” (Bayraktar, 2018, s. 178) demektir.

Atasözleri milli kültüre dair nitelikler taşır. İnandırıcı ve kutsaldır. Nitekim eski bir atasözü şöyle der: “Atalar sözü Kur’an’a girmez, yanınca yelişür (Birlikte koşup gider, ondan geri kalmaz)” (Aksoy, 1988, s. 15). *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta bir atasözü kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte aşığın anlayış kabiliyeti anlatılırken “Arife tarif gerekmez.” atasözü kısmi olarak alıntılanmıştır:

Meskenimdir cây-ı ‘uzlet istemem aşlâ refîk

Ta‘rîfe hâcet nedir ‘irfân olan añlar bizi (G16/4)

6.5. Ayetler

Klasik şiirin ana kaynaklarından biri Kur’ân-ı Kerim’dir. Kur’ân ayetleri, daha çok iktibas yoluyla klasik şiirde kullanılır. Ayet, “*Arapçada burhan, alamet, nişan, eser; Kur’an-ı Kerim’in her bir cümlesi*” (Cebecioğlu, 2009, s. 69) anlamına gelir.

Gülzâr-ı Tabi‘at’ta yer alan şiirlerde işlenen ana konulardan biri din ve tasavvuf olduğu için ayetlerden yararlanılmıştır. Bu ayetler, sure ad ve numaralarıyla şöyle sıralanabilir: Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47; Hud, 11/70; Hicr, 15/72; Nahl, 16/40;

İsra, 17/1; Meryem, 19/35; Tâhâ, 20/76; Yâsîn, 36/82; Zümer, 39 /73; Mü'min, 40/68; Necm, 53/9-10-17; Buruc, 85/11; Şems, 91/1; Leyl, 92/1; Duha, 93/1; Kadir, 97/1; İhlas, 112/1.

Aşağıda İhlas suresinin 1. ayeti, Zümer suresinin 53. ayeti örnek olarak seçilmiştir:

Künh-i zâtıñ bil ne şûretle yaratdı Haq seni

Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna gel (G26/1)

beytine göre eksikliklerden münezzeh olan Allah'ın birliğine inanmanın yolu, “De ki Allah birdir” ayetini ikrar etmektir.

Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ takneñ Hilmî

Mağarr u meskenim olmaz cehennem ka'rı Allâhım (G2/9)

beytinde şair “Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin” ayetinden kısmi iktibas yapar. Ümidini kesmediği için yüce Allah'ın kendisini mutlu ettiğini söyler.

6.6. Hadisler

Kelime anlamı “sonradan meydana gelen, yok iken var olan” demektir. Terim olarak da “Peygamberimizin kutsal söz ve davranışları” anlamına gelir (Tulum, 2013, s. 241) Klasik edebiyatta ayet iktibaslarının yanı sıra hadis iktibas ve telmihlerinden yararlanılmıştır. Hadisler, beyitlerde bazen tam metniyle alındığı gibi bazen de tercümesiyle ya da küçük parçalar halinde karşımıza çıkar (Pala, 2010, s. 183).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta ayet iktibasları fazla iken hadis iktibasları azdır. Tespit edilen hadisler klasik metinlerde “Levlak” ve “Lâ-feta” şeklinde geçer. Levlak hadisinin tam metni, “Levlâke levlâk lemâ hâlaqtü'l eflak” şeklindedir. Anlamı “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.” (Aclûnî, 2001, s. 214) şeklindedir:

Şânında dedi levlâke levlâk

Haq Celle lemâ hâlaqtü'l-eflâk

Hiz. Muhammed'in, Uhud Savaşı'nda Hiz. Ali'ye, Zülfikar'ı hediye ettiğinde, “Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur.” anlamına gelen “Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ Zülfikâr” sözünü söylediği ifade edilir (Öz, 2013, s. 553-554). Lâ-fetâ” *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta sevgilinin güzellik aynası tasvir edilirken benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

'Aks eder mir'ât-ı hüsnün sûretinde lâ-fetâ

Gamze-i hûn-bâr-ı cevrin seyfü hançer gösterir (G19/2)

6.7. Bağlaçlar

Bağlaç, “kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan” (Korkmaz, 2009 s. 1091) aralarında türlü ilgiler kuran dilsel yapılardır.

Eski Türkçeden itibaren bağlaçlar sayıca azdır. Türkiye Türkçesinde kullandığımız bağlaçların çoğu Farsça ve Arapçadan alınmıştır. Tümcelere anlam inceliği katan bağlaçlar, görev ve işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. Böyle bir sınıflandırmada bağlaçlar; sıralama, karşılaştırma, üsteleme, çelişki, neden sonuç, açıklama ve örnekleme; yapı bakımından ise basit, türemiş, bileşik ve öbekleşmiş şeklinde tasnif edilebilir (Demir, 2006, s. 508-534).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta geçen bağlaçlar, aşağıdaki tabloda alfabetik sıra ile verilmiştir. Bağlaç olan ve (u/vu; ü/vü) eserde çok kullanıldığı için şiir numaraları değil ve'nin kullanım sayısı yazılmıştır:

Tablo 4: Bağlaçlar

amma	G16/7
çü	G21/1
çün, çünkü	G4/3, G4/6, G6/3, G12/7, Kt2/13, G20/5, G23/3, G24/4, Ms3/2, Kt4/5, Kt4/8, G31/7, G31/10, G32/8, Mhs1/9, G33/6, Kt5/1, Kt5/11, Kt5/18, Kt5/19, Kt6/1, G36/1, G36/5, Kt9/15, Kt9/26, Kt9/34, Msd1/3, Msd1/5, Msd1/8
da, de	G3/3, G14/1(3), G14/2, G14/3, G14/5(2), G21/4, M2/13, G26/2, G26/6, G26/8, G29/3, G29/5, G29/6, G30/3, Kt7/3, Thm3/1,
degil	G21/6, M2/14, Kt4/8, Kt9/18, Kt9/23
eger	G4/7, G19/9, G26/5, G34/5, Msd1/3
egerçi	G2/6, Thm3/2,
ger	Kt2/13, G36/7
gâh...gâh	G9/8

hele	Kt9/8, Kt9/27
hem	M2s/8, G25/3, G32/9, Mhs1/4,
hem ... hem	Thm3/1
ile	Kt5/6, Kt6/6, G39/2
ki/kim	G2/3, G3/7, G10/9, G10/15, G15/5, G15/8, G17/3(2), G21/6, Ms2/6, Ms2/21(2), Ms2/22, Kt3/6, Kt4/3, Kt4/6, Kt4/11, G31/4, Kt7/2, Kt7/5, Thm1/1, Thm1/2, Thm1/3, G36/5, Kt9/14, Kt9/18, M1/8, G38/5
ne ... ne	Ms3/8, G31/8, Msd1/8
u/vu; ü/vü	u/vu: 135; ü/vü: 113
zîrâ	G10/1

Tablo'dan anlaşıldığı üzere *Gülzâr-ı Tabi 'at*'ta birçok bağlaç kullanılmıştır. İfade ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar şiirde akıcılığı olumsuz etkiler. Aşağıdaki örnekler, Türkçede yaygın olarak kullanılan “ki”, “çünkü” ve “de” bağlaçlarından seçilmiştir:

Görevlerinden biri de cümleye “pekiştirme anlamı katmak” olan “ki” bağlacı bu beyitte tasvir edilen “hey’et”in ön plana çıkmış cesaretli olma özelliğini pekiştirme konusunda kullanılmıştır:

*Bu hey’et **ki** şecâ’atle muḥammer tıyneti Ḥaḳdan*

Anuñla ceng eden a’dâ cihânda şerm-sâr kaldı (Kt7/5)

Açıklama yapmak ve sebep göstermek işlevlerinde kullanılan “çünkü” bağlacı bu beyitte de “sebep göstermek” anlamında kullanılmıştır. Kulun teşekkür etmesinin sebebi “çünkü” bağlacı ile temellendirilmiştir:

*Bu nûr-ı a’zamı **çünkü** Ḥudâ bahş u ‘a’â etdi*

Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev’-i insâna (Kt4/8)

Genellikle “dahi, bile” bağlaçlarıyla özdeş olan “**de**” bağlacı bu beyitte de “dahi” anlamında kullanılmıştır. Bülbülün gam ve kederi şairi yakacak etki ve düzeyde görülürken “de” bağlacından yararlanılmıştır:

A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ‘aceb teskîn

Beni de yakdı ağılatdı gam u ekdârın ey bülbül (G29/6)

6.8. Deyimler

Deyim, “bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” (Aksoy, 1988, s. 52) anlamına gelmektedir.

Deyimler, anlatımı etkili kılmak için halk tarafından benimsenen kalıplaşmış ifadelerdir. Bu ifadelerde mecaz, anlatım güzelliği ve özgünlük esas alınır. Bir öykü ya da bir olaya dayanırlar. Kalıplaşmış söz oldukları için kelimeleri değiştirilmez. Kısa ve özlü sözlerdir. Öbek halinde kullanıldıkları gibi cümle şeklinde de kullanılırlar (Aksoy, 1988, s. 38-50).

Gülzâr-ı Tabi‘at’ta da şair, düşüncelerini etkili kılmak için deyimlerden yararlanmıştı. Eserde tespit edilen bazı deyimler alfabetik olarak şöyle sıralanabilir: ‘âr etmek (G8/3), âteş saçmak (Kt6/4), bahtı açılmak (G31/5), başına geçmek (G31/9), beñzi sararmak (G10/13), cân vermek (Kt5/7, Thm1/2), cânı çıkmak (G17/3), çiçek açmak (G31/8), dest çekmek (G17/5), el vermek (Thm3/4), ezber etmek (G37/2), farz etmek (Ms2/12), gözden geçirmek (G10/5), hasâra uğrâmak (G10/1), hayâlinden geçmek (G22/2), hayrân olmak (Thm1/4), ‘ibret almak (G21/4), icâzet almak (G34/3), îmâna gelmek (G26/1), kadrini bilmek (Kt4/9), kan dökmek (G18/2, G19/7, Kt5/7), kebâb olmak (Thm3/4), kulak vermek (G21/4), kurbân olmak (Thm1/4), rağbet etmek (G26/1), seyre çıkmak (Kt3/2), şevk vermek (Mst2/2), şevke gelmek (G10/11), vedâ etmek (G10/7, G10/17, G17/1), velvele kıpmak (G27/6), vücûda gelmek (Ms1/7), yek vücûd olmak (G33/4), yüz sürmek (G21/2), zahmet çekmek (G34/2), zevâle ermek (G10/13, G22/1).

Aşağıda **el çekmek**, **gözden geçirmek** ve **yüz sürmek** deyimleri örnek olarak seçilmiştir:

Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i şafâ

Râh-ı aşka soyunup üryân olan añlar bizi (G16/2)

“El çekmek” deyimini, “sık sık yapılan bir işi terk etmek, yapmamak” anlamına gelir. Şair gazelde keyfine düşkün olan insanlara seslenip dünyanın maddi güzelliğinden vazgeçip aşk yoluna (Allah aşkı) girdiğini ifade etmektedir. “El çekmek” deyimini dünyevî nimetlerden vazgeçmek bağlamında kullanılmıştır.

Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i mevtden

O dem top-ı ecel verdi şadâ cismiñ hişârından (G10/5)

“Gözden geçirme” deyimini ‘bir durumu ele alma, en ince ayrıntısına kadar inceleme’ anlamlarına gelir. Şair, ölüm menfezinden evreni incelediğini, ecel topunun varlık/beden kalesinden ses verdiğini ifade eder. Böylece ölümün insanı her şekilde bulduğunu düşünmektedir.

Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim hâkini

Yüz süreydim zîr-i akdâm-ı ‘Alî vü Kanbere (G21/2)

“Aşırı sevgi göstermek için eğilmek” anlamına gelen “yüz sürmek” deyimini, beyitte Hz. Ali’ye olan sevgi ve bağlılık dile getirilirken kullanılmıştır.

6.9. Dua Sözleri

Dua, “yakarış, yalvarış, niyaz, dilek dileme, halini arz etme, kulun Hakk’a yakarışı” gibi anlamlara gelmektedir (Uludağ, 1995, s. 155). Kul, muhtaç bir varlık olarak yaratıldığı için Allah’a dua ile sığınır. Dua dil ile yapılırsa da tasavvuf ehlinin duası hâl ile yapılmaktadır (Uludağ, 1995, s. 155).

Kur’ân-ı Kerim’de Allah “Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir!” (Mü’min, 40/60) şeklinde buyurur. Bu ayetten anlaşıldığı üzere Allah kulunun dua etmesini murat eder. Yapılan duanın da karşılık bulacağını belirtir.

Hz. Peygamber de “Dua, ibadetin ta kendisidir.” (İmâm Nevevî, 2006, s. 208) hadisi ile dua etmeyi ibadet etmekle aynı değerde görür.

Gülzâr-ı Tabi ‘at dinî ve tasavvufî bir eser olduğu için çokça dua ifadesi içerir. Ahmed Hilmi, “Sen beni bağışla yâ Rab” ve “Beni kıl mazhar-ı gufrân” duasıyla “bağışlanma”;

Sen beni bağışla yâ Rab ol habîb-i ekreme

Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü kâmeti (G1/4)

Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî

Menâhî nâm edip nokşân kılar her emri Allâhım (G2/2)

“İlâhî mevlidi rûzun sa’îd eyle Hamîd Hâna” duasıyla da Abdülhamit Han’ın doğum gününün kutlu olmasını dilemektedir:

Çıkardı Hilmî bir ‘asker kemâl-i şevk ile târîh

İlâhî mevlidi rûzun sa’îd eyle Hamîd Hâna (Kt4/12)

6.10. Edatlar

Edat, “Yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlelerin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir.” (Korkmaz, 2009 s. 1052).

Hiçbir nesne ya da hareketi karşılamayan edatlar, tek başlarına kullanıldığında bir anlam ifade etmezler. Anlamli kelimelerle kullanıldığında ise belirli bir anlam ifade ederler. Birlikte kullanıldıkları sözcüklerin, sözcük gruplarının ve cümlelerin anlatımlarına katkı sağlar. Bundan dolayı edatlara anlamlı kelimeler değil, görevli kelimeler denir. Kelime türetmeye elverişli olmayan edatlar, dilin eksiz yapılarındandır. İsimleşen edatlar ek alabilir (Ergin, 2009, s. 348).

Tablo 5: Edatlar

ancak	G15/7
beri	Kt 4/7, Kt 9/25
değil	G12/2
dek	G33/1
ey	G1/1, G1/3, Ms1/1(2), Ms1/2(2), Ms1/3(2), Ms1/12(2), Ms1/15(2), Ms1/19, G4/2, G8/4, G10/11, G10/12, G10/14, G10/16, G11/2, G14/5, G15/10, G16/2, G17/1, G17/2, G17/3, G17/4, G17/5, G18/1(2), G18/4, G19/7, G20/ 1, G20/2, G20/3, G20/4,G26/7, G21/3, Mst2/4, Mst2/6, M2/20, G22/6, G24/6, G26/7, G26/4, G26/6, G26/11, G27/3, G28/3, Kt3/3, G29/1(2), G29/2, G29/3, G29/4(2), G29/5, G29/6, Mhs1/1, Mhs1/9, G34/1, G34/4, Thm1/2, G35/3, G35/4, G35/5, G36/2, G39/3, G40/3, Kt9/1, Kt9/28, Msd1/5(2), Msd1/8, Msd1/9

gibi	G16/6, Mst2/1, Mst2/5, G23/1, Kt3/1, Kt3/2 Kt3/3, Kt3/4, Kt3/5, Kt3/6, Kt3/7, G29/3, G34/1, Kt.7/1,
için, için	G8/2, G14/3, G26/7, G31/9, G32/5, Thm1/4, G37/7
ile	G1/3, G2/8, G4/5, G5/2, G6/2, G7/3, G7/6, Mst1/8, G8/1, G10/12, G10/15, G11/6, G12/4, G13/1, G15/5, G15/6, G15/8, G15/10, G16/3, Kt2/10, G20/2, G21/5(2), G21/6, G22/6, Ms2/4, G26/1, G26/2, G27/7, Kt3/6, G30/3, G30/5, G30/6, G32/2, G32/7, Mhs1/7, Mhs1/8, Kt4/10, Kt4/12, Kt5/10, Kt5/12, Kt6/3, Kt7/5, Kt8/3, Kt8/6, Kt8/7, Thm1/5, G35/5, G35/6, G37/1, G37/2, Thm3/3, Kt9/4, Kt9/10, Kt9/19, Kt9/22, Kt9/26(2), Msd1/3, Msd1/6, Msd1/5,
işte	G23/4, G40/1(2), G40/2, G40/3, G40/4, G40/5, G40/6, G40/7,
kadar	Thm2/1
mişl	G24/3, Mhs1/2
özge	G6/8, G11/6, G12/3
sanki	Kt3/2
-veş	Ms/13, G26/6, G27/3
yâ	G1/4, G2/2, Ms1/13(2), Ms1/16, Ms1/18, G3/1(2), G3/2, G3/3, G3/4, G3/5, G3/6, G3/7, G4/1(2), G4/2, G4/3, G4/4, G4/5, G4/6, G4/7, G10/10, G19/4, Ms3/10, Kt4/11, Kt5/20, Thm1/3.

Tablodan anlaşıldığı üzere *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta birçok edat kullanılmıştır. Örnekler “ile”, “gibi” ve “için” edatlarının kullanıldığı beyitlerden seçilmiştir.

“İle” edatı, cümleye “araç, birliktelik, nasıl veya durum” anlamlarını kazandırır. Şair, beyitte Türklerin eskiden beri savaşımlara alışkın olduğunu, şehirlere ve ticaret limanlarına da savaşımla sahip olduğunu dile getirmiştir. “Harb ile” ibaresinde ile edatı durum anlamı katan unsur olarak kullanılmıştır:

Ez-ḳadîm mu'tâd u ḳârî Türkleriñ ceng ü cidâl

Ḥarb ile zabṭ eylemekdir şehr ü bender dâ'imâ (Kt5/10)

“Gibi” edatı, birlikte kullanıldığı sözcüğe “benzetme, benzerlik, karşılaştırma” anlamı katar. Gazelin matla beytinde şair, gönlüne seslenmekte ve dünya zevklerinden, bülbül

gibi sızlayıp inlemek ve haykırmaktan vazgeçmesini istiyor. Beyitteki benzetmede bülbül benzetilen, gönül benzeyen “gibi” ise benzetme edatı olarak kullanılmıştır:

Gel ey gönülüm yeter artık şu ezvâk-ı cihândan geç

*Hemân bülbül **gibi** feryâddasın âh u fiğândan geç* (G34/1)

“İçin” edatı kelimeler arasında ilgi kurarken genellikle amaç anlamı taşır. Şair, gazelinmakta beytinde kendisine seslenir. Gönül maksudunun arzusu, yârin ayak toprağına yüz sürmekle gerçekleşir, der. Bu kullanımda “için” edatı, “amaç” anlamındadır:

*Kâm-ı makşûd-ı dili almak **içün** Hilmî hemân*

Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek oldu şart (G37/7)

6. 11. Eş ve Zıt Anlamlı Kelimeler

Türkçede çok anlamlılık yaygın bir durumdur. Kelimelerin yakın ve eş anlamları olduğu gibi zıt anlamları da var. “Genellikle bazı kelimelerdeki kavram inceliklerinin çeşitli sosyal ve dil kesimlerinde zamanla gölgelenmeye uğrayarak anlamca birbirlerine yaklaşımlarından oluşan kelimeler” (Korkmaz, 1992, s. 55) eş anlamlıdır.

Dil Devrimi’yle Türkçeye birçok yeni kelime kazandırılmıştır. Osmanlı Türkçesinde kullanılan ve diğer dillerden gelen öğelerin oluşturdukları eşanlamlı (anlamdaş) kelimelerden bir bölümü, bugün Türkiye Türkçesinde varlığını sürdürmektedir. Bu kelimeler Türk dilinin söz varlığının eşanlamlılar bakımından zenginliğine katkıda bulunmaktadır (Aksan, 2006, s. 126-128). *Gülzâr-ı Tabi’at*’ta şair, Türkçenin bu zenginliğinden faydalanmıştır.

Vuşlat-ı dildâr değil mi ‘îd ber-bâlâ-yı ‘îd

*Olduğu **gün rûze**-i firkat gönülden nâ-bedîd* (Ms2/14)

Ahmed Hilmî, sevgiliye kavuşma gününün bayram (günü) olduğunu hatta en yüce bayram olduğunu; söz konusu günde ayrılığın gönülden kalktığını ifade eder. Türkçe kökenli “gün” kelimesi ile Farsça kökenli “rûze” kelimesi eş anlamlı olmasına rağmen şair tarafından aynı mısradaki kullanılmıştır.

*Derd ü **gam**dan bir eşer koyma mübârek kalbine*

‘Arş-ı a ‘lâ rûh-ı a ‘zam kudsiyânîñ ‘aşkına (Kt2/6)

Şair, Abdülhamit Han'a yaptığı duada Allah'ın, 'arş-ı a'lâ ve yüce ruhu taşıyan kutsal kişilerin hatırına padişahın kalbine sıkıntı, üzüntü vermemesini dilemiştir. Sıkıntı, üzüntü anlamlarına gelen Farsça kökenli “derd” kelimesi ile Arapça kökenli “gam” kelimesi aynı anlama geldiği için eş anlamlı olarak kabul edilir.

Karşıt anlamlı kelimeler ise “*anlam bakımından birbirinin zıddıdır*” (Uslu, 2007, s. 380). Türkiye Türkçesine özellikle Arapça ve Farsçadan yerleşmiş kelimeler, halka mâl olduğu için zıt (karşıt) anlamlılığa önemli katkı sunmuştur. Türkçede yabancı kökenli kelimeler önemli yer tutmaktadır. Bu yabancı kelimelerin birbirleriyle ya da Türkçe kelimelerle kurdukları çiftlerin sayısı ise oldukça fazladır (Aksan, 2006, s. 81-82).

Klasik şiirde tezat sanatı yapılırken yararlanılan sözcüklerin başında karşıt anlamlılar gelir. “*Klasik Türk şiirinde en çok kullanılan anlama dayalı edebî sanatlardan biri tezattır. Duygu ve hayallerin çift yönlü ve daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayan tezat sanatının kullanımı sayesinde, gazellerdeki söyleyiş farklılığı, anlam derinliği/inceliği ve estetik düzey ortaya çıkar.*” (Gider-Çiftçi, 2021, s. 125).

Zıt anlamlı sözcüklere şiirlerinde yer veren Ahmed Hilmî, ifade ve duygu durumunu derinleştirmek ister.

Geçdi 'isyân ile hep ey gâfir-i zenb-i azîm

*Ömrümün her sâl u mâhı **rûz** u **şeb** her sa'âtı (G1/3)*

Şair beyitte, ey büyük günahların bağışlayıcısı diyerek Allah'a seslenmektedir. Ömrünün her saati, gece ve gündüzü, ay ve yılının isyan ederek geçtiğini dile getirmektedir. Farsça kökenli “**rûz**” (gündüz) ve “**şeb**” (gece) kelimelerini karşıt anlamlı olarak kullanmıştır.

“Bülbül, bahar mevsiminde ağlamaklıyken; gül, gül bahçesinde gülücük dağıtır.” ifadesinde âşık ile sevgilinin hâli, karşıt iki kavram olan “ağlamak” ve “gülmek” sözcükleriyle anlatılmıştır:

'Andelîbân gâh giryân olmada vâkt-i bahar

Gâh verir gülşende hânde bir gül-i hamrâ-yı 'aşk (G9/8)

6.12. İkilemeler

İkileme, “anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması veya bu işlem sonucu ortaya çıkan sözcük grubu” (Hengirmen, 2009, s. 208) demektir.

Yan yana gelen iki sözcüğün mana ya da biçim ilişkisi birbirine yakındır. Bu tekrar grubunun başlıca işlevi süreklilik, kuvvetlendirme, çokluk ve ortalama değildir. Türkçenin eski dönemlerinden itibaren ikilemeler sıklıkla kullanılmaktadır. İkilemeler cümle içerisinde her zaman ayrı yazılır, aralarına hiçbir şekilde noktalama işareti konmaz. Tekrar grupları cümlelerin öğeleri olarak kullanılır (Özkan ve Sevinçli, 2009, s. 38-51).

Anlatım gücünü kuvvetlendirmek ve ahengi sağlamak amacıyla kullanılan ikilemeler, *Gülzâr-ı Tabi ‘at’*ta “zıt anlamlı kelimelerle oluşan ikilemeler”, “eş ve yakın anlamlı kelimelerle oluşan ikilemeler”, “aynı kelimenin tekrarıyla oluşan ikilemeler” ve “Farsça tamlamalarla oluşan ikilemeler” şeklinde 4 başlıkta değerlendirilebilir.

*Gülzâr-ı Tabi ‘at’*ta rûz u şeb (G1/3), rûz u leyâl (G10/10, M2/1), şebân-rûz (Kt9/31) ikilemeleri, “zıt anlamlı”; kadd ü kâmet (G1/4), ğam u ekdâr (G29/6), Rabb u İlâh (G31/8), âh u vâh (G31/7), harb u ceng (Kt5/18), ‘adl ü dâd (Kt5/18), tâb u fer (Kt6/2), derd ü ğam (Kt2/6), rahm u şefkât (G27/3), ceng ü cidal (Kt5/10) “eş ve yakın anlamlı”; ğarîb ğarîb (G29/3) par par (G16/3), şerha şerha (G23/5), gâh gâh (G31/2), hâh hâh (G31/10), hatve hatve (Kt5/15) “aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan”; ser-tâ-ser (G5/5, Kt5/15, G38/4, Kt9/5, Kt9/28), germ-â-germ (G20/5), sû-be-sû (Kt2/12, Kt6/5, G36/1-2-3-4-5-6-7, G38/6), dem-be-dem (Kt2/12), dem-â-dem (G3/5, G26/12, Thm1/4, Kt9/11), ser-â-ser (Kt7/4, Kt9/26, Mst1/6), câ-be-câ (Kt9/27) “Farsça tamlamalarla oluşan” ikilemelere örnektir.

Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs bana

Hâlîme ağlar a Hilmî hep seher bûlbûlleri (G23/5)

beytinde kendisine seslenen Hilmî, göğsünün parça parça olduğunu, bûlbûllerin seher vaktinde hâlîne ağladığını, bu halinden dolayı kendisine binlerce defa yazıklar olsun, demiştir. “Şerha şerha” ikilemesi aynı kelimenin tekrarı ile yapılmıştır. Türkçede aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler; kavramın pekiştirilmesini, güçlendirilmesini sağlar. Şair bu ikileme ile anlamı kuvvetlendirmiştir.

Vücûd-ı akdesiñ mahfûz olup taht-ı hilâfetde

Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübhâna (Kt9/31)

Hilmî, hilafelik tahtında mukaddes varlığı korunan Abdulhamit Han için gece gündüz dua ettiğini belirtir. “Şebân-rûz” ikilemesi de zıt anlamlı kelimelerle oluşmuştur. “Şeb” ve “rûz” kelimeleri karşıt anlamlı olmasına rağmen bir araya gelerek yeni bir kavram oluşturmıştır.

Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne harb u ceng

‘Adl ü dâdî Türkleriñ çün günden ezhâr dâ’imâ (Kt5/18)

Hilmî, Türklerin savaş meydanında vahşice savaşmadıklarını, orada adalet çiçeklerinin daima açtığını söylemektedir. Bu yaklaşımıyla savaş hukukuna uyduklarını düşünmektedir. Arapça kökenli “‘adl” ile Farsça kökenli “dâd” kelimeleri “hakkaniyet ve tarafsızlık” anlamlarına gelmektedir. Arapça kökenli “‘harb” ile Farsça kökenli “ceng” kelimeleri de “savaş” anlamına gelmektedir. Şair anlamı pekiştirmek ve anlatımı güçlü kılmak için eş anlamlı kelimelerle ikileme oluşturmıştır.

6.13. Kalıp İfadeler

Kalıp ifadeler, “Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak, gerekiyorsa bazı ekleme ve/veya çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcükler içeren sözcük öbeği ya da tümceden oluşabilen, belirli durumlarda söylenmesi toplumca benimsenmiş ve görece bir sıklığa sahip sözler olarak iletişimin kurulmasına, devamına veya sonlandırılmasına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan dil birimleridir.” (Gökdayı, 2020. s. 71).

Kalıp ifadeler, belli durumlarda söylenir ve gelenek bağlamında şekillenir. Bu ifadeler toplumun yaşayış biçimini ve kültürünü aydınlatmaktadır. Kalıp ifadeler, yemek esnasında, yemek yendikten sonra, selamlaşmak, doğum, ölüm, evlilik, sevilen kişilere edilen dualar, kızgın ruh haliyle edilen beddualar, verilen sözler gibi günlük hayatta sıkça karşılaşılabilen olaylar karşısında kullanılır (Erol, 2007, s. 7).

Ahmed Hilmî, *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta toplumsal alanda karşılığı olan bazı kalıplaşmış ifadelere yer vermiştir. Arzu edilen bir durumun gerçekleşmesinden sonra söylenen

“**Bi-ḥamdi’llâh** (Allah’a şükürler olsun)” sözü, mutluluk ve şükür ifadesi olarak kullanılan kalıp ifadelerdendir:

Tecellî eyledi Ḥilmî ruh-ı âfâk-ı hüsnünden

Bi-ḥamdi’llâh nihâyet rû`yet-i `îd-i hilâl etdim (G13/7)

Sevilen kişiye karşı “esenlik dileklerim ulaşsın” anlamına gelen “**selâm olsun**” sözü de yaygın kullanılan kalıp ifadelerdendir:

Şad-şalavât olsun ber-i şaḥb-ı aḥbâr

Şad-selâm olsun ber-i âl u enşâr (Ms1/30)

Ruhsal ve bedensel hastalıklardan uzak kalma temennisi dile getirilirken “**Âfiyet şîḥḥat selâmet ola**” kalıp ifadesinden yararlanılır:

Hıfz ede derd ü elem den ânı ḥayrî`l-ḥâfîzîn

Âfiyet şîḥḥat selâmet ola her dem yaveri (G39/5)

6.14. Ünlemler

Türkçede bir terim olarak ünlem, “seslenme, sevinç, öfke, korku, şikâyet, yalvarma vb. birçok duyguyu ifade eden kelime türüdür.” (Çiftçi, 2023, s. 84). Duygu ve heyecan ifadelerinin yanı sıra “seslenme, cevap verme, gösterme, sorma, onaylama veya tabiattaki sesleri taklit yoluyla türetmeye yarayan söz türüdür.” (Korkmaz, 2009, s. 1140).

Ünlemler kişilerin olaylar karşısındaki duygusal tepkilerini belirten kelimelerdir. Tek başlarına cümle oluşturabilirler. Klasik Türk şiirinde şairler seslenme amacıyla ünlemleri kullanmıştır. Seslenme ifade eden kelimeler isimlerden önce gelir. Bu birleşimde ünlem grubu ek almaz (Vardar, 2007, s. 206). Üzüntü, korku, ürperti veren durumdan kurtulmak ve yardım dilemek için söylenen “**ımdad**” ünlemi, Ḥilmî tarafından içinden bulunan çıkmazdan kurtulmak için Allah’a yalvarış ifadesi olarak kullanılmıştır:

*Meded ey rehber-i râh-ı Ḥudâ-yı kibriyâ **ımdâd***

*Seniñ dost-ı kadîmiñ `aşkına eyle baña **ımdâd***

*Fakîr ü bî-kes ü `âciz ḳalup dil bî-nevâ **ımdâd***

*Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî zelîle serverâ **ımdâd***

Bihâr-ı zenb ü emvâc-ı me`âşîde garîḳânı

Halâş eyler hemân bâd-ı nesîm-i luğ u ihsânı (Msd1/9)

Acıma duygusu uyandıran durumlar yaşanırken “hayf” ünlemi kullanılır. İçinden çıkılamayacak veya elden bir şey gelemeyecek hâl, bu ünlem ile ifade edilir. durumunda kullanılır. Beyitte de çaresi bulunamayan hastalığa yakalanan şairin durumu ifade edilirken kullanılmıştır:

Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre **hayf**

Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre **hayf** (G28/1)

6.15. Tamlamalar

Tamlama, en az iki sözcükten meydana geldiği halde, cümledeki vazifesi bakımından bir tek sözcükten farklı olmayan, gerektiğinde bir sözcük gibi çekim eki alabilen isim soylu sözcük öbeğidir (Bilgegil, 2014, s. 108). Klasik Türk şiirinin yapı taşlarından olan tamlamalar, şiir vezne uyarlanırken çokça kullanılmıştır. Bu tamlamaları oluşturan sözcükler genellikle Türkçe, Arapça ve Farsça olup ikili ve üçlü söz grubu hâlinindedir (Ramanlı, 2024, s. 49).

Gülzâr-ı Tabi’at’ta kullanılan tamlamalar, Arapça, Farsça, Türkçe ve birden çok dilden oluşanlar şeklinde tasnif edilebilir.

Arapça tamlamaların tamlayanı ve tamlananı isim veya isim soylu kelimelerden oluşmaktadır. Türkçeden farklı olarak önce tamlanan sonra tamlayan gelir. Arapçada tamlamalar “el” takısı ile oluşturulmaktadır (Duman, 1987, s. 2):

*Ber-devâm etsin serîri üzre **Rabbü’l-âlemîn***

Müstedâm oldukça arz u âsumân u mâ’ u tîn (Kt2/14)

Farsça tamlamalarda da “muzâf” (tamlanan) önce, “muzâfunileyh” (tamlayan) ise sonra gelir. Muzâfın sonu kesre (ـ) ile okunur. Bu kesre Türkçede (-ı) ve (-i) olarak okunur” (Timurtaş, 2005, s. 259-265).

Farsça tamlamalarda tamlamayı oluşturan sözcükler Farsça olabileceği gibi Arapça, ve Türkçe olabilir. *Gülzâr-ı Tabi’at*’ta Türkçe tamlamalar sayıca az iken Farsça tamlama oldukça çoktur. Ahmed Hilmî, aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere iki sözcükten oluşan yaygın tamlama yapısından farklı olarak Sebk-i Hindi üslubunun etkisiyle zincirleme ve karmaşık tamlama yapılarına yer vermiştir:

El-ğiyâş ey şâh-ı iklîm-i melâhet el-ğiyâş

*Ey **meh-i rahşende-i mülk-i adâlet** el-ğiyâş* (G18/1)

*Mevc urur **şun-ı kemâl-i hikmet-i deryâ-yı aşk***

Kurş-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-yi yektâ-yı aşk (G9/1)

Türkçede tamlamalar, isim ve sıfat olmak üzere iki grupta incelenir. “*İsim tamlamaları bir ismin bir başka isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir. İsim tamlamasının, tamlayanın ekli ya da eksiz çekimde olmasına göre, belirtili ve belirtisiz; hem tamlayan hem de tamlananın durumuna göre de zincirleme türleri vardır*” (Karaağaç, 2009, s. 171-176).

*Gülzâr-ı Tabî ‘at’*ta bulunan Türkçe tamlamaların tamlayan ya da tamlananı genellikle Arapça veya Farsça sözcüklerden oluşmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde yer alan tamlamalar, sırasıyla “belirtili”, “belirtisiz” ve “zincirleme” ad tamlamalarına örnektir:

‘Aşkımıñ bir zerresin bahş eyleyim yâre şabâh

Hâlimi ‘arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre şabâh (G30/1)

Dâmen-i yâre şarıldım bir seher vuşlat için

N'eylerim firkat şebinde nâ-tamâm envârı ben (G32/5)

Nâr-ı dûzağdan beterdir Türklerin harb âteşi

Çünkü emr eyler cihâdı şer’-i enver dâ’imâ (Kt5/19)

Aşağıdaki beyitte geçen “bir dem”, “serv-i nâz” ve “kâmet-i tûbâ” kelime grupları da sıfat tamlamasına örnektir:

Bağ-ı hüsniñ görmeye bir demde ruşsat isterim

Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû’yet isterim (G12/1)

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLZÂR-I TABİ‘AT’IN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Gülzâr-ı Tabi‘at’ın bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü hazırlanırken uygulanan yöntem şöyledir:

- Madde başlıkları, altı çizili olarak yazılmıştır.
- Bağlama göre anlamlandırılan kelimeler, kalın (bold) fontla gösterilmiştir.
- Kelimeler, kök veya gövde şeklinde yazılmış; sözcüğe gelen ekler köşeli parantez içinde ([]) verilmiştir.
- Kelime veya kelime grubu anlamlandırılırken bağlama göre önce ilk anlam sonra ayrı bir madde olarak (I,II, III..) diğer anlamlar yazılmıştır.
- Kelimenin beyit veya bent künyesi verilirken (Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt’a 9, Mısra 53) parantez içindeki örnekten anlaşıldığı üzere sırasıyla eser adı, nazım şekli ve numarası, mısra numarası yazılmıştır.

A

a: "Ey" anlamında seslenme edatı.

1. Bîñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istîgnâ **a** Hilmî şöhet-i cânâna gel
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 26*).
[a,]
2. A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yakdı ağlatdı ğam u ekdârın ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 11*).
[a,]
3. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi hınța-i âmâl tıķandı dîde-i ğırbâl
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 21*).
[a,]

a dil: Ey Gönül.

1. Hüdâya vâsıl ol cânâ tarîķ-i müstakîmi
bul
Nedir bu çekdigiñ zahmet **a dil** kayd-ı
sivâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 4*). [a
dil, -]

a Hilmî: Ey Hilmi.

1. Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs
baña
Hâlîme ağlar **a Hilmî** hep seher bûlbülleri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 10*). [a
hilmî, -]

âb u istikâmet: Su ve doğruluk.

1. Muṭahhar kılmak isterseñ çirkâbdan
vücûduñ sen
Ki **âb u istikâmetle** tetâhkur et
nezâfetdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 10*). [âb u
istikâmetle, -le]

'abd-i pür-kuşûr: Eksiği, hatası çok olan kul.

1. Bu **'abd-i pür-kuşûr**ı hiç yakar mı âteş-i
dûzağ
Yaratdın havz-ı kevşerle zihî dört nehri
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 15*).
['abd-i pür-kuşûr, -ı]
2. Anı medh ile fâhr eyler bu **'abd-i pür-kuşûr** Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maķbûl görür çün zât-ı
şâhâne (*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 51*). ['abd-i pür-kuşûr, -]

'Abdü'l-hamîd: I. Abdülhamid, Osmanlı padişahı (1774-1789).

1. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîķde
Tesalya kıt'asın hârben bugün **'Abdü'l-hamîd** aldı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 12*).
['abdü'l-hamîd,]

âb-ı himmet: Yardım suyu.

1. Yakdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege bir **âb-ı himmet**
bekleriz

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 10*).
[âb-ı himmet, -]

'âbid: İbadet eden.

1. Kıblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruḥsâr-ı yâr
Gerçi şûfî **'âbide** mihrâb u minber
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 10*).
['âbide, -e]

âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm: Tatlı söz (söyleyen kişinin) güzel yüzüsu II(şîrîn-kelâm, Hüsrev ü Şîrin hikayesinin kadın kahramanı).

1. Jâle-i verd-i cebîniñ rahmet-i dünyâ lebiñ
Tâ ezelde **âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 16*). [âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm, -]

aç-: Açmak, göstermek.

1. Sînesin **açdı** çemen-zâr-ı letâfet şevķ ile
Aldım âġuş-ı vefâya yâri fırķat kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 13*).
[açdı, -dı]
2. Cebhe-i hûsnünde yazdı hâme-i kudret
anıñ
Sû-be-sû **açdı** livâ-yı hâmd u nuşret âyeti
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 12*).
[açdı, -dı]

aç-: (çiçek için) büyüüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak | çok arzu edilene kavuşma kapısının aralanması (gül-i murâd bağlamında).

1. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler **açdı**
bak
Anı iḥsân etmemiş bir gönle o Rabb u
îlâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 15*).
[açdı, -dı]

'aceb: Acaba.

1. Gülistân-ı gönülde murġ-ı cândır şâmit u
sâkit
Uşanmış mı **'aceb** bûlbûl gülün sürḫ-i
'izârından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 4*).
['aceb,]
2. Sulûk eyler mi bir insân **'aceb** bir dâne-i
erze
Huķûķ-ı halkı ketm etmek nihâyetde
nedâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 7*).
['aceb,]
3. A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yakdı ağlatdı ğam u ekdârın ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 11*).
['aceb,]
4. Her hikmetiñ 'akla veriyor hayret
Görmüyor mu **'aceb** dîde-i 'ibret (*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 18*). ['aceb,]

'aceb mi: Tuḥaf mı?; Şaşılır mı? (Şaşılmaz).

1. Anıñ 'aşkıyla tarḫ etsem **'aceb mi** bir
ġazel şimdi
Huḫûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem
edîbâne

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 17).
['aceb mi, -]

açıl-: Açık hâle gelmek, açılmak.

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç
çiçek
Ol zamân bahtım **açılmış** der idim bî-
ıştibâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 10).
[açılmış, -mış]
2. Figâna başladı gülşen içinde 'aşk ile
bûlbûl
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez
efgâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 44).
[açıldıkça, -dıkça]

açıl-: (çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca
halinden çıkmak l çok arzu edilene kavuşma
kapısının aralanması (gül-i murâd bağlamında).

1. Açıl ey gonca-i gül-fem cihâna 'arz-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı gülün bûy-ı
fezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 31).
[açıl,]

açıl-: 1.Kapalı, bağlı veya katlı durumdan çıkmak,
açık hâle gelmek.

1. Açılsın râ'yet-i gufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdîñ havf eder rûz u leyâl haşriñ
cezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 19).
[açılsın,]

'âciz: Ar. Güçsüz, zayıf, gevşek.

1. Seniñ evşâfîñı bahş ü beyândan hâmeler
'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin
kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 57).
['âciz,]

a'dâ: Düşmanlar, hasımlar.

1. Eder bir nişte {r}-i nâçiz ile a'dâsını
mağhûr
Hudâdır kâdir-i mutlak her emri ber-
kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 3).
[a'dâsını, -sı, -n, -ı]
2. Kapladı a'dâyı bir ebr-i şehâb-ı ye's ü
ğam
Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 31).
[a'dâyı, -yı]
3. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıyneti
Hakdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 10).
[a'dâ,]
4. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 12).
[a'dâ,]

âdâb: Terbiye, utanma.

1. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Sorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler 'âr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 6).
[âdâbıñ, -ıñ]

âdâb: Edep, erkân, usûl, yol yordam.

1. Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan
gördüler
Okusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 5).
[âdâbını, -ı, -(n)ı]

'adâletle muhammer bir vücûd: Hak ve hukukla
yoğrulmuş bir varlık.

1. 'Adâletle muhammer bir vücûdı görmek
istersen
Gelip 'atf-ı nazar kıl Hâzret-i 'Abdü'l-
hamîd Hâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 37).
['adâletle muhammer bir vücûdı, -ı]

a'dâsına sal-: Düşmalarına saldırmak.

1. Bi-'avni'llâh cünûd-ı Hâzret-i 'Abdü'l-
hamîd Hânîñ
Be-her ferdi hemân Hâyardar gibi a'dâsına
şaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 2).
[a'dâsına şaldı, -dı]

'add et-: Saymak, varsaymak.

1. Kendime eglence 'add etdim firâk-ı yâri
ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 9).
['add etdim, -di, -m]

'add u hesâb: Hesapsız isimler, şan, itibar sahibi
olma.

1. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ luğf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesâba
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 22).
['add u hesâba, -a]

'add-i ni'met: Ni'metlerinin sayısı.

1. Bahr-ı luğfuñ ka'rına hiç ermedi ehl-i
'uğûl
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni'met
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 6).
['add-i ni'met, -]

âdem: İnsan.

1. 'Âşıkâne düzağ-ı hicriñle etme gel 'azâb
Âdeme cennet ruhuñdur ey melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 4).
[âdeme, --e]

Âdem ü Havvâ: 1-Yeryüzünde yaratılan ilk insan ve
ilk peygamber olan Adem ve onun eşi olarak
yaratılan Havva. 2-Yahudi, Hristiyan ve İslam
inançlarına göre ilk insan çifti.

1. Nebî idiñ kim Âdem ü Havvâ
Pinhân idi beyne't-ñin ve'l-mâ'
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 15).
[âdem ü havvâ, -]

‘adl ü dâd: Hakkaniyet ve (başkasından gelecek zulmü kaldıracak şekilde) adaletle muamele etme.

1. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne hârâ
u ceng
‘Adl ü dâdî Türklerin çün günden ezhâr
dâ’imâ
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 5, Mısra 36).
[‘adl ü dâdî, -ı]

‘adû: Düşman II Rakip.

1. Hudâdan bir ‘inâyettir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu hâşlet bende mevcûdken ‘adûdan
ahz-ı şâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 8, Mısra 8).
[‘adûdan, -dan]
2. Haydarâne şavletin gördü ‘adûsu sû-be-
sû
‘Avn-i Hâkdır yâveri tevfiğe rehber
dâ’imâ
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 5, Mısra 9).
[‘adûsu, -(s)u]

âfâk: Ufuklar, her yer, etraf, bütün çevre.

1. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i tal’at
yüzüñ
‘Aks eder âfâka envâr-ı cemâl u ziynetin
(Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 35, Mısra 6).
[âfâka, -a]
2. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a’ dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 8, Mısra 12).
[âfâka, -a]

âfâk-ı hikmet: Bilgelik ufukları.

1. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû’ eyler mi hiç hürşid anıñ muzlim
zalâlinden (Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 22,
Mısra 7). [âfâk-ı hikmetden, -den]
2. Zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâk-ı
hikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı ‘inâyet mülk ü
bûldâna
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 4, Mısra 3).
[âfâk-ı hikmetden, -den]

âfâk-ı merâm: İstek, amaç ufukları.

1. Münevver oldu âfâk-ı merâmın dâmen-i
zeyli
Şîyâm-ı firkat[i] hicrân-ı dil-dârî çekip
haylî
(Gülzâr-ı Tabi’at, Tahmis 3, Mısra 13).
[âfâk-ı merâmın, -in]

âferîn et-: Takdir etmek, beğenmek.

1. Okusun bu nazmı Hilmî bâdeler versin
saña
Şî’rini şâ’ir görünce âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi’at, Tahmis 2, Mısra 14).
[âferîn etsin, -sin]

âfet: Bela.

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kıddini gören bağ içre kâmet
istemez
(Gülzâr-ı Tabi’at, Tahmis 2, Mısra 1).
[âfet,]

âfitâb: Güneş.

1. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoğ
iken
Zâhir oldu mâh-ı garrâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 1, Mısra 3).
[âfitâb,]
2. Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı ‘âleme
Bir gârîbîn hâme-i hüznüne bir şahrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 3, Mısra 3).
[âfitâb,]
3. Kâ’inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi’at, Mesnevi 3, Mısra 8).
[âfitâb,]

âfitâb-ı ‘adl: Adalet güneşi.

1. Şark u garba pertev-endâz-ı ‘inâyettir
özü
Oldu pertev âfitâb-ı ‘adl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 2, Mısra 20).
[âfitâb-ı ‘adl ile, -]

âfitâb-ı zât-ı ‘ulyâ-yı cemâl: Güzelliğin en yüce zatının güneşi.

1. Verdi Hakkâ ehl-i ‘aşka tâb u envâr-ı
garâm
Âfitâb-ı zât-ı ‘ulyâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 1, Mısra 14).
[âfitâb-ı zât-ı ‘ulyâ-yı cemâlin, -in]

‘âfiyet sıhhat selâmet ol-: Esenlik, sağlık ve huzura ermiş olmak.

1. Hıfz ede derd ü elemden ânî hayrû’l-
hâfızın
‘Âfiyet sıhhat selâmet ola her dem yâveri
(Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 39, Mısra 10).
[‘âfiyet sıhhat selâmet ola, -a]

‘afvına şâyân et-: Bağışlanmaya layık olmak.

1. Bu küstâhâne evzâ’ı ederler ‘afvına şâyân
Anıñ meydân-ı medhinde gelir çün hâme
cevlâna
(Gülzâr-ı Tabi’at, Kıt’a 9, Mısra 67).
[‘afvına şâyân ederler, -er, -ler]

âgâh ol-: Haberdar olmak, uyanık olmak, farkında olmak.

1. Gülşen ne gârîb manzara ‘arz eyliyor
eyvâh
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabi’at, Müstezad 1, Mısra 10).
[âgâh olmuyor, -ma, -mak]

ağla-: Gözyaşı dökmek, gözü yaşarmak.

1. Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs
baña
Hâlîme ağlar a Hilmî hep şehir bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 23, Mısra 10).
[ağlar, -r]
2. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârın ey
bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 29, Mısra 1).
[ağlarsın, -r, -sın]
3. Giryâ-i hüznüm yaşartdı çün dehân-ı
hâmemi
Güldüm o kîl-i meşâma ağladıkça hâh
hâh
(Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 31, Mısra 20).
[ağladıkça, -dıkça]

ağlat-: Birisinin ağlamasına sebep olmak, üzmek, kederlendirmek.

1. Seniñ şubh u şafâ-zâ vü nizârından olur
bî-dâr
Bütün ezharı **ağlatdı** figân u zârın ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 4).
[ağlatdı, -dı]
2. A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yakdı **ağlatdı** gam u ekdârın ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 12).
[ağlatdı, -dı]

âgûş: Kucak.

1. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır **âgûşumu**
Ol sebebdan mevce-rîzdir gözlerim deryâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 7).
[âgûşumu, -um, -u]

âgûş-ı âfâk: Ufukların kucacı.

- Mâhitâbım gel şokul **âgûş-ı âfâka** yine
Necm-i bahtım şu 'lesiyle bulurum eşharı ben
Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 13). [âgûş-ı
âfâka, -a]

âgûş-ı hüzn: Gam kucacı.

1. Serv-i nâzım gel şokul **âgûş-ı hüzne** bir
şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bûlbûl-i şeydâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 13).
[âgûş-ı hüzne, -e]

âgûş-ı safâ: Mutluluk bahşeden kucak.

1. Gel ey mutrıb al **âgûş-ı şafâya** tırma
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muhriş
şadâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 21).
[âgûş-ı şafâya, -y, -a]

âgûş-ı vefâ: Vefa kucacı.

1. Sinesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım **âgûş-ı vefâya** yâri firkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 14).
[âgûş-ı vefâya, -y, -a]

âgyâr: 1. Gayr'lar, başkaları, diğerleri. 2. Yabancılar, bildik olmayanlar. 3. Âşıkların rakipleri. 4. Rakipler.

1. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni **âgyâr** ki baht-ı kara
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 10).
[âgyâr,]
2. Keşret içre yâri bulmak ehl-i vahdet
kâridir
Terk edip **âgyârı** tenhâ yâri sevmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 10).
[âgyârı, -ı]

âh: Âh, vâh!, meded!, heyhât! (âşığın acı, yanıp yakılma, ümitsizlik gibi psikolojik hâllerinin ateş, duman vb. benzetmeliklerle sembolü).

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh

Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân
añlar bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 11).
[âh,]

2. Jâle-dârdır lâlezârın dîdesi bûlbûl mişâl
Hüzne mağlûb oldum **âh** kalbde meserret
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 8).
[âh,]

3. Rûz-gâr-ı gamla söndü kandîl-i ikbâlim
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 19).
[âh,]

âh u figân: Ağlayıp inlemek.

1. Gel ey gönüm yeter artık şu ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân bûlbûl gibi feryâddasın **âh u**
figândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 2). [âh
u figândan, -dan]

âh u seher-gâh: Figan ve seher vakti.

1. Dilâ giryân u feryâda leb-i hândân olur
bâ'is
Hemân **âh u seher-gâha** şeb-i hicrân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 2). [âh
u seher-gâha, -a]

âh u vâh: İnleyip sızlanma.

1. Bâğ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı ğars
eyledim
Ânı nez' etdi felek-i bî-amân şad **âh u**
vâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 12).
[âh u vâh, -]

âh u zâr: Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.

1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda figân
kopdu
Şarardı goncanın beñzi hezârın **âh u**
zârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 26).
[âh u zârından, -ı, -n, -dan]

âh u zâr kıl-: Üzüntüden dolayı ah etmek ve inleyerek ağlamak.

1. Her şeb-i gamda ederdim tâ seher fikr ü
hayâl
Deşt-i firkatde kıladım âh u zâr rûz u
leyâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 2).
[âh u zâr kıladım, -ar, -dı, -m]

'ahd u mîsâk et-: Söz vermek, yemim etmek.

1. Vaşlını tahtlîfle va'd etdirdim ammâ işbu
şeb
'Ahd u mîsâk etse de yâr kalğar inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 6).
['ahd u mîsâk etse, -se]

âheng: Düzen, tarz, gidiş.

1. Eder mi çeşme-sâr aşlâ diliñ **âhengini**
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 23).
[âhengini, -i, -ni]

âh-ı şubh-gâh: Sabah vakti çekilen ah.

1. Hâşılı neşv ü nemâ buldu yine naîl-i emel
Şoldurur mı berg-i ikbâlimi **âh-ı şubh-gâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 22).
[âh-ı şubh-gâh, -]

âh-ı 'uşşâk: Aşıkların ahı, iniltisi, feryadı (bk. âh*).

1. Âsumânda der-'akeb vâkı' olur küllî küsûf
Çehre-i yâre çekilse **âh-ı 'uşşâkdan** nikâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 4).
[âh-ı 'uşşâkdan, -dan]

ahkâm mî-küned: Hüküm vermek.

1. Keş nedâned ki zenehdânest çün **ahkâm mî-küned**
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-hayrân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 9).
[ahkâm mî-küned, -]

ahkâm-ı hayder: Hayder'in (İslâm'ın son halifesi olan Hz. Ali'nin lakabı) hükmü / emirleri.

1. Zül'fikâr-ı kaşların **ahkâm-ı Hayder** gösterir
Tâbiş-i mihr-i hayâlîñ tavr-ı Kanber gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 1).
[ahkâm-ı hayder, -]

ahkâm-ı ser'ıyye: İslâm'ın hükümleri.

1. El-Gâzî Hân 'Abdü'l-hamîd çün **ahkâm-ı şer'ıyyeyi**
Hıfz u himâye eyledi nizâmât-ı mer'ıyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 1).
[ahkâm-ı şer'ıyyeyi, -(y)i]

ahlâf: Halefler, sonra gelenler, birinin yerine geçenler veya geçecekler.

1. Târîh-i eslâfı gör **ahlâfa** kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 41).
[ahlâfa, -a]

ahrâ: Daha layık, münasip, uygun.

1. Oldu jeng-âlûd hayfâ cevher-i 'ömr-i 'azîz
Hilmiyâ takdîme **ahrâ** yokdur aşla ta'âti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 10).
[ahrâ,]

âhû-çesm: Ceylan gözlü.

1. Şahârî-i beyâbân-ı elemde kalmağa ey dil
Şikâr-gâh-ı muhabbetde **âhû-çesmân** olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 4). [âhû-çesmân,]

ahvâl-i 'aşk: Aşkın halleri.

1. Bir vesîle bulmadım **ahvâl-i 'aşkıñ** 'arzına
Düşeli bî-çâre gönölüm bu 'ırâkıñ 'arzına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 3).
[ahvâl-i 'aşkıñ, -iñ]

ahvâl-i fahriyye: Fahriyenin (şairin eserini övdüğü bölüm) vaziyeti.

1. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u zafer feth-i bilâd
Bâlâ-yı târîhe yazsın bu **ahvâl-i fahriyyeyi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 10).
[ahvâl-i fahriyyeyi, -]

ahz-ı sâr et-: Öç alma, intikam alma.

1. Hüdâdan bir 'inâyettir baña hilmiyyet ey Hilmi
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan **ahz-ı sâr etmem**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 8).
[ahz-ı sâr etmem, -me, -m]

ak-: Akmak, dökmek.

1. Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle şabâh oldu
Toğarsa nûr **aķar** Hilmi mehiñ rûy-ı melalinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 12).
[aķar, -ar]
2. Zülâl-i la'l-i ihsânı **aķar** gonca dehânından
Mücerred kaťresi elbet müşâbih baħr-i 'ummâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 41).
[aķar, -ar]
3. Anıñ çâh-ı zenehdânı **aķar** bir havz-ı kevserdir
Hayât-ı câvidân işâl eder efvâh-ı 'atşâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 33).
[aķar, -ar]

ak-: Akmak || Göz yaşı dökmek.

1. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âğûşumu
Ol sebebdan mevce-rîfdir gözlerim deryâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 7).
[akıyor, -i, -yor]

akdâh: Ar. Kadeh'ler, câmlar, bardaklar.

1. Meded ey sâķî-i bezm-i muhabbet töldur **akdâhı**
Şarâb-ı 'aşķ ile ser-mest olan geçmez Hüdâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 23).
[akdâhı, -ı]

'âķibet: İşin sonu; neticede, sonuçta.

1. Vâdî-i 'aşķa düşürdü **'âķibet** aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 9).
['âķibet,]
2. Ateş-i fırķatde süzân cân u dildir **'âķibet**
Vâşıl-ı maķşûd olan bâd-ı şabâdır **'âķibet**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 35).
['âķibet,]
3. Ateş-i fırķatde süzân cân u dildir **'âķibet**
Vâşıl-ı maķşûd olan bâd-ı şabâdır **'âķibet**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 36).
['âķibet,]

'âķıl: Akıllı, akıl sahibi, bilinçli. Akıl sahibi kimse, irfan ve idrak sahibi olmak, düşünceli, us sahibi.

1. Enîs ü râm eder emre sibâ'le vahşî hayvânı
Kerâmâtınıñ olmuşdur **'âķıllar** cümle hayrânı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 42). ['aķıllar, -lar]

2. O rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki
'asker
Şahârî-i vegâda hep 'aķıllar hayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 4).
['aķıllar, -lar]

'âkılân: Akıllılar.

Kıl tevâzu' terk edip kibr ü gurûru mahv eder
'Âkılân etmeli tayy-ı harbde her merhâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 10).
['âkılân,]

'akl: Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.

1. Gel şarıl bâb-ı necâta var ise 'aķlıñ
eger
Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9).
['aķlıñ, -ıñ]
2. Eyledi fikr-i daķık ol baķs-ı zülfünde
hezâr
'Aķlıma hayret veren müy-ı miyânım işte
bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 12).
['aķlıma, -ı, -ma]
3. Eşcâr hayât buldu kudret-i Haķla
Hayret verir çünkü bu hikmet 'aķla
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4).
['aķla, -a]
4. Her hikmetiñ 'aķla veriyor hayret
Görmüyor mu 'aceb dide-i 'ibret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 17).
['aķla, -a]

'akl u selîm: Hükümlerinde yanılmadan doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yeteneği, sağduyu.

1. Ey şeh-i mülk-i la-'amrük vey meh-i
burc-ı kerîm
Baħr-i hayretde ķalıp vaşfında hep 'aķl u
selim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32). ['aķl u selîm, -]

'aks et-: Yansıma.

1. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i tal'at
yüzüñ
'Aks eder âfâķa envâr-ı cemâl u ziynetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 6).
['aks eder, -er]

'aks et-: Görünür, hissedilir duruma gelmek, yansımak.

1. 'Aks eder mir'ât-ı hüsnuñ şûretinde lâ-
fetâ
Ėamze-i hûn-bâr-ı cevriñ seyf ü Ėançer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3).
['aks eder, -er]

'aks evle-: Yansımak, görünmek.

1. Şu 'â'-i baķtımı 'aks eyledi ekdâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 25).
['aks eyledi, -di]

'aks-i şûret: Görünüşün yansıması.

1. Baķ o mir'ât-ı Ėaķıķat üzre 'aks-i şûretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver
gösterir

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 15).
['aks-i şûretiñ, -ıñ]

2. 'Aks-i şûret mi verir her bâr baķa mir'ât-ı
dil
Ėayret-efzâ-yı 'uķıldür nâz ile o Ėilķatiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11).
['aks-i şûret, -]

al-: Almak.

1. Nûķhet-i Ėâmemden aldı feyz-i 'aşķı
'andelîb
Lâle-zârı bûy-ı irfânımla ta 'tîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3).
[aldı, -dı]
2. Gel ey muķrıb al âğûş-ı şafâya tırma
ķânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevķe anıñ muķriķ
şadâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21).
[al,]
3. Vâđi-i 'aşķa dūşürdü 'âķıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım
işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9).
[aldı, -dı]
4. Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
'Uķde-i zülfün açıp şad bûy-ı eltâfin getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39).
[al,]
5. Kalmasın bî-çâre Ėilmî intizârında anıñ
Ėoş Ėaberler al getir ki yandı nârında
anıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44).
[al,]
6. Ta 'lîķ edemem vuşlatı ben vaķt-i bahâra
al taķt-ı ķarâra
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 6).
[al,]
7. Ėaķâyıķ-ı 'ulûmu 'aşķ-ı cânândan ümîd
etdim
Alıp dâna-yı kudretten sebaķ sa'y-ı
mezîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 2).
[alıp, -ıp]

al-: Ele geçirmek, fethetmek, zaptetmek.

1. Tırnovayla Yeñişehri pâğîşâh aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45).
[aldı, -dı]
2. Nedâmet eyledi Ėilmî Yunânîlar hep bu
târîķde
Tesalya kıt'asın Ėarben bugün 'Abdü'l-
Ėamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12).
[aldı, -dı]
3. Dedi Ėilmî târîķin dü çeşmi çıķdı
dūşmeniñ
Ėarble aldı pâğîşâh o belde-i Tırķalayı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16).
[aldı, -dı]

al-: Kaplamak, sarmak, tutmak.

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevķ ile
Aldım âğûş-ı vefâya yâri firķat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14).
[aldım, -dı, -m]

al-: Almak. II Nasiplenmek.

1. Hikmet-i Furkânı fehm et ândadır Hilmî necât
Âyet-i kübrâdan **aldım** nükte-i eş'ârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 22).
[aldım, -dım]
2. O zât takbîl ede dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
Alup hazz u naşîbin lebleriñ ey menba'-ı
'irfân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 28). [alup, -up]

al-: (koku) almak.

1. Gülistânîñ beğânîñ goncası murğ-ı hoş-
elhânı
Alır büy-ı fezâ'il hep meşâm-ı zevk-i
insânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 24). [alır, -ır]

âl eyle-: Aile veya akraba edinmek. Tabi olmak.

1. Ol şefî'-i müznibîñ dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' mihr-i şefkat
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 9). [âl
eyle-, -r, -im]

âl eyle-: Yüceltmek.

1. Kanâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürû
etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî kadrîni **âl eyler**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 8). [âl
eyler, -r]

a'lâ: Pek yüce, en yüce II Soylu, asil kimse.

1. Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-
fürû
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç **a'lâya** etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 2).
[a'lâya, -ya]

alâ: Daha yüksek, en yüksek, pek yüce.

1. Hâme-i kudret yazıp nûrun **alâ** nûr-ı
ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 21).
[alâ,]

a'lâ gazel: En güzel gazel.

1. Râ'ifâ **a'lâ gazel** söyle cehâlet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 15).
[a'lâ gazel söyle, -]

alâmet: İz, nişân, işâret.

1. Çeşm-i fettânîñ gören haşre **alâmet**
istemez
Cevr-i yârı fehm eden dünyâda râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 3).
[alâmet,]

alâyık: İnsanı meşgul eden, Hakk'a erişmekten
alı koyan ilişkiler, bağlar.

1. Bezm-i 'aşkı hâl-i tecrîd ile gelmek oldu
şart
Hep **alâyıkdan** ümîd-i kalbi kesmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 2).
[alâyıkdan, -dan]

a'le'l-haseb: Değeri en yüce olan.

1. 'Aleyke's-salavât yâ **a'le'l-haseb**
'Aleyke's-selâm yâ a'le'n-neseb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 25).
[a'le'l-haseb,]

'âlem: Kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin
tümü l yeryüzü, dünya.

1. Büy-ı zülf-i dil-rübâdır **'âlemi** ta'tîr eder
Nûkhet-efşân-ı meşâmdır 'anber-i sârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 5).
['âlemi, -i]
2. Sa'âdet-yâb eden **'âlemde** insânı
şadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda
istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 1).
['âlemde, -de]
3. Şûretâ insânız amma sîretimizdir nihân
Hilmî **'âlemde** 'ulûvv-i şân olan añlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 14).
['âlemde, -de]
4. Eylesem esrâr-ı 'aşkı **'âleme** ifşâ bu dem
Hilmiyâ mâ-ba'dı var fikrimde vûs'at
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 15).
['âleme, -e]
5. Pâdişâhım biñ yaşa olduğça **'âlem**
müstaķar
Bu du'âyı kalbine nakş etdi Hilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 13).
['âlem,]
6. Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ ey kerem-
fermâ
Muftî' dir ser-te-ser **'âlem** hurûf-ı hükm-i
fermâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 56).
['âlem,]
7. Beni **'âlem** ne hikmet mübtelâ bir yâre
şanmışlar
Dümû'-ı hüznümüñ kaķrâtını fevvâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 1).
['âlem,]

'âlem-ârâ-yı cemâl: Dünyayı süsleyen güzelliğın.

1. Vâd'-i ketm ü 'ademden olmağa peydâ
cihân
Oldu bâ'is **'âlem-ârâ-yı cemâlîñ** ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 12).
['âlem-ârâ-yı cemâlîñ, -iñ]

'âlem-i firkat: Ayrılık alemi.

1. 'Âlem-i firkatde Hilmî baķtiyârdır
baķtiyâr
Devlet-i vuşlat bulan böyle kerem-ver
dîbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 13).
['âlem-i firkatde, -de]

'âlem-i Hudâ: Allah alemi. (Allah'tan başka hiçbir
şey yokken).

1. Mevcûd iken henûz **'âlem-i Hudâda**
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 9).
['âlem-i hudâda, -da]

a 'le'n-neseb: Soyu en yüce olan.

1. 'Aleyke's-şalavât yâ a 'le'l-haseb
'Aleyke's-selâm yâ a 'le'n-neseb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 26).
[a 'le'n-neseb,]

'aleyke ilâ sâ 'âtü'l-kıyâm: Kıyamete kadar üzerine olsun.

1. Yâ hayrû'l-verâ şalavât u selâm
'Aleyke ilâ sâ 'âtü'l-kıyâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 12).
['aleyke ilâ sâ 'âtü'l-kıyâm, -]

'aleyke's-şalavât: Üzerine salavat olsun!

1. 'Aleyke's-şalavât yâ a 'le'l-haseb
'Aleyke's-selâm yâ a 'le'n-neseb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 25).
['aleyke's-şalavât,]

'aleyke's-selâm: "Selâminaleyküm" diyen birine,
"Selâm senin de üzerine olsun" anlamında karşılık
olarak söylenen söz.

1. 'Aleyke's-şalavât yâ a 'le'l-haseb
'Aleyke's-selâm yâ a 'le'n-neseb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 26).
['aleyke's-selâm,]

'alîl: Hasta.

1. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet
olmuştur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 8).
['alîle, -e]

Allâh: Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık,
Tanrı, Hudâ.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayrı **Allâhım**
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 1).
[allâhım, -ım]
2. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayrı **Allâhım**
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 2).
[allâhım,]
3. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip nokşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 4).
[allâhım, -ım]
4. O rütbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'şiyet
ağâm
Ki tahtîr edemez ânı cihânın bahrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 6).
[allâhım, -ım]
5. Olaldan şafha-yı kevn vüçûdum noktası
menkûş
Saña lâyıq yok a'mâlim hafî vü cehrî
Allâhım

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 8).
[allâhım, -ım]

6. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri **Allâhım**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 10).
[allâhım, -ım]
7. Egerçi dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'uşâtım
kıl
Mübeddel lutf u ihsân u 'atâya kahır
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 12).
[allâhım, -ım]
8. Günahkârim n'olur hâl-i melâlim rûz-ı
maşşerde
Şefâ'at eylemez ise nebîler fahri **Allâhım**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 14).
[allâhım, -ım]
9. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taknetû
Hilmî
Mağarr u meskenim olmaz cehennem
ka' rı **Allâhım**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 18).
[allâhım, -ım]
10. Hayra maşrûfdur nukûd u niyyet ü fikri
anıñ
Râzî vü hoşnûd olur **Allâh** ile
Peyğamberi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 4).
[allâh,]
11. Bu 'abd-i pür-kuşûrî hiç yaqar mı âteş-i
dûzağ
Yaratdın havz-ı kevserle zihî dört nehri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 16).
[Allâh, -ım]

Allâhüekber: Allah en büyüktür" anlamında olup
Allah'ın yüceliğini belirtmek için kullanılan, ezanın
ve kâmetin de ilk cümlesini teşkil eden söz, tekbir.

1. Ehl-i tevhid dü-cihânda lâ-cerem manşûr
olur
Câridir kalbinde çün **Allâhuekber** dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 2).
[allâhuekber,]

almak için: Almak için.

1. Kâm-ı makşûd-ı dili **almak için** Hilmî
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 13).
[almak için, -]

âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyle-: Öfke kılıcının başının
hedefi eylemek.

1. Cemâl erbâbına sübhân tecellî-i cemâl
eyler
Dil-i a'dâyı **âmâc-ı ser-i seyf-i celâl**
eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 2).
[âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler, -r]

a'mâl: Ameller, işler.

1. Olaldan şafha-yı kevn vüçûdum noktası
menkûş
Saña lâyıq yok a'mâlim hafî vü cehrî
Allâhım

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 8).
[a 'mâlim, --im]

2. Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nisâr et
tarma hiç
Vezn olur a 'mâli her bir kimseniñ
yevmü'l-hisâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 12).
[a 'mâli, -i]

âmân: Korku, endişe, kaygı.

1. Süzüldi mağribe toğru **amân** lem'ât-ı
ikbâlim
Karardı şu'le-i 'aşkıñ o mehtâbıñ
zevalinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 5).
[amân,]
2. Haşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Güşe-i nisyânda qalma çık **amân**
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 20).
[amân,]
3. Eger mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı terk
etme
'İbâdet eyle Sübhâna **amân** nehy-i
Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 10).
[amân,]
4. Garba tevcih-i nigâh etme **amân** firkat
uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmîyi bir
vuşlatıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 13).
[amân,]
5. Şefâ'at yâ resûl hâlim yamandır
Heme kâlim dü 'âlemde **âmândır**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 36).
[âmândır, -dır]
6. Amân ey menba' -' ilm ü ma'ârif lutf-ı
Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîriñ baħr-i
'ummânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
29). [amân,]
7. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kânâ'at anbarı doldu **amân** yâ Rab bu ne
hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 14).
[amân,]

'amîm: Herkese mahsus. Umuma âit.

1. Hudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesâr
Hilmî
Kebâ'ir ehline lutfuñ 'amîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 14).
[amîmdir,]

âminîn: "Öyle olsun!" deyip tevekkül edenler (Ehl-i Hak).

1. Bir tarikde kalmadı hâr-ı muğaylân-ı cefâ
Ka'be-i maqşûda vâsıl oldu İslâm **âminîn**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 22).
[âminîn,]

amma: Ancak, ama.

1. Şûretâ insânız **amma** şûretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 13).
[amma,]

2. Vaşlını taħlîfle va'd etdirdim **ammâ** işbu
şeb
'Ahd u mîşâk etse de yâr kalkar inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 5).
[ammâ,]
3. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mir'ât-ı
hâlinde
Egerçi yazdılar **ammâ** şadâkat var mı
kâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 8).
[ammâ,]

an-: Hatırlamak, akla getirmek.

1. Dîde-i ğam-dîdeden ceryân eden hep
hündür o
Andırır bir katresi emvâc-ı baħr-i aħmeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 4).
[andırır, -dır, -ır]

an: Zaman, dem.

1. Toğduñuñ **ân** kâ'inât bir hândeğe mazħar
olur
Her dile baħş-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 3).
[ân,]
2. Düşerse zemîne bir kaħre bârân
Hayât bulur o **ân** bağçe-i cânân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 14).
[ân,]
3. Rakş etmege başlardı o **an** bağ-ı belâgat
pür şevk ü şetâret
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 19).
[an,]

aña: T. Ona.

1. Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i
nefs
O seniñdir tâ ezelden **aña** ragbet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 6).
[aña,]
2. Yâbis olmaz idi aşlâ dilde eşcâr-ı emel
Cüybâr-ı fikrim **aña** şu vereydi ğâh ğâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 4).
[aña,]
3. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır **aña** 'atf eyle
nigâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 8).
[aña,]
4. Bilip kaħr-i hümâyûnun **aña** 'arz-ı
'ubûdiyyet
Du'â-yı ħayrını ref' eylemekdir sû-yı
Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 17).
[aña,]

ânân: Onlar.

1. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend ğuft u şenîd **ânân** hezârân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 12).
[ânân,]

'anber: 1. Ada balığının bağırsaklarından çıkarılan ve misk gibi kokan madde. 2. Güzel koku.

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ 'anber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 6).
['anber,]

'anber-efşân: Anber yayan, güzel kokular saçan.

1. Çemen-zâr-ı muhabbetde odur bir gönce-i ra'nâ
Dimâğ-ı 'âşıkân meyyâl olup ol 'anber-efşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 26).
['anber-efşâna, -a]

'anber-i sârâ: Halis, saf anber.

1. Zülf-i cânân nûkhet-i müşki baña şemm etdirir
Ol sebebdan 'anber-i sârâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 12).
['anber-i sârâya, -y, -a]

'anber-i sârâ-vı 'aşk: Aşkın katıksız güzel kokusu.

1. Büy-ı zülf-i dil-rübâdır 'âlemi ta'tîr eder
Nûkhet-efşân-ı meşâmdır 'anber-i sârâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 6).
['anber-i sârâ-yı 'aşk, -]

ancağ: Yalnızca, sadece.

1. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı var mı dünyânıñ
Mağâm-ı rif'atıñ ancağ saña bâb-ı kanâ'atdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 14).
[ancağ,]

anda: Onda.

1. Hikmet-i Furkânı fehmet et ândadır Hilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım nûkte-i eş'ârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 21).
[ândadır, -dır]

andan: Ondan.

1. Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan özge ka'be-i 'ulyâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 16).
[andan,]
2. Cârîdir çün leblerinde tahtihe'l-enhâr hemân
Hilmîyâ ben andan artık kaçtre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 14).
[andan,]

'andelîb: Bülbül.

1. Nûkhet-i hâmemden aldı feyz-i 'aşkı 'andelîb
Lâle-zârı büy-ı irfânımla ta'tîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 3).
['andelîb,]
2. 'Andelîbân gâh giryân olmadı vakt-i bahâr
Gâh verir gülşende hânde bir gül-i hamrâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 15).
['andelîbân, -ân]

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 15).

['andelîbân, -ân]

'andelîbân: Bülbüller.

1. Dem-â-dem şarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân eyler
Bu dem şevk-i cedîd hâsıl olubdur 'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 4).
['andelîbâna, -a]
2. Gül-i ra'nâsıdır zât-ı şerîfîñ gülşen-i dehrîñ
Hezârân 'andelîbânıñ nazar etmez zemistâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 60).
['andelîbânıñ, -üñ]
3. 'Andelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu gün
Gülşen-i sevdâ vü 'aşkda verd-i hândân rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 13).
['andelîbân,]
4. 'Andelîbân nağmeyi gülşen içinde şubh u şâm
Bâğ-ı firdevs revnâkı hem ni'meti dârü's-selâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 17).
['andelîbân,]

'andelîb-i dil: Gönül bülbülü. aşık, seven; Mihri.

1. 'Andelîb-i dil niçün zâr etmesin hem ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u gurâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 15).
['andelîb-i dil, -]
2. Ne hikmet 'andelîb-i dil vedâ' etdi gülîstâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün mahrûm şadâsına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 13).
['andelîb-i dil, -]

'andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hakîkat: Hakikat aşkının gül bahçesinin bülbülü.

1. 'Andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hakîkat olmuşum
Pür mecâzîdür gül-i hamrâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 9).
['andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hakîkat, -]

'andelîb-ves: Bülbül gibi.

1. Sen de ey dil 'andelîb-ves lâne-i efgânı kes
Kalb-i yârde zerre baña rahm u şefkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 5).
['andelîb-ves,]

'andelîbves: Bülbül gibi.

1. Minber-i şahrâda bülbül hutbe-i feryâd okur
Sen de ey dil 'andelîbves lâne-i efgâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 12).
['andelîbves,]

andır-: Hatırlatmak.

1. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi
andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 7*).
[andırır, -ır]

anı: Onu.

1. O rütbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki tahtîr edemez **ânı** cihânın bahrı
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6*).
[ânı,]
2. Hilmîyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkıñ hiç olmaz
harâb
Ben **ânı** bir şıbgâ-i kudretle taşvîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12*).
[ânı,]
3. Bağ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı ğars
eyledim
Ânı nez' etdi felek-i bî-amân şad âh u vâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 12*).
[ânı,]
4. Bağçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı
bak
Anı ihsân etmemiş bir göñle o Rabb u
İlâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16*).
[ânı,]
5. Yakdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 10*).
[ânı,]
6. Hıfz ede derd ü elemden **ânı** hayrû'l-
hâfizîn
'Âfiyet sıhhat selâmet ola her dem yâveri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9*).
[ânı,]
7. Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kûşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 51*).
[ânı,]

a-(nûn): Onun.

1. Sûre-i esrâr-ı 'aşkı şerh ü tefsîr eyledim
Tâk-ı sevdâyı **anîñ** nûruyla tenvîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 2*).
[anîñ,]
2. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i
çeşmi
Yazık ki müstefid olmaz **anîñ** artık
cilasından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30*).
[anîñ,]
3. Gel ey muṭrıb al âğûş-ı şafâya turma
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke **anîñ** muhrîk
şadâsından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22*).
[anîñ,]

4. Harâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Hâzer mi eylesin artık **anîñ** seng-i
kazâsından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12*).
[anîñ,]
5. Kalır mı keşti-i göñlüm bu girdâb-ı ğam-
efzâda
Anîñ sâhil-resi maqşûduna her ân olur
bâ'is
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8*).
[anîñ,]
6. Anîñ ser-tîz-i müjgânı harâmî kaşları her
dem
Gözümde döküğü eşk-i hûn-efşânı
helâl etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7*).
[anîñ,]
7. Harâm şerretle dünyâda bulursa mürtekeb
'izzet
Anîñ âtîsi ey Hilmî ne müdhiş bir
felâketdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20*).
[anîñ,]
8. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hürşid **anîñ** muzlim
zalâlinden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8*).
[anîñ,]
9. Künc-i mihnet vuşlat hengâmında bir
gülşen olur
Lem'a-dârdır **anîñ** iqbâlinde çünkü mihr
ü mâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 14*).
[anîñ,]
10. Cebhe-i hüsnünde yazdı hâme-i kudret
anîñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hamd u nuşret âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11*).
[anîñ,]
11. Ol şefî'-i müznibîn dâmenini âl eylerim
Kim **anîñ** rüyunda lâmi' mihr-i şefkat
âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10*).
[anîñ,]
12. Bu küstâhâne evzâ'ı ederler 'afvına şâyân
Anîñ meydân-ı medhinde gelir çün hâme
cevlâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 68*).
[anîñ,]
13. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Anîñ zâtı muḳaddes âyeti bu mülk-i
'Osmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 40*).
[anîñ,]
14. Anîñ çâh-ı zenehdânı akar bir havz-ı
kevserdir
Hayât-ı câvidân îşâl eder efvâh-ı 'atşâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 33*).
[anîñ,]
15. Anîñ 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir
gazel şimdi
Hużûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem

edîbâne

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 17).

[anîñ,]

16. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında **anîñ**
Hoş haberler al getir ki yandı nârında

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 44).

[anîñ,]

17. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında **anîñ**
Hoş haberler al getir ki yandı nârında

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 43).

[anîñ,]

18. Mürîdî lâ-tehâf emri necâta bir delâletdir
Anîñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü

kerâmetdir

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra

38). [anîñ,]

19. Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri
Rifâ'îdir
Anîñ zât-ı şerîfi nûr-ı a'zam iltimâ'ıdır

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra

20). [anîñ,]

20. Vücûd-ı es'adî **anîñ** şeh-i mülk-i
bekâbî'llâh
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâk

bekâbî'llâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 9).

[anîñ,]

21. Şeb-i yeldâda gün gördüm **anîñ** mir'ât-ı
hâlînde
Egerçi yazdılar ammâ şadâkat var mı

kalinde

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 7).

[anîñ,]

22. O çîn ebrûsına hayrân olur şad dîde-i âhû
Şahâri-i muhabbetde **anîñla** ittişâl etdim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 10).

[anîñla, -la]

'ankâ: Anka kuşu.

1. Şu'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzağa âyâ ki **'ankâ**

iğbirarından

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 18).

['ankâ,]

'ankâ gibi: Anka kuşu gibi.

1. Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ
gibi
Uçmak ister âsumânda murğ-ı cân **'ankâ**

gibi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 2).

['ankâ gibi, -]

anla-: Sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek,

tahkik etmek, bilmek.

1. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan **anlar**
bizi
Bahır-ı gamda cûş edip 'ummân olan anlar

bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 1).

[anlar, -r]

2. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan **anlar** bizi
Bahır-ı gamda cûş edip 'ummân olan

anlar bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 2).

[anlar, -r]

3. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i
şafâ
Râh-ı 'aşka soyunup 'üryân olan **anlar**

bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 4).

[anlar, -r]

4. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fîf cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan **anlar** bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 6).

[anlar, -r]

5. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ
refîk
Ta'rife hâcet nedir 'irfân olan **anlar** bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 8).

[anlar, -r]

6. Bûlbûlün efgânını tezyîde bir güldür
sebeb
Nağme-i murğ-ı dile hayrân olan **anlar**

bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 10).

[anlar, -r]

7. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân

anlar bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 12).

[anlar, -r]

8. Şûretâ insânız amma sîretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulûvv-i şân olan **anlar**

bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 14).

[anlar, -r]

9. Râh-ı 'aşkda eyledim hârc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende **anladım** dil-dârı

ben

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 8).

[anladım, -dı, -m]

anlar: T. Üçüncü çokluk şahıs zamiri, onlar.

1. Emr edince ümmete hârb u cihâd her
zamân
Anlara nuşret verir rûh-ı peyâmber

dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 6).

[anlara, -a]

2. Nûr-ı tevîd-i îlâhî **anları** pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-hâl münevver

dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 3).

[anları, -ı]

3. Şerm-sâr eyler nihâyet **anları** kızb ü
dürûğ
Şıdk ile giymek gerekdir hârb lâyîk

kâleyi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 7).

[anları, -ı]

4. Yunânistân feth olur elîfâ-i Hâkla ser-te-
ser
Hatve hatve **anları** sürmekde yer yer

dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 30).

[anlar, ı]

anuñla: Onunla.

1. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıynet
Hağdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10).
[anuñla,]

'âr et-: Utanç duygusu, utanma, çekinme.

1. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa benden âdâbın esâsın söyler **'âr
etmem**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6). ['âr
etmem, -me, -m]

ara-: Aramak, bir şeyi bulmaya çalışmak, araştırmak.

1. Şu 'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycür içinde **ararım** tâb-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12).
[ararım, -r, -ım]
2. Şerha şerha oldu sînem tîğ-i cevri-yâr ile
Arasın bulsun tabîbân derdime çâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10).
[arasın, -sın]

ârâm eyle-: Dinlenmek, rahat, huzur bulmak.

1. 'Andelîb-i dil niçün zâr etmesin hem
ıztırâb
Lâne-i fazlında **ârâm eyledi** bûm u gûrâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 16).
[ârâm eyledi, -di]

'ârız: Sevgilinin yanağı.

1. 'Ârızın keyfiyyetin şorsam eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i aħmer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17).
['ârızın, -in]

arka: Sırt, arka.

1. Nişân-ı iftihâr tağdı gûzât hep levha-i
şadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha **arkadan**
aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8).
[arkadan, -dan]

'arşa dek: Göğün en yüksek katına kadar.

1. Figânın 'arşa dek çıktı şuş artık bağırımı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9).
['arşa dek, -]

'arş-ı a'lâ: Yüce arş; İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta.

1. Derd ü gâmdan bir eğer koyma mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam kudsîyânın 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 12).
['arş-ı a'lâ, -]

'arş-ı azîm: En yüce kat. II [tas.] Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli ettiği / tahtının bulunduğu en yüksek makam / gönül.

1. Zât-ı pâkîñle tefâhğûr eyledi **'arş-ı azîm**
Reşha-i la'l-i dehânın mâhî-i nâr-ı caħım

(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 33). ['arş-ı azîm, -]

art-: Çoğalmak.

1. Tav'-şehâmetle karardı kâ'inât ey mâhtâb
Lem'a-pâş oldukça **artar** levn ü şekl ü
'izzetin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10).
[artar, -ar]
2. Ki tahn oldukça **artar** âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu ne
hikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13).
[artar, -ar]

artık: Bundan sonra.

1. Hârâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Hâzer mi eylesin **artık** anın seng-i
kazâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12).
[artık,]
2. Şikest oldu eccl destiyle vâh âyîne-i
çeşmi
Yazık ki müstefîd olmaz anın **artık**
cîlâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30).
[artık,]
3. Cârîdir çün leblerinde tahtıhe'l-enhâr
hemân
Hilmîyâ ben andan **artık** kaçre şerbet
isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14).
[artık,]
4. Çekdi dest Hilmî cihândan **artık** 'avdet
eylemez
Gıtdi bir şâhib-liyâkat dense şâyân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9).
[artık,]
5. Figânın 'arşa dek çıktı şuş **artık** bağırımı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9).
[artık,]
6. Gel ey gönüm yeter **artık** şu ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân bûlbûl gibi feryâddasın âh u
figândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1).
[artık,]

arz: Yeryüzü.

1. Arzı tezyîn etdi yine tabî'at
Âşâr-ı kudretidir bu zîb ü ziyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 1).
[arzı, -ı]

'arz: Sunmak, göstermek.

1. Bir vesîle bulmadım aħvâl-i 'aşkın
'arzına
Düşeli bî-çâre gönüm bu 'ırâkın **'arzına**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3).
['arzına, -ı, -n, -a]

'arz et-: Sunmak, göstermek.

1. 'Aşkımin bir zerresin baħş eyleyim yâre
şabâh

Hâlimi 'arż edeyim çeşm-i füsûn-kâre şabâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 2).

['arż edeyim, -e, -y, -im]

2. Ne güzel manzara 'arż eder evrâk
Bilirim hep seniñ bu âşâr Hallâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 5).

['arż eder, -er]

3. Mâhitâb 'arż eder rûyun şâhâne
Encüm-i âsumân çıkar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 9).

['arż eder, -er]

4. Baña 'arż etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı
tâbânım

Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü
hayâlinden

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 3).

['arż etdi, -di]

5. Dîdârını 'arż etdi baña şubh-ı sâ'âdet
bir mihr-i melâhet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 1).

['arż etdi, -di]

6. Cândan özge var mıdır 'arż etmege şey' -
i nefis

O seniñdir tâ ezelden aña rağbet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 5).

['arż etmege, -mek, -e, -]

'arż eyle-: Sunmak, göstermek.

1. Fakr hâlde hûb cemâl ârzû olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâliñ hemân 'arż eyle hünkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 12).

['arż eyle, -]

2. Anıñ 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir
gazel şimdi
Hüzûr-ı şevkete 'arż eylesem bilmem
edîbâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 18).

['arż eylesem, -(s)em]

3. Gülşen ne garîb manzara 'arż eyliyor
eyvâh
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 9).

['arż eyliyor, -yor]

4. 'Arż eyle yüzün Hilmî'ye ey dilber-i
ra'nâ
kaldım tek ü tenhâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 11).

['arż eyle, -]

arż u âsumân u mâ' u tîn: Yeryüzü, gökyüzü, su ve

çamur (balçık).

1. Ber-devâm etsin serfî üzre Rabbü'l-
'âlemîn
Müstedâm oldukça arż u âsumân u mâ'
u tîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 28). [arż
u âsumân u mâ' u tîn, -]

'arż-ı cemâl et-: Güzellğin, güzel yüzün
gösterilmesi.

1. Baña biñ bir ricâ etseñ saña 'arż-ı cemâl
etmem
Fırâkımla tecennün eyleseñ hâliñ su'âl
etmem

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 1).

['arż-ı cemâl etmem, -me, -m]

'arż-ı cemâl eyle-: Güzellğini göstermek. II
Sevgilinin cemalini âşıklara göstermesi.

1. Hilmîye 'arż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i
mest

Bâde-i 'aşkın hayâtdır şuñ baña kaatre
şarâb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 13).

['arż-ı cemâl eyle, -]

'arż-ı dîdâr et-: Güzellğini, yüzünü göstermek.

1. Açıl ey gonca-i gül-fem cihâna 'arż-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı gülün bûy-ı
fezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 31).

['arż-ı dîdâr et, -]

2. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu
şeb
'Arż-ı dîdâr etmege mâh yok mu imkân
ey tabîb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 4).

['arż-ı dîdâr etmege, -meg, -e]

3. Toğsa o mihr-i muhabbet ufq-ı dilden bir
şeh

'Arż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 8).

['arż-ı dîdâr etmege, -meg, -e]

4. Mihr-i enver 'arż-ı dîdâr etdi çün vakt-i
şeh
Ol zamân keşf eyledim qalbindeki esrârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 15).

['arż-ı dîdâr etdi, -di]

'arż-ı hâl eyle-: Hâlini bildirmek, durumunu izah

etmek.

1. Der-i evvân-ı eltâfi güşâde ser-tâ-ser
halka
Münâcât bâbına Hilmî hemîşe 'arż-ı hâl
eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 10).

['arż-ı hâl eyler, -r]

'arż-ı şadâkat: (Sevgiliye) Bağlılık ve vefa

göstermek.

1. O 'asker-perveriñ vaşfın beyân etmek
degil haddim
Velâkin maqşadım 'arż-ı şadâkatdır
hakîmâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 46).

['arż-ı şadâkatdır, -dir]

'arż-ı 'ubûdiyyet: Kulluk göstermek.

1. Bilip qadr-i hümayûnun aña 'arż-ı
'ubûdiyyet
Du'â-yı hayrını ref' eylemekdir sù-yı
Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 17).

['arż-ı 'ubûdiyyet, -]

arżiyye: Yeryüzü.

1. Kevkeb-i şân u tâli'î tâb u fer verdi
ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr
arżiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 4).

[arżiyyeyi, -(y)i]

arzu: İstek, gönül meyli.

1. Ne **ârzûn** varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer etme
Bu fırsat bir ğanîmetdir ne yapsaın infî 'âl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 3).
[ârzûn, -n]

ârzû ol-: İsteğe bulunmak .

1. Fakr hâlde hûb cemâl **ârzû olunmaz**
Hilmîyâ
Durmayıp hâliñ hemân 'arz eyle hünkâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 11).
[ârzû olunmaz, -un, -maz]

'arzuhal: Arz-ı hal. Durumunu yüksek bir kimseye, makama bildirme, anlatma.

1. Bu küstâhâne güftârdan merâmım
'arzuhaldir hep
Kuvâ-yı nâtıkım 'azm-ı remîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 7).
['arzuhaldir, -dir]

âsâm: Suçlar, günahlar.

1. O rütbe çokdur evsâh-ı zünüb u ma'siyet
âsâm
Ki tahtîr edemez ânı cihânın bahrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5).
[âsâm,]

âsâr: Eserler.

1. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep seniñ bu **âsâr** Hallâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 6).
[âsâr,]

âsâr: Belirtiler, alametler.

1. Rûz-gâr-ı ğamla söndü kandîl-i ikbâlüm
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün **âsârı**
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 20).
[âsârı, -ı]

a'sâr u ezmân: Yüzyıllar ve bütün zamanlar.

1. Vücûduyla mübâhât eylesin 'Osmâniyân
her ân
Ki 'aşrı ğıbtâ-bahşâdır bütün **a'sâr u ezmâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 6).
[a'sâr u ezmâna, -a]

âsâr-ı kudret: Kudretinin eserleri. II. Yaratılmış olan her şey, mahlukat.

1. Arzı tezyîn etdi yine tabî'at
Âsâr-ı kudretdir bu zîb ü ziynet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 2).
[âsâr-ı kudret, -dir]

âsâr-ı kudret: Kudretin eserleri. II. Hakk'ın yarattığı mahlukat.

1. Bânî-i tabî'at **âsâr-ı kudret**
Esrâr-ı Sübhânda mahfûz bir hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 11).
[âsâr-ı kudret, -]

âsâr-ı terâvet: Tazelikten eser.

1. Pür neşve eder gönlümü **âsâr-ı terâvet**
ta'rife ne hâcet

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 23).
[âsâr-ı terâvet, -]

aşhâb: Dost.

1. Cehl ü ğaflet kibr ü vahşet müceb-i
hüsran olur
Bu şîfâ **aşhâbını** eyler muhakkar dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 34).
[aşhâbını, -ını]

'âşıkân: Âşıklar.

1. Söylemez mi **'âşıkânın** yâ 'Ali senden meded
Mâh-ı vechiñ bahş edenler necm-i ülker gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 7).
['âşıkânın, -n]
2. Sâkiyâ töldür mey-i tevhibi içsün **'âşıkân**
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda güç-e-i mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 15).
['âşıkân,]
3. Kes nedânet ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-hayrân sü-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 10).
['âşıkân,]
4. Hâk-i pâ-yü zîr-i pâ-yı re' fetiñ kuḥl-ı 'uyûn
'Âşıkân hep oldu sevdâ-yı ruḥuñla rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 22). ['âşıkân,]
5. 'Âşıkânın zâr ederler ey kerîm-i muhterem
Bezm-i elṭâfinde cârif çünkü deryâ-yı kerem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 41). ['âşıkânın, -n]

'âşıkâne: 'âşığa yaraşır şekilde l kendinden geçmiş bir şekilde.

1. 'Âşıkâne düzaḥ-ı hicriñle etme gel 'azâb
Âdeme cennet ruḥuñdur ey melâ'ik peykeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 3).
['âşıkâne,]

'âşık-ı şûrîde: Perişan, zavallı, tutkun aşık.

1. Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrîde hâliñ bir büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 12).
['âşık-ı şûrîde, -]

'âşıkñ dil-hânesi: Aşığın gönül evi.

1. Nâr-ı aşkıñ yakdı cânâ **'âşıkñ dil-hânesin**
La'l-i tâbiñdan kerem kıl ey güzeller serveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 5).
['âşıkñ dil-hânesin, -n]

âsitân: Hakk'ın kapısı.

1. Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan öze ka'be-i 'ulyâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 15).
[âsitânı, -ı]

âsitân-ı lutf: Lütuf eşîği.

1. Vâsıl-ı makşûd olur çün dergesinde ehl-i dil
Âsitân-ı lutfuna ger eylese vaz'-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 26).
[Âsitân-ı lutfuna, -u, -(n)a]

âsiyâb: Değirmen, su değirmeni.

1. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu ne hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 13).
[âsiyâbda, -da]

'aşk: 'aşk, candan sevme, gönül verme.

1. Yâ İlâhî ol habîbîn Muştafânî'n 'aşkına
Eyle manşûr çâr-yâr-ı bâ-şafânî'n 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 1).
['aşkına, -i, -na]
2. Anî'n 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir
ğazel şimdi
Hużûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem edîbâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 17).
['aşkıyla, -i, -y, -la]

'aşk âteşi: Aşk olmaktan duyulan acı, keder.

1. Var iken cânâ derûn-ı sînede 'aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlîm rahm u şefkat isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 9).
['aşk âteşi, -]

'aşk ile: Aşkla, sevgiyle.

1. 'Aşk ile ceryân eder baħr-i muhîf-i kâ'inât
Şevk ile devrân eder eflâke bak baħr u bere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 9).
['aşk ile, -]
2. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
'Aşk ile dü desti ursam gam degildir şesşere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 12).
['aşk ile, -]
3. Figâna başladı gülşen içinde 'aşk ile
bûlbûl
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez efgâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 43).
['aşk ile, -]

'asker: Resmi kıyafetli silahlı topluluk.

1. Çıkardı Hîlmî bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
İlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd Hâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 23).
['asker,]
2. 'Askerlerin şavleti etdi hayrân devletleri
Gördüler hep âteş saçar top u tüfeng mermiyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 7).
['askerlerin, -ler, -in]
3. O rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki
'asker
Şahârî-i vegâda hep 'akıllar hayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 3).
['asker,]

'asker-perver: Asker yetiştiren.

1. O 'asker-perverî'n vaşfın beyân etmek
değil haddim
Velâkin makşadım 'arz-ı şadâkatdır hakîmâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 45).
['asker-perverî'n,]

'aşk-ı cânân: Sevgilinin aşkı.

1. Haķâyık-ı 'ulûmu 'aşk-ı cânândan ümîd
etdim
Alıp dâna-yı kudretten sebaķ sa'y-ı mezîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 1).
['aşk-ı cânândan, -dan]

'aşk-ı hakikat: Hakikat aşkı.

1. Çehre-i gülzârî taşfır eyledi bād-ı hazân
Kesdi bûlbûl nağmeyi 'aşk-ı hakikat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 4).
['aşk-ı hakikat, -]

'aşk-ı vâir: Sevgilinin aşkı.

1. Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâķ elbet 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdî lutf-efzâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 7).
['aşk-ı yâr, -]

'ask: Aşırı sevgi ve bağılılık duygusu, muhabbet, sevi.

1. 'Aşkımın bir zerresin baħş eyleyim yâre
şabâh
Hâlîmi 'arz edeyim çeşm-i fûsûn-kâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 1).
['aşk-ım, -m]

'aşkîñ bâdesi: Aşk şarabı.

1. Tabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey
ğâfil
Gıdâdır rûha 'aşkîñ bâdesi nûş et
devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 8).
['aşkîñ bâdesi, -]

'aşkîñ hançeri: Aşk kılıcı.

1. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben
dâ'imâ
Bağrıma şapladı eyvâh işte 'aşkîñ
hançeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 8).
['aşkîñ hançeri, -]

'aşkına: ... Uğruna, yoluna, hürmetine.

1. Derd ü ğamdan bir eşer koyma mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam kudsiyânî'n
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 12).
['aşkına,]

aslâ: Hiç, hiçbir zaman, kesinlikle.

1. Oldu jeng-âlûd hayfâ cevher-i 'ömr-i
'azîz
Hîlmîyâ taķdîme ahrâ yokdur aşıla ta'âtî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 10).
[aşıla,]
2. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı
ikbâlim
Ziyâ-yı mihr için aslâ şabâhı intizâr
etmem

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 4).
[aşlâ,]

3. Temennî etmesin **aşlâ** cihanda çarh-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrîñ âyâ faşl-ı
baharından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 7).
[aşlâ,]
4. Hıyânet eyleme **aşlâ** umûr-ı kıuds-ı
devletde
Gel etme irtikâb bir zerreye kaç'an
cehâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 3).
[aşlâ,]
5. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem **aşlâ**
refîk
Ta'rife hâcet nedir 'irfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 7).
[aşlâ,]
6. Çıkdı cânım cismimiñ **aşlâ** ki hükmü
kalmadı
Tutma ki bî-hûde nabzım hükm-i Yezdân
ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 5).
[aşlâ,]
7. Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye şad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi **aşlâ**
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 6).
[aşlâ,]
8. Yâbis olmaz idi **aşlâ** dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña şu vereydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 3).
[aşlâ,]
9. Eder mi çeşme-sâr **aşlâ** diliñ âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 23).
[aşlâ,]

'asrı ğıbtâ-bahş: İmrenilen çağ.

1. Vücûduyla mübâhât eylesin 'Osmâniyân
her ân
Ki **'asrı ğıbtâ-bahşâdır** bütün a'sâr u
ezmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 6). [**'asrı
ğıbtâ-bahşâdır, -dır**]

'asr-ı hümayûn: Kutlu çağ; pâdişâh zamanı.

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele **'asr-ı
hümayûnda**
Füyûzât-bahş olur elbet kadîm ol ebr-i
nîsâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 15).
[**'asr-ı hümayûnda, -da**]

âsumân: Gökyüzü.

1. Âsumânda der-'akeb vâki' olur küllî
küsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâkdan nikâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 3).
[âsumânda, -da]
2. Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ
gibi
Uçmak ister **âsumânda** murğ-ı cân 'anķâ
gibi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 2).
[âsumânda, -da]

at-: Atmak, fırlatmak.

1. Kavânîñ ü nizâmet-i cârîdir deryâ-yı
râşide
Sadâkat bahrine **at** şandal-ı fikri
selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 6).
[at,]

'atâya: Cömertlik, ihsan.

1. Egerçi dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'uşâtım
kıl
Mübeddel lutf u ihsân u **'atâya** kahrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 12).
[**'atâya,**]

'atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ân: Kendisinden yardım
istenen Allah'ın bağışlaması.

1. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Anıñ zâtı muqaddes âyeti bu mülk-i
'Osmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 39).
[**'atâyâ-yı hudâ-yı müste'ândır, -dır**]

âteş: Yakıcı, parlayıcı madde.

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâ'
gamdan
Gülistân oldu çün **âteş** Halîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 6).
[âteş,]
2. Hâne-i kalindeki bu Hilmî zârîñ **âteşin**
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 9).
[âteşin, -in]
3. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'ff cihan par par
yanar
Ol **ateşde** şevkile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 6).
[ateşde, -de]
4. Verdigiñ **âteş** derûn-ı sînede etse zuhûr
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 11).
[âteş,]

âteş saç-: Etrafa ateşler, kıvılcımlar saçmak.

1. 'Askerleriñ şavleti etdi hayrân devletleri
Gördüler hep **âteş saçar** top u tüfeng
mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 8). [âteş
saçar, -ar]
2. Kılınçlar süngüler top u tüfengler de **ateş
saçdı**
Erişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere
çaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [ateş
saçdı, -dı]

âteş ü şimşir-i cismânî: Ateş ve vücut kılıçları.

1. Saña te'sîr eder mi **âteş ü şimşir-i
cismânî**
Eşer etmez çün envâr ne cismânî ne
rûhânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
47). [âteş ü şimşir-i cismânî, -]

âteş-i cevri: Zulüm ve eziyet ateşi.

1. Ey sitemger şûh çeşmiñ **âteş-i cevri**
hemân
Yağdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-
ğıyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7).
[âteş-i cevri, -i]

âteş-i dûzah: Cehennem ateşi.

1. Bu 'abd-i pür-kuşûrı hiç yakar mı **âteş-i dûzah**
Yaratdın havz-ı kevserle zihî dört nehri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15).
[âteş-i dûzah, -]

âteş-i firkat: Ayrılık ateşi.

1. Âteş-i firkatde sûzân cân u dildir 'âkıbet
Vâsıl-ı maşûd olan bâd-ı şabâdır 'âkıbet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 35).
[âteş-i firkatde, -de]

âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ: Cömert padişahın askerlerinin savaştaki (silahlı) ateşi.

1. Âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunâniler çünkü mükerrer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 21).
[âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ,]

âteş-i sûzân-ı 'aşk: Aşkın yakıcı ateşi.

1. Hedm eder kalb-i rakîki **âteş-i sûzân-ı 'aşk**
Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile ta'mîr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 5).
[âteş-i sûzân-ı 'aşk, -]

'atf eyle-: (Bir tarafa doğru) Çevirmek.

1. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña **'atf eyle** nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8).
['atf eyle, -]

'atf-ı nazar etme-: Şefa'at etmemek.

1. Eger **'atf-ı nazar etmez iseñ** Hilmîye
maşerde
Meded-res kim olur böyle zelîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13).
['atf-ı nazar etmez iseñ, -]

'atf-ı nazar kıl-: Bakarak yönelmek, bakışını çevirmek.

1. Târîh-i eslâfı gör ahlâfa kıl **'atf-ı nazar**
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41).
['atf-ı nazar kıl, -]
2. 'Adâletle muhammer bir vücûdı görmek
istersen
Gelip **'atf-ı nazar kıl** Hazret-i 'Abdül-
hamîd Hâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 38).
['atf-ı nazar kıl, -]

âtî: Gelecek olan, gelecek zaman, istikbal.

1. Harâm servetle dünyâda bulursa mürtekb
'izzet
Anıñ **âtîsi** ey Hilmî ne müdhîş bir
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20).
[âtîsi, -s, -i]

'avdet eyle-: Dönmek, geri gelmek.

1. Çekdi dest Hilmî cihândan artık **'avdet eylemez**
Gitdi bir şâhib-liyâkat dense şâyân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9).
['avdet eylemez, -mez]

'avn-i hak: Hakk'ın yardımı.

1. Geldi Hilmî söyledi bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hakla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44).
['avn-ı hakla, -la]
2. Haydarâne şavletin gördü 'adûsu sû-be-sû
'Avn-ı Hakdır yâveri tevfiğe rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10).
['avn-ı hakdır, -dır]

âyâ: Acaba (şaşkınlık ve merak bağlamında).

1. Temennî etmesin aşlâ cihanda çarh-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrîñ **âyâ** faşl-ı
baharından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8).
[âyâ,]
2. Şu 'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzağa **âyâ** ki 'anķa
iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18).
[âyâ,]

âyâ: Acaba (şaşkınlık ve merak bağlamında).

1. Vücûduñla tefâhğur eyleme fikr et fenâyı
sen
O tende nağme-sâz bülbül **âyâ** murğ-ı
emânetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 18).
[âyâ,]
2. Sür'atle mürûr etmededir vakt-i şebâbet
âyâ bu ne hikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad I, Mısra 16).
[âyâ,]

avak: Kadeh, ayaklı kadeh.

1. Ayağı çekdim el verdi baña ol dîde-i
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hilmîyâ
her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17).
[ayağı, -ı]

'avân ol-: Ortaya çıkmak.

1. Ebruvânın gösterip mir'ât-ı dilde bi'l-
benân
Şûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı 'avân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 6).
['avân ol, -dı]

âyet: Kur'anın müstakil mana ifade eden her cümlesi.

1. 'Aţâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Anıñ zâtı muḳaddes **âyeti** bu mülk-i
'Osmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40).
[âyeti, -i]

âyet: Ayet, delil, mucize.

1. Levh-i 'âlem üzre şâbit nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet **âyeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 1).
[âyeti, -i]
2. Levh-i 'âlem üzre şâbit nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet **âyeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 2).
[âyeti, -i]
3. Hestî ü nistî-i 'âlem kâf u nûn
beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 4).
[âyeti, -i]
4. Bahr-ı lûtfuñ ka' rına hiç ermedi ehl-i
'ukûl
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni'met
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 6).
[âyeti, -i]
5. Defter-i a'mâl-i hayrım töldi 'işyânla
hemân
Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 8).
[âyeti, -i]
6. Ol şeff'-i müznibîn dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' mihr-i şefkat
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 10).
[âyeti, -i]
7. Cebhe-i hüsnünde yazdı hâme-i kudret
anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hamd u nuşret **âyeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 12).
[âyeti, -i]
8. Kevşer-i lûtfun diler bu Hilmî-i teşne-
dehân
Dehşet-efzâdır 'azâb-ı Rabb-i 'izzet **âyeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 14).
[âyeti, -i]

âyet-i kübrâ: Büyük ayet II mucize.

1. Turre-i gîsûlârın ve'l-leyl zülfûn ve'd-
duhâ
Sûre-i nûrdur cemâlin **âyet-i kübrâ** lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
10). [âyet-i kübrâ, -]

âyet-i kübrâ: Allah'ın varlığının en büyük ayeti,
delili (Bütün Kur'ân âyetleri Âyetü'l-Kübra
sayılabileceği gibi, Allah'ı bildiren kâinatın her
zerresi de Âyetü'l-Kübra'dan sayılabilir).

1. Hikmet-i Furkânı fehm et ândadır Hilmî
necât
Âyet-i kübrâdan aldım nûkte-i eş'ârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 22).
[âyet-i kübrâdan, -]

âyine: Ayna.

1. Gül-i şad-berg-i ruhsârı meşâm-ı 'âşıkâne
hep
Letâfet bahş eder her **âyine** gülzâr-ı
devrâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 24).
[âyine,]

âyine-i cesm: Göz aynası.

1. Şikest oldu ecel destiyle vâh **âyine-i
çeşmi**
Yazık ki müstefid olmaz anıñ artık
cilasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 29).
[âyine-i çeşmi, -i]

'avn: Asıl, öz, kaynak.

1. Kevşer-i dârü's-sürûra **'ayn** ber-mecrâ
lebiñ
Ebruvânıñ kâbe kavseyn dîde mâ-zâğa'l-
başar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
35). ['ayn,]

'avn-ı sa'âdet: Saadet kaynağı.

1. Erer maflûbuna tâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide **'ayn-ı
sa'âdetdir**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
40). ['ayn-ı sa'âdetdir, -dir]

'azâb: Pek büyük sıkıntı, eziyet.

1. Zebânîler elinden al kıyâmetde beni
kırtar
'Azâbı dûzahıñ gâyet elîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 12).
['azâbı, -ı]

'azâb et-: Eziyet, ceza çekirmek.

1. 'Âşıkâne dûzah-ı hicriñle etme gel 'azâb
Âdeme cennet ruhuñdur ey melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 3).
['azâb etme, -me]

'azâb-ı dûzah: Cehennem azabı.

1. Tevbekâr ol bil **'azâb-ı dûzahı** ey rû-
siyâh
Hâzret-i Ğaffâra yalvar dâmen-i amâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 7).
['azâb-ı dûzahı, -ı]

'azâb-ı rabb-i 'izzet: Yüce Allah'ın cezası.

1. Kevşer-i lûtfun diler bu Hilmî-i teşne-
dehân
Dehşet-efzâdır **'azâb-ı Rabb-i 'izzet
âyeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 14).
['azâb-ı rabb-i 'izzet, -]

'azîm: Büyük, ulu || Allah.

1. Verip ol sâkî-i devrân bahâya bâde-i
ihsân
Hoşâ pür-neşve dil şimdi **'Azîm** sûr-ı
cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 20).
['azîm,]

'azm-ı remîm: Çürümüş kemik.

1. Bu küstâhâne güftârdan merâmım
'arzuhâldir hep
Kuvâ-yı nâtikim **'azm-ı remîmdir** yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 8).
['azm-ı remîmdir, -dir]

B

bâ-bahâr-ı vuslat: *Kavuşma baharı.*

1. Ez-zemistân-ı firâket bâğ-ı dil pejmürde
bûd
Bâ-bahâr-ı vuslat eknûn gönçe hândân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 8).
[bâ-bahâr-ı vuslat, -]

bâb-ı Hayber: *Hayber kalesinin kapısı.*

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmak
muḥâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil **bâb-ı Hayber**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 6).
[bâb-ı hayber, -]

bâb-ı Hayber: *Hayber kalesinden bir bölüm. ||. Kimsenin girememesi yönüyle sevgilinin taş kalbi.*

1. Görmek isterseñ şecâ'at-pîşeniñ âşârını
Ey dil 'atf eyle nazâr bir kerre **bâb-ı Haybere**

bâb-ı vahdet: *Vahdet kapısı, birlik kapısı.*

1. Halka-i bâb-ı kanâ'at oldu çün cây-ı emân
Şarılıp lutf-ı Hudâya **bâb-ı vahdet**
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 12).
[bâb-ı vahdet, -]

bâde: *Şarap.*

1. Okusun bu nazmı Hilmî **bâdeler** versin
saña
Şi'rini şâ'ir görünce âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 13).
[bâdeler, -ler]

bâde-i 'aşk: *Aşk'ın zevki ve mutluluğu. II. Aşk şarabı.*

1. Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
Bâde-i 'aşkın hayâtdır şuñ baña katre
şarâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 14).
[bâde-i 'aşkın, -ın]

bâde-i 'aşk: *Aşk şarabı.*

1. Bezm-i 'aşkda **bâde-i 'aşkı** içüp mest
olmuşum
Ol sebebdan dildeki sevdâyı tes'îr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 7).
[bâde-i 'aşkı, -ı]
2. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan añlar bizi
Bahır-ı ğamda cûş edip 'ummân olan anlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 1).
[bâde-i 'aşkdan, -dan]

bâde-i ihsân: *Cömertlik, iyilik şarabı.*

1. Verip ol sâkı-i devrân bahâya **bâde-i ihsân**
Hoşâ pür-neşve dil şimdi 'Azîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 19).
[bâde-i ihsân, -]

ba'dezân: *Bundan sonra, artık.*

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 6).
[bâb-ı haybere, -e]

bâb-ı kanâ'at: *Kanaat/yetenme kapısı.*

1. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı var mı
dünyânın
Maḳâm-ı rif'atın ancak saña **bâb-ı kanâ'atdır**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 14).
[bâb-ı kanâ'atdır, -dır]

bâb-ı necât: *Kurtuluş kapısı.*

1. Gel şarıl **bâb-ı necâta** var ise 'aḳlın eger
Kıbleğâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 9).
[bâb-ı necâta, -a]

bâb-ı Rahmân: *Rahim olan Allah'ın kapısı.*

1. Hülûş-ı kalb ile vaşf-ı du'â etmek
vazîfemdir
İmâle eyleyip dest-i niyâzı **bâb-ı Rahmâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 20).
[bâb-ı rahmâna, -a]

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Ba'dezân ben ol meh-i ğarrâya etmem
ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 4).
[ba'dezân,]

bâdî: *Sebeplere, sebep olucu.*

1. Şubḥ u hidâyete **bâdî** kemâlin
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâlin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 27).
[bâdî,]

bâd-ı hazân: *Sonbahar rüzgarı.*

1. Çehre-i gülzârı taşfîr eyledi **bâd-ı hazân**
Kesdi bülbül nağmeyi 'aşk-ı ḥaḳîkat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 3).
[bâd-ı hazân, -]
2. Çehre-i gülzârı taşfîr eylemiş **bâd-ı hazân**
Gonca gül iken şarmış vech-i aḥmer-
dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 3).
[bâd-ı hazân, -]

bâd-ı nesîm-i lutf u ihsân: *İyilik ve bağışlama yelinin rüzgarı.*

1. Bihâr-ı zenb ü emvâc-ı me'âşide ğarîkânı
Halâş eyler hemân **bâd-ı nesîm-i lutf u ihsânı**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 54).
[bâd-ı nesîm-i lutf u ihsânı, -]

bâd-ı şabâ: *Sabah rüzgarı.*

1. Ateş-i firḳatde sūzân cân u dildir 'âḳıbet
Vâsıl-ı maḳşûd olan **bâd-ı şabâdır**
'âḳıbet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 36).
[bâd-ı şabâdır, -dır]

bâd-ı seher: *Seher rüzgarı.*

1. Bir şecer ki zirvesi ḥâk-i zemîni bûs eder
Sallandır **bâd-ı seherle** dalları tûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 12).
[bâd-ı seherle, -le]

bâdî-i fermâyiş-i ahkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân: Kün-fe-kân sırrının hükümlerinin emrine sebep olan.

1. Menba‘-ı ‘ilm-i ledün bir kevser-i uhra lebiñ
Bâdî-i fermâyiş-i ahkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra 26). [bâdî-i fermâyiş-i ahkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân, -]

bâğ: Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.

1. Bir kad-ı tûbânın oldum mâ‘il-i reftârı çün
Bâğdaki her servi-i ra‘nâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 6, Mısra 6). [bâğdaki, -da, -ki]

bâğ içre: Bahçede.

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kâddini gören bâğ içre kâmet istemez
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Tahmis 2, Mısra 2). [bâğ içre, -]

bâğ u bostân: Bağ ve bostan, bahçe ve tarla.

1. Hezârân müjdeler ey dil yine faşl-ı rebî‘ oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bâğ u bostana
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 9, Mısra 2). [bâğ u bostâna, -a]

bâğçe-i cânân: Sevgilinin bulunduğu yer.

1. Düşerse zemîne bir kaatre bârân
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Mesnevi 3, Mısra 14). [bâğçe-i cânân, -]

bâğçe-i dil: Gönül bahçesi.

1. Bâğçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı bak
Anı ihsân etmemiş bir gönle o Rabb u İlâh
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 31, Mısra 15). [bâğçe-i dilde, -de]
2. Ezhâr-ı emel mahv oluyor bâğçe-i dilde
reng kalmadı gülde
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Müstezad 1, Mısra 13). [bâğçe-i dilde, -de]

bâğ-ı belâgat: Güzel ve sanatlı söyleyişler bağı.

1. Rakş etmege başlardı o an bâğ-ı belâgat
pür şevk ü şefâret
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Müstezad 1, Mısra 19). [bâğ-ı belâgat, -]

bâğ-ı dehrîñ serv-kaddânı: Dünya bahçesinin selvi boyluları.

1. Bağ-ı dehrîñ serv-kaddânı olurdu bî-vücûd
Gelmeseydi kadd-ı tûbâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 1, Mısra 5). [bâğ-ı dehrîñ serv-kaddânı, -]

bâğ-ı dil: Gönül bahçesi.

1. Bağ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı ğars eyledim
Ânı nez‘etdi felek-i bî-amân şad âh u vâh
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 31, Mısra 11). [bâğ-ı dilde, -de]
2. Ez-zemistân-ı firâket bâğ-ı dil pejmürde bûd

Bâ-bahâr-ı vuşlat eknûn gonce hândân sû-be-sû

(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 36, Mısra 7). [bâğ-ı dil, -]

bâğ-ı firdevs: Cennet bahçesi. II. Şirin'in bulunduğu yer, işret meclisi.

1. ‘Andelîbân nağmeyi gülşen içinde şubh u şâm
Bâğ-ı firdevs revnaķı hem ni‘meti dârü’s-selâm
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra 18). [bâğ-ı firdevs, -]

bâğ-ı gönül: Gönül bahçesi.

1. Bağ-ı gönüimde çiçekler bil ne hikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi etmiş bâr-ı âh
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 31, Mısra 5). [bâğ-ı gönüimde, -üm, -de]

bağ-ı hüsn: Güzellik bahçesi.

1. Bağ-ı hüsnüñ görmeye bir demde ruşşat isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû‘yet isterim
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 12, Mısra 1). [bağ-ı hüsnüñ, -üñ]

bâğ-ı istiğnâ: Gönül tokluğunun bahçesi. II. Bir şeye karşı nazlı davranma, tenezzül etmemenin bağı.

1. Bağ-ı istiğnâdaki serv-i revânım işte bu
Hey‘et-i cismim içinde kan u cânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 1). [bâğ-ı istiğnâdaki, -da, -ki]

bâğ-ı irem: Cennet bahçesi \ İrem bağları.

1. Cihânîñ reşk-âver bâğ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet vermede yokdur nazîri nev‘-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 9, Mısra 9). [bâğ-ı iremdir, -dir]

bâğ-ı lâhût: Lâhût bahçesi. (Lâhût: Cenâbıhakk‘ın zâtına mahsus olan ilk ve en yüce âlem, Allah‘ın bütün sıfat ve isimlerinin zâtında mevcut olduğu, fakat sâdece zâtî sıfatlarının zuhûra geldiği, fiilî sıfatlarının ise henüz zuhur bulmadığı âlem, ulûhiyet âlemi, âlem-i lâhut.).

1. Kad-ı tûbâsına meftûn olup serv-i hîrâmânı
Varınca bâğ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ reyhânı
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Müseddes 1, Mısra 12). [bâğ-ı lâhûta, -a]

bâğ-ı meveddet: Sevgi bahçesi.

1. Eden şem büy-ı gülzâr-ı ruḥun bâğ-ı meveddetde
Olur murğ-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 9, Mısra 31). [bâğ-ı meveddetde, -de]

bâğ-ı sîne: Gönül bahçesi.

1. Bağ-ı sînemde görüp ikbâlîmiñ ezhârını
Bû-feşân bir gonceye şarf etmişim efkârı ben
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 32, Mısra 7). [bâğ-ı sînemde, -m, -de]

bağışla-: Vermek, ihsan etmek, bahşetmek.

1. Sen beni **bağışla** yâ Rab ol habîb-i ekreme
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü kâmeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 7).
[bağışla,]

bağr: Göğüs, sine. II gönül.

1. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben dâ'imâ
Bağrıma şapladı eyvâh işte 'aşkın hançeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 8).
[bağrıma, -ım, -a]
2. Fiğânın 'arşa dek çıktı şuş artık **bağrımı** delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 9).
[bağrımı, -ım, -ı]

bahâr: Kışla yaz arasındaki mevsim. 22 Mart'la 21 Haziran arası. İlkyaz.

1. Geldi mi evvel **bahâr** bilmem laţf bir neffâ var
Velvele kopardı gülistânda sükûnet kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 11).
[bahâr,]

bahâr eyyâmı: İlkbahar mevsimi.

1. Eyledi derhâl işâret ki **bahâr eyyâmıdır**
'Aşık-ı şûride hâlin bir büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 11).
[bahâr eyyâmıdır, -dır]

bahâr-ı dâ'ime: Daimi olan ilkbahar mevsimi.

1. Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola gülzâr-ı iclâlî
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 63).
[bahâr-ı dâ'ime, -]

bahâr-ı dâ'im-âsâ: Hep bahar mevsimi gibi.

1. Bahâr-ı dâ'im-âsâdır füyûzât bahş eder luţfu
Şu 'â'-ı revnak-efzâ hep bu ezhar-ı gülistâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 7).
[bahâr-ı dâ'im-âsâdır, -dır]

bahâr-ı luţf: Bereket baharı.

1. Ol **bahâr-ı luţfuñ** oldu bâ'îs-i izhar-ı 'aşk
Şeb-nem-i berg-i 'izârın zîver-i gül-zâr-ı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 13).
[bahâr-ı luţfuñ, -uñ]

bahâya ver-: Değer, kıymet vermek.

1. Verip ol sâkı-i devrân bahâya bâde-i ihsân
Hoşâ pür-neşve dil şimdi 'Azîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 19).
[bahâya verip, -ip]

bahr: Deniz, derya.

1. O rûbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet aşâm
Ki tahtâr edemez ânı cihânın **bahri**
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 6).
[bahri, -i]

bahr u ber: Deniz ve kara || bütün varlık âlemi; kâinat.

1. 'Aşk ile ceryân eder bahr-i muhîf-i kâ'inât
Şevk ile devrân eder eflâke bak **bahr u bere**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 10).
[bahr u bere, -e]

bahr-ı 'aşk: 'aşk denizi || gönül (dalgalanmak, coşmak bağlamında).

1. Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Bahr-ı 'aşk emvâcına mezc eyledim hûn-bârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 6).
[bahr-ı 'aşk, -]

bahr-i bezm: Sohbet, eğlence denizi.

1. Dürre-i güftârî cârî **bahr-i bezminde** hezâr
Gûte-h'ârla lü'lü'-i lâlâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 13).
[bahr-i bezminde, -i, -n, -de]

bahr-ı gam: Keder denizi (Deniz, üzüntünün, sıkıntının derecesini belirtmek açısından kullanılmıştır).

1. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan añlar bizi
Bahr-ı gamda cûş edip 'ummân olan anlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 2).
[bahr-ı gamda, -da]

bahr-i hayret: Hayret, şaşkınlık denizi.

1. Ey şeh-i mülk-i la-'amrük vey meh-i burc-ı kerîm
Bahr-i hayretde kalıp vaşfında hep 'aql u selim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 32).
[bahr-i hayretde, -de]

bahr-ı kerâmât: Kerametler denizi.

1. Hayâtı sû-be-sû cârî olup **bahr-ı kerâmâtı**
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dürrü felek 'inâyâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 13).
[bahr-ı kerâmâtı, -ı]

bahr-ı luţf: Cömertlik denizinin sonu.

1. Yokdur ey hallâk-ı âlem **bahr-ı luţfuñ gâyeti**
Müntakıdır cümle eşyâ üzre ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 1).
[bahr-ı luţfuñ gâyeti, -uñ]

bahr-i luţf u re'feti: Merhamet ve inayet denizi.

1. Sû-be-sû eyler temevvüc **bahr-i luţf u re'feti**
Dem-be-dem işâr eder ekvâna hep dürr-i semîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 23).
[bahr-i luţf u re'feti, -]

bahr-ı luţfuñ ka'rı: Lütuf denizinin en dibi.

1. Bahr-ı luţfuñ ka'rına hiç ermedi ehl-i 'ukûl
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 5).
[bahr-ı luţfuñ ka'rına, -(n)a]

bahr-i muhîr-i kâ'inât: Alemler kuşatan deniz.

1. 'Aşk ile ceryân eder **bahr-i muhîr-i kâ'inât**
Şevk ile devrân eder eflâke bak bahr u bere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 9).
[bahr-i muhîr-i kâ'inât, -]

bahr-i 'ummân: Büyük deniz, okyanus.

1. Zülâl-i la'l-i ihsânı akar gönca dehânından
Mücerred kıvrımı elbet müşâbih **bahr-i 'ummâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 42).
[bahr-i 'ummâna, -a]
2. Amân ey menba'-ı 'ilm ü ma'ârif lûtf-ı Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîrîñ **bahr-i 'ummânî**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 30). [bahr-i 'ummânî, -]

bahs et-: Konusunu açmak, söylemek, hakkında konuşmak, bahsetmek.

1. Söylemez mi 'âşıkânîñ yâ 'Ali senden meded
Mâh-ı vechîñ **bahs edenler** necm-i ülker gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 8).
[bahs edenler, -en, -ler]

bahs et-: Sunmak, bağışlamak.

1. Gül-i şad-berg-i ruhsârî meşâm-ı 'âşıkâne hep
Letâfet **bahs eder** her âyîne gülzâr-ı devrana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 24).
[bahs eder, -er]
2. Nice esrâr-ı hikmet mün'aqid her târ-ı zülfünde
Ki hayret **bahs eder** her 'ukdesi ezhân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 28).
[bahs eder, -er]

bahs eyle-: Vermek, bağışlamak, ihsan etmek.

1. 'Aşkımın bir zerresin **bahs eyleyim** yâre şabâh
Hâlimi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 1).
[bahs eyleyim, -y, -im]

bahs u 'atâ et-: Bağışlama ve bahs etmek.

1. Bu nûr-ı a'zamı çünkü Hudâ **bahs u 'atâ etdi**
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev'-i insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 15).
[bahs u 'atâ etdi, -di]

bahs ü beyân: Konuşmak ve açıklamak.

1. Seniñ evşâfîñ **bahs ü beyândan** hâmeler 'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 57).
[bahs ü beyândan, -dan]

bahs-ı havât eyle-: Hayat vermek.

1. Hezâr mürde dile **bahs-ı hayât eyler** füyûzâtı
Der-i dergâh-ı lûtfunda bulur herkes murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 15). [bahs-ı hayât eyler, -r]

bahs-ı neşât eyle-: Mutluluk vermek/mutlu etmek.

1. Toğduğın ân kâ'inât bir hâneye mazhar olur
Her dile **bahs-ı neşât eyler** bu hâl u hey'etiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 4).
[bahs-ı neşât eyler, -e]

bahs-i zülf: (sevgilinin) saçının bahsi, konusu.

1. Uzunca **bahs-i zülfünce** nice ince hayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında rakıble kıl u kâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 1).
[bahs-i zülfünce, -ün, -ce]
2. Eyledi fikr-i dakîk ol **bahs-i zülfünde** hezâr
'Aklıma hayret veren mûy-ı miyânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 11).
[bahs-i zülfünde, -ü(n), -de, -]

bahs-i zülf-i yâr: Sevgilinin saçlarının mevzusu.

1. Ders-i 'aşk içre dilâ hâllâl-ı müşkil olmağa
Pek mükemmel **bahs-i zülf-i yâri** bilmek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 6).
[bahs-i zülf-i yâri, -i]

bahs-i zülf: (sevgilinin) saçının bahsi, konusu.

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebiden müstefid etdim
Muhtavvel **bahs-i zülfünde** hezâr güft u şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 4).
[bahs-i zülfünde, -ün, -de, -]

baht: Şans talih.

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç çiçek
Ol zamân **bahtım** açılmış der idim bî-iştibâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 10).
[bahtım, -ım]

baht-ı kara: Talihsiz, bahtsız, kötü talihli.

1. Seni şâdân beni nâ-şad eder mi bir vakit Mevlâ
Neden bilmem beni agyâr ki **baht-ı kara** sanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 10).
[baht-ı kara, -]

bahtiyâr: Mutlu.

1. 'Âlem-i firâkatde Hilmî bahtiyârdır **bahtiyâr**
Devlet-i vuslat bulan böyle kerem-ver dilbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 13).
[bahtiyâr,]
2. 'Âlem-i firâkatde Hilmî **bahtiyârdır** bahtiyâr
Devlet-i vuslat bulan böyle kerem-ver dilbere

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 13).
[bahtiyârdır, -dır]

3. Nâme-i dil **bahtiyârdır** dest-i yârı bûs eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler felek me'yûs eder
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 31).
[bahtiyârdır, -dır]

bâ-husûs: Hususıyla, hele, her şeyden evvel, en ziyade.

1. Bâ-huşûş eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
Hâzret-i Sultân Hamîddir el-muzaffer dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 7). [bâ-huşûş,]

bâ'is: Sebep olucu, müsebbib.

1. Zâlâm-ı leyle **bâ'isdir** gurûbı mâh-ı tâbânıñ
Şabâhı intizâr etmek ne mümkündür vişâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 9).
[bâ'isdir, -dir]

bâ'is ol-: Sebep olmak.

1. Dilâ giryân u feryâda leb-i handân olur bâ'is
Hemân âh u seher-gâha şeb-i hicrân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 1).
[bâ'is olur, -ur]
2. Şahârî-i beyâbân-ı elemde kalmağa ey dil
Şikâr-gâh-ı muhabbetde âhû-çeşmân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 4).
[bâ'is olur, -ur]
3. Şu'â'-ı mihr-i el tâfiñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
Zevâl-i zulmet-i cevre meh-i tâbân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 6).
[bâ'is olur, -ur]
4. Kılır mı keşf-i gönîlüm bu girdâb-ı gam-efzâda
Anıñ sâhil-resi maşşûduna her ân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 8).
[bâ'is olur, -ur]
5. Leb-i la'liñ devâ-yı mahz iken bîmârî-i aşka
Ne hikmet şiddet-i derd-i dile Loqmân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 10).
[bâ'is olur, -ur]
6. Metâ'-ı fikretin gârâtına özge sebep olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 12).
[bâ'is olur, -ur]
7. Vâd'-i-i ketm ü 'ademden olmağa peydâ cihân
Oldu bâ'is 'âlem-ârâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 12).
[bâ'is oldu, -du]

8. Dilâ giryân u feryâda leb-i handân olur bâ'is
Hemân âh u seher-gâha şeb-i hicrân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 2).
[bâ'is olur, -ur]

bâ'is-i ârâviş-i kevn ü mekân: Kainatın süslenmesine sebep olan.

1. Bâ'is-i ârâviş-i kevn ü mekân u in ü ân
Menba'ü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fi dârü'l-cinân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 27). [bâ'is-i ârâviş-i kevn ü mekân, -]

bâ'is-i hilkat: Yaratılma nedeni.

1. Ey bâ'is-i icâd u vücûd-ı '[a]yân
Ey **bâ'is-i hilkat** u nümûd-ı ekvân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 2).
[bâ'is-i hilkat, -]

bâ'is-i icâd: Var olma sebebi.

1. Ey **bâ'is-i icâd** u vücûd-ı '[a]yân
Ey bâ'is-i hilkat u nümûd-ı ekvân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 1).
[bâ'is-i icâd, -]

bâ'is-i izhâr-ı 'aşk ol-: Aşkın meydana çıkmasının sebebi olmak.

1. Ol bahâr-ı lutfuñ oldu bâ'is-i izhâr-ı 'aşk
Şeb-nem-i berg-i 'izârîñ zîver-i gül-zâr-ı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 13). [bâ'is-i izhâr-ı 'aşk oldu, -]

bâ'is-i zâr u figân: Acı inilti ve ağlamanın sebebi.

1. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevreyleyen
Gece gündüz **bâ'is-i zâr u figânım** işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 6).
[bâ'is-i zâr u figânım, -ım]

bak-: Nazar etmek (gözleri bir şey üzerine çevirmek).

1. Hâzân soldurdu evrâk-ı hayâtı **bağ** şebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 5).
[bağ,]
2. Bağ o mir'ât-ı haqîkat üzre 'aks-i şüretiñ
Pertev-i mihr-i cemâlin mehdin enver gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 15).
[bağ,]
3. 'Aşk ile ceryân eder bañr-i muhîti
kâ'inât
Şevk ile devrân eder eflâke **bağ** bañr u bere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 10).
[bağ,]
4. Ebr-i sevdâdan saçıldı **bağ** sirişkim gevhəri
Dürre-i garrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 1).
[bağ,]
5. Bağçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı **bağ**
Anı ihsân etmemiş bir gönle o Rabb u

- Îlâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 15*).
[bak,]
6. Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eger zerre
Teferrüc kaşd ile gel **bağ** bu ezhâr-ı
gülistâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 8*).
[bak,]
7. Şevk vermededir dehre bu şeb mâh-ı
mücellâ
bağ şu'le-i sevda
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 4*).
[bak,]

bâlâ-yı târîh: *Tarihin en üst (sayfaları).*

1. Etdi tevâlî sû-be-sû fevz u zafer feth-i
bilâd
Bâlâ-yı târîhe yazsın bu ahvâl-i fahriyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 10*).
[bâlâ-yı târîhe, -e]

bañ: *Birinci teklik şahıs zamiri. (ben)*

1. Zülf-i cânân nûkhet-i müşki **baña** şemm
etdirir
Ol sebebdan 'anber-i sârâya etmem ser-
fürû
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 11*).
[baña, -a]
2. Hüdâdan bir 'inâyetdir **baña** hilmîyyet ey
Hilmî
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan ahz-
ı şâr etmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 7*).
[baña, -a]
3. Uzandı zûre-i firâkat **baña** bir yevm-i dehr
oldı
O gündür es'ad-ı 'îdim görüp yevm-i
vişâl etdim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 11*).
[baña, -a]
4. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fîkr ü
hayâlinden
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 3*).
[baña, -a]
5. Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs
baña
Hâlîme ağlar a Hilmî hep şehir bülbülleri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 9*).
[baña, -a]
6. Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i
mest
Bâde-i 'aşkın hayâtdır şuñ **baña** katre
şarâb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 14*).
[baña, -a]
7. Sen de ey dil 'andelf-veş lâne-i efgâmı
kes
Kalb-i yârde zerre **baña** rahm u şefkat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 6*).
[baña, -a]
8. 'Aks-i şüret mi verir her bâr **baña** mir'ât-
ı dil
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür nâz ile o hilkatîñ

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 11*).
[baña, -a]

9. Kâdr olur her şeb ki ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr **baña**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 41*).
[baña, -a]
10. Kâdr olur her şeb ki ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr **baña**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 42*).
[baña, -a]
11. Meded ey rehber-i râh-ı Hüdâ-yı kibriyâ
imdâd
Seniñ dost-ı kâdimiñ 'aşkına eyle **baña**
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 50*).
[baña, -a]
12. Dîdârını 'arz etdi **baña** şubh-ı sâ'âdet
bir mihr-i melâhet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 1*).
[baña, -a]
13. Ayağı çekdim el verdi **baña** ol dîde-i
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hilmîyâ
her ân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 17*).
[baña, -a]
14. Baña ihsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Hilmî lûtf u 'inâyet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 19*).
[baña, -a]
15. Baña biñ bir ricâ etseñ saña 'arz-ı cemâl
etmem
Fîrâkımla tecennün eyleseñ hâlîñ su'âl
etmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 1*).
[baña, -a]

bânî-i tabî'at: *Doğayı bina eden, yapan.*

1. Bânî-i tabî'at âşâr-ı kudret
Esrâr-ı Sübhânda mahfûz bir hikmet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 11*).
[bânî-i tabî'at, -]

bâr: *Vakit, zaman.*

1. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 9*).
[bâr,]

bâr-ı âh: *Feryat yükü.*

1. Bâğ-ı gönîlümde çiçekler bil ne hikmet
ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi etmiş **bâr-ı**
âh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 6*).
[bâr-ı âh, -]

başına geç-: *Başına giydirmek.*

1. Hâme-i feryadımı vaşî için şakğ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir
kûlâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 18*).
[başına geçsin, -]

başîret: *Anlayış, ileri görüşlülük.*

1. Hayâl-i zıll-ı 'âlemde bu hestîden hâzer
eyler

Başîret şâhibi sırr-ı hâkâyîka nazar eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 34). [başîret,]

başla-: Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek.

1. Figâna **başladı** gülşen içinde 'aşk ile
bülbül
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez
efgâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 43).
[başladı, -dı]
2. Rakş etmege **başlardı** o an bâğ-ı belâgat
pür şevk ü şetâret
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 19).
[başlardı, -r, -dı]

bayram: Bayram l çok mutlu olunan gün ve zaman.

1. Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrîde hâlîñ bir büyük
bayramıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 12).
[bayramıdır, -ı, -dır]

be-dâm-ı hâl-i cânân: Sevgilinin beninin tuzağına.

1. Murg-ı dil feryâd-dâred der gülistân sû-
be-sû
Çün girifte şûd **be-dâm-ı hâl-i cânân** sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 2).
[be-dâm-ı hâl-i cânân, -]

be-gâyet âsân ol-: Son derece kolay olmak.

1. Vücûd-ı es'adî anîñ şeh-i mülk-i
bekâbî'llâh
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâk
bekâbî'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 10). [be-gâyet âsân olup, -up]

be-hakk-ı Kur'an: Kuran hakkı için.

1. Mazhar-ı lutf u şefâ'at eyle
Be-hakk-ı Kur'an 'inâyet eyle
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 34).
[be-hakk-ı kur'an, -]

be-hayrân: Hayranlıkla.

1. Kes nedâned ki zenehdânest çün aḥkâm
mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet **be-hayrân**
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 10).
[be-hayrân,]

behcet: Sevinç, güleriyüzlülük, güzellik, şirinlik.

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende **behcet**
kalmadı
Şoldu ezhâr-ı tabî'at bûy-ı ḥikmet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 1).
[behcet,]

be-her ferdi: Her bir ferdi (askeri).

1. Bi-'avni'llâh cünûd-ı Ḥazret-i 'Abdü'l-
ḥamîd Ḥânîñ
Be-her ferdi hemân Ḥaydar gibi a'dâsına
şaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 2). [be-
her ferdi, -]

beht ü hayret ver-: Şaşkınlık ve hayret vermek.

1. İbtidâ-yı harbde nâdim oldular Yunânîler
Satvet-i şâhâne verdi beht ü hayret vâleyi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 2). [beht
ü hayret verdi, -dı]

bekâbî'llâh: Tarikatlarda dervişin nefsinin yok
ederek fenâdan sonra eriştiği son mertebe, ebedî ve
ezelî olan Allah'ın bekâsı ile bâkî olma hâlî.

1. Vücûd-ı es'adî anîñ şeh-i mülk-i
bekâbî'llâh
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâk
bekâbî'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 10). [bekâbî'llâh,]

be-kâm ol-: İsteğine kavuşmak, mutlu olmak.

1. Cihânda şervet-i mâl u menâle i'tibâr
etmem
Sa'âdetle **be-kâm olsam** yine ben iftiḥâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 2). [be-
kâm olsam, -]

bekle-: Beklemek, ummak, istemek.

1. Baña iḥsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden **bekler** Ḥilmî lutf u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 20).
[bekler, -r]
2. Şâm-ı firḳatde zuhûr-ı şubḥ-ı vuşlat
bekleriz
Tâ şabaḥdan şâma dek bir mâh-ı tal'at
bekleriz (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33,
Mısra 1). [bekleriz, -r, -iz]
3. Şâm-ı firḳatde zuhûr-ı şubḥ-ı vuşlat
bekleriz
Tâ şabaḥdan şâma dek bir mâh-ı tal'at
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 2).
[bekleriz, -r, -iz]
4. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-
feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı zulmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 4).
[bekleriz, -r, -iz]
5. Mîhr-i vuşlatla münnevver etmediñ dil-
ḥânemi
Ḥayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 6).
[bekleriz, -r, -iz]
6. Ḥâne-i cismim içinde cem' olup cân u
gönül
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı miḥnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 8).
[bekleriz, -r, -iz]
7. Yakdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 10).
[bekleriz, -r, -iz]
8. Ḥalka-i bâb-ı kanâ'at oldu çün cây-ı
emân
Şarılıp lutf-ı Ḥudâya bâb-ı vahdet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 12).
[bekleriz, -r, -iz]

9. Ol kanâ'at küşesi olmuş der-i elîf-ı Hâk
Hilmîyâ her dem burada lûtf u 'izzet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 14*).
[bekleriz, -r, -iz]

bekâ: Ahiret âlemi.

1. Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl **beķâda** hâl vahîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 10*).
[beķâda,]

belâ: Felaket, afet.

1. Binâ-yı cismîni şarşdı felek zîrâ esâsından
Hâsâra uğrâdı kaşr-ı dili mevtiñ
belâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 2*).
[belâsından, -sı, -n, -dan]

belâ: Felaket, musibet.

1. Râh-ı fûlk-i maķşada necm-i cemâliñ
rehberim
Kurtarır bu Hilmî zârı her **belâdan** lâ-
cerem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 44*). [belâdan, -dan]

belâ-yı cevri-yâr: Yarin zulmünün felaketi.

1. Sen de biñ derd ü **belâ-yı cevri-yâre** düş
de gör
Lahzada biñ kan döker bir dil-fikâre düş
de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 1*).
[belâ-yı cevri-yâre, -e]

belde-i Tırhala: Tırhala şehri. (Bugün Yunanistan topraklarında bulunan Tırhala, Osmanlı döneminde bir sancağın adıydı.).

1. Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı
düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh o **belde-i Tırhalayı**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 16*).
[belde-i tırhalayı, -(y)ı]

ben: Birinci teklik şahıs zamiri || Aşık, şâir.

1. Sen **beni** bağışla yâ Rab ol habîb-i
ekreme
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü
kâmeti
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 7*).
[beni, -i]
2. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noķşân kılar her emri
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 3*).
[beni, -i]
3. Hevâ-yı nefsi emmâre **beni** idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 9*).
[beni, -i]
4. Beni şâdân eder emri Celîl lâ taknefû
Hilmî
Maķarr u meskenim olmaz cehennem
ka'rı Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 17*).
[beni, -i]

5. Ezelde bendeyim **ben** de seniñ her târ-ı
zûlfünde
Siyâh gîsûlarıñ 'anber şemîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 5*).
[ben,]
6. Zebânîler elinden al kıyâmetde **beni**
kurtar
'Azâbı dûzağın gâyet elîmdir yâ
resûlullâh (*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 11*). [beni, -i]
7. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet
olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'âlîle yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 7*).
[benim, -im]
8. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Ba'dezân **ben** ol meh-i ğarrâya etmem
ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 4*).
[ben,]
9. Hilmîyâ vaż'-ı esâs-ı aşkıñ hîç olmaz
harâb
Ben ânı bir şıbğa-i kudretle taşvîr eyledim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 12*).
[ben,]
10. Cihânda şervet-i mâl u menâle i'tibâr
etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam yine **ben** iftiħâr
etmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 2*).
[ben,]
11. Hudâdan bir 'inâyettir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu haşlet **bende** mevcûdken 'adûdan aħz-
ı şâr etmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 8*).
[bende, -de]
12. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa **benden** âdâbiñ esâsın söyler 'âr
etmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 6*).
[benden, -den]
13. Cârîdir çün lebleriñde taħtihe'l-enhâr
hemân
Hilmîyâ **ben** andan artık kaķre şerbet
isterim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 14*).
[ben,]
14. Ziyâyı iktibâs etdim yârîñ nûr-ı
cemâlinden
Zevâle ermeden buldum kemâli **ben**
hilalinden
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 2*).
[ben,]
15. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken **ben**
dâ'imâ
Bağrıma saϑladı eyvâh işte 'aşkıñ hañçeri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 7*).
[ben,]
16. A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yaķdı ağlatdı ğam u ekdârın ey
bülbül

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12*).
[beni, -i]
17. Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri
ben
Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı **ben**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2*).
[ben,]
18. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda dûzeğ-i pür-
nârı **ben**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4*).
[ben,]
19. Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri
ben
Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı **ben**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1*).
[ben,]
20. Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Bağr-ı 'aşk emvâcına mezc eyledim hûn-
bârı **ben**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6*).
[ben,]
21. Bağ-ı sînemde görüp ikbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir gönceye şarf etmişim efkârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8*).
[ben,]
22. Dâmen-i yâre şarıldım bir seher vuşlat
içün
N'eylerim fırkat şebinde nâ-tamâm envârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10*).
[ben,]
23. Şu'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12*).
[ben,]
24. Mâhitâbım gel şokul âğûş-ı âfâka yine
Necm-i bahtım şu'lesiyle bulurum eşârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14*).
[ben,]
25. Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vaqt-i
seher
Ol zamân keşf eyledim kalbindeki esrârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16*).
[ben,]
26. Çehre-i hûrşîde beñzetdim o yârın vechini
În'ikâsıyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18*).
[ben,]
27. Rûz-gâr-ı ğamla söndü kandîl-i ikbâlîm
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20*).
[ben,]
28. Hikmet-i Furkânı fehm et ândadır Hilmî
necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eş'ârı **ben**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 22*).
[ben,]
29. Benî medhûş u lâ-ya'kıl eden ol dîde-i
mesti
Mezâyâ-yı hüküm i'tâ eder çün bezm-i
mestâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 29*).
[beni, -i]
30. Ben de oldum bu sirâc-ı hûsn-i yârdan
hişşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ıztırâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25*).
[ben,]
31. Ta'îlk edemem vuşlatı **ben** vaqt-i bahâra
al taht-ı karâra
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 5*).
[ben,]
32. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm **ben**
siyâh bir hâl
Elendi hınța-i âmâl tıkanıd dîde-i ğırbâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21*).
[ben,]
33. Seni muhtâc u bî-'ilâc **beni** bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı
neden bilmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15*).
[beni, -i]
34. Seni şâdân **beni** nâ-şâd eder mi bir vaķit
Mevlâ
Neden bilmem **beni** ağıyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10*).
[beni, -i]
35. Seni şâdân **beni** nâ-şâd eder mi bir vaķit
Mevlâ
Neden bilmem **beni** ağıyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9*).
[beni, -i]
36. Benî 'âlem ne hikmet mübtelâ bir yâre
şanmışlar
Dümü'-i hüznümüñ kaķrâtını fevvâre
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1*).
[beni, -i]
37. Kendime eglence 'add etdim firâķ-ı yâri
ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek işâbet istemez
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9*).
[ben,]
38. Râh-ı 'aşķda eyledim harc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende añladım dil-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8*).
[ben,]
39. Râh-ı 'aşķda eyledim harc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende añladım dil-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 7*).
[ben,]
40. Kimseden zerre kadar luţf u 'inâyet
istemez

Vird edindim cevri-yârdan çekdiğim her zârı **ben**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 6).

[ben,]

41. Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında

Felek devr eyledi dil-ḥâḥım üzre **ben**

sa'îd etdim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 10).

[ben,]

bende: Kul, köle.

1. Ezelde **bendeyim** ben de seniñ her târ-ı zülfünde

Siyâh gîsûların 'anber şemîmdir yâ resûlullâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 5).

[bendeyim, -y, -im]

benefşe: Menekşe çiçeği.

1. Bir **benefşe** her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 7).

[benefşe,]

beñiz: Yüz rengi.

1. Zevâle ermeden gülşen gülîstânda fiğân
koptu

Şarardı gıncanın **beñizi** hezârîñ âh u zârından

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 26).

[beñzi, -i]

benze-: İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak.

1. Çehre-i ḥûşîde **beñzetdim** o yârñ vechini

În 'ikâsiyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı ben

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 17).

[beñzetdim, -t, -di, -m]

berâber: Birlikte, beraber.

1. Şâbık-ı ḡâfletle mi ḥarbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı **berâber** ruh-ı Ḥaydar

dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 24).

[berâber,]

ber-bâlâ-yı 'îd: Bayram üstüne bayram.

1. Vuşlat-ı dildâr degil mi 'îd **ber-bâlâ-yı 'îd**

Olduğu gün rûze-i firḡat gönülden nâ-bedîd

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 27).

[ber-bâlâ-yı 'îd, -]

ber-devâm et-: Devamlı olmak.

1. Ber-devâm etsin serfî üzre Rabbü'l-âlemîn

Müstedâm olduḡa arz u âsumân u mâ' u tîn

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 27).

[ber-devâm etsin, -sin]

berf ü bârân-ı mezâlim: Zulmün yağmuru ve karı.

1. Görünmez **berf ü bârân-ı mezâlim** çün bu ḥâk üzre

Verir şevḡ ü neşât her dem zebân-ı

'andelibâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 9). [berf ü bârân-ı mezâlim, -]

berg: Yaprak.

1. Gınce gül **berge** şarılmiş eylemiş rûyın nihân

Bunda bir ḥikmet nümâyân sorayım ḥâre şabâḥ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 7).

[berge, -e]

berg-i ikbâl: Talih, baht çiçeği.

1. Bî-şemerdîr naḥl-i baḥtım **berg-i ikbâlim** siyâh

Ṭâli'im ezḥârını etdi felek maḥv u tebâḥ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 1).

[berg-i ikbâlim, -im]

2. Ḥâşılı neşv ü nemâ buldu yine naḥl-i emel

Soldurur mı **berg-i ikbâlimi** âh-ı şubḡ-gâḥ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 22).

[berg-i ikbâlimi, -im, -i]

beri: Bu yana.

1. Cûlûsundan **beri** şarf etmede efkârını ḥayra

Erişdi pertev-i mihr-i 'adâlet cümle büldâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 49).

[beri,]

ber-i âl u enşâr: (Hz. Peygamberin) âilesi, evlâtları ve Ensar'a (Hz. Muhammed'e Medine'de yardım eden müslümanlar).

1. Şad-şalavât olsun ber-i şa[h]b-ı aḥbâr
Şad-selâm olsun **ber-i âl u enşâr**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 40).

[ber-i âl u enşâr, -]

ber-i şa[h]b-ı aḥbâr: Haber (vahi) sahipleri üzerine, haberlere (vahi) eşlik edenlere.

1. Şad-şalavât olsun **ber-i şa[h]b-ı aḥbâr**
Şad-selâm olsun ber-i âl u enşâr

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 39).

[ber-i şa[h]b-ı aḥbâr, -]

berk ur-: Sağlam, kuvvetli, sert bir şekilde vurmak.

1. Berk urur mir'ât-ı dilde dilber-i 'âlî-cenâb
İktibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 1).

[berk urur, -ur]

ber-kemâl eyle-: Kemale erdirmek, eksiksiz hale getirmek.

1. Eder bir nişte{r}-i nâcîz ile a'dâsını maḥḥûr

Ḥudâdır kâdir-i muṭlaḡ her emri **ber-kemâl eyler**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 4).

[ber-kemâl eyler, -r]

ber-mecrâ: Akış yeri, kanal.

1. Kevşer-i dârü's-sürûra 'ayn **ber-mecrâ** lebiñ

Ebruvânîñ kâbe kavseyn dîde mâ-zâḡa'l-başar

(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 35). [ber-mecrâ,]

ber-ṭaraf ol-: Ortadan kalkmak, bir yana atılmak.

1. Ber-ṭaraf olsun ḡumûm hep şevḡ gelsin saña

Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin saña

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 11).
[ber-şaraf olsun, -sun]

berzah: Ölümlerin ruhlarının kıyamete kadar bulunacakları yer.

1. Şu'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-şübhe
Girer mi **berzağa** âyâ ki 'anâ
igbirârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 18).
[berzağa, -a]

beşâret: Müjde, iyi haber.

1. Hîl'at-ı 'îd-i vişâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım rûze-i hicrân **beşâret** el-ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 10).
[beşâret,]

beter: Daha kötü, çok fena.

1. Nâr-ı düzağdan **beterdir** Türklerin harb
âteşi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 37).
[beterdir, -dir]

beyân et-: Bildirmek, açıklamak; anlatmak.

1. O 'asker-perverin vaşfın **beyân etmek**
değil haddim
Velâkin maşşadım 'arz-ı şadâkatdir
hakîmâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 45).
[beyân etmek, -mek]

beyin: Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, dimağ.

1. Hestî ü nistî 'âlem kâf u nûn
beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 3).
[beynindedir,]

beyme't-în ve'l-mâ': Su ve balçık arasında.

1. Nebî idiñ kim Âdem ü Havvâ
Pinhân idi **beyme't-în ve'l-mâ'** (Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 16). [beyme't-în ve'l-mâ', -]

beyt-i hasret: Hasret evi.

1. Hilâl-i ebruvânının tûlû'a var idi meyli
Geçirdim **beyt-i hasretde** figân u zâr ile
leyli
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 12).
[beyt-i hasretde, -de]

bezm gülîstânı: Sohbet meclisinin gül bahçesi.

1. Füyûzât gülşeni olmuş durur her **bezm gülîstânı**
Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-kıyâm şem'-i fûrûzânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 35). [bezm gülîstânı, -]

bezm-i aşk: Aşk meclisi.

1. Bezm-i 'aşkda bâde-i 'aşkı içüp mest olmuşum
Ol sebebdan dildeki sevdâyı tes'îr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 7).
[bezm-i 'aşkda, -da]

2. Sâkiyâ töldür mey-i tevhîdi içsün 'aşkân
Sen de mest ol **bezm-i 'aşkda** gûşe-i mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 16).
[bezm-i 'aşkda, -da]
3. Bezm-i 'aşkda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 1).
[bezm-i 'aşkda, -da]

bezm-i echel: Cahiller meclisi.

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik
kîl ü kâl
Müstefîd olmak dilerseñ meclis-i 'irfâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 23). [bezm-i echelde, -]

bezm-i elest: Elest meclisi II Allah ruhlar alemini yarattığı vakit onlara "Elestü b.-Rabbiküm" (Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?) demiş; ruhlar da O'na; "Kalü bela" (Evet, Rabb'imizsin.) dedi ve böylelikle insanoğlu dünya hayatına geldi.

1. Serverâ **bezm-i elest** mestânına şahbâ lebiñ
Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 1). [bezm-i elest, -]

bezm-i eltâf: İyilikler / lütuflar meclisi.

1. 'Aşıkânîñ zâr ederler ey kerîm-i muhterem
Bezm-i eltâfında cârî çünkü deryâ-yı kerem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 42). [bezm-i eltâfında, -nî, -da, -]

bezm-i 'irfân: İrfân meclisi.

1. Edîbân **bezm-i 'irfânda** sükûtu ihtiyâr eyler
Şorulsa benden âdâbîñ esâsın söyler 'âr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 5).
[bezm-i 'irfânda, -da]

bezm-i mestân: Sarhoşlar meclisi.

1. Benî medhûş u lâ-ya'kıl eden ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı hüküm i'tâ eder çün **bezm-i mestâna** (Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 30). [bezm-i mestâna, -a]

bî-ân u îñ: O ve bu olmadan, kimse olmadan.

1. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaşl-ı dili **bî-ân u îñ**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 10).
[bî-ân u îñ, -]

bi-'avni'llâh: Allah'ın yardımı ile.

1. Bi-'avni'llâh cünûd-ı Hâzret-i 'Abdü'l-hamîd Hânîñ
Be-her ferdi hemân Haydar gibi a'dâsına şaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 7, Mısra 1). [bi-'avni'llâh,]

bî-bedel: Eşsiz, bedelsiz.

1. Hâme-i kudret yazıp nûrûn 'alâ nûr-ı ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü **bî-bedel**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 22).
[bî-bedel,]

bî-çâre: 1. Çaresiz. 2. Düşkün, zavallı.

1. Seni muhtâc u bî-îlâc beni **bî-çâre**
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 15).
[bî-çâre,]

bî-çâre gönül: Çaresiz, zavallı gönül.

1. Bir vesîle bulmadım ahvâl-i 'aşkıñ 'arzına
Düşeli **bî-çâre gönüm** bu 'ırâkıñ 'arzına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 4).
[bî-çâre gönüm, -üm]

bî-çâre kal-: Çaresiz kalmak.

1. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al getir ki yandı nârında
anın
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 43).
[bî-çâre kalmasın, -ma, -sın]

bî-dâd u inşâf: Zulüm ve merhamet.

1. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârıñ âteşin
Sen de ey **bî-dâd u inşâf** öyle yâre düş de
gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 10).
[bî-dâd u inşâf, -]

bî-dâr ol-: Uyanık olmak, uykusuz kalmak.

1. Seniñ şubh u şafâ-zâ vü nizârıñdan olur
bî-dâr
Bütün ezhârı ağlatdı figân u zârıñ ey
bülbul
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 3).
[bî-dâr olur, -ur]

bî-hamdi'llâh: Allah'a şükür olsun, Allah'ın yardımıyla.

1. Tecellî eyledi Hilmî ruh-ı âfâk-ı
hüsünden
Bî-hamdi'llâh nihâyet rû'yet-i 'îd-i hilâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 14).
[bî-hamdi'llâh,]

bihâr-ı zenb: Günah denizi.

1. Bihâr-ı zenb ü emvâc-ı me'âşîde garîkânı
Halâş eyler hemân bâd-ı nesîm-i lutf u
ihsânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
53). [bihâr-ı zenb, -]

bî-hûde: Boş, gereksiz.

1. Çıkdı cânım cismimiñ aşlâ ki hükümü
kalmadı
Tutma ki **bî-hûde** nabzım hüküm-i Yezdân
ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 6).
[bî-hûde,]

bî-irtivâb: Şüphesiz.

1. Berk urur mir'ât-ı dilde dilber-i 'âlî-cenâb
İktibâs-ı nûr ederler mehveşân **bî-irtivâb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 2).
[bî-irtivâb,]

bî-istibâh: Şüphesiz.

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç
çiçek

Ol zamân bahtım açılmış der idim **bî-istibâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 10).
[bî-istibâh,]

bil-: Bilgi sahibi olmak, öğrenmek.

1. H'âb u râhatla günûde zanneden
Yunânîler
Bildiler 'Osmâniyânı hep sefer-ber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 26).
[bildiler, -di, -ler]
2. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden **bilmem** beni âgyâr ki baht-ı kara
şanmışlar (Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1,
Mısra 10). [bilmem, -me, -m]
3. Ders-i 'aşk içre dilâ hallâl-ı müşkil
olmağa
Pek mükemmel bahş-ı zülf-i yâri **bilmek**
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 6).
[bilmek, -mek]
4. Bilip kadr-i hümayûnun aña 'arz-ı
'ubûdiyyet
Du'â-yı hayrını ref' eylemekdir sù-yı
Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 17).
[bilip, -ip]
5. Şâbık-ı gâfletle mi harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 24).
[bilmiyorlar, -me, -yor, -lar]
6. Ma'ârif ehliniñ kadri **bilindi** devr ü
'aşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle kadir-
dâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 47).
[bilindi, -in, -di]
7. Bilirim iltifât eyler o hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân erbâb-ı
'irfâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 19).
[bilirim, -ir, -im]
8. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep seniñ bu âşâr Hallâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 6).
[bilirim, -ir, -im]
9. Künh-i zâtıñ **bil** ne şüretle yaratdı Hâk
seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 3).
[bil,]
10. Tevbekâr ol **bil** 'azâb-ı dûzahı ey rû-siyâh
Hâzret-i Gâffâra yalvar dâmen-i amâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 7).
[bil,]
11. Bâğ-ı gönümde çiçekler **bil** ne hikmet
ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi etmiş bâr-ı
âh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 5).
[bil,]

bi'l-benân: Parmakla gösterilen.

1. Ebruvânın gösterip mir'ât-ı dilde **bi'l-benân**
Şûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldu 'ayân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 5).
[bi'l-benân,]

bilme-: Bilmemek, nasıl olacağına akıl erdirememek.

1. Seni muhtâc u bî-'ilâc beni bî-çâre şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı neden **bilmem**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 16).
[bilmem,]
2. Reh-i cânânda kurbân olduğumdan mı neden **bilmem**
Ğam-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı neden **bilmem**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 17).
[bilmem, -m]
3. Reh-i cânânda kurbân olduğumdan mı neden **bilmem**
Ğam-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı neden **bilmem**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 18).
[bilmem, -m]
4. Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı neden **bilmem**
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[bilmem, -m]
5. Öyle medhûş oldu dil ki **bilmiyor** dünyâ nedir
'Aşk ile dü desti ursam ğam degildir şeşpere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 11).
[bilmiyor, -yor]
6. Geldi mi evvel bahâr **bilmem** laîf bir nefha var
Velvele kopdu gülistânda sükûnet kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 11).
[bilmem,]
7. Anın 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir gâzel şimdi
Huzûr-ı şevkete 'arz eylesem **bilmem** edibane
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 18).
[bilmem,]
8. Bilmem niye sâkit duruyor bülbül-i şeydâ varken gül-i ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 5).
[bilmem,]

bîmâr: Hasta, dertli // aşk derdine düşmüş.

1. Benim **bîmârıma** vizr ü vebâlim 'illet olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alfile yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 7).
[bîmârıma, -ım, -a]

bîmâr-i 'aşk: Aşk hastalığı, aşıklık.

1. Leb-i la'liñ devâ-yı mahz iken **bîmârî-i 'aşka**
Ne hikmet şiddet-i derd-i dile Loğmân olur bâ'is

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 9).

[bîmârî-i 'aşka, -a]

bîm-i cân: Can korkusu.

1. Râh-ı vaşlıñda hezârân **bîm-i cân** eyler zuhûr
Böyle mi dîvân-ı 'aşkda resm ü 'âdet el-gıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 5).
[bîm-i cân, -]

biñ: Binlerce, pek çok.

1. Sen de **biñ** derd ü belâ-yı cevri-yâre düş de gör
Lahzâda **biñ** kan döker bir dil-fikâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 2).
[biñ,]
2. Biñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istîgnâ a Hilmî şöhet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 25).
[biñ,]

biñ bir: Binlerce, çok.

1. Baña **biñ bir** ricâ etseñ saña 'arz-ı cemâl etmem
Fırâkımla tecennün eyleseñ hâliñ su'âl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 1).
[biñ bir, -]

biñ derd: Pek çok sıkıntı.

1. Sen de **biñ derd** ü belâ-yı cevri-yâre düş de gör
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 1).
[biñ derd, -]

biñ yaşa-: Çok yaşa II binlerce yıl yaşa.

1. Pâdişâhım **biñ yaşa** oldukça 'âlem müstaķar
Bu du'âyı kalbine nakş etdi Hilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 13).
[biñ yaşa, -]

binâ-yı cism: Beden, varlık binası.

1. Binâ-yı cismini şarşdı felek zîrâ esâsından
Hâsâra uğradı kaşır-ı dili mevtiñ belâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 1).
[binâ-yı cismini, -i, -n, -i]

bir: Bir, belgisiz sıfat.

1. Ebruvânın gösterip mir'ât-ı dilde bi'l-benân
Şûret-i mâhiyyetinde **bir** hilâl oldu 'ayân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 6).
[bir,]
2. Eder **bir** nişte {r}-i nâçiz ile a'dâsını maķhûr
Hudâdır kâdiri mutlak her emri ber-kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 3).
[bir,]
3. Esâsı **bir** muhabbetdir dü 'âlem üstüne mebnî
Bu mebhâşdan olan ğâfil hemîşe hâim hayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 5).
[bir,]

4. Bir kad-ı tûbânîñ oldum mâ'il-i refâtârı
çün
Bâğdaki her servi-i ra'nâya etmem ser-
fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 5*).
[bir]
5. Hedm eder ıalb-i rakîkı âteş-i sûzân-ı
'aşk
Gönlümü **bir** hüsn-i tedbîr ile ta'mîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6*). [bir]
6. Hilmîyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkıñ hiç olmaz
harâb
Ben ânı **bir** şıbgâ-i kudretle taşvîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12*).
[bir,]
7. Hudâdan **bir** 'inâyetdir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan ağız-
ı şâr etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7*).
[bir]
8. Hatt u hâl u çeşm ü gamze hüsn ü ân ebru
kemân
Toplanup gösterdi satvet **bir** dile Dârâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4*). [bir,]
9. 'Andelîbân gâh giryân olmada vakt-i
bahâr
Gâh verir gülşende hânde **bir** gül-i
hamrâ-yı 'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16*).
[bir,]
10. Cihânı şöyle **bir** gözden geçirdi menfez-i
mevtden
O dem top-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hişârından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 9*).
[bir,]
11. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş
de gör
Lahzada biñ kan doker **bir** dil-fikâre düş
de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2*).
[bir,]
12. Sulûk eyler mi **bir** insân 'aceb **bir** dâne-i
erze
Huķûk-ı halkı ketm etmek nihâyetde
nedâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7*).
[bir,]
13. Harâm şervetle dünyâda bulursa mürteķib
'izzet
Anıñ âfisi ey Hilmî ne müdhiş **bir**
felâketdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20*).
[bir,]
14. Bülbülün efgânını tezyîde **bir** güldür
sebep
Nağme-i murğ-ı dile hayrân olan anlar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9*).
[bir,]
15. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân
anlar bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11*).
[bir,]
16. Çekdi dest Hilmî cihândan artık 'avdet
eylemez
Gitti **bir** şâhib-liyâķat dense şâyân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10*).
[bir,]
17. Kâkülün zencîrine pâ-bende **bir**
dîvâneyim
Ey melâ'ik bâgınıñ serv-i sehî vü 'ar'arı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 7*).
[bir,]
18. İ'tişâm etdim çü hâbl-ı dâmen-i
peygâmbere
Olmazam râh-ı talebde müfteķir **bir**
rehbere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 2*).
[bir,]
19. Dîde-i gam-dîdeden ceryân eden hep
hündür o
Andırır **bir** kaķresi emvâc-ı baķr-i aķmeri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 4*).
[bir,]
20. Toğsa o mihr-i muhabbet ufķ-ı dilden **bir**
şehir
'Arz-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7*).
[bir,]
21. Tâķ-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar dediler bu **bir** kitâb-ı müsteķâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10*).
[bir,]
22. Ne ârzûñ varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer
etme
Bu fırsat **bir** ganîmetdir ne yapsañ infî'âl
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4*).
[bir,]
23. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur **bir**
hâzıķa
Ey muhibb-i hasta-dil dermân içün
Loķmâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 13*).
[bir,]
24. Geldi mi evvel bahâr bilmem laķîf **bir**
nefha var
Velvele ķopdu gûlistânda sükûnet
ķalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11*).
[bir,]
25. Bir fiğân ķopdı gûlistânda ne hikmet ey
göñül
Nağme-i şevķi kesildi bülbülün gûlzâre
hayf
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5*).
[bir,]
26. 'Aşkıñ **bir** zerresin baķş eyleyim yâre
şabâh
Hâlimi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre

- şabâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 1*).
[bir,]
27. Gönce gül berge şarılmış eylemiş rûyın
nihân
Bunda **bir** hikmet nümâyân sorayım hâre
şabâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 8*).
[bir,]
28. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 8*).
[bir,]
29. Hâme-i feryâdımı vaşfi için şakğ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça **bir**
külâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 18*).
[bir,]
30. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 7*).
[bir,]
31. Bâğçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı
bak
Anı ihsân etmemiş **bir** gönle o Rabb u
îlâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 16*).
[bir,]
32. Künc-i mihnet vuşlat hengâmında **bir**
gülşen olur
Lem'a-dârdır anıñ ikbâlinde çünkü mihr ü
mâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 13*).
[bir,]
33. Şu'le-i ruşâr-yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 12*).
[bir,]
34. Bâğ-ı sînemde görüp ikbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân **bir** gönceye şarf etmişim efkârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 8*).
[bir,]
35. Dâmen-i yâre şarıldım **bir** seher vuşlat
içün
N'eylerim firkat şebinde nâ-tamâm envârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 9*).
[bir,]
36. Yakdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege **bir** âb-ı himmet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 10*).
[bir,]
37. Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-
feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı zulmet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 4*).
[bir,]
38. Şâm-ı firkatde zuhûr-ı şubh-ı vuşlat
bekleriz
Tâ şabağdan şâma dek **bir** mâh-ı tal'at
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 2*).
[bir,]
39. Ğarba tevcîh-i nigâh etme amân firkat
uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmîyi **bir**
vuşlatıñ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 14*).
[bir,]
40. Ey meh-i tâbende nûr kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnağdâr eder bu
şûretiñ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 8*).
[bir,]
41. Toğduğun ân kâ'inât **bir** hâdeye mazhar
olur
Her dile bağş-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 3*).
[bir,]
42. Vâdî-i 'aşka düşürdü 'âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden **bir** nev-civânım
işte bu
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 10*).
[bir,]
43. Bir tarîkde kalmadı hâr-ı muğaylân-ı cefâ
Ka'be-i maşûda vâsıl oldu İslâm âminîn
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 21*).
[bir,]
44. Nî'met-i 'uzmâdır ihsân etdi Rabbü'l-
'âlemîn
Hey'et-i 'Osmâniyâna **bir** emîrû'l-
mü'minîn
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 18*).
[bir,]
45. Derd ü gâmdan **bir** eser koyma mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ ruh-ı a'zam kudsiyânıñ 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 11*).
[bir,]
46. Serv-i nâzım gel şokul âğuş-ı hüzne **bir**
şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bülbül-i şeydâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 13*).
[bir,]
47. Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı 'âleme
Bir ğarîbîñ hâme-i hüznüne bir şahrâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 4*). [bir,]
48. Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı 'âleme
Bir ğarîbîñ hâme-i hüznüne **bir** şahrâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 4*). [bir,]
49. Hastalandım ey tabîb tût nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i şîhât edeyim ver **bir** 'ilâc kimyâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 6*). [bir,]
50. Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz **bir**
cüce
Rağş eder şahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 9*). [bir,]
51. Bir şecer ki zirvesi hâk-i zemîni bûs eder
Şallanır bād-ı seherle dalları tûbâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 11*).
[bir,]

52. Çıkardı Hilmî **bir** 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
İlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd
Hâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23*).
[bir,]
53. Kapladı a'dâyı **bir** ebr-i şehâb-ı ye's ü
ğam
Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31*).
[bir,]
54. Geldi Hilmî söyledi **bir** yâver-i harb
târîhin
'Avn-i Hakla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43*).
[bir,]
55. Anıñ çâh-ı zenehdânı akar **bir** havz-ı
kevserdir
Hayât-ı câvidân îşâl eder efvâh-ı 'atşâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 33*).
[bir,]
56. Çemen-zâr-ı muhabbetde odur **bir** gonce-
i ra'nâ
Dimâğ-ı 'âşıkân meyyâl olup ol 'anber-
efşâna +
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 25*).
[bir,]
57. Anıñ 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi **bir**
gazel şimdi
Hużûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem
edîbâne (*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17*).
[bir,]
58. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu **bir** râh-ı mecâz vaşl-ı dili bî-ân u
în (*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10*).
[bir,]
59. Bir vesîle bulmadım ahvâl-i 'aşkıñ 'arzına
Düşeli bî-çâre gönüm bu 'ırâkıñ 'arzına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3*).
[bir,]
60. Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrîde hâliñ **bir** büyük bayrâmıdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12*).
[bir,]
61. Kâ'inât gâh giyer **bir** siyâh câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme (*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7*).
[bir,]
62. Bânî-i tabî'at âşâr-ı kudret
Esrâr-ı Sübhânda mahfûz **bir** hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 12*).
[bir,]
63. Düşerse zemîne **bir** kaatre bârân
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 13*).
[bir,]
64. Menba'-ı 'ilm-i ledün **bir** kevser-i uhrâ
lebiñ
Bâdî-i fermâyîş-i ahkâm-ı sırr-ı kün-fe-
kân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 25*).
[bir,]
65. Gösterip şahın-ı şühûd u 'âlemi mişl-i
duhâ
Râyîh oldu zevk-i la'liñle bu **bir** vakt-i

- duhâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8*).
[bir,]
67. Velâyet burcunuñ **bir** kevkeb-i dürri
Rifâ'îdir
Anıñ zât-ı şerîfi nûr-ı a'zam iltimâ'ıdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 19*).
[bir,]
68. Mürîdi lâ-tehaf emri necâta **bir** delâletdir
Anıñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü
kerâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37*).
[bir,]
69. Dîdârını 'arz etdi baña şubh-ı sâ'âdet
bir mihr-i melâhet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 2*).
[bir,]
70. A Hilmî gülşen-i sinemde gördüm ben
siyâh **bir** hâl
Elendi hınta-i âmâl tıkanıdî dîde-i gırbâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21*).
[bir,]
71. Gül-i ruhsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i
şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur **bir** vâsi'-i
şahrâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8*).
[bir,]
72. Beni 'âlem ne hikmet mübtelâ **bir** yâre
şanmışlar
Dümü'-i hüznümüñ kaatrını fevvâre
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1*).
[bir,]
73. Bu şeb ol mâh-likâyı seyr edip **bir** rûz-ı
'îd etdim
Gönül pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15*).
[bir,]

bir dem: Bir nefeslik zaman, bir an.

1. Bağ-ı hüsnüñ görmeye **bir demde** ruşat
isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1*).
[bir demde, -de]

bir kerre: Bir defacık.

1. Görmek isterseñ şecâ'at-pîşeniñ âşârını
Ey dil 'atf eyle nazar **bir kerre** bâb-ı
Haybere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 6*).
[bir kerre, -]

bir kez: Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.

1. Desem ey mâh göster ol ruhsârını **bir kez**
n'olur
Kan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13*).
[bir kez, -]
2. Cüst ü cü etmek muhâldir cehl ile râh-ı
necât
Ol kitâb-ı 'aşkı **bir kez** ezber etmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4*).
[bir kez, -]

bir pûl: *Bir pul, akçe.*

1. Deger mi **bir pûla** şu dehrîñ ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrüñ soñı mühlik
felâketdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11*).
[*bir pûla, -a*]

bir vakit: *Bir süre.*

1. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi **bir vakit**
Mevlâ
Neden bilmem beni âgyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9*).
[*bir vakit, -*]

bir yevm-i dehr ol-: *Dünyanın bir günü olmak..*

1. Uzandı zûre-i fırkat baña **bir yevm-i dehr oldı**
O gündür es'ad-ı 'îdim görüp yevm-i
vişâl etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 11*).
[*bir yevm-i dehr oldı, -dı*]

bir zerre: *Zerre kadar, bir parça, çok az.*

1. Hıyânet eyleme aslâ umûr-ı kıuds-ı
devletde
Gel etme irtikâb **bir zerreye** kat'an
cehâletdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4*).
[*bir zerreye, -y, -e*]

bir gün: *Herhangi bir zaman.*

1. Eyle tebrîke şitâbân böyle 'îd-i es'âdı
Ol perî-rû gösterir **birgün** cemâl-i
sermedi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18*).
[*birgün,*]

birkac: *"Bir iki, az sayıda" anlamlarında belgisiz sıfat.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân
birkaç çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-
ıştibâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9*).
[*birkaç,*]

bî-semer: *Meyvesiz.*

1. Bî-semerdir nahl-i bahtım berg-i ikbâlîm
siyâh
Tâli'im ezharını etdi felek mahv u tebâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 1*).
[*bî-semerdir, -dir*]

bî-şübhe: *Tereddütsüz.*

1. Şu 'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta **bî-şübhe**
Girer mi berzağa âyâ ki 'anķâ
igbirarından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17*).
[*bî-şübhe,*]

bî-vefâ: *Vefasız.*

1. Fiğânîñ 'arşa dek çıkdı şuş artık bağrımı
delme
Ne rahm u **bî-vefâ** imiş seniñ de yârîñ ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10*).
[*bî-vefâ,*]

bî-vefâ dünyâ gibi: *Vefasız dünyâ gibi.*

1. Kesb-i vûs'at eyledi dil **bî-vefâ dünyâ gibi**

Uçmak ister âsumânda murğ-ı cân 'anķâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 3, Mısra 1*). [bî-
vefâ dünyâ gibi, -]

bî-vefâ yâr: *Vefasız yar, sevgili.*

1. Bî-vefâ yârî olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kıddini gören bâğ içre kâmet
istemez
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 1*).
[*bî-vefâ yârî olan, -*]

bî-vücûd ol-: *Varlığı olmamak, yok olmak.*

1. Bağ-ı dehrîñ serv-kaddânı olurdu bî-vücûd
Gelmeseydi kıdd-ı tûbâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 1, Mısra 5*). [bî-
vücûd olurdu, -ur, -dı]

bîvâved: *Gelmek (koku).*

1. Ey gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı hüsn ü ân
Der-meşâm-ı câm **bîvâved** bûy-ı bostân
sû-be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 4*).
[*bîvâved,*]

biz: *Birinci çokluk şahıs zamiri, biz.*

1. Zînet-i dünyadan el çekdik **biz** ey ehl-i
şafâ
Râh-ı 'aşka soyunup 'üryân olan anılar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3*).
[*biz,*]
2. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan anılar
bizi
Bağ-ı gâmda cûş edip 'ummân olan anılar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1*).
[*bizi, -i*]
3. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan anılar
bizi
Bağ-ı gâmda cûş edip 'ummân olan anılar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 2*).
[*bizi, -i*]
4. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i
şafâ
Râh-ı 'aşka soyunup 'üryân olan anılar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 4*).
[*bizi, -i*]
5. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'ffîf cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan anılar **bizi**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6*).
[*bizi, -i*]
6. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aslâ
refîk
Ta'rife hâcet nedir 'irfân olan anılar **bizi**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8*).
[*bizi, -i*]
7. Bûlbûlün efgânını tezyîde bir güldür
sebepe
Nağme-i murğ-ı dile hayrân olan anılar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 10*).
[*bizi, -i*]
8. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gâm-keşân

añlar **bizi**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 12).

[bizi, -i]

9. Şûretâ insânız amma şîretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar **bizi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14).
[bizi, -i]

böl-: Bölmek, parçalamak.

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile **bölündü** dil
Ba'dezân ben ol meh-i ğarrâya etmem
ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3).
[bölündü, -ün, -dü]

bos: İçinde kimse veya bir şey olmayan.

1. Boş mu kalacak böyle bu şahrâ-yı hîtabet
gül-zâr-ı letâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7).
[boş,]

bostân: Çiçek ve ağaç yetiştirilen yer, bahçe.

1. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dıraşşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11).
[bostândır, -dır]

bostân-ı 'aşk: Aşk bahçesi.

1. Ebr-i zulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker **bostân-ı 'aşka** gözlerim mişl-i
şehâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6).
[bostân-ı 'aşka, -a]

böyle: Böyle, bu şekilde.

1. 'Âlem-i firâkâtde Hilmî bahtiyârdır
bahtiyâr
Devlet-i vuşlat bulan **böyle** kerem-ver
dîlbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 14).
[böyle,]
2. Vâdî-i hayretde kalmışdır 'uğûl-i ins ü
cân
Çeşm-i 'âlem görmedi **böyle** melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8).
[böyle,]
3. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki **böyle** mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dıraşşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12).
[böyle,]
4. Geldi Hilmî söyledi bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hâkla olalım **böyle** mübeşşer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44).
[böyle,]
5. Ma'ârif ehliniñ kadri bilindi devr ü
'aşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân **böyle** kadir-
dâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 48).
[böyle,]
6. Eyle tebrîke şitâbân **böyle** 'îd-i es'âdı
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17).

[böyle,]

7. Fevziyâ 'îd-i şerîfi sa'd u tebrîk eylerim
Rişte-i hubb u vedâdî **böyle** tahrîk
eylerim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 38).
[böyle,]
8. Boş mu kalacak **böyle** bu şahrâ-yı hîtabet
gül-zâr-ı letâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7).
[böyle,]
9. Eger 'atf-ı nazar etmez iseñ Hilmîye
mahşerde
Meded-res kim olur **böyle** zelifle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14).
[böyle,]

böyle bir devlet: Böyle bir mutluluk.

1. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi **böyle bir devlet** kimiñ fikr ü
hayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 4).
[böyle bir devlet, -]

böyle mi: Böyle mi, bu şekilde mi.

1. Râh-ı vaşlûnda hezârân bîm-i cân eyler
zuhûr
Böyle mi dîvân-ı 'aşkda resm ü 'âdet el-
ğiyâs
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 6).
[böyle mi, -]

boz-: Düzgün bir şeyi düzensiz duruma sokmak,
düzgünlüğünü gidermek.

1. Kudretiñ ibdâ'ını tağyîre kâdir mi olur
Kim **bozar** necm ü kâmerde şu'ledir bu
hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4).
[bozar, -ar]

bu: Bu, işaret zamiri.

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ
resûlullâh
Bunu işbâta hâcet yok delîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2).
[bunu, -nu]
2. Vücûd-ı aqdesiñ mahfûz olup taht-ı
hilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım **budur** hep
Rabb-i Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62).
[budur, -dur]

bu: Bu, işaret sıfatı.

1. Bu 'abd-i pür-kuşûrı hiç yaķar mı âteş-i
düzaķ
Yaratdın havz-ı kevşerle zihî dört nehri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15).
[bu,]
2. Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl beķâda hâl vahîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9).
[bu,]

3. Bu küstâhâne güftârdan merâmım
‘arzuhâldir hep
Kuvâ-yı nâtıkım ‘azm-ı remîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 3, Mısra 7*).
[bu,]
4. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ‘illet
olmuşdur
Dü ‘âlemde şifâ ver **bu** ‘alîle yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 4, Mısra 8*).
[bu,]
5. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken
elbet
Sezâ mı gideyim hâr u has ile yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 4, Mısra 9*).
[bu,]
6. Esâsı bir muhabbetdir dü ‘âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe hâm
hayâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 5, Mısra 6*).
[bu,]
7. Sönerse zûr-ı şarşarla **bu** şeb mişbâh-ı
ikbâlîm
Ziyâ-yı mihr içün aşlâ şabâhı intizâr
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 8, Mısra 3*).
[bu,]
8. Hudâdan bir ‘inâyetdir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu haşlet bende mevcûdken ‘adûdan ahz-
ı şâr etmem
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 8, Mısra 8*).
[bu,]
9. Kılır mı keşf-i gönîlüm **bu** girdâb-ı gam-
efzâda
Anıñ sâhil-resi maşşûduna her ân olur
bâ‘is
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 11, Mısra 7*).
[bu,]
10. Uzunca baḡs-i zülfünce nice ince hayâl
etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında rakıble kıl u kâl
etdim
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 13, Mısra 2*).
[bu,]
11. Hâne-i kalbindeki **bu** Hilmî zârîñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 14, Mısra 9*).
[bu,]
12. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi **bu**
şeb
‘Arz-ı didâr etmege mâh yok mu imkân
ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 17, Mısra 3*).
[bu,]
13. Tahtgâhındır seniñ **bu** kişveristân-ı gönül
Olmasın vîrâne müşrif kıl ‘imâret el-gıyâş
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 18, Mısra 11*).
[bu,]
14. Tâk-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar dediler **bu** bir kitâb-ı müstetâb
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 24, Mısra 10*).
[bu,]
15. Ne ârzûñ varsa icrâ et ‘itâbımdan hâzer
etme
Bu fırsat bir ganîmetdir ne yapsañ infî‘âl
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 25, Mısra 4*).
[bu,]
16. Seni görmek müyesser olmasa **bu**
Hilmîye şad sâl
Te‘essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 25, Mısra 5*).
[bu,]
17. Eylesem esrâr-ı ‘aşkı ‘âleme ifşâ **bu** dem
Hilmîyâ mâ-ba‘dı var fikrimde vüs‘at
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 27, Mısra 15*).
[bu,]
18. Hudâya vâsıl ol cânâ tarîk-i müstakîmi
bul
Nedir **bu** çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı
sivâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 34, Mısra 4*).
[bu,]
19. Toḡduḡuñ ân kâ‘inât bir hâneye mazhar
olur
Her dile baḡs-ı neşât eyler **bu** hâl u
hey‘etiñ
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 35, Mısra 4*).
[bu,]
20. Ey meh-i tâbende nûrî kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḡdâr eder **bu**
şûretiñ
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 35, Mısra 8*).
[bu,]
21. Kevser-i lutfun diler **bu** Hilmî-i teşne-
dehân
Dehşet-efzâdır ‘azâb-ı Rabb-i ‘izzet âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 38, Mısra 13*).
[bu,]
22. Pâdişâhım biñ yaşı oldukça ‘âlem
müstaḡar
Bu du‘âyı kalbine nakş etdi Hilmî kemteri
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 39, Mısra 14*).
[bu,]
23. Bu nûr-ı a‘zamı çünkü Hudâ baḡs u ‘atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev‘-i
insâna
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Kit’a 4, Mısra 15*).
[bu,]
24. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün **bu**
hâk üzre
Verir şevḡ ü neşât her dem zebân-ı
‘andelîbâna
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Kit’a 4, Mısra 9*). [bu,]
25. Bahâr-ı dâ‘im-âsâdır füyûzât baḡs eder
lutfu
Şu‘â‘-ı revnaḡ-efzâ hep **bu** ezhâr-ı
gülistâna
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Kit’a 4, Mısra 8*). [bu,]
26. Bu iki lutf-ı Hudâya cân verir
‘Osmânîlilar

- Ol sebebden kan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13*).
[bu,]
27. Cehl ü gaflet kibr ü vahşet müceb-i
hüsran olur
Bu şîfât aşhâbını eyler muhakkâr dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34*).
[bu,]
28. Tırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı **bu** sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ (*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45*).
[bu,]
29. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u zafer feth-i
bilâd
Bâlâ-yı târîhe yazsın **bu** ahvâl-i
fahriyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 10*).
[bu,]
30. Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân
Bu şavlet-i şîrâneyi **bu** satvet-i harbiyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6*). [bu,]
31. Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân
Bu şavlet-i şîrâneyi bu satvet-i harbiyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6*). [bu,]
32. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep **bu**
târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11*).
[bu,]
33. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıyneti
Hakdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9*). [bu,]
34. Kudretin ibdâ'mı tağyire kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kamerde şu'ledir **bu**
hâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4*). [bu,]
35. Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan
gördüler
Okusun Yunânîler mektebde **bu** risâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6*). [bu,]
36. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Anın zâtı muqaddes âyeti **bu** mülk-i
'Osmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40*).
[bu,]
37. Anı medh ile fahr eyler **bu** 'abd-i pür-
kuşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51*).
[bu,]
38. Bu küstâhâne evzâ'ı ederler 'afvına şâyân
Anın meydân-ı medhinde gelir çün hâme
cevlâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 67*).
[bu,]
39. Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eger
zerre
Tefferrûc kaşd ile gel bak **bu** ezhâr-ı
gülistana
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8*). [bu,]
40. Ben de oldum **bu** sirâc-ı hüsni-yârdan
hişşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ıztırâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25*).
[bu,]
41. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu **bu** yolda
hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaşl-ı dili bî-ân u in
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 9*).
[bu,]
42. Bir vesîle bulmadım ahvâl-i 'aşkıñ 'arzına
Düşeli bî-çâre gönlüm **bu** ırâkıñ 'arzına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 4*).
[bu,]
43. Yâ Rab bu ne ziyet bu ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl bu nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16*).
[bu,]
44. Arzı tezyîn etdi yine tabî'at
Âşâr-ı kudretdir **bu** zîb ü ziyet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 2*).
[bu,]
45. Yâ Rab **bu** ne ziyet **bu** ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl **bu** nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16*).
[bu,]
46. Yâ Rab **bu** ne ziyet **bu** ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl **bu** nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15*).
[bu,]
47. Yâ Rab **bu** ne ziyet **bu** ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl **bu** nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15*).
[bu,]
48. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep seniñ **bu** âşâr Hallâk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6*).
[bu,]
49. Eşcâr hayât buldu kudret-i Hakla
Hayret verir çünkü **bu** hikmet 'akla
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4*).
[bu,]
50. Râh-ı fülk-i maqşada necm-i cemâlin
rehberim
Kurtarır **bu** Hilmî zârı her belâdan lâ-
cerem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44*). [bu,]
51. Gösterip şahn-ı şühûd u 'âlemi mişl-i
duhâ
Râyih oldu zevk-i la'liñle **bu** bir vakt-i
duhâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8*). [bu,]
52. Hayâl-i zıll-ı 'âlemden **bu** hestîden hâzer
eyler
Başret şâhibi sırr-ı haşâyıka nazar eyler
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 33*). [bu,]
53. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz kalup dil bî-nevâ
imdâd
Yetiş **bu** kemterin Hilmî zelîle serverâ
imdâd

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52*). [bu,]
54. Sür'atle mürûr etmededir vaqt-i şebâbet
âyâ **bu** ne hikmet (*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 16*). [bu,]
55. Şoldurdu hazân çehre-i ezharî nihâyet
yâ Rab **bu** ne hâlet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 12*).
[bu,]
56. Boş mu kalacak böyle **bu** şahrâ-yı hitâbet
gül-zâr-ı letâfet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7*).
[bu,]
57. Ey hâkim-i aşk faşl olacak şimdi **bu**
da'vâ
hükm eyle ser-â-pâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7*).
[bu,]
58. Şevk vermededir dehre **bu** şeb mâh-ı
mücellâ
bak şu'le-i sevdâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3*).
[bu,]
59. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab **bu** ne
hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14*).
[bu,]
60. Okusun **bu** nazmı Hilmî bâdeler versin
saña
Şi'rini şâ'ir görünce âferîn etsin saña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13*).
[bu,]
61. Ber-teraf olsun gümûm hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir **bu** yolda ittibâ' etsin saña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12*).
[bu,]
62. Kitâb-ı hüsnünü hem muhtaşar hem de
müfid etdim
Bu şûret mün'akis yârîñ heyûlâ-yı
cemâlinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 6*).
[bu,]
63. Bu şeb ol mâh-likâyı seyr edip bir rûz-ı
'îd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15*).
[bu,]

bu dem: *Bu zaman.*

1. Dem-â-dem şarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân
eyler
Bu dem şevk-i cedîd hâşıl olubdur
'andelfâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 4*). [bu
dem, -]

bu gün: *İçinde bulunulan gün.*

1. 'Andelfân nâle vü feryâd edin gündür **bu**
gün
Gülşen-i sevdâ vü 'aşkda verd-i handân
rû-nümûn
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 13*).
[bu gün, -]

bû-feşân: *Koku saçan.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem **bû-feşân**
birkaç çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-
iştibâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9*).
[bû-feşân,]
2. Bağ-ı sînemde görüp ikbâlimiñ ezharını
Bû-feşân bir gonceye şarf etmişim efkârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8*).
[bû-feşân,]

bugün: *Bugün.*

1. Ne hikmet 'andelf-i dil vedâ' etdi
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı **bugün** mahrûm
şadâsına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14*).
[bugün,]
2. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîfde
Tesalya kıt'asın harben **bugün** 'Abdû'l-
hamîd aldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 7, Mısra 12*).
[bugün,]
3. Zümürd oldu şahrâ-yı hilâfet câ-be-câ
elbet
Bugün kim i'tibâr eyler hele la'l-i
Bedeşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 54*).
[bugün,]

bul-: *Ermek, ulaşmak.*

1. Seni yâd ederek **buldu** necâtı enbiyâ'
gamdan
Gülistân oldu çün âteş Hâlîle yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5*).
[buldu, -du]
2. Şerha şerha oldu sînem tîğ-i cevri-yâr ile
Arasın **bulsun** tabîbân derdime çâre
şabâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10*).
[bulsun, -sun]
3. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaşl-ı dili bî-ân u in
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10*).
[buldu, -du]
4. Bir vesîle **bulmadım** ahvâl-i 'aşkıñ
'arzına
Düşeli bî-çâre göñlüm bu 'ırâkıñ 'arzına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3*).
[bulmadım, -ma, -dı, -m]
5. 'Âlem-i firkatde Hilmî bahtiyârdır
bahtiyâr
Devlet-i vuşlat **bulan** böyle kerem-ver
dîbere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 14*).
[bulan, -an]
6. Hudâya vâşıl ol cânâ tarîk-i müstakîmi
bul
Nedir bu çekdiğin zahmet a dil kaydı
sivâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3*).
[bul,]

7. Ziyâyı iktibâs etdim yârîñ nûr-ı
cemâlinden
Zevâle ermeden **buldum** kemâli ben
hilalinden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 2*).
[buldum, -du, -m]
8. Keşret içre yâri **bulmak** ehl-i vaḥdet
kârıdır
Terk edip ağıyârı tenhâ yâri sevmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9*).
[bulmak, -mak]
9. Hezâr mürde dile baḥş-ı ḥayât eyler
füyûzâtı
Der-i dergâh-ı luṭfunda **bulur** herkes
murâdâtı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 16*). [bulur, -ur]
10. Mâhitâbım gel şokul âğûş-ı âfâka yine
Necm-i baḥtım şu'lesiyile **bulurum** eşhârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14*).
[bulurum, -(u)r, -um]

bülbül: Güzel sesiyle bilinen kuş II Aşık.

1. Kim eder gûş **bülbülün** efgânını vaḳt-i
seḥer
Dilde şad-ı figânımı Mevlâma taḳdîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9*).
[bülbülün, -ün]
2. Gülistân-ı gönülde murğ-ı cândır şâmit u
sâkit
Uşanmış mı 'aceb **bülbül** gülün sürḥ-i
'izârından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4*).
[bülbül,]
3. Minber-i şahrâda **bülbül** ḥuṭbe-i feryâd
okur
Sen de ey dil 'andelfibves lâne-i efgâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11*).
[bülbül,]
4. Çehre-i gülzârı taşfîr eyledi bâd-ı ḥazân
Kesdi **bülbül** nağmeyi 'aşk-ı ḥaḳîḳat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4*).
[bülbül,]
5. Bir figân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey
gönül
Nağme-i şevḳi kesildi **bülbülün** gülzâre
ḥayf
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6*).
[bülbülün, -ün]
6. Gül-i ruḥsârı şoldurdi seḥerde **bülbülün**
zârı
Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı
câvidândan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11*).
[bülbülün, -ün]
7. Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet
etmege
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 12*).
[bülbüle, -e]

8. Figâna başladı gülşen içinde 'aşk ile
bülbül
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez
efgâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43*).
[bülbül,]

bülbül gibi: Bülbül gibi (bülbülün vasfı olan inlemek).

1. Gel ey gönülüm yeter artık şu ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân **bülbül gibi** feryâddasın âh u
figândan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2*).
[bülbül gibi, -]

bülbül misâl: Bülbül gibi.

1. Jâle-dârdır lâlezârîñ dîdesi **bülbül mişâl**
Hüzne mağlûb oldum âh ḳalbde meserret
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 7*).
[bülbül mişâl, -]

bülbül-i sevdâ: Aşk mecnunu bülbül l çalgın aşık.

1. Bilmem niye sâkit duruyor **bülbül-i
şeydâ**
varken gül-i ra'nâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5*).
[bülbül-i şeydâ, -]
2. Gül-i ruḥsâr-ı âla cân verir ol **bülbül-i
şeydâ**
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi'-i
şahrâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7*).
[bülbül-i şeydâ, -]

bülbül-i sevdâ gibi: Çalgın bülbül gibi.

1. Serv-i nâzım gel şokul âğûş-ı hüzne bir
şabâḥ
Nağme-dâr ol şâḥ-ı 'aşkda **bülbül-i şeydâ
gibi**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 14*).
[bülbül-i şeydâ gibi, -]

bülbül-i zâr: İnleyen bülbül.

1. Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîşân
ḥâlîme
Gösterir ruḥsârını gül **bülbül-i zâre** şabâḥ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4*).
[bülbül-i zâre, -e]

bülbül-mişâl: Bülbül gibi.

1. Zâr u feryâd u figânlar n'olduğım **bülbül-
mişâl**
Şemm-i bûy-ı vaşl içün ol ḥüsn-i ḥvâre
düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 5*).
[bülbül-mişâl,]

bülbülün efgânı: Bülbülün iniltisi/feryadı.

1. Bülbülün efgânını tezyîde bir güldür
sebep
Nağme-i murğ-ı dile ḥayrân olan añlar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9*).
[bülbülün efgânını, -n, -ı]

bûm u gûrâb: Baykuş ve karga.

1. 'Andelfib-i dil niçün zâr etmesin hem
ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi **bûm u gûrâb**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 16).
[bûm u gûrâb, -]

bunda: Burada.

1. Gönce gül berge şarılmiş eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân şorayım hâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 8).
[bunda,]

bünyân-ı 'aşk: Aşkın yapısı.

1. Zülfûn-âsâ pek perîşân oldu cem'iyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet el-
gıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 14).
[bünyân-ı 'aşka, -a]

bünye-i fazl u fûnûn: Fen ve faziletlerin temeli.

1. Hestî-i hikmet-nümâ-yı hükm-i harf-i kâf
u nûn
Vaż'-ı zîbâ-yı esâsı bünye-i fazl u fûnûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 24). [bünye-i fazl u fûnûn, -]

bura: Bu yerde.

1. Ol kanâ'at küşesi olmuş der-i eltâf-ı Hâk
Hilmîyâ her dem burada lûtf u 'izzet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 14).
[burada, -da]

burc: Gökte Zodyak üzerinde bulunan on iki takım
yıldızına verilen ad.

1. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yog
iken
Zâhir oldu mâh-ı garrâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 3).
[burc,]
2. Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri
Rifâ'idir
Anıñ zât-ı şerîfi nûr-ı a'zam iltimâ'idır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 19). [burcunuñ, -u, -nuñ]

burc-ı beden: Beden kalesi.

1. Hârâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Hâzer mi eylesin artık anıñ seng-i
kazâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 11).
[burc-ı beden, -]

burc-ı hilâfet: Halifelik burcu.

1. Tûlû'-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı
hilâfetden
Şu'â'-efşân-ı feyz oldı ser-â-ser şahn-ı
ekvâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 1).
[burc-ı hilâfetden, -den]

bürün-: Örtünmek, kaplanmak.

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân
añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 11).
[büründü, -dü]

bürvân ol-: Yanıp kavrulmak.

1. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fif cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile bürvân olan añlar bizi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 6).
[büryân olan, -an]

bûs et-: Öpmek.

1. Bir şecer ki zirvesi hâk-i zemîni bûs eder
Şallanır bâd-ı şehirle dalları tûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 3, Mısra 11). [bûs
eder, -er]
2. Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yârı bûs
eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler felek me'yûs
eder
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 31).
[bûs eder, -er]

bütûn: Bütün, tamamıyla.

1. Seniñ şubh u şafâ-zâ vü nizârından olur
bî-dâr
Bütün ezharı ağılatdı figân u zârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 4).
[bütün,]
2. Rûz-gâr-ı gamla söndü kandîl-i iqbâlim
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 20).
[bütün,]
3. Vücûduyla mübâhât eylesin 'Osmâniyân
her ân
Ki 'aşrı gıpta-bahşâdır bütün a'şâr u
ezmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 6).
[bütün,]
4. Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-
ârâ
Hemîşe revnak-efzâdır bütün ezhar-ı
ekvâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 14).
[bütün,]
5. Mevcûd iken henûz 'âlem-i Hudâda
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 10).
[bütün,]

bûy-ı bostân: Bahçe kokusu.

1. Ey gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı hüsn ü ân
Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 4).
[bûy-ı bostân, -]

bûy-ı câh: Kuyu /yer kokusu.

1. Gülşen olsa her taraf bûy-ı şafâ-yı murğ-ı
dil
Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
bûy-ı câh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 24).
[bûy-ı câh, -]

bûy-ı eltâf: İhsan ve lütfun kokusu.

1. Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
'Ukde-i zülfün açıp şad bûy-ı eltâfın
getir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 40).
[bûy-ı eltâfın, -ın]

bûy-ı fezâ: Her yeri kaplayan koku.

1. Açıl ey gonca-i gül-fem cihâna 'arz-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı gülün bûy-ı

fezâsından

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 32).

[bûy-ı fezâsından, -s, -i, -n, -dan]

bûy-ı fezâ'il: Fazilet kokusu.

1. Gülistânîñ beğânîñ goncası murğ-ı hoş-
elhânı
Alır **bûy-ı fezâ'il** hep meşâm-ı zevk-i
insânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
24). [bûy-ı fezâ'il, -]

bûy-ı gülzâr-ı ruh: Yanağın gül bahçesinin kokusu.

1. Eden şem **bûy-ı gülzâr-ı ruhun** bağ-ı
meveddetde
Olur murğ-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı
zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 31).
[bûy-ı gülzâr-ı ruhun, -un]

bûy-ı hikmet: Bilgelik kokusu.

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet
kalmadı
Şoldu ezhâr-ı tabî'at **bûy-ı hikmet**
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 2).
[bûy-ı hikmet, -]

bûy-ı irfân: Bilme ve anlayışın kokusu ve sevinci.

1. Nûkhet-i hâmemden aldı feyz-i 'aşkı
'andelîb
Lâle-zârı **bûy-ı irfânımla** ta'tîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 4).
[bûy-ı irfânımla, -ım, -la]
Verir mi tîynet-i pâke felek hiç bir vakit
mihnet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 12).

câme: Libas, elbise.

1. Kâ'inât gâh giyer bir siyâh **câme**
Düşer o vakitte âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 7).
[câme,]

câme-i pür-ziynet: Ziyetle dolu, süslü elbise.

1. Rûze-i hicrânîñ olmaz mı o 'îd-i vuşlatı
Şâhid-i maşad giyerdi **câme-i pür-
ziyeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 30).
[câme-i pür-ziyeti, -i]

câm-ı cefâ: Sıkıntı kadehi.

1. Hazân şoldurdu evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında
İçirir şerbet-i mevdi felek **câm-ı
cefasından**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 6).
[câm-ı cefâsından, -sı, -n, -dan]

câmi' ol-: Toplamak, bir araya getirmek.

1. Câmi' oldu cebhe-i hüsnünde hep esrâr-ı
'aşk
Zulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
11). [câmi' oldu, -du]

câmi'-i mülk-i cihân: Cihan mülkünü bir araya getiren, toplanılan yer.

1. Câmi'-i mülk-i cihânda hûṭbe-h'ândan
ehl-i dil
Cân kulağın ver de 'ibret al hâṭib-i
minbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 7).
[câmi'-i mülk-i cihânda, -da]

bûy-ı şafâ-yı murğ-ı dil: Gönül kuşunun mutluluk kokusu.

1. Gülşen olsa her taraf **bûy-ı şafâ-yı murğ-
ı dil**
Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
bûy-ı câh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 23).
[bûy-ı şafâ-yı murğ-ı dil, -]

bûy-ı zülf-i dil-rübâ: Gönül çelen (sevgilinin) saç kokusu.

1. Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır 'âlemi ta'tîr eder
Nûkhet-efşân-ı meşâmdır 'anber-i sârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 5).
[bûy-ı zülf-i dil-rübâdır, -dır]

büyük: Miktarı fazla olan, sayıca çok olan.

1. Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrde hâliñ bir **büyük** bayramıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 12).
[büyük,]

C

câ-be-câ: Far. Yer yer, mahal-be-mahal.

1. Zümürd oldı şahrâ-yı hilâfet **câ-be-câ**
elbet
Bugün kim i'tibâr eyler hele la'l-i
Bedeşşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 53). [câ-
be-câ,]

cân: Ruh.

1. Ger fedâ etsem râh-ı 'aşkıñda **cânım** ğam
değil
Ol metâ'-ı cism ü câna rinde hürmet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 3).
[cânım, -ım]

cân kulağı ver-: Çok büyük bir dikkatle, iyice anlama, kavrama çabasıyla dinlemek.

1. Câmi'-i mülk-i cihânda hûṭbe-h'ândan
ehl-i dil
Cân kulağın ver de 'ibret al hâṭib-i
minbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 8).
[cân kulağın ver, -]

cân u dil: Can ve gönül.

1. Âteş-i firâkatde süzân **cân u dildir** 'âkıbet
Vâsıl-ı maşûd olan bād-ı şabâdır 'âkıbet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 35).
[cân u dildir, -dir]

cân u gönül: Can ve gönül; ruh ve gönül.

1. Hâne-i cismim içinde cem' olup **cân u
gönül**
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı mihnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 7).
[cân u gönül, -]

cân ver-: Ölmek.

1. Bu iki lûṭf-ı Hudâya **cân verir**
'Osmânlılar
Ol sebebdan kan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 13).
[cân verir, -ir]

2. Gül-i ruhsâr-ı âla **cân verir** ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi'-i şahrâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7*).
[cân verir, -ir]

cânâ: *Sevgilim, canım, ey dost.*

1. Var iken **cânâ** derûn-ı sînede 'aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlim rahm u şefkat isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9*).
[cânâ,]
2. Nâr-i 'aşkıñ yakdı **cânâ** 'aşkıñ dil-
hânesin
La l-i tâbîndan kerem kıl ey güzeller serveri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5*).
[cânâ,]
3. Hudâya vâsıl ol **cânâ** tarîk-i müstakîmi bul
Nedir bu çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı sivâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3*).
[cânâ,]
4. Eger mü' min iseñ **cânâ** şalât-ı hamsı terk etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i Hudâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9*).
[cânâ,]

cânân: *Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.*

1. Şadâkat eyledim işbât reh-i 'aşkunda **cânânın**
Hâtâsın gösterip derhâl hazîn ü pür-melâl etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 5*).
[cânânın, -ın]

cândan özge: *Candan, gönülden başka.*

1. Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i nefis
O seniñdir tâ ezelden aña rağbet isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5*).
[cândan özge, -]

câmı çık-: *Ölmek. II Ölüncesine acı çekmek.*

1. Çıkıdı câmım cismimiñ aşlâ ki hükmü kalmadı
Tutma ki bî-hûde nabzım hükm-i Yezdân ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5*).
[câmım çıkıdı, -dı]

cârî: *Cereyan etmek, akmak.*

1. 'Aşıkânın zâr ederler ey kerîm-i muhterem
Bezm-i eltâfında **cârî** çünkü deryâ-yı kerem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 42*). [cârî,]
2. Dürre-i güftârî **cârî** bañr-i bezminde hezâr
Gûte-ñ'ârla lü'lü'-i lâlâya etmem serfûrû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 13*).
[cârî,]

cârî: *Yürürlükte olan, geçerli olan kanun-yasa || Allah'ın kanunu.*

1. Ehl-i tev'hîd dü-cihânda lâ-cerem manşûr olur
Cârîdir kalbinde çün Allâhuekber dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 5, Mısra 2*).
[cârîdir, -dir]

cârî: *Geçerli olan kanun.*

1. Cârîdir çün leblerinde tahtıhe'l-enhâr hemân
Hilmîyâ ben andan artık kaçtre şerbet isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13*).
[cârîdir, -dir]

cârî ol-: *Devam etmek, sürmek.*

1. Hayâtı sû-be-sû **cârî olup** bañr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dürrür felek 'inâyâtı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 13*). [cârî olup, -up]

cây-ı cevân: *Gezip dolaşma yeri.*

1. Nihâl-i devhâ-i bâğ-ı şerî'at murğ-ı şeb-hânı
Semend-i pâyına şahn-ı tarîkat **cây-ı cevânı**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 2*).
[cây-ı cevânı, -ı]

cây-ı emân: *Yardım istenilen yer, aman dilenen yer.*

1. Halka-i bâb-ı kanâ'at oldu çün **cây-ı emân**
Şarılıp lutf-i Hudâya bâb-ı vahdet bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 11*).
[cây-ı emân, -]

cây-ı 'uzlet: *Yalnız başına yaşama yeri.*

1. Meskenimdir **cây-ı 'uzlet** istemem aşlâ refîk
Ta'rife hâcet nedir 'irfân olan añlar bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7*).
[cây-ı 'uzlet, -]

cây-ı zulmet: *Karanlık yer.*

1. Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde **cây-ı zulmet** bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4*).
[cây-ı zulmet, -]

cebhe-i hüsn: *Güzelliğin alını.*

1. Cebhe-i hüsnünde yazdı hâme-i kudret anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hamd u nuşret âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11*).
[cebhe-i hüsnünde, -ü, -(n)de]
2. Câmi' oldu **cebhe-i hüsnünde** hep esrâr-ı 'aşk
Zulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı 'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 11*). [cebhe-i hüsnünde, -üñ, -de, -, -]

cefâ-yı vâî için: *Sevgilinin cefası için.*

1. Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı **cefâ-yı vâî için** hep yâra şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20*).
[cefâ-yı vâî için, -]

cehâlet: *Bir şeyi bilmez olma, bilmezlik hâli; bilgisizlik, cahillik.*

1. Hıyânet eyleme ahlâ umûr-ı kıuds-ı devletde
Gel etme irtikâb bir zerreye kat'an
cehâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 4).
[cehâletdir, -dir]
2. Râ'ifâ a'lâ gâzel söyle **cehâlet** istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 15).
[cehâlet,]

cehennem ka'rı: Cehennem dibine gitmek. Ölüp cehenneme gitmek II kızılan bir kimse defolup gitmek, çok uzak yere gitmek.

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taķnetû
Hilmî
Maķarr u meskenim olmaz cehennem
ķa'rı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 18). [cehennem ķa'rı olmaz, -]

cehl ile: Cehaletle, bilgisizlikle.

1. Cüst ü cû etmek muhâldir **cehl ile** râh-ı necât
Ol kitâb-ı 'aşķı bir kez ezber etmek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 3).
[cehl ile, -]

cehl ü ğaflet: Cahillik ve ğaflet, Bilgi ve basiret yetersizliķi.

1. Cehl ü ğaflet kibr ü vahşet müceb-i hüsran olur
Bu şıfât aşķâbını eyler muhâķķar dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 33).
[cehl ü ğaflet, -]

cehr: Açıkça ve yüksek sesle yapılan, alenî, alenen, cehren.

1. Olaldan şafha-yı kevn vücdum noktası menķuş
Saňa lâyıķ yok a'mâlim hafî vü **cehrî**
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 8).
[cehrî,]

cem' ol-: Toplanmak, bir araya gelmek.

1. Hâne-i cismim içinde **cem' olup** cân u gönül
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı miķnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 7).
[cem' olup, -up]

cemâl: Güzellik, hüsn ü ân. Güzel yüz.

1. Kemâliñ vâzî'-ı şer'-i kavîmdir yâ resûlullâh
Cemâliñ râfî'-i 'arş-ı 'azîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 2).
[cemâliñ, -in]
2. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir **cemâliñ** ey perî
Münir-i vechiñ şehâb-ı hayrete ķor hâveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 1).
[cemâliñ, -iñ]
3. Fakr hâlîle hûb **cemâl** ârzû olunmaz
Hilmîyâ
Durmıyıp hâlîñ hemân 'arz eyle hünkâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 11).
[cemâl,]

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 11).
[cemâl,]

4. Şubh u hidâyet bâdî kemâliñ
Şâm-ı cehâleti kâşif **cemâliñ**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 28).
[cemâliñ, -in]
5. Turre-i ğisûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'ķ-
duhâ
Sûre-i nûrdur **cemâliñ** âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 10).
[cemâliñ, -iñ]

cemâl erbâbı: İyi kimseler.

1. Cemâl erbâbına sübhân tecellî-i cemâl eyler
Dil-i a'dâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 1).
[cemâl erbâbına, -(n)a, -]

cemâl-i sermed: Daimi olan güzellik.

1. Eyle tebrîķe şitâbân böyle 'îd-i es'âdî
Ol perî-rû gösterir birgün **cemâl-i sermedi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 18).
[cemâl-i sermedi, -i]

cemâl-i yâr: Sevgilinin güzel yüzü.

1. Seni muhtâc u bî-'ilâc beni bî-ķâre şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 16).
[cemâl-i yâre, -e]

cemî'-i mâsivâ: Allah'tan ğayrı şeylerin tamamı.

1. Libâs-ı dervîşânı giy icâzet al meşâyîh'dan
Devâm et tekve-i 'aşķa **cemî'-i mâsivâdan** geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 6).
[cemî'-i mâsivâdan, -dan]

cem'iyvet: Tamamı.

1. Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu **cem'iyyeti**
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşķa ver metânet el-ğıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 13).
[cem'iyyeti, -i]

cenâb-ı sevvid Ahmede'r-rifâ'î: Seyyid Ahmed Rifâî Hazretleri.

1. Serîr-i ķişver-i feyz-i Hudânîñ zât-ı sultânî
Cenâb-ı Seyyid Ahmede'r-rifâ'î ķutb-ı Rabbânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 6).
[cenâb-ı seyyid ahmede'r-rifâ'î, -]

ceng et-: Savaşmak.

1. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıynetî
Hâķdan
Anuñla **ceng eden** a'dâ cihânda şerm-sâr kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 10).
[ceng eden, -en]

ceng ü cidâl: Savaş ve mücadele.

1. Ez-ķadîm mu'tâd u kârî Türkleriñ **ceng ü cidâl**
Hârb ile zâb't eylemekdir şehir ü bender dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 19).
[ceng ü cidâl, -]

cennât-ı adn: Cennet bahçeleri.

1. Şahn-ı ruhsârînde menkûş hâzihi **cennât-ı 'adn**
Fedhulûhâ hâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 11).
[cennât-ı 'adn, -]
cennet: Ahirette iyi, dindar insanlara mev'ûd olan mekân-ı ma'nevî.
1. 'Âşıkâne dûzah-ı hicriñle etme gel 'azâb
Âdeme **cennet** ruhuñdur ey melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4).
[cennet,]
2. Dûzah-ı ğamdan rehâdır gülşen-i hüsniñ
gören
La 'l-i tâbîn kevşerin nûş ile **cennet**
isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8).
[cennet,]
cerh et-: Yaralamak, incitmek.
1. Kavs-ı miñnet sînemi **cerh etdi** dermân
ey tabîb
Rûh vedâ' etmekde cisme ol şitâbân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1).
[cerh etdi, -di]
cerîha al-: Yara almak, yaralanmak.
1. Nişân-ı iftihâr taqdı ğuzât hep levha-i
şadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arġadan
aldı (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8).
[cerîha aldı, -dı]
ceryân et-: Akmak.
1. 'Aşk ile **ceryân eder** baħr-i muhîṭ-i
kâ'inât
Şevk ile devrân eder eflâke baġ baħr u
bere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 9).
[ceryân eder, -er]
2. Dîde-i ğam-dîdeden **ceryân eden** hep
hûndur o
Andırır bir kaṭresi emvâc-ı baħr-i aħmeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 3).
[ceryân eden, -en]
cesâret al-: Herhangi bir durumdan, davranıştan veya kişiden güç almak.
1. Şâbık-ı ğâfletle mi harbe **cesâret aldılar**
Bilmiyorlar mı berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 23).
[cesâret aldılar, -dı, -lar]
cevher-i cân: Can mücevheri l gönül.
1. Şemşîr-i müjgânların çekdi ħarâmî
kaşların
Dökdü kanlar **cevher-i cân** oldu ġâret el-
ġıyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 4).
[cevher-i cân, -]
cevher-i ihsân: Baġışlanma elması.
1. Gel sarıl bâb-ı necâta var ise 'aġlñ eger
Kıbleġâh-ı ins ü cindür **cevher-i ihsâna**
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 10).
[cevher-i ihsâna, -a]
cevher-i 'ömr-i 'azîz: En kıymetli hayat elması.

1. Oldu jeng-âlûd hayfâ **cevher-i 'ömr-i 'azîz**
Hilmiyâ taġdîme aħrâ yokdur aşla ta'âti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 9).
[cevher-i 'ömr-i 'azîz, -]
cevlâna gel-: Dolaşmak, gezmeye gelmek.
1. Bu küstâhâne evzâ'ı ederler 'afvına şâyân
Anñ meydân-ı medħinde gelir çün ħâme
cevlâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68).
[cevlâna gelir, -ir]
cevr eyle-: Eziyet etmek.
1. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır **cevr eyleyen**
Gece gündüz bâ'is-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 5).
[cevr eyleyen, -(y)en]
cevr-i yâr: Sevgilinin eziyeti, zulmü.
1. Kimseden zerre ġadar lûṭ u 'inâyet
istememez
Vird edindim **cevr-i yârdan** çekdiğim her
zârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6).
[cevr-i yârdan, -dan]
cevr-i yâr: Sevgiliden gelen İncitici söz veya davranışlar.
1. Çeşm-i fettânñ gören ħaşre 'alâmet
istememez
Cevr-i yârı fehmi eden dünyâda râġat
istememez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 4).
[cevr-i yârı, -i]
cezâ: Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı ġarşılık.
1. Açılın râ'yet-i ġufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdñ ħavf eder rûz u leyâl ħaşrñ
cezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 20).
[cezâsından, -s, -ı, -n, -dan, -]
cihâd: İslâm nizâmını yeryüzünde hâkim kılma ve bu nizâmı savunma maksadıyla din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaşı, ġazâ.
1. Nâr-ı dûzahdan beterdir Türklerin ħarb
âteşi
Çünkü emr eyler **cihâdî** şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38).
[cihâdî, -ı]
cihân: Dünya, âlem, cihân.
1. O rûtbe ġoġdur evsâḡ-ı zünûb u ma'şiyet
aşâm
Ki taṭhîr edemez ânı **cihânñ** baħrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6).
[cihânñ, -nñ]
2. Cihânda şervet-i mâl u menâle i'tibâr
etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftiḡâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 1).
[cihânda, -da]
3. Açıl ey ġonca-i gül-fem **cihâna** 'arz-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı ġülñ bûy-ı

- fezâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 31*).
[*cihâna, -a*]
4. Temennî etmesin aşlâ **cihanda** çarh-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrîñ âyâ faşl-ı
bahârından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 7*).
[*cihanda, -da*]
5. Cihânî şöyle bir gözden geçirdi menfez-i
mevtden
O dem top-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hışârından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 9*).
[*cihânî, -ı*]
6. Kemâl-i istiikâmetle vazîfe-dâr olanlar
hep
O zâtlar ki **cihânda** şâhib-i 'iffet aşâletdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 16*).
[*cihânda, -da*]
7. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fîf **cihan** par par
yanar
Ol ateşde şevkile bürÿân olan añlar bizi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 5*).
[*cihan,]*
8. Çekdi dest Hilmî **cihândan** artık 'avdet
eylemez
Gitti bir şâhib-liyâkat dense şâyân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 9*).
[*cihândan, -dan*]
9. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka
tâb u fer
Ol metâ'-ı hûsnüñe Hilmî **cihân** hep
müşteri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 10*).
[*cihân,]*
10. Şu 'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak
cihân
Bir şeb-i deycür içinde ararım tâb-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 11*).
[*cihân,]*
11. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm **cihânda** düzeğ-i pür-
nârı ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 4*).
[*cihânda, -da*]
12. Cihânda dâ'imâ Hilmî selâmet bulmak
isterseñ
Dilîñ çek mâsivâdan gıybet ü zemm ü
riyâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 13*).
[*cihânda, -da*]
13. Ğarba tevcîh-i nigâh etme amân fırkat
uzar
Müstenîr eyler **cihânda** Hilmîyi bir
vuşlatıñ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 14*).
[*cihânda, -da*]
14. Vâd'-i-i ketm ü 'ademden olmağa peydâ
cihân
Oldu bâ'is 'âlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 11*).
[*cihân,]*

15. Müstedâm eyle İlahî enbiyânîñ 'aşkına
Müsterîh eyle **cihânda** evliyânîñ 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 16*).
[*cihânda, -da*]
16. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıynetî
Hağdan
Anuñla ceng eden a'dâ **cihânda** şerm-sâr
kaldı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 7, Mısra 10*).
[*cihânda, -da*]
17. Cihânîñ reşk-âver bağ-ı İremdir ser-te-ser
şimdi
Meziyyet vermede yokdur nazîri nev'-i
insâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 9*).
[*cihânî, -ın*]
18. Şeb-i zulmetde garğ oldu **cihân** envâre
şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevk hâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 5*).
[*cihân,]*
19. Verir mi tıynet-i pâke felek hiç bir vakıt
miñnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe **cihânda** şâhib-i
'iffet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 12*).
[*cihânda, -da*]

cihân fermân-beri: Aldığı emri yerine getiren, emre
amade dünya.

1. Ka'inâta hükmü nâfizdir **cihân fermân-
beri**
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 17*).
[*cihân fermân-beri, -*]

cilâ: Parlaklık.

1. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i
çeşmi
Yazık ki müstefid olmaz anıñ artık
cilâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 30*).
[*cilâsından, -s, -ı, -n, -dan*]

cism: Vücut, beden, varlık.

1. Kavs-ı miñnet sînemi cerh etdi dermân ey
tabîb
Rûh vedâ' etmekde **cisme** ol şitâbân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 2*).
[*cisme, -e*]
2. Çıkıdı cânım **cismimiñ** aşlâ ki hükmü
kalmadı
Tutma ki bî-hûde nabzım hükm-i Yezdân
ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 5*). [*cismimiñ, -
im, -iñ*]

cismânî: Bedenle, vücutla ilgili olan; maddi.

1. Saña te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i **cismânî**
Eger etmez çün envâr ne **cismânî** ne
rûhânî
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
48*). [*cismânî,]*

cism-i nûrânî: Nurlu/parlak vücut.

1. Gülistân-ı hakîkat şânının verd-i bû-efşânı
Semâ-yı ma'rifet mihr-i münîri **cism-i nûrânî**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 4).
[cism-i nûrânî, -]

cismiñ hisârı: Vücut kalesi.

1. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i mevtten
O dem top-ı ecel verdi şadâ **cismiñ hisârından**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 10).
[cismiñ hisârından, -n, -dan, -]

civâr: Yakın, yakın yer, kurb.

1. Çemen-zâr-ı hilâfetde otağ-ı tâc-dârı gör
Civârında kurulmuştur hezâr çetr-i mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 12).
[civârında, -ı, -n, -da]

cüce: Sarayda çeşitli hizmetlerde kullanılan kalıtım veya metabolizma bozukluğu sebebiyle büyümenin duraklaması sonucu boyu normal ölçülerin çok altında kalmış kişilere verilen ad.

1. Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz bir **cüce**
Rağş eder şahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 9).
[cüce,]

cülûs: Tahta geçen padişahlar için yapılan tören.

1. Cülûsundan beri şarf etmede efkârını hayra
Erişdi pertev-i mihr-i 'adâlet cümle büldâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 49).
[cülûsundan, -u, -n, -dan]

cümle büldân: Bütün beldelere.

1. Cülûsundan beri şarf etmede efkârını hayra
Erişdi pertev-i mihr-i 'adâlet **cümle büldâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 50).
[cümle büldâna, -a]

cümle eşyâ: Bütün mevcudat.

1. Yokdur ey hallâk-ı 'âlem baħr-ı lutfuñ gâyeti
Müntakışdır **cümle eşyâ** üzre ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 2).
[cümle eşyâ, -]

cümle hayrânı ol-: Hepsinin kendinden geçmesi, şaşırması.

1. Enîs ü râm eder emre sibâ'le vahşî hayvânı

C

çâh-ı zenehdân: Çene çukurunun kuyusu (sevgilinin yanağındaki çukur, gamze).

1. Eden şem büy-i gülzâr-ı ruħun bağ-ı meveddetde
Olur murğ-ı gönül pâ-bend düşüp **çâh-ı zenehdâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 32).
[çâh-ı zenehdâna, -a]

Kerâmâtının olmuşdur 'ağıllar cümle hayrânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 42). [cümle hayrânı olmuşdur, -muş, -dur]

cümle 'umûr u hâlet: Tüm işler ve durumlar.

1. Ente Vehhâb u Kerîm u fa'tenî mâ-fi'z-zamîr
Saña tefvîz eyledim **cümle 'umûr u hâleti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 4).
[cümle 'umûr u hâleti, -i]

cünbiş-i ğarrâ: Gösterişli salınma, ahenk.

1. Tâbiş-i mihr-i şifâtın **cünbiş-i ğarrâ** lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 45). [cünbiş-i ğarrâ, -]

cünûd-ı Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hân: Abdülhamid Han Hazretlerinin ordusu.

1. Bi-'avni'llâh **cünûd-ı Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hânıñ**
Be-her ferdi hemân Haydar gibi a'dâsına şaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 1).
[cünûd-ı hazret-i 'abdü'l-hamîd hânıñ, -ıñ]

cüş et-: Coşmak, kaynamak, taşmak.

1. Bâde-i 'aşkdan içip mestân olan añlar bizi
Baħr-ı ğamda **cüş edip** 'ummân olan anlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 2).
[cüş edip, -ip]

cüş u hurûş: Coşma ve gürültü.

1. Geldi çün **cüş u hurûş** a kıl nazâr deryâ-yı 'aşk
Parçalar süfün u şalı mevce-i nâzik-teri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 5).
[cüş u hurûş, -a]

cüst ü cû et-: Aramak, araştırmak.

1. Cüst ü cû etmek muhâldir cehl ile râh-ı necât
Ol kitâb-ı 'aşkı bir kez ezber etmek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 3).
[cüst ü cû etmek, -mek]

cûybâr-ı fikr: Düşünce nehirleri.

1. Yâbis olmaz idi aşlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña şu vereydi ğâh ğâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 4).
[cûybâr-ı fikrim, -im]

2. Anıñ **çâh-ı zenehdânı** akar bir havz-ı kevşerdîr
Hayât-ı cavidân îşâl eder efvâh-ı 'atşâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 33).
[çâh-ı zenehdânı, -ı]

çal-: Kesmek, koparmak.

1. Kılınçlar süngüler top u tûfengler de ates saçdı
Erişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere **çaldı**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 6).
[çaldı, -dı]

çal-: Başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek.

1. Nazar kııl rûzigâr-ı ğamm-ı hevlnâk şulara şaldı
Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri **çaldı**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 46). [çaldı, -dı]

çâre: İlâç, tedbir.

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok **çâre** hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 2). [çâre,]
2. Şerha şerha oldu sinem tîğ-i cevri-i yâr ile
Arasın bulsun tabîbân derdime **çâre** şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 10). [çâre,]

çarh-ı gerdûn: Dünya çarkı, feleğin çarkı II Devreden çark.

1. Temennî etmesin aslâ cihanda **çarh-ı gerdûna**
Ne ihsân beklenir dehrin âyâ faşl-ı bahârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 7). [çarh-ı gerdûna, -a]

çar-yâr-ı bâ-şafânî 'aşkı: Dört halifenin mutluluğunun hatırına.

1. Yâ İlâhî ol habîbîn Muştafânî 'aşkına
Eyle mansûr **çar-yâr-ı bâ-şafânî** 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 2). [çar-yâr-ı bâ-şafânî 'aşkına, -n, -a]

çehre-i ezhâr: Çiçeklerin yüzleri.

1. Şoldurdu hazân **çehre-i ezhâr** nihâyet
yâ Rab bu ne hâlet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 11). [çehre-i ezhâr, -ı]

çehre-i gülzâr: Güzellik gül bahçesinin gül yüzlü sevgilisi.

1. Çehre-i gülzârı taşfîr eyledi bâd-ı hazân
Kesdi bülbül nağmeyi 'aşk-ı hâkîkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 3). [çehre-i gülzârı, -ı]
2. Çehre-i gülzârı taşfîr eylemiş bâd-ı hazân
Gonca gül iken şararmış vech-i ahmer-dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 3). [çehre-i gülzârı, -ı]

çehre-i hûrşîd: Güneşin yüzü.

1. Çehre-i hûrşîde beñzetdim o yârîñ vechini
În 'ikâsıyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 17). [çehre-i hûrşîde, -e]

çehre-i yâr: Dost yüzü, sevgili yüzü.

1. Âsumânda der-'akeb vâkî' olur küllî kûsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâkdan niķâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 4). [çehre-i yâre, -e]

çek-: Öldürücü bir silahla cana kast etmek.

1. Şemşîr-i müjgânların **çekdi** harâmî kaşlarını
Dökdü kanlar cevher-i cân oldu ğâret el-ğıyâs
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 3). [çekdi, -di]

cek-: (Bir şeyi bulunduğu yerden) Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.

1. Ayağı **çekdim** el verdi baña ol dîde-i mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hîlmiyâ her ân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 17). [çekdim, -di, -m]

cek-: Katlanmak, üzüntü ve sıkıntıya göğüs germek.

1. Kimseden zerre kadar lûtf u 'înâyet istemez
Vird edindim cevri-i yârdan **çekdigim** her zârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 6). [çekdigim, -dik, -im]
2. Münevver oldu âfâk-ı merâmîñ dâmen-i zeyli
Şıyâm-ı fırkat[i] hicrân-ı dil-dârı **çekip** haylî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 14). [çekip, -ip]

cekil-: Gitmek II yönelmek.

1. Âsumânda der-'akeb vâkî' olur küllî kûsûf
Çehre-i yâre **çekilse** âh-ı 'uşşâkdan niķâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 4). [çekilse, -se]

cemen-zâr-ı hilâfet: Halifelik bahçesinde.

1. Cemen-zâr-ı hilâfetde otağ-ı tâc-dârı gör
Civârında kurulmuşdur hezâr çet-i mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 11). [cemen-zâr-ı hilâfetde, -de]

cemen-zâr-ı letâfet: Güzellik bahçesi.

1. Sînesin açdı **cemen-zâr-ı letâfet** şevk ile
Aldım âğûş-ı vefâya yârî fırkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 13). [cemen-zâr-ı letâfet, -]

cemen-zâr-ı muhabbet: Sevginin çimenliği.

1. Cemen-zâr-ı muhabbetde odur bir gonce-i ra'nâ
Dimâğ-ı 'aşîkân meyyâl olup ol 'anber-efşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 25). [cemen-zâr-ı muhabbetde, -de]

ceşm: Göz.

1. Hâksâr oldum görünmez **ceşmime** nûr-ı cihân
Şu 'lesin setr eylemiş hûrşîd-i tâbân ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 7). [ceşmime, -im, -e]
2. Ey sitemger şûh **ceşmiñ** âteş-i cevri hemân
Yakdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-ğıyâs
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 7). [ceşmiñ, -in]

ceşm ile: Göz ile.

1. Metâ‘-ı fikretin gâratına özge sebep
olmaz
Harâmî **çeşm ile** Hilmî o hüsn ü ân olur
bâ‘is
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 11, Mısra 12).
[çeşm ile, -]

çeşm ü rûy: (Aşığın) gözü ve yüzü.

1. Kâm-ı maşşûd-ı dili almak için Hilmî
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 37, Mısra 14).
[çeşm ü rûyın, -ın]

çeşme-i ser-sâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ: Gönülleri
süsleyen cömertlik ihsanının ağzına kadar dolu olan
pınarı.

1. Çeşme-i ser-sâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ lebiñ
Ol mevâlid-i şülûs-ı kevne feyz-bahşâ
lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Muhammes 1, Mısra
3). [çeşme-i ser-sâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ,]

çeşme-sâr: Çeşmesi çok olan yer.

1. Eder mi **çeşme-sâr** aşlâ diliñ âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Tahmis 1, Mısra 23).
[çeşme-sâr,]

çeşm-i ‘âlem: Âlemin gözü, insanların gözü.

1. Vâdi-i hayretde kalmışdır ‘ukûl-i ins ü
cân
Çeşm-i ‘âlem görmedi böyle melâ‘ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 39, Mısra 8).
[çeşm-i ‘âlem, -]

çeşm-i cihân: Dünyanın gözü.

1. Ma‘ârif ehliniñ kadri bilindi devr ü
‘aşrında
Teşâdüf etmedi **çeşm-i cihân** böyle kadir-
dâna
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Kıt‘a 9, Mısra 48).
[çeşm-i cihân, -]

çeşm-i fettâ: Fîne çıkaran göz.

1. Çeşm-i fettânîñ gören haşre ‘alâmet
istemez
Cevr-i yâri fehmeden dünyâda râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Tahmis 2, Mısra 3).
[çeşm-i fettânîñ, -(n)îñ]

çeşm-i füsûn-kâr: Sevgilinin büyüleyici gözleri.

1. ‘Aşkımın bir zerresin bahş eyleyim yâre
şabâh
Hâlimi ‘arz edeyim **çeşm-i füsûn-kâre**
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 30, Mısra 2).
[çeşm-i füsûn-kâre, -e]

çeşm-i mest: Baygın, sarhoş göz; sevgilinin baygın
bakan, kan içici, merhametsiz gözü.

1. Hilmîye ‘arz-ı cemâl eyle gelip ey **çeşm-i
mest**
Bâde-i ‘aşkın hayâtdır şun baña kaçre
şarâb
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 24, Mısra 13).
[çeşm-i mest, -]

çeşm-i niyâz: Yalvaran göz.

1. Akıyor **çeşm-i niyâzım** ıslatır âğûşumu
Ol sebebdan mevce-rîzdır gözlerim deryâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Kıt‘a 3, Mısra 7).
[çeşm-i niyâzım, -ım]

cetr-i mülûkâne: Hükümdara yakışan çadır.

1. Çemen-zâr-ı hilâfetde otağ-ı tâc-dârı gör
Civârında kurulmuşdur hezâr **cetr-i
mülûkâne**
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Kıt‘a 9, Mısra 12).
[cetr-i mülûkâne, -]

çiçek: Çiçek.

1. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir **çiçek** ki jâle-dârdır aña ‘atf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 31, Mısra 8).
[çiçek,]
2. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç
çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-
iştibâh
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 31, Mısra 9).
[çiçek,]
3. Bağ-ı göñlümde **çiçekler** bil ne hikmet
ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi etmiş bâr-ı
âh
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 31, Mısra 5).
[çiçekler, -ler]
4. Bağçe-i dilde ne güller ne **çiçekler** açdı
bak
Anı ihsân etmemiş bir göñle o Rabb u
İlâh
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 31, Mısra 15).
[çiçekler, -ler]

çık-: Ortaya çıkmak, gözükmek.

1. Çıkardı Hilmî bir ‘asker kemâl-i şevk ile
târîf
İlâhî mevlidi rûzun sa‘îd eyle Hamîd
Hâna
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Kıt‘a 4, Mısra 23).
[çıkardı, -ar, -dı]
2. Eder mi çeşme-sâr aşlâ diliñ âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile **çıkdı** meh-i
ikbâl
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Tahmis 1, Mısra 24).
[çıkdı, -dı]

çık-: Yükselmek.

1. Fiğânîñ ‘arşa dek **çıkdı** şuş artık bağırmı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârîñ ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 29, Mısra 9).
[çıkdı, -dı]
2. Lisânından garîb garîb **çıkar** tesbîh ü
tevhîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ‘im kârîñ
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 29, Mısra 5).
[çıkar, -ar]

çık-: Bir yerden başka bir yere çıkma, yer
değiştirme.

1. Haşre dek eyle nedâmet şad te‘essüf
hâline
Gûşe-i nisyânda kalma **çık** amân

meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 20).
[çık,]

çık-: Ses çıkarmak.

1. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 12).
[çıkarır, -ır]

çîn ebrûsu: Çini sanatı.

1. O **çîn ebrûsına** hayrân olur şad dîde-i âhû
Şahârî-i muhabbetde anıñla ittişâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 9).
[çîn ebrûsına, -n, -a]

cirkâb: Çirkeflilik.

1. Muṭahhar kılamak isterseñ **çirkâbdan**
vücûduñ sen
Ki âb u istikâmetle tetâhḥur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 9).
[çirkâbdan, -dan]

çok: Miktarı ziyade olan.

1. O rütbe **çokdur** evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki taṭhîr edemez ânı cihânın bahrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5).
[çokdur, -dur]
2. Bu dünyâda dem-â-dem **çok** günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl bekâda hâl vaḥîmdir yâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 9).
[çok,]
3. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok ṭabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 2).
[çok,]

çü: Çünkü, nedeniyle.

1. İ'tişâm etdim **çü** ḥabl-ı dâmen-i
peygâmbere
Olmazam râh-ı talebde müftekir bir
rehbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 1).
[çü,]

çün: İçin.

1. Bir ḳad-ı tûbânın oldum mâ'il-i refṭârı
çün
Bâğdaki her servi-i ra'nâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 5).
[çün,]
2. Verdi **çün** pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka
tâb u fer
Ol metâ'-ı ḥüsnüñe Ḥilmî cihân hep
müşteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 9).
[çün,]
3. Toğsa o mihr-i muhabbet ufḳ-ı dilden bir
seher
'Arz-ı dîdâr etmege **çün** mâh-ı nev eyler
hicâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 8).
[çün,]

4. Giry-e-i ḥüznüm yaşartdı **çün** dehân-ı
ḥâmemi
Güldüm o kilḳ-i meşâma ağladıkça hâh
hâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 19).
[çün,]
5. Murg-ı dil feryâd-dâred der gülistân sū-
be-sū
Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân sū-
be-sū
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 2).
[çün,]

çün: Çünkü, nedeniyle.

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâ'
ḡamdan
Gülistân oldu **çün** âteş Ḥalîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 6).
[çün,]
2. Za'îf ü nâtûvânım **çün** geçerken ol sırât
üzre
Taḥammül yokdur iḥmâl-ı şaḳîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 11).
[çün,]
3. Cârîdir **çün** leblerinde taṭtihe'l-enhâr
hemân
Ḥilmîyâ ben andan artık ḳatre şerbet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 13).
[çün,]
4. Geldi **çün** cûş u ḥurûşa ḳıl nazar deryâ-yı
'aşk
Parçalar süfün u şâlî mevce-i nâzik-teri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 5).
[çün,]
5. Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi **çün** vaḳt-i
seher
Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 15).
[çün,]
6. Halka-i bâb-ı ḳanâ'at oldu **çün** cây-ı
emân
Sarılıp luṭf-ı Ḥudâya bâb-ı vaḥdet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 11).
[çün,]
7. Kes nedâned ki zenehdânest **çün** aḥkâm
mî-küned
'Aşıkân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sū-
be-sū
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 9).
[çün,]
8. Vâsıl-ı maḳşûd olur **çün** dergehinde ehl-i
dil
Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vaḳ'-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 25).
[çün,]
9. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim **çün** bu
ḥâk üzre
Verir şevḳ ü neşât her dem zebân-ı
'andelîbâna

- (Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 9).
[çün,]
10. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne harb
u ceng
'Adl ü dâdı Türklerin **çün** günden ezhâr
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 36).
[çün,]
11. Ehl-i tevîd dü-cihânda lâ-cerem manşûr
olur
Câridir kalbinde **çün** Allâhuekber dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 2).
[çün,]
12. El-Gâzî Hân 'Abdül-hamîd **çün** ahkâm-ı
şer'iyeyi
Hıfz u himâye eyledi nizâmât-ı
mer'iyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 1).
[çün,]
13. Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür **çün** zât-ı
şâhâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 52).
[çün,]
14. Bu küstâhâne evzâ'ı ederler 'afvına şâyân
Anın meydân-ı medhinde gelir **çün** hâme
cevlâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 68).
[çün,]
15. Beni medhûş u lâ-ya 'kıl eden ol dîde-i
mesti
Mezâyâ-yı hüküm i'tâ eder **çün** bezm-i
mestâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 30).
[çün,]
16. Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi der-
ân
Şalât ile selâmı **çün** gıyâben eyledim her
ân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
26). [çün,]
17. Saña te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eşer etmez **çün** envâr ne cismânî ne
rûhânî

D

dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'usât: Günahkârlar
meclisinin topluluğuna dahil olmak.

1. Egerçi **dâhil-i cem'iyet-i bezm-i**
'usâtım kıl
Mübeddel lutf u ihsân u 'atâya kahır
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 11).
[dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'usâtım, -]

dâ'im: Sürekli, daima, her zaman.

1. Lisânından garîb garîb çıkar tesbîh ü
tevîdât
Senin de ben gibi feryâd mı **dâ'im** kârın
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 6).
[dâ'im,]
2. Olup revnâkde-i bâğ-ı cihân zât-ı
hümâyûnı

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
48). [çün,]

çünkü: Çünkü.

1. Künc-i mihnet vuşlat hengâmında bir
gülşen olur
Lem'a-dârdır anın içbâlinde **çünkü** mihr
ü mâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 14).
[çünkü,]
2. Bu nûr-ı a'zamı **çünkü** Hudâ bahş u 'atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 15).
[çünkü,]
3. Nâr-ı dûzağdan beterdür Türklerin harb
âteşi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 38).
[çünkü,]
4. Eşcâr hayât buldu kudret-i Hâkla
Hayret verir **çünkü** bu hikmet 'aqla
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 4).
[çünkü,]
5. 'Aşıkânın zâr ederler ey kerîm-i
muhterem
Bezm-i elâtâfında cârî **çünkü** deryâ-yı
kerem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
42). [çünkü,]
6. Eger hâke nazar etse mekârim ma'den ü
kânı
Der-ân kimyâ olur **çünkü** mükemmel tavr
ile şanı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
18). [çünkü,]

çünkü: -den dolayı, -dığı için.

1. Âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler **çünkü** mükerrer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 22).
[çünkü,]

Revâyah-balş eder **dâ'im** meşâm-ı vakt ü
ezmâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 66).
[dâ'im,]

dâ'imâ: Sürekli olarak, devamlı.

1. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben
dâ'imâ
Bağrıma şapladı eyvâh işte 'aşkın hançeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 7).
[dâ'imâ,]
2. Cihânda **dâ'imâ** Hilmî selâmet bulmak
isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan gıybet ü zemm ü
riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 13).
[dâ'imâ,]

3. Ol şehin-şâh-ı cihânı kıl muzaffer **dâ'imâ**
Seyl-i esyâf eyleyen her gâziyânın
'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 7*).
[dâ'imâ,]
4. H'âb u râhatla günûde zanneden
Yunânîler
Bildiler 'Osmâniyânı hep sefer-ber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26*).
[dâ'imâ,]
5. Tırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 46*).
[dâ'imâ,]
6. Geldi Hilmî söyledi bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hâkla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44*).
[dâ'imâ,]
7. Târîh-i eslâfı gör ahlâfa kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver **dâ'imâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 42*).
[dâ'imâ,]
8. Râyet-i 'Osmâniyân etsin temevvüc haşre
dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muzaffer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 40*).
[dâ'imâ,]
9. Nâr-ı düzağdan beterdir Türkleriñ harb
âteşi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38*).
[dâ'imâ,]
10. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne harb
u ceng
'Adl ü dâdî Türkleriñ çün günden ezhâr
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36*).
[dâ'imâ,]
11. Cehl ü gaflet kibr ü vahşet müceb-i
hüsrân olur
Bu şîfât aşhâbını eyler muhakkâr **dâ'imâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34*).
[dâ'imâ,]
12. Kâpladı a'dâyı bir ebr-i şehâb-ı ye's ü
ğam
Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 32*).
[dâ'imâ,]
13. Yunânistân feth olur eltâf-ı Hâkla ser-te-
ser
Haṭve haṭve anları sürmekde yer yer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30*).
[dâ'imâ,]
14. Gürledikçe top u a'dâ küb-ı satvet der-
'akeb
Kaçdılar terk eyleyüp her şeh'r ü kişver
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28*).
[dâ'imâ,]
15. Şâbık-ı gafletle mi harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 24*).
[dâ'imâ,]
16. Âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler çünkü mükerrer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22*).
[dâ'imâ,]
17. Ez-kadîm mu'tâd u kârı Türkleriñ ceng ü
cidâl
Harb ile zabṭ eylemekdir şeh'r ü bender
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 20*).
[dâ'imâ,]
18. Lem'a-pâş-ı satvet ü heybet olur şemşîr-i
dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü hançer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 18*).
[dâ'imâ,]
19. Levh-i 'âlemde münakkaş kahramân
'Osmânlıdır
Hey'et-i 'udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 16*).
[dâ'imâ,]
20. Bu iki luṭf-ı Hudâya cân verir
'Osmânlılar
Ol sebebdan kan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14*).
[dâ'imâ,]
21. Her bir efrâd-ı şecâ'at-pîşeniñ kalbinde
hep
Gâzîlik ile şehâdetdir muşavver **dâ'imâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 12*).
[dâ'imâ,]
22. Haydarâne şavletin gördü 'adûsu sû-be-sû
'Avn-i Hâkdır yâveri tevfiḳe rehber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10*).
[dâ'imâ,]
23. Bâ-huşûş eyler müdemmir düşmeniñ
ecnâdını
Haṣret-i Sultân Hamîddir el-muzaffer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 8*).
[dâ'imâ,]
24. Emr edince ümmete harb u cihâdî her
zamân
Anlara nuşret verir rûh-ı peyâamber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 6*).
[dâ'imâ,]
25. Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-ḥâl münevver
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4*).
[dâ'imâ,]
26. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manşûr
olur

Cârîdir kalbinde çün Allâhuekber **dâ'imâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 2*).
[dâ'imâ,]

dal:- Dalmak.Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek.

1. Yetiş ey me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ kaldı
Meded kıl mevce-i baħr-ı ğumûma fülk-i dil **daldı**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 44*). [daldı, -dı]

dal: Ağaç dalı.

1. Bir şecer ki zirvesi hâk-i zemîni bûs eder
Şallanır bâd-ı seherle **dalları** tûbâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 12*).
[dalları, -lar, -ı]

dâme düş:- Tuzağa düşmek.

1. Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 8*).
[dâme düşer, -er]

dâmen: Etek.

1. Kûşe-i firkatde vuşlat **dâmeni** girmez ele
Râh-ı 'aşkda ol metâ'-ı cânı vermek oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 7*).
[dâmeni, -i]
2. Ol şeff'-i müznibîn **dâmenini** âl eylerim
Kim anıñ rüyunda lâmi' mihr-i şefkat âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 9*).
[dâmenini, -i, -n, -i]

dâmen-i amân: Yalvarmanın en sonu /ucu.

1. Tevbekâr ol bil 'azâb-ı dûzahı ey rû-siyâh
Hâzret-i Ğaffâra yalvar **dâmen-i amâna** gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8*).
[dâmen-i amâna, -]

dâmen-i yâr: Yârin eteği.

1. Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir vuşlat içün
N'eylerim firkat şebinde nâ-tamâm envârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9*).
[dâmen-i yâre, -e]

dâmen-i zeyl: Eteğin örtüsü.

1. Münevver oldu âfâk-ı merâmîñ **dâmen-i zeyli**
Şıyâm-ı firkat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip haylî
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 13*).
[dâmen-i zeyli, -i]

dânâ-vı kudret: Her şeyi bilen Allah'ın kudreti, gücü.

1. Hâkâyık-ı 'ulûmu 'aşk-ı cânândan ümîd etdim
Alıp **dânâ-yı kudret**den sebak sa'y-ı mezîd etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 2*).
[dânâ-yı kudret, -den]

dâne-i erze: Darı tanesi.

1. Sulûk eyler mi bir insân 'aceb bir **dâne-i erze**
Huķûķ-ı halkı ketmek nihâyetde nedâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7*).
[dâne-i erze, -]

dâne-i kısmet: Kısmet tohumu.

1. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda **dâne-i kısmet**
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu ne hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13*).
[dâne-i kısmet, -]

dâr: Sahip olmak.

1. Ez-ser-i zülfet figân u nâle **dâred** ehl-i dil
Mî-künend ğüft u şenîd ânân hezârân sûbe-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 11*).
[dâred, -ed]

dârâ: Far. is. Eski İran'ın meşhur bir şahı olup mecazen hükümdar manasına da gelir.

1. Şâh-ı mülk-i faķr olup **Dârâya** etmem ser-fürû
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç a'lâya etmem ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 1*).
[dârâya, -y, -a]

dârâ-vı 'aşk: Aşkın hükümdarı.

1. Haķt u hâl u çeşm ü gamze hûsn ü ân ebru kemân
Toplanup gösterdi satvet bir dile **Dârâ-yı 'aşk**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4*).
[dârâ-yı 'aşk, -]

dâr-ı miñnet: Dert kapısı. II Dünya.

1. Hâne-i cismim içinde cem' olup cân u gönül
Yek vücûd olduk hemîşe **dâr-ı miñnet** bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 8*).
[dâr-ı miñnet, -]

dârü'l-cinân: Cennetler.

1. Bâ'is-i ârâyiş-i kevn ü mekân u in ü ân
Menba'ü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fi **dârü'l-cinân**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 28*). [dârü'l-cinân,]

da'vâ: Çözülmesi gereken mesele.

1. Ey hâkim-i 'aşk faşl olacak şimdi bu **da'vâ**
hükm eyle ser-â-pâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7*).
[da'vâ,]

dê: Dahi, de (bağlaç).

1. Ezelde bendeyim ben **de** seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh ğisûlarıñ 'anber şemîmdir yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5*).
[de,]
2. Sen **de** biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş **de** gör
Lahzada biñ kan döker bir dil-fikâre düş **de** gör

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1*).
[de,]
3. Sen **de** biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş
de gör
Lahzada biñ kan döker bir dil-fikâre düş
de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1*).
[de,]
4. Sen **de** biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş
de gör
Lahzada biñ kan döker bir dil-fikâre düş
de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2*).
[de,]
5. Hânçer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne
güç
Şaplanır tîg-i cefâsı hûn-nisâre düş **de** gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4*).
[de,]
6. Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül-
mişâl
Şemm-i bûy-ı vaşl için ol hûsn-i h'vâre
düş **de** gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6*).
[de,]
7. Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıztırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş **de** gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 8*).
[de,]
8. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârñ âteşin
Sen **de** ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş **de**
gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10*).
[de,]
9. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârñ âteşin
Sen **de** ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş **de**
gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10*).
[de,]
10. Câmi'-i mülk-i cihânda hutbe-h'vândan
ehl-i dil
Cân kulağın ver **de** 'ibret al hañb-i
minbere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 8*).
[de,]
11. Sâkiyâ toldur mey-i tevîdî içsün 'âşıkân
Sen **de** mest ol bezm-i 'aşkda gûşe-i
mestâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16*).
[de,]
12. Minber-i şahrâda bülbül hutbe-i feryâd
okur
Sen **de** ey dil 'andelîbveş lâne-i efgâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12*).
[de,]
13. A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni **de** yakdı ağlatdı gam u ekdârın ey
bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12*).
[de,]
14. Fiğânñ 'arşa dek çıkdı şuş artık bağırmı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ **de** yârñ ey

- bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10*).
[de,]
15. Lisânından ğarîb ğarîb çıkar tesbîh ü
tevîdât
Seniñ **de** ben gibi feryâd mı dâ'im kârñ
ey bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6*).
[de,]
16. Vaşlını tañlîfle va'd etdirdim ammâ işbu
şeb
'Ahd u mîşâk etse **de** yâr kalker inkâre
şabâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6*).
[de,]
17. Kılınçlar süngüler top u tüfengler **de** ateş
şaçdı
Erişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere
çaldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5*). [de,]
18. Ben **de** oldum bu sirâc-i hûsn-i yârdan
hişşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ıztırâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25*).
[de,]
19. Kitâb-ı hûsnünü hem muhtaşar hem **de**
müfid etdim
Bu şüret mün'akis yârñ heyûlâ-yı
cemalinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5*).
[de,]

dê-: Demek, söylemek, dile getirmek.

1. Çekdi dest Hilmî cihândan artık 'avdet
eylemez
Gitdi bir şâhib-liyâkat **dense** şâyân ey
tañb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10*).
[dense, -n, -se]
2. Desem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez
n'olur
Kan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13*).
[desem, -se, -m]
3. Tâk-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar **dediler** bu bir kitâb-ı müsteñâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10*).
[dediler, -di, -ler]
4. Kûnh-i zâtñ bil ne şüretle yaratdı Hâk
seni
Kul hüva'llâhu ehad **de** vahdet-i sübhâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4*).
[de,]
5. Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı
düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhalay
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15*).
[dedi, -di]
6. Şânında **dedi** levlâke levlâk
Hâk Celle lemâ hâlaqtı'l-eflâk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 21*).
[dedi, -di]
7. E'imme-i isnâ 'aşer imdâd eyle Hilmîyâ
dedim

Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile
Ermıyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 11).
[dedim, -di, -m]

defter-i a 'mâl-i havr: Fayda sağlayacak ameller
defteri.

1. Defter-i a 'mâl-i hayrım tıldı 'ışyânla
hemân
Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7).
[defter-i a 'mâl-i hayrım, -ım]

deger mi: Layık mı, değer mi (Değmez bağlamında).

1. Deger mi bir pûla şu dehrin ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün şöñi mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11).
[deger mi, -]

degil mi: Herhangi bir durumu teyit etmek için
kullanılan soru ifadesi.

1. Vuşlat-ı dildâr **degil mi** 'îd ber-bâlâ-yı 'îd
Olduğu gün rûze-i firkat gönülden nâ-
bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 27).
[degil mi, -]

dehân-ı hâmem: Kalemın ağzı.

1. Gırye-i hüznüm yaşartdı çün **dehân-ı
hâmemi**
Güldüm o kilik-i meşâma ağladıkça hâh
hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19).
[dehân-ı hâmemi, -i]

dehr: Dünya || felek.

1. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u **dehri** Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10).
[dehri, -i]
2. Temennî etmesin aşlâ cihanda çarh-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir **dehriñ** âyâ faşl-ı
baharından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8).
[dehriñ, -in]
3. Deger mi bir pûla şu **dehriñ** ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün şöñi mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11).
[dehriñ, -iñ]
4. Şevk vermededir **dehre** bu şeb mâh-ı
mücellâ
bak şu 'le-i sevdâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3).
[dehre, -e]

dehşet-efzâ: Korkunçluğu gittikçe artan.

1. Kevşer-i lûtfun diler bu Hilmî-i teşne-
dehân
Dehşet-efzâdır 'azâb-ı Rabb-i 'izzet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 14).
[dehşet-efzâdır, -dır]

del-: Delmek || Sevgilinin, aşığın kalbinde yara
açması.

1. Figânın 'arşa dek çıkdı şuş artık bağırmı
delme

Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9).
[delme, -me]

delâlet: Delil, işaret.

1. Mürîdi lâ-tehaf emri necâta bir **delâletdir**
Anın zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü
kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
37). [delâletdir, -dir]

delil: Ar. is. Kılavuz, rehber, yol gösterici. Bir dava
ve meseleyi ispata yarayan şey, burhan. Nişan,
alâmet.

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ
resûlullâh
Bunu işbâta hacet yok **delîle** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2).
[delîle, -e]

dem: Zaman.

1. Cihâmı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i
mevtden
O **dem** top-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hişârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10).
[dem,]
2. Eylesem esrâr-ı 'aşkı 'âleme ifşâ bu **dem**
Hilmîyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 15).
[dem,]
3. Mihr-i vuşlatla münevver etmediñ dil-
hânemi
Hayli **demdir** dilberâ hep künc-i mihnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6).
[demdir, -dir]

dem-â-dem: Her zaman, daima, her an.

1. Bu dünyâda **dem-â-dem** çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl bekâda hâl vahîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9).
[dem-â-dem,]
2. Bezm-i echelde **dem-â-dem** olmaz eksik
kıl ü kâl
Müstefid olmak dilerseñ meclis-i 'irfâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 23).
[dem-â-dem,]
3. Dem-â-dem şarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân
eyler
Bu dem şevk-i cedîd hâsıl olubdur
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 3).
[dem-â-dem,]
4. Libâs-ı fâhr-ı ezhâr-ı melâhet kâdr-i
cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i
hırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 22).
[dem-â-dem,]
5. Dem-â-dem zâr u efğân olduğumdan mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[dem-â-dem,]

dem-be-dem: Her zaman, daima, her an.

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baîr-i lûtf u
re'feti
Dem-be-dem îşâr eder ekvâna hep dürr-i
semîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 24).
[dem-be-dem,]

der gülistân: Gül bahçesinde.

1. Murg-ı dil feryâd-dâred **der gülistân** sù-
be-sù
Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân sù-
be-sù
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 1).
[der gülistân, -ed]

der-'akeb: Hemen arkasından.

1. Âsumânda **der-'akeb** vâkî' olur küllî
küsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâkdan nişkâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 3).
[der-'akeb,]
2. Gürledikçe top u a'dâ küb-ı şavvet **der-**
'akeb
Kaçdılar terk eyleyüp her şehîr ü kişver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 27).
[der-'akeb,]

der-ân: O anda, derhal, hemen.

1. Eger hâke nâzar etse mekârim ma'den ü
kânî
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel tavr
ile şanı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
18). [der-ân,]
2. Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi **der-**
ân
Şalât ile selâmı çün gıyâben eyledim her
ân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
25). [der-ân,]

derd: Keder, acı, zahmet.

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî **derdine** yok çâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 2).
[derdine, -i, -n, -e]
2. Şerha şerha oldu sînem tîg-i cevri yâr ile
Arasın bulsun tabîbân **derdime** çâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 10).
[derdime, -im, -e]
3. Tabîbdır **derdlere** dermân devâ isterseñ
ey gâfil
Gıdâdır rûha 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan
geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 7).
[derdlere, -ler, -e]
4. Bîñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle
derdiñi
Etme istiğnâ a Hilmî şolbet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 25).
[derdiñi, -i, -n, -i]

derd ü 'aşkıñ yâresi: Derdin ve aşkın yarası.

1. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzîka
Ey muhibb-i hasta-dil dermân için
Loğmâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 13).
[derd ü 'aşkıñ yâresi, -]

derd ü elem: Keder ve acı.

1. Hıfz ede **derd ü elem**den ânı hayrû'l-
hâfızın
'Âfiyet şîhhat selâmet ola her dem yâveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 9).
[derd ü elem, -den]

derd ü ğam: Dert ve üzüntü.

1. Derd ü ğamdan bir eşer koyma mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam kudsiyânın 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 11).
[derd ü ğamdan, -dan]

dergeh: Kapı, eşik, huzur, makam.

1. Vâsıl-ı makşûd olur çün **dergehinde** ehl-i
dil
Âsitân-ı lutfuna ger eylese vaz'-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 25).
[dergehinde, -i, -n, -de]

der-hâl: Hemen, o anda, şimdi.

1. Nûr-ı tevhid-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı yerler olup **der-hâl** münnevver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 4). [der-
hâl,]

derhâl: Hemen, o anda, şimdi.

1. Şadâkat eyledim işbât reh-i 'aşkunda
cânânın
Hatâsın gösterip **derhâl** hâzîn ü pür-melâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 6).
[derhâl,]
2. Eyledi **derhâl** işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrde hâlîñ bir büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 11).
[derhâl,]

der-i dergâh-ı lutf: Yardım ve cömertlik dergahının
kapısı.

1. Hezâr mürde dile bahş-ı hayât eyler
füyûzâtı
Der-i dergâh-ı lutfunda bulur herkes
murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
16). [der-i dergâh-ı lutfunda, -u, -n, -da]

der-i eltâf-ı hak: Allah'ın lütuf kapısı.

1. Ol kanâ'at küşesi olmuş **der-i eltâf-ı Hak**
Hilmiyâ her dem burada lûtf u 'izzet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 13).
[der-i eltâf-ı hak, -]

der-i evvân-ı eltâf: Lütuf köşkünün kapısı.

1. Der-i evvân-ı eltâfî güşâde ser-tâ-ser
halka
Münâcât bâbına Hilmî hemîşe 'arz-ı hâl
eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 9).
[der-i evvân-ı eltâfî, -i]

der-keşf-i ân câhet: O yerlerin keşfine.

1. Kes nedâned ki zenehdânest çün ahkâm
mî-küned
'Âşıkân **der-keşf-i ân câhet** be-hayrân
sû-be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 10*).
[*der-keşf-i ân câhet, -*]
- dermân:** 1. İlâç, çare, 2. Kuvvet, takat.
1. Kavs-ı miñnet sînemi cerh etdi **dermân**
ey tabîb
Rûh vedâ' etmekde cisme ol şitâbân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1*).
[*dermân, -*]
2. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzika
Ey muhibb-i hasta-dil **dermân** için
Loqmâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14*).
[*dermân, -*]
3. Tabîbdır derdlere **dermân** devâ isterseñ
ey gâfil
Gıdâdır rûha 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan
geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7*).
[*dermân, -*]
- der-meşâm-ı câm:** Kadehe benzeyen burunda.
1. Ey gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı hüsn ü ân
Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân
sû-be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 4*).
[*der-meşâm-ı câm, -*]
- ders al-:** Ders almak, öğrenmek.
1. Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkıdan
ders alıp
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-
fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 7*).
[*ders alıp, -*]
- ders-i 'aşk:** Aşk dersi.
1. Ders-i 'aşk içre dilâ hallâl-ı müşkil
olmağa
Pek mükemmel bahş-ı zülf-i yâri bilmek
oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5*).
[*ders-i 'aşk, -*]
- derûn-ı sîne:** Göğsün içi; gönlün içi, derinleri.
1. Verdigiñ âteş **derûn-ı sîne**de etse zühûr
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 11*).
[*derûn-ı sîne, -de*]
- derûn-ı sîne:** Gönül, gönlün derinleri, gönlün içi.
1. Var iken cânâ **derûn-ı sîne**de 'aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlim rahm u şefkat
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9*).
[*derûn-ı sîne, -de*]
- deryâ:** Deniz.
1. La'l-i tâbîñ katre-i mâ'ü'l-hayât-ı ins ü
cân
Lü'lü'-efşân-ı 'avâlim öyle bir **deryâ**
lebiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 30*). [deryâ,]
- deryâ gibi:** Deniz gibi.
1. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âğûşumu
Ol sebebdan mevce-rîzdır gözlerim **deryâ**
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 3, Mısra 8*).
[deryâ gibi, -]
- deryâ-yı 'aşk:** Aşk denizi.
1. Geldi çün cûş u hurûşa kıl nazar **deryâ-yı**
'aşk
Parçalar süfün u şâli mevce-i nâzik-teri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5*).
[deryâ-yı 'aşk, -]
- deryâ-yı kerem:** Lutuf, iyilik, merhamet denizi.
1. 'Âşıkânîñ zâr ederler ey kerîm-i
muhterem
Bezm-i el tâfiñda cârî çünkü **deryâ-yı**
kerem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 42*). [deryâ-yı kerem, -]
- deryâ-yı râşid:** Doğruluk denizi.
1. Kavanîñ ü nizâmet-i cârîdir **deryâ-yı**
râşide
Sadâkat bahrine at şandal-ı fikri
selâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 5*).
[deryâ-yı râşide, -e]
- dest çek-:** El çekmek, vazgeçmek.
1. Çekdi dest Hilmi cihândan artık 'avdet
eylemes
Gitdi bir şâhib-liyâkat dense şâyân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9*).
[çekdi dest, -di]
- dest-i firkat:** Ayrılık ovası.
1. Her şeb-i gamda ederdim tâ şehër fikr ü
hayâl
Deşt-i firkatde kııldım âh u zâr rûz u
leyâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 2*).
[dest-i firkatde, -de]
- dest-i niyâz:** Dua ve yakarış eli.
1. Hülûş-ı kalb ile vaşf-ı du'â etmek
vazîfemdir
İmâle eyleyip **dest-i niyâzı** bâb-ı
Raḥmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 4, Mısra 20*).
[dest-i niyâzı, -ı]
- dest-i şerif:** Mübarek el.
1. O zât takbîl ede **dest-i şerîfiñ** dil ola
şâdân
Alup hazz u naşîbin lebleriñ ey menba'-ı
'irfân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27*). [dest-i şerîfiñ, -iñ]
- dest-i yâr:** Sevgilinin eli.
1. Nâme-i dil bahtiyârdır **dest-i yârı** bûs
eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler felek me'yûs
eder
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 31*).
[dest-i yârı, -ı]
- devâ:** Tedbir, çare, derman.
1. Tabîbdır derdlere dermân **devâ** isterseñ
ey gâfil
Gıdâdır rûha 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan
geç

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 7).
[devâ,]

1. Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ ey
ğâfil
Gidâdır rûha 'aşkıñ bâdesi nûş et
devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 8).
[devâdan, -dan]

devâm et-: Sürmek, ilerlemek.

1. Libâs-ı dervîşânı giy icâzet al meşâyîhdan
Devâm et tekye-i 'aşka cemî'-i mâsivâdan
geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 6). [devâm et, -

devâ-yı mahz iken: Halis ilaç iken.

1. Leb-i la'liñ **devâ-yı mahz iken** bîmârî-i
'aşka
Ne hikmet şiddet-i derd-i dile Loqmân
olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 9).
[devâ-yı mahz iken, -]

devlet: Mutluluk, talih makam, haşmet, şan.

1. Şahn-ı ruhsârında menkûş hâzihi cennât-i
'adn
Fedhulûhâ hâlidîn sırrınca **devlet** isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 12).
[devlet,]

devlet: Devlet, Topluluğu yöneten organ.

1. 'Askerlerin şavleti etdi hayrân **devletleri**
Gördüler hep âteş saçar top u tufeng
mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 7).
[devletleri, -ler, -i]

devlet-i vuslat: Kavuşma saltanatı. II Kavuşma
mutluluğu.

1. 'Âlem-i firkatde Hilmî bahtiyârdır
bahtiyâr
Devlet-i vuslat bulan böyle kerem-ver
dîlber
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 14).
[devlet-i vuslat, -]

devr eyle-: Geçip gitmek, dönmek.

1. Nahış göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i
sâlında
Felek **devr eyledi** dil-h'âhım üzre ben
sa'îd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 10).
[devr eyledi, -di]

devr ü 'asr: Zaman ve çağ.

1. Ma'ârif ehliniñ kadri bilindi **devr ü**
'aşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle kadir-
dâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 47).
[devr ü 'aşrında, -ın, -da]

devrân: Dervişlerin halka teşkil ederek dönmek
suretiyle yaptıkları zikir.

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı 'izzeti sen bul
necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler **devrâna**
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 18).
[devrâna, -a]

devrân et-: Dönmek, dönüp dolaşmak.

1. 'Aşk ile ceryân eder bahr-i muhîf-i
kâ'inât

Şevk ile **devrân eder** eflâke bak bahr u
bere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 10).
[devrân eder, -er]

didâr: Far. is. Yüz, çehre, sima, güzel yüzün
görünmesi.

1. Dîdârını 'arz etdi baña şubh-ı sâ'âdet
bir mihr-i melâhet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 1).
[didârını, -ı, -n, -ı]

diđe: Göz.

1. Kevşer-i dârü's-sürûra 'ayn ber-mecrâ
lebiñ
Ebruvânıñ kâbe kavseyn **diđe** mâ-zâğa'l-
başar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
36). [diđe,]

diđe-i âhû: Ceylan göz(sevgilinin ceylan gözleri).

1. O çin ebrûsına hayrân olur şad **diğe-i âhû**
Şahâr-i muhabbetde anıñla ittişâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 9).
[diđe-i âhû, -]

diđe-i gam-diđe: Gam görmüş, kederli göz.

1. Diđe-i gam-dîdeden ceryân eden hep
hündür o
Andırır bir katresi emvâc-ı bahr-i ahmeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 3).
[diđe-i gam-dîdeden, -den]

diđe-i ğurbâl: Kalbur (elek) gözü.

1. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi hînta-i âmâl tıkanıd **diğe-i ğurbâl**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 22).
[diđe-i ğurbâl, -]

diğe-i ğiryân: Ağlayan göz.

1. Eşk-i hüznüm **diğe-i ğiryânı** teskîn
etmedi
Bahr-ı 'aşk emvâcına mezce eyledim hün-
bârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 5).
[diğe-i ğiryânı, -ı]

diđe-i 'ibret: İbret alan göz, ibret gözü.

1. Her hikmetiñ 'akla veriyor hayret
Görmüyor mu 'aceb **diđe-i 'ibret**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 18).
[diđe-i 'ibret, -]

diğe-i mest: (Sevgilinin) sarhoş, baygın bakışlı
gözleri.

1. Beni medhûş u lâ-ya'kıl eden ol **diğe-i**
mesti
Mezâyâ-yı hüküm i'tâ eder çün bezm-i
mestâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 29).
[diđe-i mesti, -i]

diğe-i mestân: Baygın bakışlı, sarhoş göz.

1. Ayağı çekdim el verdi baña ol **diđe-i**
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hilmiyâ
her ân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 17).
[diđe-i mestân, -]

dil: Gönül.

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü **dil**
Ba'dezân ben ol meh-i garrâya etmem
ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3*).
[dil,]
2. Kim eder gûş bülbülün efgânını vakt-i
seher
Dilde şad-ı figânımı Mevlâma takdîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10*).
[dilde, -de]
3. Bezm-i 'aşkı bade-i 'aşkı içüp mest
olmuşum
Ol sebebdan **dildeki** sevdâyı tes'îr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 8*).
[dildeki, -de, -ki]
4. Hatt u hâl u çeşm ü gamze hüsni ân ebru
kemân
Toplanup gösterdi şavvet bir **dile** Dârâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4*).
[dile, -e]
5. Açıl ey gonca-i gül-fem cihâna 'arz-ı
dîdâr et
Alır **dil** lezzet-i 'aşkı gülün bûy-ı
fezasından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 32*).
[dil,]
6. Öyle medhûş oldu **dil** ki bilmiyor dünyâ
nedir
'Aşk ile dü desti ursam gam degildir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11*).
[dil,]
7. Yâbis olmaz idi ahlâ **dilde** eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña şu vereydi gâh gâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 3*).
[dilde, -de]
8. Toğduğun ân kâ'inât bir hâdeye mazhar
olur
Her **dile** bahş-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4*).
[dile, -e]
9. Vâdî-i 'aşka düşürdü 'âkıbet aldı **dilim**
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım
işte bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9*).
[dilim, -im]
10. Kesb-i vüs'at eyledi **dil** bî-vefâ dünyâ
gibi
Uçmak ister âsumânda murg-ı cân 'anâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 1*). [dil,]
11. Zemistân-ı kederden kalmadı **dilde** eser
zerre
Teferrüc kaşd ile gel bak bu ezhâr-ı
gülistana
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 7*).
[dilde, -de]
12. Vâkıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ **diliñ** hikmet-
makarr
'Unşur-ı câr-ı heyûlâ buldu nûruña şüver
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 37*). [diliñ, -in]

13. O zât takbîl ede dest-i şerîfîñ **dil** ola şâdân
Alup hazz u naşîbin lebleriñ ey menba'-ı
'irfân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27*). [dil,]
14. Gülşen ne garîb manzara 'arz eyliyor
eyvâh
dil olmuyor âgâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 10*).
[dil,]

dil: Dil, lisan. Konuşma dili.

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefid
etdim
Mu'avvel bahş-ı zülfünde hezâr güft u
şenîd etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 3*).
[dili, -i]
2. Eder mi çeşme-sâr ahlâ **diliñ** âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23*).
[diliñ, -in]

dil bî-nevâ: Nasipsiz, zavallı gönül.

1. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz kalup **dil bî-nevâ**
imdâd
Yetiş bu kemteriñ Hilmî zelîle serverâ
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 51*). [dil bî-nevâ, -]

dil ü cân: Gönül ve can.

1. Ayağı çekdim el verdi baña ol dîde-i
mestân
Kebâb olmuş **dil ü cânım** dilerdi Hilmiyâ
her ân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18*).
[dil ü cânım, -ım]

dilâ: F. Ey gönül.

1. Ders-i 'aşk içre **dilâ** hallâl-ı müşkil
olmağa
Pek mükemmel bahş-ı zülf-i yârı bilmek
oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5*).
[dilâ,]
2. Dilâ giryân u feryâda leb-i hândân olur
bâ'îş
Hemân âh u seher-gâha şeb-i hicrân olur
bâ'îş
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 1*).
[dilâ, -]

dilberâ: Ey gönül alan(sevgili).

1. Mihr-i vuslatla münevver etmediñ dil-
hânemi
Hayli demdir **dilberâ** hep künc-i mihnet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6*).
[dilberâ,]

dilber-i 'âlî-cenâb: İyilik sahibi, ahlâkı yüce olan
muhsin güzel kadir ve kıymeti yüksek Sevgili.

1. Berç urur mir'ât-ı dilde **dilber-i 'âlî-
cenâb**
İktibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 1*).
[dilber-i 'âlî-cenâb, -]

dilber-i ra'nâ: Güzel, hoş, latîf olan dilber (sevgili).

1. Şeb-i zulmetde garğ oldu cihân envâre şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevk hâşıl olur ey **dilber-i ra'nâ**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 6).
[dilber-i ra'nâ, -]
2. 'Arz eyle yüzün Hilmî'ye ey **dilber-i ra'nâ**
kaldım tek ü تنها
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 11).
[dilber-i ra'nâ, -]

dil-dâr: Gönül alan, sevgili.

1. Çehre-i hürşide beñzetdim o yârîñ vechini
İn'ikâsıyla edip hem lem'a-dâr **dil-dârı**
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 18).
[dil-dârı, -ı]
2. Râh-ı aşkda eyledim harc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende añladım **dil-dârı**
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 8).
[dil-dârı, -ı]

dile-: İstemek, arzulamak.

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik
kıl ü kâl
Müstefîd olmak **dilerseñ** meclis-i 'irfâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 24).
[dilerseñ, -r, -se, -ñ]
2. Kevşer-i lutfun **diler** bu Hilmî-i teşne-
dehân
Dehşet-efzâdır 'azâb-ı Rabb-i 'izzet âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 13).
[diler, -r]
3. Ayağı çekdim el verdi baña ol dîde-i
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım **dilerdi** Hilmîyâ
her ân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 18).
[dilerdi, -r, -di]

dil-fikâr: Yaralı gönül.

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş
de gör
Lahzâda biñ kan döker bir **dil-fikâre** düş
de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 2).
[dil-fikâre, -e]

dil-hâne: Gönül.

1. Mihr-i vuşlatla münevver etmediñ **dil-
hânemi**
Hayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 5).
[dil-hânemi, -m, -i]

dil-h'âh: Gönül talebi, gönül arzusu.

1. Nahıs göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i
sâlında
Felek devr eyledi **dil-h'âhım** üzre ben
sa'îd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 10).
[dil-h'âhım, -ım]

dil-i a'dâ: Düşmanların dili.

1. Cemâl erbâbına sübhân tecellî-i cemâl
eyler
Dil-i a'dâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 2). [dil-
i a'dâyı, -y, -ı]

dil-i ağıvâr: Rakiplerin gönlü.

1. Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yârî
ben
Na'ra-i aşkımla titrettim **dil-i ağıvârı**
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 2).
[dil-i ağıvârı, -ı]

dil-i Hilmî: Hilmî'nin (şairin mahlası) dili.

1. Yâd eyledi **dil-i Hilmî** yine faşl-ı bahârı
ol sürh-i 'izârı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 21).
[dil-i hilmî, -ı]

dil-i şâ'ir: Şairlerin gönlü.

1. Gel ey muṭrib al âğûş-ı şafâya ṭurma
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muḥriḳ
şadâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 22).
[dil-i şâ'ir, -ı]

dil-i zâr: Ağlayan, inleyen gönül.

1. Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 20).
[dil-i zârı, -ı]

dil çek-: Dilini çekmek, haram olan şeyden uzak
durmak.

1. Cihânda dâ'imâ Hilmî selâmet bulmak
isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ğıybet ü zemm ü
riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 14).
[diliñ çek, -ı]

dil-mesâr ol-: Gönlin neşe ile dolması.

1. Hudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesâr
Hilmî
Kebâ'ir ehline lutfuñ 'amîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 13).
[dil-mesâr ola, -a]

dimâğ-ı âşıkân: Aşıkların şuuru.

1. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir gonce-i
ra'nâ
Dimâğ-ı âşıkân meyyâl olup ol 'anber-
efşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 9, Mısra 26).
[dimâğ-ı âşıkân, -ân]

dıraḥşân: Parıldayan.

1. Yoğ idi mâ' ü semâ vü ekvân
Olurdu necm-i rûhuñ **dıraḥşân**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra
18). [dıraḥşân,]

dîvâne: Deli, mecnun.

1. Kâkülün zencîrine pâ-bende bir
dîvâneyim
Ey melâ'ik bağımın serv-i sehî vü 'ar'arı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 7).
[dîvâneyim, -yim]

dîvân-ı âşk: Aşk divanı.

1. Râh-ı vaşlînda hezârân bîm-i cân eyler zuhûr
Böyle mi **dîvân-ı 'aşkda** resm ü 'âdet el-ğiyâs
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 6*).
[*dîvân-ı 'aşkda, -da*]

divâr-ı cân u dil: *Gönül ve ruhun memleketi.*

1. Ne hikmet 'andelfb-i dil vedâ' etdi gülistâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün mahrûm şadâsına
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 14*).
[*diyâr-ı cân u dil, -*]

dök-: *Akıtmak, dökmek, saçmak, serpmek.*

1. Anî ser-tîz-i müjgânı harâmî kaşları her dem
Gözümden **dökdüğü** eşk-i hûn-efşânı helâl etdim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 8*).
[*dökdüğü, -dük, -ü*]
2. Yâre tebrîk eyleyen 'îd-i sa'îdi nâmedir
Kara yaşların **döken** şahrâ-yı gâmda hâmedir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 34*).
[*döken, -en*]

dol-: *Boş bir şey veya yer içine giren bir şeyle dolu hale gelmek, boş olmaktan çıkmak.*

1. Seniñ evşâfîñı bahş ü beyândan hâmeler 'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme **dolar** yüz bin kütüb-hâne
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 58*).
[*dolar, -ar*]
2. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i kısmet
Kânâ'at anbarı **doldu** amân yâ Rab bu ne hikmet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 14*).
[*doldu, -du*]

Dömeke ile Ermiye: *Dömeke ile Ermiye (Yunanistanda bulunan iki şehir. (Dömeke Muharebesi sonrası ele geçirilen yerler).*

1. E'imme-i işnâ 'aşer imdâd eyle Hilmiyâ dedim
Pâdişâhım feth eylediñ **Dömeke ile Ermiyeyi**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 12*).
[*dömeke ile ermiyeyi, -(y)i*]

dön-: *Dönmek, kendi etrafında hareket etmek.*

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı 'izzeti sen bul necât
Tekye-i 'aşkda **döner** pervâneler devrâna gel
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 18*).
[*döner, -er*]

dost-ı kadîmîñ 'aşkı: *Eskiden beri dostun olan kişinin hürmetine.*

1. Meded ey rehber-i râh-ı Hudâ-yı kibriyâ imdâd
Seniñ **dost-ı kadîmîñ 'aşkına** eyle baña imdâd
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 50*). [dost-ı kadîmîñ 'aşkına, -]

dü 'âlem: *İki dünya(dünya ve ahiret).*

1. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alîle yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 8*). [dû 'âlemde, -de]
2. Esâsı bir muhabbetdir **dü 'âlem** üstüne mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe hâim hayâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 5*). [dû 'âlem, -]
3. Şefâ'at yâ resûl hâlim yamandır
Heme kâlim **dü 'âlemde** âmândır
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 36*). [dû 'âlemde, -de]

dü çeşm: *İki göz.*

1. Ey **dü çeşmim** yaş yerine kan-nişâr et tırma hiç
Vezn olur a'mâli her bir kimseniñ yevmü'l-hisâb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 11*). [dû çeşmim, -im]

dü desti ur-: *İki elle vurmak.*

1. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
'Aşk ile **dü desti ursam** gam degildir şespere
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 12*). [dû desti ursam, -]

du 'â: *Allah'a yalvarma, niyaz; birinin iyiliği için Allah'a yalvarma, yakarış.*

1. Pâdişâhım biñ yaşa oldukça 'âlem müstaķar
Bu **du 'âyı** kalbine nakş etdi Hilmi kemterî
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 14*). [du 'âyı, -y, -ı]

du 'â-yı hayr: *Güzel duada bulunmak.*

1. Bilip kâdr-i hümayûnun aña 'arż-ı 'ubûdiyyet
Du 'â-yı hayrını ref eylemekdir sû-yı Sübhâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 18*). [du 'â-yı hayrını, -ı, -(n)ı]

dü-cihân: *İki dünya II Dünya ve ahiret.*

1. Ehl-i tevhid **dü-cihânda** lâ-cerem manşûr olur
Câridir kalbinde çün Allâhuekber dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 1*). [dü-cihânda, -da]

dümû'-ı hüznümüñ kaţrâtı: *Sıkıntı gözyaşlarının damlaları.*

1. Beni 'âlem ne hikmet mübtelâ bir yâre şanmışlar
Dümû'-ı hüznümüñ kaţrâtını fevvâre şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 2*). [dümû'-ı hüznümüñ kaţrâtını, -(n)ı]

dün: *T. e. İçinde bulunulan günden evvelki gün.*

1. Kaşr-ı dilden **dün** temâşâ eyledim ol yârî ben
Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 1*). [dün,]

dünyâ: *Yeryüzü, yaşadığımız alem, küre i arz.*

1. Bu **dünyâda** dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl be-kâda hâl vahîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 9).
[dünyâda, -da]
2. Harâm servetle **dünyâda** bulursa
mürtekeb 'izzet
Anîñ âtisi ey Hilmî ne müdhiş bir
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 19).
[dünyâda, -da]
3. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı var mı
dünyânîñ
Ma-kâm-ı rif'atîñ ancağ saña bâb-ı
kanâ'atdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 13).
[dünyânîñ, -n, -nî]
4. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor **dünyâ**
nedir
'Aşk ile dü desti ursam gam degildir
şespere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 11).
[dünyâ,]
5. Bî-vefâ yâri olan **dünyâda** âfet istemez
Serv-i kıddini gören bağ içre kâmet
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 1).
[dünyâda, -da]
6. Çeşm-i fettânîñ gören haşre 'alâmet
istemez
Cevr-i yâri fehmi eden **dünyâda** râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 4).
[dünyâda, -da]

dur-: Durmak, beklemek.

1. Fakr hâlde hûb cemâl ârzû olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâlîñ hemân 'arz eyle hünkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 12).
[durmayıp, -ma, -y, -ıp]
2. Füyûzât gülşeni olmuş **durur** her bezm
gülistânı
Nûr-efşândır ilâ-yevmî'l-kıyâm şem'-i
fürûzânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 35). [durur, -ur]

dûrbîn-i 'ibret: İbret durbünü.

1. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda dûzeğ-i pür-
nârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 3).
[dûrbîn-i 'ibretle, -le]

dür-efşân-ı füyûz-ı hak: Allah tealâ'nın bereketinin
inci saçanı.

1. Hayâtı sû-be-sû cârî olup baħr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dūrür felek
'inâyâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 14). [dür-efşân-ı füyûz-ı hak, -]

dürre-i ğarrâ: Gösterişli inci.

1. Ebr-i sevdâdan saçıldı bağ sirişkim
gevheri
Dürre-i ğarrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 2).
[dürre-i ğarrâ, -]

dürre-i güftâr: İnci tanesi sözler.

1. Dürre-i güftârı cârî baħr-i bezminde hezâr
Gûçe-ğ'ârla lû'lü'-i lâlâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 13).
[dürre-i güftârı, -ı]

dürre-i yektâ-vı 'aşk: Aşkın eşsiz incisi.

1. Mevc urur şun'-ı kemâl-i hikmet-i deryâ-
yı 'aşk
Kurş-ı mihr-i dil-rübâdır **dürre-i yektâ-yı**
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 2).
[dürre-i yektâ-yı 'aşk, -]

dürri-i semîn: Çok kıymetli inci tanesi.

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baħr-i lutf u
re' feti
Dem-be-dem işâr eder ekvâna hep **dürri-i**
semîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 2, Mısra 24).
[dürri-i semîn, -]

dürri-i yektâ: Eşi bulunmaz inci.

1. Amân ey menba'-ı 'ilm ü ma'ârif lutf-ı
Yezdânî
Vücûduñ **dürri-i yektâdır** zamîriñ baħr-i
'ummânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 30). [dürri-i yektâdır, -dır]

dürri-yektâ-yı dümû': Benzeri olmayan inci gibi
gözyaşları.

1. Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i 'aşkıdır her biri
Dürri-yektâ-yı dümû'dur lû'lü'-i lâlâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 14).
[dürri-yektâ-yı dümû'dur, -dur]

durur: -dır, -dir, -dur, -dür.

1. Hayâtı sû-be-sû cârî olup baħr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dūrür felek
'inâyâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 14). [dūrür,]

düş-: Yukarıdan aşağıya birdenbire ve bilâ-ihityâr
inmek, sukut etmek, yukarıdan inmek.

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri yâre **düş**
de gör
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre **düş**
de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 1).
[düş,]
2. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri yâre **düş**
de gör
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre **düş**
de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 2).
[düş,]
3. Hânçer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne
güç

Şaplanır tîğ-i cefâsı hûn-nisâre **düş** de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 4*).
[*düş,]*

4. Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül-mişâl
Şemm-i bûy-ı vaşl için ol hûsn-i h'âre
düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 6*).
[*düş,]*
5. Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıztırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre **düş** de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 8*).
[*düş,]*
6. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârîñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre **düş** de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 10*).
[*düş,]*
7. Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruğun bâğ-ı meveddetde
Olur murğ-ı gönül pâ-bend **düşüp** çâh-ı zenehdâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 32*).
[*düşüp, -üp]*
8. Düşerse zemîne bir kaatre bârân
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 13*).
[*düşerse, -er, -se]*

düşeli: *Düştüğünden beri.*

1. Bir vesîle bulmadım ahvâl-i 'aşkıñ 'arzına
Düşeli bî-çâre gönülüm bu 'ırâkıñ 'arzına
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 4*).
[*düşeli,]*

düş-: *Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak.*

1. Verir mi tıynet-i pâke felek hiç bir vakit miñnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i 'iffet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 12*).
[*düşer mi, -]*

düşmeniñ dü çeşmi çık-: *Düşmanın iki gözünün çıkması, etkisiz hale getirilmesi.*

1. Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhalayı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 15*).
[*düşmeniñ dü çeşmi çıkdı, -]*

düşmeniñ ecnâdı: *Düşman taburları.*

1. Bâ-huşûş eyler müdemmir **düşmeniñ ecnâdını**
Hażret-i Sultân Hamîddir el-muzaffer dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 7*).
[*düşmeniñ ecnâdını, -(n)ı]*

düşür-: *Düşürmek, uğratmak; istenmeyen bir duruma sokmak.*

1. Vâdi-i 'aşka **düşürdü** 'âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 9*).
[*düşürdü, -dü]*

düşvâr: *Güç, müşkül, zor.*

1. Vedâ' etmek şebâbetde hayâta Hilmî **düşvârdır**

Hubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 33*).
[*düşvârdır, -dır]*

dûzah: *Cehennem.*

1. Zebânîler elinden al kıyâmetde beni kurtar
'Azâbı **dûzahıñ** gâyet elîmdir yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 12*).
[*dûzahıñ, -ın]*

dûzah-i ğam: *Üzüntü Cehennemi.*

1. Dûzah-i ğamdan rehâdır gülşen-i hûsnüñ gören
La'l-i tâbîñ kevşerin nûş ile cennet isterim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 7*).
[*dûzah-i ğamdan, -dan]*

dûzah-ı hicr: *Ayrılık cehennemi.*

1. 'Aşıkâne **dûzah-ı hicriñle** etme gel 'azâb
Âdeme cennet ruhuñdur ey melâ'ik peykeri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 3*).
[*dûzah-ı hicriñle, -iñ, -le]*

dûzeh-i pür-nâr: *Ateş dolu cehennem.*

1. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda **dûzeh-i pür-nârı** ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 4*).
[*dûzeh-i pür-nârı, -ı]*

E

eb: *1. Çare.*

1. Mağdemiñle buldu pertev menzil-i şems ü kamer
Mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ **ebiñ**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 40*).
[*ebiñ, -in]*

ebnâ-yı beşer: *İnsanoğulları, insanlar.*

1. Gördüm **ebnâ-yı beşerde** hayret-engîz bir cüce
Rağş eder şahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 9*).
[*ebnâ-yı beşerde, -de]*

ebr-i bârân-ı semâ: *Gökyüzü yağmurunun bulutları.*

1. Bâğ-ı gönülümde çiçekler bil ne hikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tañmîl mi etmiş bâr-ı âh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 6*).
[*ebr-i bârân-ı semâ, -]*

ebr-i nîsân: *Nisan bulutu; bol yağmur getiren bulut II Rûmî nisanın on sekizinci, Milâdî Mayıs'ın birinci günü yağın yağmur taneleri denizde içinden inci çıkan ve adına sadeğ denilen kabuklu deniz hayvanının karnına giderse inci, yılanın ağzına düşerse zehir olurmuş.*

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı hümâyûnda
Füyûzât-bağş olur elbet kadîm ol **ebr-i nîsâna**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 16*).
[*ebr-i nîsâna, -a]*

ebr-i şehâb-ı ye's ü ğam: Kaygı ve ümitsizlik bulutları.

1. Kaptı a'dâyı bir **ebr-i şehâb-ı ye's ü ğam**
Vâdî-i hayrette kaldılar mükedder dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31*).
[*ebr-i şehâb-ı ye's ü ğam, -*]

ebr-i sevdâ: Sevdâ bulutu.

1. Ebr-i sevdâdan saçıldı bak sirişkim
gevheri
Dürre-i ğarrâ gibi pertev-feşândır her biri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 1*).
[*ebr-i sevdâdan, -dan*]

ebr-i siyâh: Siyah bulut.

1. Eder mi çeşme-sâr aslâ dilin âhengini
ihlâl
Yine **ebr-i siyâhdan** nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24*).
[*ebr-i siyâhdan, -dan*]

ebr-i zulmet: Kara bulut. II Sevgilinin saçı.

1. Ebr-i zulmet etdi istilâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâh-ı muhabbet mihr-i vuşlat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 9*).
[*ebr-i zulmet, -*]
2. Ebr-i zulmet etdi istilâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bostân-ı 'aşka gözlerim mişl-i
sehâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 5*).
[*ebr-i zulmet, -*]

ebr-i zulmet içre: Kara bulutlarda.

1. Rûz-ğâr-ı ğamla söndü kandil-i ikbâlim
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20*).
[*ebr-i zulmet içre, -*]

ebrû: Kaş.

1. Desem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez
n'olur
Kân dökken **ebrûlarıñ** ol demde şesper
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14*).
[*ebrûlarıñ, -lar, -nî*]

ebru kemân: Yay kaşlı sevgili.

1. Hatt u hâl u çeşm ü ğamze hüsün ü ân
ebru kemân
Toplanup gösterdi satvet bir dile Dârâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 3*).
[*ebru kemân, -*]
2. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevriñi endâht edip
Kaddimi kavs eyleyen **ebru kemânım**
işte bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 8*).
[*ebru kemânım, -ım*]

ebruân: Kaşlar.

1. Ebruvânın gösterip mir'ât-ı dilde bi'l-
benân
Şûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı 'ayân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5*).
[*ebruânın, -ın*]
2. Kevşer-i dârü's-sürûra 'ayn ber-mecrâ
lebiñ

Ebruvânın kâbe kavseyn dîde mâ-zâğa'l-
başar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 36*).
[*ebruânın, -ı, -n*]

ecel bâdı: Ecel rüzgârı.

1. Vedâ' etmek şebâbetde hayâta Hilmî
düşvâdır
Hubûb etdi **ecel bâdı** ne çâre mevt
hevâsından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34*).
[*ecel bâdı, -*]

ecel desti: Ecel eli.

1. Şikest oldu **ecel destiyle** vâh âyîne-i
çeşmi
Yazık ki müstefid olmaz anıñ artık
cilasından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 29*).
[*ecel destiyle, -yle*]

ecrâm-ı 'ulvî: Yüce cansız cisimler.

1. Vücûda gelmeden **ecrâm-ı 'ulvî**
Şuhûda ermeden **ecsâm-ı suflî**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 13*).
[*ecrâm-ı 'ulvî, -*]

ecsâm-ı suflî: Cisimlerin tortusu.

1. Vücûda gelmeden **ecrâm-ı 'ulvî**
Şuhûda ermeden **ecsâm-ı suflî**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 14*).
[*ecsâm-ı suflî, -*]

edâ et-: Yerine getirmek. II Borç için; ödemek.

1. Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürû eyle Hudâya secde-i Rahmâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 5*).
[*edâ et, -*]

Edhem Pâşâ: Edhem Paşa. 19.
yüzyılda yaşamış Osmanlı Devleti'ne 5 Şubat 1877 -
11 Ocak 1878 arasında sadrazamlık, hükûmet
nazırlığı, Şura-yı Devlet reisliği ve büyükelçilik gibi
birçok yüksek kademe görevlerde hizmet vermiş bir
devlet adamı.

1. Fenn-i harb âdâbını **Edhem Pâşâdan**
gördüler
Okusun Yunâniler mektebde bu risâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 5*).
[*edhem pâşâdan, -dan*]

edîbân: Sözüñ edipleri (şairler).

1. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa benden âdâbın esâsın söyler 'âr
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 5*).
[*edîbân, -*]

edîbâne: Bir yazara, bir edebiyatçıya yakışır tarzda
II terbiyeli ve nazik bir tarzda.

1. Anıñ 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir
gazel şimdi
Hużûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem
edibane
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 18*).
[*edîbâne, -*]

ef'âl-i hilmî: Hilmî'nin amelleri.

1. Ey şeffî-i 'uşât-ı zünûb-ı enâm
Ef'âl-i Hilmî 'işyân u âşâm

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 38).
[ef'âl-i hilmî, -]

efgân: Istırapla bağırma, haykırma, feryat etme.

1. Kim eder gûş bülbülün **efgânını** vakt-i şehir
Dilde şad-ı figânımı Mevlâma takdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9).
[efgânımı, -ı, -nı]
2. Gülistândır mekânın ey hatîb-i minber-i şahrâ
Neden **efgânla** geçmekte şeb ü eshârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8).
[efgânla, -la]
3. Figâna başladı gülşen içinde 'aşk ile bülbül
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez **efgâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 9, Mısra 44).
[efgâna, -a]

efkâr: Endişe, tasa, kaygı, üzüntü, keder.

1. Ne ağlarsın şehirlerde nedir **efkârın** ey bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1).
[efkârın, -in]
2. Bağ-ı sînemde görüp ikbâlîmin ezharını
Bû-feşân bir gönceye şarf etmişim **efkârı** ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8).
[efkârı, -ı]
3. Cülüsundan beri şarf etmede **efkârını** hayra
Erişdi pertev-i mihr-i 'adâlet cümle büldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 9, Mısra 49).
[efkârını, -in, -ı]

eflâk: Felekler; gökyüzü.

1. 'Aşk ile ceryân eder baîr-i muhîf-i kâ'inât
Şevk ile devrân eder **eflâke** bak baîr u bere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10).
[eflâke, -e]

efrâd-ı asker: (her bir) Askeri fertler.

1. Bu iki lutf-ı Hudâya cân verir
'Osmânlılar
Ol sebebdan kân doker **efrâd-ı asker** dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 5, Mısra 14).
[efrâd-ı asker, -]

efrâd-ı secâ'at-pîşe: Cesaretli, yürekli fertler.

1. Her bir **efrâd-ı secâ'at-pîşenin** kalbinde hep
Gâzîlik ile şehâdetdir muşavver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 5, Mısra 11).
[efrâd-ı secâ'at-pîşenin, -nin]

efvâh-ı atşân: (suya) Susamışların ağızları.

1. Anın çâh-ı zenehdânı akar bir havz-ı kevserdir
Hayât-ı câvidân îşâl eder **efvâh-ı atşâne**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 9, Mısra 34).
[efvâh-ı atşâne, -e]

eger: Eğer.

1. Eger 'atf-ı nazar etmez iseñ Hilmîye mahşerde
Meded-res kim olur böyle zelfile yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13).
[eger,]
2. 'Ârızın keyfiyyetin sorsam **eger** üstâz-ı 'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i ahmer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17).
[eger,]
3. Gel şarıl bâb-ı necâta var ise 'aklın **eger** Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9).
[eger,]
4. Eger mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı terk etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9).
[eger,]
5. Eger hâke nazar etse mekârim ma'den ü kâni
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel tavır ile şanı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 17).
[eger,]

egerci: Her ne kadar, ise de, gerçi.

1. Egerci dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'uşatım kıl
Mübeddel lutf u ihsân u 'atâya kahrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 11).
[egerci,]
2. Şeb-i yeldâda gün gördüm anın mir'ât-ı hâlinde
Egerci yazdılar ammâ şadâkat var mı kâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8).
[egerci,]

eglence: Gönül eğlendirecek, hoş vakit geçirtecek şey.

1. Kendime **eglence** 'add etdim firâk-ı yâri ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9).
[eglence,]

ehl-i 'aşk: Aşk erbabı.

1. Gösterir râh-ı vişâli **ehl-i 'aşka** lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muhabbet neyyir-i 'ulyâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9).
[ehl-i 'aşka, -a]
2. Verdi Hakkâ **ehl-i 'aşka** tâb u envâr-ı garâm
Afîtab-ı zât-ı 'ulyâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 1, Mısra 13).
[ehl-i 'aşka, -a]

ehl-i beyt-i hâzret-i hayrû'l-enâmın 'aşkı:

Yaratılmışları en hayırlılarından olan ehl-i beytin hatırına.

1. Ehl-i beyt-i hazret-i hayrî'l-enâmın 'aşkına
Sâlik-i râh-ı şehâdet hûn-feşânın 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 3). [ehl-i beyt-i hazret-i hayrî'l-enâmın 'aşkına, -n, -a]

ehl-i dil: Âşıklar l gönül adamları, ârifler.

1. Câmî'-i mülk-i cihânda hutbe-h^vândan
ehl-i dil
Cân kulağın ver de 'ibret al haftb-i minbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 7).
[ehl-i dil, -]
2. Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred **ehl-i dil**
Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 11).
[ehl-i dil, -]
3. Vâsıl-ı makşûd olur çün dergehinde **ehl-i dil**
Âsitân-ı lutfuna ger eylese vâz'-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 25).
[ehl-i dil, -]

ehl-i hicrân: Ayırlığa uğramış, kederli kimseler.

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmak muhâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil bâb-ı Hayber gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 6).
[ehl-i hicrâna, -a]

ehl-i şafâ: Zevk ehli.

1. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey **ehl-i şafâ**
Râh-ı 'aşka şoyunup 'üryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 3).
[ehl-i şafâ, -]

ehl-i şivâm: Oruç tutan (kimse).

1. Hep münevver oldu rûy-ı arz-ı 'aşkda hâş u 'âm
Kıblegâh farz etdiler ruhsârını **ehl-i şivâm**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 24).
[ehl-i şivâm, -]

ehl-i tarîk: Yol sahibi; belli bir makam ve mevkiye sahip kişiler.

1. Gubâr-ı pâyını **ehl-i tarîk** kuhl-ı başar eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem makâmâtı güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 31). [ehl-i tarîk, -]

ehl-i tevhid: Allah'ın birliğine inananlar.

1. Ehl-i tevhid dü-cihânda lâ-cerem manşûr olur
Câridir kalbinde çün Allâhuekber dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 1). [ehl-i tevhid, -]

ehl-i 'ukûl: Akıl sahipleri, akıllı kişiler.

1. Bahr-ı lutfuñ ka'rına hiç ermedi **ehl-i 'ukûl**
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni'met âyeti

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 5).

[ehl-i 'ukûl, -]

ehl-i vahdet kârı: Vahdet ehli, vahdete erişmek isteyen kimselerin işi.

1. Kesret içre yâri bulmak **ehl-i vahdet kârıdır**
Terk edip ağıyârı tenhâ yâri sevmek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 9).
[ehl-i vahdet kârıdır, -dır]

e'imme-i isnâ 'aşer: On iki imam demektir. İlki Hz. Ali olmak üzere onun soyundan gelen ve Alevî – Bektâşî toplulukları ile bazı tarikatlarda Allah tarafından bütün müslümanlara imam olarak seçildiklerine inanılan on iki zat, düvazdeh imam, eimme-i isnâ aşer. [Şîa'nın İmâmiye kolunda bu zatların peygamberler gibi mâsum (günahsız) olduklarına inanılır.]

1. E'imme-i isnâ 'aşer imdâd eyle Hilmiyâ dedim
Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 11).
[e'imme-i isnâ 'aşer, -]

ejder-misâl: Ejderha gibi.

1. Püskürür zehr-i helâhil her nefer **ejder-misâl**
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 11).
[ejder-misâl,]

ekdâr: Kederler, acılar, gamlar.

1. Şu'â'-i bahtımı 'aks eyledi **ekdâre** şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 25).
[ekdâre, -e]

eknûn: Şimdi.

1. Ez-zemistân-ı firâket bağ-ı dil pejmürde bûd
Bâ-bahâr-ı vuşlat **eknûn** gönce hândân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 8).
[eknûn,]

eksik olma-: Eksik olmamak, her zaman var olmak, hep bulunmak.

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz **eksik** kıl ü kâl
Müstefid olmak dilerseñ meclis-i 'irfâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 23).
[eksik olmaz, -maz]

ekvân: Âlemler, varlıklar, mahluklar.

1. Sû-be-sû eyler temevvüc bahr-i lutf u re'feti
Dem-be-dem işâr eder **ekvâna** hep dürr-i semin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 24).
[ekvâna, -a]
2. Kevkeb-i şân u tâli'i tâb u fer verdi **ekvâna**
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arzıyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 3).
[ekvâna, -a]

el: İnsanın avuç ve parmaklardan ibaret olan tutma, kavrama ve iş görme uzvu.

1. Ben de oldum bu sirâc-ı hüsn-i yârdan
hışse-yâb
Zülf-i cânân-veş **elimde** hâme etdi ıztırâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26).
[elimde, -im, -de]

el çek-: Vazgeçmek.

1. Zînet-i dünyadan **el çekdik** biz ey ehl-i şafâ
Râh-ı 'aşka şoyunup 'üryân olan aňlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3). [el çekdik, -dik]

el ver-: El uzatmak, elinden tutmak; kabul etmek.

1. Ayağı çekdim **el verdi** baňa ol dide-i mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hilmîyâ her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17).
[el verdi, -di]

elbet: Mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak.

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken **elbet**
Sezâ mı gideyim hâr u has ile yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 9).
[elbet,]
2. Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâkı **elbet** 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı lutf-efzâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 7).
[elbet,]
3. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı hümayûnda
Füyûzât-bahş olur **elbet** kâdîm ol ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16).
[elbet,]
4. Zülâl-i la 'l-i ihsânı akar gönca dehânından
Mücerred katresi **elbet** müşâbih baħr-i 'ummâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 42).
[elbet,]
5. Zümür-rûd oldu şahrâ-yı hilâfet câ-be-câ **elbet**
Bugün kim i 'tibâr eyler hele la 'l-i Bedeħşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53).
[elbet,]

elbette: Mutlaka.

1. Raħm u şefkat eyler **elbetde** perîşân hâlîme
Gösterir ruhsârını gül bûlbûl-i zâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 3).
[elbetde,]

ele: Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incisini kabasından ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb.nden oluşan araç.

1. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir hâl
Elendi hınıta-i âmâl tıkanıdı dide-i gırbâl

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 22).
[elendi, -n, -di]

ele gir-: Pek kolay olmayan bir şeyi edinmek.

1. Kûşe-i firkatde vuşlat dâmeni girmez ele
Râh-ı 'aşkda ol metâ'-ı cânı vermek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 7).
[ele girmez, -mez]

el-ğâzî Hân 'Abdü'l-hamîd: Gazi Abdulhamid Han.

1. El-Ğâzî Hân 'Abdü'l-hamîd çün aħkâm-ı şer' iyyeyi
Hıfz u himâye eyledi nizâmât-ı mer' iyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 1). [el-ğâzî hân 'abdü'l-hamîd, -]

el-ğıyâs: Medet, aman!

1. El-ğıyâs ey şâh-ı iklîm-i melâhet el-ğıyâs
Ey meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet el-ğıyâs
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1).
[el-ğıyâs,]
2. El-ğıyâs ey şâh-ı iklîm-i melâhet **el-ğıyâs**
Ey meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1).
[el-ğıyâs,]
3. El-ğıyâs ey şâh-ı iklîm-i melâhet **el-ğıyâs**
Ey meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 2).
[el-ğıyâs,]
4. Şemşîr-i müjgânların çekdi harâmî kaşlarını
Dökdü kanlar cevher-i cân oldu gâret **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 4).
[el-ğıyâs,]
5. Râh-ı vaşlında hezârân bîm-i cân eyler zuhûr
Böyle mi dîvân-ı 'aşkda resm ü 'âdet **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 6).
[el-ğıyâs,]
6. Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yakdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8).
[el-ğıyâs,]
7. Hil'at-ı 'îd-i vişâliñ ziyet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10).
[el-ğıyâs,]
8. Tahtgâhındır seniñ bu kişveristân-ı gönül
Olmasın vîrâne müşrif kıl 'imâret **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 12).
[el-ğıyâs,]
9. Zülfün-âsâ pek perîşân oldu cem' iyyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet **el-ğıyâs**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 14).
[el-ğıyâs,]

el-Hak: *Ar. Doğrusu, hakka, hak budur ki.*

1. O memdûh-ı cihânın vaşfı kâbil degil **el-hak**
Ki evşâf-ı cemâli hiç gelir mi nazm u
bünyâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 35*). [*el-hak, -*]

elîm: *Çok dert ve keder veren, acıklı.*

1. Zebânîler elinden al kıyâmetde beni
kurtar
'Azâbı düzağın gâyet **elîmdir** yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 12*).
[*elîmdir, -dir*]

elinden al-: *Bir kişiyi kötü bir durumdan kurtarmak.*

1. Zebânîler **elinden al** kıyâmetde beni
kurtar
'Azâbı düzağın gâyet **elîmdir** yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 11*).
[*elinden al, -*]

el-mülûku mülhemûn: *"Padişahlar ilhama mazhardırlar" manasına gelen Arapça bir söz.*

1. Pâdişâhımdır hükümdârân-ı 'âlem serveri
El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîlîn
mazharı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 2*).
[*el-mülûku mülhemûn, -*]

el-muzaffer: *Galip gelen, üstün.*

1. Bâ-şuş eyler müdemmir düşmeniñ
ecnâdını
Hâzret-i Sultân Hamîddir **el-muzaffer**
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 8*). [*el-muzaffer, -*]

eltâf-ı Hak: *Allah'ın lütufları, iyilikleri.*

1. Yunânistân feth olur **eltâf-ı Hâkla** ser-te-
ser
Hâṭve hâṭve aṇları sürmekde yer yer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 29*).
[*eltâf-ı hâkla, -la*]

elvâh-ı tabî'at: *Doğa levhası (Tablosu).*

1. Gösterse yine rûyını **elvâh-ı tabî'at**
eyler idim ülfet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müstedes 1, Mısra 17*).
[*elvâh-ı tabî'at, -*]

em(i)r: *Emir, buyruk*

1. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip nokşân kılar her **emri**
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 4*).
[*emri, -i*]
2. Mürîdi lâ-teḥâf **emri** necâta bir delâletdir
Anıñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü
kerâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 37*). [emri, -i]

emîrû'l-mü'mîn: *Halife, müminlerin emiri.*

1. Ni'met-i 'uzmâdir ihsân etdi Rabbü'l-
'âlemîn
Hey'et-i 'Oşmâniyâna bir **emîrû'l-**

mü'mîn

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 18*).
[*emîrû'l-mü'mîn, -*]

em(i)r: *Emir, buyruk.*

1. Eder bir nişte{r}-i nâçiz ile a'dâsını
maḵhûr
Hudâdır kâdir-i muṭlaḵ her **emri** ber-
kemâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 4*).
[*emri, -i*]
2. Enîs ü râm eder **emre** sibâ'le vaḡşî
ḡayvânı
Kerâmâtının olmuşdur 'aḡıllar cümle
ḡayrânı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 41*). [emre, -e]

emret-: *Emretmek, buyurmak.*

1. Emr edince ümmete ḡarb u cihâd her
zamân
Anlara nuşret verir rûḡ-ı peyâmbet
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 5*). [emr
edince, -ince]

emreyle: *Emretmek.*

1. Nâr-ı düzağdan beterdir Türkleriñ ḡarb
âṭeşi
Çünkü **emr eyler** cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 38*).
[emr eyler, -r]

emr-i celîl: *Yüce emir.*

1. Beni şâdân eder **emr-i Celîl** lâ taḡnetû
ḡilmî
Maḡarr u meskenim olmaz cehennem
ḡa'rı Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 17*).
[emr-i celîl, -]

emr-i muḡâl: *Gerçekleşmesi mümkün olmayan, imkansız buyruk.*

1. Baḡr-ı luṭfuñ ḡa'rına hiç ermedi ehl-i
'uḡûl
Lâ-cerem **emr-i muḡâldir** 'add-i ni'met
âyeti
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 6*).
[emr-i muḡâldir, -dir]

emvâc: *Dalgalar.*

1. Eş-k-i ḡüzñüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Baḡr-ı 'aşḡ **emvâcına** mezc eyledim ḡün-
bârı ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 6*).
[emvâcına, -i, -n, -a]

emvâc-ı baḡr-i aḡmer: *Kızıl denizin dalgaları.*

1. Dîde-i ḡam-dîdeden ceryân eden hep
ḡündür o
Andırır bir ḡaṭresi **emvâc-ı baḡr-i
aḡmeri**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 4*).
[emvâc-ı baḡr-i aḡmeri, -i]

emvâc-ı me'âşide: *Asiler, isyankarlar dalgası.*

1. Bihâr-ı zenb ü **emvâc-ı me'âşide** ḡarîḡânı
ḡalâş eyler hemân bâd-ı neşim-i luṭf u
iḡsânı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 53*). [emvâc-ı me'âşide, -e]

enbivâ-: *Nebi'ler, peygamberler.*

1. Hâşre dek mansûr u ma'mûr eyle zât u mülkünü
Enbiyâya verdiği sır-ı nihânî 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 10).
[enbiyâya, -(y)a]
2. Seni yâd ederek buldu necâtı **enbiyâ'**
ğamdan
Gülîstân oldu çün âteş Hâlîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 5).
[enbiyâ',]

enbiyânî 'aşkı: Peygamberler hatırına.

1. Müstedâm eyle İlâhî **enbiyânî 'aşkına**
Müsterîh eyle cihânda evliyânî 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 15).
[enbiyânî 'aşkına, -(n)a]

encüm: Yıldızlar.

1. Âfitâb u mâhitâb u burc u **encüm** yoğ
iken
Zâhir oldu mâh-ı garrâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 3).
[encüm,]

encüm-i âsumân: Gökyüzündeki yıldızlar.

1. Mâhitâb 'arz eder rüyün şâhâne
Encüm-i âsumân çıkar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 10).
[encüm-i âsumân, -]

endâht et-: (Silâh) Atma.

1. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevriñi **endâht**
edip
Kâddimî kavş eyleyen ebrû kemânım işte
bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 7).
[endâht edip, -ip]

enîs ü râm: Arakadaş ve buyruk altına giren.

1. Enîs ü râm eder emre sibâ'le vahşî
hayvânı
Kerâmâtınıñ olmuşdur 'ağıllar cümle
hayrânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 41). [enîs ü râm, -]

ente: Sen. (Şahıs zamiri).

1. Ente Vehhâb u Kerîm u fa'tenî mâ-fi'z-
zamîr
Saña tefvîz eyledim cümle 'umûr u hâleti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 3).
[ente,

envâr: Nurlar, aydınlıklar, ışıklar, parıltılar || ilahi tecelliler.

1. Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir vuşlat
içün
N'eylerim firâşet şebinde nâ-tamâm
envârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 10).
[envârı, -ı]
2. Saña te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eşer etmez çün **envâr** ne cismânî ne
rûhânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 48). [envâr,]
3. Şeb-i zulmetde ğark oldu cihân **envâre**
şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevk hâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 5).
[envâre, -e]

envâr-ı 'aşk: Aşkın nurları.

1. Câmî' oldu cebhe-i hüsnünde hep esrâr-ı
'aşk
Zulmet-i dehri izâle eyledi **envâr-ı 'aşk**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 12). [envâr-ı 'aşk, -]

envâr-ı cemâl u ziynet: Güzelliğinin nuru ve süsü.

1. Pertev-eşân-ı cihândır ey meh-i tal'at
yüzüñ
'Aks eder âfâka **envâr-ı cemâl u ziynetîñ**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 6).
[envâr-ı cemâl u ziynetîñ, -iñ]

envâr-ı şevk: Heves, arzu ışıkları.

1. Şu'le-i mâh-ı münîr şehr-i şevvâlû'l-beşîr
Eyledi mülk-i dili **envâr-ı şevkle**
müstenîr
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 8).
[envâr-ı şevkle, -le]

enver: Daha, pek, en nurlu.

1. Bağ o mir'ât-ı hâkîkat üzre 'aks-i şüretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden **enver**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 16).
[enver,]

er-: Ermek, ulaşmak.

1. Bahr-ı lutfuñ ka'rına hiç **ermedi** ehl-i
'ukûl
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni'met
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 5).
[ermedi, -medi]
2. Erer maflûbuna tâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide 'ayn-ı
sa'âdetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 39). [er, -er]

erbâb-ı 'irfân: Alimler, Arifler, Şair ve ilim irfan ehli.

1. Bilirim iltifât eyler o hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân **erbâb-ı**
'irfâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 20).
[erbâb-ı 'irfâna, -a]

erbâb-ı nücûm: Yıldız bilimci, müneccim.

1. Nahıs göstermiş **erbâb-ı nücûm** takvîm-i
sâlında
Felek devr eyledi dil-h'vâhım üzre ben
sa'îd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 9).
[erbâb-ı ncûm, -]

eris-: Erişmek, ulaşmak, kavuşmak.

1. Cûlûsundan beri şarf etmede efkârını
hayra
Erişdi pertev-i mihr-i 'adâlet cümle
bûldâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 50).
[erîşdi, -di]
2. Kılınçlar süngüler top u tufengler de ateş
şacı
Erişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere
çaldı

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 6).
[erişdiler, -di, -ler]

ervâh: Ruhlar, canlar.

1. Rûhuñdan zuhûr eyledi **ervâh**
Ervâha me' hâz yaratdı fettâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 19).
[ervâh,]
2. Rûhuñdan zuhûr eyledi ervâh
Ervâha me' hâz yaratdı fettâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 20).
[ervâha, -a]

es'ad-ı 'id: Bayram günü/sabahı mutluluğu.

1. Uzandı züre-i fırkat baña bir yevm-i dehr
oldı
O gündür **es'ad-ı 'idim** görüp yevm-i
vişâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 12).
[es'ad-ı 'idim, -im]

esâs: Temel, asıl, hakikat.

1. Esâsı bir muhabbetdir dü 'âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe hâm
hayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 5).
[esâsı, -ı]
2. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa benden âdâbıñ **esâsın** söyler 'âr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 6).
[esâsın, -ın]
3. Binâ-yı cismîni şarşdı felek zîrâ
esâsından
Hâsâra uğrâdı kaşır-ı dili mevtiñ
belâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 1).
[esâsından, -ı, -n, -dan]

escâr: Ağaçlar.

1. Eşcâr hayât buldu kudret-i Hâkla
Hayret verir çünkü bu hikmet 'aqla
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 3).
[eşcâr,]

escâr-ı emel: Arzu ağaçları.

1. Yâbis olmaz idi aşlâ dilde **escâr-ı emel**
Cûybâr-ı fikrim aña şu vereydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 3).
[eşcâr-ı emel, -]

eser: Eser, iz, nişan.

1. Derd ü gâmdan bir **eser** koyma mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam kudsiyânıñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 11).
[eşer,]

eser et-: Tesir etmek, etkilemek.

1. Saña te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eşer etmez çün envâr ne cismânî ne
rûhânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 48).
[eşer etmez, -mez]

eser kalma-: Hiçbir belirti, iz olmamak.

1. Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eser
zerre
Teferrüc kaşd ile gel bak bu ezhâr-ı
gülistana

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 7). [eşer
kalmadı, -ma, -dı]

eshâr: Seherler II sabahlar.

1. Mâhitâbım gel şoşuk âğûş-ı âfâka yine
Necm-i bahtım şu 'lesiyle bulurum **eshârı**
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 14).
[eshârı, -ı]

esk-i hûn-efşân: Kan saçan gözyaşı.

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı hâramî kaşları her
dem
Gözümden dökdüğü **esk-i hûn-efşânı**
helâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 8).
[esk-i hûn-efşânı, -ı]

esk-i hüznün: Üzüntü gözyaşları.

1. Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Bağır-ı 'aşk envâcına mezc eyledim hûn-
bârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 5).
[esk-i hüznüm, -üm]

esrâr: Sırlar, gizler.

1. Şanma esrâr-ı İlâhî Hilmîyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen **esrâra** hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 8).
[esrâra, -a]
2. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârıñ ey
bûlbûl
Gül-i hamrâya mı meylin nedir **esrârın**
ey bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 2).
[esrârın, -ın]
3. Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vâkt-i
şehir
Ol zamân keşf eyledim kalbindeki **esrârı**
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 16).
[esrârı, -ı]

esrâr-ı 'aşk: Aşkın sırları.

1. Câmî' oldu cebhe-i hüsnünde hep **esrâr-ı**
'aşk
Zulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 11).
[esrâr-ı 'aşk, -]

esrâr-ı 'aşkı: Aşkın sırları, aşk derdiyle yananların
bildiği sırlar.

1. Eylesem **esrâr-ı 'aşkı** 'âleme ifşâ bu dem
Hilmîyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 15).
[esrâr-ı 'aşkı, -]

esrâr-ı hikmet: Bilgeliliğin sırrı.

1. Nice **esrâr-ı hikmet** mün'aqid her târ-ı
zülfünde
Ki hayret bahş eder her 'uqdesi ezhân-ı
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 27).
[esrâr-ı hikmet, -]

esrâr-ı hikmet: Hikmet sırları.

1. Levh-i 'âlem üzre gâbit nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı **esrâr-ı hikmet** âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 2).
[esrâr-ı hikmet, -]

esrâr-ı ilâhî: İlâhi sırlar.

1. Şanma **esrâr-ı İlâhî** Hilmiyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 7).
[esrâr-ı ilâhî, -]

esrâr-ı Sübhân: "Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaafılardan uzak olan" anlamındaki Allah'ın isminin sırrı, hikmeti.

1. Bânî-i tabî'at âşâr-ı kudret
Esrâr-ı Sübhânda mahfûz bir hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 12).
[esrâr-ı sübhânda, -da]

esvâ: Şeyler, nesneler, mevcudat.

1. Hestî ü nistî-i 'âlem kâf u nûn
beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 4).
[eşyâda, -da]
2. Mevcûd iken henûz 'âlem-i Hudâda
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 10).
[eşyâ,]

eşyâdan evvel: Mevcudattan önce.

1. Nûrundan Hudâ yaratdı rûhuñ
Eşyâdan evvel yaratdı rûhuñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 8).
[eşyâdan evvel, -]

etme-: Yapmamak, etmemek.

1. O rütbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki tahtîr edemez ânî cihânîñ bahri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 6).
[edemez, -e, -mez]

evliyânîñ 'aşkı: Allah dostlarının hatırına.

1. Müstedâm eyle İlâhî enbiyânîñ 'aşkına
Müsterîh eyle cihânda evliyânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 16).
[evliyânîñ 'aşkına, -(n)a]

evrâk: Yapraklar.

1. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep seniñ bu âşâr Hallâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 5).
[evrâk,]

evrâk-ı dehr: Zamanın kağıtları.

1. Târîh-i eslâfî gör ahlâfa kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 42).
[evrâk-ı dehre, -]

evrâk-ı hayât: Canlılık yaprağı.

1. Hazân şoldurdu evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında
İçirir şerbet-i mevdi felek câm-ı
cefasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 5).
[evrâk-ı hayâtı, -ı]

evşâf: Vasıflar, sıfatlar, tarifler.

1. Seniñ evşâfını bahş ü beyândan hâmeler
'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin
kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 57).
[evşâfını, -ı, -n, -ı]

evşâf-ı cemâl: (Sevgilinin) Güzel yüzünün vasıfları, övgüsü.

1. O memdûh-ı cihânîñ vaşfı kâbil degil el-
hak
Ki evşâf-ı cemâli hîç gelir mi nazm u
bünyâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 36).
[evşâf-ı cemâli, -i]

evsâh-ı zünûb: Günahların pislîği.

1. O rütbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki tahtîr edemez ânî cihânîñ bahri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5).
[evsâh-ı zünûb, -]

evvel: İlk olarak, ilk önce.

1. Geldi mi evvel bahâr bilmem laţîf bir
nefha var
Velvele kopdu gülistânda sükûnet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 11).
[evvel,]

ey: Seslenme edatı.

1. Geçdi 'işyân ile hep ey gâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün her sâl u mâhî rûz u şeb her
sa'âtî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 5).
[ey,]
2. Yokdur ey hallâk-ı 'âlem bahr-ı lutfuñ
gâyeti
Müntakışdır cümle eşyâ üzre ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 1).
[ey,]
3. Vücûd-ı akdesiñ oldu ezel ey mefhar-ı
'âlem
Hâbîb-i muhterem Rabb-i Celîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 3).
[ey,]
4. Hudâdan bir 'inâyetdir baña hilmiyyet ey
Hilmî
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan ahz-
ı şâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 7).
[ey,]
5. Meded ey sâkî-i bezm-i muhabbet toldur
akdâhı
Şarâb-ı 'aşk ile ser-mest olan geçmez
Hudâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 23).
[ey,]
6. Açıl ey gonca-i gül-fem cihâna 'arz-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı gülün büy-ı
fezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 31).
[ey,]
7. Şehâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân
hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufq-ı kalbîñ
maverasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 28).
[ey,]
8. Hâne-i kalbindaki bu Hilmî zârîñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10*).
[ey,]
9. Hârâm şervetle dünyâda bulursa mürtekeb
‘izzet
Anıñ âtisi **ey** Hilmî ne müdhiş bir
felâketdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20*).
[ey,]
10. Zînet-i dünyadan el çekdik biz **ey** ehl-i
şafâ
Râh-ı ‘aşka soyunup ‘üryân olan añlar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3*).
[ey,]
11. El-ğiyâş **ey** şâh-ı iklîm-i melâhet el-ğiyâş
Ey meh-i rahşende-i mülk-i ‘adâlet el-
ğiyâş
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1*).
[ey,]
12. El-ğiyâş **ey** şâh-ı iklîm-i melâhet el-ğiyâş
Ey meh-i rahşende-i mülk-i ‘adâlet el-
ğiyâş
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 2*).
[ey,]
13. Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yağdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-
ğiyâş
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7*).
[ey,]
14. ‘Âşıkâne dûzah-ı hicriñle etme gel ‘azâb
Âdeme cennet ruhuñdur **ey** melâ’ik
peykeri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4*).
[ey,]
15. Nâr-ı ‘aşkıñ yağıdı cânâ ‘âşkıñ dil-
hânesin
La’l-i tâbîndan kerem kıl **ey** güzeller
serveri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 6*).
[ey,]
16. Kâkülûñ zencîrine pâ-bende bir
dîvâneyim
Ey melâ’ik bağımıñ serv-i sehî vü ‘ar’arı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 8*).
[ey,]
17. Toğ **ey** mihr-i sa’âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar Hilmî mehiñ rûy-ı
melalinden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11*).
[ey,]
18. Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nişâr et
turma hiç
Vezn olur a’mâli her bir kimseniñ
yevmü’l-hisâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11*).
[ey,]
19. Hilmîye ‘arz-ı cemâl eyle gelip **ey** çeşm-i
mest
Bâde-i ‘aşkın hayâtdır şunî baña katre
şarâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13*).
[ey,]
20. Tevbe-kâr ol bil ‘azâb-ı dûzahı **ey** rû-siyâh
Hâzret-i Gaffâra yalvar dâmen-i amâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 7*).
[ey,]
21. Derd ü ‘aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzika
Ey muhibb-i hasta-dil dermân içün
Loğmâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14*).
[ey,]
22. İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır **ey** hakîr
Hîdmet et tehzîb-i ahlâka ‘ulüvv-i şâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 21*).
[ey,]
23. Gülistândır mekânıñ **ey** hatîb-i minber-i
şahrâ
Neden efgânla geçmekte şeb ü eşârıñ **ey**
bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 7*).
[ey,]
24. Pertev-efşân-ı cihândır **ey** meh-i tal’at
yüzüñ
‘Aks eder âfâka envâr-ı cemâl u ziynetîñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 5*).
[ey,]
25. Ey meh-i tâbende nûrî kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnağdâr eder bu
şûretiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7*).
[ey,]
26. Tav’-şehâmetle karardı kâ’inât **ey** mâhtâb
Lem’a-pâş oldukça artar levn ü şekl ü
‘izzetin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9*).
[ey,]
27. Ey gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı hüsn ü ân
Der-meşâm-ı câm biyâyed büy-ı bostân
sû-be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 3*).
[ey,]
28. Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâlî **ey** Rabbim
ola
Tâ kıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmî
minberi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5*).
[ey,]
29. Ey bâ’îş-i icâd u vücûd-ı ‘[a]yân
Ey bâ’îş-i hilkat u nümûd-ı ekvân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 1*).
[ey,]
30. Ey bâ’îş-i icâd u vücûd-ı ‘[a]yân
Ey bâ’îş-i hilkat u nümûd-ı ekvân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 2*).
[ey,]
31. Ey kevkeb-i hidâyet seylü’s-selâm
Ey menşe’-i ervâh-ı rüsûlü’n-nizâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 3*).
[ey,]
32. Ey kevkeb-i hidâyet seylü’s-selâm
Ey menşe’-i ervâh-ı rüsûlü’n-nizâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 4*).
[ey,]

33. Ey vâkıf-ı esrâr-ı hikem-i mâ evhâ
Ey 'ârif ü mazhar-ı sûre-i Duha (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 5). [ey,]
34. Ey rahmet-i mağz-ı cihân u kevneyn
Ey resûl ü nebî-i fahrü's-sağaleyn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 30).
[ey,]
35. Ey rahmet-i mağz-ı cihân u kevneyn
Ey resûl ü nebî-i fahrü's-sağaleyn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 29).
[ey,]
36. Ey muhtebis-i rûh-ı enbiyâ'
Ey mültemis-i nûr-ı evliyâ'
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 24).
[ey,]
37. Ey muhtebis-i rûh-ı enbiyâ'
Ey mültemis-i nûr-ı evliyâ'
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 23).
[ey,]
38. Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
'Ukde-i zülfün açıp şad büy-ı eltâfin getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39).
[ey,]
39. Ey şeh-i mülk-i la-'amrûk vey meh-i
burc-ı kerîm
Bağr-ı hayretde kalıp vaşfında hep 'aql u
selim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 31). [ey,]
40. 'Âşıkânın zâr ederler ey kerîm-i
muhterem
Bezm-i eltâfında cârî çünkü deryâ-yı
kerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 41). [ey,]
41. Serverâ bezm-i elest mestânına şahbâ
lebiñ
Nâdi-i ervâha bâdi ey kad-i tûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 2). [ey,]
42. Yetiş ey me' hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ
kaldı
Meded kıl mevce-i bağır-ı gümûma fülk-i
dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [ey,]
43. Amân ey menba'-ı 'ilm ü ma'ârif lutf-ı
Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîriñ bağır-ı
'ummânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 29). [ey,]
44. O zât taqbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup hazz u naşibin lebleriñ ey menba'-ı
'irfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [ey,]
45. Ey hâkim-i 'aşk faşl olacak şimdi bu
da'vâ
hüküm eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7).
[ey,]
46. 'Arz eyle yüzün Hilmî'ye ey dilber-i
ra'nâ
kaldım tek ü tenha

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11).
[ey,]

47. Şeb-i zulmetde garç oldu cihân envâre
şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevk hâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6).
[ey,]

ey 'ârif ü mazhar-ı sûre-i Duha: Ey Duha suresine
erişen ve Duha suresini (sırlarını) bilen.

1. Ey vâkıf-ı esrâr-ı hikem-i mâ evhâ
Ey 'ârif ü mazhar-ı sûre-i Duha
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 6).
[ey 'ârif ü mazhar-ı sûre-i duha, -]

ey bülbül: Ey bülbül.

1. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârın ey
bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [ey
bülbül, -]
2. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârın ey
bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [ey
bülbül, -]
3. Seniñ şubh u şafâ-zâ vü nizârından olur
bî-dâr
Bütün ezharı ağılatdı figân u zârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 4). [ey
bülbül, -]
4. Lisânından garîb garîb çıkar tesbîh ü
tevâhidât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im kârın
ey **bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [ey
bülbül, -]
5. Gülistândır mekânın ey haşib-i minber-i
şahrâ
Neden efgânla geçmekde şeb ü eşârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8). [ey
bülbül, -]
6. Figânın 'arşa dek çıkdı şuş artık bağırımı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10).
[ey bülbül, -]
7. A Hilmî süziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yakdı ağılatdı gam u ekdârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12).
[ey bülbül, -]

ey dil: Ey gönül.

1. Şahrî-i beyâbân-ı elemde kalmağa ey dil
Şikâr-gâh-ı muhabbetde âhû-çeşmân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 3). [ey
dil, -]
2. Görmek isterseñ şecâ'at-pîşeniñ âşârını
Ey dil 'atf eyle nazar bir kerre bâb-ı

Haybere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 6). [ey dil, -]

3. Minber-i şahrâda bülbül hıfve-i feryâd okur
Sen de **ey dil** 'andelîbveş lâne-i efgâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 12). [ey dil, -]
4. Sen de **ey dil** 'andelîb-veş lâne-i efgânı kes
Kalb-i yârde zerre bâña rahm u şefkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 5). [ey dil, -]
5. Şanma **ey dil** mâsivâ-yı yârdır cevreyleyen
Gece gündüz bâ'îs-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 5). [ey dil, -]
6. Hezârân müjdeler **ey dil** yine faşl-ı rebî' oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bâğ u bostana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [ey dil, -]

ey gâfil: Ey gafîl, olup bitenden haberi olmayan kişi.

1. Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ **ey gâfil**
Gıdâdır rûha 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 7). [ey gâfil, -]

ey kerem-fermâ: Ey İyiliği emreden.

1. Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ **ey kerem-fermâ**
Muftî'dir ser-te-ser 'âlem hürûf-ı hükm-i fermana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 55). [ey kerem-fermâ, -]

ey mâh: Ey ay (yüzlü sevgili).

1. Desem **ey mâh** göster ol ruhsârını bir kez n'olur
Kân dökene ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 13). [ey mâh, -]

ey mutrıb: Ey çalgıcı!.

1. Gel **ey mutrıb** al âğûş-ı şafâya tırma kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muhrık şadâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 21). [ey mutrıb, -]

ey perî: Ey peri! (sevgili).

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ **ey perî**
Münir-i vechiñ şehâb-ı hayrete kor hâveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 1). [ey perî, -]

ey rehber-i râh-ı Hudâ-vı kibrivâ: Ey Yüce Allah'ın yolundaki kılavuz.

1. Meded **ey rehber-i râh-ı Hudâ-vı kibrivâ** imdâd
Seniñ dost-ı kâdîmiñ 'aşkına eyle bâña

imdâd

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 49). [ey rehber-i râh-ı Hudâ-vı kibrivâ, -]

ey şefî'-i 'uşât-ı zünûb-ı enam: Ey Günah işleyen günahkar insanların şefaatçisi.

1. Ey şefî'-i 'uşât-ı zünûb-ı enam
Ef'âl-i Hilmî 'işyân u âşâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 37). [ey şefî'-i 'uşât-ı zünûb-ı enam, -]

ey tabîb: Ey doktor, hekim.

1. Kavs-ı miñnet sînemi cerh etdi dermân **ey tabîb**
Rûh vedâ' etmekde cisme ol şitâbân **ey tabîb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 2). [ey tabîb, -]
2. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu şeb
'Arz-ı dîdâr etmege mâh yok mu imkân **ey tabîb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 4). [ey tabîb, -]
3. Çıkdı cânım cismimiñ aşlâ ki hükmü kalmadı
Tutma ki bî-hûde nabzım hükm-i Yezdân **ey tabîb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 6). [ey tabîb, -]
4. Hâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
Şu'lesin setr eylemiş hürşîd-i tâbân **ey tabîb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 8). [ey tabîb, -]
5. Çekdi dest Hilmî cihândan artık 'avdet eylemez
Gıtdi bir şâhib-liyâkat dense şâyân **ey tabîb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 10). [ey tabîb, -]
6. Kavs-ı miñnet sînemi cerh etdi dermân **ey tabîb**
Rûh vedâ' etmekde cisme ol şitâbân **ey tabîb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 1). [ey tabîb, -]
7. Hastalandım **ey tabîb** tut nabzımı gör hâlimi
Kesb-i şîhhat edeyim ver bir 'ilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 5). [ey tabîb, -]

eyvâh: Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifâde etmek için kullanılır, yazık.

1. Gülşen ne garîb manzara 'arz eyliyor **eyvâh**
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 9). [eyvâh,]
2. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben dâ'imâ
Bağrıma şapladı **eyvâh** işte 'aşkıñ hançeri

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 8).
[eyvâh,]

eyyâm-ı bahâr: Bahar günleri.

1. Geçdi **eyyâm-ı bahâr** gülşende behcet
kalmadı
Şoldu ezhâr-ı tabî'at büy-ı hikmet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 1).
[eyyâm-ı bahâr, -]

eyyâm-ı hayât: Hayatın günleri.

1. Eyyâm-ı hayâtım oluyor mâziye tahvîl
'ömrüm gibi zâ'il
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 9).
[eyyâm-ı hayâtım, -im]

ez - 'ukûl-ı târ-ı zülfet: Saç tellerinin başında.

1. Ez - 'ukûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i
mâr
La'l-i nâb[i]t mî-şevved tiryâk u dermân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 5). [ez
- 'ukûl-ı târ-ı zülfet, -]

ezber et-: (Bir şeyi) Bir yazıya bakmadan, bir
kimsenin yardımı olmadan aynen tekrarlayacak
şekilde zihne yerleştirmek, ezber etmek, hıfzetmek.

1. Cüst ü cü etmek muhâldir cehl ile râh-ı
necât
Ol kitâb-ı 'aşkı bir kez **ezber etmek** oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 4).
[ezber etmek, -mek]

ez-cemâlet: Güzelligine.

1. Kî büved şah-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed **ez-cemâlet** tâb u ihsân sū-
be-sū
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 14).
[ez-cemâlet,]

ezel: Çok eski zaman. II ruhların yaratıldığı zaman,
ezel bezminde.

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı
zülfünde
Siyâh gîsûların 'anber şemîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 5).
[ezelde, -de]
2. Vücûd-ı akdesiñ oldu **ezel** ey mefhar-ı
'âlem
Hâbîb-i muhterem Rabb-i Celîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 3). [ezl,
]

ezhân-ı insân: İnsan zihni.

1. Nice esrâr-ı hikmet mün'aqid her târ-ı
zülfünde
Ki hayret bahş eder her 'ukdesi **ezhân-ı
insâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 28).
[ezhân-ı insâna, -a]

ezhâr: Çiçekler.

1. Seniñ şubh u şafâ-zâ vü nizârından olur
bî-dâr
Bütün **ezhârı** ağlatdı figân u zârıñ ey
bülbül

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 4).
[ezhârı, -ı]

2. Bî-şemerdîr nâhl-i bahtım berg-i ikbâlim
siyâh
Tâli'im **ezhârımı** etdi felek maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 2).
[ezhârımı, -ı, -n, -ı]
3. Bağ-ı sînemde görüp ikbâlimiñ **ezhârımı**
Bü-feşân bir gonceye şarf etmişim efkârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 7).
[ezhârımı, -ın, -ı]

ezhâr: Görünmek.

1. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne harb
u ceng
'Adl ü dâdı Türkleriñ çün günden **ezhâr**
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 36).
[ezhâr,]

ezhâr-ı ekvân: Varlıkların çiçekleri.

1. Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-
ârâ
Hemîşe
revnâk-efzâdır bütün **ezhâr-ı ekvâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 14).
[ezhâr-ı ekvâna, -a]

ezhâr-ı emel: İstek çiçekleri.

1. Ezhâr-ı emel maḥv oluyor bağçe-i dilde
reng kalmadı gülde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 13).
[ezhâr-ı emel, -]

ezhâr-ı gülistân: Gül bahçesinin çiçekleri.

1. Bahâr-ı dâ'im-âsâdır füyûzât bahş eder
luṭfu
Şu'â'-ı revnâk-efzâ hep bu **ezhâr-ı
gülistana**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 8).
[ezhâr-ı gülistâna, -a]
2. Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eşer
zerre
Teferrüc kaşd ile gel bak bu **ezhâr-ı
gülistana**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 8).
[ezhâr-ı gülistâna, -a]

ezhâr-ı tabî'at: Dünyanın çiçekleri. II Çiçekler gibi
güzel yaratılışlı (sevgili).

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet
kalmadı
Şoldu **ezhâr-ı tabî'at** büy-ı hikmet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 2).
[ezhâr-ı tabî'at, -]

ez-kadîm: Eskiden beri.

1. Ez-kadîm mu'tâd u kârı Türkleriñ ceng ü
cidâl
Harb ile zabt eylemekdir şehîr ü bender
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 19). [ez-
kadîm,]

ez-ser-i zülfet: Saçlarının ucunda.

1. Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft ü şenîd ânân hezârân sū-
be-sū

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 11).
[ez-ser-i zül'fet, -]

ezvâk: Zevkler.

1. Deger mi bir pûla şu dehrîñ **ezvâkı**
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün şöñi mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 11).
[ezvâkı, -ı]

ezvâk-ı cihân: Dünya zevkleri.

1. Gel ey göñlüm yeter artık şu **ezvâk-ı**
cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u
fiğândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 1).
[ezvâk-ı cihândan, -dan]

ez-zemistân-ı firâket: Ayrılık kışından.

1. Ez-zemistân-ı firâket bâğ-ı dil pejmürde
bûd
Bâ-bahâr-ı vuşlat eknûn gönçe hândân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 7).
[ez-zemistân-ı firâket, -]

F

fahr: Ar. 1. Öğünme, iftihar, 2. Medâr-ı mef'aret:
fahri-âlem, fahrü'l-vüzerâ, fahrü'l-üdebâ.

1. Günahkârım n'olur hâl-i melâlim rûz-ı
maş'erde
Şefâ'at eylemez ise nebîler **fahri** Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 14).
[fahri, -i]

fahr eyle-: Övünmek, iftihar etmek.

1. Anı medh ile **fahr eyler** bu 'abd-i pür-
kuşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 51).
[fahri eyler, -r]

fakîr ü bî-kes ü 'âciz kal-: Garip, kimsesiz ve
çaresiz kalmak.

1. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz çalup dil bî-nevâ
imdad
Yetiş bu kemterîñ Hilmî zelîle serverâ
imdad
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
51). [fakîr ü bî-kes ü 'âciz çalup, -up]

fakr hâl: Yokluk hâli.

1. Fakr hâlde hûb cemâl ârzû olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâlîñ hemân 'arz eyle hünkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 11).
[far hâlde, -le]

farz: (Ar.) Allah'ın işlenmesi kesin gerekli,
bırakılması günah olan buyruğu, emri.

1. Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâyâ et **farzı** edâ
Ser-fürû eyle Hudâyâ secde-i Rahmâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 5).
[farzı, -ı]

farz et-: (Allah) Bir şeyin yapılmasını kesin biçimde
emretmek.

1. Hep münevver oldu rûy-ı arz-ı 'aşkda hâş
u 'âm
Kıblegâh **farz etdiler** ruhsârını ehl-i
şiyâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 24).
[farz etdiler, -di, -ler]

fasl ol-: Hükme varılmak, hallolmak.

1. Ey hâkim-i 'aşk **fasl olacak** şimdi bu
da'vâ
hükme eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 7).
[fasl olacak, -acak]

fasl-ı bahâr: Bahar mevsimi.

1. Temennî etmesin aşlâ cihanda çarh-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrîñ âyâ **fasl-ı**
bahârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 8).
[fasl-ı bahârından, -ı, -n, -dan]
2. Yâd eyledi dil-i Hilmî yine **fasl-ı bahârı**
ol sürh-i 'izârı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 21).
[fasl-ı bahârı, -ı]

fasl-ı rebî': Bahar mevsimi.

1. Hezârân müjdeler ey dil yine **fasl-ı rebî'**
oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bâğ u
bostâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [fasl-
ı rebî', -]

faşlü'l-hitâb: Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir tabir;
sözlü ve yazılı ifadelerde başlangıç cümlesini asıl
kısmından ayıran tabir anlamında belâgat terimi.

1. Nu'ûtn nâııkı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî **faşlü'l-hiâbdır**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 32).
[faşlü'l-hiâbdır,]

fa'tenî mâ-fi'z-zamîr: Gönümdekileri bana
ver(ensin).

1. Ente Vehhâb u Kerîm u **fa'tenî mâ-fi'z-**
zamîr
Saña tefvîz eyledim cümle 'umûr u hâleti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 3).
[fa'tenî mâ-fi'z-zamîr, -]

fedâ et-: Canını vermek, canından geçmek.

1. Ger **fedâ etsem** râh-ı 'aşkıñda cânım gam
değil
Ol metâ'-ı cism ü câna rinde hürmet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 3).
[fedâ etsem, -se, -m]

fedhulûhâ hâlidîn: Ölümsüzler oraya -cennete-
girsin! (39/Zümer73).

1. Şahñ-ı ruhsârında menkûş hâzihi cennât-ı
'adn
Fedhulûhâ hâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 12).
[fedhulûhâ hâlidîn, -]

fehm et-: Anlamak, idrak etmek.

1. Çeşm-i fettânîñ gören haşre 'alâmet
istememez
Cevr-i yâri **fehm eden** dünyâda râhat
istememez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 4).
[fehm eden, -en]

2. Hikmet-i Furkânı **fehmi** et ândadır Hilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eş'ârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 21).
[fehmi et, -]

felaket: Bela, büyük dert, sıkıntı II belalı, kavgacı.

1. Deger mi bir pûla şu dehrîñ ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrüñ soñı mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 12).
[felâketdir, -dir]
2. Harâm şervetle dünyâda bulursa mürtekb
'izzet
Anıñ âtisi ey Hilmî ne müdhîş bir
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 20).
[felâketdir, -dir]

felek: Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) l dünya.

1. Binâ-yı cismîni şarşdı **felek** zîrâ
esâsından
Hasâra uğrâdı kaşır-ı dili mevtiñ
belâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 1).
[felek,]
2. Hâzân şoldurdu evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında
İçirir şerbet-i mevti **felek** câm-ı
cefâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 6).
[felek,]
3. Bî-şemerdîr nañl-i bahtum berg-i iqbâlîm
siyâh
Tâli'im ezharını etdi **felek** mahv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 2).
[felek,]
4. Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler **felek** me'yûs
eder
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 32).
[felek,]
5. Hayâtı sû-be-sû cârî olup bañr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dürür **felek**
'inâyâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 14). [felek,]
6. Verir mi tıynet-i pâke **felek** hiç bir vakit
miñnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i
'iffet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 11).
[felek,]
7. Nañıs göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i
sâlında
Felek devr eyledi dil-h'âhim üzre ben
sa'îd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 10).
[felek,]

felek-i bî-amân: Acımasız felek. II Kötü talih, kader, baht.

1. Bâğ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı gars
eyledim
Ânı nez' etdi **felek-i bî-amân** şad âh u
vâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 12).
[felek-i bî-amân, -]

fenâ: Yokluk, yok olma.

1. Vücûduñla tefâhñur eyleme fikr et **fenâyı**
sen
O tende nağme-sâz bülbül ayâ murğ-ı
emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 17).
[fenâyı, -y, -ı]

fenâfi'llâh makâmı: Aşığın her şeyden vazgeçip Allah'ta yok olması durumu.

1. Yazınca men 'aref levh-i dile kil-k-i
beğâbi'llâh
Fenâfi'llâh makâmında tutup silk-i
beğâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 8).
[fenâfi'llâh makâmında, -(n)da]

fenn-i harb: Savaş ilmi.

1. Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan
gördüler
Okusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 8, Mısra 5).
[fenn-i harb, -]

fer ver-: Parlaklık, ışıltı vermek.

1. Tulû'ndan beri fev'î-serâdan mihr-i
iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı
tâbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 14). [fer
verir, -ir]

ferdân: Yarın, gelecek zaman.

1. Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne
ferdâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 64).
[ferdâne,]

fervâd: Haykırış, çılgılık, bağırma.

1. Lisânından garîb garîb çıkar tesbîh ü
tev'hîdât
Seniñ de ben gibi **feryâd** mı dâ'im kârîñ
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 6).
[feryâd,]
2. Gel ey gönülüm yeter artık şu ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân bülbül gibi **feryâddasın** âh u
figândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 2).
[feryâddasın, -da, -(s)ın, -]

fervâd et-: (Özlem sonucunda) Bağırıp çağırmak, inlemek.

1. Nihâl-i şâh-ı rif'atde ederler sû-be-sû
feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u şehër ol verd-i
handâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 5).
[feryâd ederler, -er, -ler]

fervâd u nâlân: Yüksek sesle bağırma ve inleyen.

1. Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet
etmege
Bülbüle **feryâd u nâlân** güle gülmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 12).
[feryâd u nâlân, -]

fervâd-dâred: Feryat etmek.

1. Murg-ı dil **feryâd-dâred** der gülîstân sù-be-sù
Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân sù-be-sù
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 1*).
[feryâd-dâred,]

feth eyle-: *Fethetmek, ele geçirmek.*

1. E'imme-i işnâ 'aşer imdâd eyle Hilmîyâ dedim
Pâdişâhım **feth eylediñ** Dömeke ile Ermiyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 12*).
[feth eylediñ, -di, -ñ]

feth ol-: *Ele geçirilmek, zaptedilmek.*

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı **feth olmak** muhâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil bâb-ı Hayber gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 5*).
[feth olmak, -mak]
2. Yunânîstân **feth olur** eltâf-ı Hâkla ser-te-ser
Hâṭve hâṭve añları sürmekde yer yer dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 29*).
[feth olur, -ur]

feth-i bilâd: *Şehirlerin fethi.*

1. Etdi tevâlî sù-be-sù fevz u zafer **feth-i bilâd**
Bâlâ-yı târîḥe yazsın bu aḥvâl-i fâḥriyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 9*). [feth-i bilâd, -]

fettâh: *Kapalı şeyleri, lutuf ve rahmet kapılarını açan, Allah'ın isimlerindendir.*

1. Rûḥuñdan zuhûr eyledi ervâḥ
Ervâḥa me'hâz yaratdı **fettâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 20*).
[fettâh,]

fevk-i serâ: *Toprağın üstü.*

1. Tulu'ından beri **fevk-i serâdan** mihr-i iclâlî
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı tâbâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 13*).
[fevk-i serâdan, -dan]

fevvâr: *Fıskiye.*

1. Beni 'âlem ne ḥikmet mübtelâ bir yâre şanmışlar
Dümû'-ı ḥüznümün kaṭrâtını **fevvâre** şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 2*).
[fevvâre,]

fevz u zafer: *Kurtuluş ve zafer.*

1. Etdi tevâlî sù-be-sù **fevz u zafer** feth-i bilâd
Bâlâ-yı târîḥe yazsın bu aḥvâl-i fâḥriyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 9*). [fevz u zafer, -]

fevziyâ: *Ey Fevzi Gergerî-zâde Mehmed Fevzi Efendi (d.??-ö.1151/1738-39).*

1. Fevziyâ 'îd-i şerîfî sa'd u tebrîk eylerim
Rište-i ḥubb u vedâdî böyle tahrîk eylerim

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 37*).
[fevziyâ,]

fevz-bahşâ: *Feyiz veren, bereket, bolluk verici.*

1. Çeşme-i ser-şâr-ı fevz-i luṭf-ı dil-ârâ lebiñ
Ol mevâlîd-i gülüş-i keвне **fevz-bahşâ** lebin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4*). [fevz-bahşâ,]

fevz-i 'aşk: *Aşkın bereketi bolluğu.*

1. Nûkhet-i ḥâmemden aldı **fevz-i 'aşk** 'andelîb
Lâle-zâr-ı bûy-ı irfânımla ta'tîr eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3*).
[fevz-i 'aşk, -ı]

fezâ-yı 'âlem: *Alemin göğü, gökyüzü, dünya (dünyanın boşluğu bağlamında).*

1. Seyre çıkmış âfitâb şanki **fezâ-yı 'âleme**
Bir ğarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir şahrâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 3*).
[fezâ-yı 'âleme, -e]

fî: *"da, de" anlamında Arapça ön ek.*

1. Bâ'îş-i ârâyiş-i kevn ü mekân u îñ ü ân
Menba'ü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî **fî** dârü'l-cinân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 28*). [fî,]

figân: *Acı inilti, çılgılık.*

1. Figânîñ 'arşa dek çıkdı şuş artık bağırmı delme
Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârîñ ey bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9*).
[figânîñ, -îñ]
2. Figâna başladı gülşen içinde 'aşk ile bûlbûl
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez efgâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43*).
[figâna, -a]

figân kop-: *Çılgılık atmak, bağırarak.*

1. Zevâle ermeden gülşen gülîstânda **figân kopdu**
Şarardı ğoncânîñ beñzi hezârîñ âḥ u zârından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 25*).
[figân kopdu, -du]

figân kop-: *Bağırtı kopmak, çok gürültü ve telaş olmak.*

1. Bir **figân kopdı** gülîstânda ne ḥikmet ey gönül
Nağme-i şevki kesildi bûlbûlün gülzâre hayf
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5*).
[figân kopdı, -]

figân u nâle: *Feryat ve inilti.*

1. Ez-ser-i zülfet **figân u nâle** dâred ehl-i dil
Mî-künend ğıft u şenîd ânân hezârân sù-be-sù
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 11*).
[figân u nâle, -]

figân u zâr: *Ağlayıp inlemek.*

1. Seniñ şubḥ u şafâ-zâ vü nizârîñdan olur bî-dâr
Bütün ezḥârı ağlatdı figân u zârîñ ey bûlbûl

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 4).

[fiğân u zâr, -iñ]

fiğân u zâr ile: Ağlayıp inlemekle.

1. Hilâl-i ebruvânının tûlû'a var idi meyli
Geçirdim beyt-i hasretde **fiğân u zâr ile**
leyli
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 12).
[fiğân u zâr ile, -]

fikr: Düşünme, tefekkür.

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü **fikrim**
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân
añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 11).
[fikrim, -im]
2. Eylesem esrâr-ı 'aşkı 'âleme ifşâ bu dem
Hilmiyâ mâ-ba'dı var **fikrimde** vüs'at
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 16).
[fikrimde, -im, -de]

fikr et-: Düşünmek, tefekkür etmek.

1. Vücûduñla tefâhğur eyleme **fikr et** fenâyı
sen
O tende nağme-sâz bülbül ayâ murğ-ı
emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 17).
[fikr et, -]

fikr ü havâl: Düşünce ve hayal.

1. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ **fikr ü**
hayâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 4).
[fikr ü hayâlınden, -i, -n, -den]

fikr ü havâl et-: Düşünce ve hayallere dalmak.

1. Her şeb-i gamda ederdim tâ şehir fikr ü
hayâl
Deşt-i firâkatde kılardım âh u zâr rûz u
leyâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 1).
[fikr ü hayâl ederdim, -er, -di, -m]

fikr-i dakîk: İnce düşünce.

1. Eyledi **fikr-i dakîk** ol bahş-i zülfünde
hezâr
'Aklıma hayret veren müy-ı miyânım işte
bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 11).
[fikr-i dakîk, -]

firâk: Ayrılık, hicran.

1. Baña biñ bir ricâ etseñ saña 'arz-ı cemâl
etmem
Firâkımla tecennün eyleseñ hâliñ su'âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 2). [firâ
kım, -im, -la]

firâk-ı yâr: Sevgiliden ayrılık.

1. Kendime eglence 'add etdim **firâk-ı yâr**
ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 9).
[firâk-ı yâr, -i]

firâvân kıl-: Arttırmak.

1. Gâzî Hân 'Abdü'l-hamîdiñ şevket ü
iclâlini
Kıl firâvân ol Hüseyin-i müctebânıñ

'aşkına

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 6).

[firâvân kıl, -]

firkat: Ar. Ayrılık, hicran.

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım âğûş-ı vefâya yârî **firkat** kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 14).
[firkat,]
2. Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir vuşlat
içün
N'eylerim **firkat** şebinde nâ-tamâm
envârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 10).
[firkat,]
3. Garba tevcîh-i nigâh etme amân **firkat**
uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmiyi bir
vuşlatıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 13).
[firkat,]

firkat gibi: Ayrılık gibi.

1. Firkat gibi gönümde uzandı şeb-i yeldâ
şubh olmadı hâlâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 1).
[firkat gibi, -]

firsat: Herhangi bir şey için en uygun zaman, imkan.

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer
etme
Bu **firsat** bir ganîmetdir ne yapsañ infî'âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 4).
[firsat,]

fülk-i dil: Gönül gemisi.

1. Yetiş ey me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ
kaldı
Meded kıl mevce-i bahr-ı gumûma **fülk-i**
dil daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
44). [fülk-i dil, -]

füyûzât: Feyizler; bolluk ve bereketler.

1. Hezâr mürde dile bahş-ı hayât eyler
füyûzâtı
Der-i dergâh-ı lutfunda bulur herkes
murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
15). [füyûzâtı, -ı]

füyûzât bahş et-: Bolluk ve bereket sunmak.

1. Bahâr-ı dâ'im-âsâdır **füyûzât bahş eder**
lutfu
Şu 'â'-ı revnağ-efzâ hep bu ezhâr-ı
gülistana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 7).
[füyûzât bahş eder, -er]

füyûzât gülşeni ol-: Bolluk, bereket bahçesi olmak.

1. Füyûzât gülşeni olmuş durur her bezm
gülistânı
Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-kıyâm şem'-i
fürûzânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
35). [füyûzât gülşeni olmuş, -muş]

füyûzât-bahş ol-: Bolluk ve bereketli olmak.

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı
hümâyûnda

Füyûzât-bağış olur elbet kadîm ol ebr-i
nîsâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 16).
[füyûzât-bağış olur, -ur]

füyûz-ı hâs u 'âm: Sıradan ve seçkin halkın
feyizleri.

1. Tâb-ı la'li'nden olup her bir füyûz-ı hâs u
'âm
Ziynet-ârâ-yı dü-âlem hüsn-i bî-hemtâ
lebin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
19). [füyûz-ı hâs u 'âm, -]

G

gâfil ol-: Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.

1. Esâsı bir muhabbetdir dü-âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe hâim
hayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 6).
[gâfil olan, -an]

gâfir-i zenb-i 'azîm: Büyük günahları bağışlayan.

1. Geçdi 'işyân ile hep ey gâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün her sâl u mâhı rûz u şeb her
sa'âtî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 5).
[gâfir-i zenb-i 'azîm, -]

gâh: Bazen.

1. 'Andelîbân gâh giryân olmada vâkt-i
bahâr
Gâh verir gülşende hânde bir gül-i hâmrâ-
yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 15).
[gâh,]
2. 'Andelîbân gâh giryân olmada vâkt-i
bahâr
Gâh verir gülşende hânde bir gül-i hâmrâ-
yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 16).
[gâh,]
3. Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o vâkitde âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 7).
[gâh,]
4. Gül-i ruşâr-ı âla cân verir ol bülbül-i
şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi'-i
şahrâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 8).
[gâh,]

gâh gâh: Ara ara.

1. Yâbis olmaz idi aşlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña şu veredydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 4).
[gâh gâh, -]

gâim: Kaygı, tasa, endüh, gussa.

1. Seni yâd ederek buldu necâtî enbiyâ'
gâmdan
Gülîstân oldu çün âteş Hâfîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 5).
[gâmdan, -dan]

gâim değil: "Üzülecek bir durum yok" manasında
teselli veren söz.

1. Ger fedâ etsem râh-ı 'aşkıñda cânım gâim
değil
Ol metâ'-ı cism ü câna rinde hürmet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 3).
[gâim değil, -]
2. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ
nedir
'Aşk ile dü destî ursam gâim degildir
şesşere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 12).
[gâim degildir, -dir]

gâim u ekdâr: Tasa ve acılar.

1. A Hilmî süziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yakdı ağlatdı gâim u ekdârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 12).
[gâim u ekdârın, -ın]

gâim-i dervâ: Dert denizi; deniz kadar çok olan gam,
dert.

1. Reh-i cânânda kurbân olduğumdan mı
neden bilmem
Gâim-i deryâda 'ummân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 18).
[gâim-i deryâda, -da]

gâim-keşân: Gam çeken.

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gâim-keşân
añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 12).
[gâim-keşân,]

gâime-i hûn-bâr-ı cevri: Zulmün kan dökücü
bakışları.

1. 'Aks eder mir'ât-ı hüsnün şûretinde lâ-
fetâ
Gâime-i hûn-bâr-ı cevriñ seyf ü hançer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 4).
[gâime-i hûn-bâr-ı cevriñ, -iñ]

gâinmet: Emeksiz kazanç, ele geçen fırsat.

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer
etme
Bu fırsat bir gâinmetdir ne yapsañ infî'âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 4).
[gâinmetdir, -dir]

gârât: Yağmalar, çapulculuklar.

1. Metâ'-ı fikretin gârâtına özge sebep
olmaz
Hâramî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 11).
[gârâtına, -ı, -n, -a]

gârb: Batı.

1. Gârba tevcîh-i nigâh etme amân firkat
uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmîyi bir
vuşlatıñ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 13).

[ğarba, -a]

ğâret ol-: Yağmalanmak.

1. Şemşîr-i müjgânların çekdi hârâmî
kaşların
Dökdü kanlar cevher-i cân oldu ğâret el-
ğiyâs
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 4).
[ğâret oldu, -du]

ğarîb: Kimsesiz, zavallı, biçare.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḥayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 1).
[ğarîbim, -im]
2. Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı 'âleme
Bir **ğarîbîñ** hâme-i hüznüne bir şahrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 4).
[ğarîbîñ, -i, -n]
3. Gülşen ne **ğarîb** manzara 'arz eyliyor
eyvâh
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 9).
[ğarîb,]

ğarîb ğarîb: Garip garip, acayip acayip.

1. Lisânından **ğarîb ğarîb** çıkar tesbîḥ ü
tevḥîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im kârîñ
ey bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 5).
[ğarîb ğarîb, -]

ğarîkân: (Suya) batmışlar, (suda) boğulmuşlar.

1. Bihâr-ı zenb ü emvâc-ı me'âşîde **ğarîkânı**
Ḥalâş eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u
iḥsânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
53). [ğarîkânı,]

ğark ol-: Boğulmak, batmak.

1. Şeb-i zulmetde **ğark oldu** cihân envâre
şanmışlar
Ḥayâlâtıdan ne zevḳ ḥâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 5).
[ğark oldu, -du]

ğars evle-: Ağaç dikmek.

1. Bâğ-ı dilde nev-nihâl-i baḥtımı **ğars
eyledim**
Ânı nez' etdi felek-i bî-amân şad âh u vâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 11).
[ğars eyledim, -di, -m]

ğâvet: Çok, pek, epey.

1. Zebânîler elinden al kıyâmetde beni
kurtar
'Azâbı düzaḥîñ **ğâyet** elîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 12).
[ğâyet,]

ğavr: Başka.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḥayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 1).
[ğayrı, -ı]

ğazel: Divan şiirinin en yaygın nazım şekillerinden biri olan gazelin sözlük anlamı, kadınlarla âşıkâne sohbet etmek ve aşk üzerine konuşmaktır. Edebî bir terim olarak gazel, ilk beyti kendi içinde diğer beyitlerinin ikinci mısraları ilk beyitle kafiyeli olan, 4-15 beyit arasında yazılabilen, son beyitte şairin mahlasının bulunduğu ve kafiye şeması aa, xa, xa, xa, xa şeklinde olan nazım biçiminin adıdır.

1. Anıñ 'aşkıyla tarḥ etsem 'aceb mi bir
ğazel şimdi
Ḥuzûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem
edibane
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 17).
[ğazel,]

ğâzî hân 'Abdü'l-ḥamîdîñ şevket ü iclâli: Din uğrunda harbeden Sultan 'Abdü'l-ḥamîd'in saltanatı ve kudreti.

1. Ğâzî Hân 'Abdü'l-ḥamîdîñ şevket ü
iclâlini
Kıl firâvân ol Ḥüseyn-i müctebânîñ
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 5). [ğâzî
hân 'abdü'l-ḥamîdîñ şevket ü iclâlini, -n, -
i]

ğâzîlik ile: Gazi olma durumuyla.

1. Her bir efrâd-ı şecâ'at-pîşeniñ kalbinde
hep
Ğâzîlik ile şehâdetdir muşavver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 12).
[ğâzîlik ile, -]

ğâziyânîñ 'askı: Gaziler haturına.

1. Ol şehin-şâh-ı cihânı kıl muzaffer dâ'imâ
Seyl-i esyâf eyleyen her **ğâziyânîñ**
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 8).
[ğâziyânîñ 'aşkına, -n, -a]

geç-: Vazgeçmek.

1. Meded ey sâķî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur
akdâhı
Şarâb-ı 'aşk ile ser-mest olan **geçmez**
Ḥudâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 24).
[geçmez, -mez]
2. Gel ey gönülüm yeter artık şu ezvâķ-ı
cihândan **geç**
Hemân bûlbûl gibi feryâddasın âh u
fiğândan **geç**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 1).
[geç,]
3. Gel ey gönülüm yeter artık şu ezvâķ-ı
cihândan **geç**
Hemân bûlbûl gibi feryâddasın âh u
fiğândan **geç**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 2).
[geç,]
4. Ḥudâya vâşıl ol cânâ tarîķ-i müstakîmi
bul
Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil kayd-ı
sivâdan **geç**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 4).
[geç,]
5. Libâs-ı dervîşânı giy icâzet al meşâyîḥdan
Devâm et tekye-i 'aşka cemî'-i mâsivâdan
geç (Gülzâr-ı
Tabî'at, Gazel 34, Mısra 6). [geç,]

6. Tabîldir derdlere dermân devâ isterseñ ey
ğâfil
Gıdâdır rûhâ 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan
geç
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 8*).
[geç,]
7. Eger mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı terk
etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i
Hudâdan **geç**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 10*).
[geç,]
8. Gül-i ruşsârı şoldurdu şehirde bülbülün
zârı
Teverrüm eyledi ol yâr hayât-ı
câvidândan **geç**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 12*).
[geç,]
9. Cihânda dâ'imâ Hilmî selâmet bulmak
isterseñ
Dilîñ çek mâsivâdan gıybet ü zemm ü
riyâdan **geç**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 14*).
[geç,]

geç-: Girmek, uzaklaşmak.

1. Geçdi 'işyân ile hep ey gâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün her sâl u mâhı rûz u şeb her
sa'âti
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 5*).
[geçdi, -di]
2. Za'îf ü nâtüvânım çün **geçerken** ol sırât
üzre
Taḥammül yokdur iḥmâl-ı şakîle yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 11*).
[geçerken, -er, -ken]
3. Hil'at-ı 'îd-i vişâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhim rûze-i hicrân beşâret el-
ğıyâş
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 10*).
[geçdi, -di]
4. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet
kalmadı
Şoldu ezhâr-ı tabî'at büy-ı ḥikmet
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 1*).
[geçdi, -di]

geç-: Geçip girmek.

1. Deger mi bir pûla şu dehrîñ ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle **geçen** 'ömrün soñı mühlik
felâketdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 12*).
[geçen, -en]
2. Gülistândır mekânîñ ey ḥaṭîb-i minber-i
şahrâ
Neden efgânla **geçmekde** şeb ü eshârîñ
ey bülbül
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 8*).
[geçmekde, -mek, -de]

gece gündüz: Gece ve gündüz, devamlı.

1. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevri
eyleyen

Gece gündüz bâ'is-i zâr u figânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 6*).
[gece gündüz, -]

geçende: Yakın bir geçmişte, yakında.

1. Râh-ı 'aşkda eyledim ḥarc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla **geçende** aḥladım dil-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 8*).
[geçende,]

geçer mi: Biter mi?

1. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü
hayâlinden
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 4*).
[geçer mi, -]

geçir-: Zaman harcamak, yaşamak.

1. Hilâl-i ebruvânıñ tûlû'a var idi meyli
Geçirdim beyt-i ḥasretde figân u zâr ile
leyli
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 12*).
[geçirdim, -di, -m]

gedâ: Dilenci, fakir.

1. Kanâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürü
etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî kadrîni 'âl eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 8*).
[gedâlar, -lar]

gel-: Uğramak.

1. Ber-ṭaraf olsun ğumûm hep şevk **gelsin**
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin saña
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 11*).
[gelsin, -sin]

gel-: Gelmek, ortaya çıkmak.

1. Gel ey muṭrib al âġûş-ı şafâya ṭurma
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muḥriḳ
şadâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 21*).
[gel,]
2. Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle **gelip** ey çeşm-i
mest
Bâde-i 'aşkıñ hayâtdır suñ baña kaṭre
şarâb (*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 13*).
[gelip, -ip]
3. Gel şarıl bâb-ı necâta var ise 'aḳlîñ eger
Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḥsâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 9*).
[gel,]
4. Biñ niyâzla var ḥużûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istîġnâ a Hilmî şoḥbet-i cânâna **gel**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 26*).
[gel,]
5. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik
kıl ü kâl
Müstefid olmaḳ dilerseñ meclis-i 'irfâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 24*).
[gel,]
6. İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır ey ḥaḳîr
Hıdmet et tehzîb-i aḥlâḳa 'ulüvv-i şâna
gel

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 22*).
[gel,]
7. Hâşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Gûşe-i nisyânda kalma çık amân
meydâna **gel**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20*).
[gel,]
8. Mevleviyseñ giy külâh-ı 'izzeti sen bul
necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler devrâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18*).
[gel,]
9. Sâkiyâ töldür mey-i tevîhî içsün 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda gûşe-i
mestâna **gel**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16*).
[gel,]
10. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzika
Ey muhibb-i hasta-dil dermân için
Loqmâna **gel**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14*).
[gel,]
11. Gel şarıl bâb-ı necâta var ise 'aqlıñ eger
Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 10*).
[gel,]
12. Tevbekâr ol bil 'azâb-ı dûzañı ey rû-siyâh
Hâzret-i Ğaffâra yalvar dâmen-i amâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8*).
[gel,]
13. Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürû eyle Hudâya secde-i Rahmâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 6*).
[gel,]
14. Kühn-i zâtıñ bil ne şüretle yaratdı Hâk
seni
Kul hüva'llâhu ehad de vañdet-i sübhâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4*).
[gel,]
15. Mâsivâya rağbet etme şevk ile îmâna **gel**
Ver şalât peygâmbere kâşâne-i sultâna **gel**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2*).
[gel,]
16. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et **gel** yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda düzeñ-i pür-
nârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3*).
[gel,]
17. Mâhitâbım **gel** şokul âğûş-ı âfâka yine
Necm-i bahtım şu 'lesiyile bulurum eşhârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13*).
[gel,]
18. Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-
feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı zulmet
bekleriz

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 3*).
[gelmedi, -me, -di]
19. Gel ey gönülüm yeter artık şu ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u
figândan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1*).
[gel,]
20. Bezm-i 'aşkda hâl-i tecrîd ile **gelmek**
oldu şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1*).
[gelmek, -mek]
21. Serv-i nâzım **gel** şokul âğûş-ı hüzne bir
şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bülbül-i şeydâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13*).
[gel,]
22. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ **gelir** mi 'add u
hesaba
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22*).
[gelir, -ir]
23. Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eğer
zerre
Teferrüc kaşd ile **gel** bak bu ezhar-ı
gülistâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8*). [gel,]
24. 'Adâletle muhammer bir vücûdı görmek
istersen
Gelip 'atf-ı nazar kıl Hâzret-i 'Abdü'l-
hamîd Hâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 38*).
[gelip, -ip]
- gel-:** *Gelmek, buyurmak, şereflendirmek.*
1. 'Âşıkâne dûzañ-ı hicriñle etme **gel** 'azâb
Âdeme cennet ruñuñdur ey melâ'ik
peykeri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 3*).
[gel,]
- gel-:** *Ortaya çıkmak, Peyda olmak.*
1. Bağ-ı dehrin serv-kaddânı olurdu bî-vücûd
Gelmeseydi kadd-ı tûbâ-yı cemâlin ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 6*).
[gelmeseydi, -meseydi]
2. Hıyânet eyleme aşlâ umûr-ı kuds-ı
devletde
Gel etme irtikâb bir zerreye kat'an
cehâletdir (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4*). [gel,]
3. Geldi çün cûş u hurûşa kıl nazar deryâ-yı
'aşk
Parçalar süfün u şâlî mevce-i nâzik-teri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5*).
[geldi, -di]
4. Minber-i şahrâda bülbül huñbe-i feryâd
okur
Sen de ey dil 'andelîbves lâne-i efgâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12*).
[gel,]

5. Geldi mi evvel bahâr bilmem latîf bir
nefhâ var
Velvle kopardı gûlistânda sükûnet
kalmadı
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 11).
[geldi, -di]
6. Geldi Hilmî söyledi bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hâkla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 43).
[geldi, -di]

gelir mi: Gelmez.

1. O memdûh-ı cihânîñ vaşfı kâbil degil el-
hak
Ki evşâf-ı cemâlî hiç **gelir mi** nazm u
bünyâna
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 36).
[gelir mi, -]

ger: Eğer, şayet.

1. Ger fedâ etsem râh-ı 'aşkıñda cânım gam
değil
Ol metâ'-ı cism ü cânâ rinde hürmet
isterim
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 3).
[ger,]
2. Kî büved şahñ-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u ihsân sû-
be-sû
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 14).
[ger,]
3. Vâsıl-ı makşûd olur çün dergehinde ehl-i
dil
Âsitân-ı luţfuna **ger** eylese vaz'-ı cebîn
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 26).
[ger,]

gerçi: Her ne kadar, ise de, gerçi.

1. Kiblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi şüfî 'âbide mihrâb u minber
gösterir
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 10).
[gerçi,]

gerden-i düşmen: Düşmanın boynu.

1. Kılınçlar süngüler top u tûfengler de ateş
şaçdı
Erişdiler kaçarken **gerden-i düşmenlere**
çaldı
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 6).
[gerden-i düşmenlere, -ler, -e]

gerek: Gerekli, lazım.

1. Şerm-sâr eyler nihâyet aňları kızb ü
dürûğ
Şıdk ile giymek **gerekdir** harbe lâyıq
kâleyi
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 8).
[gerekdir, -dir]

getir-: Getirmek, ulaştırmak.

1. Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
'Ukde-i zülfün açıp şad bûy-ı eltâfin **getir**
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 40).
[getir,]
2. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al **getir** ki yandı nârında

anıñ

(Gûlzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 44).
[getir,]

gevher: Elmas || mücevher || inci.

1. Ebr-i sevdâdan şaçıldı bak sirişkim
gevheri
Dürre-i ğarrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 1).
[gevheri, -i]

gez-: Dolaşmak.

1. Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkıdan
ders alıp
Vâdi-i sengde **gezen** mollâya etmem ser-
fûrû
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 8).
[gezen, -en]

gibi: T. Benzetme ve örnek ifade eder.

1. Ebr-i sevdâdan şaçıldı bak sirişkim
gevheri
Dürre-i ğarrâ **gibi** pertev-feşândır her biri
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 2).
[gibi,]

ğıbtâ-bahşâ-yı cihân: Alemin imrenileni.

1. Lâ-cerem tevfiğ-i Hâkdır her umûr-ı
rehberi
Ğıbtâ-bahşâ-yı cihândır satvet-i bahr ü
beri
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 12).
[ğıbtâ-bahşâ-yı cihândır, -dır]

git-: Uzaklaşmak, terk etmek.

1. Bu gûlzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken
elbet
Sezâ mı **gideyim** hâr u has ile yâ
resûlullâh
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 10).
[gideyim, -eyim]

ğidâ: Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur.

1. Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ ey
ğâfil
Ğıdâdır rûhâ 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan
geç
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 8).
[ğıdâdır, -dır]

gir-: 1. Girmek, dahil olmak.

1. Leyâl-i hasrete **girdi** o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hırşîd anıñ muzlim
zalâlınden
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 7).
[girdi, -di]

gir-: Girmek, saklanmak.

1. Şehâb-ı zulmete **girdi** meh-i tâbân
hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufq-ı kalbiñ
maverasından
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 27).
[girdi, -di]
2. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete **girdi** bu
şeb
'Arz-ı dîdâr etmege mâh yok mu imkân
ey tabîb
(Gûlzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 3).
[girdi, -di]

girdâb-ı gam-efzâ: Gam arttıran tehlikeli durum.

1. Kılır mı keştî-i gönülüm bu **girdâb-ı gam-efzâda**

Anıñ sâhil-resi maşşûduna her ân olur bâ'is

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 7).

[girdâb-ı gam-efzâda, -da]

girer mi: Girmez anlamında kullanılmıştır.

1. Şu 'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzağa âyâ ki 'anâ
igbirârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18).
[girer mi, -]

girifte şûd: Yaklaşmak.

1. Murg-ı dil feryâd-dâred der gülîstân sû-be-sû
Çün **girifte şûd** be-dâm-ı hâl-i cânân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 2).
[girifte şûd, -]

giryân ol-: Ağlamak.

1. 'Andelîbân gâh **giryân olmada** vakt-i bahâr
Gâh verir gülşende hânde bir gül-i hamrâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 15).
[giryân olmada, -da]

giryân u feryâd: Ağlama ve haykırma.

1. Dilâ **giryân u feryâda** leb-i hândân olur bâ'is
Hemân âh u şehîr-gâha şeb-i hicrân olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 1).
[giryân u feryâda, -a]

girye-i hüzn: Gam ağlayışı.

1. Giry-e-i hüznüm yaşardı çün dehân-ı hâmemi
Güldüm o kil-k-i meşâma ağladıkça hâh hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19).
[giry-e-i hüznüm, -üm]

gîsû: Omuz üstüne dökülen saç.

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh **gîsûlarıñ** 'anber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6).
[gîsûlarıñ, -lar, -ın]

gîv-: Bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek.

1. Rûze-i hicrânıñ olmaz mı o 'îd-i vuşlatı
Şâhid-i maşşâd **giyerdi** câme-i pür-zîyneti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 30).
[giyerdi, -er, -di]

gîv-: Kaplamak.

1. Kâ'inât gâh **giyer** bir siyâh câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7). [giyer, -er]

gîv-: Taç takmak.

1. Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı 'aşkı **giydim** hiç a'lâya etmem ser-fürû

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2).

[giydim, -di, -m]

gîv-: Giymek, bürünmek. Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

1. Mevleviyseñ **gîy** külâh-ı 'izzeti sen bul necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler devrâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17).
[giy,]
2. Libâs-ı dervîşânı **gîy** icâzet al meşâyıhdan
Devâm et tekye-i 'aşka cemî'-i mâsivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5). [giy,]
3. Şerm-sâr eyler nihâyet añları kızb ü dürûğ
Şıdk ile **giymek** gerekdir harbe lâyıq kâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8).
[giymek,]

gîyâb: Arkasından, kendisi yokken.

1. Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
Şalât ile selâmı çün **gîyâben** eyledim her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 26). [gîyâben, -en]

gîybet ü zemm ü rivâ: Dedikodu, ayıplama ve gösteriş.

1. Cihânda da'imâ Hilmî selâmet bulmak isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan **gîybet ü zemm ü riyâdan** geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 14).
[gîybet ü zemm ü riyâdan, -dan]

gök: Gök, gökyüzü.

1. Tûlû'ından beri fevķ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır **gökde** verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14).
[gökde, -de]

gonca: Far. 1. Gülün açılmamış hali. 2. Tomurcuk.

1. Zevâle ermeden gülşen gülîstânda figân kopdu
Şarardı **goncanıñ** beñzi hezârıñ âh u zârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 26).
[goncanıñ, -n, -n]
2. Çehre-i gülzârı taşfîr eylemiş bâd-ı hâzân
Gonca gül iken şararmış vech-i ahmer-dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 4).
[gonca,]

gonca dehân: Gonca çiçeği gibi küçük ve kapalı ağızlı sevgili.

1. Zülâl-i la'l-i ihsânı akar **gonca dehânından**
Mücerred kâtresi elbet müşâbih baħr-i 'ummâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 41).
[gonca dehânından, -ın, -dan, -]

gonca-i gül-fem: Gül ağızlı gonca.

1. Açıl ey **gonca-i gül-fem** cihâna 'arz-ı dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı gülün bûy-ı fezasından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 31*).
[*gonca-i gül-fem, -*]

gonce: *Far. 1. Gülün açılmamış hali. 2. Tomurcuk.*

1. Bağ-ı sînemde görüp ikbâlîmiñ ezhârını
Bû-feşân bir **gonceye** şarf etmişim efkârı ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 8*).
[*gonceye, -y, -e*]
2. Ez-zemistân-ı firâket bağ-ı dil pejmürde bûd
Bâ-bahâr-ı vuşlat eknûn **gonce** hândân sû-be-sû
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 8*).
[*gonce, -*]

gonce gül: *Gül goncası II sevgili.*

1. Gonce gül berge şarılımış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir hikmet nümâyân sorayım hâre şabâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 7*).
[*gonce gül, -*]

gonce-i ra'nâ: *İki renkli gül II güzel, parlak gül.*

1. Çemen-zâr-ı muhabbetde odur bir **gonce-i ra'nâ**
Dimâğ-ı 'âşıkân meyyâl olup ol 'anber-efşâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 25*).
[*gonce-i ra'nâ, -*]

gönül: *Gönül, kalp, yürek.*

1. Hedm eder kalb-i rakîkî âteş-i sûzân-ı 'aşk
Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile ta'mîr eyledim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 6*).
[*gönlümü, -üm, -ü*]
2. Bağçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı bak
Anı ihsân etmemiş bir **gönle** o Rabb u İlâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 16*).
[*gönle, -e*]
3. Firkat gibi **gönlümde** uzandı şeb-i yeldâ şubh olmadı hâlâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 1*).
[*gönlümde, -üm, -de*]
4. Pür neşve eder **gönlümü** âşâr-ı terâvet ta'rife ne hâcet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 23*).
[*gönlümü, -ü*]

gönül: *Gönül, kalp, yürek.*

1. Vuşlat-ı dildâr değil mi 'îd ber-bâlâ-yı 'îd
Olduğu gün rûze-i firkat **gönül**den nâ-bedîd
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 28*).
[*gönül*den, -den]

gönül pervânesi: *Pervane gibi dönen gönül.*

1. Bu şeb ol mâh-likâyı seyr edip bir rûz-ı 'îd etdim
Gönül pervânesi gitdi görünce şem'a-i sûzân

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 16*).
[*gönül pervânesi, -*]

gör-: *Görmek, idrak etmek, düşünmek.*

1. Dûzah-i gâmdan rehâdır gülşen-i hüsniñ **gören**
La'l-i tâbîñ kevşerin nûş ile cennet isterim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 7*).
[*gören, -en*]
2. Bağ-ı hüsniñ **görmeye** bir demde ruşşat isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet isterim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 1*).
[*görmeye, -me, -y, -e*]
3. Hânçer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
Şaplanır tîğ-i cefâsı hûn-nişâre düş de **gör**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 4*).
[*gör, -*]
4. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş de **gör**
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre düş de **gör**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 2*).
[*gör, -*]
5. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş de **gör**
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre düş de **gör**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 1*).
[*gör, -*]
6. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârîñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de **gör**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 10*).
[*gör, -*]
7. Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül-mişâl
Şemm-i bûy-ı vaşl için ol hüsn-i h'vâre düş de **gör**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 6*).
[*gör, -*]
8. Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ızırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de **gör**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 8*).
[*gör, -*]
9. Hâksâr oldum **görünmez** çeşmime nûr-ı cihân
Şu'lesin setr eylemiş hürşîd-i tâbân ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 7*).
[*görünmez, -ü, -n, -mez*]
10. Gülşen-i fikrimde **görsem** bû-feşân birkaç çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-iştibâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 9*).
[*görsem, -se, -m*]
11. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan pervâneyi
Yanmadan **gördüm** cihânda dûzeğ-i pür-nârı ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 4*).
[*gördüm, -dü, -m*]

12. Bâğ-ı sînemde **görüþ** ikbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir gonceye şarf etmişim efkârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 7).
[görüp, -üp]
13. Hastalandım ey tabîb tüt nabzımı **gör**
hâlimi
Kesb-i şîhhat edeyim ver bir 'ilâc kimyâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5).
[gör.]
14. Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz bir
cüce
Rakş eder şahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9).
[gördüm, -düm]
15. Târîh-i eslâfı **gör** ahlâfa kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41).
[gör.]
16. Haydarâne şavletin **gördü** 'adûsu sû-be-
sû
'Avn-i Hâkdır yâveri tevfiķe rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 9).
[gördü, -dü]
17. Ateş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler çünkü mükerrer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22).
[gördüler, -dü, -ler]
18. 'Askerleriñ şavleti etdi hayrân devletleri
Gördüler hep âteş saçar top u tüfeng
mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8).
[gördüler, -dü, -ler]
19. Çemen-zâr-ı hilâfetde otağ-ı tâc-dârı **gör**
Civârında kurulmuşdur hezâr çetr-i
mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 11).
[gör.]
20. Her hikmetiñ 'akla veriyor hayret
Görmüyor mu 'aceb dîde-i 'ibret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 18).
[görmüyor, -mü, -yor]
21. A Hilmi gülşen-i sînemde **gördüm** ben
siyâh bir hâl
Elendi hınța-i âmâl tıķandı dîde-i ğırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21).
[gördüm, -düm]
22. Çeşm-i fettânîñ **gören** haşre 'alâmet
istemez
Cevr-i yârî fehm eden dünyâda râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 3).
[gören, -en]
23. Bî-vefâ yârî olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kâddini **gören** bâğ içre kâmet
istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 2).
[gören, -en]
24. Okusun bu nazmı Hilmi bâdeler versin
saña
Şi'rini şâ'ir **görünce** âferîñ etsin saña

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14).
[görünce, -ünce]

25. Bu şeb ol mâh-liķâyı seyr edip bir rûz-ı
'îd etdim
Göñül pervânesi gitti **görünce** şem'a-i
sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 16).
[görünce, -ünce] Seni görmek müyesser
olmasa bu Hilmiye şad sâl
26. Te'essüf eylemem hem **görmegi** aşlâ
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6).
[görmegi, -meg, -i]
27. Seni **görmek** müyesser olmasa bu
Hilmiye şad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5).
[görmek, -mek]
28. Vâdî-i hayretde kalmışdır 'ukûl-i ins ü
cân
Çeşm-i 'âlem **görmedi** böyle melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8).
[görmedi, -me, -di]

gör-: Öğrenmek, ders almak.

1. Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan
gördüler
Okusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 5).
[gördüler, -dü, -ler]

görmek iste-: Görmek istemek, görmeyi arzulamak.

1. Görmek isterseñ şecâ'at-pîşeniñ âşârını
Ey dil 'atf eyle nazar bir kerre bâb-ı
Haybere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 5).
[görmek isterseñ, -r, -se, -n]
2. 'Adâletle muhammer bir vücûdı **görmek**
istersen
Gelip 'atf-ı nazar kıl Hâzret-i 'Abdû'l-
hamîd Hâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 37).
[görmek istersen, -r, -se, -n]

görün-: Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.

1. Görünür mir'ât-ı dilden pertev-i
'ulviyyetiñ
Hayrete kor hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 1).
[görünür, -ür]
2. Hestî ü nistî-i 'âlem kâf u nûn
beynindedir
Her bir eşyâda **görünür** havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 4).
[görünür, -ür]
3. Seyf-i hûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u
fer
Zü'l-fikârda **görünen** tâb u tûvânîñ
'aşķına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 14).
[görünen, -en]
4. Hâme-i kudret yazıp nûrun 'alâ nûr-ı ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre **göründü** bî-

bedel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 22).
[göründü, -dü]

görünme-: Gözükmek, fark edilmemek, anlaşılmamak.

1. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu hâk üzre
Verir şevk ü neşât her dem zebân-ı
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 9).
[görünmez,]

göster-: Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak.

1. Hatt u hâl u çeşm ü gamze hüsn ü ân ebru kemân
Toplanup **gösterdi** satvet bir dile Dârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4).
[gösterdi, -di]
2. Gösterir râh-i vişâli ehl-i 'aşka lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muhabbet neyyir-i 'ulyâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9).
[gösterir, -ir]
3. Şadâkat eyledim işbât reh-i 'aşkunda cânânın
Haşâsın **gösterip** derhâl hazîn ü pür-melâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 6).
[gösterip, -ip]
4. Desem ey mâh **göster** ol ruhsârını bir kez n'olur
Kân dökken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13).
[göster,]
5. 'Arızın keyfiyyetin şorsam eger üstâz-ı 'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i ahmer **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18).
[gösterir, -ir]
6. Bak o mir'ât-ı haqîkat üzre 'aks-i şûretin
Pertev-i mihr-i cemâlin mehdin enver **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 16).
[gösterir, -ir]
7. Desem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez n'olur
Kân dökken ebrûlarıñ ol demde şeşper **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14).
[gösterir, -ir]
8. Zül-fikâr-ı kaşlarıñ ahkâm-ı Hayder **gösterir**
Tâbiş-i mihr-i hayâlin tavr-ı Kanber **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 1).
[gösterir, -ir]
9. 'Aks eder mir'ât-ı hüsnün şûretinde lâ-fetâ
Gamze-i hûn-bâr-ı cevriñ seyf ü hançer **gösterir**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 4).
[gösterir, -ir]

10. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmak muhâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil bâb-ı Hayber **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 6).
[gösterir, -ir]
11. Söylemez mi 'âşıkânın yâ 'Ali sendin meded
Mâh-ı vechiñ bahş edenler necm-i ülker **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8).
[gösterir, -ir]
12. Kıblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi şüfî 'âbide mihrâb u minber **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10).
[gösterir, -ir]
13. Verdigin âteş derûn-ı sînede etse zuhûr Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender **gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 12).
[gösterir, -ir]
14. Rahm u şefkat eyler elbetde perişân hâlîme
Gösterir ruhsârını gül bülbül-i zâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4).
[gösterir, -ir]
15. Rûz-gâr-ı gamla söndü kandîl-i iqbâlîm âh
Ebr-i zulmet içre **gösterdim** bütün âşarı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20).
[gösterdim, -di, -m]
16. O rütbe satvet-i şâhâne **gösterdi** ki 'asker
Şahâr-i vegâda hep 'akıllar hayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3).
[gösterdi, -di]
17. Ebruvânın **gösterip** mir'ât-ı dilde bi'l-benân
Şûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldu 'ayân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5).
[gösterip, -ip]
18. Eyle tebrîke şitâbân böyle 'îd-i es'âdî
Ol perî-rû **gösterir** birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18).
[gösterir, -ir]
19. Gösterip şahn-ı şühûd u 'âlemi misl-i duhâ
Râyih oldu zevk-i la'îlîfe bu bir vakt-i duhâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 7).
[gösterip, -ip]
20. Gösterse yine rûyını elvâh-ı tabi'at eyler idim ülfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 17).
[gösterse, -se]
21. Nahıs **göstermiş** erbâb-ı nücûm takvîm-i sâlında
Felek devr eyledi dil-h'vâhım üzre ben sa'îd etdim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 9).
[göstermiş, -miş]

götür-: Götürmek. Taşımak, ulaştırmak.

1. Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre **götür**
'Ukde-i zülfün açıp şad büy-i elâfın getir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 39).
[götür,]

göz: Görme uzvu, ayn, çeşm.

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı harâmî kaşları her dem
Gözümden dökdüğü eşk-i hûn-efşânı
helâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 8).
[gözümünden, -üm, -den]
2. Ebr-i zulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bostân-ı 'aşka **gözlerim** mişl-i
şehâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 6).
[gözlerim, -ler, -im]
3. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âgûşumu
Ol sebebdan mevce-rîzdır **gözlerim** deryâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 8).
[gözlerim, -ler, -im]

gözden geçir-: Göze saplamak II hayal etmek;
niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak,
incelemek.

1. Cihânı şöyle bir **gözden geçirdi** menfez-i
mevden
O dem top-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hişârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 9).
[gözden geçirdi, -di]

gubâr-ı kûy-ı yâr: Sevgilinin mahallesinin tozu.

1. Kuhl-ı çeşm-i ehl-i dil Hilmî **gubâr-ı**
kûy-ı yâr
Zînet ü ârâyış-i dünyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 17).
[gubâr-ı kûy-ı yâr, -]

gubâr-ı pây: Ayağın toprağı. || Sevgilinin ayağının
toprağı.

1. Gubâr-ı pâyını ehl-i tarîk kuhl-ı başar
eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem makâmâtı
güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
31). [gubâr-ı pâyını, -ı, -n, -ı]

güft: Laf, konuşma.

1. Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend **güft** u şenîd ânân hezârân sū-
be-sū
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 12).
[güft,]

güft u şenîd: Karşılıklı konuşma, muhabbet etmek
2.) Dedikodu etmek.

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müsteffid
etdim
Muṭavvel bahş-i zülfünde hezâr **güft u**
şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 4).
[güft u şenîd etdim, -di, -m]

güftâr: Far. Söz, kelâm.

1. Bu küstâhâne **güftârdan** merâmım
'arzuḥâldir hep
Kuvâ-yı nâtıkım 'azm-ı remîmdir yâ

resûlullâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 7).
[güftârdan, -dan]

gül: Gül. || Sevgili.

1. Gülistân-ı gönülde murğ-ı cândır şâmit u
sâkit
Uşanmış mı 'aceb bülbül **gülün** sürḥ-i
'izârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 4).
[gülün, -ün]
2. Açıl ey gonca-i gül-fem cihâna 'arz-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı **gülün** büy-i
fezasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 32).
[gülün, -ün]
3. Bülbülün efgânını tezyîde bir **güldür**
sebeḥ
Nağme-i murğ-ı dile ḥayrân olan añlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 9).
[güldür, -dür]
4. Raḥm u şefkat eyler elbetde perîşân
hâlîme
Gösterir ruḥsârını **gül** bülbül-i zâre şabâḥ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 4).
[gül,]
5. Bağçe-i dilde ne **güller** ne çiçekler açdı
bak
Anı iḥsân etmemiş bir gönle o Rabb u
Îlâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 15).
[güller, -ler]
6. Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet
etmege
Bülbüle feryâd u nâlân **güle** gülmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 12).
[güle, -e]
7. Ezhâr-ı emel mahv oluyor bağçe-i dilde
reng kalmadı **gölde**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 14).
[gölde, -de]

gül-: Neşelenmek, gülmek.

1. Giry-e-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı
hâmemi
Güldüm o kil-k-i meşâma ağladıkça hâh
hâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 20).
[güldüm, -dü, -m]
2. Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet
etmege
Bülbüle feryâd u nâlân **güle** **gülmek** oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 12).
[gülmek, -mek]

gül iken: Gül iken.

1. Çehre-i gülzârı taşfîr eylemiş bād-ı ḥazân
Gonca **gül iken** şararmış vech-i aḥmer-
dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 4).
[gül iken, -]

gül-i gül-zâr-ı âsâr-ı bahâr-ı ḥüsn ü ân: Güzellik
baharındaki eserlerden olan gül bahçesinin gülü.

1. Ey **gül-i gül-zâr-ı âsâr-ı bahâr-ı ḥüsn ü**
ân

Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 3).
[gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı hüsni üân,]

gül-i hamrâ: Kırmızı gül. sevgili.

1. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârın ey
bülbul
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey
bülbul
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 2).
[gül-i hamrâya, -y, -a]
2. 'Andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hakîkat
olmuşum
Pür mecâzîdür **gül-i hamrâya** etmem ser-
fûrû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 10).
[gül-i hamrâya, -y, -a]

gül-i hamrâ-yı 'aşk: Aşkın kırmızı gülü.

1. 'Andelîbân gâh giryân olmada vakt-i
bahâr
Gâh verir gülşende hânde bir **gül-i
hamrâ-yı 'aşk**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 16).
[gül-i hamrâ-yı 'aşk, -]

gül-i ra 'nâ: Bir tarafı sarı, diğer tarafı kırmızı gül.

1. Bilmem niye sâkit duruyor bülbul-i şeydâ
varken **gül-i ra 'nâ**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 6).
[gül-i ra 'nâ, -]
2. Gül-i ra 'nâsıdır zât-ı şerîfîn gülşen-i
dehrîn
Hezârân 'andelîbânın nazar etmez
zemistâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 59).
[gül-i ra 'nâsıdır, -(s)ı, -dır]

gül-i ruhsâr: (Sevgilinin) yüzünün gülü, gül yüzü.

1. Gül-i ruhsârı şoldurdu şehirde bülbulün
zârı
Tevrûm eyledi ol yâr hayât-ı
câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 11).
[gül-i ruhsârı, -]

gül-i ruhsâr-ı âla: Kırmızı yanağın gülü.

1. Gül-i ruhsâr-ı âla cân verir ol bülbul-i
şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi'-i
şahrâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 7).
[gül-i ruhsâr-ı âla, -]

gül-i şad-berg: Yüz yapraklı gül.

1. Figâna başladı gülşen içinde 'aşk ile
bülbul
Açıldıkça **gül-i şad-berg** nihâyet vermez
efgâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 44).
[gül-i şad-berg, -]

gül-i şad-berg-i ruhsâr: Yanağının yüz yapraklı gülü.

1. Gül-i şad-berg-i ruhsârı meşâm-ı 'âşıkâne
hep
Le'tâfet bahş eder her âyine gülzâr-ı
devrâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 23).
[gül-i şad-berg-i ruhsârı, -ı]

gülîstân: Gül bahçesi.

1. Ne hikmet 'andelîb-i dil vedâ' etdi
gülîstâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün mahrûm
şadâsına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 13).
[gülîstâna, -a]
2. Zevâle ermeden gülşen **gülîstânda** figân
kopdu
Şarardı goncanın beñzi hezârın âh u
zarından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 25).
[gülîstânda, -da]
3. Geldi mi evvel bahâr bilmem laîf bir
nefha var
Velvele kopdu **gülîstânda** sükûnet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 12).
[gülîstânda, -da]
4. Bir figân kopdı **gülîstânda** ne hikmet ey
gönül
Nağme-i şevki kesildi bülbulün gülzâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 5).
[gülîstânda, -da]
5. Gülîstândır mekânı ey haîf-i minber-i
şahrâ
Neden efgânla geçmekte şeb ü eşârın ey
bülbul
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 7).
[gülîstândır, -dır]

gülîstân ol-: Gül bahçesi olmak.

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâ'
gamdan
Gülîstân oldu çün âteş Halîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 6).
[gülîstân oldu, -]

gülîstân-ı gönül: Gönülün gül bahçesi.

1. Gülîstân-ı gönülde murğ-ı cândır şâmit u
sâkit
Uşanmış mı 'aceb bülbul gülün sürh-i
'izârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 3).
[gülîstân-ı gönülde, -de]

gülîstân-ı hakîkat: Hakikat'ın gül bahçesi.

1. Gülîstân-ı hakîkat şânının verd-i bû-
efşânı
Semâ-yı ma'rifet mihr-i münîri cism-i
nûrânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 3).
[gülîstân-ı hakîkat, -]

gülîstânın bekânın goncası: Gül bahçesinin ebedi goncası.

1. Gülîstânın bekânın goncası murğ-ı hoş-
elhânı
Alır bûy-ı fezâ'il hep meşâm-ı zevk-i
insânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 23).
[gülîstânın bekânın goncası, -]

gülşen: Bahçe, gül bahçesi.

1. 'Andelîbân gâh giryân olmada vakt-i
bahâr
Gâh verir **gülşende** hânde bir gül-i

- hamrâ-yı 'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16*).
[*güşende, -de*]
2. Geçdi eyyâm-ı bahâr **güşende** behcet
kalmadı
Şoldu ezhâr-ı tabî'at büy-ı hikmet
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1*).
[*güşende, -de*]
3. Güşen olsa her taraf büy-ı şafâ-yı murğ-ı
dil
Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
büy-ı câh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 23*).
[*güşen,]*
4. Güşen ne garîb manzara 'arz eyliyor
eyvâh
dil olmuyor âgâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9*).
[*güşen,]*
5. Zevâle ermeden **güşen** gülistânda figân
kopdu
Şarardı goncanın beñzi hezârîñ âh u
zarından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 25*).
[*güşen,]*

güşen içinde: *Gülbahçesi içinde.*

1. Figâna başladı **güşen içinde** 'aşk ile
bülbül
Açıldıkça gül-i şad-berg nihâyet vermez
efgâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43*).
[*güşen içinde, -*]
2. 'Andelîbân nağmeyi **güşen içinde** şubh u
şâm
Bâğ-ı firdevs revnakı hem ni'meti dârü's-
selâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 17*).
[*güşen içinde, -*]

güşen ol-: *Bir yerin gül bahçesi haline gelmesi, güzelleşmesi.*

1. Künc-i mihnet vuşlat hengâmında bir
güşen olur
Lem'a-dârdır anın ikbâlinde çünkü mihr ü
mâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 13*).
[*güşen olur, -ur*]

güşen-i dehr: *Dünya bahçesi (dünyanın gül bahçesi).*

1. Gül-i ra'nâsıdır zât-ı şerîfîñ **güşen-i dehrîñ**
Hezârân 'andelîbânın nazar etmez
zemistâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 59*).
[*güşen-i dehrîñ, -iñ*]

güşen-i fikr: *Hayal ve düşüncenin gül bahçesi.*

1. Güşen-i fikrimde görsem bü-feşân birkaç
çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-
iştibâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9*).
[*güşen-i fikrimde, -im, -de*]

güşen-i hüsn: *Güzelliğin gül bahçesi.*

1. Dûzah-ı gâmdan rehâdır **güşen-i hüsnüñ**
gören
La'l-i tâbîn kevşerin nûş ile cennet
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 7*).
[*güşen-i hüsnüñ, -üñ*]

güşen-i sevdâ vü 'aşk: *Aşk ve sevginin gül bahçesinde.*

1. 'Andelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu
gün
Güşen-i sevdâ vü 'aşkda verd-i handân
rû-nümûn
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 14*).
[*güşen-i sevdâ vü 'aşkda, -da*]

güşen-i sine: *Gönlün gül bahçesi.*

1. A Hilmî **güşen-i sinemde** gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi hınta-i âmâl tıkanıdî dîde-i ğurbâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21*).
[*güşen-i sinemde, -m, -de*]

gülzâr: *Gül bahçesi l bahçe.*

1. Bir figân kopdı gülistânda ne hikmet ey
gönül
Nağme-i şevki kesildi bülbülüñ **gülzâre**
hayf
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6*).
[*gülzâre, -e*]

gülzâr-ı 'aşk: *'aşkın gülbahçesi.*

1. 'Arızın keyfiyyetin şorsam eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ **gülzâr-ı 'aşkda** verd-i ahmer
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18*).
[*gülzâr-ı 'aşkda, -da*]

gülzâr-ı devrân: *Zamanın gül bahçesi.*

1. Gül-i şad-berg-i ruhsârî meşâm-ı 'âşıkâne
hep
Letâfet bahş eder her âyine **gülzâr-ı devrana**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24*).
[*gülzâr-ı devrâna, -a*]

gül-zâr-ı dil: *Gönlün gül bahçesi.*

1. Güşen olsa her taraf büy-ı şafâ-yı murğ-ı
dil
Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
büy-ı câh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 24*).
[*gül-zâr-ı dilden, -den*]

gülzâr-ı fenâ: *Yokluk bahçesi, fânî gül bahçesi; dünya.*

1. Bu **gülzâr-ı fenâdan** gitmege mecbûr
iken elbet
Sezâ mı gideyim hâr u has ile yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 9*).
[*gülzâr-ı fenâdan, -dan*]

gülzâr-ı iclâl: *Uluğunun, azametinin gül bahçesi.*

1. Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola **gülzâr-ı iclâli**
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne
ferdâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 63*).
[*gülzâr-ı iclâli, -i*]

gül-zâr-ı letâfet: *Güzelliğin gül bahçesi.*

1. Boş mu kalacak böyle bu şahrâ-yı hîtâbet
gül-zâr-ı letâfet

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 8).
[gül-zâr-ı leâfâfet, -]

ğumûm: Kederler.

1. Ber- taraf olsun **ğumûm** hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 11).
[ğumûm,]

gün: Gün, zaman.

1. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne hârb
u ceng
'Adl ü dâdı Türklerin çün **günden** ezhâr
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 36).
[günden, -den]
2. Vuşlat-ı dildâr degil mi 'îd ber-bâlâ-yı 'îd
Olduğu **gün** rûze-i firâkât gönülden nâ-
bedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 28).
[gün,]
3. 'Andelîbân nâle vü feryâd edin **gündür**
bu gün
Gülşen-i sevdâ vü 'aşkda verd-i hândân
rû-nümün
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 13).
[gündür, -dür]

gün gör-: Güneş görmek (Işık görmek bağlamında)
II rahat ve huzur içinde yaşamak.

1. Şeb-i yeldâda **gün gördüm** anıñ mir'ât-ı
hâlinde
Egerçi yazdılar ammâ şadâkât var mı
kâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 7).
[gün gördüm, -dü, -m]

günâh: Suç, Allah katında yasaklanan şey.

1. Beni kıl mazhar-ı ğufrân **günâhdan** tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip nokşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 3).
[günâhdan, -dan]
2. Bu dünyâda dem-â-dem çok **günâhlar**
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl beğâda hâl vahîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 9).
[günâhlar, -lar]

günâhkâr: Günâh işleyici, işleyen, âsim, suçlu.

1. Günahkârım n'olur hâl-i melâlim rûz-ı
maşherde
Şefâ'at eylemez ise nebîler fahri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 13).
[günahkârım, -ım]

ğunûde: Uyumuş.

1. hatla **ğunûde** zanneden Yunâniler
Bildiler 'Osmâniyânı hep sefer-ber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 25).
[ğunûde,

gürle-: Gürültü etmek. II Kalın ve gür ses çıkarmak:

Gürledikçe top u a'dâ küb-ı satvet der-'akeb
Kaçdılar terk eyleyüp her şehir ü kişver dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 27). [gürledikçe, -
dikçe]

ğurûb: Batma, güneşin batması.

1. Zâlâm-ı leyle bâ'îsdir **ğurûbı** mâh-ı
tâbânın
Şabâhı intizâr etmek ne mümkündür
vişâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 9).
[ğurûbı, -ı]

ğüş et-: İşitmek; haber almak.

1. Kim eder **ğüş** bülbülün efgânını vakt-i
seher
Dilde şad-ı figânımı Mevlâma takdîr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 9). [ğüş
eder, -er]

ğüşâde: Far. 1. Açık, açılmış.

1. Der-i evvân-ı eltâfı **ğüşâde** ser-tâ-ser
halka
Münâcât bâbına Hilmî hemîşe 'arz-ı hâl
eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 9).
[ğüşâde,]

ğüşe-i mestân: Sarhoşlar köşesi.

1. Sâkiyâ tûldur mey-i tevâhî içsün 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda **ğüşe-i**
mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 16).
[ğüşe-i mestâna, -a]

ğüşe-i nisyân: Gaflet köşesi.

1. Hâşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Ğüşe-i nisyânda kalma çık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 20).
[ğüşe-i nisyânda, -da]

ğûte-h'vâr: Suyu dalan.

1. Dürre-i güftârî câri baħr-i bezminde hezâr
Ğûte-h'vârla lü'lü'-i lâlâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 14).
[ğûte-h'vârla,]

ğuzât: Gaziler.

1. Nişân-ı iftîhâr taqdı **ğuzât** hep levha-i
şadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arkadan
aldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 7).
[ğuzât,]

güzeller serveri: Güzeller sultanı. || Güzellerin
başı.

1. Nâr-ı 'âşıkñ yakdı cânâ 'âşıkñ dil-
hânesin
La'l-i tâbîndan kerem kıl ey **güzeller**
serveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 6).
[güzeller serveri, -]

güzer eyle-: Geçmek, geçirmek.

1. Gubâr-ı pâyını ehl-i tarîk kuhl-ı başar
eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem maķâmâtı
güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
32). [güzer eyler, -r]

H

haber: Haber vermek, haber bildirmek. II. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi;

1. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş **haberler** al getir ki yandı nârında
anıñ (
Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 44).
[haberler, -ler]

habîb: Hz. Muhammed.

1. Yâ İlâhî ol **habîbîñ** Muştafânîñ 'aşkına
Eyle manşûr çâr-yâr-ı bâ-şafânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 1).
[habîbîñ, -i, -n]

habîb-i ekrem: Allah'ın en sevdiği kulu ve resulü Hz. Muhammed.

1. Sen beni bağışla yâ Rab ol **habîb-i ekreme**
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü
kâmeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 7).
[habîb-i ekreme, -e]

habîb-i muhterem: Saygı değer sevgili olmak.

1. Vücûd-ı akdesiñ oldu ezel ey mefhar-ı
'âlem
Habîb-i muhterem Rabb-i Celîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 4).
[habîb-i muhterem oldu, -]

habl-ı dâmen-i peygamber: Peygamber cübbesinin ipine.

1. İ'tişâm etdim çü **habl-ı dâmen-i peygambere**
Olmazam râh-ı talebde müftekir bir
rehbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 1).
[habl-ı dâmen-i peygambere, -e]

hâcet: Lüzum, ihtiyaç.

1. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ
refîk
Ta' rife **hâcet** nedir 'irfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 8).
[hâcet,]

hâcet yok: Gerek yok, gerekli değil, ihtiyaç duymamak.

1. Vücûduñ hestî-i keвне vesîle yâ
resûlullâh
Bunu işbâta **hâcet yok** delîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 2).
[hâcet yok, -]

haddim değil: " Haddime düşmez, yapamam" manasında söz konusu durum, kişi vs. büyüklüğü, yüceliği için kullanılır.

1. O 'asker-perverin vaşfın beyân etmek
değil haddim
Velâkin maşşadım 'arz-ı şadâkatdır
hakîmâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 45).
[haddim değil, -]

hâdî-i râh-ı muhabbet: Aşk yolunun rehberi.

1. Gösterir râh-ı vişâli ehl-i 'aşka lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muhabbet neyyir-i 'ulyâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 10).
[hâdî-i râh-ı muhabbet, -]

hâfi: Gizli, saklı, sır.

1. Olaldan şafha-yı keвне vücûdum noktası
menkûş
Saña lâyıq yok a' mâlim **hâfi** vü cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 8).
[hâfi,]

hâh hâh: Gülmek, kahkaha atmak.

1. Giry-e-i hüznüm yaşartdı çün dehân-ı
hâmemi
Güldüm o kil-k-i meşâma ağladıkça **hâh hâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 20).
[hâh hâh, -]

hak: Toprak.

1. Tütüyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim **hâkini**
Yüz süreydim zîr-i aqdâm-ı 'Alî vü
Kânbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 3).
[hâkini, -i, -n, -i]

Hak: Allah tealâ.

1. Kûnh-i zâtıñ bil ne şüretle yaratdı **Hak**
seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 3).
[hak,]
2. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıyneti
Hakdan
Anuñla ceng eden a' dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 7, Mısra 9).
[hakdan, -dan]

Hak Celle: Yüce ve ulu Allah.

1. Şanıñda dedi levlâke levlâk
Hak Celle lemâ hâlaqtü'l-eflâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 22).
[hak celle, -]

hâk üzre: Doğruluk üzere. Doğru olanı yapmak.

1. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu
hâk üzre
Verir şevk ü neşât her dem zebân-ı
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 9). [hâk
üzre, -]

hakâyık-ı 'ulûm: İlimlerin gerçeğini.

1. Hakâyık-ı 'ulûmu 'aşk-ı cânândan ümîd
etdim
Alıp dâna-yı kudretten sebak sa'y-ı
mezîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 1).
[hakâyık-ı 'ulûmu, -u]

hâke: Toprak.

1. Eger **hâke** nazar etse mekârim ma'den ü
kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel tavr
ile şanı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
17). [hâke, -e]

hâk-i pây: Ayak toprağı; ayağının altı.

1. Hâk-i pây u zîr-i pây-ı re'fetiñ kuhl-ı
'uyûn
'Âşıkân hep oldu sevdâ-yı ruhuñla rû-
nümün
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra
21). [hâk-i pây, -]

hâk-i pây-ı yâr: Sevgilinin ayağının toprağı, tozu.

1. Kâm-ı maşşûd-ı dili almak için Hilmî
hemân
Çeşm ü rüyın **hâk-i pây-ı yâre** sürmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 14).
[hâk-i pây-ı yâre, -e]

hâk-i zemîn: Yeryüzü toprağı.

1. Bir şecer ki zirvesi **hâk-i zemîni** bûs eder
Şallanır bâd-ı şehirle dalları tûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11).
[hâk-i zemîni, -i]

hakîmâne: Bilgeye yakışır tarzda, bilgece II etkili, güçlü.

1. O 'asker-perveriñ vaşfin beyân etmek
değil haddim
Velâkin maşşadım 'arz-ı şadâkatdır
hakîmâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 46).
[hakîmâne,]

hâkim-i 'aşk: Aşk hakimi.

1. Ey **hâkim-i 'aşk** faşl olacak şimdi bu
da'vâ
hüküm eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7).
[hâkim-i 'aşk, -]

hakîr: Değersiz, aşağı.

1. İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır ey **hakîr**
Hıdmet et tehzîb-i ahlâka 'ulüvv-i şâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 21).
[hakîr,]

Hak: Allah.

1. Verdi **Hakkâ** ehl-i 'aşka tâb u envâr-ı
ğarâm
Âfitâb-ı zât-ı 'ulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 13).
[hakk-â,]

hâksâr ol-: Toprak olmak II yok olmak, telef olmak.

1. Hâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı
cihân
Şu'lesin setr eylemiş hürşid-i tâbân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 7).
[hâksâr oldum, -du, -m]

hâl: Ben.

1. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir **hâl**
Elendi hınța-i âmâl tıkanıdı dîde-i ğırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21).
[hâl,]

hâl: Vaziyet, durum.

1. Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl bekâda **hâl** vahûmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10).
[hâl,]

2. Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs
baña
Hâlîme ağlar a Hilmî hep şehir bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10).
[hâlîme, -im, -e]
3. Baña biñ bir ricâ etseñ saña 'arz-ı cemâl
etmem
Fırâkımla tecennün eyleseñ **hâlîñ** su'âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 2).
[hâlîñ, -iñ]
4. Haşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâlîne
Gûşe-i nisyânda kalma çık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19).
[hâlîne, -i, -n, -e]
5. 'Aşkımın bir zerresin bahş eyleyim yâre
şabâh
Hâlîmi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 2).
[hâlîmi, -im, -i]
6. Fakr hâlîle hûb cemâl ârzü olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp **hâlîñ** hemân 'arz eyle hünkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12).
[hâlîñ, -in]
7. Hastalandım ey tabîb tut nabzımı gör
hâlîmi
Kesb-i şihhât edeyim ver bir 'ilâc kimyâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5).
[hâlîmi, -im, -i]
8. Şefâ'at yâ resûl **hâlîm** yamandır
Heme kâlim dü 'âlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35).
[hâlîm, -im]
9. Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrîde **hâlîñ** bir büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12).
[hâlîñ, -in]

hâl u hey'et: Durum ve keyfiyet.

1. Toğduğun ân kâ'inât bir hândeye maşhar
olur
Her dile bahş-ı neşât eyler bu **hâl u**
hey'etiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4).
[hâl u hey'etiñ, -iñ]

hâlâ: Henüz.

1. Fırkat gibi gönlümde uzandı şeb-i yeldâ
şubh olmadı **hâlâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 2).
[hâlâ,]

halâs eyle-: Kurtarmak.

1. Bihâr-ı zenb ü emvâc-ı me'âşîde ğarîkânı
Halâs eyler hemân bâd-ı neşim-i lutf u
ihsânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
54). [halâs eyler, -r]

hâle: Ay ve güneşin etrafında bazen görünen parlak dâire.

1. Kudretiñ ibdâ'ını tağyîre kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kâmerde şu'ledir bu

haleyi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 4).

[hâleyi, -y, -i]

hâle-i hüsn-i cemâl içre: Yüzün(ün) güzelliğinin halesinde(Ay ve güneşin etrafında bazen görünen parlak dâire).

1. Hâme-i kudret yazıp nûrun 'alâ nûr-ı ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 22).
[hâle-i hüsn-i cemâl içre, -]

hâlet: Nitelik, durum, hal.

1. Şoldurdu hâzân çehre-i ezharî nihâyet
yâ Rab bu ne **hâlet**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 12).
[hâlet,]

hâl-i melâl: Sıkıntılı durum.

1. Günahkârım n'olur **hâl-i melâlim** rûz-ı
mahşerde
Şefâ'at eylemez ise nebîler fahri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 13).
[hâl-i melâlim, -]

hâl-i semender: Semender hali. (Semender, Ateşte yaşadığına inanılan hayali bir kuş).

1. Verdigin âteş derûn-ı sîne de etse zühûr
Sûzi-i cân u tenim **hâl-i semender**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 12).
[hâl-i semender, -]

hâl-i tecrîd: Dünyâya âit şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlama hali, kalbi mâsivâdan arındırma..

1. Bezm-i 'aşkda **hâl-i tecrîd** ile gelmek
oldu şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 1).
[hâl-i tecrîd, -]

Halîl: Sadık dost İl Hz. İbrahim (a.s). (Halîl, Hz. Muhammed'in dedelerinden olup genç yaşta peygamberlik verilen Hz. İbrahim'in diğer ismidir. Çok zengin iken bütün malını Allah yolunda sarfederek feda etmiştir. Misafirperverliği ve cömertliği meşhurdur. Misafiri olmayınca yemek yemez, bir misafir bulmak için çok uzaklara gittiği olurmuş.).

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâ'
ğamdan
Gülistân oldu çün âteş **Halîle** yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 6).
[halîle, -e]

halk: Ahali, insanlar.

1. Der-i eyvân-ı eltfâi güşâde ser-tâ-ser
halka
Münâcât bâbına Hilmî hemîşe 'arz-ı hâl
eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 9).
[halka, -a]

halka-i bâb-ı kanâ'at: Yetinme kapısının (yerinin) oturuşu.

1. Halka-i bâb-ı kanâ'at oldu çün cây-ı
emân
Şarılıp lutf-ı Hudâya bâb-ı vahdet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 11).
[halka-i bâb-ı kanâ'at, -]

hall u 'akd: Çözme ve düğümleme.

1. Hezârân **hall u 'akd**ında uzandı rişte-i
güftâr
Rakîb-i cân-hırâşide hemân mebhût u lâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 3).
[hall u 'akdında, -i, -n, -da]

Hallâk: Yaratıcı, yaratan (Allah).

1. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep seni bu âşâr **Hallâk**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 6).
[hallâk,]

Hallâk-ı 'âlem: Alemleri yaratan.

1. Yokdur ey **hallâk-ı 'âlem** bahr-ı lutfuñ
gâyeti
Müntakışdır cümle eşyâ üze ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 1).
[hallâk-ı 'âlem, -]

hallâl-ı müşkil ol-: Sorunların çözümünü olmak.

1. Ders-i 'aşk içre dilâ **hallâl-ı müşkil**
olmağa
Pek mükemmel bahş-ı zülf-i yârî bilmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 5).
[hallâl-ı müşkil olmağa, -mag, -a]

hall-i müşkil evle-: Sorunların üstesinden gelmek.

1. Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkdan
ders alıp
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 7).
[hall-i müşkil eyledim, -di, -m]

hâm havâl evle-: Eğri, boş hayaller kurmak. / kuruntu.

1. Esâsı bir muhabbetdir dü 'âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe **hâm**
hayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 6).
[hâm hayâl eyler, -r]

hâme: Kalem. || Söz söyleme yeteneği, şairlik.

1. Bu küstâhâne evzâ'ı ederler 'afvına şâyân
Anıñ meydân-ı medhinde gelir çün **hâme**
cevlâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 68).
[hâme,]
2. Seniñ evşâfını bahş ü beyândan **hâmeler**
'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin
kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 57).
[hâmeler, -ler]
3. Ben de oldum bu sirâc-ı hüsn-i yârdan
hişşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde **hâme** etdi ızırâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 26).
[hâme,]
4. Yâre tebrîk eyleyen 'îd-i sa'îdi nâmedir
Kara yaşların döken şahrâ-yı gâmda

hâmedir

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 34).

[hâmedir, -dir]

hâme-i feryâd: Şikayet etme kalemi.

1. Hâme-i feryâdımı vaşfi için şakğ eyledim
Başıma geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir
külâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 17).
[hâme-i feryâdımı, -im, -ı]

hâme-i hüznün: Hüznün kâğıtından yapılan kalemi.

1. Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı 'âleme
Bir garîbîñ hâme-i hüznüne bir şahrâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 4).
[hâme-i hüznüne, -ü, -(n)e]

hâme-i kudret: Kudret kalemi (Allah'ın iradesi).

1. Cebhe-i hüsnünde yazdı hâme-i kudret
anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hâmd u nuşret âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 11).
[hâme-i kudret, -]
2. Hâme-i kudret yazıp nûrun 'alâ nûr-ı ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 21).
[hâme-i kudret, -]

hâme-i ümmîd: Ümit kalemi II sürekli şiir yazan kalem; sevgiliye kavuşmayı umut eden gönül; diğer şairler.

1. Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler felek me'yûs
eder
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 32).
[hâme-i ümmîdi, -i]

hâme-i zer: Altın kalem.

1. Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle
kâtibân
Bu şavlet-i şîrâneyi bu şavet-i harbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 5).
[hâme-i zerle, -le]

Hamîd hân: Abdülhamid Han.

1. Çıkarıdı Hilmî bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
Îlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd
Hâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 24).
[hamîd hâna, -]

hançer-i müjgân-ı vâre: Sevgilinin hançer gibi kirpikleri.

1. Hançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne
güç
Şaplanır tîğ-i cefâsı hûn-nişâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 3).
[hançer-i müjgân-ı yâre, -e]

handân: Gülen, gülücü, şen, açık, mesrur.

1. Ez-zemistân-ı firâket bâğ-ı dil pejmürde
bûd
Bâ-bahâr-ı vuşlat eknûn gonce handân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 8).
[handân,]

hande: Gülme, gülüş.

1. Toğduğıñ ân kâ'inât bir handeye mazhar
olur
Her dile bahş-ı neşât eyler bu hâl u

hey'etiñ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 3).

[handeye, -y, -e]

hande ver-: Gülmek, gülümsemek.

1. 'Andelbân gâh giryân olmada vakt-i
bahâr
Gâh verir gülşende hande bir gül-i hamrâ-
yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 16).
[hande verir, -ir]

hâne-i cism: Cisim evi, varlık evi.

1. Hâne-i cismim içinde cem' olup cân u
gönül
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı miñnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 7).
[hâne-i cismim, -im]

hâne-i kalb: Gönül evi II âşığın gönlü..

1. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârîñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 9).
[hâne-i kalbindeki, -i, -n, -de, -ki]

hangi: Soru sıfatı.

1. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dirağşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 11).
[hangi,]

hâr: Diken.

1. Gonce gül berge şarılmiş eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân sorayım hâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 8).
[hâre, -e]

hâr u has ile: Çerçöple.

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken
elbet
Sezâ mı gideyim hâr u has ile yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 10).
[hâr u has ile, -]

harâb ol-: Yıkılma, Yıkılmaya yüz tutma.

1. Harâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Hâzer mi eylesin artık anıñ seng-i
kazâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 11).
[harâb oldu, -du]
2. Hilmîyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkıñ hîç olmaz
harâb
Ben ânı bir şıbgâ-i kudretle taşvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 11).
[harâb olmaz, -maz]

harâm: Şeriatçe, dince yasak edilmiş şey.

1. Harâm şervetle dünyâda bulursa mürtekeb
'izzet
Anıñ âtîsi ey Hilmî ne müdhiş bir
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 19).
[harâm,]

harâmî: Haydut , hırsız. *II gönül ülkesini bakış marifetiyle talan eden.*

1. Metâ'ı fikretin ğârâtına özge sebep olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12).
[harâmî,]
2. Anın ser-tîz-i müjgânı **harâmî** kaşları her dem
Gözümde döküğü eşk-i hûn-efşânı
helâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7).
[harâmî,]
3. Şemşîr-i müjgânların çekdi **harâmî**
kaşların
Dökü kanlar cevher-i cân oldu ğâret el-
ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 3).
[harâmî,]
4. Nazar kıl rûzigâr-ı ğamm-ı hevlnâk şulara şaldı
Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 46). [harâmîler, -ler]

harb: Harp, savaş.

1. Şâbık-ı ğâfletle mi **harbe** cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 23).
[harbe, -e]

harb âtesi: Savaşmak için duyulan aşırı arzu.

1. Nâr-ı düzağdan beterdir Türklerin **harb**
âtesi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37).
[harb âtesi, -]

harb ile zabt evle-: Savaşla işgal etmek.

1. Ez-kağım mu'tâd u kârı Türklerin ceng ü
cidâl
Harb ile zabt eylemekdir şehir ü bender
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 20).
[harb ile zabt eylemekdir, -tir]

harb u ceng evle-: Savaşmak ve muharebe etmek.

1. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne harb
u ceng
'Adl ü dâdî Türklerin çün günden ezhâr
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 35).
[harb u ceng eylemez, -mez]

harb u cihâd: Savaş ve gaza.

1. Emr edince ümmete **harb u cihâd**ı her
zamân
Anlara nuşret verir rûh-ı peyâmber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 5). [harb
u cihâdî, -i]

harbe lâyük: Savaş şartlarına uygun.

1. Şerm-sâr eyler nihâyet anları kız ü
dürûğ
Şıdık ile giymek gerekdir **harbe lâyük**
kâleyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8).
[harbe lâyük, -]

harben: Savaşarak.

1. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîhde
Tesalya kıt'asın **harben** bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12).
[harben,]

harble: Savaşla.

1. Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkıdı
düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhalayı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16).
[harble,]

harc u fedâ evle-: Harcamak ve vazgeçmek.

1. Râh-ı 'aşkda eyledim harc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende añladım dil-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 7).
[harc u fedâ eyledim, -di, -m]

hâr-ı muğaylân-ı cefâ: Eziyet dikenliğinin dikenleri.

1. Bir tarîkde kalmadı **hâr-ı muğaylân-ı**
cefâ
Ka'be-i maşşûda vâşıl oldu İslâm âminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 21).
[hâr-ı muğaylân-ı cefâ, -]

harîs ü bed-fi'âl ol-: Aç gözlü ve Kötü işler işleyen olmak.

1. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı var mı
dünyânın
Mağâm-ı rif'atın ancak saña bâb-ı
kanâ'atdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 13).
[harîs ü bed-fi'âl olma, -ma]

hâş u 'âm: Seçkin kimseler ve halk, herkes.

1. Hep münevver oldu rüy-ı arz-ı 'aşkda **hâş**
u 'âm
Kıblegâh farz etdiler ruhsârını ehl-i şiyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 23).
[hâş u 'âm, -]

hasâra uğrâ-: Zarar görmek, harap olmak.

1. Binâ-yı cismîni şarşdı felek zîrâ esâsından
Hasâra uğrâdı kaşr-ı dili mevtiñ
belasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2).
[haâra uğrâdı, -dı]

hâşıl: Doğrusu, velhasıl, sözün kısısı.

1. Hâşılı neşv ü nemâ buldu yine nañl-i
emel
Soldurur mı berg-i ikbâlîmi âh-ı şubh-ğâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21).
[hâşıl, -ı]

hâşıl ol-: Elde edilmek, kazanılmak.

1. Şeb-i zulmetde ğark oldu cihân envâre
şanmışlar
Hayâlâtından ne zevk **hâşıl olur** ey dilber-i
ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6).
[hâşıl olur, -ur]

hâsıl ol-: Meydana gelmek, ortaya çıkmak, peyda olmak.

1. Dem-â-dem şarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân eyler
Bu dem şevk-i cedîd **hâsıl olubdur**
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 4).
[hâsıl olubdur, -ubdur]

haslet: İnsanın yaratılışındaki huyu, tabiatı, mizacı.

1. Hudâdan bir 'inâyettir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu **hâşlet** bende mevcûdken 'adûdan ahz-
ı şâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 8).
[hâşlet,]

hasr: Allâh'ın ölümlere ruhlarını geri verip onları hesaba çekmek üzere toplaması ve toplanma yerine sevk etmesi, dirilme. diriliş.

1. Açılısın râ'yet-i gufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdîn hâvf eder rûz u leyâl **hâşriñ**
cezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 20).
[hâşriñ, -iñ]
2. Çeşm-i fettânîñ gören **hâşre** 'alâmet
istemez
Cevr-i yârî fehm eden dünyâda râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 3).
[hâşre, -e]

hasre dek: Kıyamete kadar, dünya durdukça; çok uzun süre.

1. Hâşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Gûşe-i nisyânda kalma çık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 19).
[hâşre dek, -]
2. Râyet-i 'Osmâniyân etsin temevvüc
hâşre dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muzaffer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 39).
[hâşre dek, -]
3. Hâşre dek manşûr u ma'mûr eyle zât u
mülkünü
Enbiyâya verdiğiñ sırr-ı nihânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 9).
[hâşre dek, -]

hasta-i nâ-çâre: Çaresiz hasta.

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu **hasta-i nâ-çâre**
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 1).
[hasta-i nâ-çâre, -]

hastalan-: Sağlığı bozulmak, hasta olmak.

1. Hastalandım ey tabîb tut nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i şîhât edeyim ver bir 'ilâc kimyâ
gibi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 5).
[hastalandım, -dı, -m]

hatâ: Hata, yanlış, kabahat.

1. Sadâkat eyledim işbât reh-i 'aşkunda
cânânîñ
Haşâsın gösterip derhâl hâzîn ü pür-melâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 6).
[haşâsın, -sı, -n]

hatîb-i minber: Minberde hutbe okuyan.

1. Câmî'-i mülk-i cihânda hutbe-h'ândan
ehl-i dil
Cân kulağın ver de 'ibret al **hatîb-i**
minbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 8).
[hatîb-i minbere, -e]

hatîb-i minber-i sahrâ: Ovadaki (kırlardaki) minberin hatibi (hutbe okuyanı).

1. Gülistândır mekânîñ ey **hatîb-i minber-i**
şahrâ
Neden efgânla geçmekte şeb ü eşhârîñ ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 7).
[hatîb-i minber-i şahrâ, -]

hatt u hâl u çeşm ü gamze: Yüzdeki ayva tüyler, ben (siyah nokta), göz ve yan bakış.

1. Hatt u hâl u çeşm ü gamze hüsñ ü ân ebru
kemân
Toplanup gösterdi şavvet bir dile Dârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 3).
[hatt u hâl u çeşm ü gamze, -]

hatve hatve: Adım adım.

1. Yunânistân feth olur elîf-ı Hâkla ser-te-
ser
Hatve hatve añları sürmekte yer yer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 30).
[hatve hatve, -]

hâver: Güneş.

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâlîñ ey
perî
Münir-i vechîñ şehâb-ı hayrete kor
hâveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 2).
[hâveri, -i]

hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmet: Bilgelik Hilal'inin ışığının doğusu(çıktığı yer).

1. Görünür mir'ât-ı dilden pertev-i
'ulviyyetiñ
Hayrete kor **hâver-i nûr-ı hilâl-i**
hikmetiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 2).
[hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmetiñ, -iñ]

havf et-: Korkmak, korku duymak.

1. Açılısın râ'yet-i gufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdîn **havf eder** rûz u leyâl hâşriñ
cezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 20).
[havf eder, -er]

havl u kudret: Güç ve kuvvet.

1. Hestî ü nistî-i 'âlem kâf u nûn
beynindedir

Her bir eşyâda görünür **havl u kudret**
âyeti
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 4*).
[havl u kudret, -]

havz-ı kevser: Kevser havuzu, cennette bulunan bir
havuz II hayat veren kaynak.

1. Bu 'abd-i pür-kuşûrî hiç yakar mı âteş-i
düzağ
Yaratdın **havz-ı kevserle** zihî dört nehri
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 16*).
[havz-ı kevserle, -le]
2. Anıñ çâh-ı zenehdânı akar bir **havz-ı
kevserdir**
Hayât-ı câvidân îşâl eder efvâh-ı 'atşâne
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 9, Mısra 33*).
[havz-ı kevserdir, -dir]

hayâl et-: Bir şeyi zihinde tasarlayıp canlandırmak,
hayallemek.

1. Uzunca bahş-i zülfünce nice ince **hayâl
etdim**
Bu şeb müşkbâr-ı târında rakıble kıl u kâl
etdim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 1*).
[hayâl etdim, -di, -m]
2. Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye şad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 6*).
[hayâl etmem, -me, -m]

hayâlât: Hayaller.

1. Şeb-i zulmetde ğarğ oldu cihân envâre
şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevk hâsıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 6*).
[hayâlâtıdan, -dan]

hayâl-i zıll-ı 'âlem: Alemin gölgesinin hayali.

1. Hayâl-i zıll-ı 'âlemden bu hestîden hâzer
eyler
Başîret şâhibi sırr-ı haşâyıkâ nâzar eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 33*).
[hayâl-i zıll-ı 'âlemden, -]

hayât: Yaşam, dirilik, canlılık, sağlık, yaşayış,
ömür.

1. Vedâ' etmek şebâbetde **hayâta** Hilmî
düşvârdır
Hubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt
hevâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 33*).
[hayâta, -a]
2. Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i
mest
Bâde-i 'aşkın **hayâtdır** şun bâña katre
şarâb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 14*).
[hayâtdır, -dır]
3. Hayâtı sû-be-sû cârî olup bañr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hağ dürür felek
'inâyâtı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 13*).
[hayâtı, -ı]

hayât bul-: Canlanmak, dirilmek; sıkıntılardan
kurtulmak; isteklerine kavuşmak.

1. Eşcâr **hayât buldu** kudret-i Hağla
Hayret verir çünkü bu hikmet 'ağla
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 3*).
[hayât buldu, -du]
2. Düşerse zemîne bir katre bârân
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 14*).
[hayât bulur, -ur]

hayât-efzâ: Hayata coşku katan.

1. Ümmehât-ı 'unşur-ı çâre **hayât-efzâ** lebiñ
Mihr-i zâtıñ pertev-i envâr-i şems ü duhâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 5*).
[hayât-efzâ,]

hayât-ı câvidân: Ölümsüz yaşam, ölümsüzlük.

1. Gül-i ruhsârı soldurdu şehirde bülbülün
zârı
Teverrüm eyledi ol yâr **hayât-ı
câvidândan** geç
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 12*).
[hayât-ı câvidândan, -dan]
2. Anıñ çâh-ı zenehdâmı akar bir havz-ı
kevserdir
Hayât-ı câvidân îşâl eder efvâh-ı 'atşâne
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 9, Mısra 34*).
[hayât-ı câvidân, -]

hayât-ı lem'a: Yaşamın parlaklığı/parlılığı.

1. Hayât-ı lem 'ası söndü hemân-dem rîh-i
şarşarla
Kim eyler istifâza her zamân mihriñ
ziyâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 15*).
[hayât-ı lem 'ası, -s, -ı]

haydar gibi: Arslanlar (Hz. Ali'nin lakabı) gibi.

1. Bi-'avni'llâh cünûd-ı Hâzret-i 'Abdü'l-
hamîd Hânîñ
Be-her ferdi hemân **Haydar gibi** a'dâsına
şaldı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 7, Mısra 2*).
[haydar gibi, -]

haydarâne: Arslancasına.

1. Haydarâne şavletin gördü 'adûsü sû-be-sû
'Avn-i Hağdır yâveri tevfiğe rehber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 5, Mısra 9*).
[haydarâne,]

hayf: Eyyvah, yazık, heyhat□ anlamlarında
kullanılan bir söz.

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 1*).
[hayf,]
2. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 2*).
[hayf,]
3. Çehre-i gülzârı taşfîr eylemiş bâd-ı hâzân
Gonca gül iken şararmış vech-i aħmer-
dâra **hayf**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 4).

[hayf,]

4. Bir figân kopdı gülistânda ne hikmet ey göñül

Nağme-i şevki kesildi bülbülün gülzâre

hayf

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 6).

[hayf,]

5. Şanma esrâr-ı İlâhî Hilmîyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra **hayf**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 8).

[hayf,]

havfâ: Yazıklı, yazıklar olsun!.

1. Oldu jeng-âlûd **hayfâ** cevher-i 'ömr-i
'azîz
Hilmîyâ takdîme ahrâ yokdur aşla ta'âti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 9).

[hayfâ,]

2. Defter-i a'mâl-i hayrım taldı 'işyânla
hemân

Ser-te-ser yazıldı **hayfâ** şerm ü haclet
âyeti

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 8).

[hayfâ,]

haylî: Çokça, epeyce, oldukça.

1. Mihr-i vuşlatla münevver etmediñ dil-
hânemi
Hayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 6).

[hayli,]

2. Münevver oldu âfâk-ı merâmîñ dâmen-i
zeyli

Şıyâm-ı firkat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip

haylî

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 14).

[haylî,]

hayr: İyi, hayırlı, yararlı, faydalı.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayı Allâhım

Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her **hayrı**

Allâhım

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 2).

[hayrı, -ı]

2. Hayra maşrûfdur nuğûd u niyyet ü fikri
anıñ

Râzî vü hoşnûd olur Allâh ile Peyğamberi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 3).

[hayra, -a]

3. Cülûsundan beri şarf etmede efkârını

hayra

Erişdi pertev-i mihr-i 'adâlet cümle

büldâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 49).

[hayra, -a]

hayrân: Kendinden geçmiş, şaşırmış.

1. 'Ukûl-ı kâ'inât **hayrân** ser-â-ser vaşf-ı
zâtında

Seni medh eyleyen rabb-i kerîmdir yâ

resûlullâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 3).

[hayrân,]

hayrân et-: Hayranlık duygusu uyandırmak, çok beğenilmek.

1. 'Askerleriñ şavleti etdi hayrân devletleri
Gördüler hep âteş saçar top u tüfeng
mermiyyeyi (Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6,
Mısra 7). [hayrân etdi, -di]

hayrân ol-: Tutkun olmak, çok arzu etmek.

1. O çin ebrûsına **hayrân olur** şad dîde-i
âhû
Şahârî-i muhabbetde anıñla ittîşâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 9).
[hayrân olur, -ur]

hayrân ol-: Çok beğenmek, kendinden geçmek;
bağlanmak.

1. Bülbülün efgânını tezyîde bir güldür
sebeup
Nağme-i murğ-ı dile **hayrân olan** anılar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 10).
[hayrân olan, -an]
2. Seni muhtâc u bî-'ilâc beni bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre **hayrân olduğumdan** mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 16).
[hayrân olduğumdan, -dug, -um, -dan, -, -
]

hayret: Şaşırma, şaşırıp kalma, ne yapacağını
bilmeme.

1. Nice esrâr-ı hikmet mün'aqid her târ-ı
zülfünde
Ki **hayret** bahş eder her 'ukdesi ezhân-ı
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 28).
[hayret,]

hayret ver-: Şaşkınlık vermek, şaşırtmak.

1. Eyledi fikr-i dağık ol bahş-i zülfünde
hezâr
'Aklıma **hayret veren** mûy-ı miyânım
işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 12).
[hayret veren, -en]
2. Eşcâr hayât buldu kudret-i Hâkla
Hayret verir çünkü bu hikmet 'akla
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 4).
[hayret verir, -ir]
3. Her hikmetiñ 'akla veriyor hayret
Görmüyor mu 'aceb dîde-i 'ibret
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 17).
[hayret veriyor, -(i)yor]

hayrete dal-: Bir durum veya bir şey karşısında ne
yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe,
şaşıрма, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

1. O rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki
'asker
Şahârî-i vegâda hep 'akıllar **hayrete**
daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 4).
[hayrete daldı, -dı]

hayrete ko-: Şaşırmak.

1. Görünür mir'ât-ı dilden pertev-i
'ulviyyetiñ
Hayrete kor hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmetiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 2).
[hayrete kor, -]

hayret-efzâ-yı 'ukûl: Akıllara şaşkınlık veren.

1. 'Aks-i şüret mi verir her bâr baña mir'ât-ı dil
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür nâz ile o hilkâtiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12).
[hayret-efzâ-yı 'ukûldür, -dür]

havret-engîz Hayret verici.

1. Gördüm ebnâ-yı beşerde **hayret-engîz** bir cüce
Rakş eder şahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9).
[hayret-engîz,]

havrû'l-hâfiz: Korumacılığı.

1. Hıfz ede derd ü elemden ânı **havrû'l-hâfiz**
'Âfiyet sıhhat selâmet ola her dem yâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9).
[havrû'l-hâfiz,]

havrû'l-verâ: Halkın, alemin hayırlısı (Hz. Muhammed kastedilmektedir).

1. Yâ **havrû'l-verâ** şalâvât u selâm
'Aleyke ilâ sâ'âtü'l-kıyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 11).
[havrû'l-verâ,]

hazân: Güz, sonbahar.

1. Hazân şoldurdu evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı
cefasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 5).
[hazân,]
2. Şoldurdu **hazân** çehre-i ezharî nihâyet
yâ Rab bu ne hâlet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 11).
[hazân,]

hazer et-: Sakınmak, çekinmek.

1. Ne ârzûn varsa icrâ et 'itâbımdan **hazer etme**
Bu fırsat bir gânimettir ne yapsañ infî 'âl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3).
[hazer etme, -me]

hazer eyle-: Sakınmak, kaçınmak.

1. Harâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri mümkün mü
Hazer mi eylesin artık anıñ seng-i kazâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12).
[hazer eylesin, -sin]
2. Hayâl-i zıll-ı 'âlemden bu hestîden **hazer eyler**
Başîret şâhibi sırr-ı haşâyîka nazar eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 33). [hazer eyler, -r]

hazer eyler iken: Sakınırken, kaçınırken.

1. Mevc-i sevdâdan **hazer eyler iken** ben dâ'imâ
Bağırma şapladı eyvâh işte 'aşkıñ hançeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 7).
[hazer eyler iken, -]

hâzihi: İşte, henüz, hala.

1. Şahn-ı ruhsârînda menkûş **hâzihi** cennât-ı 'adn
Fedhululhâ hâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 11).
[hâzihi,]

hâzik: Usta, maharetli bilhassa hekimler için kullanılır.

1. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir **hâzika**
Ey muhibb-i hasta-dil dermân için
Lokmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 13).
[hâzika,]

hazîn ü pür-melâl et-: Hüzünlü ve gam dolu etmek.

1. Şadâkat eyledim işbât reh-i 'aşkında cânânıñ
Haşâsın gösterip derhâl **hazîn ü pür-melâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 6).
[hazîn ü pür-melâl etdim, -di, -m]

hazret-i 'abdü'l-hamîd hân: Abdülhamid Han hazretleri.

1. 'Adâletle muhammer bir vücûdî görmek istersen
Gelip 'atf-ı nazar kıl **Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 38).
[hazret-i 'abdü'l-hamîd hâna, -a]

hazret-i Gaffâr: Gaffar olan Allah.

1. Tevbekâr ol bil 'azâb-ı düzahı ey rû-siyâh
Hazret-i Gaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8).
[hazret-i gaffâra, -a]

Hazret-i Sultân Hamîd: Sultan Abdülhamid Hazretleri.

1. Bâ-huşûş eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
Hazret-i Sultân Hamîddir el-muzaffer dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 8).
[hazret-i sultân hamîddir, -dir]

hazz u naşîb: Mutluluk ve baht.

1. O zât takbîl ede dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
Alup **hazz u naşîbin** lebleriñ ey menba'-ı 'irfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [hazz u naşîbin, -in]

hedm et-: Yıkma, Harap etmek.

1. Hedm eder kalb-i rakîki âteş-i sûzân-ı 'aşk
Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile ta'mîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 5).
[hedm eder, -er]

helâl et-: Helal etmek.

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı harâmî kaşları her dem
Gözümden dökdüğü eşk-i hûn-efşânı **helâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 8).
[helâl etdim, -di, -m]

hele: Özellikle, mademki.

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı **hele** 'asr-ı hümâyûnda
Füyûzât-bağş olur elbet kadîm ol ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 15).
[hele,]

2. Zümür-rüd oldı şahrâ-yı hilâfet câ-be-câ
elbet
Bugün kim i'tibâr eyler **hele** la'l-i
Bede'şşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54*).
[hele,]

hem: Ayrıca, ilave olarak.

1. Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye şad sâl
Te'essüf eylemem **hem** görmegi aşlâ
hayâl etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6*).
[hem,]
2. Çehre-i hûrşîde beñzetdim o yârîñ vechini
În 'ikâsıyla edip **hem** lem'a-dâr dil-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18*).
[hem,]
3. 'Andelîb-i dil niçün zâr etmesin **hem**
ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u gûrâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15*).
[hem,]
4. 'Andelîbân nağmeyi gülşen içinde şubh u
şâm
Bâğ-ı firdevs revnakı **hem** ni'meti dârü's-
selâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 18*). [hem,]
5. Kitâb-ı hüsnünü **hem** muhtaşar **hem** de
müfîd etdim
Bu şûret mün'akis yârîñ heyûlâ-yı
cemalinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5*).
[hem,]
6. Kitâb-ı hüsnünü **hem** muhtaşar **hem** de
müfîd etdim
Bu şûret mün'akis yârîñ heyûlâ-yı
cemalinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5*).
[hem,]

hemân: Hemen, o anda, vakit kaybetmeden.

1. Dilâ giryân u feryâda leb-i handân olur
bâ'is
Hemân âh u şehir-gâha şeb-i hicrân olur
bâ'is
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 2*).
[hemân,]
2. Cârîdir çün lebleriñde tahtîhe'l-enhâr
hemân
Hilmîyâ ben andan artık kaçre şerbet
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13*).
[hemân,]
3. Hezârân hâl u 'akdında uzandı rişte-i
güftâr
Raķîb-i cân-hırâşîde **hemân** mebhût u lâl
etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 4*).
[hemân,]
4. Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yakdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-
gıyâş

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7*).
[hemân,]

5. Fakr hâlde hûb cemâl ârzü olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâlîñ **hemân** 'arz eyle hünkâre
şabâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12*).
[hemân,]
6. Gel ey gönüm yeter artık şu ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u
fiğândan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2*).
[hemân,]
7. Kâm-ı makşûd-ı dili almağ için Hilmî
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek
oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 13*).
[hemân,]
8. Defter-i a'mâl-i hayırım töldi 'işyânla
hemân
Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet
âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7*).
[hemân,]
9. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur **hemân** mihr-i
dırâşşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12*).
[hemân,]
10. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ luğf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesâba
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21*).
[hemân,]
11. Bi-'avni'llâh cünûd-ı Hâzret-i 'Abdü'l-
hamîd Hânıñ
Be-her ferdi **hemân** Haydar gibi a'dâsına
şaldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 2*).
[hemân,]
12. Bilirim iltifât eyler o hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle **hemân** erbâb-ı
'irfâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 20*).
[hemân,]
13. Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola gülzâr-ı iclâlî
Yaşasın mülk-i şevketde **hemân** merdâne
ferdâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64*).
[hemân,]
14. Kad-i tûbâsına meftûn olup serv-i
hırâmânı
Varınca bâğ-ı lâhûta **hemân** nâsûtuñ
reyhânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12*). [hemân,]
15. Bihâr-ı zenb ü emvâc-ı me'âşîde garîkânı
Halâş eyler **hemân** bâd-ı nesîm-i luğf u
ihsânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 54*). [hemân,]

hemân-dem: *Hemen, o anda, vakit kaybetmeden.*

1. Hayât-ı lem'ası söndü **hemân-dem** rîh-i şarşarla
Kim eyler istifâzâ her zamân mihrîñ ziyâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 15*).
[hemân-dem,]

heme: *Hep; bütün; cümle.*

1. Kî büved şahñ-ı dil-i Hilmî **heme** pertev-feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u ihsân sû-be-sû
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 13*).
[heme,]
2. Şefâ'at yâ resûl hâlim yamandır
Heme kâlim dü 'âlemde âmândır
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 36*).
[heme,]

hemîn: *Böyle.*

1. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda
hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaşl-ı dili bî-ân u îñ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 9*).
[hemîn,]

hemîşe: *Her zaman, daima.*

1. Esâsı bir muhabbetdir dü 'âlem üstüne mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil **hemîşe** hâm hayâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 6*).
[hemîşe,]
2. Der-i eyvân-ı eltâfi güşâde ser-tâ-ser halka
Münâcât bâbına Hilmî **hemîşe** 'arz-ı hâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 10*).
[hemîşe,]
3. Kiblegâhımdır **hemîşe** ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi şüff 'âbide mihrâb u minber gösterir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 9*).
[hemîşe,]
4. Hâne-i cismim içinde cem' olup cân u gönül
Yek vücûd olduk **hemîşe** dâr-ı miñnet bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 8*).
[hemîşe,]
5. Zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâk-ı hikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı 'inâyet mülk ü büldâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 4*).
[hemîşe,]
6. Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
Hemîşe revnağ-efzâdır bütün ezhar-ı ekvâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 14*).
[hemîşe,]

henüz: *Şimdi, yeni.*

1. Mevcûd iken **henüz** 'âlem-i Hudâda
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 9*).
[henüz,]

hep: *Hepsi.*

1. Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar **hep**
O zâtlar ki cihânda şâhib-i 'iffet aşâletdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 15*).
[hep,]
2. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar **hep** bu târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün 'Abdü'l-hamîd aldı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 11*).
[hep,]
3. Nişân-ı iftihâr taqdı gûzât **hep** levha-i şadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arqadan aldı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 7*).
[hep,]
4. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim **hep** seniñ bu âsâr Hallâk
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 6*).
[hep,]
5. Hâk-i pâ-yı zîr-i pâ-yı re'fetiñ kuhl-ı 'uyûn
'Âşıkân **hep** oldu sevdâ-yı ruhuñla rû-nümün
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 22*).
[hep,]

hep: *Sürekli olarak, her zaman, daima.*

1. Geçdi 'işyân ile **hep** ey gâfir-i zenb-i 'azîm
'Ömrümün her sâl u mâhı rûz u şeb her sa'âtî
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 5*).
[hep,]
2. Bu küstâhâne güftârdan merâmım 'arzuñaldır **hep**
Kuvâ-yı nâtikim 'azm-ı remîmdir yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 7*).
[hep,]
3. Sîne-i fikriñ olur **hep** pîç ü tâb-ı ıztırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 7*).
[hep,]
4. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka tâb u fer
Ol metâ'-ı hüsnuñe Hilmî cihân **hep** müşteri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 10*).
[hep,]
5. Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs baña
Hâlîme ağlar a Hilmî **hep** şehir bülbülleri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 10*).
[hep,]
6. Dîde-i gam-dîdeden ceryân eden **hep** hündür o
Andırır bir kaçresi emvâc-ı bañr-i ahmeri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 3*).
[hep,]

7. Mihr-i vuşlatla münevver etmediñ dil-
hânemi
Hayli demdir dilberâ **hep** künc-i mihnet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6*).
[hep,]
8. Bezm-i 'aşkda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu
şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 2*).
[hep,]
9. Sû-be-sû eyler temevvüc bañr-i lutf u
re'feti
Dem-be-dem îşâr eder ekvâna **hep** dürr-i
semin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 24*).
[hep,]
10. Bahâr-ı dâ'im-âsâdır füyûzât bañş eder
lutfu
Şu'â'-ı revnağ-efzâ **hep** bu ezhâr-ı
gülîstâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 8*).
[hep,]
11. H'âb u râhatla günûde zanneden
Yunânîler
Bildiler 'Osmâniyânı **hep** sefer-ber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26*).
[hep,]
12. Her bir efrâd-ı şecâ'at-pîşenin kalbinde
hep
Gâzîlik ile şehâdetdir muşavver dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 11*).
[hep,]
13. 'Askerlerin şavleti etdi hayrân devletleri
Gördüler **hep** âteş saçar top u tûfeng
mermiyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8*).
[hep,]
14. Gül-i şad-berg-i ruhsârı meşâm-ı 'âşîkâne
hep
Letâfet bañş eder her âyîne gülzâr-ı
devrana
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 23*).
[hep,]
15. Vücûd-ı aqdesin mañfûz olup taht-ı
hilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur **hep**
Rabb-i Sübhâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62*).
[hep,]
16. Hep münevver oldu rûy-ı arz-ı 'aşkda hâş
u 'âm
Kıblegâh farz etdiler ruhsârını ehl-i şiyâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 23*).
[hep,]
17. Ey şeh-i mülk-i la-'amrûk vey meh-i
burc-ı kerîm
Bañr-i hayretde ortalıp vaşfînda **hep** 'aql u
selim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32*).
[hep,]
18. Câmî' oldu cebhe-i hüsnünde **hep** esrâr-ı
'aşk

- Zulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı 'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 11*).
[hep,]
19. Gülistânın beğânın goncası murğ-ı hoş-
elhânı
Alır büy-ı fezâ'il **hep** meşâm-ı zevk-i
insânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 24*).
[hep,]
20. Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için **hep** yâra
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20*).
[hep,]
21. Ber-çaraf olsun gumûm **hep** şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin saña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11*).
[hep,]

hep: Tüm.

1. O rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki
'asker
Şahârî-i vegâda **hep** 'ağıllar hayrete daldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 4*).
[hep,]

her: Her. Hep, bütün.

1. Geçdi 'işyân ile hep ey gâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün **her** sâl u mâhî rûz u şeb **her**
sa'âtî
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6*).
[her,]
2. Garîbim kıl meded yokdur meded-res
gayrı Allâhım
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem **her** hayrı
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2*).
[her,]
3. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noğşân kılar **her** emri
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4*).
[her,]
4. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder
her bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 9*).
[her,]
5. Toğduğun ân kâ'inât bir handeye mazhar
olur
Her dile bañş-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4*).
[her,]
6. Nice esrâr-ı hikmet mün'aqid **her** târ-ı
zülfünde
Ki hayret bañş eder **her** 'uğdesi ezhân-ı
insâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28*).
[her,]
7. Kadr olur **her** şeb ki ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur **her** rûz ki ola ülfet-i dildâr baña

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41*).
[her,]
8. Ezelde bendeyim ben de seniñ **her** târ-ı zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ 'anber şemîmdir yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5*).
[her,]
9. Eder bir nîşte {r}-i nâçîz ile a' dâsını maḵhûr
Hudâdır kâdir-i muṭlaḵ **her** emri ber-kemâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 4*).
[her,]
10. Lâ-cerem tevfiḵ-i Hâḵdır **her** umûr-ı rehberi
Ġıbtâ-baḥşâ-yı cihândır satvet-i baḥr ü beri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 11*).
[her,]
11. Ol şehin-şâh-ı cihânı kıl muẓaffer dâ'imâ
Seyl-i esyâf eyleyen **her** gâziyânıñ 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 8*).
[her,]
12. Gül-i şad-berg-i ruḥsârı meşâm-ı âşıkâne hep
Letâfet baḥş eder **her** âyîne gülzâr-ı devrana
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24*).
[her,]
13. Nice esrâr-ı ḥikmet mün'aḳid **her** târ-ı zülfünde
Ki ḥayret baḥş eder **her** 'uḳdesi ezhân-ı insâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27*).
[her,]
14. Her şeb-i ğamda ederdim tâ şehir fikr ü ḥayâl
Deşt-i firḳatde kılardım âh u zâr rûz u leyâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 1*).
[her,]
15. Her ḥikmetiñ 'aḳla veriyor ḥayret
Görmüyor mu 'aceb dîde-i 'ibret (*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 17*). [her,]
16. Râh-ı fûlk-i maḳşada necm-i cemâliñ rehberim
Ḳurtarı bu Ḥilmî zârı **her** belâdan lâ-cerem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44*). [her,]
17. Füyûzât gülşeni olmuş durur **her** bezm gülistânı
Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm şem'-i fûrûzânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 35*). [her,]
18. Kimseden zerre ḳadar luṭf u 'inâyet istemez
Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim **her** zârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6*).
[her,]

her: Her, her bir.

1. Geçdi 'işyân ile hep ey gâfir-i zenb-i 'azîm
'Ömrümün **her** sâl u mâhı rûz u şeb **her** sa'âtı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6*).
[her,]
2. Bir ḳad-ı tûbânıñ oldum mâ'il-i reftârı çün
Bâğdaki **her** servi-i ra'nâya etmem ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 6*).
[her,]
3. Gürledikçe ṭop u a'dâ küb-ı satvet der-'akeb
Ḳaçdılar terk eyleyüp **her** şehir ü kişver dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28*).
[her,]

her ân: Her an. Her zaman.

1. Ayağı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ **her ân**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18*).
[her ân, -]
2. Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
Şalât ile selâmı çün ğıyâben eyledim **her ân**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 26*). [her ân, -]
3. Ḳalır mı keşt-i gönüm bu girdâb-ı ğam-efzâda
Anıñ sâhil-resi maḳşûduna **her ân** olur bâ'ış
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8*).
[her ân, -]
4. Vücûduyla mübâhât eylesin 'Osmâniyân **her ân**
Ki 'aşrı ğıbtâ-baḥşâdır bütün a'sâr u ezmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 5*). [her ân, -]

her bâr: Her seferinde, sürekli.

1. 'Aks-i şûret mi verir **her bâr** baña mir'ât-ı dîl
Ḥayret-efzâ-yı 'uḳûldür nâz ile o ḥilḳatiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11*).
[her bâr, -]

her bir: Her bir.

1. Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i 'aşḳdır **her biri**
Dürri-yektâ-yı dümû'dur lü'lü'-i lâlâ-yı 'aşḳ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 13*).
[her biri, -i]
2. Her bir efrâd-ı şecâ'at-pîşeniñ ḳalbinde hep
Ġâzîlik ile şehâdetdir muşavver dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 11*). [her bir, -]
3. Tâb-ı la'liñden olup **her bir** füyûz-ı ḥâş u 'âm
Ziynet-ârâ-yı dü-'âlem ḥüsn-i bî-hemtâ lebin

(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 19). [her bir, -]

her bir: Hepsî, tüm.

1. Hestî ü nistî-i 'âlem kâf u nûn
beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 4).
[her bir, -]

her bir kimse: Her bir kişi.

1. Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nişâr et
turma hiç
Vezn olur a'mâli **her bir kimseniñ**
yevmü'l-hisâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 12).
[her bir kimseniñ, -n, -iñ]

her biri: Ayrı ayrı, beheri.

1. Ebr-i sevdâdan saçıldı bak sirişkim
gevheri
Dürre-i garrâ gibi pertev-feşândır **her biri**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 2).
[her biri, -]

her dem: Her zaman.

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı harâmî kaşları **her dem**
Gözümde döküdüğü eşk-i hûn-efşânı
helâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 7).
[her dem, -]
2. Ol kanâ'at kûşesi olmuş der-i eltâf-ı Hâk
Hilmîyâ **her dem** burada lutf u 'izzet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 14).
[her dem, -]
3. Hıfz ede derd ü elemde anı hayrû'l-
hâfizîn
'Âfiyet sıhhat selâmet ola **her dem** yâveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 10).
[her dem, -]
4. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlîm çün bu
hâk üzre
Verir şevk ü neşât **her dem** zebân-ı
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 10). [her
dem, -]
5. Tırnovayla Yenışehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola **her demde** rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 46). [her
demde, -de]

her dem: Her an; daima.

1. Gubâr-ı pâyını ehl-i tarîk kuhl-ı başar
eyler
Ser-â-ser keşf olur **her dem** makâmâtı
güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 32). [her dem, -]

her merhâle: Her bir aşama.

1. Kıl tevâzu' terk edip kibr ü gurûru mahv
eder
'Âkılân etmeli tayy-ı harbde **her merhâleyi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 10). [her
merhâleyi, -(y)i]

her nefer: Her bir asker.

1. Püskürür zehr-i helâhil **her nefer** ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 11). [her
nefer, -]

her rûz: Her gün.

1. Kadr olur her şeb ki ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur **her rûz** ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 42).
[her rûz, -]

her taraf: Her yer.

1. Gülşen olsa **her taraf** bûy-ı şafâ-yı murğ-
ı dil
Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
bûy-ı câh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 23).
[her taraf, -]

her var: Elde bulunan her şey, zenginlik, servet.

1. Râh-ı 'aşkda eyledim harc u fedâ **her varı** ben
Meyli var vaşla geçende añladım dil-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 7).
[her varı, -]

her zamân: Her zaman. Daima, sürekli.

1. Hayât-ı lem'ası söndü hemân-dem rîh-i
şarşarla
Kim eyler istifâzâ **her zamân** mihrîñ
ziyâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 16).
[her zamân, -]
2. Bir benefşe **her zamân** tıfl-ı yetîmi
andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 7).
[her zamân, -]

her zamân: Daima, sürekli.

1. Emr edince ümmete harb u cihâdî **her zamân**
Anlara nuşret verir rûh-ı peyâmbere
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 5). [her
zamân, -]

her bir umûr: Her bir işte/hususta.

1. Sa'âdet-yâb eden 'âlemde insânı
şadâkatdır
Sadâkatdan murâd **herbir umûrda**
istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 2).
[herbir umûrda, -da]

herkes: Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.

1. Hezâr mürde dile başş-ı hayât eyler
füyûzâtı
Der-i dergâh-ı lutfunda bulur **herkes**
murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 16). [herkes,]

hestî: Varlık. Var olma. Mevcudiyet.

1. Hayâl-i zıll-ı 'âlemde bu **hestîden** hâzer
eyler
Başîret şâhibi sırr-ı hâkâyıkâ nazar eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 33). [hestîden,]

hestî ü nistî-i 'âlem: Kainatın varlığı ve yokluğu.

1. Hestî ü nistî-i 'âlem kâf u nûn
beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 3).
[hestî ü nistî-i 'âlem, -]

hestî-i hikmet-nümâ-yı hükm-i harf-i kâf u nûn:

Kâf u nûn harflerinin emrettiği hikmet gösterici varlığı.

1. Hestî-i hikmet-nümâ-yı hükm-i harf-i kâf
u nûn
Vaz'-ı zîbâ-yı esâsı bünye-i fazl u fûnûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 23). [hestî-i hikmet-nümâ-yı hükm-i harf-i
kâf u nûn, -]

hestî-i kevn: Mevcudiyetin varlığı.

1. Vücûduñ **hestî-i kevn** vesîle yâ
resûlullâh
Bunu işbâta hâcet yok delîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 1).
[hestî-i kevn, -e]

hevâ-yı nefis-i emmâre: Nefsin yedi mertebesinden en alt derecesi [Bu mertebede nefis insana kötülükleri, günâhı, şehveti emreder ve kişi her türlü günâhı pişmanlık duymadan işleyebilir]. Bu mertebenin istek ve arzuları.

1. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 9).
[hevâ-yı nefis-i emmâre, -]

hevl-i cân: Can korkusu.

1. Püskürtür zehr-i helâhil her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ **hevl-i cânla** nâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 12).
[hevl-i cânla, -la]

hey'et: Topluluk, kurul.

1. Bu **hey'et** ki şecâ'atle muhammer tıyneti
Hâkdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 9).
[hey'et,]

hev'et-i cism: Vücut sureti(nde).

1. Bâğ-i istignâdaki serv-i revânım işte bu
Hey'et-i cismim içinde kan u cânım işte
bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 2).
[hey'et-i cismim, -im]

hev'et-i 'Osmâniyân: Osmanlı toplumuna.

1. Nî'met-i 'uzmâdır ihsân etdi Rabbü'l-
'âlemîn
Hey'et-i 'Osmâniyâna bir emîrû'l-
mü'minîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 18).
[hey'et-i 'osmâniyâna, -a]

hev'et-i 'udvân: Düşman toplulukları.

1. Levh-i 'âlemde münakkaş kahramân
'Osmânlıdır
Hey'et-i 'udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 16).

[hey'et-i 'udvânı, -ı]

heyûlâ-yı cemâl: Güzelliğinin hayali.

1. Buldu şûret ol **heyûlâ-yı cemâlîñ** ibtidâ
Oldu rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 1).
[heyûlâ-yı cemâlîñ, -iñ]
2. Kitâb-ı hüsnünü hem muhtaşar hem de
müfîd etdim
Bu şûret mün'akis yârîñ **heyûlâ-yı
cemalinde**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 6).
[heyûlâ-yı cemâlînde, -i(n), -de, -]

hezâr: Binlerce, pek çok.

1. Râh-ı vaşlînda **hezârân** bîm-i cân eyler
zuhûr
Böyle mi dîvân-ı 'aşkda resm ü 'âdet el-
gıyâs
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 5).
[hezârân, -ân]
2. Çemen-zâr-ı hilâfetde otağ-ı tâc-dârı gör
Civârında kurulmuşdur **hezâr** çet-i
mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 12).
[hezâr,]
3. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd
etdim
Muṭavvel bahş-i zülfünde **hezâr** güft u
şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 4).
[hezâr,]

hezâr: Bülbül.

1. Dürre-i güftârı cârî baḥr-i bezminde
hezâr
Gûte-ḥ'ârî lü'lü'-i lâlâya etmem ser-
fûrû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 13).
[hezâr,]
2. Zevâle ermeden gülşen gülistânda fiğân
kopdu
Şarardı goncanıñ beñzi **hezârîñ** âh u
zârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 26).
[hezârîñ, -iñ]

hezâr eyle-: Bin yapmak, arttırmak, çoğaltmak, sayısız hale getirmek.

1. Eyledi fikr-i daḳîk ol bahş-i zülfünde
hezâr
'Aklıma hayret veren müy-i miyânım işte
bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 11).
[hezâr eyledi, -di]

hezâr mürde dil: Binlerce ölü gönül.

1. Hezâr mürde dile bahş-ı hayât eyler
füyûzâtı
Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur herkes
murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 15). [hezâr mürde dile, -e]

hezârân: Binlerce, pek çok.

1. Hezârân ḥall u 'aḳdında uzandı rişte-i
güftâr
Raḳîb-i cân-ḥırâşide hemân mebhût u lâl
etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 3).
[hezârân,]

2. Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft u şenîd ânân **hezârân** sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12).
[hezârân,]
3. Hezârân müjdeler ey dil yine faşl-ı rebî'
oldu
Nesûm-i nev-bahâr verdi letâfet bâğ u
bostana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1).
[hezârân,]
4. Gül-i ra'nâsıdır zât-ı şerîfîñ gülşen-i
dehriñ
Hezârân 'andelîbânîñ nazar etmez
zemistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 60).
[hezârân,]

hiç: Katiyen, asla.

1. Bu 'abd-i pür-kuşûrî **hiç** yaçar mı âteş-i
dûzağ
Yaratdın havz-ı kevşerle zihî dört nehri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15).
[hiç,]
2. Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-
fûrû
Tâc-ı 'aşkı giydim **hiç** a 'lâya etmem ser-
fûrû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2).
[hiç,]
3. Hilmîyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkıñ **hiç** olmaz
harâb
Ben ânı bir şibga-i kudretle taşvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 11).
[hiç,]
4. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi **hiç** hurşîd anıñ muzlîm
zalâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8).
[hiç,]
5. Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nişâr et
tırma **hiç**
Vezn olur a 'mâli her bir kimseniñ
yevmü'l-hisâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11).
[hiç,]
6. Bañr-ı luţfuñ ka 'rına **hiç** ermedi ehl-i
'uķûl
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni'met
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 5).
[hiç,]
7. Yoğ iken hûbân yüzünde **hiç** melâhetden
eger
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 7) .
[hiç,]
8. O memdûh-ı cihânîñ vaşfı kâbil degil el-
hak
Ki evşâf-ı cemâlî **hiç** gelir mi nazm u
bünyâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36).
[hiç,]

hiçbir vakit: Asla, hiçbir zaman.

1. Verir mi tîynet-i pâke felek **hiç bir vakit**
miñnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i
'iffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11).
[hiç bir vakit, -]

hicâb: Utanma, sıkılma.

1. Şehâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân
hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufķ-ı kâlbîñ
maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27).
[hicâbından, -i, -n, -dan, -]

hicâb eyle-: Utanmak; gizlemek, saklamak;
Güneş'in bulutun arkasında kalması.

1. Toğsa o mihr-i muhabbet ufķ-ı dilden bir
seher
'Arz-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 8).
[hicâb eyler, -r]

hicrân-ı dil-dâr: Sengilinin ayrılığı.

1. Münevver oldu âfâk-ı merâmıñ dâmen-i
zeyli
Şıyâm-ı fırķat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip
haylî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 14).
[hicrân-ı dil-dâr, -]

hidâyet: Kurtuluş, necat, doğru yol.

1. Garîbim kıl meded yokdur meded-res
gayrı Allâhım
Verir luţf u **hidâyet** lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2).
[hidâyet,]
2. Baña ihsân eyle yâ Rab **hidâyet**
Senden bekler Hilmî luţf u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 19).
[hidâyet,]

hidmet et-: İş görmek, çalışmak.

1. İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır ey haķîr
Hidmet et tehzîb-i ahlâka 'ulûvv-i şâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 22).
[hidmet et, -]

hıfz et-: Korumak, koruma altında tutmak.

1. Hıfz ede derd ü elemden ânı hayrî'l-
hâfızın
'Âfiyet sıñhat selâmet ola her dem yâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9).
[hıfz ede, -e]

hıfz eyle-: Korumak, saklamak, muhafaza etmek.

1. Hemân **hıfz eyle** yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkindir
Seniñ luţf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesaba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21).
[hıfz eyle, -]

hıfz u himâye eyle- : Koruma ve muhafaza etmek.

1. El-Ğâzî Hân ‘Abdû’l-ĥamîd çün aĥkâm-ı şer‘iyyeyi
Hıfz u ĥimâye eyledi nîzâmât-ı mer‘iyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Kıt‘a 6, Mısra 2). [hıfz u ĥimâye eyledi, -di]

hikmet: Sebep, neden.

1. Ne **hikmet** ‘andelîb-i dil vedâ‘ etdi
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün maĥrûm
şadâsına
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 10, Mısra 13).
[hikmet,]
2. Beni ‘âlem ne **hikmet** mübtelâ bir yâre
şanmışlar
Dümû‘-ı ĥüzñümüñ kaĥrâtını fevvâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Tahmîs 1, Mısra 1).
[hikmet,]

hikmet: Hakikat sırrı, bilgelik, öz.

1. Gonce gül berge şarılmış eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir **hikmet** nümâyân sorayım ĥâre
şabâĥ
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 30, Mısra 8).
[hikmet,]
2. Eşcâr ĥayât buldu ĥudret-i Ĥaĥla
Ĥayret verir çünkü bu **hikmet** ‘aĥla
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Mesnevi 3, Mısra 4).
[hikmet,]
3. Bânî-i tabî‘at âşâr-ı ĥudret
Esrâr-ı Sübhânda maĥfûz bir **hikmet**
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Mesnevi 3, Mısra 12).
[hikmet,]
4. Her **hikmetiñ** ‘aĥla veriyor ĥayret
Görmüyor mu ‘aceb dîde-i ‘ibret
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Mesnevi 3, Mısra 17).
[hikmetiñ, -i, -n]
5. Sür‘atle mürûr etmededir vaĥt-i şebâbet
âyâ bu ne **hikmet**
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Müstezad 1, Mısra 16).
[hikmet,]

hikmet-i furkân: Kurân-ı Kerim’in sırrı.

1. Ĥikmet-i Furĥânı fehî et ândadır Ĥilmî
necât
Âyet-i kübrâdan aldım nûkte-i eş‘ârı ben
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 32, Mısra 21).
[hikmet-i furkânı, -ı]

hikmet-makarr: Hikmet yeri.

1. Vâĥıf-ı esrâr-ı mâ-evĥâ diliñ **hikmet-
makarr**
‘Unşur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla şüver
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Muhammes 1, Mısra 37). [hikmet-makarr,]

hilâl: Ayın ilk günlerinde aldığı yay şekli, yeni ay; sevgilinin kaşı.

1. Ziyâyı iĥtibâs etdim yârîñ nûr-ı
cemâlinden
Zevâle ermeden buldum kemâlî ben
hilalinden
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 22, Mısra 2).
[hilâlinden, -i, -n, -den]
2. Ebruvânın gösterip mir‘ât-ı dilde bi‘l-
benân
Şûret-i mâhiyyetinde bir **hilâl** oldu ‘ayân

(Gülzâr-ı Tabî‘at, Mesnevi 2, Mısra 6).
[hilâl,]

hilâl-i ebruvân: Hilal şeklinde kaşlar.

1. Hilâl-i ebruvânının ĥulû‘a var idi meyli
Geçirdim beyt-i ĥasretde figân u zâr ile
leyli
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Tahmîs 3, Mısra 11).
[hilâl-i ebruvânının, -]

hil‘at-ı ‘îd-i vişâl: Kavuşma bayramının elbisesi.

1. Ĥil‘at-ı ‘îd-i vişâlîñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâĥım rûze-i ĥicrân beşâret el-
ğrîyâs
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 18, Mısra 9).
[ĥil‘at-ı ‘îd-i vişâlîñ, -iñ]

hilkat: Yarattılıştan gelen hâl, yaratılıştan gelen mizaç, yaratılış.

1. ‘Aks-i şûret mi verir her bâr baña mir‘ât-ı
dil
Ĥayret-efzâ-yı ‘uĥûldür nâz ile o **hilkatiñ**
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 35, Mısra 12).
[hilkatiñ, -iñ]

Hilmî: Şairin mahlası.

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taĥneĥü
Hilmî
Maĥarr u meskenim olmaz cehennem
ka‘rı Allâĥım
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 2, Mısra 17).
[hilmî,]
2. Ĥudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesârr
Hilmî
Kebâ‘ir ehline luĥfuñ ‘amîmdir yâ
resûlullâĥ
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 3, Mısra 13).
[hilmî,]
3. Eger ‘atf-ı nâzar etmez iseñ **Hilmîye**
maĥşerde
Meded-res kim olur böyle zelîle yâ
resûlullâĥ
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 4, Mısra 13).
[hilmîye, -y, -e]
4. Der-i evvân-ı eltâfi güşâde ser-tâ-ser
ĥaĥka
Münâcât bâbına **Hilmî** hemîşe ‘arz-ı ĥâl
eyler
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 5, Mısra 10).
[hilmî,]
5. Kuĥl-ı çeşm-i ehl-i dil **Hilmî** ĥubâr-ı kûy-
ı yâr
Zînet ü ârâyîş-i dünyâyâ etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 6, Mısra 17).
[hilmî,]
6. Ĥilmîyâ vaż‘-ı esâs-ı ‘aşkıñ ĥîç olmaz
ĥarâb
Ben ânı bir şıbġa-i ĥudretle taşvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 7, Mısra 11).
[hilmîyâ, -y, -â]
7. Ĥudâdan bir ‘inâyetdir baña ĥilmiyyet ey
Hilmî
Bu ĥaşlet bende mevcûdken ‘adûdan aĥz-
ı sâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî‘at, Gazel 8, Mısra 7).
[hilmî,]
8. Ka‘inâta ĥükmü nâfizdir cihân fermân-
beri

- Şafha-i 'âlemde **Hilmî** şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 18*).
[*hilmî,]*
9. Vedâ' etmek şebâbetde hayâta **Hilmî**
düşvârdır
Hübûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt
hevâsından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 33*).
[*hilmî,]*
10. Metâ'-i fikretin gârâtına özge sebep
olmaz
Harâmî çeşm ile **Hilmî** o hüsn ü ân olur
bâ'is
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12*).
[*hilmî,]*
11. Tecellî eyledi **Hilmî** ruh-ı âfâk-ı
hüsnünden
Bi-hamdî'llâh nihâyet rû'yet-i 'îd-i hilâl
etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 13*).
[*hilmî,]*
12. Hâne-i kalbindeki bu **Hilmî** zârın âtesin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 9*).
[*hilmî,]*
13. Harâm servetle dünyâda bulursa mürtekib
'izzet
Anın âfisi ey **Hilmî** ne müdhiş bir
felâketdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20*).
[*hilmî,]*
14. Şûretâ insânız amma şîretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan ahlâr bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14*).
[*hilmî,]*
15. Çekdi dest **Hilmî** cihândan artık 'avdet
eylemez
Gitdi bir şâhib-liyâkat dense şâyân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9*).
[*hilmî,]*
16. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka
tâb u fer
Ol metâ'-i hüsnüne **Hilmî** cihân hep
müşter
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10*).
[*hilmî,]*
17. 'Âlem-i firâkatde **Hilmî** bahtiyârdır
bahtiyâr
Devlet-i vuslat bulan böyle kerem-ver
dilbere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 13*).
[*hilmî,]*
18. Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar **Hilmî** mehiñ rûy-ı
melâlınden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12*).
[*hilmî,]*
19. Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i
mest
Bâde-i 'aşkın hayâtdır şuñ baña kaçre
şarâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13*).
[*hilmîye, -y, -e]*
20. Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye şad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5*).
[*hilmîye, -y, -e]*
21. Biñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istîgnâ a **Hilmî** şöhet-i cânâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 26*).
[*hilmî,]*
22. A **Hilmî** sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de yaqdı ağlatdı ğam u ekdârın ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11*).
[*hilmî,]*
23. Hikmet-i Furkânı fehmi et ândadır **Hilmî**
necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eş'ârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21*).
[*hilmî,]*
24. Cihânda dâ'imâ **Hilmî** selâmet bulmak
isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ğıybet ü zemm ü
riyâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13*).
[*hilmî,]*
25. Garba tevcîh-i nigâh etme amân firâkat
uzar
Müstenîr eyler cihânda **Hilmîyi** bir
vuslatıñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 14*).
[*hilmîyi, -y, -i]*
26. Kâm-ı maşşûd-i dili almak için **Hilmî**
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek
oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 13*).
[*hilmî,]*
27. Pâdişâhım biñ yaşa oldukça 'âlem
müstaķar
Bu du'âyı kalbine nakş etdi **Hilmî**
kemteri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14*).
[*hilmî,]*
28. Telh-kâm eyler mi **Hilmî** ol kerem-fermâ
seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la'l-i dehânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13*).
[*hilmî,]*
29. Çıkardı **Hilmî** bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
Îlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd
Hâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 4, Mısra 23*).
[*hilmî,]*
30. Geldi **Hilmî** söyledi bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hâkla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43*).
[*hilmî,]*
31. E'imme-i isnâ 'aşer imdâd eyle **Hilmîyâ**
dedim
Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile
Ermîyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 11*).
[*hilmîyâ, -(y)â]*
32. Nedâmet eyledi **Hilmî** Yunânîlar hep bu
târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11*).
[*hilmî,]*
33. Dedi **Hilmî** târîhin dü çeşmi çıkıdı
düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhalayı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15*).
[*hilmî,]*
34. Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr **Hilmî**
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51*).
[*hilmî,]*
35. Kalmasin bî-çâre **Hilmî** intizârında anıñ
Hoş haberler al getir ki yandı nârında
anın
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 43*).
[*hilmî,]*
36. Baña ihsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler **Hilmî** lutf u 'inâyet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20*).
[*hilmî,]*
37. Râh-ı fûlk-i maqşada necm-i cemâliñ
rehberim
Kurtarır bu **Hilmî** zârı her belâdan lâ-
cerem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44*). [i]hilmî,]
38. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz qalup dil bî-nevâ
imdâd
Yetiş bu kemteriñ **Hilmî** zelîle serverâ
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52*). [i]hilmî,]
39. 'Arz eyle yüzün **Hilmî'**ye ey dilber-i
ra'nâ
kaldım tek ü تنها
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11*).
[i]hilmî'ye, -(y)e]
40. A **Hilmî** gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi hınça-i âmâl tıkanıdı dîde-i ğırbâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21*).
[i]hilmî,]
41. Okusun bu nazmı **Hilmî** bâdeler versin
saña
Şi'rini şâ'ir görünce âferîn etsin saña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13*).
[i]hilmî,]

Hilmî-âsâ: *Hilmî gibi.*

1. Gülşen olsa her taraf bûy-ı şafâ-yı murğ-ı
dil

Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
bûy-ı câh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 24*).
[i]hilmî-âsâ,]

Hilmî-i teşne-dehân: *Ağzı susayan Hilmî.*

1. Kevser-i lutfun diler bu **Hilmî-i teşne-
dehân**
Dehşet-efzâdır 'azâb-ı Rabb-i 'izzet âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 13*).
[i]hilmî-i teşne-dehân, -]

Hilmîvâ: *Ey Hilmî (şairin mahlası).*

1. Oldu jeng-âlûd hayfâ cevher-i 'ömr-i
'azîz
Hilmîyâ taqdîme ahrâ yokdur aşla ta'âti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10*).
[i]hilmîyâ,]
2. Cârîdir çün lebleriñde tahtihe'l-enhâr
hemân
Hilmîyâ ben andan artık kaçre şerbet
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14*).
[i]hilmîyâ,]
3. Zülfûñ-âsâ pek perîşân oldu cem'iyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet el-
ğiyâs
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 14*).
[i]hilmîyâ,]
4. 'Arızñ keyfiyyetin şorsam eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i aħmer
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18*).
[i]hilmîyâ,]
5. Eylesem esrâr-ı 'aşkı 'âleme ifşâ bu dem
Hilmîyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16*).
[i]hilmîyâ,]
6. Şanma esrâr-ı İlâhî **Hilmîyâ** zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra hayf
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 7*).
[i]hilmîyâ,]
7. Fakr hâlde hûb cemâl ârzü olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâlîñ hemân 'arz eyle hünkâre
şabâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 11*).
[i]hilmîyâ,]
8. Ol kanâ'at küşesi olmuş der-i elţâf-ı Hâk
Hilmîyâ her dem burada lutf u 'izzet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14*).
[i]hilmîyâ,]
9. Ayağı çekdim el verdi baña ol dîde-i
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi **Hilmîyâ**
her ân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18*).
[i]hilmîyâ,]

hilmîyyet: *Sabır ve sakinlik vermek.*

1. Hudâdan bir 'inâyettir baña **hilmîyyet** ey
Hilmî
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan aħz-
ı şâr etmem

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 7).

[hilmîyyet,]

hınța-i âmâl: Emel buğdayı.

1. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi **hınța-i âmâl** tıkanıdı dîde-i ğırbâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 22).
[hınța-i âmâl, -]

hisşe-yâb ol-: Hissedar olmak, pay almak.

1. Ben de oldum bu sirâc-ı hüsni-yârdan
hişşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ıztırâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 25).
[hişşe-yâb oldum, -du, -m]

hıyânet eyle-: İhanet etmek.

1. Hıyânet eyleme aslâ umûr-ı kıuds-ı
devletde
Gel etme irtikâb bir zerreye kat'an
cehâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 3).
[hıyânet eyleme, -me]

hoş: Hoş, güzel.

1. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al getir ki yandı nârında
anıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 44).
[hoş,]

hoşâ: Ne hoş, ne güzel, ne kadar latîf!

1. Verip ol sâkı-i devrân bahâya bâde-i
ihsân
Hoşâ pür-neşve dil şimdi 'Azîm sûr-ı
cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 20).
[hoşâ,]

hûb: Güzel, hoş.

1. Fakr hâlde **hûb** cemâl ârzû olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâlin hemân 'arz eyle hünkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 11).
[hûb,]

hubân: Güzeller/dilberler.

1. Yoğ iken **hubân** yüzünde hiç melâhetden
eşer
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 7).
[hubân,]

hubûb et-: Esmek.

1. Vedâ' etmek şebâbetde hayâta Hilmî
düşvârdır
Hubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt
hevâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 34).
[hubûb etdi, -di]

Hudâ: Allah, Tanrı, Rabb.

1. Eder bir nişte {r}-i nâcîz ile a' dâsını
mağhûr
Hudâdır kâdir-i mutlak her emri ber-
kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 4).
[hudâdır, -dır]
2. Hudâdan bir 'inâyetdir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan ağız-
ı şâr etmem

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 7).

[hudâdan, -dan]

3. Meded ey sâkı-i bezm-i muhabbet töldür
akdâhı
Şarâb-ı aşk ile ser-mest olan geçmez
Hudâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 24).
[hudâsından, -s, -i, -n, -dan, -]
4. Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürû eyle **Hudâya** secde-i Rahmâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 6).
[hudâya, -(y)â]
5. Hudâya vâşıl ol cânâ tarîk-i müstakîmi
bul
Nedir bu çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı
sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 3).
[hudâya, -(y)â]
6. Bu nûr-ı a'zamı çünkü **Hudâ** bahş u 'atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 15).
[hudâ,]
7. Nûrundan **Hudâ** yaratdı rûhuñ
Eşyâdan evvel yaratdı rûhuñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 7).
[hudâ,]

hudâvendâ: Ey Sultânım!

1. Şehen-şâhâ **hudâvendâ** kerîmâ ey kerem-
fermâ
Muft' dir ser-te-ser 'âlem hurûf-ı hükm-i
fermâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 55).
[hudâvendâ,]

Hudâ-yı ümmetiñden kıl-: Allah'ın razı olduğu
ümmeť haline getirmek.

1. Hudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesârr
Hilmî
Kebâ'ir ehline lutfuñ 'amîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 13).
[hudâ-yı ümmetiñden kıl, -]

hükm: Hükm, karar (Allah'ın hükmü).

1. Ka'inâta **hükmü** nâfizdir cihân fermân-
beri
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 17).
[hükmü, -ü]

hükm eyle-: Hakkında karar vermek.

1. Ey hâkim-i aşk faşl olacak şimdi bu
da'vâ
hükm eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 8).
[hükm eyle, -]

hükm-i Yezdân: Allah'ın emri, hükmü.

1. Çıkdı cânım cismimiñ aslâ ki hükmü
kalmadı
Tutma ki bî-hûde nabzım **hükm-i**
Yezdân ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 6).
[hükm-i yezdân, -]

hükümü kalma-: Önemi, geçerliliği, etkisi bulunmamak.

1. Çıkdı cânım cismimiñ aslâ ki **hükümü kalmadı**
Tutma ki bî-hûde nabzım hükmi-i Yezdân ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 5).
[hükümü kalmadı, -dı]

hukûk-ı halk: Milletin hukuku.

1. Sulûk eyler mi bir insân 'aceb bir dâne-i erze
Hukûk-ı halkı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 8).
[hukûk-ı halkı, -ı]

hükümdârân-ı 'âlem serveri: Alemdeki padişahların komutanı.

1. Pâdişâhımdır **hükümdârân-ı 'âlem serveri**
El-mülûku mülhemûn sırr-ı celilîñ mazharı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 1).
[hükümdârân-ı 'âlem serveri, -]

hulûş-ı kalb ile: Yalansız kalp ile.

1. Hulûş-ı kalb ile vaşf-ı du 'â etmek vazîfemdir
İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı Rahmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 19).
[hulûş-ı kalb ile, -]

hûn: Kan, dem.

1. Dîde-i gam-dîdeden ceryân eden hep **hûndur** o
Andırır bir kaşresi emvâc-ı baħr-i ahmeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 3).
[hûndur, -dur]

hûn-bâr: Kanlı göz yaşı.

1. Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Baħr-ı 'aşk emvâcına mezc eyledim **hûn-bârı** ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 6).
[hûn-bârı, -ı]

hûn-feşânî 'askı: (şehit olanların) dökülen kanlarının hatırına.

1. Ehl-i beyt-i hażret-i hayrû'l-enâmîñ 'aşkına
Sâlik-i râh-ı şehâdet **hûn-feşânî 'aşkına**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 4). [hûn-feşânî 'aşkına, -n, -a]

hünkâr: Sultan II Sevgili.

1. Fakr hâlile hûb cemâl ârzû olunmaz
Hilmîyâ
Durmıyıp hâlîñ hemân 'arz eyle **hünkâre** şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 12).
[hünkâre, -e]

hünkâr-ı 'adâlet-kâr: Adaletli Sultan.

1. Bilirim iltûfât eyler o **hünkâr-ı 'adâlet-kâr**
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân erbâb-ı 'irfâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 19).
[hünkâr-ı 'adâlet-kâr, -]

hûn-nisâr: Kan dökmek.

1. Hânçer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
Şaplanır tîg-i cefâsı **hûn-nisâre** düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 4).
[hûn-nisâre, -e]

hürmet: Saygı.

1. Ger fedâ etsem râh-ı 'aşkıñda cânım gam değil
Ol metâ'-ı cism ü cânâ rinde **hürmet** isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 4).
[hürmet,]

hürşid: Güneş.

1. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı hikmetden
Tulû' eyler mi hiç **hürşid** anıñ muzlim zalâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 8).
[hürşid,]

hürşid-i cihân-tâb: Âlemi aydınlatan güneş.

1. Hürşid-i cihân-tâb saçıyor nûr-ı hidayet ne luğ u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 3).
[hürşid-i cihân-tâb, -]

hürşid-i tâbân: Parlak güneş.

1. Hâksâr oldum görünmez çeşmeme nûr-ı cihân
Şu 'lesin setr eylemiş **hürşid-i tâbân** ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 8).
[hürşid-i tâbân, -]

hurûf-ı hükmi-i fermân: Emir kararlarının her harfine (harfiyen).

1. Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
Muğ'dir ser-te-ser 'âlem **hurûf-ı hükmi-i fermâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 56).
[hurûf-ı hükmi-i fermâna, -a]

Hüseyn-i müctebânî 'askı: Seçilmiş (Hz. Muhammed'in soyundan gelen) olan Hz Hüseyin'in hatırına.

1. Gâzî Hân 'Abdü'l-hamîdîñ şevket ü iclâlini
Kıl firâvân ol **Hüseyn-i müctebânî 'aşkına**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 6).
[hüseyn-i müctebânî 'aşkına, -n, -a]

hüsn ü ân: Güzellik ve Cazibesi.

1. Hağ u hâl u çeşm ü gamze **hüsn ü ân** ebru kemân
Toplanup gösterdi şavvet bir dile Dârâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 3).
[hüsn ü ân, -]
2. Metâ'-ı fikretîñ gârâtına özge sebep olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî o **hüsn ü ân** olur bâ'ış
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 12).
[hüsn ü ân, -]

hüsn-i bî-hemtâ leb: Dudakların benzersiz güzelliği.

1. Tâb-ı la'li'nden olup her bir füyûz-ı hâş u 'âm
Ziynet-ârâ-yı dü- 'âlem **hüsn-i bî-hemtâ lebiñ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 20*). [*hüsn-i bî-hemtâ lebiñ, -iñ*]

hüsn-i h^vâre: Değersiz güzellik.

1. Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül-
mişâl
Şemm-i büy-ı vaşl için ol **hüsn-i h^vâre**
düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6*).
[*hüsn-i h^vâre, -*]

hüsn-i tedbîr: Güzel düşünceler.

1. Hedm eder ortalb-i rakîki âteş-i sûzân-ı
'aşk
Gönlümü bir **hüsn-i tedbîr** ile ta'mîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6*).
[*hüsn-i tedbîr, -*]

hutbe-h^vân: Hutbe okuyan (kimse), hatip.

1. Câmi'-i mülk-i cihânda **hutbe-h^vândan**
ehl-i dil
Cân kulağın ver de 'ibret al hañb-i
minbere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 7*).
[*hutbe-h^vândan, -dan*]

hutbe-i feryâd: Çığlık hutbesi.

1. Minber-i şahrâda bülbül **hutbe-i feryâd**
okur
Sen de ey dil 'andelîbveş lâne-i efgâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11*).
[*hutbe-i feryâd, -*]

hüzün: Gam, keder, tasa.

1. Jâle-dârdır lâlezârın dîdesi bülbül mişâl
Hüzne mağlûb oldum âh ortalbde meserret
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8*).
[*hüzne, -e*]

huzûr-ı şevket: Yüce makam, Büyüklük makamı.

1. Anın 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir
ğazel şimdi
Huzûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem
edibane
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 18*).
[*huzûr-ı şevkete, -e*]

huzûr-ı vâre: Sevgilinin huzuru, makamı, yanı.

1. Biñ niyâzla var **huzûr-ı yâre** söyle
derdini
Etme istiğnâ a Hilmî şöhet-i cânâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25*).
[*huzûr-ı yâre, -e*]

h^vâb u râhat: Huzurlu uyku.

1. H^vâb u râhatla günûde zanneden
Yunânîler
Bildiler 'Osmâniyânı hep sefer-ber
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 25*).
[*h^vâb u râhatla, -la*]

I

'irâkıñ 'arzı: Uzak yer, gurbet.

1. Bir vesîle bulmadım ahvâl-i 'aşkıñ 'arzına
Düşeli bî-çâre gönlüm bu 'irâkıñ 'arzına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 4*).
[*'irâkıñ 'arzı, -n, -a*]

ıslat-: Islak duruma getirmek.

1. Akıyor çeşm-i niyâzım **ıslatır** âğuşumu
Ol sebebdan mevce-rîzdir gözlerim deryâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 7*).
[*ıslatır, -ır*]

ıztırâb: Acı, elem, azap, sıkıntı.

1. 'Andelîb-i dil niçün zâr etmesin hem
ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u gurâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15*).
[*ıztırâb,*]

ıztırâb et-: Eziyet etmek, acı çekirtmek.

1. Ben de oldum bu sirâc-ı hüsn-i yârdan
hişşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ıztırâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26*).
[*ıztırâb etdi, -di*]

i

i: İ- yardımcı fiili.

1. Figânın 'arşa dek çıkdı şu artık bağırmı
delme
Ne rahm u bî-vefâ **imiş** seniñ de yârın ey
bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10*).
[*imiş, -miş*]

ibdâ': Daha önce benzeri olmayan bir şey icat etme, ihtira'.

1. Kudretiñ **ibdâ'ını** tağyîre kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kâmerde şu 'ledir bu
hâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 3*).
[*ibdâ'ını, -ı, -(n)ı*]

'ibret al-: Ders almak II yararlanmak, istifade etmek.

1. Câmi'-i mülk-i cihânda **hutbe-h^vândan**
ehl-i dil
Cân kulağın ver de 'ibret al hañb-i
minbere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 8*).
[*'ibret al, -*]

ibtidâ: İlkin, en önce, başta.

1. Buldu şûret ol heyûlâ-yı cemâlin **ibtidâ**
Oldu rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâlin **ibtidâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 1*).
[*ibtidâ,*]
2. Buldu şûret ol heyûlâ-yı cemâlin **ibtidâ**
Oldu rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâlin **ibtidâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 2*).
[*ibtidâ,*]
3. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoğ
iken
Zâhir oldu mâh-ı garrâ-yı cemâlin **ibtidâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 4*).
[*ibtidâ,*]
4. Bağ-ı dehrin serv-kaddânı olurdu bî-vücûd
Gelmeseydi kadd-ı tûbâ-yı cemâlin **ibtidâ**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 6).
[ibtidâ,]

5. Yoğ iken hûbân yüzünde hiç melâhetden
eğer
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 8).
[ibtidâ,]
6. Mâ' ü tîn ü Âdem ü Havvâ muşavver
olmadan
Oldu rûşen revnağ-ârâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 10).
[ibtidâ,]
7. Vâd' i-i ketm ü 'ademden olmağa peydâ
cihân
Oldu bâ'is 'âlem-ârâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 12).
[ibtidâ,]
8. Verdi Hakkâ ehl-i 'aşka fâb u envâr-ı
ğarâm
Afitâb-ı zât-ı 'ulyâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 14).
[ibtidâ,]

ic-: Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

1. Bezm-i 'aşkda bâde-i 'aşkı **içüp** mest
olmuşum
Ol sebebdan dildeki sevdâyı tes'ir
eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 7).
[içüp, -üp]

ic: Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

1. Bâğ-ı istignâdaki serv-i revânım işte bu
Hey'et-i cismim **içinde** kan u cânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 2).
[içinde, -i, -n, -de]
2. Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-
feşân
Bir şeb-i yeldâ **içinde** cây-ı zulmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4).
[içinde, -i, -n, -de]

ic-: Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

1. Bâde-i 'aşkdan **içip** mestân olan anılar
bizi
Bağr-ı gamda cûş edip 'ummân olan anlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1).
[içip, -ip]
2. Sâkiyâ töldür mey-i tevîdî **içsün** 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda gûşe-i
mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15).
[içsün, -sün]

icâzet al-: İzin almak, müsaade istemek.

1. Libâs-ı dervîşânı giy **icâzet al**
meşâyıhdan
Devâm et tekye-i 'aşka cemî'-i mâsivâdan
geç (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5).
[icâzet al, -]

ic: İçinde, ortamında.

1. Şu 'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycür **içinde** ararım tâb-dârı
ben

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12).
[iç-inde,]

2. Hâne-i cismim **içinde** cem' olup cân u
gönül
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı miñnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 7).
[iç-inde,]

icrâ et-: Yapmak, yürütmek, uygulamak.

1. Ne ârzûñ varsa **icrâ et** 'itâbımdan hâzer
etme
Bu fırsat bir gânimetdir ne yapsañ infî'âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3).
[icrâ et, -]

icre: T. De, da, içinde.

1. Ders-i 'aşk **icre** dilâ hallâl-ı müşkil
olmağa
Pek mükemmel bahş-ı zülfi-yâri bilmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5).
[icre,]

içün: İçin.

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı
ikbâlim
Ziyâ-yı mihr **içün** aşlâ şabâhı intizâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 4).
[içün,]
2. Zâr u feryâd u fiğânlar n'olduğın bülbül-
mişâl
Şemm-i büy-ı vaşl **içün** ol hüsni-yâre
düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6).
[içün,]
3. Dêr ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzika
Ey muhibb-i hasta-dil dermân **içün**
Loğmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14).
[içün,]
4. Hâme-i feryâdımı vaşfı **içün** şakş
eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir
külâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 17).
[içün,]

'id: Bayram.

1. Vuşlat-ı dildâr degil mi **'id** ber-bâlâ-yı **'id**
Olduğu gün rûze-i firkat gönülden nâ-
bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 27).
['id,]

'id-i es'âd: Çok hayırlı bayram.

1. Eyle tebrîke şitâbân böyle **'id-i es'âd**
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17).
['id-i es'âd, -ı]

'id-i sa'îd: Mübarek, kutlu bayram.

1. Yâre tebrîk eyleyen **'id-i sa'îd** nâmedir
Kara yaşların dökken şahrâ-yı gamda
hâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33).
['id-i sa'îd, -]

'id-i şerîf: Mübarek bayram.

1. Fevziyâ 'îd-i şerîfi sa'd u tebrîk eylerim
Rište-i hubb u vedâdî böyle tahrîk
eylerim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 37).
['îd-i şerîfi, -i]

'îd-i vuslat: Kavuşma bayramı .

1. Rûze-i hicrânîñ olmaz mı o 'îd-i vuslatı
Şâhid-i maşad giyerdi câme-i pür-
ziyneti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 29).
['îd-i vuslatı, -ı]

idlâl: Dalaletle düşürme, yoldan çıkarma, saptırma.

1. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 9).
[idlâl,]

idrâk: Anlayış, anlama.

1. Vücûd-ı es'adî anıñ şeh-i mülk-i
bekâbi'llâh
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâk
bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
10). [idrâk,]

ifşâ eyle-: Açığa vurmak, açıklamak; herkese yaymak.

1. Eylesem esrâr-ı aşkı âleme ifşâ bu dem
Hilmîyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 15).
[ifşâ eylesem, -se, -m]

iftihâr et-: Övünmek, kıvanç duymak.

1. Cihânda şerret-i mâl u menâle i'tibâr
etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftiyhâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 2).
[iftiyhâr etmem, -me, -m]

iğbirâr: Gönlün tozlanması (günaha girmek).

1. Şu 'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzağa âyâ ki 'anķâ
iğbirârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 18).
[iğbirârından, -in, -dan]

ihlâl et-: Bozmak.

1. Eder mi çeşme-sâr aşlâ dilin âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 23).
[ihlâl eder, -er]

ihmâl-i sakîl: Ağır yük.

1. Zâ'îf ü nâtûvânım çün geçerken ol şirât
üzre
Taḥammül yokdur ihmâl-i şakîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 12).
[ihmâl-i şakîle, -e]

ihsân: Cömertlik, lütf'î bağış, hediye.

1. Egerçi dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'uşâtım
kıl
Mübeddel lütf u ihsân u 'atâya qahrı

Allâhım

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 12).
[ihsân,]

2. Kî büved şahın-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u ihsân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 14).
[ihsân,]

ihsân bekle-: Lütuf ve ihsan beklemek, ummak.

1. Temennî etmesin aşlâ cihanda çarḥ-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrin âyâ faşl-ı
bahârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 8).
[ihsân beklenir, -n, -ir]

ihsân et-: Yardım etmek, iyilikte bulunmak, bağışlamak.

1. Ni'met-i 'uzmâdır ihsân etdi Rabbü'l-
'âlemîn
Hey'et-i 'Osmâniyâna bir emîrû'l-
mü'minîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 17).
[ihsân etdi, -di]

ihsân etme-: İhsan ve lütuf isteğinde bulunmak.

1. Bağçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı
bak
Anı ihsân etmemiş bir gönle o Rabb u
İlâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 16).
[ihsân etmemiş, -miş]

ihsân eyle-: Bağışlamak, armağan etmek, vermek, bahşetmek.

1. Baña ihsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Hilmî lütf u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 19).
[ihsân eyle, -]

ihtiyâr eyle-: Seçmek, tercih etmek.

1. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa benden âdâbın esâsın söyler 'âr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 5).
[ihtiyâr eyler, -r, -]

ikbâl: Mutluluk, saadet, baht, talih.

1. Künc-i mihnet vuslat hengâmında bir
gülşen olur
Lem'a-dârdır anıñ ikbâlinde çünkü mihr
ü mâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 14).
[ikbâlinde, -i, -n, -de]
2. Bağ-ı sinemde görüp ikbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir gonceye şarf etmişim efkârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 7).
[ikbâlimiñ, -im, -iñ]

iki: İki: Birden sonra gelen sayının devamı, iki.

1. Bu iki lütf-i Hudâya cân verir
'Osmânlılar
Ol sebebdan kan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 13).
[iki,]

iklîm-i cismi: *Vücut ülkesi.*

1. Şardırıp **iklîm-i cismi** leşker-i kâkülleri
Taht-ı dilde pâdişâh-ı 'âli-şânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 3*).
[iklîm-i cismi, -i]

iktibâs et-: *1-Bir sözü aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına benzeterek aktarmak. 2-Ödünç almak, birbirine benzetmek.*

1. Ziyâyı **iktibâs etdim** yârîñ nûr-ı
cemâline
Zevâle ermeden buldum kemâli ben
hilâlinden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 1*).
[iktibâs etdim, -di, -m]
2. Ey meh-i tâbende nûri kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnâkdâr eder bu
şüretin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7*).
[iktibâs etdiñ, -di, -ñ]

iktisâb et-: *Kazanmak; işlemek.*

1. Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl bekâda hâl vahîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9*).
[iktisâb etdim, -]

'ilâc: *Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollardan kullanılan madde.*

1. Hastalandım ey tabîb tut nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i şîhât edeyim ver bir **'ilâc** kimyâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 3, Mısra 6*).
['ilâc,]

ilâhî: *Ey Allah'ım.*

1. Müstedâm eyle **ilâhî** enbiyânın 'aşkına
Müsterîh eyle cihânda evliyânın 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 2, Mısra 15*).
[ilâhî,]

ilâ-yevmi'l-kıyâm: *Kıyamet gününe kadar.*

1. Füyûzât gülşeni olmuş durur her bezm
gülistânı
Nûr-efşândır **ilâ-yevmi'l-kıyâm** şem'-i
fûrûzânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 36*). [ilâ-yevmi'l-kıyâm,]

ile: *Bağlama edatı, ile, birlikte, beraber.*

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr **ile** bölündü dil
Ba'dezân ben ol meh-i garrâya etmem
ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3*).
[ile,]
2. Hedm eder kalb-i rakîki âteş-i sûzân-ı
'aşk
Gönlümü bir hûsn-i tedbîr **ile** ta'mîr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6*).
[ile,]
3. Meded ey sâki-i bezm-i muhabbet töldür
akdâhı
Şarâb-ı 'aşk **ile** ser-mest olan geçmez
Hudâsından

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 24*).

[ile,]

4. 'Aks-i şüret mi verir her bâr baña mir'ât-ı
dil
Hayret-efzâ-yı 'uğuldür nâz **ile** o hilâtiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12*).
[ile,]
5. Bezm-i 'aşkda hâl-i tecrîd **ile** gelmek oldu
şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1*).
[ile,]
6. Hayra maşrûfdur nukûd u niyyet ü fikri
aniñ
Râzî vü hoşnûd olur Allâh **ile** Peygamberi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4*).
[ile,]

'illet ol-: *Sebepe, neden, gerekçe olmak.*

1. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim **'illet**
olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alîle yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 7*).
['illet olmuşdur, -muş, -dur]

iltifât eyle-: *İltifat etmek; güler yüz göstermek, gönlünü alacak şekilde davranmak.*

1. Bilirim **iltifât eyler** o hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân erbâb-ı
'irfâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 9, Mısra 19*).
[iltifât eyler, -r]

iltimâ ı: *Ar. Parıldamak, yaldıramak, ışıldamak.*

1. Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri
Rifâ'idir
Anıñ zât-ı şerîfi nûr-ı a'zam **iltimâ'ıdır**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 20*). [iltimâ'ıdır, -dır]

îmâna gel-: *Müslümanlığı kabul etmek.*

1. Mâsivâyâ ragbet etme şevk ile **îmâna gel**
Ver şalât peygambere kâşâne-i sultâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 1*).
[îmâna gel, -]

'imâret kıl-: *Imar etmek, yıkılmış olanı düzeltmek, onarmak; hüznünü, sıkıntısını gidermek.*

1. Tahtgâhındır seniñ bu kişveristân-ı gönül
Olmasın vîrâne müşrif kıl **'imâret el-ğıyâş**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 12*).
['imâret kıl, -]

imdâd: *Yardım, yardım isteme.*

1. Meded ey rehber-i râh-ı Hudâ-yı kibriyâ
imdâd
Seniñ dost-ı kadîmîñ 'aşkına eyle baña
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 49*). [imdâd,]
2. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz kalup dil bî-nevâ
imdâd
Yetiş bu kemteriñ Hilmî zelîle serverâ
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 51*). [imdâd,]
3. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz kalup dil bî-nevâ
imdâd
Yetiş bu kemteriñ Hilmî zelîle serverâ

imdâd

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 52). [imdâd,]

imdâd eyle-: Yardım etmek.

1. E'imme-i ighnâ 'aşer **imdâd eyle** Hilmiyâ dedim
Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile
Ermiyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 11).
[imdâd eyle, -]
2. Meded ey rehber-i râh-ı Hüdâ-yı kibriyâ imdâd
Seniñ dost-ı kadîmiñ 'aşkına eyle baña imdâd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 50). [imdâd eyle, -]

imkân: Olanak. Yararlanılan uygun şart veya durum.

1. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu şeb
'Arz-ı dîdâr etmege mâh yok mu **imkân** ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 4).
[imkân,]

în ü ân: Bu ve o, buna ve ona.

1. Bâ'ış-ı ârâyış-ı kevn ü mekân u **în ü ân**
Menba'ü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fî dârü'l-cinân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 27). [în ü ân, -]

'inâyât: Lütüflar.

1. Hayâtı sû-be-sû cârî olup bañr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dürür felek
'**inâyâtı**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 14). ['inâyâtı, -ı]

'inâyet: Lütuf, ihsan, iyilik.

1. Hüdâdan bir '**inâyetdir** baña hilmiyyet ey Hilmi
Bu haşlet bende mevcûdken 'adûdan ahz-ı şâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 7).
['inâyetdir, -dir]

'inâyet eyle-: İyilik etmek, yardım ve ihsanda bulunmak.

1. Mazhar-ı lutf u şefâ'at eyle
Be-hakq-ı Kur'an '**inâyet eyle**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 34).
['inâyet eyle, -]

ince: İnce, zarîf.

1. Uzunca bañs-i zülfünce nice **ince** hayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında raķible kıl u kâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 1).
[ince,]

infi'âl et-: Gücenmek, dargınlık duymak, kırılmak.

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer etme
Bu fırsat bir ğanîmetdir ne yapsañ **infi'âl etmem**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 4).
[infi'âl etmem, -me, -m]

inkâre kalk-: İnkâr etmek, kabul etmemek.

1. Vaşlını taħlîfle va'd etdirdim ammâ işbu şeb
'Ahd u mîsâķ etse de yâr kalkar inkâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 6).
[inkâre kalkar, -ar]

ins ü melek: İnsanlar ve melekler.

1. Âsitânı kıbledir **ins ü melek** eyler sücûd
Andan özge ka'be-i 'ulyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 15).
[ins ü melek, -]

insân: Adam, beniâdem, beniâdemden her fert.

1. Sa'âdet-yâb eden 'âlemde **insânı** şadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 1).
[insânı, -ı]
2. Şûretâ **insânız** amma şîretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 13).
[insânız, -ız]

intizâr et-: Beklemek.

1. Zâlâm-ı leyile bâ'ışdır ğurûbı mâh-ı tâbânıñ
Şabâhı **intizâr etmek** ne mümkündür vişâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 10).
[intizâr etmek, -mek]

intizâr et-: Beklemek, bekleyiş içinde olmak (sevgiliyi beklemek).

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı iķbâlim
Ziyâ-yı mihr içün aşlâ şabâhı **intizâr etmem**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 4).
[intizâr etmem, -me, -m]

'irfân ol-: Bilmek, anlamak, kavramak.

1. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ refîķ
Ta'rife hâcet nedir '**irfân olan** añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 8).
['irfân olan, -an]

irtikâb et-: Kötülük yaptırmak.

1. Hıyânet eyleme aşlâ umûr-ı quds-ı devletde
Gel **etme irtikâb** bir zerreye kaç'an cehâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 4).
[etme irtikâb, -me]

işâbet: Tam yerinde ve zamanında iş görme veya söz söylemiş olma.

1. Kendime eglence 'add etdim firâķ-ı yâri ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek **işâbet** istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmîs 2, Mısra 10).
[işâbet,]

işâl et-: Ulaştırmak, erişirmek.

1. Anıñ çâh-ı zeneħdânı aķar bir havz-ı kevserdir
Hayât-ı câvidân **işâl eder** efvâh-ı 'atşâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 34). [işâl eder, -er]

îşâr et-: Dökmek, serpmek.

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baîr-i lutf u
re'feti
Dem-be-dem **îşâr eder** ekvâna hep dürr-i
semin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 24).
[îşâr eder, -er]

îşâret evle-: İşaret etmek || Haber vermek.

1. Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrîde hâliñ bir büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 11).
[işâret eyledi, -di]

isbât: Tanık ve delil göstererek bir şeyin doğruluğunu şüpheye yer bırakmayacak, reddedilemeyecek şekilde ortaya koyma.

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ
resûlullâh
Bunu **isbâta** hâcet yok delîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 2).
[isbâta, -a]
2. Şadâkat eyledim **isbât** reh-i 'aşkunda
cânânıñ
Hâtâsın gösterip derhâl hâzîn ü pür-melâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 5).
[isbât,]

işbu: İşte bu.

1. Vaşlını tañlîfle va'd etdirdim ammâ **işbu**
şeb
'Ahd u mîşâk etse de yâr kılğar inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 5).
[işbu,]

ise: Koşul edatı.

1. Günahkârım n'olur hâl-i melâlim rûz-ı
maşşerde
Şefâ'at eylemez **ise** nebîler fañri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 14).
[ise,]
2. Eger mü'min **iseñ** cânâ şalât-ı hamsı terk
etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i
Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 9).
[iseñ, -ñ]

iste: Edat. Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık.

1. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben
dâ'imâ
Bağrıma şapladı eyvâh **iste** 'aşkıñ hançeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 8).
[iste, -te]

iste-: Talep etmek, arzu etmek.

1. Bağ-ı hüsnüñ görmeye bir demde ruşşat
isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 1).
[isterim, -r, -im]
2. Bağ-ı hüsnüñ görmeye bir demde ruşşat
isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet
isterim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 2).
[isterim, -r, -im]

3. Var iken cânâ derûn-ı sînede 'aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlim rahm u şefkat
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 10).
[isterim, -r, -im]
4. Şahn-ı ruşsârında menkûş hâzihi cennât-ı
'adn
Fedhulûhâ hâlidîn sırrınca devlet **isterim**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 12).
[isterim, -r, -im]
5. Cârîdir çün leblerinde tañtihe'l-enhâr
hemân
Hilmîyâ ben andan artık kaçre şerbet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 14).
[isterim, -r, -im]
6. Muṭahhar kılmak **isterseñ** çirkâbdan
vücûduñ sen
Ki âb u istikâmetle tetâhkur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 9).
[isterseñ, -r, -se, -ñ]
7. Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ
gibi
Uçmak **ister** âsumânda murğ-ı cân 'ankâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 2).
[ister, -r]
8. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet **istemez**
Serv-i kâddini gören bâğ içre kâmet
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 1).
[istemez, -mez]
9. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet **istemez**
Serv-i kâddini gören bâğ içre kâmet
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 2).
[istemez, -mez]
10. Çeşm-i fettânîñ gören haşre 'alâmet
istemez
Cevr-i yâri fehmeden dünyâda râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 3).
[istemez, -mez]
11. Çeşm-i fettânîñ gören haşre 'alâmet
istemez
Cevr-i yâri fehmeden dünyâda râhat
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 4).
[istemez, -mez]
12. Kimseden zerre kadar lutf u 'inâyet
istemez
Vird edindim cevri-yârdan çekdigim her
zârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 5).
[istemez, -mez]
13. Kendime eglence 'add etdim firâk-ı yâri
ben
Vuşlat-ı cânânı tañ'im pek işâbet **istemez**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 10).
[istemez, -mez]
14. Râ'ifâ a'lâ gâzel söyle cehâlet **istemez**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 15).
[istemez, -mez]

15. Ger fedâ etsem râh-ı ‘aşkıñda cânım gam değil
Ol metâ‘-ı cism ü cânâ rinde hürmet
isterim
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 12, Mısra 4).
[isterim, -r, -im]
16. Cândan özge var mıdır ‘arz etmege şey’-i neffis
O seniñdir tâ ezelden aña ragbet **isterim**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 12, Mısra 6).
[isterim, -r, -im]
17. Dûzağ-ı gamdan rehâdır gülşen-i hüsniñ gören
La‘l-i tâbîn kevşerin nûş ile cennet
isterim
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 12, Mısra 8).
[isterim, -r, -im]

işte bu: İşte bu işaret ile.

1. Şardırıp iklîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taht-ı dilde pâdişâh-ı ‘âlf-şânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 4).
[işte bu, -]
2. Bâğ-ı istignâdaki serv-i revânım **işte bu**
Hey‘et-i cismim içinde kan u cânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 1).
[işte bu, -]
3. Bâğ-ı istignâdaki serv-i revânım **işte bu**
Hey‘et-i cismim içinde kan u cânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 2).
[işte bu, -]
4. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevri eyleyen
Gece gündüz bâ‘iş-i zâr u figânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 6).
[işte bu, -]
5. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevriñi endâht edip
Kaddimi kavş eyleyen ebrû kemânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 8).
[işte bu, -]
6. Vâdî-i ‘aşka düşürdü ‘âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 10).
[işte bu, -]
7. Eyledi fikr-i dağık ol bahş-i zülfünde hezâr
‘Aklıma hayret veren müy-ı miyânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 12).
[işte bu, -]
8. Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la‘l-i dehânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 14).
[işte bu, -]

iste-: Talep etmek, arzu etmek.

1. Tabîbdır derdlere dermân devâ **isterseñ**
ey gâfil
Gıdâdır rûha ‘aşkıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 34, Mısra 7).
[isterseñ, -r, -, -n]

2. Cihânda dâ‘imâ Hilmî selâmet bulmak **isterseñ**
Diliñ çek mâsivâdan gıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 34, Mısra 13).
[isterseñ, -r, -se, -n]

istifâzâ eyle-: Feyiz alma, feyizlenme.

1. Hayât-ı lem‘ası söndü hemân-dem rîh-i şarşarla
Kim eyler istifâzâ her zamân mihriñ zîyâsından
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 10, Mısra 16).
[istifâzâ eyleyler, -r]

istignâ et-: Hiçbir şeye muhtaç olmamak; naz, işve; kayıtsızlık, nazlanma.

1. Biñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istignâ a Hilmî şöhet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 26, Mısra 26).
[istignâ etme, -me]

istikâmet: Doğruluk, doğru gidiş.

1. Sa‘âdet-yâb eden ‘âlemde insânı şadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda **istikâmetdir**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 15, Mısra 2).
[istikâmetdir, -dir]

istilâ et-: Ele geçirmek.

1. Ebr-i zulmet etdi istilâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâh-ı muhabbet mihr-i vuşlat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 27, Mısra 9). [istilâ etdi, -di]
2. Ebr-i zulmet etdi istilâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bostân-ı ‘aşka gözlerim mişl-i şehâb
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 24, Mısra 5).
[istilâ etdi, -di]

‘isvân: Karşı gelme, itaatsizlik etme, baş kaldırma.

1. Defter-i a‘mâl-i hayrım töldi **‘işyânla** hemân
Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 38, Mısra 7).
[‘işyânla, -la]

‘isvân ile: İsyanla.

1. Geçdi **‘işyân ile** hep ey gâfir-i zenb-i ‘azîm
‘Ömrümün her sâl u mâhi rûz u şeb her sa‘âti
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 1, Mısra 5).
[‘işyân ile, -]

‘isvân u âsâm: Günahlar ve itaatsizlik.

1. Ey şefî‘-i ‘uşât-ı zünûb-ı enam Ef‘âl-i Hilmî **‘işyân u âsâm**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Mesnevi 1, Mısra 38).
[‘işyân u âsâm, -]

i‘tâ et-: Vermek, görevi devretmek.

1. Beni medhûş u lâ-ya‘kıl eden ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı hüküm i‘tâ eder çün bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kit‘a 9, Mısra 30). [i‘tâ eder, -er]

‘itâb: Azarlama, tersleme, paylama.

1. Ne ârzûn varsa icrâ et **'itâbımdan** hâzer etme
Bu fırsat bir gânimettir ne yapsaın infî'âl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 3).
['itâbımdan, -ım, -dan]

i'tibâr et-: Önem ve kıymet vermek, dikkate almak.

1. Cihânda şerret-i mâl u menâle **i'tibâr etmem**
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftîhâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 1).
[i'tibâr etmem, -me, -m]
2. Zümürüdü oldu şahrâ-yı hilâfet câ-be-câ elbet
Bugün kim **i'tibâr eyler** hele la'l-i Bedeşşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 54).
[i'tibâr eyler, -r]

ittibâ' et-: Tabi olmak, uymak.

1. Ber-terâf olsun gümüm hep şevk gelsin saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda **ittibâ' etsin** saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 12).
[ittibâ' etsin, -sin]

ittisâl et-: Yan yana gelmek.

1. O çîn ebrûsına hayrân olur şad dîde-i âhû Şahârî-i muhabbetde anıñla **ittisâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 10).
[ittisâl, -di, -m]

izâle eyle-: Gidermek, yok etmek, ortadan kaldırmak.

1. Câmî' oldu cebhe-i hüsnünde hep esrâr-ı aşk
Zulmet-i dehri **izâle eyledi** envâr-ı aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 12). [izâle eyledi, -di]

'izzet bul-: İtibar görmek, değer, saygı ve hürmet görmek, yücelmek.

1. Harâm şerretle dünyâda bulursa mürtekeb 'izzet
Anıñ âfisi ey Hilmî ne müdhîş bir felâketdir (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 19). ['izzet bulursa, -ur, -sa]

'ibâd: Kul.

1. Açılın râ'yet-i gufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
'İbâdın havf eder rûz u leyâl haşriñ cezasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 20).
['ibâdın, -ın]

'ibâdet eyle-: İbadet etmek.

1. Eger mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı terk etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 10).
['ibâdet eyle, -]

ibtidâ-vı harb: Savaş başlangıcı, savaşın başlarında.

1. İbtidâ-yı harbde nâdim oldular Yunânîler
Satvet-i şâhâne verdi beht ü hayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 1).
[ibtidâ-yı harbde, -de]

ic-: Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

1. Hâzân şoldurdu evrâk-ı hayâtı baķ şebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 6).
[içirir, -ir, -ir]

'id ol-: Bayram olmak; yeşermek, renklenmek, canlanmak.

1. Kâdr olur her şeb ki ola vuşlat-ı dildâr baña
'İd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 42).
['id olur, -ur]

iktibâs-ı nûr ed-: Ay ışığının bolluğunu (sevgilinin) yanağının parlaklığından alması.

1. Berķ urur mir'ât-ı dilde dilber-i 'âlî-cenâb
İktibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 2).
[iktibâs-ı nûr ederler, -er, -ler]

ilâhî: Ey Allah'ım.

1. Çıkardı Hilmî bir 'asker kemâl-i şevk ile târîh
İlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd
Hâna (Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra).
[ilâhî,]

imâle eyle-: Bir tarafa doğru eğme, çevirme, meyletme.

1. Hülûş-ı kalb ile vaşf-ı du'â etmek vazîfemdir
İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı Rahmâna (Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 20). [imâle eyleyip, -(y)ip]

in'ikâ: Yansımaya, yankılanma, hissedilir duruma gelme, aksetmek.

1. Çehre-i hûrşide beñzetdim o yârın vechini
In'ikâsıyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 18).
[in'ikâsıyla, -(s)i, -yla, -]

intizâr: Bekleme.

1. Kalmasın bî-çâre Hilmî **intizârında** anıñ
Hoş haberler al getir ki yandı nârında anıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 43). [intizârında, -ın, -da]

irtikâb-ı zillet et-: Alçaklıktan medet ummak.

1. İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır ey hakîr
Hîdmet et tehzîb-i ahlâka 'ulûvv-i şâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 21).
[irtikâb-ı zillet etme, -me]

islâm: Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık.

1. Bir tarîķde kalmadı hâr-ı muğaylân-ı cefâ
Ka'be-i maķşûda vâsıl oldu **İslâm** âminîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 22).
[islâm,]

iste-: Talep etmek, arzu etmek.

1. Meskenimdir cây-ı 'uzlet **istemem** aşlâ refîķ
Ta'rife hâcet nedir 'irfân olan aîlâr bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 7).
[istemem, -me, -m]

i'tisâm et-: Dînin emir ve hükümlerine dört elle sarılıp yasak ve günahlardan kaçınma.

1. İ'tisâm etdim çü hâbl-ı dâmen-i peygambere
Olmazam râh-ı talebde müftekir bir rehber
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 1).
[i'tisâm etdim, -di, -m]

izâ'e evle-: Aydınlatmak.

1. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her bâr
İzâ'e eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 10).
[izâ'e eyledim, -]

J

jâle-dâr: Çiyli olmak II Gözü yaşlı olmak.

- Jâle-dârdır lâlezârın dîdesi bülbül mişâl /
Hüzne mağlûb oldum âh kalbde meserret kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Beyit 4).
[jâle-dârdır, -dır]
Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır /
Bir çiçek ki **jâle-dârdır** aña 'atf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Beyit 4). [jâle-dârdır, -dır]

jâle-i verd-i cebîn: Alındaki gülün çiyi.

Jâle-i verd-i cebîniñ rahmet-i dünyâ lebin
Tâ ezelde âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-
kelâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Beyit 8). [jâle-i verd-i cebîniñ, -iñ]

jeng-âlûd ol-: Kirli, pash olmak.

Oldu jeng-âlûd hayfâ cevher-i 'ömr-i 'azîz /
Hilmiyâ takdîme ahrâ yokdur aşla ta'âti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Beyit 5). [jeng-âlûd oldu, -du]

K

Kâbe: Bütün müslümanların kablesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.

1. Kevser-i dârü's-sürûra 'ayn ber-mecrâ lebiñ
Ebruvânın **kâbe** kavseyn dîde mâ-zâga'l-başar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 36). [kâbe,]

Ka'be-i maksûda: Erişilmesi arzu edilen Kabe. || Kabe gibi kutsal olan arzular.

1. Bir tarîkde kalmadı hâr-ı muğaylân-ı cefâ
Ka'be-i maksûda vâşıl oldu İslâm âminin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 22).
[ka'be-i maksûda, -]

Ka'be-i ruhsâr-ı yâr: Yarin yanaklarının ka'besi.

1. Kiblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi şüff 'âbide mihrâb u minber gösterir

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 9).
[ka'be-i ruhsâr-ı yâr, -]

Ka'be-i ulyâ: Yüce Kabe.

1. Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan özge ka'be-i 'ulyâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 16).
[ka'be-i 'ulyâya, -y, -a]
2. Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürü eyle Hüdâya secde-i Rahmâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 5).
[ka'be-i 'ulyâya, -y, -a]

kâbil degil: Mümkün değil.

1. O memdûh-ı cihânın vaşî **kâbil degil** el-hâk
Ki evşâf-ı cemâli hiç gelir mi nazm u bünyâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 35).
[kâbil degil, -]

kaç-: (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.

1. Gürledikçe top u a'dâ küb-ı satvet der-'akeb
Kaçdılar terk eyleyüp her şehri kişver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 28).
[kaçdılar, -dı, -lar]
2. Kılınçlar süngüler top u tüfengler de ateş saçdı
Erişdiler **kaçarken** gerden-i düşmenlere çaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 6).
[kaçarken, -ar, -ken]

kadd: Boy, kamet.

1. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevri endâht edip
Kaddimi kavs eyleyen ebrû kemânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 8).
[kaddimi, -im, -i]

kadd-ı tûbâ-yı cemâl: Güzelliğin tuba ağacı (Gölgesi cennete düşen, büyük, devasa boylu ağaç).

1. Bağ-ı dehrin serv-kaddânı olurdu bî-vücûd
Gelmeseydi **kadd-ı tûbâ-yı cemâlîñ** ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 6).
[kadd-ı tûbâ-yı cemâlîñ, -iñ]

kad-i tûbâ: Tûbâ boy, uzun boy (Tûbâ; Cennette bulunduğu inanılan kökü yukarıda dalları aşağıda olan bir ağaç, uzun boylu sevgiliye benzetilir.).

1. Kad-i tûbâsına meftûn olup serv-i hîrâmânı
Varınca bağ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ reyhânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 11). [kad-i tûbâsına, -(s)ı, -(n)a, -]

kad-i tûbâ: Tuba ağacı gibi uzun boylu sevgili.

1. Bir **kad-i tûbânın** oldum mâ'il-i reftârı çün
Bağdaki her servi-i ra'nâya etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 5).
[kad-i tûbânın, -n, -iñ]

2. Serverâ bezm-i elest mestânına şahbâ lebiñ
Nâdî-i ervâha bâdî ey **kad-i tûbâ** lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 2). [kad-i tûbâ, -]

kadîm: Başlangıcı olmayan, Allah.

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı
hümâyûnda
Füyûzât-bağş olur elbet **kadîm** ol ebr-i
nîsâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 16).
[kadîm,]

kâdir ol-: Gücü yeter mi ?

1. Kudretin ibdâ'ını tağyîre **kâdir mi olur**
Kim bozar necm ü kamerde şu'ledir bu
hâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 3).
[kâdir mi olur, -]

kadir-dân: Kadir, değer, kıymet, itibar.

1. Ma'ârif ehlinin kadri bilindi devr ü
'aşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle
kadir-dâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 48).
[kadir-dâna,]

kadr: Değer, itibar, haysiyet.

1. Kanâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürü
etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî **kadrîni** 'âl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 8).
[kadrîni, -î, -n, -i]

kadr ol-: Kadir gecesi gibi değerli olmak.

1. Kadr olur her şeb ki ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 41).
[kadr olur, -ur]

kadr-i cânân: Sevgilinin kıymeti.

1. Libâs-ı fâhr-ı ezhar-ı melâhet **kadr-i cânâne**
Dem-â-dem ziyet-ârâdır zehî serv-i
hürâmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 21).
[kadr-i cânâne, -e]

kadr-i hümâyûn: Kutlu padişahın kıymeti.

1. Bilip **kadr-i hümâyûnun** aña 'arz-ı
'ubûdiyyet
Du'â-yı hayrını ref' eylemekdir sû-yı
Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 17).
[kadr-i hümâyûnun, -un]

kâf u nûn: Allah'ın "kün" emri. "Onun emri, bir şeyi murat edince, ona sadece 'ol' demektir, o da olur." (Yâsîn, 36/82) ayetine iktibas edilmiştir.

1. Hestî ü nistî-i 'âlem **kâf u nûn**
beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 3).
[kâf u nûn, -]

kahramân: Yiğit, bahadır.

1. Levh-i 'âlemde münakkaş **kahramân**
'Osmânlıdır

Hey'et-i 'udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 15).
[kahramân,]

kâ'inât: Âlem l herkes, bütün varlıklar.

1. Ka'inâta hükümü nâfizdir cihân fermân-beri
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 17).
[ka'inâta, -a]
2. Toğduğun ân **kâ'inât** bir hânde mazhar olur
Her dile bağış-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 3).
[ka'inât,]
3. Tav'-şehâmetle karardı **kâ'inât** ey
mâhtâb
Lem'a-pâş oldukça artar levn ü şekl ü
'izzetin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 9).
[ka'inât,]
4. Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 7).
[ka'inât,]

kâkül: Saç, perçem.

1. Kâkülün zencirine pâ-bende bir
dîvâneym
Ey melâ'ik bağının serv-i sehî vü 'ar'arı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 7).
[kâkülün, -ün]

kal: Ar. Söz, lakırdı, laf.

1. Şefâ'at yâ resûl hâlim yamandır
Heme **kâlim** dü 'âlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 36).
[kâlim, -i, -m]
2. Şeb-i yeldâda gün gördüm anın mir'ât-ı
hâlinde
Egerçi yazdılar ammâ şadâkat var mı
kâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 8).
[kâlinde, -in, -de]

kal-: Durumunu korumak, bir halde bulunmaya devam etmek, sürmek II Olduğu yerde durmak.

1. Haşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Gûşe-i nisyânda **kalma** çık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 20).
[kalma, -ma]
2. Ey şeh-i mülk-i la-'amrük vey meh-i
burc-ı kerîm
Bağr-i hayretde **kalıp** vaşfînda hep 'aql u
selim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 32). [kalıp, -ıp]

kal-: Varlığını korumak, sürdürmek.

1. Yetiş ey me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ
kaldı
Meded kıl mevce-i bağır-ı gümûma fülk-i
dil daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 43). [kaldı, -dı]

kal-: Bir durumunda içinde olmak, bulunmak.

1. Ne hikmet 'andelfb-i dil vedâ' etdi
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil **kal**dı bugün mahrûm
şadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14).
[kaldı, -dı]

kalma-: Mevcut olmamak.

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet
kalmadı
Şoldu ezhar-ı tabî'at büy-ı hikmet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1).
[kaldı, -ma, -dı]
2. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet
kalmadı
Şoldu ezhar-ı tabî'at büy-ı hikmet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 2).
[kaldı, -ma, -dı]
3. Çehre-i gülzârı taşfîr eyledi bâd-ı hazân
Kesdi bülbül nağmeyi 'aşk-ı hakîkat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4).
[kaldı, -ma, -dı]
4. Sen de ey dil 'andelfb-veş lâne-i efgânî
kes
Kalb-i yârde zerre bâña rahm u şefkat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 6).
[kaldı, -ma, -dı]
5. Jâle-dârdır lâlezârîñ dîdesi bülbül mişâl
Hüzne mağlûb oldum âh **kal**bde meserret
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8).
[kaldı, -ma, -dı]
6. Ebr-i zulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâh-ı muhabbet mihr-i vuşlat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 10).
[kaldı, -ma, -dı]
7. Geldi mi evvel bahâr bilmem laîff bir
nefha var
Velvele kıpdu gülistânda sükûnet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 12).
[kaldı, -ma, -dı]
8. Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım âgûş-ı vefâya yâri firkat **kal**madı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14).
[kaldı, -ma, -dı]
9. Eylesem esrâr-ı 'aşkı 'âleme ifşâ bu dem
Hilmiyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16).
[kaldı, -ma, -dı]

kal-: Kalmak II bulunmak.

1. Boş mu **kal**aca**ğ** böyle bu şahrâ-yı hitâbet
göl-zâr-ı letâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad I, Mısra 7).
[kalacak, -acak]
2. Var iken cânâ derûn-ı sîne'de 'aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlim rahm u şefkat
isterim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 10).

[kaldı, -ma, -dı]

3. Vâdî-i hayretde **kal**mışdır 'uqûl-i ins ü
cân
Çeşm-i 'âlem görmedi böyle melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 7).
[kalmışdır, -mış, -dır]

kâlâ-yı 'aşk: Aşk kumaşı.

1. Kudret-i şânî'le mensûcdur metâ'-ı hubb
u 'aşk
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka sezâ **kâlâ-yı 'aşk**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 12).
[kâlâ-yı 'aşk, -]

kalb: Yürek, gönül.

1. Jâle-dârdır lâlezârîñ dîdesi bülbül mişâl
Hüzne mağlûb oldum âh **kal**bde meserret
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8).
[kalbde, -de]
2. Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vakt-i
seher
Ol zamân keşf eyledim **kal**bindeki esrârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16).
[kalbindeki, -in, -de, -ki]
3. Pâdişâhım biñ yaşa oldukça 'âlem
müstakar
Bu du'âyı **kal**bine nakş etdi Hilmi
kemteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14).
[kalbine, -i, -n, -e]
4. Derd ü gamdan bir eşer koyma mübarek
kalbine
'Arş-ı a'lâ ruh-ı a'zam kudsiyânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 2, Mısra 11).
[kalbine, -i, -n, -e]
5. Ehl-i tevhid dü-cihânda lâ-cerem manşûr
olur
Câridir **kal**binde çün Allâhuekber dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 2).
[kalbinde, -in, -de]
6. Her bir efrâd-ı şecâ'at-pîşeniñ **kal**binde
hep
Ğâzilik ile şehâdetdir muşavver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 11).
[kalbinde, -in, -de]

kalb-i nâdân: Cahil, akılsız kalp. II Anlayışsız insan, kaba insan.

1. Şanma esrâr-ı İlâhî Hilmiyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 8).
[kalb-i nâdâna, -a]

kalb-i rakîk: Ince, kırılğan gönül.

1. Hedm eder **kal**b-i rakîkî âteş-i sûzân-ı
'aşk
Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile ta'mîr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 5).
[kalb-i rakîkî, -i]

kalb-i yâr: Sevgilinin kalbi ve âşğın gönlü.

1. Sen de ey dil 'andelfb-veş lâne-i efgânî
kes
Kalb-i yârde zerre bâña rahm u şefkat
kalmadı

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 6).
[kalb-i yârde, -de]

kâle: Kumaş.

1. Şerm-sâr eyler nihâyet añları kızb ü
dürûğ
Şıdk ile giymek gerekdir hârbe lâyıq
kâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 8).
[kâleyi, -(y)i]

kal-: Var olmak anlamında kullanılmıştır.

1. Kalır mı keştf-i gönülüm bu girdâb-ı gam-
efzâda
Anıñ sâhil-resi maqşûduna her ân olur
bâ'ış
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 7).
[kalır mı, -]

kalma-: Var olmamak, yok olmak.

1. Bir tarîkde **kalmadı** hâr-ı muğaylân-ı cefâ
Ka'be-i maqşûda vâşıl oldu İslâm âminîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 21).
[kalmadı, -dı]

kal-: Durma, sabit olma.

1. Şahârî-beyâbân-ı elemde **kalmağa** ey dil
Şikâr-gâh-ı muhabbetde âhû-çeşmân olur
bâ'ış
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 3).
[kalmağa, -a]

kâmet: Boy, endam.

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kıddini gören bâğ içre **kâmet**
istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 2).
[kâmet,]

kâmet-i bâlâ gibi: Uzun boylu (sevgili) gibi.

1. Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz bir
cüce
Raşş eder şahrâ-yı dilde **kâmet-i bâlâ**
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 10).
[kâmet-i bâlâ gibi, -]

kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâk: Aşıkların uzun boyu.

1. Kudret-i şânî'le mensûcdur metâ'-ı hübb
u 'aşk
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka sezâ kâlâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 12).
[kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka, -a]

kâmet-i tûbâ: Tuba boylu dilber.

1. Bağ-ı hüsnüñ görmeye bir demde ruşşat
isterim
Serv-i nâzım **kâmet-i tûbâyı** rû'yet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 2).
[kâmet-i tûbâyı, -y, -ı]

kâm-ı maqşûd-ı dil: Gönülün niyetinin arzusu.

1. Kâm-ı maqşûd-ı dili almak için Hilmî
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 13).
[kâm-ı maqşûd-ı dili, -i]

kan dök-: Ölüme yol açmak, cana kıymak II kanlı
gözyaşları dökmek.

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş
de gör
Lahzâda biñ **kan döker** bir dil-fikâre düş
de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 2).
[kan döker, -er]
2. Desem ey mâh göster ol ruşşârını bir kez
n'olur
Kan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 14).
[kan döken, -en]
3. Bu iki luţf-ı Hudâya cân verir
'Osmânlılar
Ol sebebdan **kan döker** efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 14).
[kan döker, -er]

kan u cân: Can (beden, vücut) ve kan.

1. Bâğ-ı istiğnâdaki serv-i revânım işte bu
Hey'et-i cismim içinde **kan u cânım** işte
bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 2).
[kan u cânım, -ım]

kanâ'at: Azla yetinme, kısmete razı olma.

1. Ol **kanâ'at** küşesi olmuş der-i elţâf-ı Hâk
Hilmîyâ her dem burada luţf u 'izzet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 13).
[kanâ'at,]

kanâ'at anbarı: İktiatlı davranma deposu.

1. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kanâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu ne
hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 14).
[kanâ'at anbarı, -]

kanâ'at mülkü: Kanaat ülkesi.

1. Kanâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürû
etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî kıdrîni 'âl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 7).
[kanâ'at mülküne, -(n)e]

kandîl-i ikbâl: Talih kandili / lambası.

1. Rûz-gâr-ı gamla söndü **kandîl-i ikbâlim**
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 19).
[kandîl-i ikbâlim, -im]

kanlar dök-: Ölüme yol açmak, cana kıymak.

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi hârâmî
kaşlarıñ
Dökdü kanlar cevher-i cân oldu gâret el-
gıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 4).
[kanlar dökdü, -dü]

kan-nisâr et-: Kan saçmak, kan ağlamak.

1. Ey dü çeşmim yaş yerine **kan-nisâr et**
tırma hiç
Vezn olur a'mâli her bir kimseniñ
yevmü'l-hisâb

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11).

[kan-niğâr et, -]

kânûn: Dikdörtgen biçiminde, bir köşesi kesik, yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden oluşan, turnak adı verilen çalgılarla çalınan ince saz çalgısı.

1. Gel ey mu'trib al âğûş-ı şafâya tırma

kânûnu

Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muhrik şadâsından

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21).

[kânûnu, -u]

kapla-: 1. Kaplamak 2. Üzerini örtmek.

1. Kâpladı a'dâyı bir ebr-i şehâb-ı ye's ü

ğam

Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31).

[kâpladı, -dı]

kâr: İş, çalışma.

1. Lisânından garîb garîb çıkar tesbîh ü

tev'hîdât

Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im **kârîñ**

ey bülbül

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6).

[kârîñ, -ın]

kara: Siyah.

1. Yâre tebrik eyleyen 'îd-i sa'îdi nâmedir

Kara yaşların döken şahrâ-yı gâmda

hâmedir

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34).

[kara,]

karar-: Kararmak, siyahlaşmak.

1. Tav'-şehâmetle **karardı** kâ'inât ey

mâhtâb

Lem'a-pâş olduğça artar levn ü şekl ü 'izzetin

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9).

[karardı, -dı]

2. Süzüldi mağribe toğru amân lem'ât-ı

ikbâlim

Karardı şu'le-i 'aşkıñ o mehtâbıñ

zevalinden

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6).

[karardı,]

kas: Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı hârâmî **kaşları** her dem

Gözümde döküğü eşk-i hûn-efşânı

helâl etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7).

[kaşları, -lar, -ı]

kâşâne-i sultân: Sultan sarayı.

1. Mâsivâya râğbet etme şevk ile îmâna gel

Ver şalât peygâmbere **kâşâne-i sultâna**

gel

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2).

[kâşâne-i sultâna, -a]

kaşd: Amaç, niyet.

1. Pîş-i kahrında тұrup tahvîl-i mecrâ

kaşdile

Katre zann etmek revâ mı seylâb-ı

seyyâleyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13).

[kaşdile, -ile]

kâşif: Ar. Keşf edici, eden.

1. Şubh u hidâyete bâdî kemâlîñ

Şâm-ı cehâleti **kâşif** cemâlîñ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 28).

[kâşif,]

kaş: Göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çıkıntı II Sevgilinin kaşları.

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi hârâmî

kaşlarıñ

Dökdü kanlar cevher-i cân oldu gâret el-

gıyâş

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 3).

[kaşlarıñ, -lar, -ın]

kaşr-ı dil: Gönül köşkü.

1. Binâ-yı cismîni şarşdı felek zîrâ esâsından

Hasâra uğrâdı **kaşr-ı dili** mev'tiñ

belasından

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2).

[kaşr-ı dili, -i]

2. Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri

ben

Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı ben

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1).

[kaşr-ı dilden, -den]

kat' eyle-: Sona erdirmek, bitirmek.

1. Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yârı bûs eder

Hâme-i ümmîdi **kat' eyler** felek me'yûs

eder

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 32).

[kat' eyler, -r]

kat'an: Kesinlikle.

1. Hıyânet eyleme aşlâ umûr-ı kuds-ı

devletde

Gel etme irtikâb bir zerreye **kaţ'an**

cehâletdir

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4).

[kaţ'an,]

kâtibân: Katipler.

1. Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle

kâtibân

Bu şavlet-i şîrâne-yi bu şavet-i harbiyyeyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5).

[kâtibân,]

katre: Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.

1. Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest

Bâde-i 'aşkıñ hayâtıdır şuñ baña **katre**

şarâb

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 14).

[katre,]

2. Cârîdir çün lebleriñde tahtîhe'l-enhâr

hemân

Hilmîyâ ben andan artık **katre** şerbet

isterim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14).

[katre,]

3. Dîde-i gam-dîdeden ceryân eden hep

hûndur o

Andırır bir **katresi** emvâc-ı baħr-i aħmeri

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 4).

[katresi, -si]

4. Pîş-i kahrında тұrup tahvîl-i mecrâ kaşdile

Katre zann etmek revâ mı seylâb-ı

seyyâleyi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 14).

[kaṭre,]

1. Zülâl-i la'l-i ihsânı akar gönca
dehânından
Mücerred **kaṭresi** elbet müşâbih baḥr-i
'ummâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 42).
[kaṭresi, -si]

katre bârân: Yağmur damlası.

1. Düşerse zemîne bir **kaṭre bârân**
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 13).
[kaṭre bârân, -]

kaṭre-i mâ'ü'l-hayât-i ins ü cân: Bütün
yaratılmışların hayat (ölümsüzlük) suyunun
damlası.

1. La'l-i tâbiñ **kaṭre-i mâ'ü'l-hayât-i ins ü cân**
Lü'lü'-eşân-ı 'avâlim öyle bir deryâ
lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 29). [kaṭre-i mâ'ü'l-hayât-i ins ü cân, -]

kavânîn ü nizâmet-i cârî: Yürürlükte olan kanun ve düzenler.

1. Kavânîn ü nizâmet-i cârîdir deryâ-yı
râşide
Şadâkat baḥrine at şandal-ı fikri
selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 5).
[kavânîn ü nizâmet-i cârîdir, -dir]

kavs eyle-: Yay (gibi) etmek.

1. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevriñi endâht edip
Ḳaddimi **kavs eyleyen** ebrû kemânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 8).
[kavs eyleyen, -(y)en]

kavseyn: "...İki yay..." Necm, 53/9.

1. Kevşer-i dârü's-sürûra 'ayn ber-mecrâ
lebiñ
Ebruvânîñ kâbe **kavseyn** dîde mâ-zâğa'l-
başar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 36). [kavseyn,]

kavs-ı miḥnet: Dert yayı.

1. Kavs-ı miḥnet sînemi cerḥ etdi dermân ey
tabîb
Rûḥ vedâ' etmekde cisme ol şitâbân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 1).
[kavs-ı miḥnet, -]

kayd-ı sivâ: Allah dışındaki bütün bağ ve kayıtlar.

1. Hudâya vâşıl ol cânâ tarîk-i müstakîmi
bul
Nedir bu çekdiğin zahmet a dil **kayd-ı sivâdan** geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 4).
[kayd-ı sivâdan, -dan]

kebâb ol-: Ateşte veya sıcakta kavrulmak II (Ciğer)
kebab olmak. Büyük bir acıya uğramak, yüreği
yanmak; çok güçlü bir duygunun etkisiyle yanıp
tutuşmak.

1. Ayağı çekdim el verdi baña ol dîde-i
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmîyâ

her ân

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 18).
[kebâb olmuş, -muş]

kebâ'ir ehli: Günahkârlar zümresi.

1. Hudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesâr
Ḥilmî
Kebâ'ir ehline luṭfuñ 'amîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 14).
[kebâ'ir ehli, -n, -e]

kelâm: Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik; en
yüksek değer, mükemmellik.

1. Nu'ûtiñ nâṭıķı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faşlû'l-ḥitâbdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 32).
[kelâmıñ, -ın]

kemâl: Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik; en
yüksek değer, mükemmellik.

1. Kemâlîñ vâzî '-i şer' '-i kavîmdir yâ
resûlullâh
Cemâlîñ râfi '-i 'arş-ı 'azîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 1).
[kemâlîñ, -i, -n]
2. Ziyâyı iktibâs etdim yârîñ nûr-ı
cemâlinden
Zevâle ermeden buldum **kemâlî** ben
hilâlinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 2).
[kemâlî, -i]
3. Şubḥ u hidâyete bâdî **kemâlîñ**
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâlîñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 27).
[kemâlîñ, -iñ]

kemâl-i istikâmet: Doğruluğun olgunluğu.

1. Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar
hep
O zâtlar ki cihânda şâhib-i 'iffet aşâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 15).
[kemâl-i istikâmetle, -le]

kemâl-i rahm u şefkat: Merhamet ve şefkat
olgunluğuyla.

1. Bilirim iltifât eyler o hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân erbâb-ı
'irfâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 20).
[kemâl-i rahm u şefkatle, -le]

kemâl-i sevk: Çok büyük bir istek ve heyecan.

1. Çıkardı Ḥilmî bir 'asker **kemâl-i sevk** ile
târîḥ
Îlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Ḥamîd
Ḥâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 23).
[kemâl-i sevk, -]

kemter: Küçük, değersiz.

1. Pâdişâhım biñ yaşa oldukça 'âlem
müstakâr
Bu du'âyı kalbine nakş etdi Ḥilmî
kemteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 14).
[kemteri, -i]
2. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz kalup dil bî-nevâ
imdâd
Yetiş bu **kemteriñ** Ḥilmî zelfile serverâ

imdad
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 52). [kemteriñ,]

kendi: Kendi, dönüşlülük zamiri.

1. Vâdî-i aşka düşürdü 'âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım
işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 10).
[kendine, -n, -e]
2. Kendime eglence 'add etdim firâk-ı yârî
ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 9).
[kendime, -m, -e]

kerâmât: Kerametler. II Allah'ın bir ikramı olarak, onun sevgili kullarında görünen olağanüstü hâl ve fiiller.

1. Enîs ü râm eder emre sibâ'le vahşî
hayvânı
Kerâmâtınıñ olmuşdur 'ağıllar cümle
hayrânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 42). [kerâmâtınıñ, -ın, -ıñ]

kerem kıl-: Cömertlik etmek, asalet göstermek.

1. Nâr-ı aşkıñ yakdı cânâ 'âşıkıñ dil-
hânesin
La'l-i tâbîndan kerem kıl ey güzeller
serveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 6).
[kerem kıl, -]

kerem-fermâ: İyiliği emreden; cömertlik gösteren.

1. Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ
seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la'l-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 13).
[kerem-fermâ,]

kerem-ver dilber: Cömert sevgili.

1. 'Âlem-i firâkatde Hilmî bahtiyârdır
bahtiyâr
Devlet-i vuşlat bulan böyle kerem-ver
dilbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 14).
[kerem-ver dilbere, -e]

kerîmâ: Ey kerem sahibi.

1. Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ ey kerem-
fermâ
Muftî'dir ser-te-ser 'âlem hürûf-ı hükm-i
fermana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 55).
[kerîmâ,]

kerîm-i muhterem: Saygıdeğer zat; lütfu çok olan.

1. 'Âşıkânıñ zâr ederler ey kerîm-i
muhterem
Bezm-i eltâfında cârî çünkü deryâ-yı
kerem (Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1,
Mısra 41). [kerîm-i muhterem, -]

kes-: Bırakmak, vaz geçmek.

1. Sen de ey dil 'andelîb-veş lâne-i efgânı
kes
Kalb-i yârde zerre baña rahm u şefkat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 5).
[kes,]

2. Çehre-i gülzârı taşfîr eyledi bâd-ı hazân
Kesdi bülbül nağmeyi 'aşk-ı hâkîkat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 4).
[kesdi, -di]

kes: Kişi, kimse.

1. Kes nedâned ki zenehdânest çün ahlâm
mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-hayrân sù-
be-sù
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 9).
[kes,]

kes-: Uzaklaştırmak, uzak kalmasını sağlamak.

1. Bezm-i 'aşkda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu
şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i qalbi kesmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 2).
[kesmek, -mek]

kesb-i letâfet et-: Hoşluk kazanma, elde etme.

1. Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet
etmege
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 11).
[kesb-i letâfet etmege, -meg, -e]

kesb-i sıhhat et-: Sıhhat kazanmak, sağlığına kavuşmak.

1. Hastalandım ey tabîb tut nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i sıhhat edeyim ver bir 'ilâc kimyâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 6).
[kesb-i sıhhat edeyim, -eyim]

kesb-i vüs'at evle-: Bolluk elde etmek.

1. Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ
gibi
Uçmak ister âsumânda murğ-ı cân 'anğâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 1).
[kesb-i vüs'at eyledi, -di]

keşf evle-: Ortaya çıkarmak, açmak, meydana çıkarmak.

1. Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vaqt-i
seher
Ol zamân keşf eyledim qalbindeki esrârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 16).
[keşf eyledim, -di, -m]

keşf ol-: Anlaşılmak, bilinmek; açığa çıkmak, görünür olmak.

1. Gubâr-ı pâyını ehl-i tarîk kuhl-ı başar
eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem makâmâtı
güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 32). [keşf olur, -ur]

keşf ü tefsîr ol-: Sırrın açığa çıkması ve yorumlanması.

1. Levh-i 'âlem üzre şâbit nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 2).
[keşf ü tefsîr olmadı, -ma, -dı]

kesil-: Bitmek, sona ermek.

1. Bir figân kopdı gülistânda ne hikmet ey
göñül
Nağme-i şevki **kesildi** bülbülün gülzâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6).
[kesildi, -di]

kesret içre: Cenâbıhakk'ın tecellisiyle zuhûra
gelmiş olan çokluk, mahlûkâtın çokluğu içinde.

1. Kesret içre yâri bulmak ehl-i vahdet
kândır
Terk edip ağıyârı tenhâ yâri sevmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9).
[kesret içre, -]

keşf-i göñül: Göñül gemisi, sandalı.

1. Kılır mı **keşf-i göñlüm** bu girdâb-ı gam-
efzâda
Anın sâhil-resi maşşûduna her ân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 7).
[keşf-i göñlüm, -üm]

ketm et-: Saklamak, gizlemek.

1. Sulûk eyler mi bir insân 'aceb bir dâne-i
erze
Hukûk-ı halkı **ketm etmek** nihâyetde
nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 8).
[ketm etmek, -mek]

ketm iken: Gizliken, ortaya çıkmamışken.

1. Mevcûd iken henüz 'âlem-i Hudâda
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 10).
[ketm ü hafâda iken, -]

kevâkib: Yıldızlar.

1. Tulû'ndan beri fevâk-ı serâdan mihr-i
iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı
tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14).
[kevâkib,]

kevkeb-i burc-ı melâhet: Güzellik burcunun yıldızı.

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey
perî
Münir-i vechiñ şehâb-ı hayrete kor hâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 1).
[kevkeb-i burc-ı melâhetdir, -dir]

kevkeb-i dürri Rifâ'î: Rifai incisinin yıldızı.

1. Velâyet burcunuñ bir **kevkeb-i dürri**
Rifâ'idir
Anın zât-ı şerîfi nûr-ı a'zam iltimâ'idır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 19).
[kevkeb-i dürri rifâ'idir, -]

kevkeb-i hidâyet: Doğruluk yıldızı.

1. Ey **kevkeb-i hidâyet** seylü's-selâm
Ey menşe'-i ervâh-ı rûsülü'n-nizâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 3).
[kevkeb-i hidâyet, -]

kevkeb-i şân u tâli'i: Kismet ve azamet yıldızı.

1. Kevkeb-i şân u tâli'i tâb u fer verdi
ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr
arziyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 3).
[kevkeb-i şân u tâli'i, -]

kevser: Cennette bir nehir ismi.

1. Dûzah-i gamdan rehâdır gülşen-i hüsnuñ
gören
La'l-i tâbiñ **kevserin** nûş ile cennet
isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8).
[kevserin, -in]

kevser-i dârü's-sürûr: Muthuluk kapısının
(cennetteki) kevseri (nehri).

1. Kevser-i dârü's-sürûra 'ayn ber-mecrâ
lebiñ
Ebruvânın kâbe kavseyn dîde mâ-zâğa'l-
başar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 35).
[kevser-i dârü's-sürûra, -a]

kevser-i lutf: Bitmek tükenmez nimetler.

1. Kevser-i lutfun diler bu Hilmî-i teşne-
dehân
Dehşet-efzâdır 'azâb-ı Rabb-i 'izzet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 13).
[kevser-i lutfun, -un]

kevser-i uhrâ: Cennetteki kevser nehri.

1. Menba'-ı 'ilm-i ledün bir **kevser-i uhrâ**
lebiñ
Bâdî-i fermâyiş-i ahkâm-ı sırr-ı kün-fe-
kân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 25).
[kevser-i uhrâ, -]

kevfiyyet: Nitelik, hal.

1. 'Arızñ **kevfiyyetin** şorsam eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i ahmer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17).
[kevfiyyetin, -in]

ki: T. Ki bağlacı.

1. O rûtbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'şiyet
aşâm
Ki tahtîr edemez ânı cihânın bahri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [ki,]
2. Hudâ-yı ümmetiñden kıl **ki** ola dil-mesârr
Hilmî
Kebâ'ir ehline lutfuñ 'amîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 13).
[ki,]
3. Şu'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzâha âyâ **ki** 'anğâ
igbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18).
[ki,]
4. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i
çeşmi
Yazık **ki** müstefid olmaz anın artık
cilasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30).
[ki,]
5. Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar
hep
O zâtlar **ki** cihânda şâhib-i 'iffet aşâletdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16).
[ki,]
6. Muṭahhar kılmak isterseñ çirkâbdan
vücûduñ sen

- Ki âb u istikâmetle tetâhkur et nezâfetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 10*).
[ki,]
7. Çıkdı cânım cismimiñ aşlâ **ki** hükmü
kalmadı
Tutma **ki** bî-hûde nabzım hükm-i Yezdân
ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 6*).
[ki,]
8. Çıkdı cânım cismimiñ aşlâ **ki** hükmü
kalmadı
Tutma **ki** bî-hûde nabzım hükm-i Yezdân
ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5*).
[ki,]
9. Öyle medhûş oldu dil **ki** bilmiyor dünyâ
nedir
'Aşk ile dü desti ursam gam degildir
şesşere
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11*).
[ki,]
10. Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek **ki** jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8*).
[ki,]
11. Kes nedânet **ki** zenehdânest çün ahkâm
mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-hayrân sû-
be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9*).
[ki,]
12. Kî büved şahn-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u ihsân sû-
be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 13*).
[kî,]
13. Bir şecer **ki** zirvesi hâk-i zemîni bûs eder
Şallanır bâd-ı şehirle dalları tûbâ gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11*).
[ki,]
14. Vücûduyla mübâhât eylesin 'Osmâniyân
her ân
Ki 'aşrı gıbtâ-bahşâdır bütün a'şâr u
ezmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 6*). [ki,]
15. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dıraşşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12*).
[ki,]
16. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî **ki** zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesaba
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21*).
[ki,]
17. O rûte satvet-i şâhâneyi gösterdi **ki**
'asker
Şahârî-i vegâda hep 'akıllar hayrete daldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3*). [ki,]
18. Bu hey'et **ki** şecâ'atle muhammer tıyneti
Hâkdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr

- kaldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9*). [ki,]
19. O memdûh-ı cihânıñ vaşfı kâbil degil el-
hak
Ki evşâf-ı cemâli hîc gelir mi nazm u
bünyâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36*).
[ki,]
20. Nice esrâr-ı hikmet mün'aşid her târ-ı
zülfünde
Ki hayret bahş eder her 'uğdesi ezhân-ı
insâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28*).
[ki,]
21. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al getir **ki** yandı nârında
anın
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44*).
[ki,]
22. Kadr olur her şeb **ki** ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur her rûz **ki** ola ülfet-i dildâr baña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42*).
[ki,]
23. Kadr olur her şeb **ki** ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur her rûz **ki** ola ülfet-i dildâr baña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41*).
[ki,]
24. Eyledi derhâl işâret **ki** bahâr eyyâmıdır
'Âşık-ı şûrîde hâlîñ bir büyük bayrâmıdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 11*).
[ki,]
25. Nücûm-ı pertev-i ikbâlîmi meh-pâre
şanmışlar
Ki şems ü şehri seyrân edip seyyâre
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 4*).
[ki,]
26. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu ne
hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13*).
[ki,]
27. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni âgyâr **ki** baht-ı kıra
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10*).
[ki,]

kible: Müslümanların namazda yöneldikleri taraf;
Kâbe II herkesin teveccüh ederek başvurduğu yer;
sevgilinin bulunduğu yer.

1. Âsitânı **kıbledir** ins ü melek eyler sücûd
Andan özge ka'be-i 'ulyâyâ etmem ser-
fürü
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 15*).
[kıbledir, -dir]

kıblegâh: Kabe'nin bulunduğu yer, kible yönü. ||
Sığınlan, baş vurulan yer.

1. Hep münevver oldu rûy-ı arz-ı 'aşkda hâş
u 'âm
Kıblegâh farz etdiler ruhsârını ehl-i şiyâm

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 24).
[kiblegâh,]

1. Kıblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi şüffî 'âbide mihrâb u minber
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 9).
[kıblegâhımdır, -ım, -dır]

kiblegâh-ı ins ü cin: Cinlerin ve insanların
sığındığı, / başvurduğu, / yöneldiği yer.

1. Gel sarıl bâb-ı necâta var ise 'aklın eger
Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 10).
[kıblegâh-ı ins ü cindür, -dür]

kibr ü gurûr: Kibir ve gurur.

1. Kıl tevâzu' terk edip **kibr ü gurûru**
mahv eder
'Âkılân etmeli tayy-ı harbde her
merhâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 9). [kibr
ü gurûru, -u]

kibr ü vahşet: Büyüklük taslama ve korku.

1. Cehl ü gaflet **kibr ü vahşet** müceb-i
hüsran olur
Bu şîfât aşhâbını eyler muhakkâr dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 33).
[kibr ü vahşet, -]

kıl-: T. Yapmak, etmek, eylemek.

1. Garîbim **kıl** meded yokdur meded-res
gayrı Allâhım
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1).
[kıl,]
2. Beni **kıl** mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip nokşân **kılar** her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4).
[kılar, -ar]
3. Beni **kıl** mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip nokşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3).
[kıl,]

kıl ü kâl: Boş/ esassız söz.

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik
kıl ü kâl
Müstefid olmak dilerseñ meclis-i 'irfâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 23).
[kıl ü kâl, -]

kıl u kâl et-: Çokça konuşmak; dedikodu yapmak.

1. Uzunca bahş-i zülfünce nice ince hayâl
etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında rakıble **kıl u kâl**
etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2). [kıl
u kâl etdim, -di, -m]

kılınç: Kılıç.

1. Kılınçlar süngüler top u tufengler de ateş
şacdı
Erişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere
çaldı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5).
[kılınçlar, -lar]

kilk: Kalem, kâğıt kalem.

1. Hâme-i feryâdımı vaşfı için şakķ eyledim
Başına geçsin o **kilkiñ** pek siyâhça bir
kûlah
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18).
[kilkiñ, -in]

kilk-i bekâbi'llâh: Hakk'ı bulma, Hakk ile olma
kalemî.

1. Yazınca men 'aref levh-i dile **kilk-i**
bekâbi'llâh
Fenâfî'llâh makâmında tutup silk-i
bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7).
[kilk-i bekâbi'llâh, -]

kilk-i meşâm: Kalemın ucu.

1. Giry-e-i hüznüm yaşartdı çün dehân-ı
hâmemi
Güldüm o **kilk-i meşâma** ağladıkça hâh
hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 20).
[kilk-i meşâma, -a]

kim: "Ki" gibi kullanılan bir bağlaç.

1. Ol şefî'-i müznibîñ dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' mihr-i şefkat
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10).
kim,]

kim: Soru zamiri.

1. Eger 'atf-ı nazar etmez iseñ Hilmiye
mahşerde
Meded-res **kim** olur böyle zelfile yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14).
[kim,]
2. Kim eder güş bülbülün efgânını vakt-i
seher
Dilde şad-ı figânımı Mevlâma takdîr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9).
[kim,]
3. Hayât-ı lem'ası söndü hemân-dem rîh-i
şarşarla
Kim eyler istifâza her zamân mihriñ
ziyâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 16).
[kim,]
4. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet **kimiñ** fikr ü
hayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 4).
[kimiñ, -in]
5. Ey meh-i tâbende nûr **kimden** etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnakdâr eder bu
şüretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7).
[kimden, -den]
6. Kudretiñ ibdâ'ını tagyîre kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kamerde şu'ledir bu
hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4).
[kim,]

7. Zümür-rüd oldı şahrâ-yı hilâfet câ-be-câ
elbet
Bugün **kim** i'tibâr eyler hele la'l-i
Bedehşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54*).
[kim,]

kim: "Ki" bağlacı.

1. Nebî idiñ **kim** Âdem ü Havvâ
Pinhân idi beyne't-îñ ve'l-mâ'
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 15*).
[kim,]

kimse: Hiç kimse.

1. Kimseden zerre kadar lutf u 'inâyet
istemeyiz
Vird edindim cevri-yârdan çekdigim her
zârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 5*).
[kimseden, -den]

kîmyâ: Bakır, kurşun vb. âdî mâdenleri iksir denilen
maddeyi ilâve ederek gümüş veya altına dönüştürme
ilmi, simyâ.

1. Eger hâke nâzar etse mekârim ma'den ü
kânı
Der-ân **kîmyâ** olur çünkü mükemmel tavr
ile şanı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18*). [kimyâ,]

kîmyâ gibi: Iksir gibi.

1. Hastalandım ey tabîb tût nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i şihhât edeyim ver bir 'ilâc **kîmyâ
gibi**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 6*).
[kimyâ gibi, -]

kişveristân-ı göñül: Göñül ülkesinin adaletli
hükümdarı.

1. Tahtgâhındır seniñ bu **kişveristân-ı
göñül**
Olmasın vîrâne müşrif kıl 'imâret el-ğıyâş
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 11*).
[kişveristân-ı göñül, -]

kıt'a: Parça; ülke, memleket.

1. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîhde
Tesalya **kıt'asın** harben bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12*).
[kıt'asın,]

kitâb: Kitap.

1. Nu'ûtiñ nâtîkı yüz dört **kitâbdır**
Kelâmıñ yâ nebî faşlû'l-hiţâbdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 31*).
[kitâbdır, -dur]

kitâb-ı aşk: Aşk kitabı.

1. Cüst ü cû etmek muhâldir cehl ile râh-ı
necât
Ol **kitâb-ı aşkı** bir kez ezber etmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4*).
[kitâb-ı aşkı, -ı]

kitâb-ı hüsn: Güzellik kitabı.

1. Kitâb-ı hüsnünü hem muhtaşar hem de
müfid etdim
Bu şüret mün'akis yârîñ heyûlâ-yı

cemalinde

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5*).
[kitâb-ı hüsnünü, -ün, -ü]

kitâb-ı müsteţâb: Hoşa giden, beğenilen kitap.

1. Tâk-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar dediler bu bir **kitâb-ı
müsteţâb**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10*).
[kitâb-ı müsteţâb, -]

kıyâmet: Kıyamet günü.

1. Zebânîler elinden al **kıyâmetde** beni
kurtar
'Azâbı dûzañın gâyet elîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11*).
[kıyâmetde, -de]

kizb ü dürûğ: Yalan dolan.

1. Şerm-sâr eyler nihâyet añları **kizb ü
dürûğ**
Sıdk ile giymek gerekdir harbe lâyıķ
kâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 7*). [kizb
ü dürûğ, -]

ko-: Bırakmak, koymak.

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâlîñ ey
perî
Münir-i vechiñ şehâb-ı hayrete **kor** hâveri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 2*).
[kor,]

koy-: Yerleştirmek, koymak; içine yerleştirmek.

1. Derd ü gâmdan bir eşer **koyma** mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam kudsiyânîñ 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11*).
[koyma, -ma]

kûb-ı satvet: Vurucu güç.

1. Gürledikçe top u a'dâ **kûb-ı satvet** der-
'açeb
Kaçdılar terk eyleyüp her şehir ü kişver
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 27*).
[kûb-ı satvet, -]

kudret: Allah'ın ezeli gücü.

1. Kudretiñ ibdâ'ını tağyîre kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kâmerde şu'ledir bu
hâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 3*).
[kudretiñ, -in]

kudret-i Hak: Allah'ın kudreti, gücü.

1. Eşcâr hayât buldu **kudret-i Haķla**
Hayret verir çünkü bu hikmet 'aķla
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 3*).
[kudret-i haķla, -la]

kudret-i şâni': Allah'ın kudreti.

1. Kudret-i şâni'le mensûcdur metâ'-ı hübb
u 'aşķ
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâķa sezâ kâlâ-yı 'aşķ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 11*).
[kudret-i şâni'le, -le]

kudsiyân: Arşı taşıdığına inanılan melekler.

1. Derd ü gâmdan bir eşer **koyma** mübârek
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam **kudsiyânîñ**
'aşķına

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 12).
[kudsîyânî, -iñ]

kuhl-ı başar eyle-: Gözüne sürme etmek.

1. Ğubâr-ı pâyını ehl-i tarîk **kuhl-ı başar eyler**
Ser-â-ser keşf olur her dem makâmâtı
güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 31). [kuhl-ı başar eyler, -r]

kuhl-ı çeşm-i ehl-i dil: Gönül ehlinin gözlerinin sürmesi.

1. Kuhl-ı çeşm-i ehl-i dil Hilmî ğubâr-ı kûy-ı yâr
Zînet ü ârâyış-i dünyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 17).
[kuhl-ı çeşm-i ehl-i dil, -]

kuhl-ı 'uyûn: Göz sürmesi.

1. Hâk-i pây u zîr-i pây-ı re'fetiñ **kuhl-ı 'uyûn**
'Âşıkân hep oldu sevdâ-yı ruḥuñla rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 21). [kuhl-ı 'uyûn, -]

kuhl hüva'llâhu ehad: "De ki: O Allah birdir." Anlamına gelen İhlas suresinin ilk ayeti.

1. Kûnh-i zâtîñ bil ne şüretle yaratdı Hâk seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 4).
[kul hüva'llâhu ehad, -]

külâh: Başa giyilen şapka.

1. Hâme-i feryâdımı vaşfı içün şakk eyledim
Başıma geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir **külâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 18).
[külâh,]

külâh-ı 'izzet: Değer, kıymet tacı.

1. Mevleviyeñ giy **külâh-ı 'izzeti** sen bul necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler devrâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 17).
[külâh-ı 'izzeti, -i]

küllî: Hep, bütün, tamamıyla.

1. Âsumânda der-'akeb vâki' olur **küllî** küsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâkdan niķâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 3).
[küllî,]

künc-i mihnet: Keder ve mihnet köşesi.

1. Künc-i mihnet vuşlat hengâmında bir gülşen olur
Lem 'a-dârdır anıñ iķbâlinde çüñkü mihir ü mâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 13).
[künc-i mihnet, -]

künc-i mihnet: Mihnet köşesi, keder ve üzüntü çekilen yer.

1. Mihar-ı vuşlatla münevver etmediñ dil-ḥânemi
Ḥayli demdir dilberâ hep **künc-i mihnet** bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 6).
[künc-i mihnet, -]

kûnh-i zât: Allah'ın varlığının özü, aslı.

1. Kûnh-i zâtîñ bil ne şüretle yaratdı Hâk seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 3).
[kûnh-i zâtîñ, -iñ]

kurbân ol-: Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, canından vazgeçmek.

1. Reh-i cânânda **kurbân olduğumdan** mı neden bilmem
Çam-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 17).
[kurbân olduğumdan, -dug, -um, -dan, -]

kurs-ı mihr-i dil-rübâ: Gönül alıcı güneşin görünen yüzü.

1. Mevc urur şun '-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı 'aşk
Kurs-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-i yektâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 2).
[kurs-ı mihr-i dil-rübâdır, -dır]

kurtar-: Kurtarmak.

1. Zebânîler elinden al kıyâmetde beni **kurtar**
'Azâbı dûzaḥıñ ḡâyet elîmdir yâ resûlullâh (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 11). [kurtar,]

kurtar-: (İçinde bulunduğu güç durumu, derdi) Üzerinden kaldırmak, o halden arındırmak.

1. Râh-ı fülk-i maķşada necm-i cemâliñ rehberim
Kurtarır bu Hilmî zârı her belâdan lâ-cerem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 44). [kurtarır, -ır]

kurul-: Yapılmak, inşa edilmek.

1. Çemen-zâr-ı ḥilâfetde otağ-ı tâc-dârı gör Civarında **kurulmuşdur** hezâr çetr-i mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 12).
[kurulmuşdur, -muş, -dur]

kûşe: Köşe.

1. Ol kanâ'at **kûşesi** olmuş der-i eltâf-ı Hâk
Hilmiyâ her dem burada luḥf u 'izzet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 13).
[kûşesi, -si]

kûşe-i firkat: Ayrılık köşesi.

1. Kûşe-i firkatde vuşlat dâmeni girmez ele
Râh-ı 'aşkda ol metâ'-ı cânı vermek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 7).
[kûşe-i firkatde, -de]

küstâhâne: Küstahça, kendini bilmez şekilde.

1. Bu **küstâhâne** güftârdan merâmım 'arzuḥâldir hep
Kuvâ-yı nâṭıķım 'azm-ı remîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 7).
[küstâhâne,]

küstâhâne evzâ': Küstahça, kendini bilmez şekildeki durumlar.

1. Bu **küstâhâne evzâ** 'ı ederler 'afvına şâyân
Anıñ meydân-ı medhinde gelir çün hâme cev lâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 67*).
[*küstâhâne evzâ* 'ı, -ı]

küsûf: Güneş tutulması.

1. Âsumânda der- 'akeb vâki' olur küllî
küsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâkdan nikâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 3*).
[*küsûf*,]

kutb-ı Rabbânî: Manevi mertebelerin en yücesinde olan.

1. Serîr-i kişver-i feyz-i Hüdânın zât-ı sultânî
Cenâb-ı Seyyid Aḥmede'r-rifâ'î **kuṭb-ı Rabbânî**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 6*).
[*kuṭb-ı rabbânî*, -]

kütüb-hâne: Kitaplık, kitap satılan dükkân, kitap evi, kitaphâne.

1. Seniñ evşâfını bahş ü beyândan hâmeler 'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin
kütüb-hâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58*).
[*kütüb-hâne*,]

kuvâ-yı nâṭık: Söz söyleme gücüm.

1. Bu küstâhâne güftârdan merâmım 'arzuḥâldir hep
Kuvâ-yı nâṭıkım 'azm-ı remîmdir yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 8*).
[*kuvâ-yı nâṭıkım*, -ım]

L

lâ taknetû: "...Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin...."meâlindeki âyetten bir bölüm.

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taknetû
Ḥilmî
Maḳarr u meskenim olmaz cehennem
ḳa' rı Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 17*). [*lâ taknetû lâ taknetû*, -]

lâ-cerem: Şüphesiz, bi'z-zarure.

1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳa' rına hiç ermedi ehl-i 'uḳûl
Lâ-cerem emr-i muḥâldir 'add-i ni'met âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 6*).
[*lâ-cerem*,]
2. Lâ-cerem tevḫîk-i Ḥaḳdır her umûr-ı rehberi
Ḡıbtâ-baḥşâ-yı cihândır satvet-i baḥr ü beri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 11*).
[*lâ-cerem*,]
3. Ehl-i tevḫîd dü-cihânda **lâ-cerem** manşûr olur
Cârîdir kalbinde çün Allâhuekber dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 1*). [*lâ-cerem*,]
4. 'Atâyâ-yı Hüdâ-yı müste'ândır **lâ-cerem** zâtı

Anıñ zâtı muḳaddes âyeti bu mülk-i 'Osmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 39*). [*lâ-cerem*,]

5. Râh-ı fülk-i maḳşada necm-i cemâlin rehberim
Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her belâdan **lâ-cerem**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44*). [*lâ-cerem*,]
6. Ḡarîbim ḳıl meded yokdur meded-res ḡayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet **lâ-cerem** her ḡayrı Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2*). [*lâ-cerem*,]
7. Gösterir râh-ı vişâli ehl-i 'aşḳa **lâ-cerem**
Hâdî-i râh-ı muḥabbet neyyir-i 'ulyâ-yı 'aşḳ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9*). [*lâ-cerem*,]

lâ-fetâ: Yiğit yoktur; "Ali'den başka yiğit, zülfikardan başka kılıç yoktur." manasına gelen lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ zülfikâr sözü kısmen iktibas edilmiştir.

1. 'Aks eder mir'ât-ı ḥüsnün şûretinde **lâ-fetâ**
Ḡamze-i ḥûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḡançer gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3*).
[*lâ-fetâ*,]

lâhût: İlâhî âlem.

1. Şu 'ûd etdi o rûḡ-ı pür-fütûḡ **lâhûta** bî-şübhe
Girer mi berzaḡa âyâ ki 'anḳâ iḡbirarından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17*).
[*lâhûta*, -a]

lahza: Bakacak kadar zaman, an.

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş de gör
Laḡzâda biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2*).
[*lahzâda*, -da]

lâle-zâr: Lale bahçesi.

1. Nûkhet-i ḡamemden aldı feyz-i 'aşḳı 'andelîb
Lâle-zârı bûy-ı irfânımla ta'tîr eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 4*).
[*lâle-zârı*, -ı]

lâlezârın dîdesi: Lale bahçesinin gözü.

1. Jâle-dârdır **lâlezârın dîdesi** bûlbûl mişâl
Ḥüzne maḡlûb oldum âḡ ḳalbde meserret ḳalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 7*).
[*lâlezârın dîdesi*, -]

la'l-i bedehşân: Bedehşan yakutu, kırmızı renkte değerli bir taş.

1. Zümürred oldı şaḡrâ-yı ḡilâfet câ-be-câ elbet
Bugün kim i'tibâr eyler hele **la'l-i Bedehşâna**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54*).
[*la'l-i bedehşâna*, -a]

la 'l-i dehân: Sevgilinin lal taşına benzeyen kırmızı dudakları.

1. Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü **la 'l-i dehânım** işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 14).
[la 'l-i dehânım, -ım]

la 'l-i nâbîlt: Yerden çıkan değerli taş.

1. Ez - 'ukûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i mâr
La 'l-i nâb[i]t mî-şevved tiryâk u dermân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 6).
[la 'l-i nâb[i]t, -]

la 'l-i tâb: Parlak lal II Sevgilinin lal taşı gibi kırmızı ve parlak dudakları.

1. Dûzağ-ı ğamdan rehâdır gülşen-i hüsniñ gören
La 'l-i tâbîñ kevşerin nûş ile cennet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8).
[la 'l-i tâbîñ, -iñ]
2. Nâr-ı 'aşkıñ yakdı cânâ 'âşkıñ dil-ğânesin
La 'l-i tâbîndan kerem kıl ey güzeller serveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 6).
[la 'l-i tâbîndan, -iñ, -dan]
3. La 'l-i tâbîñ kaçre-i mâ'û'l-hayât-ı ins ü cân
Lü'lü'-efşân-ı 'avâlim öyle bir deryâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 29). [la 'l-i tâbîñ, -iñ]

lâmi': Parlayan, parlak.

1. Ol şeffî-i müznibîñ dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rüyunda **lâmi'** mihr-i şefkat âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10).
[lâmi',]

lâne-i efgân: Feryat yuvası.

1. Minber-i şahrâda bülbül hıttıbe-i feryâd okur
Sen de ey dil 'andeliñbeş **lâne-i efgâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12).
[lâne-i efgâna, -a]
2. Sen de ey dil 'andeliñbeş **lâne-i efgânı** kes
Kalb-i yârde zerre baña rahm u şefkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5).
[lâne-i efgân, -ı]

lâne-i fazl: Lütf yuvası.

1. 'Andeliñbeş dil niçün zâr etmesin hem ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u ğurâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 16).
[lâne-i fazlında, -in, -nda, -, -]

lâ-tehaf: "Hûz hâ ve lâ-tehaf" : Onu al ve korkma (Tâ-Hâ Suresi, 20/21) Ayetinden iktibastır.

1. Mürîdi **lâ-tehaf** emri necâta bir delâletdir
Anıñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü kerâmetdir

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [lâ-tehaf,]

lañf: Hoş, güzel.

1. Geldi mi evvel bahâr bilmem **lañf** bir nefha var
Velvele kopdu gülistânda sükûnet kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11).
[lañf,]

lâyık: Yakışır, münasip, şâyân.

1. Olaldan şafha-yı kevnê vücûdum noktası menkûş
Saña **lâyık** yok a' mâlim hafî vü cehrî Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8).
[lâyık,]

le' âl-i refâh u cevher: Bolluk incileri ve mücevherleri.

1. Nazar kıl rûzigâr-ı ğamm-ı hevnâk şulara şaldı
Harâmiler **le' âl-i refâh u cevheri** çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 46). [le' âl-i refâh u cevheri, -i]

leb: Dudak.

1. Cârîdir çün **lebleriñde** tahtıhe'l-enhâr hemân
Hilmîyâ ben andan artık kaçre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13).
[lebleriñde, -ler, -iñ, -de]
2. Serverâ bezm-i elest mestânına şahbâ **lebiñ**
Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 1). [lebiñ, -in]
3. Serverâ bezm-i elest mestânına şahbâ **lebiñ**
Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 2). [lebiñ, -iñ]
4. Çeşme-i ser-şâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ **lebiñ**
Ol mevâlîd-i şülûş-i kevnê feyz-bahşâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 3). [lebiñ, -iñ]
5. Çeşme-i ser-şâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ **lebiñ**
Ol mevâlîd-i şülûş-i kevnê feyz-bahşâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4). [lebiñ, -iñ]
6. Ümmehât-ı 'unşur-ı çâre hayât-efzâ **lebiñ**
Mihr-i zâtıñ pertev-i envârî-i şems ü duhâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 5). [lebiñ, -iñ]
7. Turre-i ğisûlarıñ ve'l-leyl zülfün ve' d- duhâ
Sûre-i nûrdur cemâlîñ âyet-i kübrâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 10). [lebiñ, -iñ]
8. Jâle-i verd-i cebîniñ rahmet-i dünyâ **lebiñ**
Tâ ezelde âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 15). [lebiñ, -in]

9. Menba‘-ı ‘ilm-i ledün bir kevşer-i uhrâ
lebiñ
Bâdî-i fermâyış-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-
kân
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra
25). [lebiñ, -in]
10. La‘l-i tâbiñ kaṭre-i mâ‘û‘l-ḥayât-ı ins ü
cân
Lü‘lû‘-efşân-ı ‘avâlim öyle bir deryâ
lebin
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra
30). [lebiñ, -in]
11. Kevşer-i dârü’s-sürûra ‘ayn ber-mecrâ
lebiñ
Ebruvânîñ kâbe kavseyn dîde mâ-zâğa‘l-
başar
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra
35). [lebiñ, -in]
12. Tâbiş-i mihr-i şifâtîñ cünbiş-i ğarrâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra
45). [lebiñ, -in]
13. O zât takbîl ede dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
Alup ḥazz u naşîbin **lebleriñ** ey menba‘-ı
‘irfân
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Müseddes 1, Mısra
28). [lebleriñ, -ler, -in]

leb-i dervâ: Deniz kenarı, kıyı, sahil.

1. Gül-i ruşâr-ı âla cân verir ol bülbül-i
şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi‘-i
şahrâ
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Tahmis 1, Mısra 8).
[leb-i deryâda, -da]

leb-i handân: Gülen dudak.

1. Dilâ giryân u feryâda **leb-i handân** olur
bâ‘iş
Hemân âh u şehir-gâha şeb-i hicrân olur
bâ‘iş
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 11, Mısra 1).
[leb-i handân, -]

leb-i la‘l: Kırmızı dudak.

1. Leb-i la‘lîñ devâ-yı maḥz iken bîmârî-i
‘aşka
Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân
olur bâ‘iş
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 11, Mısra 9).
[leb-i la‘lîñ, -iñ]

le‘îm: Cimri.

1. Kanâ‘at mülküne şâh ol **le‘îme** ser-fürû
etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî kadrîni ‘âl eyler
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 5, Mısra 7).
[le‘îme, -e]

lemâ ḥalaktü‘l-eflâk: "Ey habibim sen olmasaydın
bu kainatı yaratmazdım" anlamına gelen bir kutsi
hadis."

1. Şânînda dedi levlâke levlâk
Ḥaḳ Celle **lemâ ḥalaktü‘l-eflâk**
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Mesnevi 1, Mısra 22).
[lemâ ḥalaktü‘l-eflâk, -]

lem‘a-dâr: Parıltı, aydınlık.

1. Künc-i mihnet vuşlat hengâmında bir
gülşen olur
Lem‘a-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü mihr ü
mâh

(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 31, Mısra 14).

[lem‘a-dârdır, -dır]

lem‘a-dâr et-: Aydınlatmak, parlatmak.

1. Çehre-i ḥûşîde beñzetdim o yârîñ vechini
İn‘îkâsıyla edip hem lem‘a-dâr dil-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 32, Mısra 18).
[lem‘a-dâr edip, -ip]

lem‘a-pâş: Parlayan, ışıķ saçıñ.

1. Tav‘-şehâmetle karardı kâ‘inât ey mâhtâb
Lem‘a-pâş olduķça artar levn ü şekl ü
‘izzetin
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 35, Mısra 10).
[lem‘a-pâş,]

lem‘a-pâş-ı satvet ü heybet ol-: Parlayan ve korku
veren bir güç olmak.

1. Lem‘a-pâş-ı satvet ü heybet olur şemşîr-i
dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü ḥançer
dâ‘imâ
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 5, Mısra 17).
[lem‘a-pâş-ı satvet ü heybet olur, -ur]

lem‘ât-ı iḳbâl: Mutluluk ışıķı.

1. Süzüldi mağribe toĝru amân **lem‘ât-ı
iḳbâlim**
Karardı şu‘le-i ‘aşkıñ o mehtâbîñ
zevalinden
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 22, Mısra 5).
[lem‘ât-ı iḳbâlim, -im]

leşker-i kâkûl: Saç (perçem) askerleri.

1. Şardırıp iḳlîm-i cismi **leşker-i kâkûlleri**
Taht-ı dilde pâdisâh-ı ‘âlf-şânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 3).
[leşker-i kâkûlleri, -ler, -i]

leşker-i Yunân: Yunan askeri.

1. Nişân-ı iftiḥâr taḳdı ğuzât hep levḥa-i
şadra
Ser-â-ser **leşker-i Yunân** cerîḥa arḳadan
aldı
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 7, Mısra 8).
[leşker-i yunân, -]

letâfet: Güzellik, hoşluk.

1. Gül-i şad-berg-i ruşârı meşâm-ı ‘âşîkâne
hep
Letâfet baḥş eder her âyîne gülzâr-ı
devrana
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 9, Mısra 24).
[letâfet,]

letâfet ver-: Latiflik, güzellik, hoşluk vermek.

1. Hezârân müjdeler ey dil yine faşl-ı rebî‘
oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bağ u
bostana
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 9, Mısra 2).
[letâfet verdi, -di]

levḥa-i sadr: Göĝüs lehvası, göĝüs.

1. Nişân-ı iftiḥâr taḳdı ğuzât hep **levḥa-i
şadra**
Ser-â-serleşker-i Yunân cerîḥa arḳadan
aldı
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt‘a 7, Mısra 7).
[levḥa-i şadra, -a]

levh-i ‘âlem: Dünya üstü, dünya yüzeyi.

1. Levh-i 'âlemde münakkaş kahramân
'Osmanlıdır
Hey'et-i 'udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 5, Mısra 15).
[levh-i 'âlemde, -de]
2. Levh-i 'âlem üzere şâbit nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1).
[levh-i 'âlem, -]

levh-i dil: Gönül levhası, gönül sayfası.

1. Yazınca men 'aref levh-i dile kilk-i
bekâbi'llâh
Fenâfi'llâh makâmında tutup silk-i
bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7).
[levh-i dile, -e]

levlâke levlâk: "Sen olmasaydın..." II "Levlâke
levlâke mâ halaktü'l-eflâk" -"Sen olmasaydın,
âlemleri yaratmazdım."

1. Şânında dedi levlâke levlâk
Hak Celle lemâ halaktü'l-eflâk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 21).
[levlâke levlâk, -]

levn ü şekl ü 'izzet: İtibarının rengi ve görünüşü.

1. Tav'-şehâmetle karardı kâ'inât ey mâhtâb
Lem'a-pâş oldukça artar levn ü şekl ü
'izzetin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10).
[levn ü şekl ü 'izzetin, -in]

levâl-i hasret: Özlem geceleri.

1. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hürşîd anıñ muzlim
zalâlınden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 7).
[leyâl-i hasrete, -e]

levl: Gece.

1. Hilâl-i ebruvânının tulû'a var idi meyli
Geçirdim beyt-i hasretde figân u zâr ile
levli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 12).
[levli, -i]

levl ü nehâr: Gece ve gündüz.

1. Zâr eder levl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 1).
[levl ü nehâr, -]

lezzet-i 'aşk: Aşkın lezzeti(ni almak).

1. Açıl ey gönca-i gül-fem cihâna 'arz-ı
dîdâr et
Alır dil lezzet-i 'aşkı gülün büy-ı
fezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 32).
[lezzet-i 'aşkı alır, -ır]

libâs-ı dervîşân: Dervîş kıyafetleri.

1. Libâs-ı dervîşânı giy icâzet al meşâyîhdan
Devâm et tekye-i 'aşka cemî-i mâsivâdan
geç
(Gülzâr-ı
Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5). [libâs-ı
dervîşânı, -ı]

libâs-ı fahr-ı ezhâr-ı melâhet: Güzellik çiçeklerinin
övülen elbiseleri.

1. Libâs-ı fahr-ı ezhâr-ı melâhet kıadr-i
cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i
hırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kut'a 9, Mısra 21).
[libâs-ı fahr-ı ezhâr-ı melâhet, -]

libâs-ı matem-engîz: Matem veren elbise.

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân
añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11).
[libâs-ı matem-engîze, -e]

lisân: Dil.

1. Lisânından garîb garîb çıkar tesbîh ü
tevhidât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im kârîñ
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 5).
[lisânından, -ı, -n, -dan]

livâ-yı hamd u nusret: Zafer ve şükür sancağı.

1. Cebhe-i hüsnünde yazdı hâme-i kudret
anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hamd u nusret
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 12).
[livâ-yı hamd u nusret, -]

Lokmân: Hikmetli sözleri ve hikayeleri ile
efsaneleşip her derdin devasını bildiği rivayet edilen
hekim.

1. Leb-i la'liñ devâ-yı mahz iken bîmârî-i
'aşka
Ne hikmet şiddet-i derd-i dile Lokmân
olur bâ'îş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10).
[lokman,]
2. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzîka
Ey muhibb-i hasta-dil dermân içün
Lokmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14).
[lokmana, -a]

lû' lû'-efşân-ı 'avâlim: Alemlerin inci saçanı.

1. La'l-i tâbîñ katre-i mâ'ü'l-hayât-ı ins ü
cân
Lû'lû'-efşân-ı 'avâlim öyle bir deryâ
lebin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra
30). [lû'lû'-efşân-ı 'avâlim, -]

lû' lû'-i lâlâ: Parlak, iri inci.

1. Dürre-i güftârî cârî bañr-i bezminde hezar
Gûte-h'ârî lû' lû'-i lâlâya etmem ser-
fürü
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 14).
[lû' lû'-i lâlâya, -y, -a]

lû' lû'-i lâlâ-yı 'aşk: Aşkın parlayan incisi.

1. Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i 'aşkıdır her biri
Dürri-yektâ-yı dümû'dur lû' lû'-i lâlâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 14).
[lû' lû'-i lâlâ-yı 'aşk, -]

lutf: Yardım, inayet, ihsan.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayrı Allâhım
Verir **luṭf** u hidâyet lâ-cerem her ḥayrı
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2*).
[*luṭf,]*
2. Ḥudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesârr
Ḥilmî
Kebâ'ir ehline **luṭfuñ** 'amîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 14*).
[*luṭfuñ, -uñ]*
3. Bahâr-ı dâ'im-âsâdır füyûzât baḥş eder
luṭfu
Şu'â'-ı revnağ-efzâ hep bu ezhâr-ı
gülistâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 7*).
[*luṭfu, -u]*

luṭf ile: Yardımınla.

1. Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr Ḥilmî
Ser-â-ser **luṭf ile** maḳbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52*). [luṭf
ile, -]

luṭf u 'inâyet: Güzellik ve iyilik.

1. Ḥûrşîd-i cihân-tâb saçıyor nûr-ı hidâyet
ne **luṭf u 'inâyet**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 4*).
[luṭf u 'inâyet, -]

luṭf u 'inâyet: İyilik ve bağışlama.

1. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ **luṭf u 'inâyetiñ** gelir mi 'add u
hesaba
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22*). [luṭf
u 'inâyetiñ, -iñ]
2. Baña ihsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Ḥilmî **luṭf u 'inâyet**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20*).
[luṭf u 'inâyet, -]
3. Kimseden zerre kadar **luṭf u 'inâyet**
istemez
Vird edindim cevri-yârdan çekdiğim her
zârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 5*).
[luṭf u 'inâyet, -]

luṭf u 'izzet: Yardım ve yüceltme.

1. Ol kanâ'at küşesi olmuş der-i eltâf-ı Hâk
Ḥilmîyâ her dem burada **luṭf u 'izzet**
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14*).
[luṭf u 'izzet, -]

luṭf-efzâ-yı 'aşk: Bağışlamayı arttıran aşk.

1. Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâkı elbet 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı **luṭf-efzâ-yı**
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 8*).
[luṭf-efzâ-yı 'aşk, -]

luṭf-ı Hudâ: Allah'ın ihsanı/yardımlı.

1. Ḥalka-i bâb-ı kanâ'at oldu çün cây-ı
emân
Şarılıp **luṭf-ı Hudâya** bâb-ı vahdet
bekleriz

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 12*).

[luṭf-ı hudâya, -y, -a]

2. Bu iki **luṭf-ı Hudâya** cân verir
'Osmânlılar
Ol sebebdan kan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13*).
[luṭf-ı hudâya, -(y)a]

luṭf-ı Yezdânî: Allah'ın luṭfu, ihsanı.

1. Amân ey menba'-ı 'ilm ü ma'ârif **luṭf-ı**
Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîriñ baḥr-i
'ummânî
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra*
29). [luṭf-ı yezdânî, -]

M

mâ' ü semâ vü ekvân: Su, gökyüzü ve alemler.

1. Yoğ idi **mâ' ü semâ vü ekvân**
Olurdu necm-i rûhuñ dıraḥşân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 17*).
[mâ' ü semâ vü ekvân, -]

mâ' ü tîn ü âdem ü havvâ: Su ve balçık ve Adem (a.s.)ve Havva (a.s.).

1. Mâ' ü tîn ü Âdem ü Havvâ muşavver
olmadan
Oldu rûşen revnağ-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 9*). [mâ'
ü tîn ü âdem ü havvâ, -]

ma'ârif ehliniñ kadri: İlim erbabının değeri.

1. Ma'ârif ehliniñ kadri bilindi devr ü
'aşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle kadir-
dâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 47*).
[ma'ârif ehliniñ kadri, -]

mâ-ba'd: Son, arka.

1. Eylesem esrâr-ı 'aşk' âleme ifşâ bu dem
Ḥilmîyâ **mâ-ba'dı** var fikrimde vüs'at
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16*).
[mâ-ba'dı,]

mağlûb ol-: Yenilmek II Gerçekleşmemesi gereken bir şey için direnemeyip yapılmasını kabul etmek.

1. Jâle-dârdır lâlezârîñ dîdesi bûlbûl mişâl
Ḥüzne **mağlûb oldum** âh kalbde meserret
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8*).
[mağlûb oldum, -du, -m]

mağribe toğru: Batıya doğru.

1. Süzüldi **mağribe toğru** amân lem'ât-ı
ikbâlim
Karardı şu'le-i 'aşkım o mehtâbıñ
zevâlinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 5*).
[mağribe toğru, -]

mâh: Ay, ay yüzü güzel.

1. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu
şeb
'Arz-ı dîdâr etmege **mâh** yok mu imkân
ey ṭabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 4*).
[mâh,]

2. Hîl'at-ı 'îd-i vişâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi **mâhım** rûze-i hicrân beşâret el-
ğıyâs
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10*).
[*mâhım, -ım*]

mahfûz: Saklanmış, sakınılmış, bir yere konulup emniyete alınmış.

1. Bânî-i tabî'at âsâr-ı kudret
Esrâr-ı Sübhânda **mahfûz** bir hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 12*).
[*mahfûz, -*]

mahfûz ol-: Korunmak.

1. Vücûd-ı akdesiñ **mahfûz olup** taht-ı
hilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep
Rabb-i Sübhâna (*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 61*). [*mahfûz olup, -up*]

mâh-ı ğarrâ-vı cemâl: Güzellüğünün parlayan ayı, ay gibi olan güzellik.

1. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoğ
iken
Zâhir oldu **mâh-ı ğarrâ-yı cemâlîñ** ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 4*).
[*mâh-ı ğarrâ-yı cemâlîñ, -iñ*]

mâh-ı mücellâ: Parlak ay.

1. Şevk vermededir dehre bu şeb **mâh-ı mücellâ**
bak şu'le-i seveda
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3*).
[*mâh-ı mücellâ, -*]

mâh-ı muhabbet: Sevgi ayı.

1. Gelmedi **mâh-ı muhabbet** olmadı
pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı zulmet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 3*).
[*mâh-ı muhabbet, -*]

mâh-ı nev: Hilâl, yeni ay.

1. Toğsa o mihr-i muhabbet ufq-ı dilden bir
şehir
'Arz-ı dîdâr etmege çün **mâh-ı nev** eyler
hicâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 8*).
[*mâh-ı nev, -*]

mâh-ı tâbâ: Parlak ay.

1. Zalâm-ı leyle bâ'isdir ğurûbı **mâh-ı tâbânıñ**
Şabâhı intizâr etmek ne mümkündür
vişâliñden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 9*).
[*mâh-ı tâbânıñ, -*]

mâh-ı tâbân: Parlak ay.

1. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün ol **mâh-ı tâbânım**
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü
hayâliñden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3*).
[*mâh-ı tâbânım, -ım*]

mâh-ı tâbân: Parlak ay, dolunay.

1. Tulu'ndan beri fevķ-i serâdan mihr-i
iclâlî
Kevâkib nûr alır gökde verir fer **mâh-ı tâbâna**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14*).
[*mâh-ı tâbâna, -a*]

mâh-ı tal'at: Parlak ay II Ay gibi güzel sevgili.

1. Şâm-ı firkatde zühûr-ı şubh-ı vuşlat
bekleriz
Tâ şabañdan şâma dek bir **mâh-ı tal'at**
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 2*).
[*mâh-ı tal'at, -*]

mâh-ı vech: Ay gibi olan yüz.

1. Söylemez mi 'âşikânıñ yâ 'Ali senden
meded
Mâh-ı vechiñ bañş edenler necm-i ülker
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8*).
[*mâh-ı vechiñ, -iñ*]

mâh-ı nâr-ı cañım: Cehennem ateşinin balığı.

1. Zât-ı pâkiñle tefâññür eyledi 'arş-ı 'azîm
Reşha-i la'l-i dehânıñ **mâh-ı nâr-ı cañım**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 34*). [*mâh-ı nâr-ı cañım, -*]

mâhitâb: Mehtap, dolunay II sevgili.

1. Mâhitâbım gel şokul âğûş-ı âfâka yine
Necm-i bañtım şu'lesiyle bulurum eşhârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13*).
[*mâhitâbım, -ım*]
2. Âfitâb u **mâhitâb** u burc u encüm yoğ
iken
Zâhir oldu mâh-ı ğarrâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3*).
[*mâhitâb, -*]
3. Mâhitâb 'arz eder rûyun şâhâne
Encüm-i âsumân çıkar seyrâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 9*).
[*mâhitâb, -*]

mâh-likâ: Ay yüzlü, yüzü ay gibi parlayan güzel, sevgili.

1. Bu şeb ol **mâh-likâyı** seyr edip bir rûz-ı
'îd etdim
Gönül pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15*).
[*mâh-likâyı, -y, -ı*]

mahrûm: Yoksun.

1. Ne hikmet 'andelf-i dil vedâ' etdi
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün **mahrûm**
şadâsına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14*).
[*mahrûm, -*]

maşser: Toplanma yeri; bütün canlı varlıkların ölümünden sonra Allah'ın emriyle dirilip toplanacakları yer, Arasat meydanı, kıyamet.

1. Eger 'atf-ı nazar etmez iseñ Hilmîye
maşserde
Meded-res kim olur böyle zelile yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13*).
[*maşserde, -de*]

mâhtâb: Ay ışığı, dolunay II Sevgilinin yüzü.

1. Tav'-şehâmetle karardı kâ'inât ey
mâhtâb
Lem'a-pâş oldukça artar levn ü şekl ü
'izzetin

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 9).
[mâhtâb,]

mahv et-: Yok etmek, ortadan kaldırmak.

1. Kıl tevâzu' terk edip kibr ü gurûru **mahv eder**
'Âkılân etmeli tayy-ı hârbde her
merhâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 9).
[mahv eder, -er]

mahv ol-: Ortadan kalkmak, yok olmak, sona ermek.

1. Ezhâr-ı emel **mahv oluyor** bâğçe-i dilde
reng kalmadı gülde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 13).
[mahv oluyor, -(u)yor]

mahv u tebâh et-: Yıkma ve yok etmek.

1. Bî-şemerdir nahl-i bahtım berg-i ikbâlîm
siyâh
Tâli'im ezhârını etdi felek mahv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 2).
[mahv u tebâh etdi, -di]

mahz-ı rahmet: Rahmetin aslı.

1. Sen beni bağışla yâ Rab ol habîb-i ekreme
Maḥz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü
kâmeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 8).
[mahz-ı rahmetdir, -dir]

mâ'il-i reftâr ol-: Nazlı ve narin sevgilinin edâlî yürüyüşüne meylli âşık oldum.

1. Bir kaç-ı tûbânîm oldum mâ'il-i reftârî
çün
Bâğdaki her servi-i ra'nâya etmem ser-
fûrû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 5).
[mâ'il-i reftârî oldum, -du, -m]

makâmât: Makamlar, mevkiler.

1. Gubâr-ı pâyını ehl-i tarîk kuhl-ı başar
eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem **makâmâtı**
güzer eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 32). [makâmâtı, -ı]

makâm-ı rif'at: Yücelik, yükseklik makamı.

1. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı var mı
dünyânî
Maḥâm-ı rif'atîñ ancak saña bâb-ı
kanâ'atdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 14).
[makâm-ı rif'atîñ, -iñ]

makarr: Durulan, mesken edinilen yer.

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ takneṭû
Ḥilmî
Maḥarr u meskenim olmaz cehennem
ka'rı Allâh'im
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 18).
[makarr,]

makbûl gör-: Kabul gören, geçerli.

1. Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr Ḥilmî
Ser-â-ser lutf ile **makbûl görür** çün zât-ı
şâhâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 52).
[makbûl görür, -ür]

makdem: Gelme, Ayak basma.

1. Maḥdemiñle buldu pertev menzil-i şems
ü kâmer

Mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ ebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 39). [maḥdemiñle, -iñ, -le]

maḥhûr et-: Mağlup eder.

1. Eder bir nişte{r}-i nâcîz ile a'dâsını
maḥhûr
Ḥudâdır kâdir-i muṭlaḥ her emri ber-
kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 3).
[maḥhûr eder, -er]

maksat: Gaye, amaç.

1. O 'asker-perverîñ vaşfın beyân etmek
değil ḥaddim
Velâkin **maḥşadım** 'arz-ı şadâkatdır
ḥakîmâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 46).
[maḥşadım, -ım]

maksûd: Amaç, niyet, gaye.

1. Kalır mı keştî-i gönüm bu girdâb-ı ğam-
efzâda
Anîñ sâhil-resi **maḥşûduna** her ân olur
bâ'ış
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 8).
[maḥşûduna, -u, -n, -a]

mansûr eyle-: Galip etmek, zafere ulaştırmak.

1. Yâ İlâhî ol habîbîñ Muştafânîñ 'aşkına
Eyle mansûr câr-yâr-ı bâ-şafânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 2).
[mansûr eyle, -]

manşûr ol-: Galip olmak, zafere ulaşmak.

1. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem **manşûr olur**
Câridir kalbinde çün Allâhuekber dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 1).
[manşûr olur, -ur]

manşûr u ma'mûr eyle-: Galib ve huzurlu eylemek.

1. Haşre dek **manşûr u ma'mûr eyle** zât u
mülkünü
Enbiyâya verdiğiñ sırr-ı nihânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 9).
[manşûr u ma'mûr eyle, -]

manzara: Seyir yeri, bakılıp seyredilen yer.

1. Ne güzel **manzara** 'arz eder evrâk
Bilirim hep seniñ bu âşâr Ḥallâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 5).
[manzara,]
2. Gülşen ne ğarîb **manzara** 'arz eyliyor
eyvâh
dil olmuyor âġâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 9).
[manzara,]

manzûr ol-: Görülmek.

1. Gül-i ruḥsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i
şeydâ
Leb-i deryâda ġâh **manzûr olur** bir vâsî'-
i şahrâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 8).
[manzûr olur, -ur]

mâsivâ: Tanrı'dan başka her şey.

1. Cihânda dâ'imâ Ḥilmî selâmet bulmak
isterseñ
Diliñ çek **mâsivâdan** ġiybet ü zemm ü
riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 14).
[mâsivâdan, -dan]

2. Mâsivâyâ râğbet etme şevk ile îmâna gel
Ver şalât peygambere kâşâne-i sultâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 1).
[mâsivâyâ, -y, -a]

mâsivâ-yı yâr: Sevgilinin dışındaki her şey; tas. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran her şey.

1. Şanma ey dil **mâsivâ-yı yârdır** cevri
eyleyen
Gece gündüz bâ'îş-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 5).
[mâsivâ-yı yârdır, -dır]

ma'siyet: Günah, isyan.

1. O rûbe çokdur evsâh-ı zünûb u **ma'siyet**
aşâm
Ki tahtîr edemez ânı cihânın bahri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5).
[ma'siyet,]

masrûf: Sarfedilmiş, harcanmış (şey).

1. Hayra **maşrûfdur** nuḳûd u niyyet ü fikri
anî
Râzî vü hoşnûd olur Allâh ile Peygamberi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 3).
[maşrûfdur,]

matla'-i 'ask: Aşk ufuḡu.

1. Matla'-i 'aşkdan tecellî eyledi şâhid-i 'îd
Verdi şad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 19).
[matla'-i 'aşkdan, -dan]

matlûb: İstenilen, aranan, talep edilen şey.

1. Erer **matlûbuna** tâlib zihî râh-ı
selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide 'ayn-ı
sa'âdetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 39). [matlûbuna, -uñ, -a]

mâ-zâğâ'l-başar: "Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı." (Necm Suresi, 53/17).

1. Kevşer-i dârü's-sürûra 'ayn ber-mecrâ
lebiñ
Ebruvânın kâbe kıvırcı dîde **mâ-zâğâ'l-başar**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 36). [mâ-zâğâ'l-başar,]

mazhar: Ulaşan, erişen, nâil olan.

1. Pâdişâhımdır hükümdârân-ı 'âlem serveri
El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîlîñ
mazharı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 2).
[mazharı, -ı]

mazhar ol-: Erişmek, ulaşmak; tecellî yeri olmak.

1. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangî
bostândır
Ki böyle **mazhar olmuştur** hemân mihr-
i dıraşşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 12).
[mazhar olmuştur, -muş, -dur]
2. Bahâr-ı dâ'ime **mazhar ola** gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne
ferdâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 63).
[mazhar ola, -a]
3. Toḡduḡuñ ân kâ'inât bir ḡandeye **mazhar olur**

Her dile bahş-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 3).
[mazhar olur, -ur]

mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ: "Sübhân ellezî esrâ" (İsra/1) ayetinin sırlarına vakıf olmuş.

1. Makdemiñle buldu pertev menzil-i şems
ü kamer
Mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ ebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 40). [mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ, -]

mazhar-ı ğufrân: Bağışlanmaya layık.

1. Benî kıl **mazhar-ı ğufrân** günâhdan
tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noḡşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 3).
[mazhar-ı ğufrân, -]

mazhar-ı lutf u şefâ'at eyle-: Şefaât ve yardıma nail olmak.

1. Mazhar-ı lutf u şefâ'at eyle
Be-haḡḡ-ı Kur'ân 'inâyet eyle
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 33).
[mazhar-ı lutf u şefâ'at eyle, -]

mâzî: Geçmiş.

1. Eyyâm-ı hayâtım oluyor **mâzîye** tahvîl
'ömrüm gibi zâ'il
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 9).
[mâzîye, -y, -e]

mebhâs: 1. Bahis. 2. İlim.

1. Esâsı bir muḡabbetdir dü 'âlem üstüne
mebnî
Bu **mebhâşdan** olan ḡâfil hemîşe ḡâm
ḡayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 6).
[mebhâşdan, -dan]

mebhût u lâl et-: Sersem ve konuşamaz hale getirmek.

1. Hezârân ḡall u 'aḡdında uzandı rişte-i
ḡüftâr
Raḡîb-i cân-ḡırâşide hemân **mebhût u lâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 4).
[mebhût u lâl etdim, -di, -m]

mebn: Temel.

1. Esâsı bir muḡabbetdir dü 'âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan ḡâfil hemîşe ḡâm
ḡayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 5).
[mebnî, -i]

mecâzî: Mecazla ilgili olan, asıl anlamında kullanılmayan, gerçek olmadığı halde gerçekle arasında benzerlik veya daha başka bir ilgi bulunan.

1. 'Andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı ḡaḡîḡat
olmuşum
Pür **mecâzîdür** gül-i ḡamrâyâ etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 10).
[mecâzîdür, -dür]

mecbûr iken: Zorunlu iken.

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege **mecbûr iken** elbet
Sezâ mı gideyim ḡâr u ḡas ile yâ

resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 9).
[mecbûr iken, -]

meclis-i 'irfân: Bilgi, kültür meclisi II şairler.

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik
kıl ü kâl
Müstefid olmak dilerseñ **meclis-i 'irfâna**
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 24).
[meclis-i 'irfâna, -a]

mecnûn et-: Mecnun gibi olmak; deli etmek.

1. Vâdî-i 'aşka düşürdü 'âkıbet aldı dilim
Kendine **mecnûn eden** bir nev-civânım
işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 10).
[mecnûn eden, -en]

meded: Aman evvah II yardım, lutf.

1. Ğarîbim kıl **meded** yokdur meded-res
ğayrı Allâhım
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 1).
[meded,]
2. Söylemez mi 'âşıkânıñ yâ 'Ali senden
meded
Mâh-ı vechiñ bahş edenler necm-i ülker
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 7).
[meded,]
3. Meded ey rehber-i râh-ı Hüdâ-yı kibriyâ
imdâd
Seniñ dost-ı kadîmiñ 'aşkına eyle baña
imdâd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 49). [meded,]
4. Meded ey sâkı-i bezm-i muhabbet tıldur
akdâhı
Şarâb-ı 'aşk ile ser-mest olan geçmez
Hüdâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 23).
[meded,]

meded kıl-: Yardım etmek, iyilik, ihsanda bulunmak; ayrılığa son verme lutfunda bulunmak.

1. Yetiş ey me' hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ
kaldı
Meded kıl mevce-i bahr-ı ğumûma fülk-i
dil daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 44). [meded kıl, -]

meded-res: Yardım ulaştırın.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur **meded-res**
ğayrı Allâhım
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 1).
[meded-res,]

meded-res ol-: İmdada yetişen olmak II Yardımcı olmak.

1. Eger 'aţf-ı nazar etmez iseñ Hilmîye
maşşerde
Meded-res kim olur böyle zelîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 14).
[meded-res ol-, -ur]

medh eyle--: Medh etmek, övmek, yüceltmek.

1. 'Ukûl-ı kâ' inât hayrân ser-â-ser vaşf-ı
zâtında
Seni **medh eyleyen** rabb-i kerîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 4).
[medh eyleyen, -y, -en]

medh ile: Saygı gösterip övme.

1. Anı **medh ile** fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 51).
[medh ile, -]

medhûş ol-: Divane olmak II hayranlık duymak.

1. Öyle **medhûş oldu** dil ki bilmiyor dünyâ
nedir
'Aşk ile dü desti ursam ğam degildir
şesşpere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 11).
[medhûş oldu, -du]

medhûş u lâ-ya' kıl et-: Dehşete düşürüp aklını başından almak.

1. Beni **medhûş u lâ-ya' kıl eden** ol dîde-i
mesti
Mezâyâ-yı hüküm i' tâ eder çün bezm-i
mestâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 29).
[medhûş u lâ-ya' kıl eden, -en]

mefhar-ı 'âlem: Kainatın, kendisi ile iftihar ettiği zat (Hz. Muhammed).

1. Vücûd-ı akdesiñ oldu ezel ey **mefhar-ı
'âlem**
Ħabîb-i muhterem Rabb-i Celîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 3).
[mefhar-ı 'âlem, -]

meftûn ol-: Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

1. Kad-i tûbâsına **meftûn olup** serv-i
hıramânı
Varınca bağ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ
reyhânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 11). [meftûn olup, -up]

meh: Parlak ay.

1. Baĝ o mir'ât-ı haķîkat üzre 'aks-i şüretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ **mehden** enver
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 16).
[mehden, -den]

meh: Ay II Sevgili, dilber.

1. Toĝ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toĝarsa nûr aĝar Hilmî **mehiñ** rûy-ı
melalinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 12).
[mehiñ, -in]

me' haz: I. Kaynak II. Delil, kanıt.

1. Rûhuñdan zuhûr eyledi ervâh
Ervâha **me' hâz** yaratdı fettâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 20).
[me' hâz,]

me' hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmet: Yardımın sabah rüzgarının kaynağı.

1. Yetiş ey **me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ** kaldı
Meded kıl mevce-i baħr-ı ğumûma fûlk-i dil daldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43*). [*me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ, -iñ*]

meh-i burc-ı kerîm: Yüce burcun ayı.

1. Ey şeh-i mülk-i la-'amrûk vey **meh-i burc-ı kerîm**
Baħr-i hayretde ħalıp vaşfiñda hep 'aql u selîm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 31*). [*meh-i burc-ı kerîm, -*]

meh-i ğarrâ: Parlak ay.

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Ba'dezân ben ol **meh-i ğarrâya** etmem
ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4*). [*meh-i ğarrâya, -y, -a*]

meh-i ikbâl: Mutluluk ayı.

1. Eder mi çeşme-sâr aşlâ diliñ âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı **meh-i ikbâl**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24*). [*meh-i ikbâl, -*]

meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet: Adalet ülkesinin parlayan ayı.

1. El-ġıyâş ey şâh-ı iklîm-i melâhet el-ġıyâş
Ey **meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet** el-ġıyâş
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 2*). [*meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet, -*]

meh-i tâbân: Parlak ay.

1. Şehâb-ı zulmete girdi **meh-i tâbân**
hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufķ-ı ħalıbñ maverasından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27*). [*meh-i tâbân, -*]
2. Şu'â'-ı mihr-i eltâfiñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
Zevâl-i zulmet-i cevre **meh-i tâbân** olur
bâ'is
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 6*). [*meh-i tâbân, -*]

meh-i tâbende: Parlak ay II Sevgili.

1. Ey **meh-i tâbende** nûrı kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnağdâr eder bu şûretiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7*). [*meh-i tâbende, -*]

meh-i tal'at: Güzel ay yüzli sevgili.

1. Pertev-efşân-ı cihândır ey **meh-i tal'at**
yüzüñ
'Aks eder âfâķa envâr-ı cemâl u ziynetñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 5*). [*meh-i tal'at, -*]

meh-pâre: Ay parçası.

1. Nücûm-ı pertev-i ikbâlimi **meh-pâre**
şanmışlar
Ki şems ü şehri seyrân edip seyyâre şanmışlar

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 3*).
[*meh-pâre,*]

mehtâbiñ zevâlî: Ay ışığının son bulması, kararması.

1. Süzöldi mağrîbe toğru amân lem'ât-ı ikbâlim
Ķarardı şu'le-i 'aşķım o **mehtâbiñ zevâlinde**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6*). [*mehtâbiñ zevâlinde, -n, -den*]

mehveşân: Yüzleri aya benzeyen güzeller.

1. Berķ urur mir'ât-ı dilde dilber-i 'âlî-cenâb
İktibâs-ı nûr ederler **mehveşân** bî-irtiyâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 2*). [*mehveşân,*]

mekân: Yurt, vatan.

1. Gülistândır **mekânıñ** ey ħaķib-i minber-i şahrâ
Neden efġânla geçmekde şeb ü eşhârñ ey bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 7*). [*mekânıñ, -iñ*]

mekârim ma'den ü kânı: Cömertlik madeni ve kaynağı.

1. Eger ħâķe nazâr etse **mekârim ma'den ü kânı**
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel tavr ile şânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 17*). [*mekârim ma'den ü kânı, -*]

mekteb: Öğrenme yeri, ders verilen yer, okul.

1. Fenn-i ħarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Okusun Yunânîler **mektebde** bu risâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 8, Mısra 6*). [*mektebde, -de*]

melâhet: Güzellik, yüz güzelliği.

1. Yoğ iken ħûbân yüzünde hiç **melâhetden** eşer
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 1, Mısra 7*). [*melâhetden eşer, -*]

melâ'ik bâġıñıñ serv-i şehî vü 'ar'arı: Melekler bahçesinin uzun boylu sultanı ve dağ servisi gibi olan (sultanı).

1. Kâķülûñ zencîrine pâ-bende bir dîvâneym
Ey **melâ'ik bâġıñıñ serv-i şehî vü 'ar'arı**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 8*). [*melâ'ik bâġıñıñ serv-i şehî vü 'ar'arı, -*]

melâ'ik peykeri: Melek yüzli, Melekler kadar güzel olan.

1. 'Aşķâne dûzaķ-ı hicriñle etme gel 'azâb
Âdeme cennet ruķuñdur ey **melâ'ik peykeri**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4*). [*melâ'ik peykeri, -*]
2. Vâdî-i ħayretde ħalımdır 'uķûl-i ins ü cân
Çeşm-i 'âlem görmedi böyle **melâ'ik peykeri**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8*). [*melâ'ik peykeri, -*]

memdûh-ı cihân: Cihanın övgüye değer (kişisi).

1. O **memdûh-ı cihânî** vaşfi kâbil degil el-hak
Ki evşâf-ı cemâli hiç gelir mi nazm u bünyâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 35).
[memdûh-ı cihânî, -î]

men 'aref: "Nefsini bilen Rabbini bilir." hadisinden iktibastır.

1. Yazınca **men 'aref** levh-i dile kil-k-i bekâbî'llâh
Fenâfî'llâh makâmında tutup silk-i bekâbî'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 7).
[men 'aref, -]

menâh: Dînin yasakladığı, nehyettiği şeyleri, yasakları yapan kişiler.

1. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip nokşân kılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 4).
[menâhî, -î]

menba'-ı 'ilm ü ma'ârif: İlim ve irfan kaynağı.

1. Amân ey **menba'-ı 'ilm ü ma'ârif** lutf-ı Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîriñ baħr-i 'ummânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 29). [menba'-ı 'ilm ü ma'ârif, -]

menba'-ı 'ilm-i ledün: İlahî ilmin kaynağı.

1. Menba'-ı 'ilm-i ledün bir kevşer-i uhrâ lebiñ
Bâdî-i fermâyış-ı aħkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 25). [menba'-ı 'ilm-i ledün, -]

menba'-ı 'irfân: İrfan kaynağı, bilgi kaynağı, bilgi pınarı ll çok bilgili kimse.

1. O zât takbîl ede dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
Alup hazz u naşîbîn lebleriñ ey **menba'-ı 'irfân**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 28). [menba'-ı 'irfân, -]

menba'ü'l-enhâr-ı câr-ı cârî: Akan dört nehrin kaynağı.

1. Bâ'îş-ı ârâyış-ı kevn ü mekân u îñ ü ân
Menba'ü'l-enhâr-ı câr-ı cârî fî dârü'l-cinân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 28). [menba'ü'l-enhâr-ı câr-ı cârî, -]

menfez-i mevt: Ölüm yolu.

1. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi **menfez-i mevt**
O dem top-ı eccl verdi şadâ cismiñ
hışârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 9).
[menfez-i mevt, -den]

menkûs: Nakşolunmuş, işlenmiş.

1. Olaldan şafha-yı kevn vucûdum noktası **menkûş**
Saña lâyıq yok a'mâlim hafî vü cehrî
Allâhım

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 7).

[menkûş,]

2. Şah-n-ı ruhsârînda **menkûş** hâzihi cennât-ı 'adn
Fedhulûhâ hâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 11).
[menkûş,]

menşe'-i ervâh-ı rûsülü'n-nizâm: Belirli bir düzen (içinde gelen) peygamberlerin ruhlarının kaynağı.

1. Ey kevkeb-i hidâyet seylü's-selâm
Ey **menşe'-i ervâh-ı rûsülü'n-nizâm**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 4).
[menşe'-i ervâh-ı rûsülü'n-nizâm, -]

mensûc: Örülmüş.

1. Kudret-i şânî'le **mensûcdur** metâ'-ı hubb u 'aşk
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka sezâ kâlâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 11).
[mensûcdur, -dur]

menzil-i şems ü kamer: Ay ve güneş makamı/yeri.

1. Makdemiñle buldu pertev **menzil-i şems ü kamer**
Mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ ebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 39). [menzil-i şems ü kamer, -]

merâm: İstek, niyet, maksat.

1. Bu küstâhâne güftârdan **merâmım**
'arzuğâldır hep
Kuvâ-yı nâtiqüm 'azm-ı remîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 7).
[merâmım, -ım]

merdâne: Mertler, yiğitler.

1. Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola gülzâr-ı iclâlî
Yaşasın mülk-i şevketde hemân **merdâne** ferdane
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 64).
[merdâne,]

mermiyye: Mermiler.

1. 'Askerleriñ savleti etdi hayrân devletleri
Gördüler hep âteş saçar top u tüfeng **mermiyyeyi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 8).
[mermiyyeyi, -(y)i]

meşâm-ı 'âşıkâne: Aşıkçasına kokmak.

1. Gül-i şad-berg-i ruhsârî **meşâm-ı 'âşıkâne** hep
Le'tâfet bahş eder her âyine gülzâr-ı devrâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 23).
[meşâm-ı 'âşıkâne, -]

meşâm-ı vakt ü ezmân: Devrin ve zamanın burnu.

1. Olup revnâkde-i bağ-ı cihân zât-ı hümâyûnı
Revâyih-bahş eder dâ'im **meşâm-ı vakt ü ezmâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 66).
[meşâm-ı vakt ü ezmâna, -a]

meşâm-ı zevk-i insân: İnsanın zevk burnu.

1. Gülistânîñ beğânîñ goncası murğ-ı hoş-elhânı
Alır bûy-ı fezâ'il hep **meşâm-ı zevk-i insânı**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 24). [meşâm-ı zevk-i insânı, -ı]

meşâvîh: Şeyhler, velîler, evliyâlar.

1. Libâs-ı dervîşânı giy icâzet al
meşâyîhdan
Devâm et tekye-i 'aşka cemî'-i mâsivâdan
geç (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 5).
[meşâyîhdan, -dan]

meserret: Sevinç.

1. Jâle-dârdır lâlezârîñ dîdesi bülbül mişâl
Hüzne mağlûb oldum âh kâlbde **meserret**
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 8).
[meserret,]

mesken: Oturulacak, sükûn edilecek yer.

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taknetû
Hilmî
Mağarr u **meskenim** olmaz cehennem
ka' rı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 18).
[meskenim, -im, -]
2. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ
refîk
Ta' rife hâcet nedir 'irfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 7).
[meskenimdir, -im, -dir]

mest ol-: Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

1. Bezm-i 'aşkda bâde-i 'aşkı içüp **mest**
olmuşum
Ol sebebdan dildeki sevdâyı tes'îr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 7).
[mest olmuşum, -muş, -um]
2. Sâkiyâ töldür mey-i tevîdî içsün 'aşkân
Sen de **mest ol** bezm-i 'aşkda gûşe-i
mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 16).
[mest ol, -]

mestân: Sarhoş, kendinden geçmiş.

1. Serverâ bezm-i elest **mestânına** şahbâ
lebiñ
Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 1).
[mestânına, -ina]

mestân ol-: Sarhoş olmak; kendinden geçmek.

1. Bâde-i 'aşkdan içip **mestân olan** añlar
bizi
Bağr-ı gamda cûş edip 'ummân olan anlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 1).
[mestân olan, -an]

metâ'-ı cânî ver-: Can varlığını vermek, can vermek, ölmek.

1. Kûşe-i fırkatde vuşlat dâmeni girmez ele
Râh-ı 'aşkda ol **metâ'-ı cânî vermek**
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 8).
[metâ'-ı cânî vermek, -mek]

metâ'-ı cism ü cân: Beden ve ruh serveti.

1. Ger fedâ etsem râh-ı 'aşkıñda cânım gam
değil
Ol **metâ'-ı cism ü cân** rinde hürmet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 4).
[metâ'-ı cism ü cân, -a]

metâ'-ı fikret: Fikir kumaşı/ malı.

1. Metâ'-ı fikretîñ gârâtına özge sebep
olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur
bâ' is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 11).
[metâ'-ı fikretîñ, -iñ]

metâ'-ı hubb u 'aşk: Aşk ve sevginin kumaşı.

1. Kudret-i şâni' le mensûcdur **metâ'-ı hubb**
u 'aşk
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka sezâ kâlâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 11).
[metâ'-ı hubb u 'aşk, -]

metâ'-ı hüsn: Güzellik elbisesi, güzellik malı.

1. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka
tâb u fer
Ol **metâ'-ı hüsnüne** Hilmî cihân hep
müşteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 10).
[metâ'-ı hüsnüne, -]

metânet ver-: Güçlendirmek, sağlamlaştırmak II yardımcı olmak.

1. Zülfün-âsâ pek perîşân oldu cem'iyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet el-
giyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 14).
[metânet ver, -]

mevâlid-i sülüs-i kevn: Varlıkların üçte birinin doğmuş olanları.

1. Çeşme-i ser-şâr-ı feyz-i luţf-i dil-ârâ lebiñ
Ol **mevâlid-i sülüs-i kevn** feyz-bahşâ
lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 4).
[mevâlid-i sülüs-i kevn, -e]

mevc ur-: Dalgalanmak.

1. Mevc urur şun'-ı kemâl-i hikmet-i deryâ-
yı 'aşk
Kuş-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-i yektâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 1).
[mevc urur, -ur]

mevce-i baħr-ı ğumûm: Gam denizinin dalgaları.

1. Yetiş ey me' hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ
kaldı
Meded kıl **mevce-i baħr-ı ğumûma** fülk-
i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 44).
[mevce-i baħr-ı ğumûma, -a]

mevce-i nâzik-teri: Çok kibar/ şiddetli olmayan dalgalar.

1. Geldi çün cûş u hurûşa kıl nazar deryâ-yı
'aşk
Parçalar süfün u şâlî **mevce-i nâzik-teri**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 6).
[mevce-i nâzik-teri, -]

mevce-rîz: Dalga dökene, dalgalı.

1. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âğûşumu
Ol sebebdan **mevce-rîzdir** gözlerim
deryâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 3, Mısra 8).
[mevce-rîzdir, -dir]

mevc-i sevdâ: Aşk dalgası.

1. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben
dâ'imâ
Bağrıma şapladı eyvâh işte 'aşkıñ hañçeri

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 7).
[mevc-i sevdâdan, -dan]

mevcûd iken: Bulunan iken.

1. Mevcûd iken henûz 'âlem-i Hudâda
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 9).
[mevcûd iken, -]
2. Hudâdan bir 'inâyetdir baña hilmîyyet ey
Hilmî
Bu haşlet bende **mevcûdken** 'adûdan
ahz-ı şâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8).
[mevcûdken,]

Mevlâ: Allah.

1. Kim eder gûş bülbülün efgânını vaqt-i
seher
Dilde şad-ı figânımı **Mevlâma** takdır
eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10).
[mevlâma, -m, -a]
2. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni agyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9).
[mevlâ,]

Mevlevi: Mevlevi tarikatına mensup kişiler.

1. Mevleviyeş giy külâh-ı 'izzeti sen bul
necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler devrâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17).
[mevleviyeş, -y, -se, -n]

mevlid: Doğum.

1. Çıkardı Hilmî bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
İlâhî **mevlidi** rûzun sa'îd eyle Hamîd
Hâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 24).
[mevlidi, -i]

mevt: Ölüm, ecel.

1. Binâ-yı cismîni şarşdı felek zîrâ esâsından
Hasâra uğrâdı kaşr-ı dili **mevtiñ**
belâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2).
[mevtiñ, -iñ]

mevt hevâsı: Ölüm arzusu.

1. Vedâ' etmek şebâbetde hayâta Hilmî
düşvâdır
Hubûb etdi ecel bâdı ne çâre **mevt**
hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34).
[mevt hevâsından, -n, -dan]

mevdan: 1. Geniş yer, açıklık, saha. 2. savaş alanı.
3. yarışma, oyun yeri.

1. Haşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Gûşe-i niyânda kalma çık amân
mevdâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20).
[mevdâna, -a]

mevdân-ı medh: Övgü meydanı, övme, övüş.

1. Bu küstâhâne evzâ'ı ederler 'afvına şâyân
Anıñ **mevdân-ı medhinde** gelir çün
hâme cevhlâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68).
[meydân-ı medhinde, -i, -(n)de]

mev-i tevhid: Tevhit şarabı.

1. Sâkiyâ töldür **mev-i tevhid** içsün 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda gûşe-i
mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15).
[mey-i tevhid, -i]

mevl: Meyelân, bir yana eğilme, mâil olma.

1. Râh-ı 'aşkda eyledim hârc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende añladım dil-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8).
[meyli, -,]

mevl: İlgi duymak, gönül vermek.

1. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârıñ ey
bülbül
Gül-i hamrâya mı **meylin** nedir esrârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2).
[meylin, -iñ]
2. Hilâl-i ebruvânının tulû'a var idi **meyli**
Geçirdim beyt-i hasretde figân u zâr ile
leyli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11).
[meyli, -i]

me'yûs et-: Ümitsizliğe sevk etmek.

1. Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler felek **me'yûs**
eder (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra
32). [me'yûs eder, -er]

mevyâl ol-: İstekli, arzulu, hevesli olmak.

1. Çemen-zâr-ı muhabbetde odur bir gence-i
ra'nâ
Dimâg-ı 'âşıkân **mevyâl olup** ol 'anber-
efşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 26).
[mevyâl olup, -up]

mezâyâ-yı hüküm: Yargı vasıfları.

1. Beni medhûş u lâ-ya'kıl eden ol dîde-i
mesti
Mezâyâ-yı hüküm i'tâ eder çün bezm-i
mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 30).
[mezâyâ-yı hüküm, -]

mezc eyle-: İki veya daha fazla şeyi birbirine katıp
karıştırmak.

1. Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Bağr-ı 'aşk emvâcına **mezc eyledim** hün-
bârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6).
[mezc eyledim, -di, -m]

meziyyet ver-: Üstünlük göstermek.

1. Cihânın reşk-âver bağ-ı İremdir ser-te-ser
şimdi
Meziyyet vermede yokdur nazîri nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 10).
[meziyyet vermede, -de]

mi: Soru eki.

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken
elbet
Sezâ mı gideyim hâr u has ile yâ
resûlullâh

- (*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 10*).
[mi,]
2. Hârâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Hâzer **mi** eylesin artık anıñ seng-i
kazâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 12*).
[mi,]
3. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler **mi** hiç hürşid anıñ muzlim
zalâlinden
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 8*).
[mi,]
4. Geldi **mi** evvel bahâr bilmem laîf bir
nefha var
Velvele kopdu gülistânda sükûnet
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 11*).
[mi,]
5. Lisânından ğarîb ğarîb çıkar tesbîh ü
tevhîdât
Seniñ de ben gibi feryâd **mi** dâ'im kârîñ
ey bülbül
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 6*).
[mi,]
6. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârîñ ey
bülbül
Gül-i hamrâya **mi** meylin nedir esrârın ey
bülbül
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 2*).
[mi,]
7. Hâşılı neşv ü nemâ buldu yine naîl-i
emel
Soldurur **mi** berg-i ikbâlîmi âh-ı şubh-gâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 22*).
[mi,]
8. 'Aks-i şüret **mi** verir her bâr baña mir'ât-ı
dil
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür nâz ile o hilkâtiñ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 11*).
[mi,]
9. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ gelir **mi** 'add u
hesaba
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 22*).
[mi,]
10. Şâbık-ı ğafletle **mi** harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar **mi** berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 24*).
[mi,]
11. Şâbık-ı ğafletle **mi** harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar **mi** berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 23*).
[mi,]
12. Seni şâdân beni nâ-şâd eder **mi** bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni âgyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 9*).
[mi,]

13. Dem-â-dem zâr u efğân olduğumdan **mi**
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19*).
[mi,]
14. Reh-i cânânda kurbân olduğumdan **mi**
neden bilmem
Gam-ı deryâda 'ummân olduğumdan **mi**
neden bilmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 18*).
[mi,]
15. Reh-i cânânda kurbân olduğumdan **mi**
neden bilmem
Gam-ı deryâda 'ummân olduğumdan **mi**
neden bilmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 17*).
[mi,]
16. Seni muhtâc u bî- 'ilâc beni bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan **mi**
neden bilmem
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 16*).
[mi,]
17. Eder **mi** çeşme-sâr aşlâ diliñ âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
ikbâl
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 23*).
[mi,]
18. Verir **mi** tıynet-i pâke felek hiç bir vakit
miñnet
Düşer **mi** câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i
'iffet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 11*).
[mi,]
19. Gülistân-ı gönülde murğ-ı cândır şâmit u
sâkit
Uşanmış **mi** 'aceb bülbül gülün sürh-i
'izârından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 4*).
[mi,]
20. Sulûk eyler **mi** bir insân 'aceb bir dâne-i
erze
Huķûķ-ı halkı ketm etmek nihâyetde
nedâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 7*).
[mi,]

miñnet ver-: *Stıknı, dert vermek.*

1. Verir **mi** tıynet-i pâke felek hiç bir vakit
miñnet
Düşer **mi** câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i
'iffet
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 11*).
[miñnet verir, -ir]

mihri: *Far. 1. Güneş, şems, âfitâb.*

1. Hayât-ı lem'ası söndü hemân-dem rîh-i
şarşarla
Kim eyler istifâzâ her zamân **mihriñ**
ziyâsından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 16*).
[mihriñ, -iñ]

mihri ü mâh: *Güneş ve ay.*

1. Künc-i miñnet vuşlat hengâmında bir
gülşen olur
Lem'a-dârdır anıñ ikbâlinde çünkü **mihri**

ü mâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 14).
[mîhr ü mâh, -]

mîhrâb u minber: Mihrap ve minber. II Mihrap kavisli ve oyuklu şekliyle kaşa; minber ise yüksekliğiyle sevgilinin saçına benzetilmektedir.

1. Kıblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi şüfî 'âbide **mîhrâb u minber**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 10).
[mîhrâb u minber, -]

mîhr-i dirahşân: Parlak güneş.

1. Şehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân **mîhr-i dirahşâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 12).
[mîhr-i dirahşâna, -a]

mîhr-i enver: Parlak güneş II sevgilinin yüzü.

1. Mîhr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vâkt-i
seher
Ol zamân keşf eyledim kalbindeki esrârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 15).
[mîhr-i enver, -]

mîhr-i iclâl: Büyüklük güneşi.

1. Tûlû'ından beri fevķ-i serâdan **mîhr-i iclâli**
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı
tâbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 13).
[mîhr-i iclâli, -i]

mîhr-i melâhet: Güzellik güneşi.

1. Dîdârını 'arz etdi baña şubh-ı sâ'âdet
bir **mîhr-i melâhet**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 2).
[mîhr-i melâhet, -]

mîhr-i muhabbet: Sevgi güneşi; mec. Muhabbet edilen sevgili.

1. Toğsa o **mîhr-i muhabbet** ufķ-ı dilden
bir seher
'Arz-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 7).
[mîhr-i muhabbet, -]

mîhr-i muhabbet: Sevgi güneşi; aşk, muhabbet.

1. Şehâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân
hicâbından
Toğ ey **mîhr-i muhabbet** ufķ-ı kalbîn
maverasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 28).
[mîhr-i muhabbet, -]

mîhr-i münîr: Parlak güneş.

1. Gülistân-ı hâķîkat şânının verd-i bû-
efşânı
Semâ-yı ma'rifet **mîhr-i münîri** cism-i
nûrânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 4).
[mîhr-i münîri, -i]

mîhr-i sa'âdet: Mutluluk güneşi.

1. Toğ ey **mîhr-i sa'âdet** sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr açar Hîlmî mehiñ rûy-ı

melalinden

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 11).
[mîhr-i sa'âdet, -]

mîhr-i şefkat: Şefkat güneşi.

1. Ol şefî'-i müznibîn dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' **mîhr-i şefkat**
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 10).
[mîhr-i şefkat, -]

mîhr-i semâ-yı şevket: Büyük gökyüzünün güneşi.

1. Kevkeb-i şân u tâli' i tâb u fer verdi
ekvâna
Mîhr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr
arziyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 4).
[mîhr-i semâ-yı şevketi, -i]

mîhr-i vuslat: Kavuşma güneşi.

1. Ebr-i zulmet etdi istflâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâh-ı muhabbet **mîhr-i vuslat**
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 10).
[mîhr-i vuslat, -]
2. Mîhr-i vuslatla münevver etmediñ dil-
hânemi
Hayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 5).
[mîhr-i vuslatla, -la]

mîhr-i zât: Zatının güneşi.

1. Ümmehât-ı 'unşur-ı çâre hayât-efzâ lebiñ
Mîhr-i zâtın pertev-i envârî-i şems ü duhâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 6).
[mîhr-i zâtın, -iñ]

mî-künend: Yayıyorlar.

1. Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 12).
[mî-künend,]

minber: Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.

1. Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâlî ey Rabbim
ola
Tâ kıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmî'
minberi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 6).
[minberi, -i]

minber-i şahrâ: Ovadaki (kırlardaki) minber.

1. Minber-i şahrâda bülbül hutbe-i feryâd
oķur
Sen de ey dil 'andelfbeş lâne-i efgâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 11).
[minber-i şahrâda, -]

mî-nümâyed: Gösterir.

1. Ez -'uķûl-ı târ-ı zülfet **mî-nümâyed** şekl-
i mâr
La'l-i nâb[i]t mî-şevved tiryâk u dermân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 5).
[mî-nümâyed,]

mir'ât-ı dil: Gönül aynası.

1. Berķ urur **mir'ât-ı dilde** dilber-i 'âlî-
cenâb
İktibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 1*).
[mir'ât-ı dilde, -de]
2. 'Aks-i şûret mi verir her bâr baña **mir'ât-ı dil**
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür nâz ile o hilkatiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11*).
[mir'ât-ı dil, -]
3. Görünür **mir'ât-ı dilden** pertev-i
'ulviyyetiñ
Hayrete kor hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmetiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 1*).
[mir'ât-ı dilden, -den]
4. Ebruvânın gösterip **mir'ât-ı dilde** bi'l-
benân
Şûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldu 'ayân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5*).
[mir'ât-ı dilde, -de]

mir'ât-ı hakikat üzre: Hakikat aynası üzerine.

1. Bak o **mir'ât-ı hakikat üzre** 'aks-i
şûretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehdên enver
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 15*).
[mir'ât-ı hakikat üzre, -]

mir'ât-ı hâl: Hâl aynası.

1. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ **mir'ât-ı hâlinde**
Egerçi yazdılar ammâ şadâkat var mı
kâlinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 7*).
[mir'ât-ı hâlinde, -i(n), -de, -]

mir'ât-ı hüsn: Güzellik aynası.

1. 'Aks eder **mir'ât-ı hüsnüñ** şûretinde lâ-
fetâ
Gamze-i hûn-bâr-ı cevriñ seyf ü hançer
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3*).
[mir'ât-ı hüsnüñ, -üñ]

mişbâh-ı ikbâl: Talihin kandil ateşi.

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb **mişbâh-ı ikbâlim**
Ziyâ-yı mihr içün aslâ şabâhı intizâr
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3*).
[mişbâh-ı ikbâlim, -im]

mişbâh-ı muhabbet: Sevgi kandili.

1. Ebr-i zulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Söndü **mişbâh-ı muhabbet** mihr-i vuşlat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 10*).
[mişbâh-ı muhabbet, -]
1. Ebr-i zulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş doker bostân-ı 'aşka gözlerim **miş-i şehâb**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6*).
[miş-i şehâb, -]

miş-i şeh-nâme: Şehnâmenin benzeri. (İran Şairi Firdevsî'nin destan şeklindeki eseri. Büyük hükümdarların kahramanlık mâcerâlarını anlatan büyük manzum eser).

1. Seniñ evşâfıñı bağş ü beyândan hâmeler
'âciz
Yazarsa **miş-i şeh-nâme** dolar yüz bin
küttüb-hâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 58*).
[miş-i şeh-nâme, -]

mollâ: Alim, hoca.

1. Hâl-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkdan
ders alıp
Vâdi-i sengde gezen **mollâya** etmem ser-
fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 8*).
[mollâya, -y, -a]

mu: Soru eki.

1. Her hikmetiñ 'aqla veriyor hayret
Görmüyor **mu** 'aceb dîde-i 'ibret (*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 18*). [mu,]
2. Boş **mu** kalacak böyle bu şahrâ-yı hîtâbet
gül-zâr-ı letâfet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7*).
[mu,]

mu'adil: Denk, eşdeğer.

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmak
muhâl
Ehl-i hicrâna **mu'adil** bâb-ı Hayber
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 6*).
[mu'adil,]

mübâhât eyle-: İftihar etmek, övünmek.

1. Vücûduyla **mübâhât eylesin** 'Osmanîyân
her ân
Ki 'aşrı gıpta-bağşâdır bütûn a'şâr u
ezmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 4, Mısra 5*).
[mübâhât eylesin, -sin]

mübârek: Bereketlendirilmiş, uğurlu.

1. Derd ü gâmdan bir eşer koyma **mübârek**
kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı a'zam kudsiyânıñ 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 2, Mısra 11*).
[mübârek,]

müberrâ: Ayrılmış, sıyrılmış, arınmış.

1. Şehâb u ebr-i zulmetden **müberrâ** hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dırâşşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 4, Mısra 11*).
[müberrâ,]

mübeşşer ol-: 1-Müjdelenmek. 2-Kendisine müjde verilmiş, iyi haberle sevindirilmiş olmak.

1. Geldi Hilmî söyledi bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hâkla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 44*).
[mübeşşer olalım, -alım]

mübtelâ: Dert ve üzüntüye tutulmuş.

1. Benî 'âlem ne hikmet **mübtelâ** bir yâre
şanmışlar
Dümü'-i hüznümüñ kaatrâtını fevvâre
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1*).
[mübtelâ,]

müceb-i hüsrân ol-: Hüsrân sebebi olmak.

1. Cehl ü gâflet kibr ü vahşet **müceb-i hüsrân olur**

Bu şîfât aşhâbını eyler muhakkâr dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 33).
[müceb-i hüsrân olur, -ur]

mücerred: Tek başına.

1. Zülâl-i la'l-i ihsânı akar gönca
dehânından
Mücerred katresi elbet müşâbih baîr-i
'ummâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 42).
[mücerred,]

müdemmir eyle-: Mahv etmek, yok etmek.

1. Bâ-huşûş eyler müdemmir düşmeniñ
ecnâdını
Hâzret-i Sultân Hamîddir el-muzaffer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 7).
[müdemmir eyler, -r]
2. Levh-i 'âlemde münâkkaş şahramân
'Osmânlıdır
Hey'et-i 'udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 16).
[müdemmir eylerler, -r, -ler]

müdhiş: (Müthiş) Dehşet veren, korkutan.

1. Hârâm şervetle dünyâda bulursa mürtekb
'izzet
Anıñ âtisi ey Hilmî ne müdhiş bir
felâketdir (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15,
Mısra 20). [müdhiş,]

müfid et-: Faydalanmak, beyan etmek.

1. Kitâb-ı hüsnünü hem muhtaşar hem de
müfid etdim
Bu şüret mün'akis yârîñ heyûlâ-yı
cemâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 5).
[müfid etdim, -di, -m]

müftekir ol-: Muhtaç olmak.

1. İ'tişâm etdim çü hâbl-ı dâmen-i
peygâmbere
Olmazam râh-ı talebde müftekir bir
rehbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 2).
[müftekir olmazam, -maz, -am]

muhabbet: Sevgi, aşk, sevdâ.

1. Esâsı bir muhabbetdir dü 'âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe hâm
hayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 5).
[muhabbetdir, -dir]

muhakkâr eyle-: Hakârete uğramak, horlanmak, aşağılanmak.

1. Cehl ü gaflet kibr ü vahşet müceb-i
hüsrân olur
Bu şîfât aşhâbını eyler muhakkâr dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 34).
[muhakkâr eyler, -r]

muhâl: Olması, gerçekleşmesi, yapılması mümkün olmayan, imkânsız.

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmak
muhâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil bâb-ı Hayber
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 5).
[muhâl,]

2. Cüst ü cü etmek muhâldir cehl ile râh-ı
necât
Ol kitâb-ı 'aşkı bir kez ezber etmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 3).
[muhâldir,]

muhammer: Tahmîr olunmuş, yoğurulmuş.

1. Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıyneti
Hâkdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 9).
[muhammer,]

muhibb-i hasta-dil: Hasta gönüllü sevgili / dost.

1. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzıka
Ey muhibb-i hasta-dil dermân için
Loğmâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 14).
[muhibb-i hasta-dil, -]

mühlik: Helak edici, can alıcı.

1. Deger mi bir pûla şu dehrîñ ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün şonı mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 12).
[mühlik,]

muhrik: Ateşli, yakıcı; etkili, dokunaklı, yanık (ses).

1. Gel ey muhtâc al âğûş-ı şafâya tırma
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muhrik
sadâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 22).
[muhrik,]

muhtâc ol-: Muhtaç olmak.

1. Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir
hâzıka
Ey muhibb-i hasta-dil dermân için
Loğmâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 13).
[muhtâc olur, -ur]

muhtâc u bî-ilâc: Fakir ve ilâcsız.

1. Seni muhtâc u bî-ilâc beni bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 15).
[muhtâc u bî-ilâc, -]

muhtasar: İhtisar olunmuş, kısaltılmış.

1. Kitâb-ı hüsnünü hem muhtaşar hem de
müfid etdim
Bu şüret mün'akis yârîñ heyûlâ-yı
cemalinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 5).
[muhtaşar,]

müjde: Sevinç haberi, beşaret.

1. Hezârân müjdeler ey dil yine faşl-ı rebî'
oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bağ u
bostana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 1).
[müjdeler, -ler]

mukaddes: Mübarek, kutsal, temiz.

1. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı

Anıñ zâtı **muḳaddes** âyeti bu mülk-i
'Osmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40*).
[*muḳaddes,]*

mükedder kal-: Üzüntülü hâle gelmek.

1. Kâpladı a'dâyı bir ebr-i şehâb-ı ye's ü
ğam
Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 32*).
[*mükedder kaldılar, -dı, -lar]*

mükemmel: Kusursuz, eksiksiz.

1. Ders-i 'aşk içre dilâ hallâl-ı müşkil
olmağa
Pek **mükemmel** baḡs-ı zülf-i yâri bilmek
oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 6*).
[*mükemmel,]*

mükemmel ol-: Güzel, âlâ olmak.

1. Eger ḥâke nâzar etse mekârim ma'den ü
kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel tavr
ile şânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18*). [mükemmel olur, -ur]

mükerrer: Tekrar olunmuş, defa defa icra edilmiş.

1. Ateş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler çünkü **mükerrer**
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22*).
[*mükerrer,]*

muktebis-i rûḥ-ı enbiyâ': Nebi'lerin ruhunun
iktibası, Nebi'lerin ruhunda iktibas eden.

1. Ey **muktebis-i rûḥ-ı enbiyâ'**
Ey mültemis-i nûr-ı evliyâ'
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 23*).
[*muktebis-i rûḥ-ı enbiyâ', -]*

mülk ü büldân: Ülke ve beldeler.

1. Zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâk-ı
ḥikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı 'inâyet **mülk ü**
büldâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 4*).
[*mülk ü büldâna, -a]*

mülk-i dil: Gönül mülkü. - Aşığın gönlü -.

1. Şu'le-i mâh-ı münîr şeh-r-i şevvâlû'l-beşîr
Eyledi **mülk-i dili** envâr-ı şevkle
müstenîr
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 8*).
[*mülk-i dili, -i]*

mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ: Dünyayı süsleyen
padişahın gönül ülkesi.

1. Şükûfe-zâr olan **mülk-i dil-i şâh-ı cihân-**
ârâ
Hemîşe revnaḡ-efzâdır bütün ezhâr-ı
ekvâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 13*).
[*mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ, -]*

mülk-i 'Osmân: Osmanlı toprakları.

1. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Anıñ zâtı muḳaddes âyeti bu **mülk-i**
'Osmân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40*).
[*mülk-i 'osmâna, -a]*

mülk-i sevk: Ululuk memleketi.

1. Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola gülzâr-ı iclâlî
Yaşasın **mülk-i şevketde** hemân merdâne
ferdâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64*).
[*mülk-i şevketde, -de]*

mültemis-i nûr-ı evliyâ': Veli'lerin nurunun
iltiması.

1. Ey muktebis-i rûḥ-ı enbiyâ'
Ey **mültemis-i nûr-ı evliyâ'**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 24*).
[*mültemis-i nûr-ı evliyâ', -]*

mü'min: (Ar.) İman eden, dindar.

1. Eger **mü'min** iseñ cânâ şalât-ı ḥamsı terk
etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i
Hudâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9*).
[*mü'min,]*

mümkün mi: İhtimal, olabilir, imkanı, olanağı var
müdür?" anlamlarında soru ifadesi.

1. A Ḥilmî sūzî-i sevdâyı **mümkün mi**
'aceb teskîn
Beni de yaḡdı ağlatdı ḡam u ekdârın ey
bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11*).
[*mümkün mi, -]*
2. Ḥarâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Ḥazer mi eylesin artık anıñ seng-i
każâsından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11*).
[*mümkün mü, -]*

münâcât bâbı: Dua etme kapısı.

1. Der-i evvân-ı elţâfi ḡuşâde ser-tâ-ser
ḡalka
Münâcât bâbına Ḥilmî hemîşe 'arz-ı ḡâl
eyler
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 10*).
[*münâcât bâbına, -(n)a]*

mün'akid: Dügümlenmiş.

1. Nice esrâr-ı ḡikmet **mün'aqid** her târ-ı
zülfünde
Ki hayret baḡş eder her 'uḡdesi ezhân-ı
insâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27*).
[*mün'aqid,]*

mün'akis yâr: Yarin yansması.

1. Kitâb-ı ḡüsnünü hem muḡtaşar hem de
müfîd etdim
Bu şûret **mün'akis yâriñ** heyûlâ-yı
cemalinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 6*).
[*mün'akis yâriñ, -iñ]*

münakkaş: Nakışlı, süslü.

1. Levḡ-i 'âlemde **münakkaş** ḡahramân
'Osmânlıdır
Hey'et-i 'udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 15*).
[*münakkaş,]*

münevver et-: Aydınlatmak.

1. Mihr-i vuşlatla **münevver etmediñ** dil-
ḡanemi
ḡayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet
bekleriz

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 5).
[münevver etmediñ, -me, -di, -ñ]

münevver eyle-: Nurlandırmak, aydınlatmak.

1. Münevver eyleyen şahñ-ı dili necm-i şu'â'ıdır
Semâ-yı âsitânı şad nücûmun ictimâ'ıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 21). [münevver eyleyen, -(y)en]

münevver ol-: Nurlanmak, ısk ile dolmak.

1. Nûr-ı tevhid-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-hâl münevver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 4).
[münevver olup, -up]
2. Hep münevver oldu rûy-ı arz-ı 'aşkda
hâş u 'âm
Kıblegâh farz etdiler ruhsârını ehl-i şiyâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 23).
[münevver oldu, -du]
3. Münevver oldu âfâk-ı merâmın dâmen-i zeyli
Şiyâm-ı fırkat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip haylî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 13).
[münevver oldu, -du]

münir-i vech: Yüzün (sima, çehre) parlaklığı.

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey perî
Münir-i vechiñ şehâb-ı hayrete kor hâveri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 2).
[münir-i vechiñ, -iñ]

müntakı: Nakışla bezenen. II yazılmış.

1. Yokdur ey hallâk-ı âlem bañr-ı lutfuñ gâyeti
Müntakıdır cümle eşyâ üzre ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 2).
[müntakıdır, -dır]

murâd: Maksat, meram, niyet.

1. Sa'âdet-yâb eden 'âlemde insânı şadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 2).
[murâd,]

murâdât: İstekler, amaçlar.

1. Hezâr mürde dile bañş-ı hayât eyler füyûzâtı
Der-i dergâh-ı lutfunda bulur herkes murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 16). [murâdâtı, -ı]

murğ-ı cân: Gönül kuşu.

1. Gülistân-ı gönülde murğ-ı cânıdır şâmit u sâkit
Uşanmış mı 'aceb bülbül gülün sürh-i 'izârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 3).
[murğ-ı cânıdır, -dır]
2. Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
Uçmak ister âsumânda murğ-ı cân 'ankâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 2).
[murğ-ı cân, -]

murğ-ı dil: Gönül kuşu.

1. Murğ-ı dil feryâd-dâred der gülistân sû-be-sû
Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 1).
[murğ-ı dil, -]

murğ-ı emânet: Emanet verilen kuş.

1. Vücûduñla tefâhşur eyleme fikr et fenâyı sen
O tende nağme-sâz bülbül ayâ murğ-ı emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 18).
[murğ-ı emânetdir, -]

murğ-ı gönül: Gönül kuşu.

1. Eden şem büy-ı gülzâr-ı ruñun bağ-ı meveddetde
Olur murğ-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 32).
[murğ-ı gönül, -]

murğ-ı hoş-elhân: (ötüşü) hoş nağmeli kuş l bülbül.

1. Gülistânın beñânın goncası murğ-ı hoş-elhânı
Alır büy-ı fezâ'il hep meşâm-ı zevk-i insânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 23). [murğ-ı hoş-elhânı, -ı]

murğ-ı şeb-hân: Gece öten kuş.

1. Nihâl-i devhâ-i bağ-ı şerî'at murğ-ı şeb-hânı
Semend-i pâyna şahñ-ı tırîkat cây-ı cevânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 1).
[murğ-ı şeb-hânı, -ı]

mürîd: Tarikatte bir şeyh ve mürşide bağlanarak kendisinden usul ve tasavvuf yolunu öğrenen kimse.

1. Mürîdi lâ-tehaf emri necâta bir delâletdir
Anıñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 37). [mürîdi, -i]

mürîd ol-: İntisap etmek, bağlanmak.

1. Erer maflûbuna tâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide 'ayn-ı sa'âdetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 40). [mürîd olmak, -]

mürtekib: Kötülük yapan, günah işleyen (kimse).

1. Hârâm şervetle dünyâda bulursa mürtekib 'izzet
Anıñ âtisi ey Hilmî ne müdhiş bir felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 19).
[mürtekib,]

mürûr et-: Geçmek, sona ermek.

1. Sür'atle mürûr etmededir vakt-i şebâbet
âyâ bu ne hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 15).
[mürûr etmededir, -me, -de, -dir]

müşâbih: Benzer.

1. Zülâl-i la'l-i ihsânı aķar gonca dehânından
Müccred kaçresi elbet müşâbih bañr-i

‘ummâna
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 9, Mısra 42).
[müşâbih,]

muşavver: Resmedilmiş, tasvir edilmiş.

1. Her bir efrâd-ı şecâ’at-pîşeniñ kalbinde hep
Gâzîlik ile şehâdetdir **muşavver** dâ’imâ
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 5, Mısra 12).
[muşavver,]

muşavver ol-: Bir şekle, bir biçime konulma, şekil ve suret verilmiş olma II Cisimleşme.

1. Mâ’ ü tîn ü Âdem ü Havvâ **muşavver** olmadan
Oldu rûşen revnağ-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 1, Mısra 9).
[muşavver olmadan, -madan]

müşkbâr-ı târ: Misk yağdıran/misk kokulu saçın.

1. Uzunca bahş-i zülfünce nice ince hayâl etdim
Bu şeb **müşkbâr-ı târında** rakible kıl u kâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 13, Mısra 2).
[müşkbâr-ı târında, -ın, -da, -]

müşrif: Yüksek bir yere veya mevkiye çıkan, yükselen, yücelen.

1. Tahtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı gönül Olmasın vîrâne **müşrif** kıl ‘imâret el-gıyâş
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 18, Mısra 12).
[müşrif,]

Muştafâ: Hz. Muhammed.

1. Yâ İlâhî ol habîbîñ **Muştafânîñ** ‘aşkına Eyle mansûr çâr-yâr-ı bâ-şafânîñ ‘aşkına
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 2, Mısra 1).
[muştafânîñ, -nîñ]

müstağrak ol-: Batmak, gark olmak.

1. Şu ‘le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân Bir şeb-i deycür içinde ararım tâb-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 32, Mısra 11).
[müstağrak olsa, -]

müstağrak ol-: Yerleştirilmek; kurulmak, yapılmak.

1. Pâdişâhım biñ yaşı olduğça ‘âlem müstağrak Bu du ‘âyı kalbine nakş etdi Hilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 39, Mısra 13).
[müstağrak olduğça, -dukça]

müstedâm eyle-: Devamlı, sürekli hale getirmek, kalıcı yapmak.

1. Müstedâm eyle İlâhî enbiyânîñ ‘aşkına Müsterîh eyle cihânda evliyânîñ ‘aşkına
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 2, Mısra 15).
[müstedâm eyle, -]

müstedâm ol-: 1. Daim olmak, sürekli olmak.

1. Ber-devâm etsin serîri üzre Rabbü’l-‘âlemîn Müstedâm olduğça arz u âsumân u mâ’ u tîn
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 2, Mısra 28).
[müstedâm olduğça, -dukça]

müstefid et-: Yararlanmak, faydalanmak, istifâde etmek.

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden **müstefid** etdim
Muṭavvel bahş-i zülfünde hezâr güft u

şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî’at, Tahmis 3, Mısra 3).
[müstefid etdim, -di, -m

müstefid ol-: İstifade etmek, faydalanmak.

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik kıl ü kâl
Müstefid olmak dilerseñ meclis-i ‘irfâna gel
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 26, Mısra 24).
[müstefid olmak, -mak]
2. Şikest oldu eccl destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazık ki **müstefid olmaz** anıñ artık cilasından
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 10, Mısra 30).
[müstefid olmaz, -]

müstenîr eyle-: Aydınlatmak I mutlu etmek.

1. Şu ‘le-i mâh-ı münîr şehri-i şevvâlû’l-beşîr Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevkle müstenîr
(Gülzâr-ı Tabî’at, Mesnevi 2, Mısra 8).
[müstenîr eyledi, -di]
2. Garba tevcîh-i nigâh etme amân fırkat uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmîyi bir vuşlatıñ
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 35, Mısra 14).
[müstenîr eyler, -r]

müsterî: Alıcı, isteyen, talepkar.

1. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ‘aşka tâb u fer
Ol metâ’-ı hüsnuñe Hilmî cihân hep **müsterî**
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 20, Mısra 10).
[müsterî,]

müsterîh eyle-: Huzurlu etmek.

1. Müstedâm eyle İlâhî enbiyânîñ ‘aşkına Müsterîh eyle cihânda evliyânîñ ‘aşkına
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 2, Mısra 16).
[müsterîh eyle, -]

mu’ tâd u kâr: Alışkanlıkları ve işleri.

1. Ez-kadîm **mu’ tâd u kârı** Türklerin ceng ü cidâl
Harb ile zabt eylemekdir şehri ü bender dâ’imâ
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 5, Mısra 19).
[mu’ tâd u kârı, -ı]

muṭahhar kıl-: Kalbin temizlenmesi.

1. Muṭahhar kılmağ isterseñ çırkâbdan vücûduñ sen
Ki âb u istikâmetle tetahhur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 15, Mısra 9).
[muṭahhar kılmağ, -mak]

mutavvel: Uzatılmış; pek çok.

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefid etdim
Muṭavvel bahş-i zülfünde hezâr güft u şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî’at, Tahmis 3, Mısra 4).
[muṭavvel,]

muṭî: İtaat eden, itaatkâr.

1. Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
Muṭî’dir ser-te-ser ‘âlem hurûf-ı hükm-i fermâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 56).
[muftî'dir, -dir]

müvesser ol-: Gerçekleşmek, nasip olmak.

1. Seni görmek **müvesser olmasa** bu
Hilmîye şad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 5).
[müvesser olmasa, -maz, -(s)a]

mûy-ı miyân: İnce bel; ince belli güzel.

1. Eyledi fikr-i dağlık ol bahş-i zülfünde
hezâr
'Aklıma hayret veren **mûy-ı miyânım**
işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 12).
[mûy-ı miyânım, -ım]

muzafter kıl-: Üstün getirmek, zaferler kazandırmak.

1. Ol şehin-şâh-ı cihânı kıl muzafter dâ'imâ
Seyl-i esyâf eyleyen her gâziyânın
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 7).
[muzafter kıl, -]
2. Râyet-i 'Osmâniyân etsin temevvüc haşre
dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muzafter
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 40).
[muzafter kıl, -]

muzlim zalâl: Karanlık gölgeler.

1. Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hürşîd anın **muzlim**
zalâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 8).
[muzlim zalâlınden, -n, -den, -]

N

nâ-bedîd ol-: Görünmez olmak, yok olmak, kaybolmak.

Vuşlat-ı dildâr degil mi 'îd ber-bâlâ-yı 'îd
Olduğu gün rûze-i firâkât gönülden nâ-
bedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 28).
[nâ-bedîd olduğu, -dug, -u]

nabız: Nabız, kalp atışı.

Hastalandım ey tabîb tut **nabzımı** gör
hâlimi
Kesb-i şîhâat edeyim ver bir 'ilâc kimyâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 5).
[nabzımı, -ım, -ı]

nabız tut-: Nabız ölçmek.

Çıkdı cânım cismimiñ aşlâ ki hüküm
kalmadı
Tutma ki bî-hûde nabzım hüküm-i Yezdân
ey tabîb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 6).
[nabzım tutma, -ma]

nâdî-i ervâha bâdî: Ruhların bağırmasına sebep olan.

Serverâ bezm-i elest mestânına şahbâ
lebiñ
Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1,
Mısra 2). [nâdî-i ervâha bâdî, -]

nâdim ol-: Pişman olmak, pişmanlık duymak.

İbtidâ-yı harbde **nâdim oldular**
Yunânîler
Satvet-i şâhâne verdi beht ü hayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 1).
[nâdim oldular, -du, -lar]

nâfiz: Tesir etme, etkili olma.

Ka'inâta hüküm **nâfizdir** cihân fermân-
beri
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 17).
[nâfizdir, -dir]

nağme: Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.

1. Çehre-i gülzârı taşfîr eyledi bâd-ı
hazân
Kesdi bülbül **nağmeyi** 'aşk-ı hâkikat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra
4). [nağmeyi, -yi]
2. 'Andelîbân **nağmeyi** gülşen içinde
şubh u şâm
Bâğ-ı firdevs revnakı hem ni'meti
dârü's-selâm (Gülzâr-ı Tabî'at,
Muhammes 1, Mısra 17). [nağmeyi,
-yi]

nağme-dâr ol-: Hoş sese sahip olmak.

Serv-i nâzım gel şokul âğûş-ı hüzne bir
şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bülbül-i şeydâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 14).
[nağme-dâr ol, -]

nağme-i murğ-ı dil: Gönül kuşunun nağmesi.

Bülbülün efgânını tezyîde bir güldür
sebepe
Nağme-i murğ-ı dile hayrân olan aîlâr
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 10).
[nağme-i murğ-ı dile, -e]

nağme-i şevk: Neşe veren ses.

Bir figân kopdı gülistânda ne hikmet ey
gönül
Nağme-i şevki kesildi bülbülün gülzâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 6).
[nağme-i şevki, -i]

nağme-sâz bülbül: Şarkı söyleyen bülbül.

Vücûduñla tefâhşur eyleme fikr et fenâyı
sen O tende **nağme-sâz bülbül** ayâ murğ-
ı emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 18).
[nağme-sâz bülbül, -]

nahıs: Ters, inatçı (kimse). 2. Cimri, bencil.

Nahıs göstermiş erbâb-ı nücüm takvîm-i
sâlında

Felek devr eyledi dil-h'âhım üzre ben
sa'id etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 9).
[nahıs,]

nahl-i baht: Talih fidanı.

Bî-şemerdır **nahl-i bahtım** berg-i ikbâlim
siyâh
Tâli'im ezharını etdi felek mahv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 1).
[nahl-i bahtım, -im]

nahl-i emel: Arzu, istek fidanı.

Hâsılı neşv ü nemâ buldu yine **nahl-i emel**
Şoldurur mı berg-i ikbâlimi âh-ı şubh-gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21).
[nahl-i emel, -]

nakş et-: İşlemek, çizmek; resmini yapmak.

Pâdişâhım biñ yaşa oldukça 'âlem
müstakar
Bu du'âyı kalbine **nakş etdi** Hilmî
kemteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14).
[nakş etdi, -di]

nakş-ı vahdet: Allah'ın birliğinin nakşı.

Levh-i 'âlem üzre şâbit **nakş-ı vahdet**
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1).
[nakş-ı vahdet, -]

nâle: İnilti, feryat.

Püskürtür zehr-i helâhil her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla **nâleyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 12).
[nâleyi, -y, -i]

nâle vü feryâd et-: İnleyip sızlanmak.

'Andelbân **nâle vü feryâd edin** gündür
bu gün
Gülşen-i sevdâ vü 'aşkda verd-i hândân
rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 13).
[nâle vü feryâd edin, -in]

nâm: Ad.

Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî **nâm** edip nokşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4).
[nâm,]

nâme: Mektup l âşığın gönlünün tercümanı; aşk mektubu.

Yâre tebrîk eyleyen 'id-i sa'îdi **nâmedir**
Kara yaşların döken şahrâ-yı gâmda
hâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33).
[nâmedir, -dir]

nâme-i cân u dil: Gönül ve ruh mektubu.

Ey şabâ al **nâme-i cân u dili** yâre götür
'Ukde-i zülfün açıp şad büy-i eltâfin getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39).
[nâme-i cân u dili, -i]

nâme-i dil: Gönül mektubu.

Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Hâme-i ümmîdi kat' eyler felek me'yûs
eder

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 31).
[nâme-i dil, -]

nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâl: Kutlu talihin şöhretinin adı.

Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâl ey Rabbim
ola
Tâ kıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmî
minberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5).
[nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâl, -i]

nâr: Ateş, od.

Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al getir ki yandı **nârında**
anın
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44).
[nârında, -i, -n, -da]

na'ra-i 'aşk: Aşkın haykırması.

Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yârı
ben
Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2).
[na'ra-i 'aşkımla, -im, -la, -]

nâr-ı 'aşk: Aşk ateşi.

Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fif cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5).
[nâr-ı 'aşkla, -la]

nâr-ı 'aşk: Aşk ateşi.

Nâr-ı 'aşkın yakdı cânâ 'âşıkñ dil-hânesin
La'l-i tâbîndan kerem kıl ey güzeller
serveri (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5).
[nâr-ı 'aşkın, -ıñ]

nâr-ı dûzah: Cehennem ateşi.

Nâr-ı dûzahdan beterdir Türklerin harb
âteşi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37).
[nâr-ı dûzahdan, -dan]

nâ-şâd: Hüznü, gamlı, kederli.

Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâkı elbet 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder **nâ-şâd**ı lutf-efzâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 8). [nâ-şâd, -i]

nâ-şâd et-: Kederlendirmek, mutsuz etmek.

Seni şâdân beni **nâ-şâd eder** mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni ağıyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9).
[nâ-şâd eder, -er]

nasıl hikmet: Ne büyük bir bilgelik.

Yâ Rab bu ne ziynet bu ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl bu **nasıl hikmet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16).
[nasıl hikmet, -]

nâsût: İnsanlık, insanlık âlemi, ecsâm ve maddiyat âlemi.

Kad-i tûbâsına meftûn olup serv-i
hırâmânı
Varınca bağ-ı lâhûta hemân **nâsûtun**
reyhânı

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 12). [nâsûtuñ, -uñ]

nâ-tamâm: Tamamlanmamış.

Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir vuşlat
içün
N'eylerim fırkat şebinde **nâ-tamâm**
envârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 10).
[nâ-tamâm,]

nâtk: Nutk edici, eden, söyleyen.

Nu'ûtüñ **nâtkı** yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faşlü'l-hiţâbdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 31).
[nâtkı, -ı]

nâz: İşve, cilve.

'Aks-i şüret mi verir her bâr baña mir'ât-ı
dil
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür **nâz** ile o hilkatîñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 12).
[nâz,]

nâz ile: Nazlana nazlana l cilve göstererek, işvelenerek.

Eder mi çeşme-sâr aşlâ dilin âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan **nâz ile** çıkdı meh-i
ikbâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 24).
[nâz ile, -]

nazar 'atf eyle-: Bakışları yöneltmek.

Görmek istersen şecâ'at-pişeniñ âşârını
Ey dil 'atf eyle nazar bir kerre bâb-ı
Haybere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 6).
[nazar 'atf eyle, -]

nazar et-: Düşünerek bakmak, üzerinde durmak. II Devam etmek.

Eger hâke **nazar etse** mekârim ma'den ü
kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel tavr
ile şânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 17). [nazar etse, -se]

nazar etme-: Bakmamak. II İlgi göstermemek.

Gül-i ra'nâsıdır zât-ı şerîfiñ gülşen-i
dehriñ
Hezârân 'andelîbânîñ **nazar etmez**
zemistâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 60).
[nazar etmez, -]

nazar eyle-: Bakmak.

Hayâl-i zıll-ı 'âlemden bu hestîden hâzer
eyler
Başfret şâhibi sırr-ı hâkâyîka **nazar eyler**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 34). [nazar eyler, -r]

nazar kıl-: Bakmak.

1. Geldi çün cûş u hurûşa kıl nazar
deryâ-yı 'aşk
Parçalar süfün u şâli mevce-i nâzik-
teri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 5). [nazar kıl, -]
2. Nazar kıl rûzigâr-ı gâmm-ı hevlânâk
şulara şaldı

Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri
çaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 45). [nazar kıl, -]

nazîr: Benzer, eş.

Cihânîñ reşk-âver bağ-ı İremdir ser-te-ser
şimdi
Meziyyet vermede yokdur **nazîri** nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 10).
[nazîri, -i]

nazm: Şiir, nazım.

Okusun bu **nazmı** Hilmi bâdeler versin
saña
Şi'rini şâ'ir görünce âferîñ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 13).
[nazmı, -ı]

nazm u bünyân: Düzen ve yapı (inşa edilmek).

O memdûh-ı cihânîñ vaşfı kâbil degil el-
hak
Ki evşâf-ı cemâli hîç gelir mi **nazm u**
bünyâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 36).
[nazm u bünyâna, -a]

ne: Nasıl.

1. Gülşen **ne** garîb manzara 'arz eyliyor
eyvâh
2. dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 9).
[ne,]
3. Soldurdu hâzân çehre-i ezhârî nihâyet
yâ Rab bu **ne** hâlet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 12).
[ne,]
4. Sür'atle mürûr etmedir vaqt-i şebâbet
âyâ bu **ne** hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 16).
[ne,]
5. Beni 'âlem **ne** hikmet mübtelâ bir yâre
şanmışlar
Dümü'-i hüznümüñ kaţrâtını fevvâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 1).
[ne,]

ne: T. Öyle bir.

Harâm şervetle dünyâda bulursa mürtekeb
'izzet
Anıñ âtisi ey Hilmi **ne** müdhiş bir
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 20).
[ne,]

ne: Hangi.

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer
etme
Bu fırsat bir gânimetdir ne yapsañ infî'âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 3).
[ne,]
2. Kûnh-i zâtıñ bil **ne** şüretle yaratdı Hâk
seni
Kul hüva'llâhu ehâd de vahdet-i sübhâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 3).
[ne,]

ne: Bağlama unsuru.

1. Bâğçe-i dilde **ne** güller **ne** çiçekler
açdı bak
Anı ihsân etmemiş bir gönle o Rabb
u İlâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [ne,]
2. Saña te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i
cismânî
Eşer etmez çün envâr **ne** cismânî **ne**
rûhânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [ne,]
3. Bâğçe-i dilde **ne** güller **ne** çiçekler
açdı bak
Anı ihsân etmemiş bir gönle o Rabb
u İlâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [ne,]
4. Saña te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i
cismânî
Eşer etmez çün envâr **ne** cismânî **ne**
rûhânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [ne,]

ne: Nedir?

1. Ne ağlarsın şehirlerde nedir efkârın
ey bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin nedir
esrârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [ne,]
2. Ne ağlarsın şehirlerde **nedir** efkârın
ey bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin **nedir**
esrârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [nedir, -dir]
3. Ne ağlarsın şehirlerde **nedir** efkârın
ey bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin **nedir**
esrârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [nedir, -dir]
4. Hudâya vâsıl ol cânâ tarîk-i
müstakîmi bul
Nedir bu çekdigin zahmet a dil
kayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [nedir, -dir]

ne: Ne güzel, ne kadar güzel!

Hûrşîd-i cihân-tâb saçıyor nûr-ı hidayet
ne lutf u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 4).
[ne,]

ne: Soru zamiri.

Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ
nedir
'Aşk ile dü destî ursam gam degildir
şespere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11).
[nedir, -dir]

ne: "Hangi, nasıl" anlamında soru sıfatı.

1. Ne hikmet 'andelf-i dil vedâ' etdi
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün mahrûm
sadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 13).
[ne,]
2. Temennî etmesin aşlâ cihanda çarh-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrin âyâ faşl-ı
bahârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8).
[ne,]

ne câre: Çaresi yok, elden ne gelir.

Vedâ' etmek şebâbetde hayâta Hilmî
düşvârdır
Hubûb etdi ecel bâdî **ne câre** mevt
hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34).
[ne câre, -]

ne güc: Çok zor, oldukça müşkil bir durum.

Hançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek **ne**
güc
Şaplanır tîğ-i cefâsı hûn-nişâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 3). [ne
güc, -]

ne güzel: Çok güzel.

Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep senin bu âsâr Hallâk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 5).
[ne güzel, -]

ne hâcet: Gereksiz, lüzumlu değil.

Pür neşve eder gönlümü âsâr-ı terâvet
ta' rife **ne hâcet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 24).
[ne hâcet, -]

ne hikmet: Ne sebep?.

1. Bir figân kopdı gülistânda **ne hikmet** ey
gönül
Nağme-i şevki kesildi bülbülün gülzâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5). [ne
hikmet, -]
2. Kî tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu **ne**
hikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14).
[ne hikmet, -]

ne hikmet: Bilinmeyen bir sebepten dolayı, nedense.

1. Leb-i la'li devâ-yı mahz iken bîmârî-i
'aşka
Ne hikmet şiddet-i derd-i dile Loğmân
olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10).
[ne hikmet, -]
2. Bâğ-ı gönümde çiçekler bil **ne hikmet**
ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi etmiş bâr-ı
âh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 5). [ne
hikmet, -]

ne kudret: *Ne büyük bir güç.*

Yâ Rab bu ne ziynet bu **ne kudret**
Bu ne şun'-ı kemâl bu nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15*).
[*ne kudret, -*]

ne mümkün: *Mümkün değil.*

Zalâm-ı leyle bâ'ışdır gurûbı mâh-ı
tâbânî
Şabâhı intizâr etmek **ne mümkündür**
vişâlınden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 10*).
[*ne mümkündür, -dür*]

ne rahm: *Ne (kadar) merhametsiz.*

Figânî'nî 'arşa dek çıkdı şuş artıq bağrımı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârîñ ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10*).
[*ne rahm, -*]

ne şun'-ı kemâl: *Ne büyük bir noksansız sanat.*

Yâ Rab bu ne ziynet bu ne kudret
Bu **ne şun'-ı kemâl** bu nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16*).
[*ne şun'-ı kemâl, -*]

ne yap-: *Elinden geldiğini yapmak.*

Ne ârzûñ varsa icrâ et 'itâbımdan hâzer
etme
Bu fırsat bir gânimettir **ne yapsañ** infi'âl
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4*). [*ne yapsañ, -sa, -ñ*]

ne zevk: *Hangi lezzet.*

Şeb-i zulmetde gârk oldu cihân envâre
şanmışlar
Hayâlâtıdan **ne zevk** hâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6*).
[*ne zevk, -*]

ne ziynet: *Çok güzel süs.*

Yâ Rab bu **ne ziynet** bu ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl bu nasıl hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15*).
[*ne ziynet, -*]

nebi: *Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber.*

Günahkârım n'olur hâl-i melâlim rûz-ı
mağşerde
Şefâ'at eylemez ise **nebi**ler fâhri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 14*).
[*nebi, -ler*]
Nebî idiñ kim Âdem ü Havvâ
Pinhân idi beyne't-ñ ve'l-mâ'
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 15*).
[*nebi -i-di-ñ, -*]

necât: *Kurtuluş, selamet; maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulma, refaha erme.*

1. Seni yâd ederek buldu **necâtı** enbiyâ' gâmdan
Gülistân oldu çün âteş Hâfîle yâ resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5*).
[*necâtı, -ı*]
2. Hikmet-i Furkânı fehm et ândadır Hilmî **necât**

Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eş'ârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21*).
[*necât, -*]

3. Mürîdi lâ-tehaf emri **necâta** bir delâletdir
Anıñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü
kerâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37*). [*necâta, -a*]

necât bul-: *Kurtuluş yolu bulmak, çözüme kavuşmak, derman bulmak.*

Mevleviyseñ giy külâh-ı 'izzeti sen bul
necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler devrâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17*).
[*necât bul, -*]

necm ü kamer: *Ay ve yıldız.*

Kudretiñ ibdâ'ını tağyîre kâdir mi olur
Kim bozar **necm ü kamerde** şu'ledir bu
hâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 8, Mısra 4*).
[*necm ü kamerde, -de*]

necm-i baht: *Talih yıldızı.*

Mâhitâbım gel şokul âğûş-ı âfâka yine
Necm-i bahtım şu'lesiyle bulurum eşhârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14*).
[*necm-i bahtım, -ım*]

necm-i cemâl: *Güzelliğinin yıldızı.*

Râh-ı fülk-i maşşada **necm-i cemâliñ**
rehberim
Kurtarır bu Hilmî zârı her belâdan lâ-
cerem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 43*). [*necm-i cemâliñ, -iñ*]

necm-i rûh: *Yanağın yıldızı, yıldız gibi parlak yanak.*

Yoğ idi mâ' ü semâ vü ekvân
Olurdu **necm-i rûhuñ** dıraşşân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 18*).
[*necm-i rûhuñ, -uñ*]

necm-i şu'â: *Yıldız ışığı.*

Münevver eyleyen şahn-ı dili **necm-i şu'â ıdır**
Semâ-yı âsitânı şad nücûmun ictimâ'ıdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 21*). [*necm-i şu'â ıdır, -dır*]

necm-i ülker: *Ülker yıldızı. (Ülker yıldızı. Yedi (veya altı) yıldızlardır ki; ikişer ikişer karşılıklı dururlar ve Ayın geçtiği yerlere yakın görünürler).*

Söylemez mi 'âşikânîñ yâ 'Alî senden
meded
Mâh-ı vechiñ baht edenler **necm-i ülker**
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8*).
[*necm-i ülker, -*]

nedâmet: *Pişmanlık.*

Sulûk eyler mi bir insân 'aceb bir dâne-i
erze
Huķûk-ı halkı ketm etmek nihâyetde
nedâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 8*).
[*nedâmetdir, -dir*]

nedâmet eyle-: *Pişmanlık duymak. Pişman olmak.*

1. Hâşre dek eyle nedâmet şad te'essüf
hâline
Güşe-i nisyânda alma ık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19).
[nedâmet eyle, -]
2. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün ' Abdü'l-
hamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11).
[nedâmet eyledi, -di]

nedâned: Bilmiyor.

Keş **nedâned** ki zenehdânest çün akâm
mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-hayrân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9).
[nedâned,]

neden: Niçin, hangi sebepten.

1. Gülistândır mekânın ey haıb-i minber-i
şahrâ
Neden efgânla geçmekde şeb ü eshârın ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8).
[neden,]
2. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni ayâr ki bat-ı ara
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10).
[neden,]
3. Seni muhtâc u bî-ilâc beni bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 16).
[neden,]
4. Reh-i cânânda urbân olduğumdan mı
neden bilmem
am-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17).
[neden,]
5. Reh-i cânânda urbân olduğumdan mı
neden bilmem
am-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 18).
[neden,]
6. Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[neden,]

nedir: Gerek yok.

Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ
refî
Ta' rife hâcet **nedir** 'irfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8).
[nedir,]

nefha: Esinti. İl diriltici nefes.

Geldi mi evvel bahâr bilmem laıf bir
nefha var
Velvele opdu gülistânda sükûnet
almadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11).
[nefha,]

nehr: Akarsu, çay, ırmak.

Bu 'abd-i pür-uşûrı hiç yaar mı âteş-i
dûza
Yaratdın havz-ı kevserle zihî dört **nehri**
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16).
[nehri, -i]

nehy-i Hudâ: Allah'ın yasakladığı.

Eğer mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı terk
etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân **nehy-i**
Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10).
[nehy-i hudâdan, -dan]

nesîm-i nev-bahâr: İlkbahar esintisi.

Hezârân müjdeler ey dil yine faşl-ı rebî'
oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bağ u
bostâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 2).
[nesîm-i nev-bahâr, -]

neşv ü nemâ bul: Gelişmek.

Hâşılı **neşv ü nemâ buldu** yine nal-i
emel
Şoldurur mı berg-i ibâlimi âh-ı şubh-âh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21).
[neşv ü nemâ buldu, -du]

nev-civân: Genç, delikanlı II Sevgili.

Vâdî-i 'aşka düşürdü 'âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir **nev-civânım**
işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 10).
[nev-civânım, -ım]

nev'-i insân: İnsan türü, insanlık.

1. Bu nûr-ı a'zamı çünkü Hudâ baş u 'atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi **nev'-i**
insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 16).
[nev'-i insâna, -a]
2. Cihânın reşk-âver bağ-ı İremdir ser-te-ser
şimdi
Meziyyet vermede yokdur nazîri **nev'-i**
insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 10).
[nev'-i insâna, -a]

nev-nihâl-i baht: Talihin yeni (yeşeren) fidanı.

Bâ-ı dilde **nev-nihâl-i batım** ars
eyledim
Ânı nez' etdi felek-i bî-amân şad âh u vâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 11).
[nev-nihâl-i batım, -ım, -ı]

nevâved: Gelmez, erişmez.

Kî büved şahn-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger **nevâved** ez-cemâlet tâb u ihsân sû-
be-sû

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 14).
[neyâyed,]

n'eyle-: Ne yapayım?

Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir vuşlat
içün
N'eylerim fırkat şebinde nâ-tamâm envârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 10).
[n'eylerim,]

neyyir-i 'ulvâ-yı 'aşk: Aşkın çok yüce nuru.

Gösterir râh-ı vişâli ehl-i 'aşka lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muhabbet neyyir-i 'ulyâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 10).
[neyyir-i 'ulyâ-yı 'aşk, -]

nez' et-: Çıkarmak, uzaklaştırmak.

Bâğ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı ğars
eyledim
Ânı nez' etdi felek-i bî-amân şad âh u
vâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 12).
[nez' etdi, -di]

nezâfet: Temiz.

Muṭahhar kılmağ isterseñ çirkâbdan
vücûduñ sen
Ki âb u istikâmetle tetâhhur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 10).
[nezâfetdir, -dir]

nice: T. Öyle bir, nasıl.

Nice esrâr-ı hikmet mün'akid her târ-ı
zülfünde
Ki hayret baḡş eder her 'uḡdesi ezhân-ı
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 27).
[nice,]

nice: Çok, bir çok, hayli.

Uzunca baḡş-i zülfünce nice ince hayâl
etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında rakıble kıl u kâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 1).
[nice,]

niçün: Neden.

'Andelîb-i dil niçün zâr etmesin hem
ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u ğurâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 15).
[niçün,]

nigâh: Bakış, nazar.

Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle
nigâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 8).
[nigâh,]

nihâl-i devḡa-i bâğ-ı şerî'at: Şeriat (İslam hukuku)
bahçesindeki büyük ağacın fidanı.

Nihâl-i devḡa-i bâğ-ı şerî'at murğ-ı şeb-
hânı
Semend-i pâyına şahın-ı tarîkat cây-ı
cevlânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 1).
[nihâl-i devḡa-i bâğ-ı şerî'at, -]

nihâl-i şâh-ı rif'at: Yüksek dallı fidanlar.

Nihâl-i şâh-ı rif'atde ederler sû-be-sû
feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u şehir ol verd-i
ḡandâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 5).
[nihâl-i şâh-ı rif'atde, -de]

nihân: Saklı, gizli.

Şûretâ insânız amma sîretimizdir **nihân**
Ḥilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 13).
[nihân,]

nihân eyle-: Gizlemek.

Ḡonce gül berge şarılmış eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân şorayım ḡare
şabâḡ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 7).
[nihân eylemiş, -miş]

nihâyet: Sonunda.

1. Tecellî eyledi Ḥilmî ruh-ı âfâk-ı
ḡüsününden
Bî-ḡamdi'llâh **nihâyet** rû'yet-i 'îd-i hilâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 14).
[nihâyet,]
2. Sulûk eyler mi bir insân 'aceb bir dâne-i
erze
Ḥuḡûḡ-ı ḡalkı ketm etmek **nihâyetde**
nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 8).
[nihâyetde, -de]
3. Şerm-sâr eyler **nihâyet** añları kızb ü
dürûḡ
Sıdḡ ile giymek gerekdir ḡarbe lâyık
kaleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 7).
[nihâyet,]
4. Şoldurdu ḡazân ḡehre-i ezhârı **nihâyet**
yâ Rab bu ne ḡâlet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 11).
[nihâyet,]

nihâyet ver-: Son vermek, bitirmek.

Figâna başladı ḡülşen içinde 'aşḡ ile
bûlbûl
Açıldıkça gül-i şad-berg **nihâyet vermez**
efḡâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 44).
[nihâyet vermez, -mez]

nikâb: Yüz örtüsü, peçe, yaşmak II Sevgilinin kendi
iradesiyle aşığı arasına koyduğu engel, hicap.

Âsumânda der-'akeb vâḡi' olur küllî
küsûf
ḡehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâḡdan **nikâb**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 4).
[nikâb,]

ni'met âyeti üzere: Nimet ayeti üzerine.

Yokdur ey ḡallâḡ-ı 'âlem baḡr-ı luṭfuñ
ḡâyeti
Müntakışdır cümle eşyâ üzere ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 2).
[ni'met âyeti üzere, -]

ni'meti dârü's-selâm: Cennet nimeti.

'Andelîbân naḡmeyi ḡülşen içinde şubḡ u
şâm

Bâğ-ı firdevs revnakı hem **ni'meti dârü's-selâm**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 18). [ni'meti dârü's-selâm, -]

ni'met-i 'uzmâ: En büyük lütuf, ihsan.
Ni'met-i 'uzmâdır ihsân etdi Rabbü'l-
'âlemîn

Hey'et-i 'Osmâniyâna bir emîrû'l-
mü'minîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 17).
[ni'met-i 'uzmâdır, -dır]

nişân-ı iftihâr: İftihar nişanı.

Nişân-ı iftihâr tağdı güzât hep levhâ-i
şadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arkadan
aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7).
[nişân-ı iftihâr, -]

nîşte{r}-i nâcîz ile: Küçük kesici aletle.

Eder bir **nîşte{r}-i nâcîz ile** a'dâsını
makhûr
Hudâdır kâdir-i mutlak her emri ber-
kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 3).
[nîşte{r}-i nâcîz ile, -]

nivâz: Yalvarma, rica, istirham.

Biñ **niyâzla** var huzûr-ı yâre söyle derdini
Etme istiğnâ a Hilmî şolbet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25).
[niyâzla, -la]

niye: Niçin, neden?

Bilmem **niye** sâkit duruyor bülbül-i şeydâ
varken gül-i ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5).
[niye,]

nizâmât-ı mer'iyeye: Yürürlükteki kanun.

El-Gâzî Hân 'Abdü'l-hamîd çün ahkâm-ı
şer'iyeyi
Hıfz u himâye eyledi **nizâmât-ı
mer'iyeyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 2).
[nizâmât-ı mer'iyeyi, -(y)i]

nizâr: Aciz kalma, zayıf düşme.

Seniñ şubh u şafâ-zâ vü **nizârından** olur
bî-dâr
Bütün ezhârı ağlatdı figân u zârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3).
[nizârından, -nî, -dan]

noğşân: Eksiklik.

Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip **noğşân** kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4).
[noğşân,]

nokta: Az bir kısım, küçük bir parça.

Olaldan şafha-yı kevn vü vücûdum **noğtası**
menkûş
Saña lâyıq yok a'mâlim hafî vü cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7).
[noğtası,]

n'ol-: Ne olmak, ne hale gelmek.

Zâr u feryâd u figânlar **n'olduğın** bülbül-
mişâl
Şemm-i bûy-ı vaşl için ol hüsni h'vâre
düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 5).
[n'olduğın, -duğ, -ın]

n'olur: Ne olur.

1. Günahkârım **n'olur** hâl-i melâlim rûz-ı
mahşerde
Şefâ'at eylemez ise nebîler fahri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 13).
[n'olur,]
2. Desem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez
n'olur
Kân dökken ebrûlarıñ ol demde şeşper
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13).
[n'olur,]

nücûm-ı pertev-i ikbâl: Bahtın parlak talih
yıldızını.

Nücûm-ı pertev-i ikbâlimi meh-pâre
şanmışlar
Ki şems ü şehri seyrân edip seyyâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 3).
[nücûm-ı pertev-i ikbâlimi, -im, -i, -]

nükhet-efşân-ı meşâm: Güzel koku saçma
özellğine sahip burun.

Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır 'âlemi ta'tîr eder
Nükhet-efşân-ı meşâmdır 'anber-i sârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 6).
[nükhet-efşân-ı meşâmdır, -dır]

nükhet-i hâmem: Samimi dostluğun çok güzel
konusu.

Nükhet-i hâmemden aldı feyz-i 'aşkı
'andelîb
Lâle-zârı bûy-ı irfânımla ta'tîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3).
[nükhet-i hâmemden, -den]

nükhet-i müşk: Misk kokusu.

Zülf-i cânân **nükhet-i müşki** baña şemm
etdirir
Ol sebebdan 'anber-i sârâya etmem ser-
fürü
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 11).
[nükhet-i müşki, -i]

nükte-i eş'âr: Şiirlerin ince manası; nükteli şiirler.

Hikmet-i Furkânı fehmi et ândadır Hilmî
necât
Âyet-i kübrâdan aldım **nükte-i eş'ârı** ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 22).
[nükte-i eş'ârı, -]

nukûd u niyyet ü fikri anıñ: Onun Nakdi(parası)
ve niyeti ve düşüncesi.

Hayra maşrûfdur **nukûd u niyyet ü fikri
anıñ**
Râzî vü hoşnûd olur Allâh ile Peyğamberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 3).
[nukûd u niyyet ü fikri anıñ, -]

nümâyân: Görünen, açık, âşikâr.

Gönce gül berge şarılmış eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet **nümâyân** sorayım hâre

şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 8).
[nûmâyân,]

nûmûd-ı ekvân: Alemelerin görüneni.

Ey bâ'îs-i îcâd u vücûd-ı [a]yân
Ey bâ'îs-i hilkat u **nûmûd-ı ekvân**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 2).
[nûmûd-ı ekvân, -]

nûr: 1. Işık, ziya, aydınlık, nur.

1. Sûre-i esrâr-ı 'aşkı şerh ü tefsîr eyledim
Tâk-ı sevdâyı anıñ **nûruyla** tenvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 2).
[nûruyla, -u, -, -la]
2. Leyâl-i hasrete girdi o **nûr** âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hûşîd anıñ muzlim
zâlâlden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 7).
[nûr,]
3. Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa **nûr** akar Hilmî mehiñ rûy-ı
melâlden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 12).
[nûr,]
4. Ey meh-i tâbende **nûr** kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnaqdâr eder bu
şûretin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 7).
[nûr, -i]
5. Nûrundan Hudâ yaratdı rûhuñ
Eşyâdan evvel yaratdı rûhuñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 7).
[nûrundan, -uñ, -dan]
6. Hâme-i kudret yazıp **nûrun** 'alâ nûr-ı
ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 21).
[nûrun, -un]
7. Vâkıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ hikmet-
mağarr
'Unşur-ı çâr-ı heyûlâ buldu **nûruñla**
şüver
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 38).
[nûruñla, -un, -la]

nûr al-: Aydınlanmak, ışık almak.

Tulû' indan beri fevķ-i serâdan mihr-i
iclâlî
Kevâķib **nûr alır** gökde verir fer mâh-ı
tâbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 14). [nûr
alır, -ır]

nûr-efşân: Nurlar saçan l etrafı aydınlatan.

Füyûzât gülşeni olmuş durur her bezm
gülistânı
Nûr-efşândır ilâ-yevmî'l-kıyâm şem'-i
fûrûzânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 36).
[nûr-efşândır, -dır]

nûr-efşân-ı dil ü cân: Ruh ve gönlün nur saçanı.

Şu'â'-ı mihr-i eltâfiñ **nûr-efşân-ı dil ü**
cândır

Zevâl-i zulmet-i çevre meh-i tâbân olur
bâ'îs
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 5).
[nûr-efşân-ı dil ü cân, -dır]

nûr-ı a'zam: Allah'ın nuru, ilahi ışık.

1. Bu **nûr-ı a'zamı** çünkü Hudâ baķş u 'atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib değil mi nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 15).
[nûr-ı a'zamı, -ı]
2. Velâyet burcunuñ bir kevķeb-i dürrî
Rifâ'idir
Anıñ zât-ı şerfi **nûr-ı a'zam** iltimâ'idır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 20).
[nûr-ı a'zam, -]

nûr-ı çeşmân: Gözlerin nuru.

Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu
şeb
'Arz-ı dîdâr etmege mâh yok mu imkân
ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 3).
[nûr-ı çeşmânım, -ım]

nûr-ı cihân: Dünyanın nuru.

Hâksâr oldum görünmez çeşmime **nûr-ı**
cihân
Şu'lesin setr eylemiş hûşîd-i tâbân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 7).
[nûr-ı cihân, -]

nûr-ı hidayet: Hidayetin nuru, doğru yol ışığı.

Hûşîd-i cihân-tâb saçıyor **nûr-ı hidayet**
ne lutf u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstedad 1, Mısra 3).
[nûr-ı hidayet, -]

nûr-ı hilâl-i ebruvân: Hilal gibi olan kaşlarının
aydınlığı.

Maṭla'-ı 'aşkıdan tecellî eyledi şahid-i 'îd
Verdi şad **nûr-ı hilâl-i ebruvân** şevķ-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 20).
[nûr-ı hilâl-i ebruvân, -]

nûr-ı tevḥîd-i ilâhî: Allah'ın birliğinin nuru.

Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-hâl mûnevver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 3). [nûr-
ı tevḥîd-i ilâhî, -]

nûr-ı zîbâ-vı cemâl: Güzelliğın renkli ışığı.

Yoğ iken hûbân yüzünde hiç melâḥetden
eşer
Verdi zînet **nûr-ı zîbâ-vı cemâl**in ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 8). [nûr-
ı zîbâ-vı cemâl, -iñ]

nûr-ı ezel: Ezelden beri var olan nur.

Hâme-i kudret yazıp nûrun 'alâ **nûr-ı**
ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 21).
[nûr-ı ezel, -]

nûş et-: İçmek.

Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ ey
gâfil
Gıdâdır rûḥa 'aşkıñ bâdesi **nûş et**

devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 8).
[nûş et, -]

nûş ile: Zevkle (içmek).

Dûzah-i ğamdan rehâdır gülşen-i hüsnuñ
gören
La'l-i tâbîñ kevşerin **nûş ile** cennet
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 8).
[nûş ile, -]

nusret ver-: Yardım etmek, destek vermek.

Emr edince ümmete harb u cihâd her
zamân
Anlara **nusret verir** rûh-ı peyâmbet
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 6).
[nusret verir, -ir]

nusret-i Sübhân: Allah'ın yardımı.

Ûrnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nusret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 46).
[nusret-i sübhân, -]

nu'ût: Naatlar.

Nu'ûtiñ nâtıkı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faşlû'l-
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 31).
[nu'ûtiñ, -iñ]

Q

q: T. Üçüncü teklik şahıs zamiri.

1. rütbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki tahtîr edemez ânı cihânıñ bahri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5). [o,]
2. Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i
neffis
O seniñdir tâ ezelden aña rağbet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 6).
[o,]
3. çîn ebrûsına hayrân olur şad dîde-i âhû
Şahârî-i muhabbetde anıñla ittîşâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 9) .
[o,]
4. Bâğçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı
bak
Anı ihsân etmemiş bir gönle **o** Rabb u
İlâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 16).
[o,]
5. Çemen-zâr-ı muhabbetde **odur** bir gonce-
i ra'nâ
Dimâğ-ı 'âşıkân meyyâl olup ol 'anber-
efşâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 25).
[odur, -dur]

q: O, işaret sıfatı.

1. Şu'ûd etdi **o** rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzağa âyâ ki 'anķâ iğbirârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 17).
[o,]

2. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i
mevtden
O dem top-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hişârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 10).
[o,]
3. Metâ'-ı fikretin ğârâtına özge sebep
olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî **o** hüsniñ ân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 12).
[o,]
4. Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar
hep
O zâtlar ki cihânda şahib-i 'iffet aşâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 16).
[o,]
5. Vücûduñla tefâhşur eyleme fikr et fenâyı
sen
O tende nağme-sâz bülbül ayâ murğ-ı
emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 18).
[o,]
6. Bak **o** mir'ât-ı haķîkat üzre 'aks-i şüretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehdin enver
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 15).
[o,]
7. Süzildi mağrîbe toğru amân lem'ât-ı
iķbâlim
Karardı şu'le-i 'aşkım **o** mehtâbıñ
zevalinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 6) .
[o,]
8. Leyâl-i hasrete girdi **o** nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hîç hürşîd anıñ muzlim
zalâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 7) .
[o,]
9. Dîde-i ğam-dîdeden ceryân eden hep
hûndur **o**
Andırır bir kaķresî emvâc-ı baħr-i aħmeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 3). [o,
]
10. Toğsa **o** mihr-i muhabbet ufķ-ı dilden bir
seħer
'Arz-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra
7). [o,]
11. Hâme-i feryâdımı vaşfı için şakķ eyledim
Başına geçsin **o** kilkiñ pek siyâhça bir
külâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 18).
[o,]
12. Giryeye hüzniñ yaşartdı çün dehân-ı
hâmemi
Güldüm **o** kilki meşâma ağladıkça hâh
hâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 20).
[o,]
13. Çehre-i hürşîde beñzetdim **o** yârıñ
vechini
İn'ikâsıyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı
ben

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17*).
[o,]
14. 'Aks-i şüret mi verir her bâr baña mir'ât-ı dil
Hayret-efzâ-yı 'uûldür nâz ile **o** hilkatîñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12*).
[o,]
15. rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki 'asker
Şahârî-i vegâda hep 'ağıllar hayrete daldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3*). [o,]
16. Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı
düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh **o** belde-i Tırhalayı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16*). [o,]
17. 'asker-perverîñ vaşfin beyân etmek degil
haddim
Velâkin maqşadım 'arz-ı şadâkatdır
hakîmâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 45*). [o,]
18. memdûh-ı cihânîñ vaşfı kâbil degil el-hak
Ki evşâf-ı cemâli hiç gelir mi nazm u
bünyâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 35*). [o,]
19. Bilirim iltifât eyler **o** hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân erbâb-ı
'irfâna (*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 19*). [o,]
20. Rûze-i hicrânîñ olmaz mı **o** 'îd-i vuşlatı
Şâhid-i maqşad giyerdi câme-i pür-
ziyneti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 29*).
[o,]
21. Düşerse zemîne bir katre bârân
Hayât bulur **o** ân bâğçe-i cânân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 14*).
[o,]
22. Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer **o** vakitte âfitâb dâme
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 8*).
[o,]
23. Erer matlûbuna tâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak **o** pîr ü mürşide 'ayn-ı
sa'âdetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 40*). [o,]
24. zât takbîl ede dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
Alup hazz u naşîbin leblerîñ ey menba'-ı
'irfân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27*). [o,]
25. Rakş etmege başlardı **o** an bâğ-ı belâgat
pür şevk ü şetâret (*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19*). [o,]

o gün: O günden beri.

Uzandı zûre-i fırkat baña bir yevm-i dehr
oldı
O gündür es'ad-ı 'îdim görüp yevm-i
vişâl etdim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 12*). [o
gündür, -dür]

oku-: Yazılmış bir şeyi gözden geçirip anlamaya çalışmak.

1. Minber-i şahrâda bülbül hutbe-i feryâd
oğur

Sen de ey dil 'andelîbveş lâne-i efgâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11*).
[oğur, -ur]

2. Tâk-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müsteşâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10*).
[okuyanlar, -yan, -lar]
3. Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan
gördüler
Okusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6*).
[okusun, -sun]
4. Okusun bu nazmı Hilmî bâdeler versin
saña
Şi'rini şâ'ir görünce âferîñ etsin saña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13*).
[okusun, --sun]

ol-: Olmak.

1. 'Andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hakîkat
olmuşum
Pür mecâzîdür gül-i hamrâya etmem ser-
fürü
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 9*).
[olmuşum, -muş, -um]
2. Şâh-ı mülk-i fakr **olup** Dârâya etmem
ser-fürü
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç a'lâya etmem ser-
fürü
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 1*).
[olup, -up]
3. Gülşen **olsa** her taraf büy-ı şafâ-yı murğ-ı
dil
Hilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden
büy-ı câh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 23*).
[olsa, -sa]
4. Ol kanâ'at kûşesi **olmuş** der-i eltâf-ı Hak
Hilmîyâ her dem burada lutf u 'izzet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13*).
[olmuş, -muş]
5. Tav'-şehâmetle karardı kâ'inât ey mâhtâb
Lem'a-pâş **olduğça** artar levn ü şekl ü
'izzetin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10*).
[olduğça, -duğça]
6. Olup revnâkde-i bâğ-ı cihân zât-ı
hümâyûnı
Revâyih-bahş eder dâ'im meşâm-ı vakt ü
ezmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 65*).
[olup,]
7. Yoğ idi mâ' ü semâ vü ekvân
Olurdu necm-i rûhuñ dirâhşân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 18*).
[olurdu, -ur, -du]
8. Tâb-ı la'liñden **olup** her bir füyûz-ı hâş u
'âm
Ziynet-ârâ-yı dü-'âlem hüsn-i bî-hemtâ
lebin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 19*). [olup, -up]

ol: O, işaret sıfatı.

1. Sen beni bağışla yâ Rab **ol** habîb-i ekreme
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü
kâmeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7*). [ol,]
2. Zâ'îf ü nâtüvânım çün geçerken **ol** şîrât
üzre
Taḥammül yokdur ihmâl-ı şakîle yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 11*).
[ol,]
3. Kanâ'at mülküne şâh **ol** le'îme ser-fürû
etme
Gedâlar **ol** serîr üzre zihî kadrîni 'âl eyler
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8*). [ol,]
4. Zülf-i cânân nûkhet-i müşki baña şemm
etdirir
Ol sebebdan 'anber-i sârâya etmem ser-
fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 12*).
[ol,]
5. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Ba'dezân ben **ol** meh-i garrâya etmem
ser-fürû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4*).
[ol,]
6. Ger fedâ etsem râh-ı 'aşkıñda cânım gam
değil
Ol metâ'-ı cism ü cânâ rinde ḥürmet
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4*).
[ol,]
7. Zâr u feryâd u fiğânlar n'olduğın bülbül-
mişâl
Şemm-i bûy-ı vaşl için **ol** ḥüsn-i ḥ'âre
düş de gör (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6*). [ol,]
8. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fif cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan añlar bizi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6*).
[ol,]
9. Desem ey mâh göster **ol** ruḥsârını bir kez
n'olur
Kân dökken ebrûların **ol** demde şeşper
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13*).
[ol,]
10. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka
tâb u fer
Ol meta'-ı ḥüsnüñe Ḥilmî cihân hep
müşteri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10*).
[ol,]
11. Baña 'arz etdi şâhâne yüzün **ol** mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü
hayâlinden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3*).
[ol,]
12. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç
çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-
iştibâh

- (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 10*).
[ol,]
13. Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vaqt-i
seḥer
Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16*).
[ol,]
14. Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim **ol** yâri
ben
Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1*).
[ol,]
15. Ol kanâ'at kûşesi olmuş der-i eltâf-ı Ḥâk
Ḥilmîyâ her dem burada luṭf u 'izzet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13*).
[ol,]
16. Gül-i ruḥsârı soldurdu seḥerde bülbülüñ
zârı
Teveerrüm eyledi **ol** yâr hayât-ı
câvidândan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12*).
[ol,]
17. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı
necât
Ol kitâb-ı 'aşkı bir kez ezber etmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4*).
[ol,]
18. Kûşe-i firḳatde vuşlat dâmeni girmez ele
Râh-ı 'aşkda **ol** metâ'-ı cânı vermek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 8*).
[ol,]
19. Ol şefî'-i müznibîñ dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' mihr-i şefḳat
âyeti
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 9*).
[ol,]
20. Telḥ-kâm eyler mi Ḥilmî **ol** kerem-fermâ
seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la'l-i dehânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13*).
[ol,]
21. Eyledi fikr-i daḳîḳ **ol** baḥş-i zülfünde
hezâr
'Aḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım işte
bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 11*).
[ol,]
22. Buldu şûret **ol** heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ
Oldu rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 1*). [ol,]
23. Ol şehin-şâh-ı cihânı kıl muḳaffir dâ'imâ
Seyl-i esyâf eyleyen her ḡâziyânıñ
'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 7*). [ol,]
24. Ğâzî Ḥân 'Abdül-ḥamîdîñ şevket ü
iclâlini
Ḳıl firâvân **ol** Ḥüseyn-i müctebânıñ
'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 6*). [ol,]

25. Yâ İlâhî **ol** habîbîn Muştâfânîñ 'aşkına
Eyle manşûr çâr-yâr-ı bâ-şafânîñ 'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 1*). [ol,]
26. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âğûşumu
Ol sebebden mevce-rîzdîr gözlerim deryâ
gibi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 8*). [ol,]
27. Bu iki lutf-ı Hüdâya cân verir
'Osmânîlâr
Ol sebebden kıan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14*).
[ol,]
28. Nihâl-i şâh-ı rif'atde ederler sû-be-sû
feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seher **ol** verd-i
handâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 6*). [ol,]
29. Beni medhûş u lâ-ya'kıl eden **ol** dîde-i
mesti
Mezâyâ-yı hüküm i'tâ eder çün bezm-i
mestâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 29*).
[ol,]
30. Çemen-zâr-ı muhabbetde odur bir gonce-i
ra'nâ
Dimâğ-ı 'âşıkân meyyâl olup **ol** 'anber-
efşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 26*).
[ol,]
31. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı
hümâyûnda
Füyûzât-bahş olur elbet kâdîm **ol** ebr-i
nîsâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16*).
[ol,]
32. Eyle tebrîke şitâbân böyle 'îd-i es'âdî
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18*).
[ol,]
33. Ol bahâr-ı lutfuñ oldu bâ'is-i izhâr-ı 'aşk
Şeb-nem-i berg-i 'izârîñ zîver-i gül-zâr-ı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 13*). [ol,]
34. Çeşme-i ser-şâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ lebiñ
Ol mevâlîd-i şülûs-i kevne feyz-bahşâ
lebiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4*). [ol,]
35. Yâd eyledi dil-i Hilmî yine faşl-ı bahârı
ol sûrî-i 'izârî
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 22*).
[ol,]
36. Gül-i ruhsâr-ı âla cân verir **ol** bülbül-i
şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi'-i
şahrâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7*).
[ol,]
37. Verip **ol** sâkî-i devrân bahâya bâde-i
ihsân
Hoşâ pür-neşve dil şimdi 'Azîm sûr-ı
cedîd etdim

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 19*).
[ol,]

38. Ayağı çekdim el verdi baña **ol** dîde-i
mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hilmîyâ
her ân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17*).
[ol,]
39. Bu şeb **ol** mâh-likâyı seyr edip bir rûz-ı
'îd etdim
Gönûl pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15*).
[ol,]

ol-: Geldi.

Hezârân müjdeler ey dil yine faşl-ı rebî'
oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi leîâfet bağ u
bostana
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1*).
[oldu, -du]

ol dem: O zaman.

Desem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez
n'olur
Kıan döken ebrûlarıñ **ol demde** şeşper
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14*).
[ol demde, -de]

ol sebeb: O sebeple.

Bezm-i 'aşkda bâde-i 'aşkî içüp mest
olmuşum
Ol sebebden dildeki sevdâyı tes'îr
eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 8*). [ol
sebebdan, -den]

ola: Olsun.

1. Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlî ey Rabbim
ola
Tâ kıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmî'
minberi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5*).
[ola,]
2. Kâdr olur her şeb ki **ola** vuslat-ı dildâr
baña
'îd olur her rûz ki **ola** ülfet-i dildâr baña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41*).
[ola,]
3. Kâdr olur her şeb ki **ola** vuslat-ı dildâr
baña
'îd olur her rûz ki **ola** ülfet-i dildâr baña
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42*).
[ola,]

olaldan: Olduğundan beri.

Olaldan şafha-yı kevne vücûdum noktası
menkûş
Saña lâyıq yok a'mâlim hafî vü cehrî
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7*).
[olaldan,]

olmaz mı: Olmaz mı? II olur.

Rûze-i hicrânîñ **olmaz mı** o 'îd-i vuslatı
Şâhid-i maqşad giyerdi câme-i pür-
ziyneti

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 29).
[olmaz mı, -]

‘Osmâniyân: Osmanlılar.

1. Vücûduyla mübâhât eylesin ‘**Osmâniyân**
her ân
Ki ‘aşrı ğıbtâ-bağşâdır bütün a‘şâr u
ezmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 5).
[‘osmâniyân,]
2. Hıvâb u râhatla ğunûde zanneden
Yunânîler
Bildiler ‘**Osmâniyânı** hep sefer-ber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 26).
[‘osmâniyânı, -ı]

‘Osmânî: Osmanlı Devletine mensup

1. Levh-i ‘âlemde münâkkaş kahramân
‘**Osmânî**
Hey'et-i ‘udvânı eylerler müdemmir
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 15).
[‘osmânî, -dır]
2. Bu iki lutf-ı Hüdâya cân verir
‘**Osmânî**
Ol sebebdan kan döker efrâd-ı ‘asker
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 13).
[‘osmânî, -lar]

otağ-ı tâc-dâr: Hükümdar çadırı.

Çemen-zâr-ı hilâfetde **otağ-ı tâc-dârı** gör
Civârında kurulmuşdur hezâr çet-i
mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 11).
[otağ-ı tâc-dârı, -ı]

Ö

‘ömr: Ömür, hayat.

1. Geçdi ‘işyân ile hep ey ğâfir-i zenb-i
‘azîm
‘Ömrümün her sâl u mâhî rûz u şeb her
sa‘âtî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 6).
[‘ömrümün, -ü, -m, -ün]
2. Deger mi bir pûla şu dehrîñ evvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen ‘**ömrün** soñı mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 12).
[‘ömrün, -ün]
3. Eyyâm-ı hayâtum oluyor mâziye tahvîl
‘ömrüm gibi zâ'il
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 10).
[‘ömrüm, -üm]

öyle: O şekilde, ona benzer, onun gibi.

Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârın âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf **öyle** yâre düş de
gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 10).
[öyle,]

öyle: O kadar, çok fazla.

Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ
nedir
‘Aşk ile dü desti ursam ğam degildir
şespere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 11).
[öyle,]

öyle bir: Bu tarzda, bu şekilde.

La‘l-i tâbîn kaçre-i mâ‘û‘l-hayât-ı ins ü
cân
Lü‘lû‘-efşân-ı ‘avâlim **öyle bir** deryâ
lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
30). [öyle bir, -]

öz: T. Kendi, şahsı, zatı.

Şark u ğarba pertev-endâz-ı ‘inâyetdir
öz
Oldu pertev âfitâb-ı ‘adl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 19).
[öz, -ü]

özge: Başkası, gayrı.

1. Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan **özge** ka‘be-i ‘ulyâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 16).
[özge,]
2. Metâ‘-ı fikretin ğârâtına **özge** sebep
olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur
bâ‘iş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 11).
[özge,]

P

pâ-bend ol-: Ayağından zincirlenmek II Esir olmak
III Etkide kalmak.

Eden şem büy-ı gülzâr-ı ruhun bâğ-ı
meveddetde
Olur murğ-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı
zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 32). [pâ-
bend olur, -ur]

pâ-bende: Ayağı bağlı olan (kimse), esir, giriftar,
pâ-beste.

Kâkülün zencîrine **pâ-bende** bir
dîvâneyim
Ey melâ‘ik bâğının serv-i sehî vü ‘ar‘arı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 7).
[pâ-bende,]

pâdisâh: Büyük hükümdar, sultan.

1. Pâdisâhım biñ yaşa oldukça ‘âlem
müstaķar
Bu du‘âyı kalbine nakş etdi Hilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 13).
[pâdisâhım, -ım]
2. Pâdisâhımdır hükümdârân-ı ‘âlem serveri
El-mülûku mülhemün sırr-ı celîlîñ
mazharı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 1).
[pâdisâhımdır, -ım, -dır]
3. Tırnovayla Yeñişehri **pâdisâh** aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber

dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 45).
[pâdişâh,]

4. E'imme-i ignâ 'aşer imdâd eyle Hilmîyâ dedim
Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 12).
[pâdişâhım, -ım]
5. Dedi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı düşmeniñ
Harble aldı **pâdişâh** o belde-i Tırhalayı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 16).
[pâdişâh,]

pâdişâh-ı 'âli-şân: Şanı yüce padişah.

Şardırıp iklîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taht-ı dilde **pâdişâh-ı 'âli-şânım** işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 4).
[pâdişâh-ı 'âli-şânım, -ım]

par par: Alev alev.

Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fif cihan **par par** yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 5).
[par par, -]

parçala-: Parçalara ayırmak, parça parça etmek.
Geldi çün cûş u hürûşa kıl nazar deryâ-yı 'aşk
Parçalar süfün u şâlî mevce-i nâzik-teri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 6).
[parçalar, -r]

pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşk: Aşkın sınırsız pazar yeri.

Verdi çün **pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka** tâb u fer
Ol metâ'-ı hüsnüñe Hilmî cihân hep müşteri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 9).
[pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka, -a]

pejmürde bûd: Solmak.

Ez-zemistân-ı firâket bağ-ı dil **pejmürde bûd**
Bâ-bahâr-ı vuslat eknûn gönçe hândân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 7).
[pejmürde bûd, -]

pek: "oldukça" anlamında kullanılan bir zarf.

1. Zülfün-âsâ **pek** perîşân oldu cem'iyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet el-ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 13). [pek,]
2. Hâme-i feryâdımı vaşfi için şakke eyledim
Başıma geçsin o kilkiñ **pek** siyâhça bir külâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 18). [pek,]
3. Ders-i 'aşk içre dilâ hâllâl-ı müşkil olmağa
Pek mükemmel bahş-ı zülf-i yâri bilmek oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 6). [pek,]

4. Kendime eglence 'add etdim firâk-ı yâri ben
Vuslat-ı cânânı tab'im **pek** işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 10). [pek,]

pek fenâ: Çok kötü.

İrtikâb-ı zillet etme **pek fenâdır** ey hakîr
Hıdmet et tehzîb-i ahlâka 'ulüvv-i şâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 21).
[pek fenâdır, -dır]

perî-rû: Peri yüzlü, peri gibi çok güzel yüzlü.

Eyle tebrîke şitâbân böyle 'îd-i es'âdi
Ol **perî-rû** gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 18).
[perî-rû,]

perîşân hâl: Bitkin, çok kötü durumda olma.

Rahm u şefkat eyler elbetde **perîşân hâlîme**
Gösterir ruhsârını gül bülbül-i zâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 3).
[perîşân hâlîme, -im, -e]

perîşân ol-: Dağınık olmak.

Zülfün-âsâ pek **perîşân oldu** cem'iyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet el-ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 13).
[perîşân oldu, -du]

pertev bul-: Işık bulmak, aydınlık bulmak.

Mağdemîñle buldu pertev menzil-i şems ü kamer
Mazhar-ı esrâr-ı sübhân ellezî esrâ ebîñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 39). [pertev buldu, -du]

pertev ol-: Parlamak.

Şark u garba pertev-endâz-ı 'inâyetdir özü
Oldu pertev âfitâb-ı 'adl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 20).
[pertev oldu, -du]

pertev-ârâ-vı hidâyet ol-: Kurtuluş yolunun parlaklığı (ışığı) olmak.

Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaşl-ı dili bî-ân u in
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 9).
[pertev-ârâ-yı hidâyet oldu, -du]

pertev-efşân-ı cihân: Evrenin ıslık saçanı.

1. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i tal'at yüzün
'Aks eder âfâka envâr-ı cemâl u ziynetin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 5).
[pertev-efşân-ı cihândır, -dır]
 2. Lem'a-pâş-ı satvet ü heybet olur şemşîr-i dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü hançer dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 18).
[pertev-efşân-ı cihândır, -dır]
- pertev-efşân-ı 'inâvet:** Işık saçan iyilik.
Zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâk-ı hikmetden

Hemîşe **pertev-efşân-ı** 'inâyet mülk ü
böldâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 4*).
[*pertev-efşân-ı* 'inâyet, -]

pertev-endâz-ı 'inâyet: *Işık saçan lutuf.*
Şark u ğarba **pertev-endâz-ı** 'inâyetdir
özü
Oldu pertev âfitâb-ı 'adl ile rûy-ı zemîn
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 19*).
[*pertev-endâz-ı* 'inâyetdir, -dir]

pertev-feşân: *Işık saçan.*
Ebr-i sevdâdan saçıldı bak sirişkim
gevheri
Dürre-i ğarrâ gibi **pertev-feşândır** her
biri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 2*).
[*pertev-feşândır, -dır*]

pertev-feşân büved: *Işık saçan olur.*
Kî büved şahın-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u ihsân sū-
be-sū
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 13*).
[*pertev-feşân büved, -*]

pertev-feşân ol-: *Işık saçmak.*
Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-
feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı zulmet
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 3*).
[*pertev-feşân olmadı, -ma, -dı*]

pertev-i envârî-i şems ü duhâ: *Kuşluk vakti ve
güneşin ışığının parlaklığı.*
Ümmehât-ı 'unşur-ı çâre hayât-efzâ lebiñ
Mihr-i zâtîñ **pertev-i envârî-i şems ü
duhâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra
6*). [pertev-i envârî-i şems ü duhâ, -]

pertev-i mihr-i 'adâlet: *Adalet güneşinin ışığı.*
Cülûsundan beri şarf etmede efkârını
hayra
Erişdi **pertev-i mihr-i 'adâlet** cümle
böldâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 50*).
[pertev-i mihr-i 'adâlet, -]

pertev-i mihr-i cemâl: *Güzel yüzünün güneşinin
ışığı.*

Bak o mir'ât-ı hâkîkat üzre 'aks-i şüretîñ
Pertev-i mihr-i cemâlîñ mehdin enver
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 16*).
[pertev-i mihr-i cemâlîñ, -iñ]

pertev-i 'ulviyyet: *Yücelik ışığı.*
Görünür mir'ât-ı dilden **pertev-i
'ulviyyetîñ**
Hayrete kor hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmetîñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 1*).
[pertev-i 'ulviyyetîñ, -iñ]

pervâne: *Işığın etrafında dönen kelebek. || Aşık.*

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı 'izzeti sen bul
necât
Tekye-i 'aşkda döner **pervâneler** devrâna

gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18*).
[pervâneler, -ler]

2. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda düzeğ-i pür-
nârî ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3*).
[pervâneyi, -y, -i]

peydâ ol-: *Ortaya çıkmak.*
Vâd'i-i ketm ü 'ademden olmağa peydâ
cihân
Oldu bâ'is 'âlem-ârâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 11*).
[peydâ olmağa, -mag, -a]

peygamber: *Peygamber, Allah tarafından insanları
doğruya yöneltmek için gönderilen elçi || Hz.
Muhammed.*

Mâsivâyâ ragbet etme şevk ile îmâna gel
Ver şalât **peygambere** kâşâne-i sultâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2*).
[peygambere, -e]
Hayra maşrûfdur nukûd u niyyet ü fikri
anîñ
Râzî vü hoşnûd olur Allâh ile
Peygamberi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4*).
[peygamberi,]

pîç ü tâb-ı ıztırâb ol-: *Istırap ve sıkıntı ile
kıvrılarak, kıvrım kıvrım olarak.*
Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıztırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 7*).
[pîç ü tâb-ı ıztırâb olur, -ur]

pinhân: *Gizli idi.*
Nebî idiñ kim Âdem ü Havvâ
Pinhân idi beyne't-ğîñ ve'l-mâ' (*Gülzâr-ı
Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 16*). [pinhân
idi, -]

pîr ü mürşid: *Yaşını almış (kimse) ve mürşid.*
Erer maflûbuna tâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o **pîr ü mürşide** 'ayn-ı
sa'âdetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
40*). [pîr ü mürşide, -e]

pîş-i kahr: *Kahrın olduğu taraf.*
Pîş-i kahrında тұrup taḥvîl-i mecrâ kaşdıle
Katre zann etmek revâ mı seylâb-ı
seyyâleyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13*).
[pîş-i kahrında, -in, -da]

pür: *Dolu, çok fazla.*
'Andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hâkîkat
olmuşum
Pür mecâzîdür gül-i ḥamrâya etmem ser-
fûrû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 10*).
[pür,]

pür neşve et-: *Sevinçle doldurmak.*
Pür neşve eder gönlümü âşâr-ı terâvet
ta'rîfe ne hâcet (*Gülzâr-ı Tabi'at,
Müstezad 1, Mısra 23*). [pür neşve eder, -
er]

pür şevk ü setâret: *Neşe ve heves dolu olmak.*

Rakş etmege başlardı o an bâğ-ı belâgat
pür şevk ü şefâret
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 20).
[pür şevk ü şefâret, -]

pür vefâ: Sadakat dolu.

Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâkı elbet 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı lutf-efzâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 8). [pür
vefâdır, -dır]

pür-neşve dil: Neşe dolu olan gönül.

Verip ol sâkı-i devrân bahâya bâde-i
ihsân
Hoşâ **pür-neşve dil** şimdi 'Azîm sûr-ı
cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 20).
[pür-neşve dil, -]

pür-nûr et-: Nurla donatmak, aydınlatmak.

Nûr-ı tevhîd-i İlâhî anları **pür-nûr eder**
Vardığı yerler olup der-hâl münevver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 3). [pür-
nûr eder, -er]
Kevkeb-i şân u tâlî'i tâb u fer verdi
ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr
arziyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 6, Mısra 4). [pür-
nûr etdi, -di]

püskür-: Ağzında bulunan bir sıvı veya toz
durumundaki bir şeyi hızla savurtarak dışarı
çıkarmak.

Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 8, Mısra 11).
[püskürür, -ür]

R

Rabb: Ar. 1. Cümle yaratılmışları besleyen, terbiye
eden, Cenâbîhak.

1. Sen beni bağışla yâ **Rab** ol habîb-i
ekreme
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü
kâmeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 7).
[rab,]
2. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ **Rabbî**
Menâhî nâm edip nokşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 3).
[rabbî, -i]
3. Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâlı ey **Rabbim**
ola
Tâ kıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmi'
minberi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 5).
[rabbim, -im]

Rabb u ilâh: Bütün mahlûkâtı yetiştiren, kayıran,
besleyen, terbiye eden Cenâbîhak, Allah.

Bâğçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı
bak
Anı ihsân etmemiş bir gönle o **Rabb u
ilâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 16).
[rabb u ilâh, -]

Rabb-i Celîl: İşi Allah'a kalmak II Güç şartlar
altında, beşerden hiçbir yardım umudu kalmamak.

Vücûd-ı akdesiñ oldu ezel ey mefhar-ı
'âlem
Habîb-i muhterem **Rabb-i Celîle** yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 4).
[rabb-i celîle, -]

Rabb-i Kerîm: Lütuf ve ihsânı bol olan Allah.

'Ukûl-ı kâ'inât hayrân ser-â-ser vaşf-ı
zâtında
Seni medh eyleyen **rabb-i kerîmdir** yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 4).
[rabb-i kerîmdir, -dir]

Rabb-i Sübhân: Her türlü kusurdan, noksandan,
beşerî nitelik ve zaatlardan uzak olan Allah.

Vücûd-ı akdesiñ mahfûz olup taht-ı
hilâfette
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep
Rabb-i Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 62).
[rabb-i sübhâna, -a]

Rabbü'l-âlemîn: Ar. 1. Cümle yaratılmışları
besleyen, terbiye eden, Cenâbîhak.

1. Ni'met-i 'uzmâdır ihsân etdi **Rabbü'l-
'âlemîn**
Hey'et-i 'Osmâniyâna bir emîr-ü'l-
mü'minîn (Gülzâr-
ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 17). [rabbü'l-
'âlemîn,]
2. Ber-devâm etsin serîri üzre **Rabbü'l-
'âlemîn**
Müstedâm oldukça arz u âsumân u mâ' u
tîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 27).
[rabbü'l-âlemîn,]

râfi'-i 'arş-ı 'azîm: Yüce arşı kaldıran.

vâzî'-i şer'-i kavîmdir yâ resûlullâh
Cemâliñ **râfi'-i 'arş-ı 'azîmdir** yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 2).
[râfi'-i 'arş-ı 'azîmdir, -dir]

rağbet: İstek, tutku, ilgi.

Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i
neffis
O seniñdir tâ ezelden aña **rağbet** isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 6).
[rağbet,]

rağbet et-: İstemek, beğenmek; teveccüh etmek.

Mâsivâyâ **rağbet etme** şevk ile îmâna gel
Ver şalât peygambere kâşâne-i sultâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 1).
[rağbet etme, -me]

râhat: Istirapsız, kederli olmamak.

Çeşm-i fettânîñ gören haşre ‘alâmet
istemez
Cevr-i yâri fehm eden dünyâda **râhat**
istemez (*Gülzâr-ı Tabi’at, Tahmis 2,*
Mısra 4). [*râhat,]*

râh-ı ‘aşk: Aşk yolu.

1. Ger fedâ etsem **râh-ı ‘aşkıñda** cânım
gam değil
Ol metâ’-ı cism ü cânâ rinde hürmet
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 12, Mısra 3*).
[*râh-ı ‘aşkıñda, -iñ, -da]*
2. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i
şafâ
Râh-ı ‘aşka soyunup ‘üryân olan añlar
bizi
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 16, Mısra 4*).
[*râh-ı ‘aşka, -a]*
3. Râh-ı ‘aşkda eyledim harc u fedâ her varı
ben
Meyli var vaşla geçende añladım dil-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Tahmis 2, Mısra 7*).
[*râh-ı ‘aşkda, -da]*
4. Kûşe-i fırkatde vuşlat dâmeni girmez ele
Râh-ı ‘aşkda ol metâ’-ı cânı vermek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 37, Mısra 8*).
[*râh-ı ‘aşkda, -da]*

râh-ı fülk-i maksad: Amaç gemisinin yolu.

Râh-ı fülk-i maşşada necm-i cemâlîñ
rehberim
Kurtarır bu Hilmî zârı her belâdan lâ-
cerem
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Muhammes 1, Mısra*
43). [*râh-ı fülk-i maşşada, -a]*

râh-ı mecâz: Gerçek olmayan yol.

Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir **râh-ı mecâz** vaşl-ı dili bî-ân u
în
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Mesnevi 2, Mısra 10*).
[*râh-ı mecâz, -]*

râh-ı necât: Kurtuluş yolu.

Cüst ü cü etmek muhâldir cehl ile **râh-ı**
necât
Ol kitâb-ı ‘aşkı bir kez ezber etmek oldu
şart
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 37, Mısra 3*).
[*râh-ı necât, -]*

râh-ı selâmet: Sâlimlik, emnlik, korku ve endişeden
uzak yol.

Erer maîlûbuna tâlib zihî **râh-ı**
selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide ‘ayn-ı
sa’âdetdir
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Müseddes 1, Mısra*
39). [*râh-ı selâmetdir, -dir]*

râh-ı serây-ı vaşl: Kavuşma sarayının yolu.

Sedd edip **râh-ı serây-ı vaşl** fetih olmak
muhâl
Ehl-i hicrâna mu’âdil bâb-ı Hayber
gösterir
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 19, Mısra 5*).
[*râh-ı serây-ı vaşl, -ı]*

râh-ı taleb: İstek yolu. Arzulanan şeye ulaşmak için
gidilen veya tutulan yol.

İ’tişâm etdim çü hâbl-ı dâmen-i
peygambere
Olmazam **râh-ı talebde** müftekir bir
rehbere
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 21, Mısra 2*).
[*râh-ı talebde, -de]*

râh-ı vasl: Vuslat yolu.

Râh-ı vaşlînda hezârân bîm-i cân eyler
zuhûr
Böyle mi dîvân-ı ‘aşkda resm ü ‘âdet el-
gıyâs
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 18, Mısra 5*).
[*râh-ı vaşlînda, -iñ, -da]*

râh-ı vişâl: Kavuşma yolu.

Gösterir **râh-ı vişâli** ehl-i ‘aşka lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muhabbet neyyir-i ‘ulyâ-yı
‘aşk
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 9, Mısra 9*).
[*râh-ı vişâli, -i]*

rahm u şefkat: Acıma ve merhamet.

1. Var iken cânâ derûn-ı sînede ‘aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlîm **rahm u şefkat**
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 12, Mısra 10*).
[*rahm u şefkat, -]*
2. Sen de ey dil ‘andelib-veş lâne-i efgânı
kes
Kalb-i yârde zerre baña **rahm u şefkat**
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 27, Mısra 6*).
[*rahm u şefkat, -]*

rahm u şefkat evle-: Merhamet etmek ve acıma
duygusu hissetmek.

Rahm u şefkat eyler elbetde perîşân
hâlime
Gösterir ruhsârını gül bülbül-i zâre şabâh
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Gazel 30, Mısra 3*).
[*rahm u şefkat eyler, -r]*

rahmet-i dünyâ: Dünya rahmeti.

Jâle-i verd-i cebîniñ **rahmet-i dünyâ**
lebiñ
Tâ ezelde âb-rüy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Muhammes 1, Mısra*
15). [*rahmet-i dünyâ, -]*

rahmet-i mahz-ı cihân u kevneyn: Dünya ve
ahiretin asıl olan merhameti.

Ey **rahmet-i mahz-ı cihân u kevneyn**
Ey resûl ü nebî-i fahrü’ş-şakaleyn
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Mesnevi 1, Mısra 29*).
[*rahmet-i mahz-ı cihân u kevneyn, -]*

Râ’ifâ: Ey Râif (Devrin şâirlerinden Râif).

Râ’ifâ a’lâ gâzel söyle cehâlet istemez
(*Gülzâr-ı Tabi’at, Tahmis 2, Mısra 15*).
[*râ’ifâ,]*

rakib: Klâsik şiirde sevgiliyi âşıktan uzaklaştırmaya
çalışan, sevgili ile âşığın kavuşmasına engel olan
kimse.

Uzunca bahş-i zülfünce nice ince hayâl
etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında **rakible** kıl u kâl
etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2).
[rakîble, -le]

rakîb-i cân-hırâs: İnsanın içini parça parça eden/tüyler ürpertici rakip.

Hezârân hall u 'âkıdında uzandı rişte-i
güftâr
Rakîb-i cân-hırâşide hemân mebhût u lâ
etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 4).
[rakîb-i cân-hırâşide, -ide]

raks et-: Oynamak, Ahenkli bir şekilde sürekli hareket etme.

Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz bir
cüce
Rakş eder şahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 10).
[rakş eder, -er]
Rakş etmeğe başlardı o an bâğ-ı belâgat
pür şevk ü şefâret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19).
[rakş etmeğe, -meg, -e]

ravza-i pâk-ı resûl: Peygamberin temiz, saf bahçesi.

Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi
der-ân
Şalât ile selâmı çün gıyâben eyledim her
ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 25). [ravza-i pâk-ı resûle, -e]

râ'vet-i gufrân: Bağışlanma sancağı.

Açılsın râ'yet-i gufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdîñ hafv eder rûz u leyâl haşriñ
cezasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 19).
[râ'yet-i gufrân, -]

râyet-i 'Osmânî: Osmanlı Devleti'nin bayrağı.

Râyet-i 'Osmâniyân etsin temevvüc haşre
dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muzaffer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 39).
[râyet-i 'osmâniyân, -(y)an]

râvih ol-: Güzel kokmak.

Gösterip şahın-ı şühûd u 'âlemi mişl-i
duhâ
Râyiñ oldu zevk-i la'liñle bu bir vakt-i
duhâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8). [râyiñ oldu, -du]

râzî vü hoşnûd ol-: Razi ve memnun olmak.

Hayra maşrûfdur nuğûd u niyyet ü fikri
anıñ
Râzî vü hoşnûd olur Allâh ile Peygamberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4).
[râzî vü hoşnûd olur, -ur]

ref' evle-: Yukarı kaldırmak, yükseltmek.

Bilip kâdr-i hümâyûnun aña 'arz-ı
'ubûdiyyet
Du'â-yı hayrını ref' eylemekdir sû-yı
Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 18).
[ref' eylemekdir, -dir]

refik: Arkadaş, yoldaş.

Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ

refik

Ta' rife hâcet nedir 'irfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7).
[refik,]

rehâ: Kurtulma, kurtuluş.

Dûzah-ı gâmdan rehâdır gülşen-i hüsniñ
gören
La'l-i tâbiñ kevşerin nûş ile cennet
isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 7).
[rehâdır, -dır]

rehber: Kılavuz, yol gösterici.

1. İ'tişâm etdim çü hâbl-ı dâmen-i
peygâmbere
Olmazam râh-ı talebde müftekir bir
rehbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 2).
[rehbere, -e]
2. Haydarâne şavletin gördü 'adûsu sû-be-sû
'Avn-i Hâkdır yâveri tevfiğe **rehber**
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10).
[rehber,]
3. Râh-ı fûlk-i maşsada necm-i cemâliñ
rehberim
Kurtarır bu Hilmî zârı her belâdan lâ-
cerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 43). [rehberim, -im]

rehber ol-: Kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek.

Tırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 46).
[rehber ola, -a]

reh-i 'aşk: Aşk yolu.

Şadâkat eyledim işbât **reh-i 'aşkunda**
cânânıñ
Haşâsın gösterip derhâl hâzîn ü pür-melâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 5).
[reh-i 'aşkunda, -un, -da]

reh-i cânân: Sevgilinin yolu.

Reh-i cânânda kurbân olduğumdan mı
neden bilmem
Çam-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17).
[reh-i cânânda, -da]

reng kalma-: Renksizleşmek // katkısız, karışksız olmak; Allah dışında bir şeye meyletmemek.

Ezhâr-ı emel mahv oluyor bâğçe-i dilde
reng kalmadı gülde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 14).
[reng kalmadı, -ma, -dı]

reşha-i la'l-i dehân: Ağızdaki dudağın sızıntısı.

Zât-ı pâkiñle tefâhñür eyledi 'arş-ı 'azîm
Reşha-i la'l-i dehânıñ mâhî-i nâr-ı cañîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 34). [reşha-i la'l-i dehânıñ, -nñ]

reşk-âver: Haset getiren, hasede düşüren, kıskançlık uyandıran.

Cihânîñ reşk-âver bâğ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet vermede yokdur nazîri nev'-i insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 9).
[reşk-âver,]

resm ü 'âdet: Iz ve alışılmış davranış.

Râh-ı vaşlînda hezârân bîm-i cân eyler zuhûr
Böyle mi dîvân-ı aşkda resm ü 'âdet el-gıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 6).
[resm ü 'âdet, -]

resûl ü nebî-i fahrü's-sakaleyn: İnsan ve cinlerin övülmüş peygamberi Hz. Muhammed.

Ey rahmet-i mağz-ı cihân u kevneyn
Ey resûl ü nebî-i fahrü's-sakaleyn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 30).
[resûl ü nebî-i fahrü's-sakaleyn, -]

revâ: Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu.

Piş-i kahrında turup tahvîl-i mecrâ kaçdile
Kaatre zann etmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 14).
[revâ mı, -]

revâyih-bahş et-: Güzel kokular bahş etmek, salmak.

Olup revnâkde-i bâğ-ı cihân zât-ı hümayûnı
Revâyih-bahş eder dâ'im meşâm-ı vakt ü ezmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 66).
[revâyih-bahş eder, -er]

revnak: Parlaklık, letâfet.

'Andelîbân nağmeyi gülşen içinde şubh u şâm
Bâğ-ı firdevs revnakı hem ni'meti dârü's-selâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 18). [revnakı, -ı]

revnak-ârâ-yı cemâl: Güzellğin parlaklığını süsleyen.

Mâ' ü tîn ü Âdem ü Havvâ muşavver olmadan
Oldu rûşen revnak-ârâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 10).
[revnak-ârâ-yı cemâlîñ, -iñ]

revnakdâr et-: Süslemek, bezemek.

Ey meh-i tâbende nûr kimden etdiñ iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnakdâr eder bu şûretiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 8).
[revnakdâr eder, -er]

revnâkde-i bâğ-ı cihân: Dünya bağının parlaklığı.

Olup revnâkde-i bâğ-ı cihân zât-ı hümayûnı
Revâyih-bahş eder dâ'im meşâm-ı vakt ü ezmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 65).
[revnâkde-i bâğ-ı cihân, -]

revnak-efzâ: Parlaklığı, güzelliği artıran.

Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ

Hemîşe revnak-efzâdır bütûn ezhâr-ı ekvâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 14).
[revnak-efzâdır, -dır]

revhân: Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki.

Kad-i tûbâsına meftûn olup serv-i hırâmânı
Varınca bâğ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ

reyhânı

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 12). [reyhânı, -ı]

ricâ et-: Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, dilemek.

Baňa biñ bir ricâ etseñ saňa 'arz-ı cemâl etmem
Fırâkımla tecennün eyleseñ hâlîñ su'âl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 1).
[ricâ etseñ, -se, -ñ]

rîh-i şarşar: Şiddetli rüzgar, fırtına.

Hayât-ı lem'ası söndü hemân-dem rîh-i şarşarla
Kim eyler istifâzâ her zamân mihrîñ ziyâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 15).
[rîh-i şarşarla, -la]

rind: Kalender, aldırırsız, dünya işlerini hoş gören.

Ger fedâ etsem râh-ı aşkıñda cânım ğam değil
Ol metâ'-ı cism ü câna rinde hürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 4).
[rinde,]

rind: Gönül insanı, arif.

Ger fedâ etsem râh-ı aşkıñda cânım ğam değil
Ol metâ'-ı cism ü câna rinde hürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 4).
[rinde,]

risâle: Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür. II Mektup.

Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Okusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 6).
[risâleyi, -yi]

riste-i güftâr: Söz ipliği.

Hezârân hâll u 'ağdında uzandı riste-i güftâr
Raķîb-i cân-hırâşide hemân mebhût u lâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 3).
[riste-i güftâr, -]

riste-i hubb u vedâd: Sevgi ve muhabbet ipliği.

Fevziyâ 'îd-i şerîfi sa'd u tebrîk eylerim
Rişte-i hubb u vedâdı böyle tahrîk eylerim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 38).
[riste-i hubb u vedâdı, -ı]

rû: Yüz, çehre, satır.

1. Gönce gül berge şarılmiş eylemiş **rûyın**
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân şorayım hâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 7).
[rûyın, -y, -ın]
2. Ol şeff'-i müznibîn dâmenini âl eylerim
Kim anıñ **rûyunda** lâmi' mihr-i şefkat
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10).
[rûyunda, -y, -u, -ñ, -da, -]

rûh: Ruh, can.

1. Kavs-ı miñnet sînemi cerh etdi dermân ey
tabîb
Rûh vedâ' etmekde cisme ol şitâbân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 2).
[rûh,]
2. 'Âşıkâne dûzah-ı hicriñle etme gel 'azâb
Âdeme cennet **ruhuñdur** ey melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4).
[ruhuñdur, -uñ, -dur]
3. Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ ey
ğâfil
Gıdâdır **rûha** 'aşkıñ bâdesi nûş et
devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8).
[rûha, -a]
4. Nûrundan Hudâ yaratdı **rûhuñ**
Eşyâdan evvel yaratdı **rûhuñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 7).
[rûhuñ, -uñ]
5. Nûrundan Hudâ yaratdı **rûhuñ**
Eşyâdan evvel yaratdı **rûhuñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 8).
[rûhuñ, -uñ]
6. Rûhuñdan zühûr eyledi ervâh
Ervâha me' hâz yaratdı fettâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 19).
[rûhuñdan, -uñ, -dan]

rûhânî: Ruhla ilgili, rûha âit; maddî ve cismânî taraflı olmayan, mânevî.

Saňa te'sîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eşer etmez çün envâr ne cismânî ne

rûhânî

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [rûhânî,]

ruh-ı âfâk-ı hüsn: Güzellik ufkunun yanağı, yüzü.

Tecellî eyledi Hilmî **ruh-ı âfâk-ı hüsnünden**
Bi-hamdi'llâh nihâyet rû'yet-i 'îd-i hilâl
etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 13).
[ruh-ı âfâk-ı hüsnünden, -ün, -den, -]

rûh-ı a'zam: En büyük ruh. Hz. Peygamber'in ruhu.

Derd ü gâmdan bir eşer koyma mübârek
kalbine

'Arş-ı a'lâ **rûh-ı a'zam** kudsiyânıñ
'aşkına

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 2, Mısra 12).
[rûh-ı a'zam, -]

rûh-ı haydar: Hazreti Ali'nin ruhu.

Şâbık-ı gâfletle mi harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber **rûh-ı Haydar**
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 24).
[rûh-ı haydar, -]

rûh-ı peyâmber: Peygamber ruhu

Emr edince ümmete harb u cihâd her
zamân
Anlara nuşret verir **rûh-ı peyâmber**
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 6). [rûh-ı peyâmber, -]

rûh-ı pür-fütûh: Lüt'ü ilâhîye ulaşmış ruh.

Şu'ûd etdi o **rûh-ı pür-fütûh** lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzağa âyâ ki 'anķâ
iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17).
[rûh-ı pür-fütûh, -]

ruhsâr: Yanak, ruh, yüz, çehre.

1. Desem ey mâh göster ol **ruhsârımı** bir
kez n'olur
Kân döken ebrûlarıñ ol demde şesper
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13).
[ruhsârımı, -ı, -nı]
2. Raħm u şefkat eyler elbetde perîşân
hâlîme
Gösterir **ruhsârımı** gül bülbül-i zâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4).
[ruhsârımı, -ı, -nı, -ı]
3. Hep münevver oldu rûy-ı arz-ı 'aşķda hâş
u 'âm
Kıblegâh farz etdiler **ruhsârımı** ehl-i
şiyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 24).
[ruhsârımı, -ı, -nı]

ruhsat: İzin, müsaade.

Bağ-ı hüsnüñ görmeye bir demde **ruhsat**
isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1).
[ruhsat,]

rû-nümûn: Far. Yüz gösterici, zuhur edici.

'Andelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu
gün
Gülşen-i sevdâ vü 'aşķda verd-i hândân
rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 14).
[rû-nümûn,]

rû-nümûn ol-: Yüz göstermek, meydana çıkarmak.

Hâk-i pây u zîr-i pây-ı re'fetiñ kuhl-ı
'uyûn
'Âşıkân hep oldu sevdâ-yı ruhuñla rû-
nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 22). [rû-nümûn oldu, -du]

rûşen ol-: Aydınlanmak, nurlanmak; açığa çıkmak, görünür olmak.

Buldu şûret ol heyûlâ-yı cemâlîñ ibtidâ
Oldu rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâlîñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 1, Mısra 2).
[rûşen oldu, -du]

Mâ' ü tîn ü Âdem ü Havvâ muşavver
olmadan
Oldu rûşen revnak-ârâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 10).
[rûşen oldu, -du]

rû-siyâh: Yüzü kara.

Tevbekâr ol bil 'azâb-ı dûzaı ey **rû-
siyâh**
Hâzret-i Ğaffâra yalvar dâmen-i amâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 7).
[rû-siyâh,]

rûtbe: Makam, mevki, aşama.

1. **rûtbe** çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki tahtîr edemez ânı cihânın bahri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5).
[rûtbe,]
2. **rûtbe** satvet-i şâhâneyi gösterdi ki 'asker
Şahârî-i vegâda hep 'akıllar hayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 7, Mısra 3).
[rûtbe,]

rûy: Yüz.

1. Mâhitâb 'arz eder **rûyun** şâhâne
Encüm-i âsumân çıkar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 9).
[rûyun, -uñ]
2. Gösterse yine **rûyını** elvâh-ı tabî'at
eyler idim ülfet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 17).
[rûyını, -ı, -n, -ı]

rû'vet: Görme, görölme.

Bağ-ı hüsnün görmeye bir demde ruşat
isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı **rû'yet**
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 2).
[rû'yet,]

rû'vet-i 'îd-i hilâl: Bayramın habercisi olan hilali
görmek.

Tecellî eyledi Hilmi ruh-ı âfâk-ı
hüsnünden
Bi-hamdi'llâh nihâyet **rû'yet-i 'îd-i hilâl**
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 14).
[rû'yet-i 'îd-i hilâl etdim, -]

rûy-ı arz-ı 'aşk: Aşkın yeryüzü.

Hep münevver oldu **rûy-ı arz-ı 'aşkda**
hâş u 'âm
Kıblegâh farz etdiler ruhsârını ehl-i şiyâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 23).
[rûy-ı arz-ı 'aşkda, -da]

rûy-ı melâl: Kederli yüz.

Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar Hilmi mehin **rûy-ı**
melâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 12).
[rûy-ı melâlınden, -ı, -n, -den]

rûy-ı zemîn: Yer yüzü.

Şark u garba pertev-endâz-ı 'inâyetdir
özü

Oldu pertev âfitâb-ı 'adl ile **rûy-ı zemîn**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 20).
[rûy-ı zemîn, -]

ruz: Gün, gündüz.

Çıkardı Hilmi bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
İlâhî mevlidi **rûzun** sa'îd eyle Hamîd
Hâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 24).
[rûzun, -uñ]

rûz u leyâl: Gündüz ve gece.

Açılsın râ'yet-i ğufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdın hâvf eder **rûz u leyâl** haşriñ
cezasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 20).
[rûz u leyâl, -]
Her şeb-i gamda ederdim tâ seher fikr ü
hayâl
Deşt-i firkatde kııldım âh u zâr **rûz u**
leyâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 2).
[rûz u leyâl, -]

rûz u şeb: Gündüz ve gece.

Geçdi 'işyân ile hep ey ğâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün her sâl u mâhi **rûz u şeb** her
sa'âti (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra
6). [rûz u şeb, -]

rûze-i firkat: Ayrılık günleri II. Oruç günleri.

Vuşlat-ı dildâr degil mi 'îd ber-bâlâ-yı 'îd
Olduğu gün **rûze-i firkat** gönülden nâ-
bedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 28).
[rûze-i firkat, -]

rûze-i hicrân: Ayrılık orucu.

1. Hil'at-ı 'îd-i vişâlin ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım **rûze-i hicrân** beşâret el-
ğıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 10).
[rûze-i hicrân, -]
2. Rûze-i hicrânın olmaz mı o 'îd-i vuşlatı
Şâhid-i maşad giyerdi câme-i pür-
ziyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 29).
[rûze-i hicrânın, -ıñ]

rûz-gâr-ı gam: Keder rüzgarı.

Rûz-gâr-ı gamla söndü kandil-i iqbâlim
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 19).
[rûz-gâr-ı gamla, -la]

rûz-ı 'îd et-: Bayram günü || zevk ve eğlence vaktine
cevirme.

Bu şeb ol mâh-likâyı seyr edip bir **rûz-ı**
'îd etdim
Gönül pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 15).
[rûz-ı 'îd etdim, -di, -m]

rûz-ı mahşer: Mahşer günü.

Günahkârım n'olur hâl-i melâlim **rûz-ı**
maşerde

Şefâ'at eylemez ise nebîler fâhri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 13).
[rûz-ı mahşerde, -]

rûzigâr-ı ğamm-ı hevlnâk: Korkunç gam rüzgarı.

Nazar kıl rûzigâr-ı ğamm-ı hevlnâk
şulara şaldı
Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri çaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 45). [rûzigâr-ı ğamm-ı hevlnâk, -]

S

sa'âdet: Mutluluk.

Cihânda şervet-i mâl u menâle i'tibâr
etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftihâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 2).
[sa'âdetle, -le]

sa'âdet-yâb et-: Mutluluğu bulduran.

Sa'âdet-yâb eden 'âlemde insânı
şadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda
istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 1).
[sa'âdet-yâb eden, -en]

sâ'at: Saat, vakit, zaman.

Geçdi 'işyân ile hep ey ğâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün her sâl u mâhı rûz u şeb her
sa'âti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 6).
[sa'âti, -i]

sabâ: Bahar rüzgarı, tan yeli.

Ey **şabâ** al nâme-i cân u dili yâre götür
'Ukde-i zülfün açıp şad bûy-ı eltâfin getir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 39).
[şabâ,]

sabâh: Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman, sabah.

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı
ikbâlîm
Ziyâ-yı mihr için aşlâ **şabâhı** intizâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 4).
[şabâhı, -ı]
2. Zâlâm-ı leyle bâ'îşdir gurûbı mâh-ı
tâbânın
Şabâhı intizâr etmek ne mümkündür
vişâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 10).
[şabâhı, -ı]
3. 'Aşkımın bir zerresin bahş eyleyim yâre
şabâh
Hâlimi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 1).
[şabâh,]
4. 'Aşkımın bir zerresin bahş eyleyim yâre
şabâh
Hâlimi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 2).
[şabâh,]

5. Rahm u şefkat eyler elbetde perîşân
hâlîme
Gösterir ruhsârını gül bülbül-i zâre **şabâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 4).
[şabâh,]
 6. Vaşlını tahtlifle va'd etdirdim ammâ işbu
şeb
'Ahd u mîşâk etse de yâr kâlfâr inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 6).
[şabâh,]
 7. Gönce gül berge şarılmış eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân sorayım hâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 8).
[şabâh,]
 8. Şerha şerha oldu sînem tîğ-i cevri yâr ile
Arasın bulsun tabîbân derdime çâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 10).
[şabâh,]
 9. Fakr hâlî hûb cemâl ârzü olunmaz
Hilmîyâ
Durmayıp hâlîñ hemân 'arz eyle hünkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 12).
[şabâh,]
 10. Serv-i nâzım gel şokul âğûş-ı hüznâ bir
şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bülbül-i şeydâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 3, Mısra 13).
[şabâh,]
- şabâh ol-:** Güneş doğup ortalık aydınlanmak.
Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar Hilmî mehiñ rûy-ı
melalinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 11).
[şabâh oldu, -du]

şâbık-ı ğâflet: Daha önceki dikkatsizlik.

Şâbık-ı ğâfletle mi harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûh-ı Haydar
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 23).
[şâbık-ı ğâfletle, -le]

sâbit: Yerinde duran, hareketsiz.

Levh-i 'âlem üze **sâbit** nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 1).
[sâbit,]

sabr u mecâl: Tahammül ve güç kuvvet.

Var iken cânâ derûn-ı sînede 'aşk âteşi
Kalmadı **sabr u mecâlîm** rahm u şefkat
isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 10).
[sabr u mecâlîm, -im]

sac-: Yaymak, dağıtmak.

Hürşid-i cihân-tâb **şaçıyor** nûr-ı hidayet
ne lûtf u 'inâyet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 3).
[şaçıyor, -ı, -yor]

şacıl-: Ortalığa dağılmak, serpilme, yayılmak, dökülmek.

Ebr-i sevdâdan **şacıldı** bak sirişkim
gevhəri
Dürre-i garrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 1).
[şacıldı, -dı]

sad: Yüz, 100 sayısı, pek çok.

1. çîn ebrûsına hayrân olur **şad** dîde-i âhû
Şahârî-i muhabbetde anıfla ittîşâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 9).
[şad,]
2. Haşre dek eyle nedâmet **şad** te'essûf
hâline
Gûşe-i nisyânda kalma çık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 19).
[şad,]
3. Bâğ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı ğars
eyledim
Ânı nez' etdi felek-i bî-amân **şad** âh u
vâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 12).
[şad,]
4. Maṭla'-ı 'aşkdan tecellî eyledi şâhid-i 'îd
Verdi **şad** nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 20).
[şad,]
5. Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
'Uḳde-i zülfün açıp **şad** bûy-ı elṭâfin getir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 40).
[şad,]

sad hezâr efsûs: Yüz bin defâ eyvah.

Şerha şerha oldu sînem **şad hezâr efsûs**
baña
Hâlîme ağlar a Hilmî hep seher bûlbülleri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 9).
[şad hezâr efsûs, -]

sad nücûmun ictimâ'ı: Yüz(lerce) yıldızın bir araya gelmesi.

Münevver eyleyen şahın-ı dili necm-i
şu'â'ıdır
Semâ-yı âsitânı **sad nücûmun**
ictimâ'ıdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 22). [şad nücûmun ictimâ'ıdır, -dır]

sad sâl: Yüz yıl, yıllarca.

Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye **şad sâl**
Te'essûf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 5).
[şad sâl, -]

sa'd u tebrîk eyle-: Uğurlu ve hayırlı olmasını dileme.

Fevziyâ 'îd-i şerîfi **sa'd u tebrîk eylerim**
Rište-i hubb u vedâdî böyle tahrîk
eylerim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 37).
[sa'd u tebrîk eylerim, -r, -im]

sadâ: Ses, avaz, yankı.

1. Ne hikmet 'andeli-i dil vedâ' etdi
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün mahrûm
şadâsına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 14).
[şadâsına, -s, -ı, -n, -a]
2. Gel ey muṭrib al âğûş-ı şafâya ṭurma
ḳânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muḫriḳ
şadâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 22).
[şadâsından, -s, -ı, -n, -dan, -]

sadâ ver-: Ses vermek.

Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i
mevtten
O dem ṭop-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hişârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 10).
[şadâ verdi, -di]

sadâkat: Dostluk, içten bağlılık, doğruluk, vefalılık.

1. Sa'âdet-yâb eden 'âlemde insânı
sadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda
istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 2).
[sadâkatdan, -dan]
2. Sa'âdet-yâb eden 'âlemde insânı
şadâkatdır
Sadâkatdan murâd herbir umûrda
istikâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 1).
[şadâkatdır, -dır]
3. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mir'ât-ı
hâlinde
Eğerçi yazdılar ammâ **şadâkat** var mı
ḳâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 8).
[şadâkat,]

sadâkat bahri: Samîmî bağlılık denizi.

Ḳavânîñ ü nizâmet-i cârîdir deryâ-yı
râşîde
Şadâkat bahrine at şandal-ı fikri
selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 6).
[şadâkat bahrine, -n, -e]

sadâkat eyle-: Bağlılık göstermek.

Şadâkat eyledim işbât reh-i 'aşḳunda
cânânıñ
Haṭâsın gösterip derhâl ḫazîn ü pür-melâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 5).
[şadâkat eyledim, -di, -m]

sad-ı figân: Haykırışının sesini.

Kim eder gûş bûlbülün efgânını vaḳt-i
seher
Dilde **şad-ı figânımı** Mevlâma taḳdîr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 10).
[şad-ı figânımı, -ım, -ı]

sad-salavât ol-: Yüz(bin)lerce salavat olsun.

Şad-şalavât olsun ber-i şa[h]b-ı aḫbâr
Şad-selâm olsun ber-i âl u enşâr
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 39).
[şad-şalavât olsun, -]

Şad-şalavât olsun ber-i şa[h]b-ı aḥbâr
Şad-selâm olsun ber-i âl u enşâr
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 40).
[şad-selâm olsun, -]

şafâ-zâ: Huzur veren, coşkulu (haller).
Seniñ şubḥ u şafâ-zâ vü nizârından olur
bi-dâr
Bütün ezhârı ağlatdı figân u zârîñ ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 3).
[şafâ-zâ,]

şafha-i 'âlem: Âlem sayfası. II Dünya, cihan, yeryüzü.

Ka'inâta hükmü nâfizdir cihân fermân-beri
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 18).
[şafha-i 'âlemde, -de]

şafha-yı kevn: Varlığın merhalesi.

Olaldan şafha-yı kevn vüçüdüm noktası
menkûş
Saña lâıyık yok a'mâlim ḥafî vü cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 7).
[şafha-yı kevn, -]

şahârî-i beyâbân-ı elem: Üzüntü çölünün sahrası.

Şahârî-i beyâbân-ı elemde ḳalmağa ey dil
Şikâr-gâh-ı muḥabbetde âhû-çeşmân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 3).
[şahârî-i beyâbân-ı elemde, -de]

şahârî-i muḥabbet: Sevgi çölünde/sahrasında.

O çin ebrûsına ḥayrân olur şad dîde-i âhû
Şahârî-i muḥabbetde anıñla ittişâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 10).
[şahârî-i muḥabbetde, -de]

şahârî-i vegâ: Savaş meydanında.

O rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki
'asker
Şahârî-i vegâda hep 'akıllar ḥayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 7, Mısra 4).
[şahârî-i vegâda, -da]

şahbâ: Şarap.

Serverâ bezm-i elest mestânına şahbâ
lebiñ
Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i tûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 1).
[şahbâ,]

şâhib: Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.

Ḥayâl-i zıll-ı 'âlemden bu hestîden ḥazer
eyler
Başîret şâhibi sırr-ı ḥaḳâyıḳa nazar eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 34).
[şâhibi, -i]

şâhib-i iffet: İffet sahibi.

Verir mi tıynet-i pâke felek hiç bir vâkit
miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i
'iffet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 12).
[şâhib-i iffet, -]

şâhib-i 'iffet aşâlet: Namus sahibi ve soylu kişilerdir.

Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar
hep
O zâtlar ki cihânda şâhib-i 'iffet
aşâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 16).
[şâhib-i 'iffet aşâletdir, -dir]

şâhib-livâkat: Liyakat sahibi.

Çekdi dest Hilmî cihândan artık 'avdet
eylemez
Gitti bir şâhib-livâkat dense şâyân ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 10).
[şâhib-livâkat,]

şâhil-res: Kıyıya ulaşmış.

Ḳahr mı keştî-i gönüm bu girdâb-ı ḡam-
efzâda
Anıñ şâhil-resi maḳşûduna her ân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 8).
[şâhil-resi, -i]

şahn-i dil: Gönül sahnesi.

Münevver eyleyen şahn-ı dili necm-i
şu'a'dır
Semâ-yı âsitânı şad nücûmun ictimâ'dır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 21).
[şahn-ı dili, -i]

şahn-i dil-i Hilmî: Hilmî'nin gönül sahnesi.

Kî büved şahn-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-
be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 13).
[şahn-ı dil-i hilmî, -]

şahn-ı ekvân: Varlıklar meydanı.

Tulû'-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı
ḥilâfetden
Şu'a'-efşân-ı feyz oldu ser-â-ser şahn-ı
ekvâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 2).
[şahn-ı ekvâna, -a]

şahn-ı gülzâr-ı cihân: Dünyanın gül bahçesinin ortası.

Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet
etmege
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 11).
[şahn-ı gülzâr-ı cihân, -]

şahn-ı ruhsâr: Yanağının ortası.

Şahn-ı ruhsârında menkûş ḥâzihi cennât-ı
'adn
Fedḥulûḥâ ḥâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 11).
[şahn-ı ruhsârında, -iñ, -da]

şahn-ı şühûd u 'âlemi misl-i duḥâ: Şahitler meydanı ve kuşluk vaktinin benzeri olan alem.

Gösterip şahn-ı şühûd u 'âlemi misl-i
duḥâ
Râyîḥ oldu zevḳ-i la'ilñle bu bir vâkt-i
duḥâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 7).
[şahn-ı şühûd u 'âlemi misl-i duḥâ, -]

sahn-ı tarikat: Yolun ortası, orta yeri.

Nihâl-i devhâ-i bâğ-ı şerî'at murğ-ı şeb-
hânı
Semend-i pâyına **şahn-ı tarikat** cây-ı
cevlânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 2).
[şahn-ı tarikat, -]

sahrâ gibi: Ova gibi.

Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı 'âleme
Bir garîbîñ hâme-i hüznüne bir **şahrâ gib**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 4).
[şahrâ gibi, -]

sahrâ-yı ceng: Savaş meydanında.

Eylemez **şahrâ-yı cengde** vahşiyâne harb
u ceng
'Adl ü dâdı Türklerin çün günden ezhar
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 35).
[şahrâ-yı cengde, -de]

sahrâ-yı dil: Aşğın çöle dönmüş gönlü.

Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz bir
cüce
Rakş eder **şahrâ-yı dilde** kâmet-i bâlâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 10).
[şahrâ-yı dilde, -de]
Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yakdı **şahrâ-yı dili** yok mu selâmet el-
ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8).
[şahrâ-yı dili, -i]

sahrâ-yı gam: Gam ve keder çölü.

Yâre tebrik eyleyen 'îd-i sa'îdi nâmedir
Kara yaşların döken **şahrâ-yı gamda**
hâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34).
[şahrâ-yı gamda, -da]

sahrâ-yı hilâfet: Halifelik ovası, meydanı.

Zümür-rüd oldı **şahrâ-yı hilâfet** câ-be-câ
elbet
Bugün kim i'tibâr eyler hele la'l-i
Bedeşşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53).
[şahrâ-yı hilâfet, -]

sahrâ-yı hitâbet: Hatiplik ovası, meydanı.

Boş mu kalacak böyle bu **şahrâ-yı**
hitâbet
gül-zâr-ı letâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7).
[şahrâ-yı hitâbet, -]

sa'îd et-: Mübarek kılmak.

Naşıs göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i
sâlında
Felek devr eyledi dil-h'âhım üzre ben
sa'îd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10).
[sa'îd etdim, -di, -m]

sa'îd eyle-: Üstün ahlâkı sebebiyle Hak katında
makbul olma.

Çıkardı Hilmî bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
İlâhî mevlidi rûzun **sa'îd eyle** Hamîd
Hâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 24).

[sa'îd eyle, -]

sâkî-i bezm-i muhabbet: Muhabbet meclisinin
kadeh sunanı.

Meded ey **sâkî-i bezm-i muhabbet**
toldur aqdâhı
Şarâb-ı 'aşk ile ser-mest olan geçmez
Hudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23).
[sâkî-i bezm-i muhabbet, -]

sâkî-i devrân: Felek sakisi. II Ecel, ölüm.

Verip ol **sâkî-i devrân** bahâya bâde-i
ihşân
Hoşâ pür-neşve dil şimdi 'Azîm sûr-ı
cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 19).
[sâkî-i devrân, -]

sâkit dur-: Sessiz kalmak.

Bilmem niye **sâkit duruyor** bülbül-i
şeydâ
varken gül-i ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5).
[sâkit duruyor, -(u)yor]

sâkiyâ: Ey saki.

Sâkiyâ toldur mey-i tevhîdi içsün 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda güşe-i
mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15).
[sâkiyâ,]

sal-: Koyvermek, salıvermek.

Nazar kıl rûzigâr-ı gamm-ı hevlnâk şulara
şaldı
Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
45). [şaldı, -dı]

sal: Yıl.

Tırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu **sâl**
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45).
[sâl,]

sâl u mâh: Yıl ve ay.

Geçdi 'işyân ile hep ey gâfir-i zenb-i
'azîm
'Ömrümün her **sâl u mâhı** rûz u şeb her
sa'âti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [sâl
u mâhı, -ı]

salât ile selâmı eyle-: (Hz. Peygambere ve onun
soyundan gelenlere saygı bildirmek için okunan
dua). etmek.

Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi der-
ân
Şalât ile selâmı çün gıyâben eyledim her
ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
26). [şalât ile selâmı eyledim, -di, -m]

salât ver-: Hüsn-ü senâ da bulunma.

Mâsivâyâ ragbet etme şevk ile îmâna gel
Ver şalât peygambere kâşâne-i sultâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2).
[şalât ver, -]

salât-ı hams: Beş (vakit) namaz.

Eger mü'min iseñ cânâ **şalât-ı hamsı** terk
etme

‘İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i
Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 34, Mısra 9).
[şalât-ı hamsı, -ı]

şalâvât u selâm: Dualar ve selamlar.

Yâ hayrû’l-verâ **şalâvât u selâm**
‘Aleyke ilâ sâ’âtü’l-kıyâm
(Gülzâr-ı Tabî’at, Mesnevi 1, Mısra 11).
[şalâvât u selâm, -]

şâlik-i râh-ı şehâdet: Şehitlik yolunun yolcuları.

Ehl-i beyt-i hâzret-i hayrû’l-enâmın
‘aşkına
Şâlik-i râh-ı şehâdet hûn-feşânın ‘aşkına
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kut’a 2, Mısra 4).
[şâlik-i râh-ı şehâdet, -]

şallan-: Hareket etmek, bir o tarafa bir diğer tarafa
kınıldamak.

Bir seçer ki zirvesi hâk-i zemîni bûs eder
Şallanır bâd-ı şehirle dalları tûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kut’a 3, Mısra 12).
[şallanır, -ır]

şâmit u sâkit: Sessiz ve suskun.

Gülîstân-ı gönülde murğ-ı cândır **şâmit u sâkit**
Uşanmış mı ‘aceb bülbül gülün sürh-i
‘izârından
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 10, Mısra 3).
[şâmit u sâkit, -]

sandal-ı fikr: Düşünce teknesi.

Kavânîn ü nizâmet-i cârîdir deryâ-yı
râşide
Şadâkat bahrine at **sandal-ı fikri**
selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 15, Mısra 6).
[sandal-ı fikri, -i]

sânihât-ı fikr: Ansızın gelen düşünceler/ fikirler.

Tâk-ı sevdâ üzere yazdım **sânihât-ı fikrimi**
Okuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müstetâb
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 24, Mısra 9).
[sânihât-ı fikrimi, -im, -i]

sanki: Sanki, güya.

Seyre çıkmış âfitâb **sanki** fezâ-yı ‘âleme
Bir garîbîn hâme-i hüznüne bir şahrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kut’a 3, Mısra 3).
[sanki,]

şapla-: (Bir şeyi bir yere) Kuvvetle batırmak, hızlı
bir vuruşla sokmak.

1. Hânçer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne
güç
Şaplanır tûğ-i cefâsı hûn-nişâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 14, Mısra 4).
[şaplanır, -n, -ır, -]
2. Mevc-i sevdâdan hâzer eyler iken ben
dâ’imâ
Bağırma **şapladi** eyvâh işte ‘aşkıñ
hânçeri
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 23, Mısra 8).
[şapladi, -dı]

sar-: Örtmek, sarıp sarmalamak.

Şardırıp iklim-i cismi leşker-i kâkülleri
Taht-ı dilde pâdişâh-ı ‘âlî-şânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 40, Mısra 3).
[şardırıp, -dır, -ıp]

sar-: Etrafını kuşatmak, kolları ile kucaklamak.

Halka-i bâb-ı kanâ’at oldu çün cây-ı
emân
Şarılıp lutf-ı Hudâyâ bâb-ı vahdet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 33, Mısra 12).
[şarılıp, -ıl, -ıp]

sarar-: Yüzünün rengi solmak.

Zevâle ermeden gülşen gülîstânda figân kopdu
Şarardı goncanın beñzi hezârın âh u
zârından
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 10, Mısra 26).
[şarardı, -dı]

Çehre-i gülzârı taşfır eylemiş bâd-ı hâzân
Gonca gül iken **şararmış** vech-i aħmer-
dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 28, Mısra 4).
[şararmış, -mış]

sarf et-: Tüketmek, harcamak. Kullanmak.

Bâğ-ı sînemde görüp ikbâlimin ezharını
Bü-feşân bir gonceye **şarf etmişim** efkârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 32, Mısra 8).
[şarf etmişim, -miş, -im]

sarf et-: Tüketmek; harcamak, kullanmak.

Cülûsundan beri **şarf etmede** efkârını
hayra
Erişdi pertev-i mihr-i ‘adâlet cümle
bülâna
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kut’a 9, Mısra 49).
[şarf etmede, -de]

sarf-ı enfâs-ı havât-ı câvidân eyle-: Ebedi hayatın
nefesini tüketmek.

Dem-â-dem **sarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân eyler**
Bu dem şevk-i cedîd hâşıl olubdur
‘andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kut’a 9, Mısra 3).
[şarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân eyler, -e]

sarıl-: Sarılmak, kucaklaşmak.

Gonca gül berge **şarılmış** eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân sorayım hâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 30, Mısra 7).
[şarılmış, -mış]
Dâmen-i yâre **şarıldım** bir şehir vuşlat
içün
N’eylerim firkat şebinde nâ-tamâm envârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 32, Mısra 9).
[şarıldım, -dım]

sarıl-: Sarılmak, kucaklaşmak.

Gel **şarıl** bâb-ı necâta var ise ‘aqlıñ eger
Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 26, Mısra 9).
[şarıl,]

sars-: Sallamak II sarsmak.

Binâ-yı cismini **şarşdı** felek zîrâ
esâsından
Hasâra uğrâdı kaşr-ı dili mevtiñ

belâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 1).
[sarşdı, -dı]

satvet: Güç, kuvvet.
Hatt u hâl u çeşm ü gamze hüsn ü ân ebru
kemân
Toplanup gösterdi **satvet** bir dile Dârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 4).
[satvet,]

satvet-i bahr ü beri: Yer (kara) ve denizlerin karşı
konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvveti.
Lâ-cerem tevfiğ-i Hâkdır her umûr-ı
rehberi
Gıpta-bağşâ-yı cihândır **satvet-i bahr ü
beri**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 12).
[satvet-i bahr ü beri, -]

satvet-i harbiyye: Zorlu, ezici savaş.
Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân
Bu şavlet-i şîrâne-yi bu **satvet-i
harbiyyeyi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 6).
[satvet-i harbiyyeyi, -(y)i]

satvet-i şâhâne: Karşı konulmaz derecede zorlu ve
ezici kuvvet, sindirici, boyun eğdirici güç.
O rütbe **satvet-i şâhâne-yi** gösterdi ki
'asker
Şahârî-i vegâda hep 'ağıllar hayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 3).
[satvet-i şâhâne-yi, -(y)i]
İbtidâ-yı harbde nâdim oldular Yunânîler
Satvet-i şâhâne verdi beht ü hayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 2).
[satvet-i şâhâne, -]

şavlet: İhtişam; güç, kudret.
'Askerlerin **şavleti** etdi hayrân devletleri
Gördüler hep âteş saçar top u tüfeng
mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 7).
[şavleti, -i]

savlet: Güç, kuvvet.
Haydarâne **şavletin** gördü 'adûsu sû-be-
sû
'Avn-i Hâkdır yâveri tevfiğ rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 9).
[şavletin, -iñ]

savlet-i şîrâne: Arslanca saldırış.
Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân
Bu **şavlet-i şîrâne-yi** bu satvet-i
harbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 6).
[şavlet-i şîrâne-yi, -(y)i]

şavlet-i şîrâne: Arslanca saldırış.
Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân
Bu **şavlet-i şîrâne-yi** bu satvet-i
harbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 6).
[şavlet-i şîrâne-yi, -(y)i]

sa'y-ı mezîd et-: Çalışma gayretini arttırmak.
Hakâyık-ı 'ulûmu 'aşk-ı cânândan ümîd
etdim
Alıp dâna-yı kudretten sebak **sa'y-ı
mezîd etdim**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 2).
[sa'y-ı mezîd etdim, -di, -m]

sebak: Ar. 1. Ders, talim. 2. Öndül.
Hakâyık-ı 'ulûmu 'aşk-ı cânândan ümîd
etdim
Alıp dâna-yı kudretten **sebak** sa'y-ı
mezîd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 2).
[sebak,]

sebeb: Neden, gerekçe.

1. Zülf-i cânân nükheth-i müşki baña şemm
etdirir
Ol **sebebdan** 'anber-i sârâya etmem ser-
fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 12).
[sebebdan, -den]
2. Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âğuşumu
Ol **sebebdan** mevce-rîzdır gözlerim deryâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 8).
[sebebdan, -den]
3. Bu iki lutf-ı Hüdâya cân verir
'Osmânîlar
Ol **sebebdan** kan döker efrâd-ı 'asker
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 14).
[sebebdan, -den]
4. Bülbülün efgânını tezyîde bir güldür
sebeb
Nağme-i murğ-ı dile hayrân olan aňlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 9).
[sebeb,]

sebeb ol-: Neden olmak, yol açmak.
Metâ'-ı fikretin gârâtına özge **sebeb
olmaz**
Harâmî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 11).
[sebeb olmaz, -maz]

secde-i Rahmân: Merhamet sâhibinin secdesi.
Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürü eyle Hüdâya **secde-i Rahmâna**
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 6).
[secde-i rahmâna, -a]

sedd et-: Engel olur.
Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmak
muhâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil bâb-ı Hayber
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 5).
[sedd edip, -ip]

sefâhat: Akılsızlık, idraksizlik; eğlence.
Deger mi bir pûla şu dehrin evvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün soñı mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 12).
[sefâhatle, -le]

sefer-ber: Savaşa gönderilmek üzere hazırlanmış
veya savaşa girmiş.
Hvâb u râhatla günûde zanneden
Yunânîler

Bildiler 'Osmâniyânı hep **sefer-ber**
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26*).
[sefer-ber,]

sehâb u ebr-i zulmet: *Karanlık bulutlar.*

Sehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dırâhşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11*).
[sehâb u ebr-i zulmetden, -den]

sehâb u ebr-i zulmet: *Karanlık bulutlar.*

Sehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi
bostândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i
dırâhşâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11*).
[sehâb u ebr-i zulmetden, -den]

sehâb-ı hayret: *Şaşkınlık bulutu.*

Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey
perî
Münir-i vechiñ **sehâb-ı hayrete** kôr
hâveri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 2*).
[sehâb-ı hayrete, -e]

sehâb-ı lutf u ihsân: *Yardım ve ihsan bulutu.*

Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı
hümâyûnda
Füyûzât-bağş olur elbet kâdîm ol ebr-i
nîsâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 15*).
[sehâb-ı lutf u ihsânı, -ı]

sehâb-ı zulmet: *Karanlık bulut.*

Sehâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân
hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufq-ı kalbiñ
maverasından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27*).
[sehâb-ı zulmete, -e]
Nûr-ı çeşmânım **sehâb-ı zulmete** girdi bu
şeb
'Arz-ı didâr etmege mâh yok mu imkân
ey tabîb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 3*).
[sehâb-ı zulmete, -e]

seher: *Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman ve şafağın sökmek üzere olduğu vakit.*

1. Toğsa o mihr-i muhabbet ufq-ı dilden bir
seher
'Arz-ı didâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7*).
[seher,]
2. Ne ağlarsın **seherlerde** nedir efkârıñ ey
bûlbûl
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1*).
[seherlerde, -ler, -de]
3. Dâmen-i yâre şarıldım bir **seher** vuslat
içün
N'eylerim firkat şebinde nâ-tamâm envârı
ben

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9*).
[seher,]

4. Gül-i ruhsârı şoldurdu **seherde** bûlbûlün
zârı
Tevrûm eyledi ol yâr hayât-ı
câvidândan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11*).
[seherde, -de]

seher bûlbülleri: *Seher vakti öten bûlbüller.*

Şerha şerha oldu sînem şad hezâr efsûs
baña
Hâlîme ağlar a Hilmî hep **seher**
bûlbülleri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10*).
[seher bûlbülleri, -]

selâmet: *Esenliğe kavuşma, huzura erme.*

Kavânîñ ü nizâmet-i cârîdir deryâ-yı
râşîde
Şadâkat bahrine at şandal-ı fikri
selâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 6*).
[selâmetdir, -dir]
Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yağdı şahrâ-yı dili yok mu **selâmet** el-
ğiyâs
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8*).
[selâmet,]

selâmet bul-: *Esenlik bulmak, gönlü huzura ermek, mutlu olmak; sıkıntılardan kurtulmak.*

Cihânda dâ'imâ Hilmî **selâmet bulmak**
isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ğıybet ü zemm ü
riyâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13*).
[selâmet bulmak, -mak]

semâ-yı âsitân: *Gökyüzünün kapısı/eşiği.*

Münevver eyleyen şahn-ı dili necm-i
şu 'â' ıdır
Semâ-yı âsitânı şad nücûmun ictimâ'ıdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 22*).
[semâ-yı âsitânı, -ı]

semâ-yı fikr: *Düşünce arşı.*

1. Ebr-i zulmet etdi istîlâ **semâ-yı fikrimi**
Yaş döker bostân-ı 'aşka gözlerim mişl-i
sehâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 5*).
[semâ-yı fikrimi, -imi, -i]
2. Ebr-i zulmet etdi istîlâ **semâ-yı fikrimi**
Söndü mişbâh-ı muhabbet mihr-i vuslat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 9*).
[semâ-yı fikrimi, -im, -i]

semâ-yı ma'rifet: *Maharetin, hünerin gökyüzü.*

Gülistân-ı hâkîkat şânının verd-i bû-
efşânı
Semâ-yı ma'rifet mihr-i münîri cism-i
nûrânî
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 4*).
[semâ-yı ma'rifet, -]

semend-i pâv: *Atın ayağı.*

Nihâl-i devhâ-i bâğ-ı şerî' at murg-ı şeb-
hânı
Semend-i pâyına şahn-ı tarîkat cây-ı

cevlânı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 2).

[semend-i pâyına, -ı, -(n)a]

sen: İkinci tekil şahıs zamiri II Aşık, şair.

1. Ente Vehhâb u Kerîm u fâ'tenî mâ-fi'z-
zamîr
Saña tefvîz eyledim cümle 'umûr u hâleti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 4).
[saña, -e]
2. Sen beni bağışla yâ Rab ol habîb-i ekreme
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kıdd ü
kâmeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7).
[sen,]
3. Olaldan şafha-yı kevne vücûdum noktası
menkûş
Saña lâyıķ yok a'mâlim hafî vü cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8).
[saña, -e]
4. 'Ukûl-ı kâ'inât hayrân ser-â-ser vaşf-ı
zâtında
Seni medh eyleyen rabb-i kerîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 4).
[seni, -i]
5. Ezelde bendeyim ben de **seniñ** her târ-ı
zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ 'anber şemîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5).
[seniñ, -iñ]
6. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâ'
ğamdan
Gülistân oldu çün âteş Halîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5).
[seni, -i]
7. Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i
neffis
O **seniñdir** tâ ezelden aña rağbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6).
[seniñdir, -in, -dir]
8. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârîñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10).
[sen,]
9. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri yâre düş
de gör
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre düş
de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1).
[sen,]
10. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı var mı
dünyâniñ
Mağâm-ı rif'atın ancak **saña** bâb-ı
kanâ'atdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 14).
[saña, -e]
11. Vücûduñla tefâhğur eyleme fikr et fenâyı
sen
O tende nağme-sâz bülbül ayâ murğ-ı
emânetdir

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 17).

[sen,]

12. Muṭahhar kılmak istersen çirkâbdan
vücûduñ **sen**
Ki âb u istiḳâmetle tetâhhur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 9).
[sen,]
13. Taḥtğâhındır **seniñ** bu kişveristân-ı gönül
Olmasın vîrâne müşrif kıl 'imâret el-ğıyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 11).
[seniñ, -iñ]
14. Söylemez mi 'âşıkânıñ yâ 'Ali **senden**
meded
Mâh-ı vechiñ baḡş edenler necm-i ülker
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 7).
[senden, -den]
15. Toğ ey mihr-i sa'âdet **sen** şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar Hilmî mehiñ rûy-ı
melalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11).
[sen,]
16. Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye şad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5).
[seni, -i]
17. Minber-i şahrâda bülbül ḥuṭbe-i feryâd
okur
Sen de ey dil 'andelîbeş lâne-i efgâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12).
[sen,]
18. Sâkiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşḡda gûşe-i
mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16).
[sen,]
19. Mevleviyseñ giy külâh-ı 'izzeti **sen** bul
necât
Tekye-i 'aşḡda döner pervâneler devrâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17).
[sen,]
20. Kûnh-i zâtıñ bil ne şûretle yaratdı Ḥaḡ
seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3).
[seni, -i]
21. Seniñ şubḡ u şafâ-zâ vü nizârından olur
bî-dâr
Bütün ezḡârı ağlatdı fiğân u zârıñ ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3).
[seniñ, -iñ]
22. Lisânından ġarîb ġarîb çıkar tesbîḡ ü
tevḥîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im kârıñ
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6).
[seniñ, -iñ]

23. Figânî'nî 'arşa dek çıkdı şuş artık bağırmı delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş **seniñ** de yârñ ey
bûlbûl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10*).
[*seniñ, -iñ*]
24. Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ
seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la' l-i dehânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13*).
[*seni, -i*]
25. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesaba
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22*).
[*seniñ, -in*]
26. Seniñ evşâfîñı bahş ü beyândan hâmeler
'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin
kütüb-hâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 57*).
[*seniñ, -in*]
27. Baña ihsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Hilmî lutf u 'inâyet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20*).
[*senden,*]
28. Ne güzel manzara 'arz eder evrâk
Bilirim hep **seniñ** bu âşâr Hallâk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6*).
[*seniñ, -iñ*]
29. Saña te'şîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eşer etmez çün envâr ne cismânî ne
rûhânî
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 47*). [saña, -e]
30. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni âgyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9*).
[*seni, -i*]
31. Seni muhtâc u bî-'ilâc beni bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı
neden bilmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15*).
[*seni, -i*]
32. Ber- taraf olsun gumûm hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin **saña**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11*).
[*saña, -e*]
33. Ber- taraf olsun gumûm hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin **saña**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12*).
[*saña, -e*]
34. Oğusun bu nazmı Hilmî bâdeler versin
saña
Şi' rini şâ'ir görünce âferîñ etsin **saña**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14*).
[*saña, -e*]
35. Oğusun bu nazmı Hilmî bâdeler versin
saña

Şi' rini şâ'ir görünce âferîñ etsin **saña**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13*).
[*saña, -e*]

36. Sen de ey dil 'andelfib-veş lâne-i efgânı
kes
Kalb-i yârde zerre baña rahm u şefkat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5*).
[*sen de,*]
37. Meded ey rehber-i râh-ı Hudâ-yı kibriyâ
imdâd
Seniñ dost-ı kâdîmîñ 'aşkına eyle baña
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 50*). [seniñ,]

seng-i kazâ: Kader taşları (Musibetler, hastalıklar bağlamında).

Harâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri
mümkün mü
Hâzer mi eylesin artık anıñ **seng-i**
kazâsından
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12*).
[*seng-i kazâsından, -sı, -n, -dan*]

ser-â-pâ: Baştan ayağa, tamamen.

Ey hâkim-i 'aşk faş olacak şimdi bu
da'vâ
hükûm eyle **ser-â-pâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 8*).
[*ser-â-pâ,*]

ser-â-ser: Baştan başa, tamamıyla.

1. 'Ukûl-ı kâ'inât hayrân **ser-â-ser** vaşf-ı
zâtîñda
Seni medh eyleyen rabb-i kerîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 3*).
[*ser-â-ser,*]
2. Tulû'-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı
hilâfetden
Şu'â'-efşân-ı feyz oldu **ser-â-ser** şahñ-ı
ekvâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 2*). [ser-â-ser,]
3. Nişân-ı iftîhâr tağdı gûzât hep levha-i
şadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arkadan
aldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8*). [ser-â-ser,]
4. Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile maqbûl görür çün zât-ı
şâhâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52*).
[*ser-â-ser,*]
5. Gubâr-ı pâyını ehl-i tarîk kuhl-ı başar
eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem maķâmâtı
güzer eyler
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 32*). [ser-â-ser,]

ser-fürû et-: Baş eğmek, itaat etmek.

1. Kânâ'at mülküne şâh ol le'îme **ser-fürû etme**
Gedâlar ol serîr üzre zihî kâdrîni 'âl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 7).
[ser-fürû etme, -me]
2. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Ba'dezân ben ol meh-i garrâya etmem
ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 4).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
3. Bir kad-ı tûbânîñ oldum mâ'il-i refâtârı
çün
Bâgdaki her servi-i ra'nâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 6).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
4. Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkdan
ders alıp
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 8).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
5. 'Andelîb-i gülşen-i 'aşk-ı hâkîkât
olmuşum
Pür mecâzîdür gül-i hamrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 10).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
6. Dürre-i güftârı cârî baħr-i bezminde hezâr
Gûçe-ḥ'arla lü'lü'-i lâlâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 14).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
7. Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan özge ka'be-i 'ulyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 16).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
8. Kuhl-ı çeşm-i ehl-i dil Hilmî gubâr-ı küy-
ı yâr
Zînet ü ârâyış-i dünyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 18).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
9. Zülf-i cânân nûkhet-i müşki baña şemm
etdirir
Ol sebebdan 'anber-i sârâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 12).
[ser-fürû etmem, -me, -m]
10. Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç a'lâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 1).
[ser-fürû etmem, -mem]
11. Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç a'lâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 2).
[ser-fürû etmem, -me, -m]

ser-fürû eyle-: Baş eğmek, itaat etmek, minnet etmek.

Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürû eyle Hudâya secde-i Rahmâna
gel (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 6).
[ser-fürû eyle, -]

serîr üzre: Taht üzerine.

Kânâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürû
etme
Gedâlar ol **serîr üzre** zihî kâdrîni 'âl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 8).
[serîr üzre, -]

serîr-i kişver-i feyz-i Hudâ: Allah'ın nimet ülkesinin tahtı.

Serîr-i kişver-i feyz-i Hudânîñ zât-ı
sulţânî
Cenâb-ı Seyyid Ahmede'r-rifâ'î kûtb-ı
Rabbânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 5).
[serîr-i kişver-i feyz-i hudânîñ, -(n)ñ]

serîr üzre: Taht üzerinde.

Ber-devâm etsin **serîri üzre** Rabbü'l-
'âlemîn
Müstedâm oldukça arz u âsumân u mâ' u
tîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 27).
[serîri üzre, -]

ser-mest ol-: Sarhoş olmak.

Meded ey sâķi-i bezm-i muḥabbet ṭoldur
aḳdâhı
Şarâb-ı 'aşk ile **ser-mest olan** geçmez
Hudâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 24).
[ser-mest olan, -an]

ser-nigûn: Ters dönmüş, baş aşağı, tepetaklak. II Talihsiz, bahtsız.

Bâğ-ı göñlümde çiçekler bil ne ḥikmet
ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı
âh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 5).
[ser-nigûn,]

ser-tâ-ser: Baştan başa.

1. Der-i evvân-ı eltâfî güşâde **ser-tâ-ser**
ḥalka
Münâcât bâbına Hilmî hemîşe 'arz-ı ḥâl
eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 9).
[ser-tâ-ser,]
2. Yakdı **ser-tâ-ser** vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 9).
[ser-tâ-ser,]

ser-te-ser: Baştan başa, büsbütün.

1. Defter-i a'mâl-i ḥayrım ṭoldı 'işyânla
hemân
Ser-te-ser yazıldı ḥayfâ şerm ü haclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 8).
[ser-te-ser,]
2. Yunânistân feth olur eltâf-ı Ḥaḳla **ser-te-ser**
Ḥaṭve ḥaṭve añları sürmekde yer yer
dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 29).

[ser-te-ser,]

3. Cihânın reşk-âver bâğ-ı İremdir **ser-te-ser** şimdi
Meziyyet vermede yokdur nazîri nev'-i insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 9). [ser-te-ser,]
4. Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
Muftî'dir **ser-te-ser** 'âlem hürûf-ı hükmi-fermana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 56). [ser-te-ser,]

ser-tîz-i müjgân: Kırpiklerin keskin hançeri.

Anın **ser-tîz-i müjgânı** harâmî kaşları her dem Gözümden dökdüğü eşk-i hûn-efşânı helâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 7). [ser-tîz-i müjgânı, -ı]

serverâ: Ey hühdümdar!. Ey Sultan!.

1. Serverâ bezm-i elest mestânına şâhbâ lebiñ
Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 1). [serverâ,]
2. Fakîr ü bî-kes ü 'âciz çalup dil bî-nevâ imdâd
Yetiş bu kemterin Hilmî zelîle **serverâ** imdâd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 52). [serverâ,]

servet: Varlık, zenginlik, mal mülk.

Harâm **servetle** dünyâda bulursa mürtekeb 'izzet
Anın âtisi ey Hilmî ne müdhîş bir felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 19). [servetle, -le]

servet-i mâl u menâle: Mal ve mülk zenginliği.

1. Cihânda **servet-i mâl u menâle** i'tibâr etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftîhâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 1). [servet-i mâl u menâle, -e]
2. Cihânda **servet-i mâl u menâle** i'tibâr etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftîhâr etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 1). [servet-i mâl u menâle, -e]

serv-i hırâmân: Salınarak yürüyen servi boylu sevgili.

1. Libâs-ı fahr-ı ezhâr-ı melâhet kâdr-i cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî **serv-i hırâmâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 22). [serv-i hırâmâna, -a]
2. Kad-i tûbâsına meftûn olup **serv-i hırâmânı**
Varınca bâğ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ

reyhânı

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 11). [serv-i hırâmânı, -ı]

serv-i kadd: Sevgilinin selvi ağacı gibi uzun boyu.

Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kaddini gören bâğ içre kâmet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmîs 2, Mısra 2). [serv-i kaddini, -i, -n, -ı]

serv-i nâz: Naz servisi (Nazlı nazlı salınan servi boylu sevgili).

1. Bâğ-ı hüsnuñ görmeye bir demde ruşşat isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 2). [serv-i nâzım, -ım]
2. Serv-i nâzım gel şokul âğûş-ı hüzne bir şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bülbül-i şeydâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [serv-i nâzım, -ım]

serv-i revân: Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

Bâğ-ı istiğnâdaki **serv-i revânım** işte bu
Hey'et-i cismim içinde kan u cânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 1). [serv-i revânım, -ım]

servi-i ra'nâ: Hoş, güzel servi.

Bir kad-i tûbânın oldum mâ'il-i reftârı çün
Bâğdaki her **servi-i ra'nâya** etmem ser-fürü
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 6). [servi-i ra'nâya, -y, -a]

setr eyle-: Kapatmak, örtmek, saklamak.

Hâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-i cihân
Şu'lesin **setr eylemiş** hürşîd-i tâbân ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 8). [setr eylemiş, -miş]

sev-: 1. Sevgi beslemek, dostluk göstermek. 2. Aşık olmak. 3. Beğenmek, arzu göstermek.

Keşret içre yâri bulmak ehl-i vahdet kâridir
Terk edip ağıyarı tenhâ yâri **sevmek** oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 10). [sevmek, -mek]

sevdâ: Şiddetli sevgi duygusu, aşk.

Bezm-i 'aşkda bâde-i 'aşkı içüp mest olmuşum
Ol sebebdan dildeki **sevdâyı** tes'îr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 8). [sevdâyı, -y, -ı]

sevdâ-yı ruh: Yanağının sevdası.

Hâk-i pây u zir-i pây-ı re'fetiñ kuhl-ı 'uyûn
'Âşıkân hep oldu **sevdâ-yı ruhuñla** rû-nümûn

(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 22). [sevdâ-yı ruhuñla, -uñ, -la, -]

seyf ü hançer: Kılıç ve hançer.

1. 'Aks eder mir'ât-ı hüsnüñ şüretinde lâ-fetâ
Ğamze-i hûn-bâr-ı cevriñ **seyf ü hançer**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 4).
[seyf ü hançer, -]
2. Lem'a-pâş-ı satvet ü heybet olur şemşîr-i
dâd
Pertev-efşân-ı cihândır **seyf ü hançer**
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 18).
[seyf ü hançer, -]

seyf-i hûn-bâr: Kan döken kılıç.

Seyf-i hûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u
fer
Zül'fikârda görünen tâb u tüvânîñ
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 13).
[seyf-i hûn-bâr, -]

seylâb-ı seyyâl: Su taşkını, sel.

Piş-i kahrında тұrup tahvîl-i mecrâ kaçdıle
Katre zann etmek revâ mı **seylâb-ı
seyyâleyi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 14).
[seylâb-ı seyyâleyi, -(y)i]

seyl-i esyâf eyle-: Kılıçlar seli eylemek. (sel gibi
olan kılıçların arasında savasmak).

Ol şchin-şâh-ı cihânı kıl muẓaffer dâ'imâ
Seyl-i esyâf eyleyen her ğâziyânîñ
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 8). [seyl-
i esyâf eyleyen, -y, -en]

sevlü's-selâm: Esenlik akıntısı.

Ey kevkeb-i hidâyet **sevlü's-selâm**
Ey menşe'-i ervâh-ı rüsûlü'n-nizâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 3).
[sevlü's-selâm,]

sevr et-: İzlemek, bakmak, gözlemek; hayranlıkla
algılamak.

1. Bu şeb ol mâh-likâyı **sevr edip** bir rûz-ı
'îd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 15).
[sevr edip, -ip]
2. Dûrbîn-i 'ibretle **sevr etgel** yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda düzeğ-i pür-
nârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 3).
[sevr et, -]

sevrân et-: İzlemek, bakmak, gözlemek; hayranlıkla
algılamak.

Nücûm-ı pertev-i ikbâlîmi meh-pâre
şanmışlar
Ki şems ü şeheri **sevrân edip** seyyâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 4).
[sevrân edip, -ip]

sevrâne çık-: Gezmek, dolaşmak.

Mâhitâb 'arz eder rûyun şâhâne
Encûm-i âsumân çıkar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 10).
[seyrâne çıkar, -ar]

sevre çık-: Gezintiye çıkmak, alay, merâsim vb.
görülecek şeyleri görmeye gitmek.

Seyre çıkmış âfitâb şanki fezâ-yı 'âleme
Bir ğarîbîñ hâme-i hüznüne bir şahrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 3).
[seyre çıkmış, -muş]

sevyâre: Gezen.

Nücûm-ı pertev-i ikbâlîmi meh-pâre
şanmışlar
Ki şems ü şeheri seyrân edip **sevyâre**
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 4).
[sevyâre,]

sezâ: Yakışır, yaraşır.

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken
elbet
Sezâ mı gideyim hâr u has ile yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 10).
[sezâ,]
2. Kudret-i şânî'le mensûcdur metâ'-ı hûbb
u 'aşk
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka **sezâ** kâlâ-yı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 12).
[sezâ,]

sibâ'le et-: (verilen emre) Bağlı olmak.

Enîs ü râm eder emre sibâ'le vahşî
hayvânı
Kerâmâtîñ olmuşdur 'ağıllar cümle
hayrânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 41). [sibâ'le eder, -er]

sıbğa-i kudret: Allah'ın ezeli gücünün boyası.

Hilmîyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkîñ hîç olmaz
harâb
Ben âni bir **sıbğa-i kudretle** taşvîr
eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 12).
[sıbğa-i kudretle, -le]

sıdk ile: Sadakatle, doğrulukla.

Şerm-sâr eyler nihâyet añları kızb ü
dürûğ
Sıdk ile giymek gerekdir harbe lâyıq
kaleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 8). [sıdk
ile, -]

sıfât: Ar. İz, nişan, alamet.

Cehl ü ğaflet kibr ü vahşet müceb-i
hüsran olur
Bu **sıfât** aşhâbını eyler muhaqqar dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 34).
[sıfât,]

silk-i bekâbi'llâh: Bekabillah ipliği.

Yazınca men 'aref levh-i dile kilik-i
bekâbi'llâh
Fenâfi'llâh makâmında tutup **silk-i
bekâbi'llâh**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 8).
[silk-i bekâbi'llâh, -]

sinân-ı devlet: Devlet süngüsü.

Seyf-i hûn-bâr u **sinân-ı devlete** ver tâb u
fer
Zü'l-fikârda görünen tâb u tûvânî
'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 13*).
[sinân-ı devlete, -e]

sîne: 1. Göğüs, sadr. 2. Derun, kalp.

1. Kavs-ı miñnet **sînemi** cerh etdi dermân ey
tabîb
Rûh vedâ' etmekte cisme ol şitâbân ey
tabîb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 1*).
[sînemi, -m, -i]
2. Şerha şerha oldu **sînem** şad hezâr efsûs
baña
Hâlime ağlar a Hilmî hep seher bülbülleri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 9*).
[sînem, -m]
3. Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım âğûş-ı vefâyâ yâri firât kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 13*).
[sînesin, -sin]
4. Şerha şerha oldu **sînem** tîg-i cevri yâr ile
Arasın bulsun tabîbân derdime çare şabâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 9*).
[sînem, -m]

sîne göster-: Karşı durmak, karşı gelmek, savaşmak.

Hançer-i müjgân-ı yâre **sîne göstermek**
ne güç
Şaplanır tîg-i cefâsı hûn-nisâre düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 3*).
[sîne göstermek, -]

sîne-i fikr: Düşüncenin derinliği.

Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ızırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 7*).
[sîne-i fikriñ, -in]

sır: Aklın erişemediği, açıklanamayan veya
çözölemeyen şey, giz, gizem.

Şahn-ı ruhsârînda menkûş hâzihi cennât-ı
'adn
Fedhulûhâ hâlidîn **sırrınca** devlet isterim
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 12*).
[sırrınca, -ınca]

sırâc-ı hüsn-i yâr: Yarin güzelliğinin ışığı.

Ben de oldum bu **sırâc-ı hüsn-i yârdan**
hışse-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme etdi ızırâb
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 25*).
[sırâc-ı hüsn-i yârdan, -dan]

sırât üzre: Sırat köprüsü üzerinde.

Zâ'îf ü nâtûvânım çün geçerken ol **sırât**
üzre
Taḥammül yokdur ihmâl-ı şakîle yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 11*).
[sırât üzre, -]

sîret: 1. Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi, karakteri, dışa
akseden davranışı.

Şûretâ insânız amma **sîretimizdir** nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar bizi
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 13*).
[sîretimizdir, -imiz, -dir]

sirişk: Gözyaşı.

Ebr-i sevdâdan saçıldı bak **sirişkim**
gevheri
Dürre-i garrâ gibi pertev-feşândır her biri
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 23, Mısra 1*).
[sirişkim, -im]

sırr-ı celîl: «Ben onun tarafından sevildim. Kalbten
sırta götürüldüm. Şimdi o da benim en sevgili
dostumdur.» Kalb ile sır tarikatta birer mertebedir.
Sır kalbten daha ileridir.

Pâdişâhımdır hükümdârân-ı 'âlem serveri
El-mülûku mülhemûn **sırr-ı celîlîñ**
maḫarı (*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39*,
Mısra 2). [sırr-ı celîlîñ, -iñ]

sırr-ı hakâyık: Hakikatlerin sırrı.

Hayâl-i zıll-ı 'âlemden bu hestîden hâzer
eyler
Başîret şâhibi **sırr-ı hakâyıka** nazar eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra*
34). [sırr-ı hakâyıka, -a]

sırr-ı nihânîñ 'aşkı: Gizli sırların hatırına.

Haşre dek manşûr u ma'mûr eyle zât u
mülkünü
Enbiyâya verdiği **sırr-ı nihânîñ 'aşkına**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 10*).
[sırr-ı nihânîñ 'aşkına, -(n)a]

sırr-ı nihânîñ 'aşkı: Gizli sırların hatırına.

Haşre dek manşûr u ma'mûr eyle zât u
mülkünü
Enbiyâya verdiği **sırr-ı nihânîñ 'aşkına**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 10*).
[sırr-ı nihânîñ 'aşkına, -(n)a]

sitemger: Zalim, haksızlık eden.

Ey **sitemger** şûh çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yağdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-
gıyâş
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 7*).
[sitemger,]

siyâh: Siyah, kara renk.

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı
zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ 'anber şemîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 6*).
[siyâh,]
2. Bî-şemerdır naḫl-i bahtım berg-i iḳbâlîm
siyâh
Tâli'im ezharını etdi felek maḫv u tebâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 1*).
[siyâh,]
3. Hâme-i feryâdımı vaşfi içün şakḳ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek **siyâhça** bir
külâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 18*).
[siyâhça, -ça]
4. Kâ'inât gâh gıyer bir **siyâh** câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 7*).
[siyâh,]
5. A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi hınṭa-i âmâl tıkanıdî dîde-i gırbâl

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 21).
[siyâh,]

sıvâm-ı fırkat: Ayrılık orucu.

Münevver oldu âfâk-ı merâmın dâmen-i
zeyli
Şıyâm-ı fırkat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip
haylî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 14).
[şıyâm-ı fırkat[i], -[i]]

şohbet-i cânân: Sevgilinin yakınlığı. // [tas.] Hak'la
yakîn olunan vahdet makamı.

Biñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istîgnâ a Hilmî **şohbet-i cânâna** gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 26).
[şohbet-i cânâna, -a]

sokul-: Yanaşmak, yaklaşmak.

Mâhitâbım gel **şokul** âgûş-ı âfâka yine
Necm-i bahtım şu'lesiyile bulurum eşhârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 13).
[şokul,]
Serv-i nâzım gel **şokul** âgûş-ı hüzne bir
şabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı 'aşkda bülbül-i şeydâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 13).
[şokul,]

sol-: Tazeliliğini, diriliğini veya parlaklığını yitirmek.

1. Hazân **şoldurdu** evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında
İçirir şerbet-i mevte felek câm-ı cefâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 5).
[şoldurdu, -dur, -du]
2. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet
kalmadı
Şoldu ezhâr-ı tabî'at bûy-ı hikmet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 2).
[şoldu, -du]
3. Hâşılı neşv ü nemâ buldu yine nağl-i
emel
Şoldurur mı berg-i ikbâlîmi âh-ı şubh-gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 22).
[şoldurur, -dur, -ur]
4. Gül-i ruhsârı **şoldurdu** şehirde bülbülün
zârı
Teverrüm eyledi ol yâr hayât-ı
câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 11).
[şoldurdu, -dur, -du]
5. Şoldurdu hazân çehre-i ezhârı nihâyet
yâ Rab bu ne hâlet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 11).
[şoldurdu, -dur, -du]

son: Son. En arkada, en geride bulunan.

Deger mi bir pûla şu dehrîñ evzâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün **soñı** mühlik
felâketdir (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15,
Mısra 12). [soñı, -ı]

sön-: Artık yanmaz, parlamaz olmak, ışığını veya
yakıcılığını kaybetmek.

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı
ikbâlîm

Ziyâ-yı mihr için aşlâ şabâhı intizâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 3).

[sönerse, -er, -se]

2. Hayât-ı lem 'ası **söndü** hemân-dem rîh-i
şarşarla
Kim eyler istifâzâ her zamân mihrîñ
ziyâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 15).
[söndü, -dü]
3. Rûz-gâr-ı ğamla **söndü** kândîl-i ikbâlîm
âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âşârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 19).
[söndü, -dü]
4. Ebr-i zulmet eti istîlâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâh-ı muhabbet mihr-i vuşlat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 10).
[söndü,]

sor-: Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.

1. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa benden âdâbîñ esâsın söyler 'âr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 6).
[şorulsa, -ul, -sa]
2. Gönce gül berge şarılmiş eylemiş rûyın
nihân
Bunda bir hikmet nümâyân **şorayım** hâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 8).
[şorayım, -a, -y, -ım]
3. 'Arızın keyfiyyetin **şorsam** eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i aħmer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 17).
[şorsam, -sa, -m]

söyle: Şöyle. Şu şekilde

Cihânı **söyle** bir gözden geçirdi menfez-i
mevtten
O dem top-ı ecel verdi şadâ cismiñ
hişârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 9).
[şöyle,]

söyle-: Demek, söylemek.

1. Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtu ihtiyâr
eyler
Şorulsa benden âdâbîñ esâsın **söyler** 'âr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 6).
[söyler, -r]
2. Biñ niyâzla var huzûr-ı yâre **söyle** derdiñi
Etme istîgnâ a Hilmî **şohbet-i cânâna** gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 25).
[söyle,]
3. Geldi Hilmî **söyledi** bir yâver-i harb
târîhin
'Avn-ı Hâkla olalım böyle mübeşşer
dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 43).
[söyledi, -di]

4. Varınca ravza-i pâk-ı Resûle **söyledi** der-
ân
Şalât ile selâmı çün gıyâben eyledim her
ân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
25). [söyledi, -di]

söyle-: Anlatmak.

Söylemez mi 'âşıkânî yâ 'Ali senden
meded
Mâh-ı vechîñ bahş edenler necm-i ülker
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 7).
[söylemez mi, -]

şoyun-: Çırılçıplak olmak II Manevi fazlalıklardan
arınmak, kurtulmak; ruh temizliği.

Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i
şafâ
Râh-ı 'aşka **şoyunup** 'üryân olan añlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 4).
[şoyunup, -up]

su: Su.

1. Yâbis olmaz idi aşlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña **şu** vereydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 4).
[şu.]
2. Nazar kıl rûzigâr-ı ğamm-ı hevlnâk
şulara şaldı
Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri çaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
45). [şulara, -lar, -a]

şu: Şu, işaret sıfatı.

1. Deger mi bir pûla **şu** dehrîñ ezvâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün soñı mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 11).
[şu,]
2. Zâr eder leyl ü nehâr **şu** hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 1).
[şu,]
3. Gel ey gönlüm yeter artık **şu** ezvâk-ı
cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u
figândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 1).
[şu,]

su'âl et: Sormak.

Baňa biñ bir ricâ etseñ saña 'arz-ı cemâl
etmem
Fırâkımla tecennün eyleseñ hâlîñ **su'âl**
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 2).
[su'âl etmem, -me, -m, -]

sû-be-sû: Taraf taraf, her taraf, her yan.

1. Murğ-ı dil feryâd-dâred der gülîstân **sû-
be-sû**
Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân **sû-**

be-sû

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 1).
[sû-be-sû,]

2. Murğ-ı dil feryâd-dâred der gülîstân **sû-
be-sû**
Çün girifte şûd be-dâm-ı hâl-i cânân **sû-
be-sû**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 2).
[sû-be-sû,]
3. Ey gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı hüsn ü ân
Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 4).
[sû-be-sû,]
4. Ez - 'uğûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i
mâr
La'l-ı nâb[i]t mî-şevved tiryâk u dermân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 6).
[sû-be-sû,]
5. Ez-zemîstân-ı firâket bağ-ı dil pejmürde
bûd
Bâ-bahâr-ı vuşlat eknûn ğonce ğandân
sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 8).
[sû-be-sû,]
6. Kes nedâned ki zenehdânest çün aĥkâm
mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-ĥayrân **sû-
be-sû**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 10).
[sû-be-sû,]
7. Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend ğüft u şenîd ânân hezârân **sû-
be-sû**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 12).
[sû-be-sû,]
8. Kî büved şahın-ı dil-i Ħilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iĥsân **sû-
be-sû**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 14).
[sû-be-sû,]
9. Cebhe-i hüsnünde yazdı ĥâme-i kudret
anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı ĥamd u nuşret âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 12).
[sû-be-sû,]
10. Sû-be-sû eyler temevvüc baĥr-i lutf u
re'feti
Dem-be-dem işâr eder ekvâna hep dürr-i
semin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 23). [sû-
be-sû,]
11. Ħaydarâne şavletin gördü 'adûsu **sû-be-
sû**
'Avn-i Ħaĥdır yâveri tevfiķe rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 9). [sû-
be-sû,]
12. Etdi tevâli **sû-be-sû** fevz u zafer feth-i
bilâd
Bâlâ-yı târîķe yazsın bu aĥvâl-i faĥriyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 9). [sû-
be-sû,]

13. Nihâl-i şâh-ı rif'atde ederler **sû-be-sû**
feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u şehir ol verd-i
handâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 5*). [*sû-
be-sû,]*
14. Hayâtî **sû-be-sû** cârî olup bahr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûz-ı Hâk dürtür felek
'inâyâtı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 13*). [*sû-be-sû,]*

subh: *Tespîh çekme.*

Senîñ **şubh** u şafâ-zâ vü nizârîñdan olur
bî-dâr
Bütün ezhârı ağılatdı figân u zârîñ ey
bülbül
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3*).
[*şubh,]*

subh olma-: *Gün doğması.*

Fırkat gibi gönlümde uzandı şeb-i yeldâ
şubh olmadı hâlâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 2*).
[*şubh olmadı, -dı]*

subh u hidâyet: *Sabah vakti ve kurtuluş.*

Şubh u hidâyete bâdî kemâlîñ
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâlîñ (*Gülzâr-ı
Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 27*). [*şubh u
hidâyete, -e]*

subh u şâm: *Sabah ve akşam (gece gündüz).*

'Andelîbân nagmeyi gülşen içinde **şubh u
şâm**
Bâğ-ı firdevs revnakı hem ni'meti dârü's-
selâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 17*). [*şubh u şâm, -]*

Sübhân: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî
nitelik ve zaatlardan uzak olan Allah.*

1. Cemâl erbâbına **sübhân** tecellî-i cemâl
eyler
Dil-i a'dâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 1*).
[*sübhân,]*
2. Eger mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı terk
etme
'İbâdet eyle **Sübhâna** amân nehy-i
Hudâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10*).
[*sübhâna, -a]*

subh-ı sâ'âdet: *Mutluluk sabahı.*

Dîdârını 'arz etdi baña **şubh-ı sâ'âdet**
bir mihr-i melâhe
t (*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 1*).
[*şubh-ı sâ'âdet, -]*

sücûd eyle-: (Ar.) *Secde etmek.*

Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan özge ka'be-i 'ulyâya etmem ser-
fûrû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 15*).
[*sücûd eyler, -r]*

sûfi: *A. Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı
olan.*

Kıblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi **şûfi** 'âbide mihrâb u minber
gösterir

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10*).
[*şûfi,]*

süfün u şâl: *Gemi ve sal.*

Geldi çün cûş u hurûşa kıl nazar deryâ-yı
'aşk
Parçalar **süfün u şâl**ı mevce-i nâzik-teri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 6*).
[*süfün u şâl, -ı]*

sükûnet: *Sessizlik, suskunluk.*

Geldi mi evvel bahâr bilmem laţîf bir
nefha var
Velvele kopdu gülîstânda **sükûnet**
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 12*).
[*sükûnet,]*

sükût: *Susmak.*

Edîbân bezm-i 'irfânda **sükûtu** ihtiyâr
eyler
Sorulsa benden âdâbîñ esâsın söyler 'âr
etmem
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 5*).
[*sükûtu, -u]*

sulûk eyle-: *Manevi terakki yoluna girmek.*

Sulûk eyler mi bir insân 'aceb bir dâne-i
erze
Huķûķ-ı halkı ketm etmek nihâyetde
nedâmetdir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7*).
[*sulûk eyler, -r]*

süngü: *Mızrak ucuna takılan ve küçük, düz bir kılıcı
andıran büyük bıçak.*

Kılınçlar **süngüler** top u tûfengler de ateş
saçdı
Erişdiler kaçarken gerdem-i düşmenlere
çaldı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 7, Mısra 5*).
[*süngüler, -ler]*

şun'-ı kemâl-i hikmet-i dervâ-vı 'aşk: *Aşk
denizinin özünün olgunluğunun sanatı.*

Mevc urur **şun'-ı kemâl-i hikmet-i
deryâ-yı 'aşk**
Kurş-ı mihr-i dil-rübâdır durre-i yektâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 1*).
[*şun'-ı kemâl-i hikmet-i deryâ-yı 'aşk, -]*

sür-: *Dokundurmak, değiştirmek.*

Kâm-ı maķşûd-ı dili almak için Hilmî
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pây-ı yâre **sürmek**
oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 14*).
[*sürmek, -mek]*

sür'at: *Ar. çabukluk, hız.*

Sür'atle mürûr etmededir vakt-i şebâbet
âyâ bu ne hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 15*).
[*sür'atle, -le]*

süre-i esrâr-ı 'aşk: *Aşkın sırlarının süre'si.*

Süre-i esrâr-ı 'aşk şerh ü tefsîr eyledim
Tâķ-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 1*).
[*süre-i esrâr-ı 'aşk, -]*

süre-i nûr: *Kur'an-ı Kerim'in 24. suresi olan Nur
suresi.*

Turre-i gîsûlârın ve'l-leyl zülfün ve'd-
duhâ
Sûre-i nûrdur cemâlin âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
10). [sûre-i nûrdur, -dur]

sûret: Şekil, görünüş.

1. 'Aks eder mir'ât-ı hüsnün **şûretinde** lâ-
fetâ
Gamze-i hûn-bâr-ı cevriñ seyf ü hançer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 3).
[şûretinde, -i, -n, -de]
2. Kûnh-i zâtın bil ne **şûretle** yaratdı Hâk
seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 3).
[şûretle, -le]
3. Ey meh-i tâbende nûr kimden etdiñ
iktibâs
Bir şeb-i deycûru revnaqdâr eder bu
şûretiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 8).
[şûretiñ, -in]
4. Kitâb-ı hüsnünü hem muhtaşar hem de
müfid etdim
Bu **şûret** mün'akis yârîñ heyûlâ-yı
cemâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 6).
[şûret,]

şûret bul-: Vücut bulmak, hâsıl olmak, husûle
gelmek, şekil almak.

Buldu şûret ol heyûlâ-yı cemâlin ibtidâ
Oldu rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâlin ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 1).
[buldu şûret, -du]

sûretâ: Dış görünüşe göre, görünüşte, zâhiren.
Şûretâ insânız amma şretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 13).
[şûretâ,]

sûret-i mâhiyyet: Dış görünüşü. (Varlığın şekli).
Ebruvânın gösterip mir'ât-ı dilde bi'l-
benân
Şûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı 'ayân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 6).
[şûret-i mâhiyyetinde, -i, -(n)de, -]

sürh-i 'izâr: Kırmızı yanak.

1. Gülistân-ı gönülde murğ-ı cândır şâmit u
sâkit
Uşanmış mı 'aceb bülbül gülün **sürh-i**
'izârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 4).
[sürh-i 'izârından, -i, -n, -dan]
2. Yâd eyledi dil-i Hilmî yine faş-ı bahârı
ol **sürh-i 'izârı**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 22).
[sürh-i 'izârı, -ı]

sûr-ı cedîd et-: Yeni bir neşe buldum.

Verip ol sâkî-i devrân bahâya bâde-i
ihsân
Hoşâ pür-neşve dil şimdi 'Azîm sûr-ı
cedîd etdim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 20).
[sûr-ı cedîd et-, -di, -m]

sûr-: Öñüne katıp götürmek.

Yunânistân feth olur elîf-ı Hâkla ser-te-
ser
Hatve hatve añları **sürmekde** yer yer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 30).
[sürmekde, -de]

sus-: Susmak, konuşmamak..

Figânın 'arşa dek çıktı **şuş** artık bağrımı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey
bülbül (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra
9). [şuş,]

su'ûd et-: Yükselmek.

Şu'ûd etdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-
şübhe
Girer mi berzağa âyâ ki 'anķâ
iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 17).
[şu'ûd etdi, -di]

sûver bul-: Suret bulmak, biçimlenmek.

Vâkıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ hikmet-
maķarr
'Unşur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla şûver
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
38). [şûver buldu, -du]

sû-yı sübhân: Her türlü kusurdan, noksandan,
beşerî nitelik ve zaafılardan uzak olan Allaha doğru.

Bilip kadr-i hümayûnun aña 'arz-ı
'ubûdiyyet
Du'â-yı hayrını ref eylemekdir **sû-yı**
Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 18). [sû-
yı sübhâna, -a]

sûzân: Yakıcı, yakan.

Âteş-i firķatde **sûzân** cân u dildir 'âķıbet
Vâsıl-ı maķşûd olan bād-ı şabâdır 'âķıbet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 35).
[sûzân,]

sûziş-i cân u ten: Beden ve ruhun yanması.

Verdiğin âteş derûn-ı sîmede etse zuhûr
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 12).
[sûziş-i cân u tenim, -im]
Verdiğin âteş derûn-ı sîmede etse zuhûr
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 12).
[sûziş-i cân u tenim, -im]

sûziş-i sevdâ: Aşk acısı.

A Hilmî **sûziş-i sevdâyı** mümkün mi
'aceb tesķin
Beni de yaķdı aġlatdı ġam u ekdârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 11).
[sûziş-i sevdâyı, -y, -ı]

süzül-: Süzülmek.

Süzüldi maġribe toġru amân lem'ât-ı
ikbâlim
Karardı şu'le-i 'aşķım o mehtâbın
zevâlinde

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 5).
[süzüldi, -di]

S

şâd et-: Mutlu etmek, sevindirmek.

Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâkı elbet 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır **şâd eder** nâ-şâdı lutf-efzâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 8). [şâd
eder, -er]

şâdân: Sevinçli, mutlu, bahtiyâr.

Seni **şâdân** beni nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem beni âgyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 9).
[şâdân,]

şâdân et-: Mutlu, huzurlu etmek.

Beni **şâdân eder** emr-i Celîl lâ taqneû
Hilmî
Mağarr u mes
kenim olmaz cehennem ka' rı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 17).
[şâdân eder, -er]

şâdân ol-: Mutlu, sevinçli olmak.

O zât takbîl ede dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
Alup hazz u naşîbin leblerîñ ey menba'-ı
'irfân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
27). [şâdân ola, -a]

şâh ol-: Padişah olmak, saltanatın başına geçmek.

Çanâ'at mülküne **şâh ol** le'îme ser-fürü
etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî kadrîni 'âl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 7). [şâh
ol, -]

şâhâne: Harika, çok güzel.

Baňa 'arz etdi **şâhâne** yüzün ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü
hayâlinden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 3).
[şâhâne,]
Mâhitâb 'arz eder rûyun **şâhâne**
Encüm-i âsumân çıkar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 9).
[şâhâne,]

şâh-ı 'ask: Aşk padişahı.

Serv-i nâzım gel şokul âğûş-ı hüzne bir
şabâh
Nağme-dâr ol **şâh-ı 'aşkda** bülbül-i şeydâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 14).
[şâh-ı 'aşkda, -da]

şâh-ı iklîm-i melâhet: Güzellik ülkesinin padişahı.

El-gıyâs ey **şâh-ı iklîm-i melâhet** el-
gıyâs
Ey meh-i rahşende-i mülk-i 'adâlet el-
gıyâs
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 1).
[şâh-ı iklîm-i melâhet, -]

şâh-ı mülk-i fakr: Fakirlik mülkünün şahı.

Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-
fürü
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç a'lâya etmem ser-

fürü

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 1).
[şâh-ı mülk-i fakr, -]

şâhid-i 'îd: Bayramın tanığı.

Mağla'-ı 'aşkdan tecellî eyledi **şâhid-i 'îd**
Verdi şad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 19).
[şâhid-i 'îd, -]

şâhid-i maksad: Maksat güzeli. II İstenilen, arzu
edilen.

Rûze-i hicrânîñ olmaz mı o 'îd-i vuşlatı
Şâhid-i maşşad giyerdi câme-i pür-
ziyeni
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 30).
[şâhid-i maşşad, -]

şâ'ir: Şiir söyleyen.

Okusun bu nazmı Hilmî bâdeler versin
saña
Şi' rini **şâ'ir** görünce âferîñ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 14).
[şâ'ir,]

şâ'ir-i mâhir: Yetenekli şair.

Ber-şaraf olsun gumûm hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 12).
[şâ'ir-i mâhir, -]

sakk evle-: Yarmak, yarık oluşturmak.

Hâme-i feryâdımı vaşî için **şakş**
eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir
külah
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 17).
[şakş eyledim, -di, -m]

şâm u seher: Gece gündüz II daima.

Nihâl-i şâh-ı rif atde ederler sù-be-sù
feryâd
Teveccüh eyleyip **şâm u seher** ol verd-i
handâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 6). [şâm
u seher, -]

şâm-ı cehâlet: Cehalet akşamı.

Şubh u hidâyete bâdî kemâlîñ
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâlîñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 28).
[şâm-ı cehâleti, -i]

şâm-ı firkat: Ayrılık akşamı/gecesi.

Şâm-ı firkatde zuhûr-ı şubh-ı vuşlat
bekleriz
Tâ şabağdan şâma dek bir mâh-ı tal'at
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 1).
[şâm-ı firkatde, -de]

şân: Büyüklük, ululuk, azamet.

Şânında dedi levlâke levlâk
Hâk Celle lemâ hâlaqtü'l-eflâk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 21).
[şânında, -i, -n, -da]
Gülistân-ı hâkîkat **şânınıñ** verd-i bû-
efşânı
Semâ-yı ma'rifet mihr-i münîri cism-i
nûrânî

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 3).
[şânınıñ, -ın, -iñ]

şân-: Sanmak, düşünmek, zannetmek.

1. Şanma esrâr-ı İlâhî Hilmîyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 7).
[şanma, -ma]
2. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevri
eyleyen
Gece gündüz bâ'îs-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 5).
[şanma, -ma]
3. Beni 'âlem ne hikmet mübtelâ bir yâre
şanmışlar
Dümû '-ı hüznümün kaçrâtını fevvâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 1).
[şanmışlar, -mış, -lar]
4. Beni 'âlem ne hikmet mübtelâ bir yâre
şanmışlar
Dümû '-ı hüznümün kaçrâtını fevvâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 2).
[şanmışlar, -mış, -lar]
5. Nücûm-ı pertev-i ikbâlîmi meh-pâre
şanmışlar
Ki şems ü şehri seyrân edip seyyâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 3).
[şanmışlar, -mış, -lar]
6. Nücûm-ı pertev-i ikbâlîmi meh-pâre
şanmışlar
Ki şems ü şehri seyrân edip seyyâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 4).
[şanmışlar, -mış, -lar]
7. Şeb-i zulmetde garķ oldu cihân envâre
şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevķ hâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 5).
[şanmışlar, -mış, -lar]
8. Seni şâdân benî nâ-şâd eder mi bir vakit
Mevlâ
Neden bilmem benî ağıyâr ki baht-ı kara
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 10).
[şanmışlar, -mış, -lar]
9. Seni muhtâc u bî-ilâc benî bî-çâre
şanmışlar
Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 15).
[şanmışlar, -mış, -lar]
10. Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 20).
[şanmışlar, -mış, -lar]
11. Şu 'â'-i bahtımı 'aks eyledi ekdâre
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 25).
[şanmışlar, -mış, -lar]

şân ver-: Şereflendirmek, ün salmak.

Ka'inâta hükmü nâfizdir cihân fermân-
beri
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir tuğrâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 18).
[şân verir, -ir]

sarâb suñ-: Şarap vermek/sunmak.

Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i
mest
Bâde-i 'aşkın hayâtıdır suñ baña kaçre
sarâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 14).
[sarâb suñ, -]

sarâb-ı 'aşk: Aşk, sevgi şarabı.

Meded ey sâķi-i bezm-i muhabbet tuldur
aķdâhı
Şarâb-ı 'aşk ile ser-mest olan geçmez
Hudâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 24).
[sarâb-ı 'aşk, -]

sark u ğarb: Doğu ve batı II tüm dünya, herkes.

Şark u ğarba pertev-endâz-ı 'inâyetdir
özü
Oldu pertev âfâtâb-ı 'adl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 19).
[şark u ğarba, -a]

sart ol-: Şart olmak, kural olmak.

1. Bezm-i 'aşķda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu
şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 1).
[şart oldu, -du]
2. Bezm-i 'aşķda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu
şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 2).
[şart oldu, -du]
3. Cüst ü cû etmek muhâldir cehl ile râh-ı
necât
Ol kitâb-ı 'aşķı bir kez ezber etmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 4).
[şart oldu, -du]
4. Ders-i 'aşķ içre dilâ hâllâl-ı müşkil
olmağa
Pek mükemmel baķs-ı zülf-i yâri bilmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 6).
[şart oldu, -du]
5. Kûşe-i firkatde vuşlat dâmeni girmez ele
Râh-ı 'aşķda ol metâ'-ı cânı vermek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 8).
[şart oldu, -du]
6. Keşret içre yâri bulmak ehl-i vahdet
kâridir
Terk edip ağıyârî tenhâ yâri sevmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 10).
[şart oldu, -du]
7. Şahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet
etmege

Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 12).
[şart oldu, -du]

8. Kâm-ı makşûd-ı dili almak için Hilmî
hemân
Çeşm ü rûyın hâk-i pâ-yı yâre sürmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 14).
[şart oldu, -du]

şâyân: Layık, yaraşır, uygun.

Çekdi dest Hilmî cihândan artık 'avdet
eylemez
Gitti bir şâhib-liyâkat dense **şâyân** ey
tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 10).
[şâyân,]

şeb: Gece.

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu **şeb** mişbâh-ı
iğbâlîm
Ziyâ-yı mihr için aşlâ şabâhı intizâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 3).
[şeb,]
2. Uzunca bahş-i zülfünce nice ince hayâl
etdim
Bu **şeb** müşkbâr-ı târında rakîble kıl u kâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 2).
[şeb,]
3. Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu
şeb
'Arz-ı dîdâr etmege mâh yok mu imkân
ey tabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 3).
[şeb,]
4. Vaşlını tahtlîfle va'd etdirdim amma işbu
şeb
'Ahd u mişâk etse de yâr kalğâr inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 5).
[şeb,]
5. Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir vuşlat
içün
N'eylerim firkat **şebinde** nâ-tamâm envârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 10).
[şebinde, -i, -(n)de]
6. Kâdr olur her **şeb** ki ola vuşlat-ı dildâr
baña
'İd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 41).
[şeb,]
7. Şevk vermededir dehre bu **şeb** mâh-ı
mücellâ
bak şu'le-i sevdâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 3).
[şeb,]
8. Bu **şeb** ol mâh-liqâyı seyr edip bir rûz-ı
'İd etdim
Gönül pervânesi gitdi görünce şem'a-i
sûzân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 15).
[şeb,]

şeb ü eshâr: Seherler ve gece(ler)in.

Gülistândır mekânı ey hatîb-i minber-i
şahrâ
Neden efgânla geçmekte **şeb ü eshârın**
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 8).
[şeb ü eshârın, -ın]

şebâb: Gençlik, tazelik, cıvanlık.

Hazân şoldurdu evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı
cefâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 5).
[şebâbında, -ı, -n, -da]

şebâbet: Gençlik.

Vedâ' etmek **şebâbetde** hayâta Hilmî
düşvârdır
Hubûb etdi eccl bâdı ne çâre mevt
hevâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 33).
[şebâbetde, -de]

şebân-rûz: Gece gündüz, her zaman.

Vücûd-ı akdesiñ mahfûz olup taht-ı
hilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep
Rabb-i Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 9, Mısra 62).
[şebân-rûz,]

şeb-i deycûr: Karanlık gece.

Şu'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir **şeb-i deycûr** içinde ararım tâb-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 12).
[şeb-i deycûr, -]

şeb-i deycûru: Karanlık gece.

Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ
iktibâs
Bir **şeb-i deycûru** revnağdâr eder bu
şûretiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 8).
[şeb-i deycûru, -]

şeb-i ğam: Gam/üzüntü geces.

Her **şeb-i ğamda** ederdim tâ şehir fikr ü
hayâl
Deşt-i firkatde kııldım âh u zâr rûz u
leyâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 1).
[şeb-i ğamda, -da]

şeb-i hicrân: Ayrılık geces.

Dilâ giryân u feryâda leb-i handân olur
bâ'is
Hemân âh u şehir-gâha **şeb-i hicrân** olur
bâ'is
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 2).
[şeb-i hicrân, -]

şeb-i yeldâ: Yılın en uzun geces.

1. Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-
feşân
Bir **şeb-i yeldâ** içinde cây-ı zulmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 4).
[şeb-i yeldâ, -]
2. Firkat gibi gönümde uzandı **şeb-i yeldâ**
şubh olmadı hâlâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 1).
[şeb-i yeldâ, -]

3. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mir'ât-ı
hâlinde
Egerçi yazdılar ammâ şadâkat var mı
kâlinde
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 7).
[şeb-i yeldâda, -da]

şeb-i zulmet: *Karanlık gece.*

Şeb-i zulmetde garķ oldu cihân envâre
şanmışlar
Hayâlâtıdan ne zevķ hâşıl olur ey dilber-i
ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 5).
[şeb-i zulmetde, -de]

şeb-nem-i berg-i 'izâr: *Yanağının yaprağındaki çiğ tanesi.*

Ol bahâr-ı lutfuñ oldu bâ'is-i izhâr-ı 'aşķ
Şeb-nem-i berg-i 'izâr-ıñ zîver-i gül-zâr-ı
'aşķ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 14). [şeb-nem-i berg-i 'izâr-ıñ, -]

şecâ'at: *Yiğitlik, yürekliik.*

Bu hey'et ki **şecâ'atle** muhammer tıyneti
Hâķdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 9).
[şecâ'atle, -le]

şecâ'at-pişeniñ âsârı: *Cesurların eserleri.*

Görmek isterseñ **şecâ'at-pişeniñ âsârını**
Ey dil 'atf eyle naẓar bir kerre bâb-ı
Haybere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 5).
[şecâ'at-pişeniñ âsârını, -n, -ı]

şecer: *Ağaç.*

Bir **şecer** ki zirvesi hâķ-i zemîni bûs eder
Şallanır bâd-ı şehirle dalları tûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 11).
[şecer,]

şefâ'at: *Bir suçlunun bağışlanması için aracılıkta ve yardımda bulunma.*

Şefâ'at yâ resûl hâlim yamandır
Heme kâlim dü 'âlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 35).
[şefâ'at,]

şefâ'at eyle-: *Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.*

Günahķârım n'olur hâl-i melâlim rûz-ı
maşşerde
Şefâ'at eylemez ise nebîler faķrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 14).
[şefâ'at eylemez, -mez]

şefâ'at kıl-: *Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceğî kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri.*

Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl bekâda hâl vaķîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 10).
[şefâ'at kıl, -]

şefî'-i müznib: *Günahķarların şefaatçisi; Hz. Muhammed.*

Ol **şefî'-i müznibîñ** dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' mihr-i şefķat
âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 9).
[şefî'-i müznibîñ, -]

şehâdet: *Şehit olma, şehitlik.*

Her bir efrâd-ı şecâ'at-pişeniñ kâlinde
hep
Gâzîlik ile **şehâdetdir** muşavver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 12).
[şehâdetdir, -dir]

şehâmet: *Can, yiğitlik, cesaret.*

Toğ ey mihr-i sa'âdet sen **şehâmetle**
şabâh oldu
Toğarsa nûr aķar Hilmî mehiñ rûy-ı
melâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 11).
[şehâmetle, -le]

şehen-şâhâ: *Ey şahlar şahu/padişahlar padişahu!.*

Şehen-şâhâ hüdâvendâ kerîmâ ey kerem-
fermâ
Muķı' dir ser-te-ser 'âlem hurûf-ı hükm-i
fermâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 55).
[şehen-şâhâ,]

şeh-i mülk-i bekâbi'llâh: *Bekâbi'llâh ülkesinin padişahu.*

Vücûd-ı es'adî anıñ **şeh-i mülk-i
bekâbi'llâh**
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâķ
bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 9).
[şeh-i mülk-i bekâbi'llâh, -]

şeh-i mülk-i la-'amrûk: *Leamruke ülkesinin padişahu. (leamruke= ömrüne andolsun ki anlamına gelen Hicr suresi 72. Ayetin ilk terkibi).*

Ey **şeh-i mülk-i la-'amrûk** vey meh-i
burc-ı kerîm
Bahr-i hayretde ķalıp vaşfında hep 'aķl u
selim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 31). [şeh-i mülk-i la-'amrûk, -]

şehin-şâh-ı cihân: *Dünyanın yüce padişahu, cihanın şahlar şahu.*

Ol **şehin-şâh-ı cihânı** kıl muẓaffer
dâ'imâ
Seyl-i esyâf eyleyen her ģâziyânıñ
'aşķına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 7).
[şehin-şâh-ı cihânı, -ı]

şehr ü bender: *Şehir ve ticaret limanları.*

Ez-ķadîm mu'tâd u kârı Türkleriñ ceng ü
cîdâl
Harb ile zâbıt eylemekdir **şehr ü bender**
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 20).
[şehr ü bender, -]

şehr ü kişver: *Şehir ve ülke.*

Gürledikçe top u a'dâ kûb-ı satvet der-
'aķeb
Kaçdılar terk eyleyüp her **şehr ü kişver**
dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 28).
[şehir ü kişver, -]

şehir-i şevvâlû'l-beşîr: Şevval'ı müjdeleyen ay.

Şu 'le-i mâh-ı münîr şehir-i şevvâlû'l-beşîr

Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevkle müstenîr
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 7).

[şehir-i şevvâlû'l-beşîr, -]

şekl-i mâr: Yılan şeklinde.

Ez - 'ukûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed **şekl-i mâr**

La 'l-i nâh[i]t mî-şevved tiryâk u dermân
sû-be-sû

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 5).

[şekl-i mâr, -]

şem et-: Koku almak, kokusunu almak.

Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruğun bâğ-ı
meveddetde

Olur murğ-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı
zenehdâna

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 31).

[şem eden, -en]

şem 'a-i sûzân: Yakıcı mum.

Bu şeb ol mâh-likâyı seyr edip bir rûz-ı
'îd etdim

Gönül pervânesi gitdi görünce **şem 'a-i sûzân**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 16).

[şem 'a-i sûzân, -]

şem 'i fûrûzân: Parlayan mum.

Füyûzât gülşeni olmuş durur her bezm
gülistânı

Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-kıyâm **şem 'i fûrûzânı**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 36). [şem 'i fûrûzânı, -ı]

şemûm: Güzel koku.

Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı
zülfünde

Siyâh gîsûların 'anber **şemûmdir** yâ
resûlullâh

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 6).

[şemûmdir, -dir]

şemm et-: Koklamak.

Gülşen olsa her taraf bûy-ı şafâ-yı murğ-ı
dil

Hilmî-âsâ **şemm eder** gül-zâr-ı dilden
bûy-ı câh (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 24). [şemm

eder, -er]

Zülf-i cânân nûkhet-i müşki baña **şemm**
etdirir

Ol sebebden 'anber-i sârâya etmem ser-
fürû

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 11).

[şemm etdirir, -dir, -ir]

şemm-i bûy-ı vaşl: Vuslatın kokusunu koklamak.

Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül-
mişâl

Şemm-i bûy-ı vaşl içün ol hûsn-i hûvâre
düş de gör

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 6).

[şemm-i bûy-ı vaşl, -]

şems ü şehir: Şafak vakti ve güneşi.

Nücûm-ı pertev-i ikbâlîmi meh-pâre
şanmışlar

Ki **şems ü şehir** seyrân edip seyyâre
şanmışlar

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 4).
[şems ü şehir, -i]

şems-i 'ulvâ-vı cemâl: Güzelliğinin en yüce olan
güneşi.

Buldu sûret ol heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ
Oldu rûşen **şems-i 'ulyâ-yı cemâliñ**

ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 2).

[şems-i 'ulyâ-yı cemâliñ, -in]

şemşîr-i dâd: Adalet(in) kılıcı.

Lem 'a-pâş-ı satvet ü heybet olur **şemşîr-i dâd**

Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü hançer
dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 17).
[şemşîr-i dâd, -]

şemşîr-i müjgân: Kirpiğinin kılıcı.

Şemşîr-i müjgânların çekdi haramî
kaşlarını

Dökdü kanlar cevher-i cân oldu gâret el-
gıyâs

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 3).
[şemşîr-i müjgânların, -lar, -n]

şenîd: Duyulmuş, işitilmiş.

Ez-ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft u **şenîd** ânân hezârân sū-

be-sū
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 12).

[şenîd,]

şerbet: Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.

Câridir çün leblerinde tahtihe'l-enhâr
hemân

Hilmîyâ ben andan artık kaçre **şerbet**
isterim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 14).
[şerbet,]

şerbet-i mevt: Ölüm şerbeti.

Hazân şoldurdu evrâk-ı hayâtı bak
şebâbında

İçirir **şerbet-i mevti** felek câm-ı
cefâsından

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 6).
[şerbet-i mevti, -i]

şerbet-i şîrîn leb: (Yârin) tatlı dudağının şerbeti.

Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ
seni

Şerbet-i şîrîn leb ü la 'l-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 14).

[şerbet-i şîrîn leb, -]

şerh ü tefsîr eyle-: Açıklamak ve yorumlamak..

Süre-i esrâr-ı 'aşkı **şerh ü tefsîr eyledim**
Tâk-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 1).
[şerh ü tefsîr eyledim, -di, -m]

şerha şerha ol-: (Gönül, ciğer) parça parça,
paramparça olmak. (Acı, elem içinde olmak
bağlamında.).

Şerha şerha oldu sînem tîğ-i cevri-yâr ile
Arasın bulsun tabîbân derdime çâre şabâh

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 9).
[şerha şerha oldu, -du]
Şerha şerha oldu sinem şad hezâr efsûs
baña
Hâlime ağlar a Hilmî hep şehir bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 9).
[şerha şerha oldu, -du]

ser'-i enver: Parlak şeriat.

Nâr-ı düzağdan beterdir Türkleriñ harb
âteşi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38).
[şer'-i enver, -]

serm ü haclet: Utanma ve arlanma.

Defter-i a'mâl-i hayrım töldi 'işyânla
hemân
Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet
âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8).
[şerm ü haclet, -]

serm-sâr evle-: Utandırmak, mahcup duruma düşürmek.

Şerm-sâr eyler nihâyet ahları kızb ü
dürûğ
Şıdk ile giymek gerekdir harbe lâyıq
kaleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 7).
[şerm-sâr eyler, -r]

serm-sâr kal-: Utanıp kalmak, mahcup olmak.

Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer tıyneti
Hağdan
Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10).
[şerm-sâr kaldı, -dı]

şesper: Eski savaş aletlerinden topuz.

Desem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez
n'olur
Kân dökken ebrûlarıñ ol demde şesper
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14).
[şesper,]
Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ
nedir
'Aşk ile dü desti ursam gam degildir
şespere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 12).
[şespere, -e]

şevk: Şiddetli arzu, istek, aşırı heves.

1. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fif cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan ahlâr bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6).
[şevkile, -ile]
2. Ber-ıtaraf olsun gümüm hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu yolda ittibâ' etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11).
[şevk,]

şevk ile: Aşk ile; canıgönülden, büyük bir arzuyla.

1. 'Aşk ile ceryân eder bañr-i muhîf-i
kâ'inât

Şevk ile devrân eder eflâke bañr u
bere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10).
[şevk ile, -]

2. Mâsivâya râğbet etme şevk ile îmâna gel
Ver şalât peygambere kâşâne-i sultâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 1).
[şevk ile, -]
3. Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım âğûş-ı vefâya yârî firât kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 13).
[şevk ile, -]

şevk ü neşât: İstek; neşe.

Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu
hâk üzre
Verir şevk ü neşât her dem zebân-ı
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 10).
[şevk ü neşât, -]

şevk ver-: İstek ve coşkunculuk vermek, şevklendirmek.

Şevk vermededir dehre bu şeb mâh-ı
mücellâ
bañ şu'le-i sevda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3).
[şevk vermededir, -me, -de, -dir]

şevke gel-: İstemek, şiddetli arzu etmek.

Gel ey muṭṭıb al âğûş-ı şafâya ṭırma
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muḥriḳ
şadâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22).
[şevke gelir, -ir]

şevk-i cedîd: Yeni keyf, neşe // yeni ilham.

Maṭla'-ı 'aşqdan tecellî eyledi şâhid-i 'îd
Verdi şad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 20).
[şevk-i cedîd, -]
Dem-â-dem şarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân
eyler
Bu dem şevk-i cedîd hâşıl olubdur
'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 4).
[şevk-i cedîd, -]

şev'-i nefis: Nefis olayı.

Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i
nefis
O seniñdir tâ ezelden aña râğbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5).
[şey'-i nefis, -]

şiddet-i derd-i dil: Gönül acısının sertliği.

Leb-i la'liñ devâ-yı mahz iken bîmârî-i
'aşka
Ne hikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân
olur bâ'is
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10).
[şiddet-i derd-i dile, -e]

şifâ: Hastalıktan kurtulma, sağalma.

Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet
olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alife yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı
Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8). [şifâ,]

şikâr-gâh-ı muhabbet: Sohbetin av yeri.

Şahârî-i beyâbân-ı elemde almağa ey dil
Şikâr-gâh-ı muhabbetde âhû-çeşmân olur
bâ'is

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 4).

[şikâr-gâh-ı muhabbetde, -de]

şikest ol-: Kırılmak, bozulmak.

Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i
çeşmi

Yazık ki müstefid olmaz anıñ artık

cilâsından

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 29).

[şikest oldu, -du]

şimdi: Şimdi, şu an.

1. Cihânıñ reşk-âver bâğ-ı İremdir ser-te-ser

şimdi

Meziyyet vermede yokdur nazîri nev'-i
insâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 9).

[şimdi,]

2. Anıñ 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir

gazel **şimdi**

Huzûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem
edibane

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17).

[şimdi,]

3. Ey hâkim-i 'aşk faşl olacak **şimdi** bu

da'vâ

hüküm eyle ser-â-pâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7).

[şimdi,]

4. Verip ol sâkî-i devrân bahâya bâde-i

ihsân

Huşâ pür-neşve dil **şimdi** 'Azîm sûr-ı

cedîd etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 20).

[şimdi,]

şir: Şiir, edebi değeri olan nazımlı, kafiyeli söz.

Okusun bu nazmı Hilmi bâdeler versin

saña

Şi'rini şâ'ir görünce âferîn etsin saña

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14).

[şirini, -i, -n, -i]

şitâbân: Aceleyle, koşarak.

Eyle tebrîke **şitâbân** böyle 'id-i es'âdi

Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17).

[şitâbân,]

şitâbân ol-: Acele etmek, çabuk gitmek, seğırtmek.

avs-ı miñnet sînemi cerh etdi dermân ey

tabîb

Rûh vedâ' etmekde cisme ol şitâbân ey

tabîb (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra

2). [şitâbân ol, -]

şu'â'-efşân-ı feyz ol-: Işıksaçan bereket, bolluk

olmak.

Tulû'-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı

hilâfetden

Şu'â'-efşân-ı feyz oldu ser-â-ser şahın-ı

ekvâna (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra

2). [şu'â'-efşân-ı feyz oldu, -dı]

şu'â'-i baht: Baht, talihin ışığı.

Şu'â'-i bahtımı 'aks eyledi ekdâre

şanmışlar (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1,
Mısra 25). [şu'â'-i bahtımı, -i, -m, -ı]

şu'â'-ı mihr-i eltâf: Cömertlikler güneşinin ışığı.

Şu'â'-ı mihr-i eltâfın nûr-efşân-ı dil ü

cândır

Zevâl-i zulmet-i çevre meh-i tâbân olur

bâ'is

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 5).

[şu'â'-ı mihr-i eltâfın, -ın]

şu'â'-ı revnak-efzâ: Parlaklığı/güzelliği artıran
ışık.

Bahâr-ı dâ'im-âsâdır füyûzât bahş eder
lutfu

Şu'â'-ı revnak-efzâ hep bu ezhâr-ı

gülistâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 8).

[şu'â'-ı revnak-efzâ, -]

şûh: İşveli, cilveli dilber/güzel.

Ey sitemger **şûh** çeşmin âteş-i cevri

hemân

Yakdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-

gıyâs

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7).

[şûh,]

şuhûda er-: Gözle görülecek şekilde var olma.

Vücûda gelmeden ecrâm-ı 'ulvî

Şuhûda ermeden ecsâm-ı suflî

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 14).

[şuhûda ermeden, -meden]

şuhûr: Şehirler.

Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her

bâr

Îzâ'e eyledim sâl u **şuhûr** u dehri

Allâhım

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10).

[şuhûr,]

şükûfe-zâr ol-: Çiçek bahçesi olmak II güzelleşmek.

Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-

ârâ

Hemîşe revnak-efzâdır bütün ezhâr-ı

ekvâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 13).

[şükûfe-zâr olan, -an]

şu'le: Işık.

1. Hâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı

cihân

Şu'lesin setr eylemiş hırşîd-i tâbân ey

tabîb

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 8).

[şu'lesin, -si, -n]

2. Mâhitâbım gel şokul âğûş-ı âfâka yine

Necm-i bahtım **şu'lesile** bulurum eşârı

ben

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14).

[şu'lesile, -(s)i, -(y)le]

3. Kudretin ibdâ'ını tağyîre kâdir mi olur

Kim bozar necm ü kıamere **şu'ledir** bu

haleyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4).

[şu'ledir, -dir]

şu'le-i ask: Aşkın parıltısı, ışığı.

Süzüldi mağribe toğru amân lem'ât-ı

ikbâlim

Karardı **şu'le-i 'aşkım** o mehtâbîn
zevâlınden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6*).
[şu'le-i 'aşkım, -ım]

şu'le-i mâh-ı münîr: *Parlak ayın ışıǵı (parıltısı).*
Şu'le-i mâh-ı münîr şehr-i şevvâlû'l-beşîr
Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevkle müstenîr
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 7*).
[şu'le-i mâh-ı münîr, -]

şu'le-i ruhsâr-ı yâr: *Sevgilinin yanaklarının alevi.*
Şu'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycür içinde ararım tâb-dârı
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 11*).
[şu'le-i ruhsâr-ı yâre, -]

şu'le-i sevdâ: *Sevda, aşk ateşi.*
Şevk vermededir dehre bu şeb mâh-ı
mücellâ
bak **şu'le-i sevdâ** (*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 4*). [şu'le-i sevdâ, -]

T

tâ ezel: *Geçmişi çok eskilere dayanmak; çok öteden, önceden beri.*

Jâle-i verd-i cebîniñ rahmet-i dünyâ lebiñ
Tâ ezelde âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 16*). [tâ ezelde, -]

tâ ezel: *Geçmişi çok eskilere dayanmak; çok öteden, önceden beri.*

Cândan özge var mıdır 'arz etmege şey'-i
neffis
O seniñdir **tâ ezelden** aña rağbet isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6*). [tâ ezelden, -]

tâ kıyâmet: *Kıyamet gününe deǵın.*

Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâlî ey Rabbim
ola
Tâ kıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmî'
minberi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 6*). [tâ kıyâmet, -]

tâ sabahdan şâma dek: *Sabahtan akşama kadar.*

Şâm-ı firkatde zuhûr-ı şubh-ı vuşlat
bekleriz
Tâ şabağdan şâma dek bir mâh-ı tal'at
bekleriz
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 2*). [tâ şabağdan şâma dek, -]

tâ seher: *Seher vaktine kadar, sabaha kadar.*

Her şeb-i ğamda ederdim **tâ seher** fikr ü
hayâl
Deşt-i firkatde kılardım âh u zâr rûz u
leyâl
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 1*).
[tâ seher, -]

tâ'at: *Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.*

Oldu jeng-âlûd hayfâ cevher-i 'ömr-i
'azîz
Hilmîyâ takdîme ahrâ yokdur aşla **ta'âti**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10*).
[ta'âti, -i]

tâb: 1. Işık, parlaklık. 2. Güç, kuvvet.

Kî büved şahn-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet **tâb** u ihsân sû-
be-sû
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14*).
[tâb,]

tab': *Tabiat, mizaç.*

Kendime eglence 'add etdim firâk-ı yâri
ben
Vuşlat-ı cânânı **tab'im** pek işâbet istemez
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 10*).
[tab'im, -ım]

tâb u envâr-ı ğarâm: *Aşkın nuru ve ışıǵı.*

Verdi Hakkâ ehl-i 'aşka **tâb u envâr-ı
ğarâm**
Âfitâb-ı zât-ı 'ulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 13*). [tâb
u envâr-ı ğarâm, -]

tâb u fer: *Güç ve kuvvet II -Işık ve parlaklık.*

1. Kevkeb-i şân u tâli'i **tâb u fer** verdi
ekvâna
Mîhr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr
arziyyeyi
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 3*). [tâb u
fer, -].
2. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i 'aşka
tâb u fer
Ol metâ'-ı hüsnüñe Hilmî cihân hep
müşteri
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 9*).
[tâb u fer verdi, -di, -]
3. Seyf-i hûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u
fer
Zü'l-fikârda görünen tâb u tüvânîñ
'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 13*). [tâb
u fer ver, -]

tâb u tüvânîñ 'aşkı: *Parlaklık ve güç hatırına.*

Seyf-i hûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u
fer
Zü'l-fikârda görünen **tâb u tüvânîñ
'aşkına**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 14*). [tâb
u tüvânîñ 'aşkına, -(n)a]

tâb-dâr: *Parlak.*

Şu'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycür içinde ararım **tâb-dârı**
ben
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12*).
[tâb-dârı, -ı]

tâb-ı la'l: *(sevgilinin) dudağının parlaklığı.*

Tâb-ı la'liñden olup her bir füyûz-ı hâş u
'âm
Ziynet-ârâ-yı dü-'âlem hüsn-i bî-hemtâ
lebiñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 19*). [tâb-ı la'liñden, -iñ, -den]

tâb-ı nâr-ı intizâr: *Bekleme (özleme) ateşinin sıcaklığı(yakıcılığı).*

Yakdı ser-tâ-ser vücûdum **tâb-ı nâr-ı
intizâr**
Anı teskîn etmege bir âb-ı himmet
bekleriz

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 9).
[tâb-ı nâr-ı intizâr, -]

tabî'at: Doğa, tabiat.

Arzı tezyîn etdi yine **tabî'at**
Âşâr-ı kudretidir bu zîb ü ziyet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 1).
[tabî'at,]

tabîb: Tıp âlimi, tıp ilmini bilen, hastalara bakan hekim.

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre hayf
Çok **tabîb** etmiş tedâvî derdine yok çâre hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 2).
[tabîb,]
2. Şerha şerha oldu sînem tîg-i cevri-yâr ile
Arasın bulsun **tabîbân** derdime çâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 10).
[tabîbân, -ân]
3. Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ ey gâfil
Gıdâdır rûha 'aşkıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 7).
[tabîbdır, -dır]

tâbiş-i mihr-i havâl: Hayalinin güneşinin parlaklığı.

Zül'fikâr-ı kaşların aḥkâm-ı Hayder gösterir
Tâbiş-i mihr-i hayâlîñ tavr-ı Kanber gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 2). [tâbiş-i mihr-i hayâlîñ, -iñ]

tâbiş-i mihr-i şifât: Yüzün güzelliğinin parlaklığı.

Tâbiş-i mihr-i şifâtîñ cünbiş-i garrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 45). [tâbiş-i mihr-i şifâtîñ, -iñ]

tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr: Sevgilinin güzelliğinin güneşinin parlaklığı.

Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Ba'dezân ben ol meh-i garrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 3).
[tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr, -]

tâc-ı 'aşk: Aşk tacı.

Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı 'aşkı giydim hiç a'lâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 2).
[tâc-ı 'aşkı, -ı]

tağvir: Değiştirme, başkalaştırma.

Kudretiñ ibdâ'ını **tağvîre** kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kamerde şu'ledir bu hâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 8, Mısra 3). [tağvîre, -e]

tahammül: Dayanma, katlanma.

Ža'îf ü nâtüvânım çün geçerken ol sırât üzre
Tahammül yokdur iḥmâl-ı şakîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 12).
[tahammül,]

tahlif: Yemin ettirme.

Vaşlını **tahlîfle** va'd etdirdim ammâ işbu şeb
'Ahd u mîşâk etse de yâr kalḡar inkâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 5).
[tahlîfle, -le]

tahmîl et-: Yüklenmiş mi.

Bâğ-ı göñlümde çiçekler bil ne ḥikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi etmiş bâr-ı âh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 6).
[tahmîl etmiş mi, -]

tahn ol-: Öğütölmek.

Ki **tahn oldukça** artar âsiyâbda dâne-i kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 13).
[tahn oldukça, -dukça]

tahrîk eyle-: Hareket ettirmek, sallamak.

Fevziyâ 'îd-i şerîfi sa'd u tebrîk eylerim
Rişte-i ḥubb u vedâdı böyle **tahrîk eylerim**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 38).
[tahrîk eylerim, -r, -im]

tahtgâh: Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht.

Tahtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı göñül Olmasın vîrâne müşrif kıl 'imâret el-ğuyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 11).
[tahtgâhıñdır, -iñ, -dır]

taht-ı dil: Gönül tahtı.

Şardırıp iklîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taht-ı dilde pâdişâh-ı 'âlî-şânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 4).
[taht-ı dilde, -de]

taht-ı hilâfet: Halîfelik tahtı.

Vücûd-ı aḡdesiñ maḥfûz olup **taht-ı hilâfetde**
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kut'a 9, Mısra 61).
[taht-ı hilâfetde, -de]

taht-ı karâr: Karar tahtası.

Ta'îlîk edemem vuşlatı ben vaḡt-i bahâra al **taht-ı karâra**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 6).
[taht-ı karâra, -a]

tahtihe'l-enhâr: "Altından ırmaklar akan..." meâllî cennet nimetlerini anlatan bir âyet.

Cârîdir çün lebleriñde **tahtihe'l-enhâr** hemân
Ḥilmîyâ ben andan artık kaṡre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 12, Mısra 13).
[tahtihe'l-enhâr,]

tahvîl ol-: Dönüşmek.

Eyyâm-ı hayâtım oluyor mâziye tahvîl 'ömrüm gibi zâ'il

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 9).

[tahvîl oluyor, -(u)yor]

tahvîl-i mecrâ: Yön değiştirme.

Piş-i kahrında тұrup tahvîl-i mecrâ

kaşdıle

Kaatre zann etmek revâ mı seylâb-ı

seyyâleyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13).

[tahvîl-i mecrâ, -]

tak-: Asmak, iliştiirmek.

Nişân-ı iftihâr takdı gûzât hep levha-i

şadra

Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arkađan

aldı (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7).

[takdı, -dı]

takbîl et-: Öpmek.

O zât takbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola

şâdân

Alup hazz u naşîbin lebleriñ ey menba'-ı

'irfân

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra

27). [takbîl ede, -e]

takdîm: (Bir şeyi) Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma.

Oldu jeng-âlûd hayfâ cevher-i 'ömr-i

'azîz

Hilmiyâ takdîme ahrâ yokdur aşla ta'âti

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10).

[takdîme, -e]

takdîr eyle-: Tâyin etme. {Allahü teâlânın, olacak hâdiseleri ezelde (başlangıcı olmayan öncelerde) ilm-i ezeli (başlangıcı olmayan ilmi) ile bilip tâyin etmesi}.

Kim eder gûş bülbülün efgânını vaqt-i

seher

Dilde şad-ı figânımı Mevlâma takdîr

eyledim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10).

[takdîr eyledim, -]

tâk-ı eflâk: Feleklerin takındığı kemer, gökyüzü.

Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân

Bu şavlet-i şîrâneyi bu şavvet-i harbiyyeyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5). [tâk-ı

eflâka, -a]

tâk-ı sevdâ üzre: Sevda kubbesi üzerine.

Tâk-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi

Okeyanlar dediler bu bir kitâb-ı müstetâb

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 9).

[tâk-ı sevdâ üzre, -]

tâk-ı sevdâyı: Sevda kubbesi.

Sûre-i esrâr-ı 'aşkı şerh ü tefsîr eyledim

Tâk-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 2).

[tâk-ı sevdâyı, -]

takvîm-i sâlında: Takvim yılı.

Naşıs göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i

sâlında

Felek devr eyledi dil-h'vâhım üzre ben

sa'id etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 9).

[takvîm-i sâlında, -i(n), -da, -]

tâli': Talih, baht, kader.

Bî-şemerdîr nañl-i bahtım berg-i iqbâlim siyâh

Tâli'im ezharını etdi felek mahv u tebâh

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 2).

[tâli'im, -im]

tâlib: Talep eden, isteyen, derviş.

Erer mañlûbuna tâlib zihî râh-ı selâmetdir

Mürîd olmak o pîr ü mürşide 'ayn-ı

sa'âdetdir

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra

39). [tâlib,]

ta'lik et-: Sonraya bırakmak, ertelemek.

Ta'lik edemem vuşlatı ben vaqt-i bahâra

al taht-ı qarâra

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 5).

[ta'lik edemem, -e, -me, -m]

ta'mîr: Bozuk şeyi düzeltmek, eski şeyi düzelterip yeni haline getirmek, onarım.

Harâb oldu yazık burc-ı beden ta'mîri

mümkün mü

Hâzer mi eylesin artık anıñ seng-i

kaşâsından

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11).

[ta'mîri, -i]

ta'mîr eyle-: Tedavi etmek, iyileştirmek, onamak.

Hedim eder kalb-i rakîki âteş-i süzân-ı 'aşk

Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile ta'mîr

eyledim (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7,

Mısra 6). [ta'mîr eyledim, -di, -m]

tarh et-: Kurmak, tertip ve tanzim etmek.

Anıñ 'aşkıyla tarh etsem 'aceb mi bir gazel şimdi

Hużûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem

edibane

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17).

[tarh etsem, -se, -m]

târ-ı zülf: Saç teli.

Nice esrâr-ı hikmet mün'aqid her târ-ı

zülfünde

Ki hayret bañş eder her 'uqdesi ezhân-ı

insâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27).

[târ-ı zülfünde, -ü(n), -de]

târ-ı zülûf: Saçının her bir telinde.

Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı

zülfünde

Siyâh gîsûlarıñ 'anber şemîmdir yâ

resûlullâh

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [târ-

ı zülfünde, -ün, -de]

ta'rîf: Tarif, açıklama, tanımlama.

1. Meskenimdir cây-ı 'uzlet istemem aşlâ refîk

Ta'rife hâcet nedir 'irfân olan añlar bizi (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8).

[ta'rife, -e]

2. Pür neşve eder gönlümü âşâr-ı terâvet

ta'rife ne hâcet

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 24).

[ta'rife, -e]

târîh: Ebced hesabı ile tarih düşürme.

1. Çıkardı Hilmî bir 'asker kemâl-i şevk ile
târîh
İlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd Hâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23).
[târîh,]
2. Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11).
[târîhde, --de]
3. Dedi Hilmî **târîhin** dü çeşmi çıkıdı
düşmeniñ
Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhalayı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15).
[târîhin, -i, -n]

târîh-i eslâf: Seleflerin (evvelkiler) tarihi, zamanı.

Târîh-i eslâfı gör ahlâfa kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41).
[târîh-i eslâfı, -i]

tarîk: 1. Yol. 2. Usûl. 3. Meslek. 4. vasıta, sebep. 5. Tasavvuf. Bir velinin Tanrı'ya ulaşmak için tuttuğu yol.

Bir **tarîkde** kalmadı hâr-ı muğaylân-ı
cefâ
Ka'be-i maşûda vâsıl oldu İslâm âminin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 21).
[tarîkde, -de]

tarîk-i müstakîm: Dosdoğru yol II İslam esasları üzere olan.

Hudâya vâsıl ol cânâ **tarîk-i müstakîmi**
bul
Nedir bu çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı
sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3).
[tarîk-i müstakîmi, -i]

tasavvûr et-: Zihinde canlandırma, tahayyül etme.

Deger mi bir pûla şu dehrin evzâkı
taşavvûr et
Sefâhatle geçen 'ömrün soñı mühlik
felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11).
[taşavvûr et, -]

taşfir eyle-: Sariya boyamak.

Çehre-i gülzârı **taşfir eyledi** bâd-ı hazân
Kesdi bülbül nağmeyi 'aşk-ı hakîkat
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 3).
[taşfir eyledi, -di]
Çehre-i gülzârı **taşfir eylemiş** bâd-ı hazân
Gonca gül iken şararmış vech-i aħmer-
dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 3).
[taşfir eylemiş, -miş]

taşvîr eyle-: Resmetmek; anlatmak, ifade etmek.

Hilmîyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkın hiç olmaz
harâb
Ben ânı bir şıbgâ-i kudretle **taşvîr**
eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12).
[taşvîr eyledim, -di, -m]

tathîr: Temizleme, paklama.

O rütbe çokdur evsâh-ı zünûb u ma'siyet
aşâm
Ki **tathîr** edemez ânı cihânın bahri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6).
[tathîr,]

ta'fir et-: Güzel koku ile kokulandırmak.

Büy-ı zülf-i dil-rübâdır 'âlemi **ta'fir eder**
Nûkhet-efşân-ı meşâmdır 'anber-i sârâ-yı
'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 5).
[ta'fir eder, -er]

ta'fir eyle-: Güzel kokulu kılmak.

Nûkhet-i hâmemden aldı feyz-i 'aşkı
'andelîb
Lâle-zârı büy-ı irfânımla **ta'fir eyledim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 4).
[ta'fir eyledim, -di, -m]

tavr ile şân: Vaziyet ve itibar.

Eger hâke nazar etse mekârim ma'den ü
kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel **tavr**
ile şânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
18). [tavr ile şânı, -ı]

tavr-ı kanber göster-: Kanber'in (Hazret-i Ali efendimizin kölesidir) davranışlarını sergilemek.

Zü'l-fikâr-ı kaşlarıñ aħkâm-ı Hayder
gösterir
Tâbiş-i mihr-i hayâlîñ **tavr-ı Kanber**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 2).
[tavr-ı kanber gösterir, -ir]

tav'-şehâmet: İtaati isteklice yapmak.

Tav'-şehâmetle karardı kâ'inât ey mâhtâb
Lem'a-pâş olduqça artar levn ü şekl ü
'izzetin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9).
[tav'-şehâmetle, -le]

tavv-ı harb: Savaş sonrası.

Kıl tevâzu' terk edip kibr ü gurûru mahv
eder
'Âkılân etmeli **tavv-ı harbde** her
merhâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 10).
[tavv-ı harbde, -]

tebrîk eyle-: Tebrîk etmek, kutlamak.

Eyle tebrîke şitâbân böyle 'îd-i es'âdi
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17).
[tebrîke eyle, -]

tebrîk eyle-: Tebrîk etmek, kutlamak.

Yâre **tebrîk eyleyen** 'îd-i sa'îdi nâmedir
Kara yaşların döken şahrâ-yı gâmda
hâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33).
[tebrîk eyleyen, -(y)en, -]

tecellî eyle-: Görünmek, zuhur etmek.

1. Tecellî eyledi Hilmî ruh-ı âfâk-ı
hüsnünden
Bi-hamdî'llâh nihâyet rû'yet-i 'îd-i hilâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 13).
[tecellî eyledi, -di]

2. Maṭla‘-ı ‘aşkdan **tecelfî eyledi** şâhid-i ‘îd
Verdi şad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Mesnevi 2, Mısra 19).
[tecelfî eyledi, -di]

tecelfî eyle-: Belirmek, görünmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek.

Şanma esrâr-ı İlâhî Hilmîyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna **tecelfî eyleyen** esrâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 28, Mısra 8).
[tecelfî eyleyen, -(y)en]

tecelfî-i cemâl: Güzellik yansıması; Allah'ın tecellisi.

Cemâl erbâbına sübhân **tecelfî-i cemâl eyler**
Dil-i a‘dâyî âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 5, Mısra 1).
[tecelfî-i cemâl eyler, -r]

tecennün eyle-: Aklını oynatma, delirme, çıldırma.
Baña biñ bir ricâ etseñ saña ‘arż-ı cemâl
etmem
Fırâkımla **tecennün eyleseñ** hâliñ su‘âl
etmem
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 25, Mısra 2).
[tecennün eyleseñ, -se, -n]

tedâvî et-: İyileştirmek, hastalığını gidermek.

Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre
hayf (Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 28, Mısra 2). [tedâvî etmiş, -miş]

te‘essüf: Üzülmek, hayıflanma.

Haşre dek eyle nedâmet şad **te‘essüf**
hâline
Gûşe-i nisyânda kalma çık amân
meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 26, Mısra 19).
[te‘essüf,]

te‘essüf eyle-: Gücenme, darılma.

Seni görmek müyesser olmasa bu
Hilmîye şad sâl
Te‘essüf eylemem hem görmegi aşlâ
hayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 25, Mısra 6).
[te‘essüf eylemem, -me, -m]

tefâhhür eyle-: Övünmek.

Vücûduñla **tefâhhür eyleme** fikr et
fenâyı sen
O tende nağme-sâz bülbül ayâ murğ-ı
emânettir
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 15, Mısra 17).
[tefâhhür eyleme, -me]
Zât-ı pâkiñle **tefâhhür eyledi** ‘arş-ı ‘azîm
Reşha-i la‘l-i dehânîñ mâhî-i nâr-ı cañîm
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Muhammes 1, Mısra 33). [tefâhhür eyledi, -di]

teferrüc kaşd ile: Dolaşmak /gezme amacıyla.

Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eşer
zerre
Teferrüc kaşd ile gel bak bu ezhâr-ı
gülistana
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Kıt'a 9, Mısra 8).
[teferrüc kaşd ile, -]

te‘fif eyle-: Çekilen ıstırap hasebiyle öf demek.

Nâr-ı ‘aşkla eylerim te‘fif cihan par par
yanar

Ol ateşde şevkile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 16, Mısra 5).
[te‘fif eyle-, -r, -im]

tefsîr-i âyât-ı leb: Dudağındaki ayetin yorumu.

Dili **tefsîr-i âyât-ı lebinden** müstefîd
etdim
Muṭavvel baḥş-i zülfünde hezâr güft u
şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Tahmis 3, Mısra 3).
[tefsîr-i âyât-ı lebinden, -in, -den, -, -]

tefvîz eyle-: Bırakmak; Allah'a bırakmak.

Ente Vehhâb u Kerîm u fa‘tenî mâ-fi‘z-zamîr
Saña **tefvîz eyledim** cümle ‘umûr u hâleti
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 1, Mısra 4).
[tefvîz eyledim, -di, -m]

tehzîb-i ahlâk: Ahlakını süslemek, düzeltmek, ahlaklı olmak.

İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır ey ḥakîr
Hıdmet et **tehzîb-i ahlâka** ‘ulûvv-i şâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 26, Mısra 22).
[tehzîb-i ahlâka, -a]

tek ü tenhâ kal-: Yalnız ve ıssız kalmak.

‘Arż eyle yüzün Hilmî‘ye ey dilber-i
ra‘nâ
kaldım tek ü tenhâ
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Müstezad 2, Mısra 12).
[tek ü tenhâ kaldım, -di, -m]

tekve-i ‘ask: Aşk tekkesi.

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı ‘izzeti sen bul
necât
Tekve-i ‘aşkda döner pervâneler devrâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 26, Mısra 18).
[tekye-i ‘aşkda, -da]
2. Libâs-ı dervîşânı giy icâzet al meşâyîḥdan
Devâm et **tekye-i ‘aşka** cemî‘-i
mâsivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 34, Mısra 6).
[tekye-i ‘aşka, -a]

telh-kâm eyle-: Ağız tadını bozmak. | Kederlendirmek, huzuru kaçırmak.

Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ
seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la‘l-i dehânîm işte bu
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 40, Mısra 13).
[telh-kâm eyler mi, -r]

temâşâ eyle-: Seyretmek.

Kaşr-ı dilden dün **temâşâ eyledim** ol yâri
ben
Na‘ra-i ‘aşkımla titrettim dil-i ağıyârı ben
(Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 32, Mısra 1).
[temâşâ eyledim, -di, -m]

temennî et-: Arzu etme / isteme.

Temennî etmesin aşlâ cihanda çarḥ-ı
gerdûna
Ne ihsân beklenir dehrîñ âyâ faşl-ı
bahârından (Gülzâr-ı Tabi‘at, Gazel 10,
Mısra 7). [temennî etmesin, -me, -sin]

temevvüc et-: Dalgalanmak.

Râyet-i ‘Oşmâniyân etsin temevvüc ḥaşre
dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muṣaffer

dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 39).
[temevvüc etsin, -sin]

temevvüc eyle-: Dalgalanmak II Coşmak.

Açılsın râ'yet-i gufrân **temevvüc eylesin**
Yâ Rab
'İbâdîñ havf eder rûz u leyâl haşriñ
cezâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 19).
[temevvüc eylesin, -sin]
Sû-be-sû eyler temevvüc bañr-i lutf u
re'feti
Dem-be-dem îşâr eder ekvâna hep dürr-i
semin
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 23).
[temevvüc eyler, -r]

ten: Endam, beden, vücut.

Vücûduñla tefâhñur eyleme fikr et fenâyı
sen
O **tende** nağme-sâz bülbül ayâ murg-ı
emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 18).
[tende, -de]

tenhâ: Yalnız, tek başına.

Keşret içre yâri bulmak ehl-i vahdet
kâridir
Terk edip ağıyârı **tenhâ** yâri sevmek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 10).
[tenhâ,]

tenvîr eyle-: Aydınlatmak, nurlandırmak.

Sûre-i esrâr-ı 'aşkı şerh ü tefsîr eyledim
Tâk-ı sevdâyı anıñ nûruyla **tenvîr**
eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 2).
[tenvîr eyledim, -di, -m]

terk et-: Bırakıp gitmek, uzaklaşmak, vazgeçmek.

1. Kıl tevâzu' **terk edip** kibr ü gurûru
mañv eder
'Âkılân etmeli tayy-ı harbde her
merhâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 9).
[terk edip, -ip]
2. Keşret içre yâri bulmak ehl-i vahdet
kâridir
Terk edip ağıyârı **tenhâ** yâri sevmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra
10). [terk edip, -ip]
3. Eger mü'min iseñ cânâ şalât-ı hamsı
terk etme
'İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i
Hudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra
9). [terk etme, -]

terk eyle-: Bırakmak, vazgeçmek.

Gürledikçe top u a'dâ küb-ı satvet der-
'akeb
Kaçdılar **terk eyleyüp** her şeh'r ü kişver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 28).
[terk eyleyüp, -(y)üp]

tesâdüf etme-: Rastlamamak.

Ma'ârif ehliniñ kadri bilindi devr ü
'aşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle kâdir-
dâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 48).
[teşâdüf etmedi, -di]

Tesalya: Yunanistan'ı oluşturan 13 bölgeden biri. II
Avunma, rahat olma.

Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu
târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 12).
[tesalya,]

tesbîh ü tevîd: Allah'ın Tekliğini yüceltmek.

Lisânîndan garîb garîb çıkar **tesbîh ü**
tevîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im kârîñ
ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 5).
[tesbîh ü tevîdât, -]

teşekkür eyle-: Teşekkür etmek, hoşnutluğunu dile
getirmek.

Bu nûr-ı a'zamı çünkü Hudâ bahş u 'atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev'-i
inşana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 16).
[teşekkür eylemek, -mek]

te'sîr et-: Etki etmek.

Saña **te'sîr eder mi** âteş ü şimşîr-i
cismânî
Eşer etmez çün envâr ne cismânî ne
rûhânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
47). [te'sîr eder mi, -]

tes'îr eyle-: Bükmek, buruşturmak.

Bezm-i 'aşkda bâde-i 'aşkı içüp mest
olmuşum
Ol sebebdan dildeki sevdâyı **tes'îr**
eyledim (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7,
Mısra 8). [tes'îr eyledim, -di, -m]

teskîn: Yatıştırmak, bastırmak.

A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb **teskîn**
Beni de yağıdı ağlatdı gam u ekdârın ey
bülbül
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 11).
[teskîn,]

teskîn et-: Yatıştırmak.

Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı **teskîn**
etmedi
Bañr-ı 'aşk emvâcına mezc eyledim hün-
bârî ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 5).
[teskîn etmedi, -me, -di]
Yağıdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı **teskîn etmege** bir âb-ı himmet
bekleriz

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 10).
[teskîn etmege, -mek, -e]

teṭahhur et-: Maddî ve manevî temizlenmek;
paklanmak, pak ve tahir olmak.

Muṭahhar kılmak isterseñ çirkâbdan
vücûduñ sen
Ki âb u istikâmetle teṭahhur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 10).
[teṭahhur et, -]

tevâli et-: Arası kesilmeksizin devam etme.

Etdi tevâli sû-be-sû fevz u zafer fetḥ-i
bilâd
Bâlâ-yı târifhe yazsın bu ahvâl-i fahriyyeyi

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 9).
[tevâli etdi, -di]

tevâzu' kıl-: Alçak gönüllü olma.

Kıl tevâzu' terk edip kibr ü gurûru mahv
eder
'Âkılân etmeli tayy-ı harbde her
merhâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 9).
[tevâzu' kıl, -]

tevbekâr ol-: Tövbe etmiş olan, günah olan şeyleri
yapmamaya karar vermiş olan.

Tevbekâr ol bil 'azâb-ı dûzahı ey rû-siyâh
Ḥazret-i Ğaffara yalvar dâmen-i amâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 7).
[tevbekâr ol, -]

tevcih-i nigâh eyle-: Nazar etmek, bakmak.

Ğarba tevcih-i nigâh etme amân fırkat
uzar
Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi bir
vuşlatıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 13).
[tevcih-i nigâh etme, -me]

teveccüh eyle-e: Yönelmek, ilgi-yakınlık göstermek.

Nihâl-i şâh-ı rif' atde ederler sû-be-sû
feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seher ol verd-i
ḥandâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 6).
[teveccüh eyleyip, -(y)ip]

teveccüh kıl-: Yönelme.

Kıl teveccüh ka'be-i 'ulyâya et farzı edâ
Ser-fürü eyle Ḥudâya secde-i Raḥmâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 5).
[teveccüh kıl, -]

teverrüm eyle-: Verem olmak.

Gül-i ruḥsârı şoldurdi seherde bülbülün
zârı
Teverrüm eyledi ol yâr hayât-ı
câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 12).
[teverrüm eyledi, -di]

tevfik: Allah'ın yardımı.

Ḥaydarâne şavletin gördü 'adûsu sû-be-sû
'Avn-i Ḥakdır yâveri tevfiğe rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 10).
[tevfiğe, -e]

tevfik-i Hak: Allah'ın yardımı.

Lâ-cerem tevfiğ-i Ḥakdır her umûr-ı
rehberi
Ğıpta-baḥşâ-yı cihândır satvet-i baḥr ü
beri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 11).
[tevfiğ-i ḥakdır, -dır]

tezyîd: Çoğaltma, arttırma, ziyâde etme.

Bülbülün efgânını tezyîde bir güldür
sebep
Nağme-i murğ-ı dile ḥayrân olan añlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 9).
[tezyîde, -e]

tezyîn et-: Süslemek.

Arzı tezyîn etdi yine tabî'at
Âşâr-ı kudretdir bu zîb ü ziynet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 1).
[tezyîn etdi, -di]

tıfl-ı vefîm: Yetim çocuk.

Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña 'atf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 7).
[tıfl-ı yetîmi, -i]

tîğ-i cefâ: Eziyet, cefa kılıcı; sevgilinin yaptığı
eziyetler, zulümler.

Ḥançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne
güç
Şaplanır tîğ-i cefâsı ḥûn-nişâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 4).
[tîğ-i cefâsı, -s, -ı]

tîğ-i cevr-i yâr ile: Yarin sitem kılıcıyla.

Şerḥa şerḥa oldu sînem tîğ-i cevr-i yâr ile
Arasın bulsun ṭabîbân derdime çâre şabâḥ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 9).
[tîğ-i cevr-i yâr ile, -]

tıkan-: Tıkamak, kapatmak.

A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben
siyâh bir hâl
Elendi ḥınta-i âmâl tıkanıdı dîde-i ğırbâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 22).
[tıkanıdı,]

tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevr: Eziyet kirpiklerinin
oku ve sitemi.

Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini endâht edip
Ḳaddimi ḳavs eyleyen ebrû kemânım işte
bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 7).
[tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini, -ni]

Tırnova: Günümüzde Bulgaristan sınırlarında
kalan bir şehir.

Tırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 45).
[tırnovayla,]

tiryâk u dermân mî-seved: Çare ve derman olur.

Ez -'uḳûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i
mâr
La'l-i nâb[i]t mî-seved tiryâk u dermân
sû-be-sû

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 6).

[tiryâk u dermân mî-şevd, -]

titre-: Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak, sarsılmak.

Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri
ben

Na'ra-i 'aşkımla **titrettim** dil-i ağyârı
ben

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2).

[titrettim, -t, -di, -m]

tıvnet: Yaratılış, huy, mizaç.

Bu hey'et ki şecâ'atle muhammer **tıynet**i
Hâkdan

Anuñla ceng eden a'dâ cihânda şerm-sâr
kaldı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9).

[tıynet, -i]

tıvnet-i pâke: Temiz huylu, yaratılışlı.

Verir mi **tıynet-i pâke** felek hiç bir vakit
miñnet

Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda şâhib-i
'iffet

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11).

[tıynet-i pâke, -]

toğ-: Doğmak. 2. Ortaya çıkmak. 3. Dünyaya gelmek.

1. Şehâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân
hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufķ-ı kâlbiñ
maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 28).

[toğ,]

2. Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar Hilmî mehiñ rûy-ı
melâlınden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11).

[toğ,]

3. Toğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle
şabâh oldu
Toğarsa nûr akar Hilmî mehiñ rûy-ı
melâlınden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12).

[toğarsa, -ar, -sa]

4. Toğsa o mihr-i muhabbet ufķ-ı dilden bir
seher
'Arz-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7).

[toğsa, -sa]

5. Toğduğıñ ân kâ'inât bir hândeğe mazhar
olur
Her dile baķş-ı neşât eyler bu hâl u
hey'etiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3).

[toğduğıñ, -du, -ğ, -n]

tol-: Dolmak.

Defter-i a'mâl-i hayırım **tol**dı 'işyânla

hemân

Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet
âyeti

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7).

[toldı, -dı]

toldur-: Bir sıvıyı(şarabı) bir kaba(kadehe)

doldurmak.

Meded ey sâķî-i bezm-i muhabbet **toldur**
aķdâhı

Şarâb-ı 'aşk ile ser-mest olan geçmez

Hudâsından

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23).

[toldur,]

Sâķiyâ **toldur** mey-i tevĥîdi içsün 'âşķân

Sen de mest ol bezm-i 'aşķda gûşe-i

mestâna gel

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15).

[toldur,]

top u a'dâ: Gülle veya şarapnel atan ateşli silah ve düşman.

Gürledikçe **top u a'dâ** kûb-ı satvet der-
'akeb

Kaçdılar terk eyleyüp her şehir ü kişver

dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 27). [top

u a'dâ, -]

top u tüfeng: Top ve tüfek.

Kılınçlar süngüler **top u tüfengler** de ateş
şacıdı

Erişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere

çaldı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [top

u tüfengler, -ler]

Askerlerin şavleti etdi hayrân devletleri

Gördüler hep âteş şaçar **top u tüfeng**

mermiyyeyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8). [top

u tüfeng, -]

top-ı ecel: Ecel topu gelmek II ölüm zamanının

ermesi.

Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i

mevtiden

O dem **top-ı ecel** verdi şadâ cismiñ

hişârından

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10).

[top-ı ecel, -]

toplan-: Bir araya gelmek.

Hatt u hâl u çeşm ü gamze hüsñ ü ân ebru
kemân

Toplanup gösterdi satvet bir dile Dârâ-yı

'aşk

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4).

[toplanup, -up, -]

tövbe: Günah ve kabahatten Cenab-ı Hakk'a

sığınmak.

Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan **tövbe**

yâ Rabbî

Menâhî nâm edip noķşân kılar her emri

Allâhım

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3).

[tövbe,]

tûbâ gibi: Cennette bulunduğuna ve bütün cennete
gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda, dalları
aşağıda olan büyük ağaçlar gibi ağaçları tersine
döner tükenmez.

Bir şecer ki zirvesi hâk-i zemîni bûs eder

Şallanır bād-ı şehirle dalları **tûbâ gibi**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 12).

[tûbâ gibi, -]

tuğrâ-vı 'aşk: Aşk mührü.

Ka'inâta hükmü nâfizdir cihân fermân-beri
Şafha-i 'âlemde Hilmî şân verir **tuğrâ-yı 'aşk**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 18).
[tuğrâ-yı 'aşk, -]

tulû': Doğma, doğuş.
Hilâl-i ebruvânının **tulû'a** var idi meyli
Geçirdim beyt-i hasretde fîğân u zâr ile
leyli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11).
[tulû'a, -a]

tulû' eyile-: Doğmak.
Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfâk-ı
hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hürşîd anıñ muzlim
zâlâlından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8).
[tulû' eyler, -r]

tulû'-ı neyyir-i şevket: Saltanatın yüce nurunun
doğuşu.

Tulû'-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı
hilâfetden
Şu'â'-efşân-ı feyz oldı ser-â-ser şahın-ı
ekvâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 1).
[tulû'-ı neyyir-i şevket, -]

tulû'ından beri: Doğduğundan beri.
Tulû'ından beri fevķ-i serâdan mihr-i
iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı
tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 13).
[tulû'ından beri, -]

tur-: T. Durmak, beklemek.

1. Gel ey muṭrīb al âğûş-ı şafâya **turma**
kânûnu
Dil-i şâ'ir gelir şevke anıñ muḥriķ
şadâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21).
[turma, -ma]
2. Piş-i kahrında **turup** taḥvîl-i mecrâ
kaşdıle
Ḳatre zann etmek revâ mı seylâb-ı
seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13).
[turup, -up]
3. Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nişâr et
turma hiç
Vezn olur a'mâli her bir kimseniñ
yevmü'l-hisâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11).
[turma, -ma]

türk: Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli
yönlere yayılarak büyük devletler kuran, Türkçe'nin
değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu millettten
olan kimse.

1. Ez-ḳadîm mu'tâd u kârî **Türkleriñ** ceng ü
cidâl
Ḥarb ile zabṭ eylemekdir şeh'r ü bender
dâ'imâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 19).
[türkleriñ, -ler, -in]

2. Eylemez şahrâ-yı cengde vahşiyâne ḥarb
u ceng
'Adl ü dâdî **Türkleriñ** çün günden ezḥâr
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36).
[türkleriñ, -ler, -in]
3. Nâr-ı dûzaḥdan beterdîr **Türkleriñ** ḥarb
âteşi
Çünkü emr eyler cihâdî şer'-i enver
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37).
[türkleriñ, -ler, -in]

turre-i gîsû: Omuz üstüne dökülen kıvrıcık saç
lûlesi.

Turre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'd-
duḥâ
Sûre-i nûrdur cemâlîñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra
9). [turre-i gîsûlarıñ, -lar, -ıñ]

tut-: Gereğini yapmak, gereğini yerine getirmek.
Yazınca men 'aref levḥ-i dile kilḳ-i
beḳâbî'llâh
Fenâfî'llâh maḳâmında **tutup** silk-i
beḳâbî'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 8).
[tutup, -up]

tut-: Ölçmek.

Hastalandım ey ṭabîb **tut** nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i şihḥat edeyim ver bir 'ilâc kimyâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5).
[tut,]

tütivâ-vı çeşm-i nâ-bînâ ed-: Görmeyen gözlerine
taşının tozu sürme etmek.

Tütivâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim ḥâkini
Yüz süreydim zîr-i aḳdâm-ı 'Alî vü
Ḳanbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 3).
[tütivâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim, -er, -
di, -m]

U

uç: Uçmak, havalanmak.

Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ
gibi
Uçmak ister âsumânda murg-ı cân 'anḳâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 2).
[uçmak,]

ufk-ı dil: Gönül ufku.

Ṭoḡsa o mihr-i muḥabbet **ufk-ı dilden** bir
seḥer
'Arz-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler
hicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7).
[ufk-ı dilden, -den]

ufk-ı kalbîñ mâverâsı: Kalbîñ ufuğunun ötesi.

Seḥâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân
hicâbından
Ṭoḡ ey mihr-i muḥabbet **ufk-ı kalbîñ**
maverâsından

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 28).
[ufk-ı kalbîñ mâverâsından, -(n)dan, -, -]

'ukde: *Düğüm.*

Nice esrâr-ı hikmet mün 'aķid her târ-ı
zülfünde
Ki hayret baħş eder her 'ukdesi ezhân-ı
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 28).
['ukdesi, -si]

'ukde-i zülf: *Saç düğümü.*

Ey şabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
'Ukde-i zülfün açıp şad büy-ı eltâfın getir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 40).
['ukde-i zülfün, -ün]

'ukûl-i ins ü cân: *Ruh ve insan aklı.*

Vâdî-i hayretde kalmışdır 'ukûl-i ins ü
cân
Çeşm-i 'âlem görmedi böyle melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 7).
['ukûl-i ins ü cân, -]

'ukûl-i kâ'inât: *Kainatın akılları, akıl sahibi
herkesten kinaye.*

'Ukûl-i kâ'inât hayrân ser-â-ser vaşf-ı
zâtıñda
Seni medh eyleyen rabb-i kerîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 3).
['ukûl-i kâ'inât, -]

'ulüvv-i şân: *Şanın yüceliği.*

İrtikâb-ı zillet etme pek fenâdır ey hâķîr
Hıdmet et tehzîb-i ahlâķa 'ulüvv-i şâna
gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 22).
['ulüvv-i şâna, -a]

'ulüvv-i şân ol: *Şanı yüce olmak.*

Şûretâ insânız amma şretimizdir nihân
Hilmî 'âlemde 'ulüvv-i şân olan añlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 14).
['ulüvv-i şân olan, -an]

'ummân ol: *Okyanus olmak. II engin bir manevi
büyüklüğü olmak.*

Reh-i cânânda ķurbân olduğumdan mı
neden bilmem
Ėam-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı
neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 18).
['ummân olduğumdan, -dug, -um, -dan, -]

'ummân ol: *Okyanus olmak, okyanusa ulaşmak.*

Bâde-i 'aşķdan içip mestân olan añlar bizi
Baħr-ı Ėamda cûş edip 'ummân olan
anlar bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 2).
['ummân olan, -an]

umûr-ı kuds-ı devlet: *Devletin kutsal işleri.*

Hıyânet eyleme aslâ umûr-ı ķuds-ı
devletde
Gel etme irtikâb bir zerreye kaķ'an
cehâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 3).
[umûr-ı ķuds-ı devletde, -de]

umûr-ı rehber: *Yol göstericinin emirleri.*

Lâ-cerem tevfiķ-i Hâķdır her umûr-ı
rehberi

Ėibta-baħşâ-yı cihândır satvet-i baħr ü
beri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 11).
[umûr-ı rehberi, -i]

'unsur-ı câr-ı hevûlâ: *Varlık/maddenin dört
unsuru.*

Vâķıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ hikmet-
maķarr
'Unsur-ı câr-ı heyûlâ buldu nûruñla şüver
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
38). ['unsur-ı câr-ı heyûlâ, -]

uşan-: *Bıkmak.*

Gülistân-ı gönülde murĖ-ı cândır şâmit u
sâķit
Uşanmış mı 'aceb bülbül gülün sürh-i
'izârından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 4).
[uşanmış, -miş]

'uşşâķ: *Aşıklar.*

Vâşıl-ı âmâl eder 'uşşâķı elbet 'aşķ-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı luţf-efzâ-yı
'aşķ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 7).
['uşşâķı, -ı]

uzâ-: *Sürmek.*

Ėarba tevcîh-i nigâh etme amân firķat
uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmîyi bir
vuşlatıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 13).
[uzar, -r]

uzan-: *Boylu boyunca yatmak.*

Firķat gibi gönülümde uzandı şeb-i yeldâ
şubh olmadı hâlâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 1).
[uzandı, -dı]

uzan-: *Uzamak. II Artmak.*

Hezârân hâll u 'aķdında uzandı rişte-i
güftâr
Raķîb-i cân-hırâşîde hemân mebhût u lâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 3).
[uzandı, -dı]
Uzandı zûre-i firķat baña bir yevm-i dehr
oldı
O gündür es'ad-ı 'îdim görüp yevm-i
vişâl etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 11).
[uzandı, -dı]

uzunca: *Oldukça uzun.*

Uzunca baħş-i zülfünce nice ince hayâl
etdim
Bu şeb müşķbâr-ı târında raķible ķıl u ķâl
etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 1).
[uzunca,]

ü: Vü: ve.

1. Ente Vehhâb **u** Kerîm **u** fa'tenî mâ-fi'z-
zamîr
Saña tefvîz eyledim cümle 'umûr **u** hâleti
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 3*). [u,]
2. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taknefû
Hilmî
Mağarr **u** meskenim olmaz cehennem
ka'rı Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 18*).
[u,]
3. Egerçi dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'uşâtım
kıl
Mübeddel lutf **u** ihsân **u** 'atâya kahrı
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 12*).
[u,]
4. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
gayrı Allâhım
Verir lutf **u** hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 2*). [u,]
5. rütbe çokdur evsâh-ı zünûb **u** ma'siyet
aşâm
Ki tahtîr edemez ânu cihânın bahrı
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 5*). [u,]
6. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl **u** şuhûr **u** dehri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 10*) .
[u,]
7. Hevâ-yı nefis-i emmâre beni idlâl eder her
bâr
İzâ'e eyledim sâl **u** şuhûr **u** dehri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 10*).
[u,]
8. Sen de biñ derd **ü** belâ-yı cevri yâre düş
de gör
Lahzâda biñ kan döker bir dil-fikâre düş
de gör
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 1*).
[ü,]
9. Fiğânın 'arşa dek çıkdı şuş artık bağrımı
delme
Ne rahm **u** bî-vefâ imiş seniñ de yârın ey
bülbul
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 10*).
[u,]
10. Seniñ şubh **u** şafâ-zâ vü nizârından olur
bî-dâr
Bütün ezhârı ağılatdı fiğân **u** zârın ey
bülbul
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 3*) .
[u,]
11. Kî büved şahn-ı dil-i Hilmî heme pertev-
feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb **u** ihsân sû-
be-sû
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 14*).
[u,]
12. Ez-ser-i zülfet fiğân **u** nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft **u** şenîd ânân hezârân sû-

be-sû

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 12*).

[u,]

13. Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ
seni
Şerbet-i şîrîn leb **ü** la'l-i dehânım işte bu
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 14*).
[ü,]
14. Âfitâb **u** mâhitâb **u** burc **u** encüm yog
iken
Zâhir oldu mâh-ı ğarrâ-yı cemâlin ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 3*). [u,]
15. Âfitâb **u** mâhitâb **u** burc **u** encüm yog
iken
Zâhir oldu mâh-ı ğarrâ-yı cemâlin ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 3*). [u,]
16. Âfitâb **u** mâhitâb **u** burc **u** encüm yog
iken
Zâhir oldu mâh-ı ğarrâ-yı cemâlin ibtidâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 3*). [u,]
17. Seyf-i hûn-bâr **u** sinân-ı devlete ver tâb **u**
fer
Zü'l-fikârda görünen tâb **u** tûvânın
'aşkına
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 2, Mısra 13*). [u,]
18. Ey bâ'is-i icâd **u** vücûd-ı '[a]yân
Ey bâ'is-i hilkat **u** nümûd-ı ekvân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 2*).
[u,]
19. Ey bâ'is-i icâd **u** vücûd-ı '[a]yân
Ey bâ'is-i hilkat **u** nümûd-ı ekvân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 1*).
[u,]
20. Hâk-i pây **u** zîr-i pâ-yı re'fetiñ kuhl-ı
'uyûn
'Âşıkân hep oldu sevdâ-yı ruhuñla rû-
nümûn (*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 21*). [u,]
21. Bihâr-ı zenb **ü** emvâc-ı me'âşide ğarîkânı
Halâş eyler hemân bâd-ı neşim-i lutf **u**
ihsânı (*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 53*). [ü
22. Bâ'is-i ârâyîş-ı kevn **ü** mekân **u** in **ü** ân
Menba'ü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fi dârü'l-
cinân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 27*). [u,]

ülfet eyle-: Yakınlık göstermek; tanışmak, görüşüp konuşmak; dost olmak.

Gösterse yine rûyını elvâh-ı tabî'at
eyler idim ülfet

(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 18*).

[ülfet eyler idim, -r, -i, -di, -m]

ülfet-i dildâr: Sevgilinin dostluğu.

Qadr olur her şeb ki ola vuşlat-ı dildâr
baña

'İd olur her rûz ki ola **ülfet-i dildâr** baña
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 42*).

[ülfet-i dildâr, -]

ümîd et-: Umut etmek, ummak.

Hağâyık-ı 'ulûmu 'aşk-ı cânândan **ümîd**
etdim

Alıp dâna-yı kudretten sebak sa'y-ı
mezîd etdim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 1).
[ümîd etdim, -di, -m]

ümîd-i kalb: Gönül umudu.

Bezm-i 'aşkda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu
şart
Hep 'alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek
oldu şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 2).
[ümîd-i kalbi, -i]

ümmehât-ı 'unşur-ı câre: Deva ruhunun anneleri.

Ümmehât-ı 'unşur-ı câre hayât-efzâ lebiñ
Mihr-i zâtüñ pertev-i envârî-i şems ü duhâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 5).
[ümmehât-ı 'unşur-ı câre, -]

ümmet: Hz. Muhammed'e inanan topluluk.

Emr edince ümmete harb u cihâd her
zamân
Anlara nuşret verir rûh-ı peyâmbet
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 5).
[ümmete, -e]

'üryân ol-: 1. Çıplak olmak. 2. Üzerinde herhangi bir
maddî varlığın bulunmaması.

Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i
şafâ
Râh-ı 'aşka soyunup 'üryân olan anılar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 16, Mısra 4).
['üryân olan, -]

üst: Üzerine.

Esâsı bir muhabbetdir dü 'âlem üstüne
mebnî
Bu mebhâşdan olan gâfil hemîşe hâm
hayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 5).
[üstüne, -üñ-, e]

üstâz-ı 'aşk: Aşk öğretmeninden.

Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkdan
ders alıp
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 7).
[üstâz-ı 'aşkdan, -dan]
'Ârızın keyfiyyetin şorsam eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i ahmer
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 17).
[üstâz-ı 'aşk, -]

üzre: Üzere, üzerine.

Levh-i 'âlem üzre şâbit nakş-ı vahdet
âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 38, Mısra 1).
[üzre,]
Nahıs göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i
sâlında
Felek devr eyledi dil-h'vâhım üzre ben
sa'îd etdim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 3, Mısra 10).
[üzre,]

V

vâcib değil mi: (İslam dinine göre) uygun değil mi.

Bu nûr-ı a'zamı çünkü Hudâ bahş u 'atâ
etdi
Teşekkür eylemek vâcib değil mi nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 4, Mısra 16).
[vâcib değil mi, -]

va'd et-: Söz verme.

Vaşını tahtlifle va'd etdirdim ammâ işbu
şeb
'Ahd u mîsâk etse de yâr kâkâr inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 5).
[va'd etdirdim, -dir, -di, -m]

vâdî-i 'aşk: Aşk vadisi, aşk meselesi.

Vâdî-i 'aşka düşürdü 'âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım
işte bu
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 40, Mısra 9).
[vâdî-i 'aşka, -a]

vâdî-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre: Nazlı saçların
şeklinin meydana.

Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ızırâb
Vâdî-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 8).
[vâdî-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre, -]

vâdî-i hayret: Hayret alanı.

Kapladı a'dâyı bir ebr-i şehâb-ı ye's ü
gam
Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 5, Mısra 32).
[vâdî-i hayretde, -de]

vâdî-i hayret: Şaşkınlık vadisi.

Vâdî-i hayretde kalmışdır 'ukûl-i ins ü
cân
Çeşm-i 'âlem görmedi böyle melâ'ik
peykeri
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 39, Mısra 7).
[vâdî-i hayretde, -de]

vâdî-i ketm ü 'adem: Gizlenen, gizli tutulan vadi
ve yokluktan.

Vâdî-i ketm ü 'ademden olmağa peydâ
cihân
Oldu bâ'is 'âlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kit'a 1, Mısra 11).
[vâdî-i ketm ü 'ademden, -den]

vâdî-i seng: Taş vadisinde.

Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı 'aşkdan
ders alıp
Vâdî-i sengde gezen mollâya etmem ser-
fürû
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 6, Mısra 8).
[vâdî-i sengde, -de]

vâh: Yazık.

Şikest oldu eccl destiyle vâh âyîne-i
çeşmi
Yazık ki müstefîd olmaz anıñ artık
cilasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 29).
[vâh,]

vahdet-i Sübhân: Her türlü kusurdan, noksandan,
beşerî nitelik ve zaatlardan uzak olan Allah'ın
varlığı/ birliği.

Kühn-i zâtüñ bil ne şûretle yarattı Hâk
seni

Kul hüva'llâhu ehad de **vaḥdet-i sübhâna** gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 4).
[vaḥdet-i sübhâna, -a]

vaḥdet-i Sübhân: Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaatlardan uzak olan Allah'ın varlığı/ birliği.

Künh-i zâtın bil ne şüretle yaratdı Hâk seni
Kul hüva'llâhu ehad de **vaḥdet-i sübhâna** gel
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 26, Mısra 4).
[vaḥdet-i sübhâna, -a]

vaḥîm: Çok tehlikeli, tehlikeli sonuç doğuracak nitelikte olan.

Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar iktisâb etdim
Şefâ'at kıl beḳâda hâl **vaḥîmdir** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 10).
[vaḥîmdir, -dir]

vaḥşî hayvân: Vaḥşî hayvan, yabani hayvan.

Enîs ü râm eder emre sibâ'le **vaḥşî hayvânı**
Kerâmâtının olmuşdur 'aқıllar cümle hayrânı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 41). [vaḥşî hayvânı, -ı]

vaḥşivâne: Vaḥşice.

Eylemez şahrâ-yı cengde **vaḥşivâne** harb u ceng
'Adl ü dâdı Türklerin çün günden ezhâr dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 35).
[vaḥşivâne,]

vâkı' ol-: Ortaya çıkmak, vuku' bulmak.

Âsumânda der-'akeb **vâkı' olur** küllî kûsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı 'uşşâkdan niḳâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 3).
[vâkı' olur, -ur]

vâkıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evhâ: Ey vahyedilen şeylerin (kuran) hikmetlerinin sırlarına vakıf olan.

Ey **vâkıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evhâ**
Ey 'ârif ü mazhar-ı sûre-i Duḥâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 5).
[vâkıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evhâ, -]

vâkıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ: Mâ-evhâ sırrını bilen. /Vahyolunana. (Kur'anda çeşitli ayetlerde geçmektedir.).

Vâkıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ ḥikmet-maḳarr
'Unşur-ı câr-ı heyûlâ buldu nûruñla şüver
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 37). [vâkıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ, -]

vakit: Zaman. vakit.

Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o **vakitte** âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 8).
[vakitte, -de]

vakt-i bahâr: Bahar vakti.

'Andelîbân gâh giryân olmada **vakt-i bahâr**
Gâh verir gülşende ḥande bir gül-i ḥamrâ-yı 'aşk

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 9, Mısra 15).
[vakt-i bahâr, -]

vakt-i bahâr: Bahar mevsimi.

Ta'lik edemem vuşlatı ben **vakt-i bahâra** al taḥt-ı ḳarâra
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 5).
[vakt-i bahâra, -a]

vakt-i duḥâ: Kuşluk vakti.

Gösterip şahn-ı şühûd u 'âlemi mişl-i duḥâ
Râyiḥ oldu zevḳ-i la'liñle bu bir **vakt-i duḥâ**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 8). [vakt-i duḥâ, -]

vakt-i şebâbet: Gençlik çağı.

Sür'atle mürûr etmededir **vakt-i şebâbet** âyâ bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 15).
[vakt-i şebâbet, -]

vakt-i seher: Seher vakti.

Kim eder gûş bülbülün efgânını **vakt-i seher**
Dilde şad-ı fiğânını Mevlâma taḳdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 9).
[vakt-i seher, -]
Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün **vakt-i seher**
Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 15).
[vakt-i seher, -]

vâle: Ağlaşma, sersem hale gelme.

İbtidâ-yı harbde nâdim oldular Yunânîler
Satvet-i şâhâne verdi beht ü hayret **vâleyi**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 2).
[vâleyi,]

var: Var: Var, yokun karşıtı.

1. Ne ârzûñ **varsa** icrâ et 'itâbımdan ḥazer etme
Bu fırsat bir ḡanîmetdir ne yapsañ infî'âl etmem (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 25, Mısra 3). [varsa, -sa]
2. Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa **var**
Velvele ḳopdu gülîstânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 11). [var,]
3. Eylesem esrâr-ı 'aşḳı 'âleme ifşâ bu dem Ḥilmiyâ mâ-ba'dı **var** fikrimde vûs'at ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 16). [var,]
4. Bilmem niye sâkit duruyor bülbül-i şeydâ varken gül-i ra'nâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 6). [varken, -ken]
5. Râh-ı 'aşḳda eyledim ḥarc u fedâ her varı ben
Meyli **var** vaşla geçende añladım dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 8). [var,]

var-: *Gitmek, ulaşmak.*

1. Biñ niyâzla **var** huzûr-ı yâre söyle derdini
Etme istignâ a Hilmî şohbet-i cânâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25*).
[var,]
2. Nûr-ı tevhid-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-hâl münevver
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 4*).
[vardığı, -dığ, -ı]
3. Kad-i tûbâsına meftûn olup serv-i
hıramânı
Varınca bağ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ
reyhânı
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12*). [varınca, -ınca]
4. Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi der-
ân
Şalât ile selâmı çün gıyâben eyledim her
ân
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 25*). [varınca, -ınca]

var idi: *Vardı.*

Hilâl-i ebruvânının tûlû'a **var idi** meyli
Geçirdim beyt-i hasretde figân u zâr ile
leyli
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11*).
[var idi, -]

var iken: *Varken.*

Var iken cânâ derûn-ı sînede 'aşk âteşi
Kalmadı şabr u mecâlim rahm u şefkat
isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9*).
[var iken, -]

var ise: *Ihtimal ki, galiba, olsa olsa, zannımca.*

Gel şarıl bâb-ı necâta **var ise** 'aklıñ eger
Kıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna
gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9*).
[var ise, -]

var mı: *Var mı (yok)?*

1. Harîs ü bed-fi'âl olma vefâsı **var mı**
dünyânın
Mağâm-ı rif'atın ancak saña bâb-ı
kanâ'atdır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 13*).
[var mı, -]
2. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mir'ât-ı
hâlinde
Egerçi yazdılar ammâ şadâkat **var mı**
kâlinde
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8*).
[var mı, -]
3. Cândan özge **var mıdır** 'arz etmege şey'-
i neffis
O seniñdir tâ ezelden aña rağbet isterim
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5*).
[var mıdır, -]

vasf: *Nitelik, özellik.*

1. Hâme-i feryâdımı **vaşfı** için şakğ
eyledim

Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir
külah

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 17*).
[vaşfı, -ı]

2. memdûh-ı cihânın **vaşfı** kâbil degil el-hağ
Ki evşâf-ı cemâli hiç gelir mi nazm u
bünyâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 35*).
[vaşfı, -ı]
3. 'asker-perverin **vaşfin** beyân etmek degil
haddim
Velâkin maşadım 'arz-ı şadâkatdır
hakîmâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 45*). [vaşfin, -ın]
4. Ey şeh-i mülk-i la-'amrûk vey meh-i
burc-ı kerîm
Bahır-ı hayretde kalıp **vaşfında** hep 'ağl u
selîm
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32*). [vaşfında, -ı, -n, -da]

vaşf-ı du'â et-: *Nitelikli dua etmek.*

Hulûs-ı kalb ile **vaşf-ı du'â etmek**
vażifemdir
İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı
Rahmâna
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 4, Mısra 19*).
[vaşf-ı du'â etmek, -mek]

vaşf-ı zât: *Zatına ait özellikler.*

'Ukûl-ı kâ'inât hayrân ser-â-ser **vaşf-ı
zâtında**
Seni medh eyleyen rabb-i kerîmdir yâ
resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 3*).
[vaşf-ı zâtında, -ı, -ñ, -da]

vâsi'-i sahrâ: *Geniş bir ova.*

Gül-i ruhsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i
şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir **vâsi'-i
şahrâ**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8*).
[vâsi'-i şahrâ, -]

vâsıl ol-: *Ulaşmak, birleşmek; kavuşmak.*

Bir tarîkde kalmadı hâr-ı muğaylân-ı cefâ
Ka'be-i maşûda **vâsıl oldu** İslâm âminin
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 2, Mısra 22*).
[vâsıl oldu, -du]

vâsıl ol-: *Kavuşmak.*

Hudâya **vâsıl ol** cânâ tarîk-i müstakîmi
bul
Nedir bu çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı
sivâdan geç
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3*).
[vâsıl ol, -]

vâsıl-ı âmâl et-: *Isteklerine, hayallerine kavuşmak.*

Vâsıl-ı âmâl eder 'uşşâkı elbet 'aşk-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı lûtf-efzâ-yı
'aşk
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 7*).
[vâsıl-ı âmâl eder, -er]

vâsıl-ı maşûd ol-: *Maksadına erişen olmak,
muradına ermek.*

Vâsıl-ı maşûd olur çün dergehinde chl-i
dil
Âsitân-ı lûtfuna ger eylese vaż'-ı cebîn

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 25).
[vâşıl-ı makşûd olur, -ur]
Âteş-i firkatde süzân cân u dildir 'âkıbet
Vâşıl-ı makşûd olan bâd-ı şabâdır 'âkıbet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 36).
[vâşıl-ı makşûd olan, -an]

vaşl: Kavuşma.

1. Vaşlını tahtlifle va'd etdirdim ammâ işbu şeb
'Ahd u mîşâk etse de yâr kâkâr inkâre şabâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 5).
[vaşlını, -ı, -n, -ı]
2. Râh-ı 'aşkda eyledim hârc u fedâ her varı ben
Meyli var **vaşla** geçende aıldım dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 8).
[vaşla, -a]

vaşl-ı dil: Gönün kavuşması.

Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz **vaşl-ı dili** bî-ân u
în
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 10).
[vaşl-ı dili, -i]

vaż'-ı cebîn eyle-: Korkak koymak, yüreksiz bırakmak.

Vâşıl-ı makşûd olur çün dergesinde ehl-i dil
Âsitân-ı lûtfuna ger eylese vaż'-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 26).
[vaż'-ı cebîn eylese, -]

vaż'-ı esâs-ı 'ask: Aşk gerçekliğinin durumu.

Hilmîyâ **vaż'-ı esâs-ı 'aşkıñ** hîc olmaz
hârâb
Ben ânı bir şıbğa-i kudretle taşvîr eyledim

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 7, Mısra 11).
[vaż'-ı esâs-ı 'aşkıñ, -ıñ]

vaż'-ı zîbâ-yı esâs: Temel güzelliğin ortaya çıkışı.

Hestî-i hikmet-nümâ-yı hükmi-i hârf-i kâf u nûn
Vaż'-ı zîbâ-yı esâsı bünye-i fażl u fûnûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 24). [vaż'-ı zîbâ-yı esâsı, -ı]

vazîfe: Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş.

Hulûş-ı kalb ile vaşf-ı du'â etmek
vazîfemdir
İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı
Raḥmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 19).
[vazîfemdir, -m, -dir]

vazîfe-dâr ol-: Vazîfeli, görevli olmak.

Kemâl-i istikâmetle **vazîfe-dâr olanlar**
hep
O zâtlar ki cihânda şâhib-i 'iffet aşâletdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 15).
[vazîfe-dâr olanlar, -an, -lar]

vâzi'-ı şer'-i kavîm: Toplumun şeriatını belirleyen.

Kemâliñ **vâzi'-ı şer'-i kavîmdir** yâ
resûlullâh

Cemâliñ râfi'-i 'arş-ı 'azîmdir yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 3, Mısra 1).
[vâzi'-ı şer'-i kavîmdir, -dir]

vech: Çehre, yüz.

Çehre-i hûrşide beñzetdim o yârñ
vechini
İn 'ikâsıyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 17).
[vechini, -i, -n, -ı]

vech-i ahmer-dâr: Kırmızı yüzlü.

Çehre-i gülzârı taşfîr eylemiş bâd-ı ḥazân
Gonca gül iken şarmış **vech-i ahmer-dâra** hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 4).
[vech-i ahmer-dâra, -a]

vedâ' et-: Ayrılmak.

1. Ne hikmet 'andelîb-i dil **vedâ' etdi**
gülistâna
Diyâr-ı cân u dil qaldı bugün mahrûm
şadâsına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 13).
[vedâ' etdi, -di]
2. Kavs-ı miḥnet sînemi cerḥ etdi dermân ey
ṭabîb
Rûḥ **vedâ' etmekde** cisme ol şitâbân ey
ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 2).
[vedâ' etmekde, -mek, -de]
3. Vedâ' etmek şebâbetde ḥayâta Ḥilî
düşvârdır
Ḥubûb etdi eccl bâdî ne çâre mevt
hevâsından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 33).
[vedâ' etmek, -mek]

ve'd-duhâ: Duha suresi. Kur'an-ı Kerim'in 93. suresidir. 11 ayetten oluşur.

Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfün **ve'd-duhâ**
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 9). [ve'd-duhâ,]

vefâ: Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.

Ḥarîs ü bed-fi'âl olma **vefâsı** var mı
dünyânıñ
Maḳâm-ı rif'atıñ ancak saña bâb-ı
kanâ'atdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 13).
[vefâsı, -s, -ı]

vehhâb u kerîm: Çokça bahş eden ve cömert olan (Allah).

Ente **Vehhâb u Kerîm** u fa'tenî mâ-fi'z-zamîr
Saña tefvîz eyledim cümle 'umûr u ḥâleti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 3).
[vehhâb u kerîm, -]

velâkin: Ama, fakat, ancak, lakin.

O 'asker-perveriñ vaşfın beyân etmek
degil ḥaddim
Velâkin makşadım 'arż-ı şadâkatdır

hakîmâne (Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 46). [velâkin,]

velâyet: Kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, velî olma, velîlik, ermişlik.

Velâyet burcunun bir kevkeb-i dürri Rifâ'îdir
Anıñ zât-ı şerîfi nûr-ı a'zam iltimâ'idır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 19). [velâyet,]

ve'l-leyl: Leyl suresi.

Turre-i gîsûlarıñ **ve'l-leyl** zülfûñ ve'd-
duhâ
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 9). [ve'l-leyl,]

velvele kop-: Gürültü/patırtı kopmak.

Geldi mi evvel bahâr bilmem laţf bir
nefha var
Velvele kopdu gülistânda sükûnet
kalmadı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 12).
[velvele kopdu, -du]

ver-: Bahşetmek, bağışlamak, ihsan etmek.

1. Ğarîbim kıl meded yokdur meded-res
ğayı Allâhım
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 2).
[verir, -ir]
2. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet
olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ **ver** bu 'alfe yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 8).
[ver,]
3. Verdigiñ âteş derûn-ı sînede etse zühûr
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 11).
[verdigiñ, -dig, -iñ]
4. Yâbis olmaz idi aşlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña şu **vereydi** gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 4).
[vereydi, -e, -y, -di]
5. 'Aks-i şûret mi **verir** her bâr baña mir'ât-
ı dil
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür nâz ile o hilkatîñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 11).
[verir, -ir]
6. Verdi Hakkâ ehl-i 'aşka tâb u envâr-ı
ğarâm
Âfitâb-ı zât-ı 'ulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 13).
[verdi, -di]
7. Hastalandım ey tabîb tut nabzımı gör
hâlimi
Kesb-i sıhhat edeyim **ver** bir 'ilâc kimyâ
gibi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 3, Mısra 6).
[ver,]
8. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu
hâk üzre
Verir şevk ü neşât her dem zebân-ı

'andelîbâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 10).
[verir, -ir, -]

9. Târîh-i eslâfi gör ahlâfa kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 42).
[verdiler, -di, -ler]
10. Kevkeb-i şân u tâlî-i tâb u fer **verdi**
ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr
arziyyeyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 6, Mısra 3).
[verdi, -di]
11. Maţla'-ı 'aşkdan tecellî eyledi şâhid-i 'îd
Verdi şad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i
cedîd
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 20).
[verdi, -di]
12. Okusun bu nazmı Hilmî bâdeler **versin**
saña
Şi'rini şâ'ir görüncü âferîñ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 13).
[versin, -sin]
13. Haşre dek manşûr u ma'mûr eyle zât u
mülkünü
Enbiyâya **verdigiñ** sırr-ı nihânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 10).
[verdigiñ, -dik, -iñ]

verd-i ahmer: Kırmızı gül.

'Arîzîñ keyfiyyetin şorsam eger üstâz-ı
'aşk
Hilmîyâ gülzâr-ı 'aşkda **verd-i ahmer**
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 18).
[verd-i ahmer, -]

verd-i bû-efsânî: Koku saçan/salan gül.

Gülistân-ı hâkîkat şânının **verd-i bû-
efsânî**
Semâ-yı ma'rifet mihr-i münîri cism-i
nûrânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 3).
[verd-i bû-efsânî, -]

verd-i handân: Gülen gül II yeni açılmış gül.

Nihâl-i şâh-ı rif'atde ederler sû-be-sû
feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seher ol **verd-i
handâna**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 6).
[verd-i handâna, -a]
'Andelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu
gün
Gülşen-i sevdâ vü 'aşkda **verd-i handân**
rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 14).
[verd-i handân, -]

vesile: Vesile, sebep.

Vücûduñ hestî-i kevne **vesile** yâ
resûlullâh
Bunu işbâta hâcet yok delîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 1).
[vesile,]
Bir **vesile** bulmadım ahvâl-i 'aşkıñ
'arzına
Düşeli bî-çâre gönlüm bu 'ırâkıñ 'arzına

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 3).
[vesîle,]

vey: *Ve bağlacı ile ey nida ünleminin kısaltılmış şekli.*

Ey şeh-i mülk-i la-'amrük **vey** meh-i
burc-ı kerîm
Baħr-i ħayretde ƣalıp vaşfında hep 'aƣl u
selîm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 31). [vey,]

vezn ol-: *Tartılmak, ölçülmek II değerlendirilmek.*

Ey dü çeşmim yaş yerine ƣan-nişâr et
turma hiç
Vezn olur a 'mâli her bir kimseniñ
yevmü'l-ħisâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 12).
[vezn olur, -ur]

vîrâne ol-: *Yıklamak, harabe olmak.*

Tahtgâhındır seniñ bu kişveristân-ı gönül
Olmasın vîrâne müşrif ƣıl 'imâret el-ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 12).
[vîrâne olmasın, -ma, -sın]

vird edin-: *(Bir sözü) Her zaman tekrarlamak, dile dolamak.*

Kimseden zerre ƣadar luţf u 'inâyet
istememez
Vird edindim cevri-yârdan çekdigim her
zârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 6).
[vird edindim, -di, -m]

vird ü ezkâr: *Dua ve zikirler.*

Vücûd-ı aƣdesiñ maħfûz olup taht-ı
ĥilâfetde
Şebân-rûz **vird ü ezkârım** budur hep
Rabb-i Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 62).
[vird ü ezkârım, -ım]

vişâl: *Buluşma, yâre kavuşma, vuslat.*

Ƥalâm-ı leyle bâ'ışdir ģurûbı mâh-ı tâbânıñ
Şabâhı intizâr etmek ne mümkindür
vişâlınden (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22,
Mısra 10). [vişâlınden, -i, -n, -den]

vizr ü vebâl: *Suç ve günahım.*

Benim bîmârıma **vizr ü vebâlim** 'illet
olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 7). [vizr
ü vebâlim, -im]

vü: *Vü: ve.*

1. Olaldan şafĥa-yı kevine vücûdum noktası
menƣuş
Saña lâyıƣ yok a 'mâlim ĥafî **vü** cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 8).
[vü,]
2. Seniñ şubĥ u şafâ-zâ **vü** nizârından olur
bî-dâr
Bütün ezhârı aƣlatdı fiğân u zârıñ ey
bülbul
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 29, Mısra 3).
[vü,]

vücûd: *Beden, cisim, varlık.*

1. Olaldan şafĥa-yı kevine **vücûdum** noktası
menƣuş
Saña lâyıƣ yok a 'mâlim ĥafî vü cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 7).
[vücûdum, -um]
2. Vücûduñ hestî-i kevine vesîle yâ
resûlullâh
Bunu işbâta ĥâcet yok delîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 1).
[vücûduñ, -uñ]
3. Muţahhar ƣılmaƣ isterseñ ƣirkâbdan
vücûduñ sen
Ki âb u istikâmetle tetâhhur et nezâfetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 9).
[vücûduñ, -uñ]
4. Vücûduñla tefâĥĥur eyleme fiƣr et fenâyı
sen
O tende nağme-sâz bülbul ayâ murg-ı
emânetdir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 15, Mısra 17).
[vücûduñla, -u, -ñ, -la]
5. Yaƣdı ser-tâ-ser **vücûdum** tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 33, Mısra 9).
[vücûdum, -um]
6. Vücûduyla mübâhât eylesin 'Osmâniyân
her ân
Ki 'aşrı ģıbtâ-baĥşâdır bütün a 'şâr u
ezmâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 5).
[vücûduyla, -u, -yla]
7. Amân ey menba '-ı 'ilm ü ma 'ârif luţf-ı
Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîriñ baħr-i
'ummânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 30). [vücûduñ, -uñ]

vücûd u zât u ƣadd ü ƣâmeti: *(onun) Bedeni, varlığı, boyu ve endamı.*

Sen beni bağışla yâ Rab ol ĥabîb-i ekreme
Maħz-ı rahmetdir **vücûd u zât u ƣadd ü ƣâmeti**
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 8).
[vücûd u zât u ƣadd ü ƣâmeti, -]

vücûda gel-: *Yaratılma, var edilme, vücuda getirilme.*

Vücûda gelmeden ecrâm-ı 'ulvî
Şuhûda ermeden ecsâm-ı suffî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 13).
[vücûda gelmeden, -meden]

vücûd-ı akdes: *En mukaddes varlık.*

Vücûd-ı aƣdesiñ maħfûz olup taht-ı
ĥilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep
Rabb-i Sübhâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 61).
[vücûd-ı aƣdesiñ, -iñ]

vücûd-ı akdes: *Mukaddes varlık.*

Vücûd-ı aƣdesiñ oldu ezel ey mefĥar-ı
'âlem

Habîb-i muhterem Rabb-i Celîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 3).
[vücûd-ı akdesiñ, -iñ]

vücûd-ı [a]yân: Görünen varlıklar (tecelliler).

Ey bâ'îs-i îcâd u vücûd-ı [a]yân
Ey bâ'îs-i hilkat u nümûd-ı ekvân
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 1) .
[-ı [a]yân, -]

vücûd-ı es'ad: Hayırlı, saadetli varlık.

Vücûd-ı es'adı anıñ şeh-i mülk-i
bekâbi'llâh
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâk
bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 9).
[vücûd-ı es'adı, -ı]

vüs'at: Genişlik, bolluk, rahatlık; elverişli durum,
fırsat.

Eylesem esrâr-ı 'aşkı 'âleme ifşâ bu dem
Hilmîyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at
kaldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 16).
[vüs'at,]

vuslat: Kavuşmak, ulaşmak.

1. Garba tevcîh-i nigâh etme amân fırkat
uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmîyi bir
vuşlatıñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 14).
[vuşlatıñ, -iñ]
2. Kûşe-i fırkatde **vuşlat** dâmeni girmez ele
Râh-ı 'aşkıda ol metâ'-ı cânı vermek oldu
şart
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 37, Mısra 7).
[vuşlat,]
3. Ta'îlik edemem **vuşlatı** ben vaqt-i bahâra
al taht-ı qarâra
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 5).
[vuşlatı,]

vuşlat hengâmı: Kavuşma vakti.

Künc-i mihnet **vuşlat hengâmında** bir
gülşen olur
Lem'a-dârdır anıñ ikbâlinde çünkü mihr ü
mâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 13).
[vuşlat hengâmında, -nda, -]

vuşlat için: Kavuşmak için.

Dâmen-i yâre şarıldım bir şehir **vuşlat**
içün
N'eylerim fırkat şebinde nâ-tamâm envârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 9).
[vuşlat için, -]

vuşlat-ı cânân: Sevgilinin vuslatı, sevgiliye
kavuşma.

Kendime eglence 'add etdim firâk-ı yâri
ben
Vuşlat-ı cânânı tab'im pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 10).
[vuşlat-ı cânânı, -ı]

vuşlat-ı dildâr: Sevgiliye kavuşma.

Vuşlat-ı dildâr değil mi 'îd ber-bâlâ-yı 'îd
Olduğu gün rûze-i fırkat gönülden nâ-

bedîd

(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 27).
[vuşlat-ı dildâr, -]

Kadr olur her şeb ki ola **vuşlat-ı dildâr**
baña

'İd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 41).
[vuşlat-ı dildâr, -]

Y

yâ: Nida, ey.

1. Sen beni bağışla **yâ** Rab ol habîb-i ekreme
Mağz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü
kâmeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 7) .
[yâ,]
2. Beni kıl mazhar-ı gufrân günâhdan tövbe
yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noğşân kılar her emri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 3) .
[yâ,]
3. Yâ hayrû'l-verâ şalâvât u selâm
'Aleyke ilâ sâ'âtü'l-kıyâm
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 11).
[yâ,]
4. 'Aleyke's-şalavât **yâ** a'le'l-haseb
'Aleyke's-selâm **yâ** a'le'n-neseb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 25).
[yâ,]
5. 'Aleyke's-şalavât **yâ** a'le'l-haseb
'Aleyke's-selâm **yâ** a'le'n-neseb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 26).
[yâ,]

yâ 'Ali: Ey Hz. Ali!

Söylemez mi 'âşıkânîñ **yâ** 'Ali senden
meded
Mâh-ı vechiñ bahş edenler necm-i ülker
gösterir
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 19, Mısra 7). [yâ
'ali, -]

yâ ilâhî: Ey Allah'ım.

Yâ İlâhî ol habîbiñ Muştafânîñ 'aşkına
Eyle manşûr câr-yâr-ı bâ-şafânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 2, Mısra 1). [yâ
ilâhî, -]

yâ Nebî: Ey Allah'ın peygamberi (Hz. Muhammed
s.a.v.).

Nu'ûtuñ nâtiķı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ **yâ nebî** faşlü'l-hiţâbdır (Gülzâr-
ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 32). [yâ
nebî, -]

yâ Rab: Ey rabbim.

1. Yâ Rab bu ne ziynet bu ne kudret
Bu ne şun'-ı kemâl bu naşıl hikmet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 15).
[yâ rab, -]
2. Açılıñ râ'yet-i gufrân temevvüc eylesin
Yâ Rab
'İbâdîñ havf eder rûz u leyâl haşriñ
cezasından
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 19).
[yâ rab, -]

3. Râyet-i 'Osmâniyân etsin temevvüc haşre dek
Zirve-i iclâlde **yâ Rab** kıl muzaffer
dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 40*). [*yâ rab, -*]
4. Baña ihsân eyle **yâ Rab** hidâyet
Senden bekler Hilmî lutf u 'inâyet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 19*). [*yâ rab, -*]
5. Şoldurdu hâzân çehre-i ezhârî nihâyet
yâ Rab bu ne hâlet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 12*). [*yâ rab, -*]
6. Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i
kısmet
Kânâ'at anbarı doldu amân **yâ Rab** bu ne
hikmet
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14*). [*yâ rab, -*]

yâ Rabbî: Ey Rabbim.

Hemân hıfz eyle **yâ Rabbî** ki zâtı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesâba
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21*). [*yâ rabbî, -*]

yâ Resûl: Ey Allah'ın elçisi. II Hz. Muhammed.

Şefâ'at **yâ resûl** hâlim yamandır
Heme kâlim dü 'âlemde âmândır
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35*). [*yâ resûl, -*]

yâ Resûlullâh: Ey Allah'ın elçisi.

1. Kemâliñ vâzî 'î şer'î-i kavîmdir **yâ Resûlullâh**
Cemâliñ râfî 'î 'arş-ı 'azîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 1*). [*yâ resûlullâh, -*]
2. Kemâliñ vâzî 'î şer'î-i kavîmdir **yâ Resûlullâh**
Cemâliñ râfî 'î 'arş-ı 'azîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 2*). [*yâ resûlullâh, -*]
3. 'Ukûl-ı kâ'înat hayrân ser-â-ser vaşf-ı
zâtında
Seni medh eyleyen rabb-i kerîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 4*). [*yâ resûlullâh, -*]
4. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı
zülfünde
Siyâh gîsûların 'anber şemîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6*). [*yâ resûlullâh, -*]
5. Bu küstâhâne güftârdan merâmım
'arzuñdır hep
Kuvâ-yı nâtiğim 'azm-ı remîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 8*). [*yâ resûlullâh, -*]

6. Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar
iktisâb etdim
Şefâ'at kıl bekâda hâl vahîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10*). [*yâ resûlullâh, -*]
7. Zebânîler elinden al kıyâmetde beni
kurtar
'Azâbı dûzañıñ gâyet elîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 12*). [*yâ resûlullâh, -*]
8. Hudâ-yı ümmetiñden kıl ki ola dil-mesârr
Hilmî
Kebâ'ir ehline lutfuñ 'amîmdir **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 14*). [*yâ resûlullâh, -*]
9. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle **yâ Resûlullâh**
Bunu işbâta hâcet yok delîle **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 1*). [*yâ resûlullâh, -*]
10. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle **yâ Resûlullâh**
Bunu işbâta hâcet yok delîle **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2*). [*yâ resûlullâh, -*]
11. Vücûd-ı akdesiñ oldu ezel ey mefhar-ı
'âlem
Hâbîb-i muhterem Rabb-i Celîle **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 4*). [*yâ resûlullâh, -*]
12. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâ'
gamdan
Gülistân oldu çün âteş Halîle **yâ Resûlullâh** (*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 6*). [*yâ resûlullâh, -*]
13. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet
olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ ver bu 'alîle **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8*). [*yâ resûlullâh, -*]
14. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken
elbet
Sezâ mı gideyim hâr u has ile **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 10*). [*yâ resûlullâh, -*]
15. Za'îf ü nâtüvânım çün geçerken ol sırât
üzre
Taḥammül yokdur ihmâl-ı şakîle **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 12*). [*yâ resûlullâh, -*]
16. Eger 'atf-ı nazar etmez iseñ Hilmîye
maḥşerde
Meded-res kim olur böyle zelîle **yâ Resûlullâh**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14*). [*yâ resûlullâh, -*]

yâbis olma-: Kurumazdı.

Yâbis olmaz idi aşlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña şu vereydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 3).
[yâbis olmaz idi, -]

yâd et-: Anmak, hatırlamak.

Seni **yâd ederek** buldu necâtı enbiyâ'
ğamdan
Gülistân oldu çün âteş Hâfîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [yâd
ederék, -erek, -]

yâd eyle-: Hatırlamak, anmak.

Yâd eyledi dil-i Hilmî yine faşl-ı bahârı
ol sürh-i 'izârı (Gülzâr-ı Tabi'at,
Müstezad 1, Mısra 21). [yâd eyledi, -di]

yak-: Ateşe vermek, tutuşturmak.

1. Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yağdı şahrâ-yı dili yok mu selâmet el-
ğıyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8).
[yağdı, -dı]
2. Nâr-ı 'aşkıñ **yağdı** cânâ 'aşkıñ dil-
hânesin
La 'l-i tâbîndan kerem kıl ey güzeller
serveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5).
[yağdı, -dı]
3. A Hilmî süziş-i sevdâyı mümkün mi
'aceb teskîn
Beni de **yağdı** ağlatdı gam u ekdârın ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12).
[yağdı, -dı]
4. Yağdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı
intizâr
Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 9).
[yağdı, -dı]
5. Bu 'abd-i pür-kuşûrı hiç **yağar mı** âteş-i
dûzağ
Yaratdın havz-ı kevserle zihî dört nehri
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15).
[yağar mı, -]

yalvar-: Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındırarak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.

Tevbekâr ol bil 'azâb-ı dûzağ ey rû-siyâh
Hâzret-i Ğaffâra **yalvar** dâmen-i amâna
gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8).
[yalvar,]

yamân: Fena, kötü.

Şefâ'at yâ resûl hâlim **yamandır**
Heme kâlim dü 'âlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35).
[yamandır, -dır]

yan-: Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek.

1. Nâr-ı 'aşkla eylerim te'fif cihan par par
yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan aňlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5).
[yanar, -ar]
2. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel yanan
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda düzeğ-i pür-
nârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4).
[yanmadan, -ma, -dan]
3. Kalmasın bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al getir ki **yandı** nârında
anıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44).
[yandı, -dı]
4. Dûrbîn-i 'ibretle seyr et gel **yanan**
pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda düzeğ-i pür-
nârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3).
[yanan, -an]

yâr: Sevgili l dost.

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım âğûş-ı vefâya **yâri** firkat kalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14).
[yâri, -i]
2. Fiğânıñ 'arşa dek çıktı şuş artık bağırmı
delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de **yârıñ** ey
bûlbûl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10).
[yârıñ, -ın]
3. Vaşlını tahtlifle va'd etdirdim ammâ işbu
şeb
'Ahd u mîşâk etse de **yâr** kılkar inkâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6).
[yâr,]
4. 'Aşkıñ bir zerresin bahş eyleyim **yâre**
şabâh
Hâlimi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre
şabâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1).
[yâre, -e]
5. Kaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol **yâri**
ben
Na'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağıyârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1).
[yâri, -i]
6. Çehre-i hûrşide beñzetdim o **yârıñ**
vechini
În 'ikâsiyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı
ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17).
[yârıñ, -ın]
7. Gül-i ruhsârı soldurdu şeherde bûlbûlün
zârı
Teverrüm eyledi ol **yâr** hayât-ı
câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12).
[yâr,]

8. Keşret içre **yâri** bulmak ehl-i vahdet kâridir
Terk edip ağıyârı tenhâ **yâri** sevmek oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9*).
[yâri, -i]
9. Keşret içre **yâri** bulmak ehl-i vahdet kâridir
Terk edip ağıyârı tenhâ **yâri** sevmek oldu şart
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10*).
[yâri, -i]
10. Yâre tebrîk eyleyen 'îd-i sa'îdi nâmedir
Kara yaşların döken şahrâ-yı gâmda hâmedir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33*).
[yâre, -e]
11. Ey şabâ al nâme-i cân u dili **yâre** götür
'Ukde-i zülfün açıp şad büy-yı elâtâfin getir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39*).
[yâre, -e]
12. Beni 'âlem ne hikmet mübtelâ bir **yâre** şanmışlar
Dümû'-ı hüznümün kaatrâtını fevvâre şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1*).
[yâre, -e]

yara: Yara.

Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep **yâra** şanmışlar
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20*).
[yâra,]

yarat-: T. Yoktan var etmek.

1. Kûnh-i zâtın bil ne şüretle **yaratdı** Hâk seni
Kul hüva'llâhu ehad de vahdet-i sübhâna gel
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3*). [yaratdı, -dı]
2. Nûrundan Hudâ **yaratdı** rûhuñ
Eşyâdan evvel **yaratdı** rûhuñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 7*). [yaratdı, -dı]
3. Nûrundan Hudâ **yaratdı** rûhuñ
Eşyâdan evvel **yaratdı** rûhuñ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 8*). [yaratdı, -dı]
4. Rûhuñdan zuhûr eyledi ervâh
Ervâha me'hâz **yaratdı** fettâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 20*). [yaratdı, -dı]
5. Bu 'abd-i pür-kuşûrı hiç yaqar mı âteş-i düzağ
Yaratdın havz-ı kevşerle zihî dört nehri Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16*). [yaratdın, -dı, -n]

yâr: Sevgili.

Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârın âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle **yâre** düş de gör
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10*).
[yâre,]

yâriñ nûr-ı cemâli: Sevgilinin güzelliğinin nuru.

Ziyâyı iktibâs etdim **yâriñ nûr-ı cemâlinde**
Zevâle ermeden buldum kemâli ben hilalinden
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 1*).
[yâriñ nûr-ı cemâlinde, -n, -den, -, -]

yaş: Islak.

Girye-i hüznüm **yaşartdı** çün dehân-ı hâmemi
Güldüm o kilik-i meşâma ağladıkça hâh hâh
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19*).
[yaşartdı, -ar, -t, -dı]

yaş: Gözyaşı.

Ey dü çeşmim **yaş** yerine kan-nişâr et turma hiç
Vezn olur a'mâli her bir kimseniñ yevmü'l-hisâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11*).
[yaş,]
Yâre tebrîk eyleyen 'îd-i sa'îdi nâmedir
Kara **yaşların** döken şahrâ-yı gâmda hâmedir
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34*).
[yaşların, -lar, -ı(n)]

yaş dök-: 1. Ağlamak.

Ebr-i zulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bostân-ı 'aşka gözlerim mişl-i şehâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6*).
[yaş döker, -er]

yaşa-: Yaşamak, var olmak.

Bahâr-ı dâ'ime mazhar ola gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 9, Mısra 64*).
[yaşasın, -sın]

yâver: Yardımcı.

Hıfz ede derd ü elemden ânı hayrû'l-hâfızın
'Âfiyet şihhat selâmet ola her dem **yâveri**
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 10*).
[yâveri, -i]
Haydarâne şavletin gördü 'adûsu sû-be-sû
'Avn-i Hâkdır **yâveri** tevfiğe rehber dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 10*).
[yâveri, -i]

yâver-i harb târihin: Savaş tarihinin yardımcısı.

Geldi Hilmî söyledi bir **yâver-i harb târihin**
'Avn-ı Hâkla olalım böyle mübeşşer dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Kit'a 5, Mısra 43*).
[yâver-i harb târihin, -]

yaz-: Kaleme almak II yazmak.

1. Tâk-ı sevdâ üzre **yazdım** sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müsteţâb
(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 9*).
[yazdım, -dı, -m]
2. Cebhe-i hüsnünde **yazdı** hâme-i kudret anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hamd u nuşret âyeti

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11).
[yazdı, -dı]

3. Defter-i a' mâl-i hayrım töldi 'işyânla hemân
Ser-te-ser **yazıldı** hayfâ şerm ü haclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8).
[yazıldı, -ıl, -dı]
4. Tâk-ı eflâka **yazdılar** hâme-i zerle kâtibân
Bu şavlet-i şîrâneyi bu şavet-i harbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5).
[yazdılar, -dı, -lar]
5. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u zafer feth-i bilâd
Bâlâ-yı târîhe **yazsın** bu ahvâl-i fâhriyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 10).
[yazsın, -sın]
6. Seniñ evşâfıñı baḡs ü beyândan hâmeler 'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58).
[yazarsa, -ar, -sa]
7. Hâme-i kudret **yazıp** nûrun 'alâ nûr-ı ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 21).
[yazıp, -ıp]
8. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mir'ât-ı hâlinde
Egerçi **yazdılar** ammâ şadâkat var mı kâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8).
[yazdılar, -dı, -lar]

vazık: Olmaması gereken bir şey karşısındaki üzüntüyü ifâde eden ünlem.

1. Hârâb oldu **yazık** burc-ı beden ta' mîri mümkün mü
Hâzer mi eylesin artık anıñ seng-i kazâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11).
[yazık,]
2. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazık ki müstefid olmaz anıñ artık cilâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30).
[yazık,]

vazınca: Yazarken, yazdığı zaman.

Yazınca men 'aref levh-i dile kilik-i beḡâbi'llâh
Fenâfi'llâh maḡâmında tûtip silk-i beḡâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7).
[yazınca, -nca]

vek vücûd ol-: Bir bütün olmak, Tek bir vücûd hâline gelmek.

Hâne-i cismim içinde cem' olup cân u gönül
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı miḡnet bekleriz

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 8).
[yek vücûd olduk, -du, -k]

Yenişehir: 1540'ta Osmanlılar Venedik hâkimiyetine son verince, Mora Yarımadası Türklerin oldu ve bu şehir de Mora Yenişehir'i olarak bölgenin başkenti oldu. Osmanlılar diğer bir Yenişehir olan Yenişehir-i Fenar (Larissa)'dan ayırmak için "Mora Yenişehri" demişlerdir. II. Viyana Kuşatması'ndan sonra 1686'da bölge tekrar Venediklilerin eline geçti. 29 yıl sonra 1715'te Şehit Ali Paşa sayesinde Türkler bölgeye yeniden yerleştiler ve Venedik'i bölgeden attılar. Venediklilerin yaptığı ve her tarafını Venedik aslanlarıyla süsledikleri Palamidis Kalesi'ne yerleştiler. Şehirde XVIII. yüzyıl Osmanlı medeniyetinin izlerini her yerde Venedik kalıntılarıyla birlikte görmek mümkündür.

Tırnovayla **Yenişehri** pâdişâh aldı bu sâl
Nuşret-i sübhân ola her demde rehber dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45).
[yenişehri, -i]

yer: Yer, Mekan.

Nûr-ı tevḡîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı **yerler** olup der-hâl münnevver dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4).
[yerler, -ler]

yer yer: Yer yer, bölük bölük.

Yunânistân feth olur elṭâf-ı Hâkla ser-te-ser
Haṭve haṭve añları sürmekde **yer yer** dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30). [yer yer, -]

yer: Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere.

Ey dü çeşmim yaş **yerine** kan-nişâr et ṭurma hîç
Vezn olur a' mâli her bir kimseniñ yevmü'l-hisâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11).
[yer-i-n-e,]

yeter: Yeter, kâfi.

Gel ey gönülüm **yeter** artık şu ezvâḡ-ı cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiḡândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1).
[yeter,]

yetiş-: Ulaşmak, ermek, varmak, vasil olmak.

1. Yetiş ey me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ kaldı
Meded kıl mevce-i baḡr-ı ḡumûma fülk-i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [yetiş,]
2. Yetiş ey me'hâz-ı bâd-ı şabâ-yı himmetiñ kaldı
Meded kıl mevce-i baḡr-ı ḡumûma fülk-i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [yetiş,]
3. Faḡîr ü bî-kes ü 'âciz ḡalup dil bî-nevâ imdâd

Yetiş bu kemteriñ Hilmî zelîle serverâ
imdad
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
52). [yetiş,]

vevm-i vişâl et-: Kavuşma günü (kabul) etmek.

Uzandı zûre-i fırkat baña bir yevm-i dehr
oldı

O gündür es'ad-ı 'îdim görüp **vevm-i
vişâl etdim**

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 13, Mısra 12).

[vevm-i vişâl etdim, -di, -m]

vevmü'l-hisâb: Hesap günü.

Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nişâr et
turma hiç

Vezn olur a'mâli her bir kimseniñ

vevmü'l-hisâb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 24, Mısra 12).

[vevmü'l-hisâb,]

yine: Bir daha, tekrar, gene.

1. Cihânda şervet-i mâl u menâle i'tibâr
etmem
Sa'âdetle be-kâm olsam **yine** ben iftiḥâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 8, Mısra 2).
[yine,]
2. Hâşılı neşv ü nemâ buldu **yine** naḥl-i
emel
Şoldurur mı berg-i iḳbâlimi âh-ı şubḥ-gâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 21).
[yine,]
3. Mâhitâbım gel şokul âgûş-ı âfâka **yine**
Necm-i baḥtım şu 'lesiyile bulurum eşḥârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 13).
[yine,]
4. Hezârân müjdeler ey dil **yine** faşl-ı rebî'
oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi letâfet bâğ u
bostana
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 1).
[yine,]
5. Arzı tezyîn etdi **yine** tabî'at
Âşâr-ı kudretdir bu zîb ü ziynet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 1).
[yine,]
6. Gösterse **yine** rûyını elvâḥ-ı tabî'at
eyler idim ülfet
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 17).
[yine,]
7. Yâd eyledi dil-i Hilmî **yine** faşl-ı bahârı
ol sūrh-i 'izârı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 1, Mısra 21).
[yine,]
8. Eder mi çeşme-sâr aslâ diliñ âhengini
ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i
iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 24).
[yine,]

yoğ idi: Yoktu. Yokken. Bulunmayan, mevcut
olmayan (şey).

1. Yoğ idi mâ' ü semâ vü ekvân
Olurdu necm-i rûḥuñ dıraḥşân (Gülzâr-ı

Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 17). [yoğ
idi, -

2. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm **yoğ iken**
Zâhir oldu mâh-ı ḡarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [yoğ
iken, -]
3. Yoğ iken ḥûbân yüzünde hiç melâḥetden
eşer
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 7). [yoğ
iken, -]
4. Yokdur ey ḥallâḳ-ı 'âlem baḥr-ı luṭfuñ
ḡâyeti
Müntakışdır cümle eşyâ üzre ni'met âyeti
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 1).
[yokdur, -dur]
5. Oldu jeng-âlûd ḥayfâ cevher-i 'ömr-i
'azîz
Hilmîyâ taḳdîme aḥrâ **yokdur** asla ta'âtı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 1, Mısra 10).
[yokdur, -dur]
6. Olaldan şafḥa-yı kevn vüçûdum nokṭası
menḳûş
Saña lâyıḳ **yok** a'mâlim ḥafî vü cehrî
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 8).
[yok,]
7. Garîbım kıl meded **yokdur** meded-res
ḡayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḡayrı
Allâhım
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 1).
[yokdur, -dur]
8. Za'îf ü nâtüvânım çün geçerken ol sırât
üzre
Taḥammül **yokdur** iḥmâl-ı şakîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 12).
[yokdur, -dur]
9. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḡasta-i nâ-çâre
ḡayf
Çok ṭabîb etmiş tedâvî derdine **yok** çâre
ḡayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 2).
[yok,]
10. Cihânıñ reşḳ-âver bâğ-ı İremdir ser-te-ser
şimdi
Meziyyet vermede **yokdur** nazîri nev'-i
insâna
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 10).
[yokdur, -dur]

yok mu: Bulunmaz mı?

Ey sitemger şûḥ çeşmiñ âteş-i cevri
hemân
Yakdı şahrâ-yı dili **yok mu** selâmet el-
ḡıyâş
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 18, Mısra 8).
[yok mu, -]

yok mu: Bulunmama, mevcut olmama hâli.

Nûr-ı çeşmânım şehâb-ı zulmete girdi bu
şeb
'Arz-ı dîdâr etmege mâh **yok mu** imkân
ey ṭabîb

(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 17, Mısra 4).
[yok mu, -]

vol: Amaç, maksat, gaye.

Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu **yolda**
hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaşl-ı dili bî-ân u îñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 9).
[yolda, -da]
Ber- taraf olsun ğumûm hep şevk gelsin
saña
Şâ'ir-i mâhir bu **yolda** ittibâ' etsin saña
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 12).
[yolda, -da]

Yunanî: Yunanlılar.

1. Âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler **Yunânîler** çünkü mükerrer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 22).
[yunânîler, -ler]
2. H'âb u râhatla ğunûde zanneden
Yunânîler
Bildiler 'Osmâniyânı hep sefer-ber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 25).
[yunânîler, -ler]
3. Nedâmet eyledi Hilmî **Yunânîlar** hep bu
târîhde
Tesalya kıt'asın harben bugün 'Abdü'l-
hamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 7, Mısra 11).
[yunânîlar, -ler]
4. İbtidâ-yı harbde nâdim oldular **Yunânîler**
Satvet-i şâhâne verdi beht ü hayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 1).
[yunânîler, -ler]
5. Fenn-i harb âdâbını Edhem Pâşâdan
gördüler
Okusun **Yunânîler** mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 6).
[yunânîler, -ler]

Yunanistân: Güneydoğu Avrupa'da bir ülke.

Yunanistân fetih olur eltâf-ı Hâkla ser-te-
ser
Hatve hatve aňları sürmekde yer yer
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 29).
[yunanistân,]

yüz: Yüz, suret, çehre.

1. Baña 'arz etdi şâhâne **yüzün** ol mâh-ı
tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü
hayâline
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 3).
[yüzün, -üñ]
2. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i tal'at
yüzün
'Aks eder âfâka envâr-ı cemâl u ziynetîñ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 35, Mısra 5).
[yüzün, -üñ]
3. Yoğ iken hûbân **yüzünde** hiç melâhetden
eğer
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ

(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 7).
[yüzünde, -üñ, -de]

4. 'Arz eyle **yüzün** Hilmî'ye ey dilber-i
ra'nâ
kaldım tek ü tenhâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 11).
[yüzün, -üñ]

yüz bin: Yüz bin, pek çok.

Seniñ evşâfıñı bahş ü beyândan hâmeler
'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar **yüz bin**
kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 58). [yüz
bin, -]

yüz dört: Yüz dört sayısı.

Nu'utüñ nâtiķi **yüz dört** kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faşlü'l-hitâbdır
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 1, Mısra 31).
[yüz dört, -]

yüz sür-: Aşırı sevgiyi ve bağılılığı göstermek için
yere eğilmek, yere kapanmak; sevgilinin ayağına
kapanmak.

Tütiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim hâkini
Yüz süreydim zîr-i âkdâm-ı 'Alî vü
Kânbere
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 21, Mısra 4).
[yüz süreydim, -e, -y, -di, -m]

Z

zâhir ol-: Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür
olmak.

1. Şanma esrâr-ı İlâhî Hilmiyâ **zâhir olur**
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 7).
[zâhir olur, -ur]
2. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoğ
iken
Zâhir oldu mâh-ı ğarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 1, Mısra 4).
[zâhir oldu, -du]

zahmet çek-: Güçlkle karşılaşmak, sıkıntıya
katlanmak il eziyete, sıkıntıya uğramak.

Hudâya vâşıl ol cânâ tarîķ-i müstaķîmi
bul
Nedir bu çekdigiñ zahmet a dil kayd-ı
sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 4).
[zahmet çekdigiñ, -diğ, -]

za'îf ü nâtüvân: Zayıf ve güçsüz.

Za'îf ü nâtüvânım çün geçerken ol şîrât
üzre
Taħammül yokdur ihmâl-ı şakîle yâ
resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 11).
[za'îf ü nâtüvânım, -ım]

zâ'il gibi: Yok olma, heba olma gibi.

Eyyâm-ı hayâtım oluyor mâziye tahvîl
'ömrüm gibi zâ'il
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müstezad 2, Mısra 10).
[zâ'il gibi, -]

zâlâm-ı levî: Gecenin karanlığı.

Zâlâm-ı leyale bâ'îşdir ğurûbı mâh-ı
tâbânıñ
Şabâhı intizâr etmek ne mümkündür

vişâlınden
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 9).
[zâlâm-ı leyle, -e]

zamân: Zaman. Vakit, an.
Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç
çiçek
Ol **zamân** bahtım açılmış der idim bî-
iştibâh
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 31, Mısra 10).
[zamân,]
Mihri-i enver 'arz-ı dîdâr etdi çün vaqt-i
seher
Ol **zamân** keşf eyledim kalbindeki esrârı
ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 32, Mısra 16).
[zamân,]

zamir: 1. İç, derun 2. mec. Kalp, gönül.
Amân ey menba'-ı 'ilm ü ma'ârif lûtf-ı
Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır **zamîriñ** baht-i
'ummânî
(Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra
30). [zamîriñ, -iñ]

zann: Sanmak, varsaymak, kuruntu etmek.
H^vâb u râhatla günûde **zanneden**
Yunânîler
Bildiler 'Osmâniyânı hep sefer-ber
dâ'imâ
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 25).
[zanneden, -et, -en]

zann et-: Sanma / olduğunu düşünme.
Piş-i kahrında turup tahvîl-i mecrâ kâşdile
Katre **zann etmek** revâ mı seylâb-ı
seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 8, Mısra 14).
[zann etmek, -mek]

zar: 1. Ağlama, girye. 2. Hazin hazin ağlayan.

1. Hâne-i kalbindeki bu Hilmî **zârîñ** âteşin
Sen de ey bî-dâd u inşâf öyle yâre düş de
gör (Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 14, Mısra 9).
[zârîñ, -iñ]
2. Gül-i ruhsârı şoldurdi şehirde bülbülün
zârı
Teverrüm eyledi ol yâr hayât-ı
câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 34, Mısra 11).
[zârı, -ı]
3. Râh-ı fülk-i maşşâda necm-i cemâliñ
rehberim
Kurtarır bu Hilmî **zârı** her belâdan lâ-
cerem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
44). [zârı, -ı]
4. Kimseden zerre kadar lûtf u 'inâyet
istemez
Vird edindim cevri-yârdan çekdigim her
zârı ben
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 6).
[zârı, -ı]

zâr et-: Ağlamak, inlemek.

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu hasta-i nâ-çâre
hayf
Çok tabîb etmiş tedâvî derdine yok çâre

hayf
(Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 28, Mısra 1).
[zâr eder, -er]

2. 'Âşıkânın **zâr ederler** ey kerîm-i
muhterem
Bezm-i eltâfında cârî cünkü deryâ-yı
kerem
(Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra
41). [zâr ederler, -er, -ler]
3. 'Andelîb-i dil niçün **zâr etmesin** hem
ıztırâb
Lâne-i fazlında ârâm eyledi bûm u gurâb
(Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 2, Mısra 15).
[zâr etmesin, -me, -sin]

zâr u efgân ol-: Ağlamak ve acıyla inlemek.

1. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]
2. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]
3. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]
4. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]
5. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]
6. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]
7. Dem-â-dem **zâr u efgân olduğumdan** mı
neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr için hep yâra
şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 1, Mısra 19).
[zâr u efgân olduğumdan, -dug, -um, -
dan, -]

zâr u feryâd u figân: Bağırıp çağırma, ağlayıp sızlama.

Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül-
mişâl
Şemm-i bûy-ı vaşl için ol hüsn-i h^vâre
düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 5).
[zâr u feryâd u figânlar, -lar]

zât: Kendi, bizzat kendi.

1. Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar
hep
O **zât**lar ki cihânda şâhib-i 'iffet aşâletdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16).
[zâtlar, -lar]
2. Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki **zât**ı zıll-ı
pâkiñdir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ gelir mi 'add u
hesâba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21).
[zâtı, -ı]
3. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Aniñ **zât**ı muqaddes âyeti bu mülk-i
'Osmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 39).
[zâtı, -ı]
4. 'Atâyâ-yı Hudâ-yı müste'ândır lâ-cerem
zâtı
Aniñ **zât**ı muqaddes âyeti bu mülk-i
'Osmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40).
[zâtı, -ı]
5. **zât** takbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup hazz u naşîbin lebleriñ ey menba'-ı
'irfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
27). [zât,]
6. Mürîdi lâ-tehaf emri necâta bir delâletdir
Aniñ **zât**ı zülâl-i çeşme-i feyz ü
kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
38). [zâtı, -ı]
7. Vücûd-ı es'adı aniñ şeh-i mülk-i
bekâbi'llâh
Be-gâyet **zât**ına âsân olup idrâk
bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
10). [zâtına, -ı, -n, -a]

zât u mülk: Kendisi ve ülkesi.

Haşre dek manşûr u ma'mûr eyle **zât u**
mülkünü
Enbiyâya verdigiñ sırr-ı nihânîñ 'aşkına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 9). [zât
u mülkünü, -n, -(n)ü]

zât-ı hümâyûnı: Mübarek kişilik.

Oluş revnâkde-i bâğ-ı cihân **zât-ı**
hümâyûnı
Revâyi-h-bağş eder dâ'im meşâm-ı vakt ü
ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 65).
[zât-ı hümâyûnı, -]

zât-ı pâk: Temiz, saf yaratılış.

Zât-ı pâkiñle tefâhñür eyledi 'arş-ı 'azîm
Reşha-i la'l-i dehânîñ mâhî-i nâr-ı cañîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra
33). [zât-ı pâkiñle, -ñ, -le]

zât-ı şâhâne: Saygıdeğer.

Anı medh ile fâhr eyler bu 'abd-i pür-
kuşûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile mağbûl görür çün **zât-ı**
şâhâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52).
[zât-ı şâhâne, -]

zât-ı şerîf: Şerefli kişi, soylu kimse.

Gül-i ra'nâsıdır **zât-ı şerîfiñ** gülşen-i
dehriñ
Hezârân 'andelfânîñ nazâr etmez
zemistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 59).
[zât-ı şerîfiñ, -iñ]
Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri
Rifâ'idir
Aniñ **zât-ı şerîfi** nûr-ı a'zam iltimâ'idır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra
20). [zât-ı şerîfi, -i]

zât-ı sultân: Padişahın ta kendisi.

Serîr-i kişver-i feyz-i Hudânîñ **zât-ı**
sultânî
Cenâb-ı Seyyid Aḥmede'r-rifâ'î kûtb-ı
Rabbânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 5).
[zât-ı sultânî, -i]

zebânî: Ar. Ehl-i cehennemî ateşe atmağa memur
olan azap melâikesinden her biri.

Zebânîler elinden al kıyâmetde beni
kurtar
'Azâbı dûzaññ gâyet elîmdir yâ
reşûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11).
[zebânîler, -ler]

zebân-ı 'andelf: Bülbüllerin dili.

Görünmez berf ü bârân-ı mezâlîm çün bu
hâk üzre
Verir şevk ü neşât her dem **zebân-ı**
'andelfbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 10).
[zebân-ı 'andelfbâna, -an, -a]

zehî: Ne iyi!, ne güzel!.

Libâs-ı fâhr-ı ezhâr-ı melâhet kâdr-i
cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır **zehî** serv-i
hırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 22).
[zehî,]

zehr-i helâhil: Panzehiri bulunmayan çok kuvvetli
zehir.

Püskürür **zehr-i helâhil** her nefer ejder-
mişâl
Çıkarır âfâka a'dâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 11).
[zehr-i helâhil, -]

zefîl: Aşağılanan, hor görülen (kimse), hakir.

Eger 'atf-ı nazâr etmez iseñ Hilmîye
mağşerde
Meded-res kim olur böyle **zefîle** yâ

resûlullâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 4, Mısra 14*).
[*zelîle, -e*]
Fakîr ü bî-kes ü 'âciz qalup dil bî-nevâ
imdâd
Yetiş bu kemteriñ Hilmî **zelîle** serverâ
imdâd
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Müseddes 1, Mısra 52*). [*zelîle, -e*]

zemîn: Yer, arz, yerküre.

Düşerse **zemîne** bir kaatre bârân
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 13*).
[*zemîne, -e*]

zemistân: Kış. Kış mevsimi.

Gül-i ra nâsıdır zât-ı şerîfîñ gülşen-i
dehriñ
Hezârân 'andelîbânîñ nazar etmez
zemistâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 60*).
[*zemistâna, -a*]

zemistân-ı keder: İztirap kışı.

Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eşer
zerre
Teferrüc kaşd ile gel bak bu ezhâr-ı
gülistâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 7*).
[*zemistân-ı kederden, -den*]

zencîr: Zincir, sevgilinin saç bölüğü.

Kâkülün **zencîrine** pâ-bende bir
dîvâneym
Ey melâ'ik bâğının serv-i sehî vü 'ar'arı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 20, Mısra 7*).
[*zencîrine, -i, -n, -e*]

zenehdân: Çene; çene çukuru.

Keş nedâned ki **zenehdânest** çün ahkâm
mî-küned
'Âşıkân der-keşf-i ân câhet be-hayrân sû-
be-sû
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 36, Mısra 9*).
[*zenehdânest, -est*]

zerre: Çok ufak olan şey.

1. Sen de ey dil 'andelîb-veş lâne-i efgânı
kes
Kalb-i yârde **zerre** baña rahm u şefkat
kalmadı
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 27, Mısra 6*).
[*zerre,]*
2. 'Âşkımın bir **zerresin** bahş eyleyim yâre
şabâh
Hâlimi 'arz edeyim çeşm-i füsûn-kâre
şabâh
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 30, Mısra 1*).
[*zerresin, -sin*]
3. Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eşer
zerre
Teferrüc kaşd ile gel bak bu ezhâr-ı
gülistâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 9, Mısra 7*).
[*zerre,]*

zerre kadar: Zerre kadar.

Kimseden **zerre kadar** lutf u 'inâyet
istemez
Vird edindim cevri-yârdan çekdigim her
zârı ben
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Tahmis 2, Mısra 5*).
[*zerre kadar, -*]

zevâle er-: Bitmek, sona ermek, tükenmek.

1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda figân
kopdu
Şarardı goncanın beñzi hezârîñ âh u
zârından
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 10, Mısra 25*).
[*zevâle ermeden, -meden*]
2. Ziyâyı iktibâs etdim yârîñ nûr-ı
cemâlinden
Zevâle ermeden buldum kemâli ben
hilalinden
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 22, Mısra 2*).
[*zevâle ermeden, -meden*]

zevâl-i zulmet-i cevri: Sitem zulmünün felaketleri.

Şu 'â' -ı mihr-i elîfîñ nûr-efşân-ı dil ü
cândır
Zevâl-i zulmet-i cevri meh-i tâbân olur
bâ'is
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 11, Mısra 6*).
[*zevâl-i zulmet-i cevri, -e*]

zevk-i la'li: (Sevgilinin) dudağının tadı.

Gösterip şahın-ı şühûd u 'âlemi mişl-i
duhâ
Râyiñ oldu **zevk-i la'li**ñle bu bir vakt-i
duhâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Muhammes 1, Mısra 8*).
[*zevk-i la'liñle, -iñ, -le*]

zîb ü zîver: Süs ve güzelliği.

Târîh-i eslâfı gör ahlâfa kıl 'atf-ı nazar
Verdiler evrâk-ı dehre **zîb ü zîver** dâ'imâ
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 5, Mısra 42*). [zîb
ü zîver, -]

zîb ü zivnet: Süs ve bezek.

Arzı tezyîn etdi yine tabî'at
Âşâr-ı kudretidir bu **zîb ü zivnet**
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Mesnevi 3, Mısra 2*).
[zîb ü zivnet, -]

zihî: Ne iyi, ne güzel!.

1. Bu 'abd-i pür-kuşûrî hiç yaqar mı âteş-i
dûzağ
Yaratdın havz-ı kevserle **zihî** dört nehri
Allâhım
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 2, Mısra 16*).
[zihî,]
2. Kanâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürû
etme
Gedâlar ol serîr üzre **zihî** kadrîni 'âl eyler
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Gazel 5, Mısra 8*).
[zihî,]
3. Tûlû'-ı neyyir-i şevket **zihî** burc-ı
hilâfetden
Şu 'â'-efşân-ı feyz oldı ser-â-ser şahın-ı
ekvâna
(*Gülzâr-ı Tabî'at, Kıt'a 4, Mısra 1*). [zihî,
]

4. Erer maṭlûbuna tâlib **zihî** râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide ‘ayn-ı
sa’âdetdir
(Gülzâr-ı Tabî’at, Müseddes 1, Mısra
39). [zihî,]

zıll-ı pâk: Yüce Allah’ın(yer yüzündeki) temiz
gölgesi.(Hükümdar).

Hemân hıfz eyle yâ Rabbî ki zâtı **zıll-ı
pâkiñdir**
Seniñ luṭf u ‘inâyetiñ gelir mi ‘add u
hesaba
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 4, Mısra 21).
[zıll-ı pâkiñdir, -]

zînet ü ârâviş-i dünyâ: Dünyanın süsü/süsleri.

Kuḥl-ı çeşm-i ehl-i dil Ḥilmî ğubâr-ı kûy-
ı yâr
Zînet ü ârâviş-i dünyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 6, Mısra 18).
[zînet ü ârâviş-i dünyâya, -(y)a]

zînet ver-: Süslemek. II süs veren.

Yoğ iken ḥûbân yüzünde hiç melâhetden
eşer
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 1, Mısra 8). [zînet
verdi, -di]

zînet-efzâ-yı vüçûd-ı ehl-i ‘aşk: Aşk ehlinin
bedenlerinin süsü.

Zînet-efzâ-yı vüçûd-ı ehl-i ‘aşkıdır her biri
Dürri-yektâ-yı dümû‘dur lü’lü’-i lâla-yı
‘aşk
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 9, Mısra 13).
[zînet-efzâ-yı vüçûd-ı ehl-i ‘aşkıdır, -dır]

zînet-i dünyâ: Dünya süsü II dünyanın zevk ve
eğlenceleri.

Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i
şafâ
Râh-ı ‘aşka şoyunup ‘üryân olan añlar
bizi
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 16, Mısra 3).
[zînet-i dünyadan, -dan]

zîrâ: Çünkü, onun için ki.

Binâ-yı cismini şarşdı felek **zîrâ**
esâsından
Ḥasâra uğrâdı kaşr-ı dili mevtiñ
belâsından
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 10, Mısra 1).
[zîrâ,]

zîr-i akdâm-ı ‘Alî vü Kanber: Kanber (Hazret-i
Ali’nin kölesi) ve Hz. Ali’nin ayaklarının altı.

Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim ḥâkini
Yüz süreydim **zîr-i akdâm-ı ‘Alî vü
Kanbere**
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 21, Mısra 4).
[zîr-i akdâm-ı ‘alî vü kanbere, -e]

zîr-i pâ-yı re’fet: Esirgeme ayağının altı.

Ḥâk-i pâ-yı **zîr-i pâ-yı re’fetiñ** kuḥl-ı
‘uyûn
‘Âşıkân hep oldu sevdâ-yı ruḥuñla rû-
nümûn

(Gülzâr-ı Tabî’at, Muhammes 1, Mısra
21). [zîr-i pâ-yı re’fetiñ, -iñ]

zirve: Bir şeyin en yukarısı, tepesi.

Bir şecer ki **zirvesi** ḥâk-i zemîni bûs eder
Şallanır bâd-ı şehirle dalları tûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 3, Mısra 11).
[zirvesi, -si]

zirve-i iclâl: Saygı göstermenin zirvesi; yücelik,
kudret zirvesi II saygının en üst seviyesi; duyulan
büyük saygı ölçüsünde yükseltilen en üst nokta;
yüceliğin, iktidarın en üst seviyesi.

Râyet-i ‘Osmâniyân etsin temevvüc ḥaşre
dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muẓaffer
dâ’imâ
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 5, Mısra 40).
[zirve-i iclâlde, -de]

zîver-i gül-zâr-ı ‘aşk: Aşkın gül bahçesinin süsü.

Ol bahâr-ı luṭfûn oldu bâ’iş-izhâr-ı ‘aşk
Şeb-nem-i berg-i ‘izârîñ **zîver-i gül-zâr-ı
‘aşk**
(Gülzâr-ı Tabî’at, Muhammes 1, Mısra
14). [zîver-i gül-zâr-ı ‘aşk, -]

zivâ: Parlaklık, aydınlık.

Ḥayât-ı lem’ası söndü hemân-dem rîḥ-i
şarşarla
Kim eyler istifâzâ her zamân mihriñ
ziyâsından
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 10, Mısra 16).
[ziyâsından, -s, -ı, -n, -dan]
Ziyâyı iktibâs etdim yârîñ nûr-ı
cemâlinden
Zevâle ermeden buldum kemâli ben
hilalinden
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 22, Mısra 1).
[ziyâyı, -y, -ı]

zivâ-yı mihr: Güneşin ışığı.

Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı
iḳbâlim
Ziyâ-yı mihr içün aşlâ şabâbı intizâr
etmem
(Gülzâr-ı Tabî’at, Gazel 8, Mısra 4).
[zivâ-yı mihr, -]

ziynet-ârâ: Süsleyen süs.

Libâs-ı faḥr-ı ezhâr-ı melâhet kâdr-i
cânâne
Dem-â-dem **ziynet-ârâdır** zehî serv-i
hırâmâna
(Gülzâr-ı Tabî’at, Kıt’a 9, Mısra 22).
[ziynet-ârâdır, -dır]

ziynet-ârâ-yı dü-‘âlem: Dünya ve ahireti süsleyen
süs.

Tâb-ı la’liñden olup her bir füyûz-ı ḥâş u
‘âm
Ziynet-ârâ-yı dü-‘âlem ḥüsn-i bî-hemtâ
lebin
(Gülzâr-ı Tabî’at, Muhammes 1, Mısra
20). [ziynet-ârâ-yı dü-‘âlem, -]

ziynet-ârâ-yı vüçûd: Bedebi süsleyen süs.

Ḥil’at-ı ‘id-i vişâliñ **ziynet-ârâ-yı vüçûd**
Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret el-
ğiyâş

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 9).
[ziynet-ârâ-yı vücûd, -]

zîynet-efzâ-yı cevâmî: Camilerin sūs artırıcısı.

Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâh ey Rabbim
ola
Tâ kıyâmet **zîynet-efzâ-yı cevâmî'**
minberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 6).
[zîynet-efzâ-yı cevâmî', -]

zuhûr et-: Ortaya çıkmak. İl Doğmak.

Verdiğiñ âteş derûn-ı sîne de etse zuhûr
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 11).
[zuhûr etse, -se]

zuhûr eyle-: Doğmak, açığa çıkmak, görünmek.

Râh-ı vaşlında hezârân bîm-i cân eyler
zuhûr
Böyle mi dîvân-ı 'aşkda resm ü 'âdet el-
ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 5).
[zuhûr eyler, -r]
Rûhuñdan **zuhûr eyledi** ervâh
Ervâha me' hâz yaratdı fettâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 19).
[zuhûr eyledi, -di]

zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem: İzzet güneşinin ışığının görünmesi.

Zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâk-ı
hikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı 'inâyet mülk ü
böldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 3).
[zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem, -]

zuhûr-ı şubh-ı vuşlat: Kavuşma sabahının baş göstermesi.

Şâm-ı fırkatde **zuhûr-ı şubh-ı vuşlat**
bekleriz
Tâ şabahtan şâma dek bir mâh-ı tal'at
bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 1).
[zuhûr-ı şubh-ı vuşlat, -]

zülâl-i çeşme-i feyz ü kerâmet: Cömertlik ve bolluk çeşmesinin güzel suyu.

Mürîdi lâ-tehaf emri necâta bir delâletdir
Anıñ zâtı **zülâl-i çeşme-i feyz ü**
kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 38).
[zülâl-i çeşme-i feyz ü kerâmetdir, - dir]

zülâl-i la'l-i ihsân: Cömert dudaklarının güzel ve soğuk suyu.

Zülâl-i la'l-i ihsânı akar gönca
dehânından
Mücerred katresi elbet müşâbih baħr-i
'ummâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 41).
[zülâl-i la'l-i ihsânı, -ı]

zülf: Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç bükümü.

Ṭurre-i gîsûların ve'l-leyl **zülfüñ** ve'd-
duhâ
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 9). [zülfüñ, -üñ]

zülf-i cânân: Sevgilinin saçı.

Zülf-i cânân nûkhet-i müşki baña şemm
etdirir
Ol sebebdan 'anber-i sârâya etmem ser-
fürü
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 11).
[zülf-i cânân, -]

zülf-i cânân-ves: Sevgilinin saçları gibi.

Ben de oldum bu sirâc-ı hüsni yârdan
hişse-yâb
Zülf-i cânân-ves elimde hâme etdi ıztırâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26).
[zülf-i cânân-ves, -]

zü'l-fikâr: Kılıç. (Hz. Ali'nin kılıcının adı.).

Seyf-i hûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u
fer
Zü'l-fikârda görünen tâb u tüvânıñ
'aşkına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 14).
[zü'l-fikârda, -da]

zü'l-fikâr-ı kaş: Kaşlarının kılıcı, züfîkar kılıcı gibi ucu çatal olan kaşların.

Zü'l-fikâr-ı kaşların aħkâm-ı Hayder
gösterir
Tâbiş-i mihr-i hayâliñ tavr-ı Kanber
gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 1).
[zü'l-fikâr-ı kaşların, -lar, -n]

zülfüñ-âsâ: (senin) Saçın gibi.

Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cem'iyeti
Hilmîyâ bünyân-ı 'aşka ver metânet el-
ğiyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 13).
[zülfüñ-âsâ,]

zulmetde kal-: Karanlıkta kalmak. Mec. Gaflete düşmek; Doğruyu yanlış bilemeyecek fark edemeyecek halde olmak.

Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim
âh
Ben gibi **zulmetde kalmış** gam-keşân
añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 12).
[zulmetde kalmış, -mış]

zulmet-i dehri: Dünya karanlığı.

Câmi' oldu cebhe-i hüsniñde hep esrâr-ı
'aşk
Zulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı 'aşk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 12).
[zulmet-i dehri, -]

zümürüd ol-: Yemyeşil olmak.

Zümürüd oldı şahrâ-yı hilâfet câ-be-câ
elbet
Bugün kim i'tibâr eyler hele la'l-i
Bedeşşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53).
[zümürüd oldı, -dı]

zür-ı şarşar: Yalan fırtınası.

Sönerse **zür-ı şarşarla** bu şeb mişbâh-ı
ikbâlim
Ziyâ-yı mihr için aşlâ şabâhı intizâr

etmem

(*Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3*).

[zûr-ı şarşarla, -la]

SONUÇ

“*Gülzâr-ı Tabi‘at’ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü*”nın hazırlandığı bu çalışmada şu sonuçlara varılmıştır:

- Bu çalışmada, XIX. yüzyıl şairlerinden Ahmed Hilmî’nin *Gülzâr-ı Tabi‘at* adlı eserinin Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü hazırlanmıştır. Eserin, kelime varlığı ve anlam derinliği bakımından zengin olduğu görülmektedir. *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ta geçen tüm sözcük ve sözcük grupları bağlama uygun olarak anlamlandırılmıştır. Elde edilen bilgilerden anlaşıldığı üzere *Gülzâr-ı Tabi‘at*, yazıldığı yüzyılın dil ve üslup özelliklerini belirlenmeye katkı sunmaktadır.
- *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ın TEBDİZ veri tabanına aktarılması sonucunda elde edilen verilerin niceliği şöyledir: 7362 kelime, 2304 kelime grubu, 39 kalıp ifade, 34 deyim, 21 ayet, 2 hadis, 1 atasözü ve 1 kelam-ı kibâr.
- TEBDİZ sistemine aktarılan bu dil unsurları sayesinde, *Gülzâr-ı Tabi‘at’ın* söz varlığı belirlenmiştir. Böylece Ahmed Hilmî’nin anlam, hayal ve düşünce dünyasının anlaşılmasına katkı sunulmuştur.
- Sebk-i Hindî’nin etkisiyle Arapça ve Farsça tamlamaların çok kullandığı *Gülzâr-ı Tabi‘at’ta* dil ağırlaşmıştır. Ancak nasihatname, mesnevi ve bazı dinî içerikli şiirlerde sade bir dil kullanılmıştır.
- *Gülzâr-ı Tabi‘at’ta* kullanılan argo kelime, ayet, deyim, hadis, dua sözü, ikileme, kalıp ifade ve ünlemler mahallileşme akımının etkisini somutlaştırmaktadır.
- Ahmed Hilmî; Fuzûlî ve Niyâzî-i Mısırî’yi tanzir etmiş; Mevlana ve Ziyâ Paşa’dan etkilenmiştir. Bu durum, şairin dinî ve tasavvufi şiirlere olan ilgisini temellendirir.
- *Gülzâr-ı Tabi‘at’ta* yer alan nazım şekilleri, 40 gazel, 9 kıt’a, 3 mesnevi, 3 tahmis, 2 müstezat, 1 muhammes ve 1 müseddesten oluşmaktadır.
- Eserde yaygın olarak kullanılan nazım türleri bahâriye, ‘ıdiyye, münâcât, na’t, pendnâme ve tarihtir.
- Eserde 4 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. En çok tercih edilen kalıp ise 35 şiirde kullanılan fâ‘ilâtün-fâ‘ilâtün-fâ‘ilâtün-fâ‘ilün’dür.

- *Gülzâr-ı Tabi‘at*’ın içerik bakımından derin, şekil bakımından başarılı şiirler içermesi, Ahmet Hilmî’nin 19. yy. klasik Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olduğunu göstermektedir.
- *Gülzâr-ı Tabi‘at*, anlamlandırılan bu veriler ile bundan sonra yapılacak olan bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına doğrudan katkı sağlayacak niteliktedir.

KAYNAKÇA

Aclûnî, (İsmâîl b.Muhammed), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs* I-II, C. 2 Thk. Yûsuf b. Muhammed el-Hac Ahmed, Mektebü'l-İlmi'l-Hadîs, Dîmeşk 2001

Aksan, Doğan, (2006), *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi.

Ayverdi, İlhan (2010), *Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Aksoy, Ömer Asım, (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap Kitabevi Yayınları.

Alper, Yasemin (2020), *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabî'at*, Bursa, Ekin Yayınları.

Artun, Erman, (2009), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Avcı, İsmail. (2017).“Ahmed Hilmî'nin Bazı Balkan Şehirlerinin Fethine Dair Tarih Manzumeleri”, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, (ed. Zafer Gölen- Abidin Temizer). Ankara, Gece Kitaplığı.

Avcı, İsmail (2022), “Gülzâr-ı Tabî'at / Divançe (Hilmî)”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulzar-i-tabi-at-divance-hilmi-tees-1590>, ET. 17.12.2024.

Avcioğlu, Gamze Gizem (2018). *Sâdî-i Şîrâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayraktar, Nesrin, (2018), *Dil Bilimi*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Bilgegil, M. Kaya, (2014), *Türkçe Dilbilgisi*, Erzurum, Salkımsöğüt Yayınevi.

Cebecioğlu, Ethem, (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları

Çiftçi, Soner, (2023), *Nûrî Divanı'nın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü*, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bingöl.

Demir, Tufan, (2006), *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Kurmay Kitabevi.

Devellioğlu, Ferit, (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

- Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020, *Kur'an Yolu Meali*, İstanbul, İleri Basım Matbaacılık,
- Duman, Musa, (1987), *Yapıları ve Kullanışları Bakımından Arapça ve Farsça Tamlamalar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul.
- Enginün, İnci, (2020), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Erol, Çiğdem, (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Ergin, Muharrem, (2009), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Gider, Mahmut; Çiftçi, Soner, (2021), “Âşık-Sevgili Tasvirlerine İlişkin Karşıtlıkların Gazellerdeki Yansımaları”, *International Journal of Filologia*, S. 6, ss. 101-128.
- Gökdayı, Hürriyet, (2008), “*Türkçede Kalıp Sözler*”, *Bilig*, S. 44, ss. 89-110.
- Gökalp, Haluk, (2012), “*Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri*”, *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, ss.189-473, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Hengirmen, Mehmet, (2009), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Engin Yayınevi.
- İmam Nevevî (2006), *Riyâzü's-Sâlihîn*, (Haz. Bekir Tuna), Konya, Konevi Yayınları.
- İpekten, Haluk (2005), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz*, İstanbul, Dergah Yayınları.
- Kaçar, Mücahit, (2016), “*Klasik Türk Edebiyatında Kâfiye*”, (ed. Özer Şenödeyici), *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, ss. 37-53, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Kaplan, Orhan, (2020), “*Edebî Sanatlar*”, *Klasik Türk Edebiyatı Temel Bilgiler*, ss. 247-330, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Karaağaç, Günay, (2013), *Dil Bilimi Terimler Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.
- Karaağaç, Günay, (2009), *Türkçe'nin Söz Dizimi*, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep, (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.

Korkmaz, Zeynep, (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara, TDK Yayınları.

Mermer, Ahmet- Koç Keskin Neslihan, (2005), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Mermer, Ahmet- Alıcı, Lütfi- Eflatun, Muvaffak- Bayram, Yavuz- Koç Keskin, Neslihan (2007), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları

Mengi, Mine, (2008), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Öz, Mustafa, "Zülfikar", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zulfikar#1> (26.12.2024).

Özerol, Nazmi; Selçuk, Bahir; Kesik, Beyhan; Ersoy, Ersen; Gültekin, İbrahim; (2016). *Sorularla Klasik Türk Edebiyatı*, (ed. Özer Şenödeyici), İstanbul, Kesit Yayınları, İstanbul.

Özkan, Mustafa ve Sevinçli, Veysi (2009), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, İstanbul, Akademik Kitaplar.

Pala, İskender, (2010), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları.

Porsuk, Pubeysa, (2020), "Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabî'at Adlı Divançesi", *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, C. 5, S.1, ss. 90-142.

Ramanlı, Meyase Bahar, (2024), *Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası*, Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Batman.

Saraç, Yekta (2022), *Klasik Edebiyat Bilgisi*, İstanbul, Gökkube Yayınları.

Şemseddin Sami (1998), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, Alfa Basım Yayım.

Şentürk, Ahmet Atilla - Kartal, Ahmet, (2011), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2006). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, (haz. Abdullah Uçman), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

TDK, (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu.

TDK, (1977), *Resimli Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Timurtaş, Faruk K. (2005), *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Tulum, Mertol, (2013), *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman, (1995), “*Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*”, İstanbul, Marifet Yayınları.
- Uslu, Mustafa, (2007), *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Yağmur Yayınevi.
- Vardar, Berke, (2007), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları.